

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ
УКРАЇНИ

ПИСЬМЕННИКИ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ

Хрестоматія творів кінця ХХ—початку ХХІ ст.

Дике Поле
Запоріжжя
2019

ББК 83.3 (4-Укр) 6
УДК 821.161.2 (477.64)
П 35

Упорядники О. О. Медко, О. О. Стадніченко.
Відповідальний за випуск О. О. Медко.

Редакційна рада: М. Г. Білокопитов, Л. Г. Геньба, О. М. Гончаренко, Г. О. Лупинос,
О. О. Медко, О. О. Стадніченко, П.П. С. Юрик.

П 35 ПИСЬМЕННИКИ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ (хрестоматія творів кінця
XX – початку XXI ст.) / О. О. Медко, О. О. Стадніченко. – Запоріжжя: Дике
Поле, 2019. – 480 с.
ISBN 978-617-7433-32-2

До хрестоматії ввійшли літературознавчі нариси та вибрані твори письменників Запорізького краю (членів Національної спілки письменників України) кінця XX – початку XXI ст.

Книга може бути використана як навчальний посібник з літератури рідного краю. Розрахована на викладачів, студентів, учнів, а також на широке коло читачів, яких цікавить літературний рух на Запоріжжі.

ББК 83.3 (4-Укр) 6
УДК 821.161.2 (477.64)

ISBN 978-617-7433-32-2

© О. О. Медко, О. О. Стадніченко, 2019
© Дике Поле, оформлення, 2019

Дорогий читачу!

Ти тримаєш книгу «Письменники Запорізького краю: хрестоматія кінця ХХ-початку ХХІ ст.», яка має стати посібником з вивчення літератури рідного, — Запорізького, — краю, літературного краєзнавства, джерелом, для ознайомлення читачів із сучасним станом розвитку літературного процесу на Запоріжжі, розрахована на учнів, студентів, вчителів, викладачів, науковців-дослідників літератури рідного краю, всіх, хто цікавиться красним письменством нашого краю.

На відміну від попередньо виданої антології, ця книга містить літературознавчі нариси про запорізьких письменників — наших сучасників і зразки їхніх творів. Тобто в ній можна прочитати про письменника і ознайомитися з його творами. Крім того, після кожного нарису поданий перелік виданих творів автора і бібліографія про нього. Отже, ця книга може розглядатися як своєрідний довідник про творчість сучасних письменників Запорізького краю.

На сьогодні Запорізька обласна організація Національної спілки письменників України нараховує 30 членів, а очолює її поет Олександр Медко. А її славетна історія розпочалася ще у 1966 році, коли постановою №17 правління Спілки письменників України було прийнято рішення «утворити в Запорізькій області відділення Спілки письменників України». Тоді на Запоріжжі мешкало 11 членів Спілки. Очолив її тоді поет і громадський діяч Петро Павлович Ребро, який керував нею упродовж тридцяти років. З того часу обласній організації доводилося переживати різні часи: радянські, коли панувала партійна цензура щодо друкованого слова, застійні, брежнєвські, коли, офіційно була література «соцреалізму», і здавалося, що все завмерло в суцільному «одобрямсі», і тільки де-не-де лунали дисидентські вигуки-гасла, перш за все в літературі; перебудовчі, коли саме письменники і очолили рух України до незалежності. Нова сторінка в історії обласної організації була розпочата з набуттям Україною незалежності. Поряд із відкритістю, відсутністю цензури, демократичністю, рухом до європейських цінностей розвиватися художній літературі в умовах галопуючої інфляції та всепоглинаючого ринку було надто важко. Але, незважаючи на це, письменники активно працювали, буквально творили дива в таких умовах, видавали книги різних жанрів, популяризували художнє українське слово, пробиваючись до читача різними способами: через особисті зустрічі, виступи в ЗМІ, електронні сторінки і соціальні мережі, публікацію своїх творів в Інтернет-джерелах і т.п. Жодна більш-менш значуща подія в житті суспільства не залишалася поза увагою запорізьких літераторів: починаючи від руху на захист української мови, екологічної ситуації в нашому місті, захисту Хортиці, участі у Революції Гідності та війні на Сході України та ін. Про все це можна прочитати в потужному творчому доробку наших письменників різних поколінь: молодих, і тих, кому якраз і довелося все це пережити.

Щороку книжкова спілчанська полиця чи бібліотека поповнюється декількома десятками книг різних авторів, особливо протягом останніх років, коли виконувалася обласна

програма підтримки українського книговидання «Запорізька книга», коли побачила світ Антологія творів письменників Запорізького краю, Антологія обласного літературного об'єднання у двох книгах: поезія і проза, і багато книг поезії, прози, гумору і сатири, мемуарів окремих авторів, зокрема О. Абліцова, М. Білокопитова, М. Брацило, М. Буряка, В. Віхляєва, Л. Геньби, О. Гончаренка, В. Діденка, В. Забави, Ю. Єршова, Л. Коваль, О. Медка, В. Сироватко, Л. Філоненко, О. Ольшанської, К. Сушка, В. Терлецького, В. Чабаненка, П. Юрика та ін.

Ця книга — черговий здобуток Запорізької письменницької організації за підтримки Запорізької обласної ради. Над її створенням працював творчий колектив, до складу якого входили провідні науковці — літературознавці і критики Запорізького краю: кандидати філологічних наук Т. Хом'як, О. Стадніченко, О. Проценко, В. Кравченко, Я. Кравченко, В. Ботнер, Н. Зайдлер, В. Северинюк, Б. Корнелюк, О. Тупахіна, К. Васирина, Ю. Курилова, а також журналісти, краєзнавці, вчителі, письменники Л. Мудрак, Г. Нагорна, Т. Паливода, Н. Голіщенко, О. Білодзвіт, які власне і долучилися до вивчення художніх доробків письменників й інтерпретували їх у ґрунтовних літературознавчих нарисах, які стануть у пригоді при вивченні літератури рідного краю.

У цій книзі представлені нариси і зразки творів декількох поколінь літераторів: тих, хто прийшов у літературу у 1960-70-х роках, має велику художню спадщину, працював у часи незалежності України і нещодавно пішли у Вічність: Петро Ребро, Микола Лиходід, Анатолій Рекубрацький, Геннадій Літневський, Олександр Стешенко, Олександр Абліцов, Володимир Чубенко, Марина Брацило, Віктор Чабаненко, Олександр Шостак, Ігор Купріянов; поетів і прозаїків, які стали членами НСПУ дещо пізніше і нині успішно працюють над створенням нових книг, зокрема Миколи Білокопитова, Григорія Лютого, Костянтина Сушка, Олега Гончаренка, Любові Геньби, Пилипа Юрика, Вікторії Сироватки, Віри Коваль, Лариси Коваль, Михайла Буряка, Юрія Єршова, Лорини Філоненко, Валентина Северинюка, Віри Шмиги, Тетяни Сугалової-Катрич, Олександра Медка, Анни Лупинос, Вікторії Забави, Яни Яковенко, Володимира Віхляєва, Ольги Ліщук; і молодшого покоління, яке нещодавно прийшло в літературу: Ірини Сажинської, Олени Ольшанської, Тетяни Осені, Валентина Терлецького, Олени Красносельської.

Книга містить найкращі зразки поезії і прози запорізьких письменників — членів Національної спілки письменників України кінця ХХ початку ХХІ ст. Добірки творів показують розмаїття художньої палітри запорізької літератури на сучасному етапі, промовисто підкреслюючи, що література Запорізького краю посідає належне місце в контексті сучасного українського літературного процесу, опановує нові художні стилі і моделі, здійснює сучасні творчі пошуки, демонструючи високу художньо-естетичну цінність та суспільно-політичну і громадянську зрілість.

*Ольга СТАДНІЧЕНКО,
член НСПУ,
літературознавець,
кандидат філологічних наук*

ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ АБЛІЦОВ (1948–2017)



Олександр Іванович Абліцов народився 15 вересня 1948 року в родині вчителів. Дитячі та юнацькі літа провів у с. Новоукраїнка Куйбишевського (тепер Більмацького) району Запорізької області. Вірші почав писати з раннього дитинства.

По закінченню школи вступив до Запорізького педінституту на фізико-математичний факультет, який закінчив 1970 року. Після закінчення деякий час працював учителем на Миколаївщині, був призваний до війська. Після військової служби, працював учителем у Дніпропетровській області. Пізніше повертається до Запоріжжя і починає працювати журналістом.

Все творче життя Олександр Абліцов поєднував з журналістикою, працював у газетах «Запорозька Січ», кореспондентом газети «Голос України» по Запорізькій області та керівником прес-служби облдержадміністрації «Запорізька правда», у газетах «Моторобудівник», «Позиція» та ін.

Писав не багато, але над словом працював дуже скрупульозно, філігранно, з математичною логікою чи розрахунком розставляючи потрібні слова на свої місця. При цьому всі ці переживання проживаючи і глибоко пропускаючи через власне сумління. Вразливий характер, здатність до співпереживання і співпричетності до всього, що відбувалося навколо, стали причиною кількох інфарктів. 5 лютого 2017 року, не переживши чергового інфаркту, Олександр Іванович Абліцов пішов у Вічність.

Олександр Абліцов дебютував поезіями «Вже вишневий цвіт облетів...», «Додому» в газеті «Комсомолец Запоріжжя» у 1970 році. Потім одна за одною виходили поетичні збірки поета «Бентежний березень», «Гайчур», «Світло материного вікна», «Гніздо вітрів». За визначенням самого поета, джерелом його творчості є дитинство — час, коли «світ був повен див і таємниць. І вірилось, що ти не біжиш по стежечці до річки, а летиш. Можливо, саме ця віра підіймала над землею... Бо ж душа, що не обросла шкаралупою досвіду, вона ще органічніше в природному середовищі відчуває. Його найменші порухи, настрої, ритми, мелодії...»

Тематична палітра поезії О. Абліцова надзвичайно різнопланова. На першому плані, звичайно, стоїть «мала батьківщина» («Тепер я жданий гість у цій оселі...», «Рідня», «Світання тепле і вологе»): « Село моє! / Вертаюсь, як до свята, / На правий берег Гайчура крутий. / Світи мені в дорозі, рідна хато! / Мені до тебе ще іти та йти...»

І це не просто рідна земля, а глибокі переживання, які переростають у любов і невимовний біль за долю близьких йому людей («Мати», «Нене, мамо, матусенько, ма...», «Батько»): «— Що в пам'яті, мій брате? / До чола він горне хустку мамину картату: / — Окраєць в голодовку принесла... / «Від зайця...» / Мати!»

Усі поетичні збірки О. Абліцова об'єднані темою любові до життя, до людей, до рідних, до матері, дружини, дітей, врешті до жінки. А інтимна лірика є домінантною у його творчості: «Мов нагорода — ця любов мені. / Так береги тримають в руслах небо. / Я думаю про нас, про наші дні, / Що стільки літ цвітуть в мені для тебе».

Екзистенційні роздуми про сенс життя і поетичної творчості зокрема («Я знов посмів...», «Безсмертниками біль цвіте», «О, доле, доле!», притаманні його ліриці, особливо останнього періо-

ду: «Дозрілий роздум — як осінній плід / Цвіте душа, а я не вірю в зраду. / Неначе сонце в стиглій винограді — / Любов у ній, що творить добро світ. / Співай, любове, пісню — як жита... / В польоті наше небо вироста».

Легко та просто називати себе сином народу, важко й далеко не кожному випадає щастя бути гідним цього високого імені. Легко й просто говорити про свою любов до України, важко й не кожному вдається справді її любити. Поет жив з Україною в серці завжди за будь-яких часів у вірші «Україні»: «Із житами в степах / Ти мене на вітрах колисала. / Колискову крізь осінь / Співали мені солов'ї».

Лише згадка про Україну змушує поета згадати про своє прадавнє коріння і усвідомити значущість своєї високої місії: «Наша воля з Козацького валу, / Я стаю на крило / У високому небі твоїм. / Древнє дерево Дніпра / Не зчорніло в роки листопадів, / Цвітом гайчурська гілка / Усміхнулася знову мені».

Поет разом з Україною проживав усі трагічні сторінки її історії, тепер розставляє їх як оціночні маркери національної свідомості й ідентичності, і за кожним із них — ціла картинка, складена ніби з окремих пазлів, які й становили історію боротьби України за свою незалежність: «З Колими, Солюків, / Диких прерій Канади / Кличе Хортиця-мати / Козацького роду синів».

Кожен, хто має вуха, почує в цих рядках потужний заклик до відродження української держави, до об'єднання українців, які волею долі опинилися в різних місцях на мапі світу, на відродження власної держави на основі стародавньої української традиції: «Озовіть, брати! / Не міліють джерела Дніпрові. / Серце будить світанки, / Неначе кохання — весну... / Україно моя, / Від тяжіння любові / Пада наше зерно / У родючу твою борозну».

Для поета-патріота немає більш важливої теми, ніж художнє відтворення трагічної долі України. Неодноразово він звертається до осмислення тяжких людських втрат упродовж всього ХХ століття: чого тільки вартий Голодомор 1932-33 років, який жорстокою косою смерті знищив правічний український народ (до речі, в історії роду О. Абліцов зазначав, хто з його родичів не пережив ці жахливі події); Друга світова війна, яка забрала мільйони українських життів; репресії, голод 1947, «перегини в будівництві соціалізму» Всі ці події автор піддає історіософському осмисленню через призму своєї родинної трагедії, зокрема у автобіографічному вірші «З генеалогії», де через багато років (бо ж про такі речі не прийнято було говорити в ті часи!) мати розповідає про історію свого роду під час збирання картоплі: «Мама ведуть розмову / Про батька свого, про дядьків. А я ніколи не бачив — / Репресії, голод, війна... / Згадує мама і плаче. / Імена... Імена... Імена...». На пам'ять жінці не приходить жодного позитиву, тільки хронологічне нанизання імен і подій, які стали вирішальними для них: «Дід Федір ... в Криму, в 43-м... / Баба ... з голоду... Недорід! / А дядьки. Ні могил, ні портретів / не лишив 37-й рік». Про всю жахливість і незабганеність історії автор пише так, ніби намагається підштовхнути читача до роздумів про те, чому ж так сталося, які причини і наслідки: «Забирали їх від «Фордзону» / Серед білого(чорного) дня. / За полуторкою з району / Довго бігла моя рідня». У розпачі поет констатує, що люди навіть не до кінця розуміли, що відбувається і покірно йшли в лабеті смерті: «Генеалогія роду! / Натикаюся на гострі сучки...». Саме цими роздумами автор пояснює, чому в українській традиції, зокрема фольклорі, більшість пісень сумні: «Пісню почнем — печальна. / Іншу затягнем — сумна».

У вірші «Крилатий вогонь», як і в інших, автор буде більшість тверджень на контрасті («Серед білого(чорного) дня»). Прийом контрасту, який О. Абліцов використовує як математик за фахом з чіткою логічністю думок, сприяє більш окресленому сприйняттю того, про що розповідається і викликає абсолютно очікувані і прораховані емоції і почуття: «На білому — чорне. / На чорному — біле. / Це графіка грудня. / Степи спорожнілі...» або «Як легко забути! / Як легко згадати! / Чорніло півстріхи, / Біліло півхати». Автор заглиблюється у філософію подій і намагається збагнути і в той же час пояснити, що відбувається на цьому світі: «Край шляху /

Чорніли хрести дерев'яні / В снігах, А здалось — / В рушниках полотняних. / Весь хутір тут...». І як висновок : « Всі — в землю. / Всі — в землю! / «Большой перелом...».

Олександр Абліцов як поет-патріот любив Україну по-особливому, як людина з тонкою, легко вразливою душею і як чоловік — воїн, готовий стати на захист Вітчизни. Тема України звучала у творчості поета завжди, а з кінця 1980-х років з'явилися нові, свіжі нотки у розкритті цієї теми, коли нарешті кожен небайдужий зміг вільно брати участь у розбудові молодій незалежній держави і до наших днів, коли Україна вже п'ять років виборює свою свободу і незалежність і війни з Росією. Поет осмислює проблеми і негаразди, з якими стикається Україна на своєму шляху, особливо у питаннях зовнішньої політики: *«Народе мій, ти ще живий? / Подай хоч знак, якщо не згинув / В обіймах братньої Москви...»* або *«Любов'ю, серцем і крилом / Росту до тебе мій народе. / Твій шлях, мов гордий дух свободи, / Моє освітлює чоло».*

Поет Олександр Абліцов напрочуд цікавий і багатогранний. І в кожній наступній збірці розкривається перед читачем все новими і новими гранями. Для нього поезія наче гра в шахи: кожен хід має бути прорахований на декілька комбінацій уперед. І слова вишикувані у віршах, як фігури на шаховій дошці. Для кожного слова чітко визначена позиція, і воно пов'язане з іншими словами як у шахах. Порівнюю поезію О. Абліцова з грою в шахи, бо він був неперевершеним шахістом. І зі словом працював так само чітко і виважено, як і грав у шахи: *«За соняхами сині осоки / Гойдає Гайчур на осонні вод. / І танок тіней тче на дні узори. / І сам собі гірчить в росі осот. / Дай, Боже, дочитати цю землю гідно, / Допоки світить у полях стерня. / Така прозорість дум — аж серце видно! / Не підганяй мене, не підганяй!»*

Збірка «Гніздо вітрів» (2009) особлива. Вона написана серцем. Автором є мудрий зрілий чоловік, який намагається дати відповіді на багато питань, які ставило перед ним життя. Причому не тільки в поетичних рядках, а вибирає для цього досить специфічний жанр як для поета — «щоденникові записки». Це його проба пера у прозі, яку можна вважати напів художньою, напівавтобіографічною. Більшість поданих у збірці записок «Між минулим і майбутнім», «Без поправки на вигоду», «Попутники», «Гостини з полиновим присмаком», «Червоточина» та ін.. є спогадами письменника зі свого дитинства, спостереженнями з повсякденного життя на актуальні теми сьогодення, і обов'язково з несподіваним фіналом і таким собі ненав'язливим повчальним висновком. Деякі з цих замальовок дуже близькі за жанром до художньої новели, наприклад Григора Тютюнника, з гострим сюжетом, важливими психологічними деталями і несподіваною розв'язкою. Стиль О. Абліцова у прозі дуже вишуканий, витончений, ніби зітканий із запахів-слів, подій-слів, смаків-слів, сліз-слів, пісень-слів, з усього, з чого складається життя простої людини. Читаючи ці замальовки, асоціативно переносишся в описувані місця, і крокуєш ними, ніби переглядаєш довгенький серіал. Ця прозова частина збірки справді могла б стати кіносценарієм, який би дуже чітко передавав український характер. А загалом ці «щоденникові записки» як їх називає сам автор найдужче передають його власне українське світовідчуття. У оповіданні «Гостини з полиновим присмаком» читаємо: *« З чого починається любов до України? Мені здається, що любов до України, як і любов до матері, народжується з нами. Напевно, це те перше світле почуття, що з роками міцніє і мужніє, перетворюється в своєрідну ідеологію душі. Скільки ж нам потрібно це зробити, щоб серед нас не було таких, хто соромиться назвати Україну своєю ненькою, щоб цивілізований світ зустрічав нас, розкривши обійми: «Здорові були, українці! Довго ж ви добиралися до Європи...».*

Усі збірки О. Абліцова ніби пов'язані між собою не тільки віршами, а й тими невидимими нитками, вузликами пам'яті, українського народного мелосу, українського світовідчуття і світосприймання, а ще загостреного закорінення в рідну землю, яка для нього уособлюється в рідному українському степу. Тож не дивно, що народжений у «степовому гайчурському краї» поет крізь усе життя проніс любов до своїх джерел і витоків, і саме вони були домінантами його творчості і тією силою, яка додавала творчій наснаги і цілющої енергетики. А вірш «Я — вересневий» став уже візитівкою

творчості Олександра Абліцова і демонстрацією його любові до рідного краю: «Я — версневий. / Це моя пора. / Світа в душі, / В саду моїм світає. / Я — річка, що прямує до Дніпра / Зі степового гайчурського краю».

«Тут — рідне, материнське, єдине, що кличе й не дає замулитися пісенному джерелу», — так охарактеризував творчість письменника відомий український поет Микола Лиходід. «Тут — і ті некрикливі метафори й просто слова, якими Олександр Абліцов спілкується з пам'яттю, а цю розмову чують, хто вміє чути, і вона віддунується в майбутніх душах, як голос води й вітру в далеких травах і деревах. Властива Олександрові Абліцову інтонація тримається на доброму — серці, розумі, слові. На чесному слові, яке не закликає до довірливості, — вона, як те, що само собою зрозуміле. Слова ці даються з болю, вони швидкоплинні, майже позасвідомі, як голосіння чи вигук «Ой, мамо!». Намарне вбачати в цьому щось од японського хокку чи од закордонного імпресіонізму. Це од нашої української народної поезії, що перелилася в неосяжний пісенний космос. Це тиха поезія. Так звана. Без урахування того, що в тихому болоті чорти водяться, а тиха вода греблі рве. Це тихі дзвони. Тиха поезія називається любов'ю. Од неї засвічуються вікна. При цьому сьайві можна розмовляти очима...».

Упродовж багатьох років О. Абліцов працював над книгою спогадів чи то родоводом Абліцових. Книга «Жаль неспіваних мелодій» побачила світ уже після смерті автора. Олександр Абліцов, перш за все проникливий поет-лірик, поет-патріот, врешті після багатьох роздумів про життя-буття звертається до написання свого родоводу від давнини до сучасності в контексті суспільно-політичних подій ХХ століття. Крок за кроком він розповідає про виникнення його роду в селі Новоукраїнка Куйбишевського (тепер Більмацького) району. Не проходять повз його увагу вагомі для всієї країни події як революції 1917 року, громадянська війна, махновщина, колективізація, Голодомор, репресії, розкуркулення... Скажете: все сумне? Відповідь сам автор: «Пісню почнем — печальна. Іншу затягнем — сумна». Крім родоводу, до книги О. Абліцова ввійшли його вибрані поезії, через які читач порине в неосяжний світ ліричної поезії, проникнеться його переживаннями за долю України, стане співучасником життя його великого роду.

Творчості Олександра Абліцова (поезії і прозі) притаманні такі риси як емоційність, психологічність, національно-патріотична заглибленість, художність, метафоричність, «математична логіка», природна інтелігентність, широка ерудиція і актуальність. Вірші написані на високому версифікаційному рівні, позбавлені зайвих тривіальних формулювань, надуманих метафор складних синтаксичних конструкцій. Все природно і просто.

Отже, чесне і щире слово О. Абліцова несло людям правду про людину та світ, тому й тривожить душу, вчить любові до рідної землі й поваги до її історії, а ще людської гідності, порядності й відповідальності за все, що відбувається довкола. Всі, хто знав і спілкувався з Олександром Івановичем, відзначали його виняткову скромність, вроджену інтелігентність, народну мудрість і філософську закоріненість в Україну й українськість. На жаль, його творчий доробок не був належно поцінований за життя, він не мав нагород, лауреатств, премій, але його пророчі вірші, які є окрасою української лірики сучасності, залишаться в душі шанувальників його таланту.

Збірки поезії: «Бентежний березень» (1981); «Світло материного вікна» (1990); «Гайчур» (1998); «Гніздо вітрів» (2009); «Жаль неспіваних мелодій...» (2018).

Літ.: Войнов О. Олександр Абліцов. Письменники Запорізького краю (20-90-ті рр. ХХ століття). Запоріжжя: Хортиця, 2002. С.344-348; Лиходід М. «Тут рідне материнське». Запоріж. правда. 1990. 22 трав.; Олександр Абліцов. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С. 18-34.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету, член НСПУ

Я – ВЕРЕСНЕВИЙ

I

Я – вересневий.
Це – моя пора.
Світа в душі,
В саду моїм світає.
Я – річка, що прямує до Дніпра
Зі степового гайчурського краю.

Не вибуває сила в джерелі,
Не щухне у гіллі зелений вітер.
А серце – ближче, ближче до землі,-
До клопотів її і... до орбіти.

II

Я – вересневий.
Радість і печаль
Переплелись в душі моїй достиглій.
Вже дикі гуси з Гайчура кричать,
Що за тепла до вирію не встигли.

Пора весіль
І проводів пора.
Панує смиренка в нашій хаті.
А я дивлюсь на постарілу матір,
І важко,
І – збиратися пора...

III

Я – вересневий.
Не убий любов.
Я просто є, і де мені подітись?
Я ще не знаю жодної із мов,
Якою твоє серце відіграти.
«Ой, чий то кінь...»
І юність, і тополя...
Не броду я питаю у ріки.
І нашій долі ще гуляти в полі!
Дай руку на коня!
На видноколі
Весільне сонце сипле мідяки.

IV

Я — вересневий.
Це моя пора.
Світа в душі,
В саду моім світає.
Я — річка, що прямує до Дніпра
Через простори степового краю.

Знайти себе,
Продовжити себе!
Надія у дорозі не погасне.
Осінь рік крутішає хребет,
І засіває вересень прекрасне.

СЛОВО ДО ЗЕМЛЯКІВ ПІСЛЯ 26 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

*«Доборолась Україна до самого краю...»
Т. Г. Шевченко*

Народе мій, ти ще живий?
Подай хоч знак, якщо не згинув
В обіймах братньої Москви...
Грабують пройди Україну,
А ти...
Як в рот води набрав.
Все ждеш обіцяного раю?!
«Немає другого Дніпра...»,
Вкраїни іншої немає.
Не жди від яничар добра,
Ярмо покірних полюбляє...

Так склалось.... Склалось історично
Ще від Матфея і Луки.
Так склалось!» — твердять істерично
За тридцять срібних
Землячки.
Вони історію знов кроють
Із міфів давніх і нових.
Вже призначають нам героїв!..
А ряжені в козацькі строї
Вже чубляться... з-за булави.
І новоявлена еліта...
Глухоніма, лише сопє
Та чавка біля держкорита.

Народе мій!
Урвавсь терпець.
Катів шанують їхні жертви,
Пройшовши вишкіл у братви...
Отямтесь!
Сраму не ймуть мертві,
а як же бути нам — живим?

Комусь Вітчизни дим солодкий,
А нам Вітчизни дим гірчить...
Так, як любити вчать пророки,
Вчимось ненавидіти.
Вчись
Оберігати народ від скверни,
Щоб не ковзнувсь він на лжі.
Народ тобі тебе поверне.
Ви ж не чужі з ним...
Не чужі!

Любов'ю, серцем і крилом
Росту до тебе, мій народе.
Твій шлях, мов гордий дух свободи,
Моє освітлює чоло.

Благословенне чересло,
Що підняло нас в небозводи.
Немає роду переводу,
Бо серце в серце перейшло.

Бо серце в серце перелито,
Як нашу пісню в наше жито...
За пазуху сховавши камінь,
Тасує ідолів Москва.
Та небо завжди вище храмів,
І доля долею жива.

Я знов посмів із Богом стати поруч...
О, Господи, прости —
Благослови
Це слово
Душу, сумнівами хвору,

Зділи весняним голосом трави.
Час повертатися.
До себе.
Шлях порожній
Очікується за колом суєти.
Не папороть шукаю, — подорожник.
О, Господи!
Прости мене, прости...

РІДНЯ

— От і побачились, —
Вже в сінях
Сльозу не стримала вона.
А то...
Чи й прийдеться ще...
Сину?!
— Ну, що Ви, мамо!
Не війна...

Із глибини лісів осінніх
Поглянув вітер світло-синій,
Мене в обличчя упізнав.
От і побачилися.
Батько:
— Не запізнись... — мені сказав.
А я...
Подався на вокзал!

— Я повернувся!
Скоро!
«Скор-ро...» —
Луна хитнула неба шовк.
Зірвався мокрий сніг,
Пішов
Городами
за осоками.
«Ти ж ненадовго,
Чуєш, сину?..»

Вже білі бджоли на жоржинах,
Але душа не вірить в горе.
Чому ж я сам не рад собі?
Я довго до вокзалу біг,

Не відставали осокори.
Струмком біліла стежка.
Сивий
Чорнів могилами наш степ:
«Не забувай нас...
Чуєш, сину?...»

Безсмертниками біль цвіте.
Мов пісня мамина,
Зійшла
Вечірня зірка над лісами.
І знову
Тихо
Небесами
Душа, як вперше, зацвіла.
Не зрадь, пора крила!
Не зрадь!
(Байдужість — завше голос фальші).
На затісній планеті нашій
Ще стільки місця для добра!

І я, вдивляючись до сліз,
Шукав зорю свою високу.
Мов не було в судьбі за неї
У мене більшої рідні...
Усі ми станемо землею,
А їй сіяти вдалині...

БІДА ВСЬОГО НАВЧИТЬ

Ніч відцарює.
І зів'яне.
Край неба місяць — молодик.
Лиш ворон вирине з туману
Пересторогою біди.
Вона давно за нами ходить,
Соромить докором в очах:
«Обличчя істини — свобода!
Я вже втомилась вас навчати...»
Сягнувши глибини життя
Не легковажте словом.
Бурхлива часу течія
Знесе його, немов полову.

ЖАЛЬ НЕПРОСПІВАНИХ МЕЛОДІЙ

Біда давно назирці ходить,
І вже, здається, здоганя...
Жаль неспіваних мелодій,
Які в душі іще бринять.
Коли я похитнусь у вірі,
Наздожене на роздоріжжі,
Де, як у казці, камінь сірий,
На ньому напис ледь помітний
Про голову щось, про коня
Та ще про царство для народу
Хоча б два слова про свободу
Я ж, літератор провінційний
У секен-хендівських штанях.
У голові для князя оди,
Та й кінь стомився... Жаль коня...

За соняхами сиві осоки
Гойдає Гайчур на осонні вод.
І танок тіней тче на дні узори.
І сам собі гірчить в росі осот.
Дай, Боже, дочитати цю землю гідно,
Допоки світить у полях стерня.
Така прозорість дум — аж серце видно!
Не підганяй мене,
Не підганяй...

З ГЕНЕАЛОГІЇ

Вже сонях від дум осінніх
Хилить голову до землі.
Із мамою ранком синім
Копаемо картоплі.

Це — щастя.
Хай знову і знову
Плечі гудуть від мішків!
Мама ведуть розмову
Про батька свого, про дядьків.
А я ніколи не бачив —
Репресії, голод, війна...
Згадує мама і — плаче.
Імена... Імена... Імена...

Дід Федір... в Криму, в 43-м...
Баба... з голоду... Недорід?!
А дядьки...
Ні могил, ні портретів
Не лишив 37-й рік.

Забирали їх від «Фордзону»
Серед білого (чорного) дня.
За полуторкою з району
Довго бігла моя рідня.
А вони: «Завтра! Зав-тра все зробим...»
Шлях порожній на Соловки...
Генеалогія роду!
Натикаюсь на гострі сучки...
Картопля вродила гарна,
Копаємо аж дотемна.
Пісню почнем — печальна.
Іншу затягнем — сумна.

КРИЛАТИЙ ВОГОНЬ

На білому — чорне.
На чорному — біле.
Це — графіка грудня.
Степи спорожнілі...
Це я проти ночі снігами бреду,
Дорогу випитую у заметілі,
Дорогу додому...
Малий відчайдух!
Казали, Земля хоч велика,
Все ж кругла...
В дорозі до істини
Віра задубла.
Зріс сумнівів ліс на шляху, мов стіна.
Вже ситі сичі реготали в дуплах,
Та світло метеликом в ніч із вікна...

Як легко забути!
Як тяжко згадати!
Чорніло півстріхи,
Біліло півхати.
Шибки уціліли, омившись вогнем,
Погасли.
І вітер принишк винувато.

І, схлипнувши,
Двері впустили мене.
Зайшов —
І спіткнувся об лаву у снігах.
Липке павутиння...
Портрети на стінах...
В мені обізувались чужі голоси.
Блукали, неначе шукали щось, тіні.
Сніг падав,
Мов хтось його в небі косив...

Край шляху
Чорніли хрести дерев'яні
В снігах,
А здалось —
В рушниках полотняних.
Хутір весь тут...
В в е с ь.
І Степан, і Уляна...
Сини і онуки.
Василько, Оксана...
Дід Савва...
Любив посівати зерном...
Ой, сійся — родися!
Микола... Мар'яна...
Всі — в землю.
Всі — в землю!
«Большой перелом...»

Я вийшов на шлях
І востаннє оглянувся:
Хрест — навхрест забите
Світилось вікно.

... Тепер я став менше сприймати на віру.
Старію, можливо?
Можливо, старію.
Але не згасає крилатий вогонь.
Він душу рятує.
У чорну завію
Приглянься, ген — світло,
Невже не його?

Отак і жити:
Не лічити літ,
Могил козацьких тишу розуміти,
Кропить водою дніпровою хліб
І душами до смерті не змаліти.

Холоне обрій.
Обезлиствів глід.
Та чую не минуцність в листопаді —
Лунає рідна пісня в нашій хаті,
Читає син Шевченків «Заповіт».

Дозрілий роздум — як осінній плід.
Цвіте душа, а я не вірю в зраду.
Неначе сонце в стиглім винограді —
Любов у ній, що творить добро світ.
Співай, любове, пісню — як жита...
В польоті наше небо вироста.

СЛІВ ПРОЩАННЯ Я З ТОБОЮ НЕ ЗНАЮ...

Слів прощання я з тобою не знаю,
Світе мій, тривожний, молодий.
Ще і досі в снах не налітаюсь...
Стільки ще доріг я не сходив!
Не прощаюсь. Залишаю в спадок слово —
Будем разом в радості й журбі,
Доки є вершини віри і любові,
Що тримають небо на собі.

УКРАЇНІ

пісня

Із житами в степах
Ти мене на вітрах колисала.
Колискову крізь осінь
Співали мені солов'ї.
Стугонить у крові
Наша воля з Козацького валу,
Я стаю на крило
У високому небі твоїм.
Древнє древо Дніпра

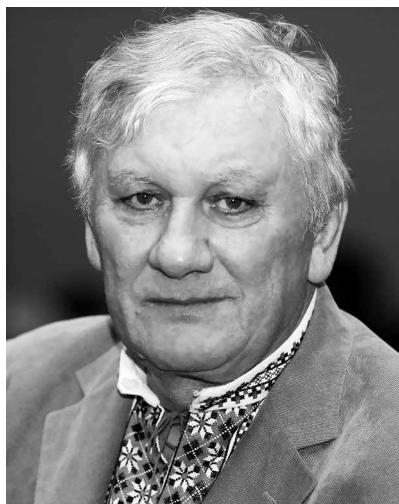
Не зчорніло в роки листопадів,
Цвітом гайчурська гілка
Усміхнулася знову мені.
З Колими,
Соловків,
Диких прерій Канади
Кличе Хортиця — мати
Козацького роду синів.
Озовімося, брати!
Не міліють джерела Дніпрові.
Серце будить світанки,
Неначе кохання весну...
Україно моя,
Від тяжіння любові
Пада наше зерно
У родючу твою борозну.

Отак і жити:
Не лічити літ,
Могил козацьких тишу розуміти,
Кропить водою дніпровою хліб
І душами до смерті не змаліти.

Холоне обрій.
Обезлиствів глід.
Та чую не минуцність в листопаді —
Лунає рідна пісня в нашій хаті,
Читає син Шевченків «Заповіт».

Дозрілий роздум — як осінній плід.
Цвіте душа, а я не вірю в зраду.
Неначе сонце в стиглім винограді —
Любов у ній, що творить добро світ.
Співай, любове, пісню — як жита...
В польоті наше небо вироста.

БІЛОКОПИТОВ МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ (нар. 1954 р.)



Білокопитов Микола Григорович народився 11 лютого 1954 року в місті Мелітополі Запорізької області. 1956-го з батьками переїхав у селище Кушугум під Запоріжжям, де мешкає й досі.

По закінченні середньої школи, служив у Військово-Морському флоті, працював слюсарем, залізничником, поліграфістом, а з початку 80-х років журналістом у газетах «Комсомолец Запоріжжя», «Запорізька правда», «Запорозька Січ», а також літературним редактором у наукових медичних журналах.

Освіта вища. 1985 року закінчив Український поліграфічний інститут ім. Івана Федорова у Львові, спеціальність — літературний редактор, спеціалізація — редагування наукової, технічної, інформаційної та художньої літератури.

Художні та журналістські твори почав писати зі шкільних років. З 1968-го його вірші, замальовки, репортажі, замітки друкує районна газета «Червоний промінь», пізніше він стає постійним автором обласних газет, а з се-

редини 1970-х байки, гуморески, фейлетони, статті Миколи Білокопитова з'являються в літературних альманахах, газетах «Сільські вісті», «Літературна Україна» та на сторінках журналів «Старт», «Ранок», «Україна», «Жовтень» і, звичайно ж, «Перець». З 1994 року він є постійним автором журналу «Всесміх» (Торонто, Канада), що поширюється по всьому світу в українській діаспорі.

Поет, прозаїк. Член Національної спілки письменників України з 1996, Національної спілки журналістів України з 1983.

Тому, природно, перша книга «Вовча наука», що побачила світ 1991 року в Луцьку, повністю сатирично-гумористична. Тут зібрано байки, гуморески, віршовані фейлетони та сатиричні мініатюри, написані в 1970-80 роки. Слід зазначити, що автор у своїх творах піднімає досить гострі, як на той час, проблеми. Зокрема, у байці «Кря-ко-ко» (1983) алегорично змальовано стан рідної мови, коли курчата починають крякати по-качелячи ще й хизуються цим. В образі таких курчат легко вгадуються доморощені манкурти періоду чергового зросійщення українців. Проте, звичайно ж, не всі зраджували рідному звичаю й мові. Саме до таких адресовано мораль байки:

Для тих, хто серце незрадливе має,
Чуже шанує і своє плекає
Повторювати ладен повсякчас:
Ця байка не про вас,
ця байка не про вас...

У творчому доробку М. Білокопитова наявні твори найрізноманітніших жанрів, до речі, не тільки гумористично-сатиричні. На початку своєї творчої стежі він починав як поет-лірик, і нині часто звертається до написання ліричних віршів, до того ж досить художньо і версифікаційно досконалих (часто робить навіть літературне редагування віршів колег), але частіше з-під його пера виходять гуморески, фейлетони, анекдоти, бувальщини, замальовки, етюди, байки (у віршах і в прозі), жартівливі мініатюри, епіграми, пародії, і нарешті з'явилися твори особливого жанру: сни. Саме твори різних жанрів і різні за часом написання ввійшли до його книги вибраного «А Вічний Час непосліхом тече...», виданої до ювілею письменника 2018 року.

У розділі ліричної поезії «Наш світ недосконалий від початку...» вибагливий читач порине у світ білокопитівської поезії, яка є його реакцією на різні виклики сучасності, того, що нині відбувається довкола. І зустріне високохудожню лірику поета-патріота, якому небайдужа доля України. Особливо останнім часом, коли триває гібридна війна проти України. Автор сміливий у висловленні своєї думки, не боїться називати речі своїми іменами. Через що часто в соцмережах, зокрема у «Фейсбуку», за його ж висловом «потрапляє у баню». Показовим є вірш «Ментальне», де автор аналізує основні риси ментальності українського народу, які врешті і призвели до сучасної ситуації: «У своїй толерантності ми до безглуздя ефектні. / Нас — таких неконфліктних — до рани бери прикладай. / З чудернацьким діагнозом: «Чужні і політ коректні» / Живемо, сподіваючись на перепусточку в рай...»

Поету справді болить ця пекуча рана на тілі згорьованого українського народу і він намагається, осмисливши, дати поради: «Ми готові повірити ксьондзу, попові і ребе, / Поглумивши зневірою мудрі пророцтва волхвів. / В нас глобальна любов до усіх... і зневага до себе — / Так, неначе на нас хтось анахтемську порчу навів».

Як заклик до українців стати на захист своєї Батьківщини звучать слова: «Повертаймось до себе! Ми ж можемо бути собою. / Як зі сходу нахабно московський ординець попер — / То найкраці із нас добровольцями стали до бою, / І побачили в світі, що всі ми народ волонтер...»

Із синівською любов'ю і переживаннями водночас звертається М. Білокопитов до своїх земляків — таких різних, але ж українців, у час випробувань: «Українці! Ми є! В нас до волі не вичахла спрага, / Наші душі в польоті, мов незакільцьований птах, / Ще нуртує у венах одвічна козацька звитяга, / Наші коні готові нести нас по вільних степах...»

До осмислення війни на Сході України звертається автор у віршах «Кувала зозуля», «Пісня добровольців», «Розмова з командором» та ін.

Основним напрямком літературної діяльності Миколи Білокопитова є сатира й гумор. Важливим елементом художнього таланту Миколи Білокопитова, його творчої індивідуальності і стилю, що зумовлює багату і різноманітну забарвленість, є почуття гумору. Тому домінуючою в його творчості є гумористика, що повною мірою відображає комічне у самому житті. А комічне завжди смішне. Це його визначальна якість. Однак не все комічне можна назвати комічним — буває сміх порожній, нікчемне зубоскальство. Комічне, як правило, — значиме, глибоко серйозне, важливе. Саме таким є зображення дійсності у Миколи Білокопитова.

Гумореска Білокопитова як жанр зумовлена вродженою схильністю людського духу до жарту, кпину під час емоційного поцінування невідповідності конкретного існування претензіям на значущість, комічності внутрішніх суперечностей людського буття, неадекватного вимогам дійсності. Негативні персонажі, розкриваючись у комедійному дійстві, постають перед читачем як люди обмеженого світогляду, егоїстичних пристрастей, духовно, інтелектуально недалеко і вбогі. Дії і вчинки їхні несумісні з моральними нормами суспільства, самою логікою життя. Гумореска М. Білокопитова відзначається докладністю розробленого сюжету, з комічно-комедійними ситуаціями, що постають, як правило, на ґрунті конкретних, відомих авторові фактів. Поет виявляє неабияку майстерність, наповнюючи розповідь змістовними деталями, «натуральними» репліками персонажів, своїми іронічними оцінками зображуваних осіб. Гуморист любить саме в комедійному плані виставляти на глузи людей з різними вадами. Як, наприклад, у гуморесці «Ретропедагогіка»: «Глипнув тато на синочка і засіпав ротом. / Рідне чадо — щось середнє між півнем і чортом: / Вєсь в тату, стирчить над лобом ірокез барвисто, / На обличчі — туш, помада, на шиї — намисто, / А із одягу — бюстгальтер й дамські панталони... / Щось белькоче про терпимість, про права й закони / І про те, що він виходить заміж за Миколу...». Після двох сеансів «дідової

педагогіки» — паска і лозини — все стало на свої місця. Мораль цього твору міститься у двох рядках: *«Не міняймо рідний звичай на лайно завізне! / Повертаймось до дідизни! Поки ще не пізно...»* («Ретропедагогіка»).

Сповнений гумористичної вигадливості, загалом твір є виразним втіленням народного сміху. Звернення до народних джерел — для поета школа опанування народної мудрості і відгранення майстерності. Саме такі твори — бувальщини, як називає їх сам автор, є у всіх збірках М. Білокопитова і викликають неабиякий інтерес у читачької і глядацької аудиторії за рахунок своєї життєвості і правдоподібності і ще через те, що кожен, хто прочитає чи почує, відразу себе чи когось пізнає в описаних комічних ситуаціях із життя, які побачили прискіпливі очі чи почули уважні вуха гумориста-сатирика навколо себе в житті.

Гіперболізація, непередбачуваний підтекст, який переводить увагу з серйозного на смішне, жартівливі діалоги, каламбури, використання мовного непорозуміння, що виникає внаслідок різномовності і створює комічні ситуації — всі ці прийоми народної оповідної традиції наявні в гуморесках М. Білокопитова. Всю історію збудовано як живу оповідь, що точиться з уст якогось оповідача, не завжди автора. Вміння розповідати в М. Білокопитова своєрідне: він розповідає широко, зупиняючись на деталях, але не вимушено.

Здебільшого опрацьовані М. Білокопитовим зразки народного гумору — то усмішки-бувальщини з самого життя («Камасутра в тролейбусі»). У короткій за змістом гуморесці змальована проста психологічно-комічна ситуація у громадському транспорті з повчально-алегоричним змістом, що мовляв люди наші завжди можуть будь-яку ситуацію перевести в комічну, при цьому виокремивши суттєві деталі змісту. Як і в цьому творі, коли очевидець того, що було в тролейбусі з дідусем та дівчиною, переповідає це новому пасажирові зі свого погляду. А його сусідка недвозначно зауважила: *«Ну й бреше, як кандидат у депутати!»*. Бо дії нібито відбувалися під час виборчої кампанії, і ця репліка додає твору зовсім нового звучання.

У своїх бувальщинах М. Білокопитов іде безпосередньо і тільки від життя, він засновує твори на конкретному знанні дійсності, і по-своєму, неповторно осмислює їх, дає фактам непохибну людську оцінку. Це тому герої чи антигерої в його вищезгаданих бувальщинах-усмішках — це і конкретні особи зі своїми рисами характеру, вдачі, поведінки тощо, і художньо узагальнені типи, що «представляють» багатьох людей у чомусь істотному схожих на зображених сатириком.

У тих зарисовках, етюдах, бувальщинах, в основу яких лягли спостереження з буденного життя, автор природно, вільно, художньо конкретизовано говорить про своїх героїв, про їхні характери, їхні вади. М. Білокопитов цінує конкретні знання про героїв і обставини, орієнтується на відкриття цікавих «історій», ситуацій, бувальщин, спостережених у житті. У багатьох творах гуморист-сатирик дедалі частіше робить наголоси, загострює увагу на питання моралі й етики, культури людських взаємин.

У своїх творах письменник не просто помічає негативне, притаманне тим чи іншим людям і обставинам, але й водночас виявляє психологічну проникливість, «вживається» в створюваний ним образ. Він уміє оригінальним способом, до найтонших нюансів показати вади і позитивні риси свого персонажа. Ефективний прийом зображення людини та обставин, застосований гумористом, — прихована або ж «зворотня» іронія: оповідач начебто найщиріше сприймає хибні погляди персонажа й так художньо аргументує їх, що читач безпоміально виносить їм свій присуд.

Визначальним для гумористично-сатиричного доробку М. Білокопитова є те, що поряд із найбільш розкритим викладом від автора знаходимо монолог, лист, розповідь того чи іншого персонажа, поряд із фейлетоном, гуморескою — памфлет, жарт, казку, пародію, епіграму, байку різних видів, шарж. Таке жанрово-стильове розмаїття звичайно, не самоціль. Ідучи від тих чи інших спостережень, автор немовби зважає кожного разу, якої форми потребує об'єктивно смішне, яке щойно відкрилося йому своєю комічною стороною. І тут він безумовно у вигіднішому становищі, ніж ті, хто

різні сатирично-гумористичні знахідки прагне вкласти в одну якусь, найбільш властиву їм, улюблену форму. І тому не лише в розгорнуто-сюжетних історіях, але і в запозиченнях із народного гумору жартах, у мініатюрах та епіграмах пульсує розмаїтий на відтінки сміх.

У контекст гумористично-сатиричної творчості М. Білокопитова поруч з іншими жанрами «вписується» байка, яка належить до найдавніших видів епічної творчості. Тож і не дивно, що її нерідко зараховують до «вічних», традиційних жанрів. Особлива своєрідність цього найтрадиційнішого жанру полягає в тому, що при всіх його, часом навіть значних, видозмінах, викликаних боротьбою різних ідейно-художніх напрямів у літературі в різні епохи, він все ж досить повно зберігає сталі специфічні ознаки, а саме — дидактичну спрямованість, моральне напучення. Байка — це передусім алегоризм художнього мислення і обов'язковість дидактичного висновку. Байки М. Білокопитова продовжують традицію українського байкарства (П. Сліпчук, В. Лагода, І. Манжура, Ю. Кругляк, П. Красюк, П. Шабатин, М. Годованець, А. Косматенко). І це демонструє розділ вибраного «Ще у строю дошкульна алегорія» (Байки, баечки, байченята). Байки М. Білокопитова часто написані за відомим сюжетом, але на новий лад, тобто піддані осучасненню і можуть викликати жвавий інтерес у читачів різних категорій. Наприклад, у байках «Підступний трюк» спочатку ніби то йдеться про відомих Лебеда, Рака і Щуку, які вирішили заснувати спільний бізнес: разом возити гній на поле. І все ніби добре виходило поки не втрутився Вісюк: «*Аж раптом...Стій!!! — сердито пролунало. / Вам хто дозволив цей підступний трюк?! — / На бізнесменів кинувся Вісюк. — / Ви тут наробице такого, дай вам волю... / Ні, я цих витребеньок не дозволю!...*»

І Вісюк пояснює, що, мовляв, існує циркуляр «у формі байки, підписаний ще Глібовим Л.І.», який не дозволяє їм тягти того воза разом, а можна тільки врізнобч. Вісюк — це бюрократ всіх часів і народів, який «не порушить букву закону». І насамкінець мораль: «*Вже час новий, новий суспільний лад, / А вісюки, куди не глянь — при владі*».

Міні-байки і байки в прозі свідчать неабияку житейську мудрість та філософський досвід автора. Лаконічні за обсягом, але глибокі за змістом і мораллю. Як, наприклад, баечка «Педагогічна поема»: «*У мемуарах записав Батіг: / «Виховував по-своєму, як міг...»*

Микола Білокопитов є майстром пародії та епіграми. Не дай, Боже, чиємусь віршу йому «сподобатися», відразу твориться високохудожня пародія чи епіграма, яка, звичайно, за рівнем майстерності перевищує оригінал. Хоча при цьому варто зауважити, що автор пародій пише їх тільки на зразки варті уваги, а не зовсім пересічні чи тривіальні речі. У поле зору пародиста потрапляють початківці і визнані поети. Найкращі епіграми М. Білокопитова теж у розділі вибраного «Не розкидаймо тямую все...» (Пародійно-епіграмне).

На думку критиків, найбільш яскраво талант гумориста—сатирика М. Білокопитова виявився у використаному ним жанрі сну. Так звані «сонні серіали» зібрані в книгах «Чортзнащо наснилося мені» (2016), «Сповідь екс-ловеласа» і «Вам таке й не снилося» (2018). Автору вдалося віднайти, або точніше відновити після Тараса Шевченка цей жанр, який дозволяє через віртуальну «сонну» реальність озвучувати такі речі, які б у справді реалістичному зображенні вимагали певної цензури. Але він через сон, такий собі вигаданий спосіб езопової мови, показує жахливі реалії переважно суспільно-політичного життя сьогодення, але нібито віртуально і в той же час віртуозно.

На думку письменника В. Савчука: «Вже рядками епіграфа з Шевченкового «Сну» автор поклав на себе особливу відповідальність, може й подвійну! — перед Словом Тараса і перед самим іменем Поета. На щастя, цю зобов'язаність автор чудово відчуває і старається викласти її кожним рядком тих понад тридцяти вражаючих уяву, і водночас, покликаних збадьорювати дух снів. Тільки те, що Шевченко піддав насміху в середині комедії (царські пенати), у «серіалах» виставлено на глум на самому початку («Красна площа. Мавзолей. Трибуна.») А що? Привіт, «немітая Россія», «Москва кабацкая!», як і належиться».

Збірка складається з п'яти циклів, — «П'ять ночей». І кожна ніч — то мандрівка автора вві сні по Україні і за її межами. Як зауважує письменник Віктор Стус, «Сміх навертається, коли читаєш чи слухаєш — як точно і дошкульно, з використанням влучних порівнянь, метафор та афоризмів, автор розказує про вади нашого суспільства, його правителів. Наче фотографує — тільки в карикатурному вигляді. Якщо ж подивитися ті «сни» з іншого боку, накочується гнів, розпач і навіть бажання поквитатися зі зловмисниками. От і виходить, що автор, як кажуть у народі, одним пострілом убиває кількох «зайців»: змушує і реготати, і гніватися і в цьому особливість творчої манери Миколи Білокопитова».

Критики відзначають, що «сонні серіали» М. Білокопитова стали унікальним явищем у контексті сучасної української політичної сатири. В.Савчук зазначає, що «сни, як звичайно, не шикуються по «по ранжиру», отож і оповідь у творі не розгортається у якійсь послідовності, а ведеться ніби «з перескоками» від серйозного — до кумедного, від гіркого — до солодкавого, від політично-соціального — до інтимно індивідуального. Такий авторський прийом. Певно ж вдалий, бо по-своєму «заощаджує» нерви читача перемирюванням почуттів «зі скреготом зубовним» до гомеричного сміху від перетворень чоловіка в жінку тощо».

Лауреат Всеукраїнських літературних премій ім. Степана Руданського (1998), ім. Остапа Вишні (2004), ім. Василя Юхимовича (2010), ім. Степана Олійника (2017), літературно-мистецької премії ім. Петра Ребра (2016), Міжнародної літературно-мистецької премії ім. Пантелеймона Куліша (2019). Лауреат Всеукраїнського конкурсу сатири й гумору «Вишневі усмішки», Всеукраїнських конкурсів байки в Запоріжжі та Чернівцях, багаторазовий переможець обласних конкурсів «Перемішник» серед авторів-виконавців.

Його колега Пилип Юрик зазначав, що «окрім усього, Білокопитов — великий патріот України. Він глибоко впевнений, що ганебні небилиць про українців на зразок «моя хата скраю» чи «хай у сусіда корова здохне» — вигадки наших недругів. Бо українські люди в переважній ситуації — доброзичливі, працьовиті й добросердні. А коли йому натякають на російське прізвище, він спокійно відповідає: «Дай, Боже, Україні побільше Донцових, Драгоманових, Костомарових, Баранових (має на увазі Віктора Федоровича, автора пісні «Українці мої»), до яких декотрим сіманенкам з мойсеєнками та вітренками з марченками, не зважаючи на українські прізвища, ще дорости потрібно».

Тв.: «Вовча наука» (1991), «Міні знову в моді» (1994), «Без паніки» (2004), «Весела парочка» (2006), «Бізнес баби Федори» (2007), «Принциповий флюгер» (2008), «Революційні вила» (2015); «Камасутра в тролейбусі» (2015), «Чортзнащо наснилося мені» (2016), «Сповідь екс-ловеласа» (2017), «Смішно живемо! Бувальщини Запорізького краю» (2017), «Вам таке й не снилося» (2018), «А Вічний Час непоспіхом тече» (2018) та ін.

Літ.: Білокопитов М. «Так смішно, що аж плакати хочеться...». https://pilipyurik.com/index.php?option=com_content&view=article&id=402:l-r&catid=52:2009-05-25-08-45-40&Itemid=77; Миколі Білокопитову — 65. *Українська літературна газета*. 2019. 25 березня; Стус В. Та й сні ж привиділися сатирику! *Кримська світлиця*. 2017. №25. 23 червня.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету, член НСПУ

У СЕЛІ

У нас і в дощ — не бездоріжжя,
Здали в минуле ніч сліпу...
Живу собі під Запоріжжям —
У придніпровському степу.

Живу, як мовиться, нормально,
Фартово — заздрісним на зло.
Ніхто не бовкає брутално
Оте зневажливе: «Село!..»

Бо що в селі, що у столиці
Той самий зручностей пакет:
Клозет у хаті, як годиться,
І газ, і світло, й інтернет...

Усе купається в озоні.
Думки в мені переплелись
І я, немов на рубіконі,
Між тим, що нині і колись.

В селі штани носили драні —
Для городських то був облом,
Але ж давно зітерто грані
У нас між містом і селом.

Тепер однакові із містом
В села і мода, і смаки...
І тут, і там звучать барвисто
Одні й ті самі матюки.

І тут, і там у владних кріслах
Сидять конкретні пацани,
І схожі біди всіх затисли,
Скрізь в моді — подрані штани...

Заплющу очі.
Дивне дійство
Маляють спогади мені:
Я у селі мого дитинства
Як в чорно-білому кіні.

Човпуть корови круторогі
До пасовиська по ріллі.
Крислатий явір край дороги,
Як дід Канидій у брилі.

Від ферми в поле їдуть брички —
Через роз'їжджений струмок,
А онде сіна дві копички —
Тугі, мов груди у дівок.
Дядьки з вудками понад ставом,
Де о-т-такенні коропи,
Гуляє вітер, тужать гави.
Уздовж стерні гудуть стовпи.

Зі стайні коники гривасті
Біжать, а з ними й конопас...
І раптом збоку різко:
«Здрасте!
Скажіть, а которий час?»

Стріпнувсь, отямивсь...
«Мама мія!
Я в дні сьогоднішнім... і вмить
В душі раптова ностальгія
По тих часах як забринить,

Коли ні смартів, ані газу...
Та все ж було своїм село —
Природно в будень і на празник
По-українському гуло.

Були у моді без реклами
В нас вишивані рушники,
А рідну пісню вечорами
Як заведуть, було, жінки...

Чужі вітри беззастережно
Всю пам'ять видули до дір
І нам, вже наче й незалежним,
Нав'язано «чужинський мір».

А, може, нас отак поганять
За зраду пращурським богам?
Потроху повертаєм пам'ять
І борг повернем ворогам!

На смітник випхнемо чужинство
Без краплі сумніву й жалю...
Люблю село свого дитинства,
Втім, і теперішнє люблю.
селище Кушугум, під Запоріжжям

КРЯ-КО-КО

Були в однім дворі качки і кури.
Гарненько по-сусідськи їм жилось -
Дві різні мови, різні дві культури,
А разом, бач, гармонія!
І ось
Предивні почались метаморфози:
Курчата, вже як трохи підросли,
То, курям всім на сміх,
а мо' й на сльози,
По-каченнячи крякать почали...
Ще й вивчились перевальцем ходити,
Копіювали звички і вбрання,
І згодом стало важко розрізнити
Покачене курча і каченя.
Качки це заохочували радо -
Мовляв, у нас до полку прибуло!
Хто крякає, —
той вищого розряду,
Хто квокає, —
те ясно хто — село.
А кури що ж?
Як щиро говорити,
Вони й не помічали новизни —
Мовляв, було б що діткам
їсти-пити,
А там нехай хоч рожкають вони.
І деякі зарохкали.
Одначе
Були в пошані ті, хто добре кряче.
Воно ж якби оті курчата вміли
Пристойно розмовляти так і сяк,
А то ж
іще й чужого не навчились,
А вже, бач,
і по-своєму — ніяк!

Он півники — накряться до гику,
Із селезнями дудлячи пивко,
А потім зранку, замість «ку-ку-рі-ку!»,
Як заведуть зненацька:

«Кря-ко-ко!»,
Лякаючи тим криком розбишацьким
Чужих, своїх
та і себе самих...

А потім цим іще й бравують хвацько
Та ще й кепкують із курчат малих:
«Смотри, як те щипля чудно балака,
Кокоче токо,
а совсем не кряка!».

Отак і йшло.
Минали дні без ліку.
Вже ті курчата — бабці й дідусі,
Вже в них онуки виросли великі,
Бува, хтось квокне,
хтось закукуріка,
А в основному крякотять усі.

Для тих, хто серце незрадливе має —
Чуже шанує і своє плакає,
Повторювати ладен повсякчас:
Ця байка не про вас,
ця байка не про вас...

ПІД ФАНЕРУ!

(Сповідь артиста розмовного жанру)

Як же час не жаліє людину —
Прірва поміж «тепер» і «колись»
І карлючить тебе безупину,
Хоч у люстро бридке не дивись.
А було ж, ой було...
вже не буде!

Втім, як в юності, так і тепер
Я зі словом виходжу на люди:
Вчора — Байрон, сьогодні — Гомер,
Завтра — ніжна й нескорена Леся,
Післязавтра — стійкий Каменяр,
І щодня на вустах і у серці —
Бунтівний, невмирущий Кобзар...
Та бува й між творінь найновіших

Щось таке, що аж подих спиня...
 Тож по кілька вподобаних віршів
 Назубок міг я вивчить щодня!
 Нині ж — все,
 наче мізки хтось виїв,
 Погубив унікальний мій хист:
 При айкю — дві жираф'ячі шиї,
 Маю пам'яті — заячий хвіст.
 Це пригнічує і на додаток
 Зводить працю мою нанівець:
 То на сцені забуду початок,
 То не можу згадати кінець.
 То вдаюся до імпровізацій
 Там, де завчене легше сказати...
 Від проблемних таких ситуацій
 Я почав рівновагу втрачати.
 Тож аби не розтринькувати нерви,
 Лоба зморщив, напружив думки
 І — ти ба! — докумекав таки:
 Позаяк вже не в моді суфлери,
 Буду вірші читати «під фанеру»,
 Як «співають» пісні співаки.
 Що то значить путяща ідея —
 Власних дум і шукань результат!
 Ну, можливо, це й не панацея
 Та на сцені пішло все на лад:
 Від невдачі не падає тонус,
 І тягар помилок не гірчить,
 Бо завчасно записаний голос
 Так як треба з колонок звучить —
 Інтонації, паузи, сила...
 Хай живе технологій пора!
 Але якось мене підкосила
 Ця ретельно продумана гра.
 Я в програмі на сцені столичній —
 Честь для кожного, що не кажіть...
 Вірш печальний, місцями трагічний.
 Так читаю — аж голос дрижить.
 Сум, як струм, по рядах передався,
 Хтось пустив емоційну сльозу...
 А мені, як на те, пригадався
 Анекдот про Петра і козу.
 Може чули:
 Петро напідпитку,

А на правду, п'янучий украй —
Заблукав, переплутавши хвіртку,
Замість хати — в сусідський сарай.
І прийнявши козу за дружину,
На коліна, сердега, упав
І захникав:

«Кохана, єдина
Я б давно вже без тебе пропав!
Знову зрадив тебе з самогоном —
Це ж не з Галькою! Мила, прости!
Лиш не гепай мене макогоном,
Бо у серці моєму лиш ти!
То ж не сердься, прошу тебе, досить!
Хай на нас тиха радість зійде...» —
Ніжно гладив їй роги, мов коси,
Злився в довгій цілунку з засосом,
Обійняв, пригорнув і т.д.
Уявивши це дійство гаряче,
Я кувікнув, мов хряк у сажу,
І почалося — пороблено наче:
В залі публіка ледве не плаче,
Я ж на сцені цинічно іржу.
Тихий шок!

А з балкону хлоп'ятко
Загукало:

«Татуню, дивись:
Цей артист — просто чокнутий дядько,
Та й не дядько, а дідько якийсь!»
...Той мій номер закінчився свистом.
Але я, переживши ганьбу,
Знов на сцені, працюю артистом,
На фальшивки наклавши табу.
У високому слові купаюсь,
Як було це завжди дотепер...
Хоч, бува, іноді спотикаюсь —
Виступаю без підлих фанер!

КЛІМАТИЧНО-ДІАЛЕКТИЧНЕ

(Майже байка)

Зустрілись якось в непогожу днину
Дощ, Вітер, Сонце,
Хмара, Грім, Туман —
Зчинили шум і сварку безупинну,

Що перейшла в жорстокий ураган.
 Аж стогне геть скалічене доквілля.
 І смерть повсюдно множить свій укіс...
 Та раптом припинилось божевілля —
 Напевно в справу втрутивсь Компроміс.
 Стриноживсь Вітер, Грім притишив голос,
 Всі інші теж укоськалися вмить...
 Усе що тут безжалісно боролось —
 Тепер привітно й мирно гомонить.
 Але довіку так воно не буде —
 Неспокоем вагітна тишина.

Отак воно ведеться й поміж люди —
 То мир і сміх, то сльози і війна...

КЛЮЧОВЕ ПИТАННЯ

(Суто слюсарна байка)

Десь там — аж нагорі — вночі
 Елітні, вибрані Ключі
 Зібралися у зграйку,
 Обговорити Гайку.
 Бо та —
 (Є свідчення Бовта)
 Скотилася фактично до ганьби —
 Вже не трималася різьби,
 І взагалі, чорт забирай,
 Розбовталася вкрай.
 І вже до того йде,
 Що через неї вся конструкція впаде!
 Дебати, суперечки до блювоти,
 Нарешті, як годиться, «за» і «проти»...
 Ось рішення тамтешньої еліти:
 «Суворо Гайку прикрутити
 І не профілактично, а сповна,
 Та так, щоб і не рипнулась вона!»
 На винуватицю з запалом
 Наскочили усім кагалом
 Брутально, що є сили,
 Так тиснули, крутили,
 І до того вже старались,
 Що Гайка із різьби зірвалася —
 Уся споруда завалилася в момент,
 Прибивши репресивний інструмент.

Леді і пані, джентльмени,
сеньйори й месье...
Стало відомо:
мій виступ внесли у регламент
Десять хвилин виділяють на слово моє.
Десять хвилин.
Що я встигну?
Та це ж не реально —
Вкластися в цей божевільно
спресований час...
Чи утямки вам, що зріє загроза глобальна —
Крим проковтнула і вже догризає Донбас?
Іноді вас потрясають жахливі теракти
Втім, це як рана, пониділа і забуто.
Ну а для нас ці теракти щоденні...
Де-факто —
Справжня війна
під псевдонімом дивним АТО.
Манить, як манна небесна,
безпечна Європа —
Біженці,
біженці,
біженці,
біженці скрізь....
Між шестерень уселенського
калейдоскопа
Змішано раси й народи, вождів і холопів,
Радість і сміх та найбільше — печалі і сліз.
Ми ці плоди пожинаємо:
зайд ешелони
Нам нав'язали колись, як незваних гостей,
І проросли з них звироджені п'яті колони —
Б'ють нам у спину —
паплюжать і мову, й закони,
Ну а тепер ще й стріляють у наших дітей...
Тут ще нелякані
справжнім чужинським нашестям,
Ті, кому за... — ви, напевно, забули уже,
Як це ганебно терпіти в страху і безчесті —
В домі своєму, немов
на чужих перехрестях,
Звички дикунські й образливе слово чуже?
Може, тому, що ми вирости в недосвободі,
Платимо нині таку недоречну ціну:

Замість підняти народ на супротив заброді —
Недоосмислено обрані в недонароді
Недополітики граються в недовійну?
Вам це, напевно, не так уже
й легко утямить.

То ж чи устигну вас,
людоньки, переконать?

Ось моя черга —
десятихвилинний регламент:

«Господи, ні!» —
Сон урвався, як ветхий пергамент,
Я прокидаюсь, не встигнувши
й слова сказати...

Щось не смішний мені сон
цього разу насився,
(Фільмами жажів у снах зазвичай не грішу)
Сам від такого важкого сюжету втомився
Зараз насню собі щось,
де... я в дурні пошився —
Чим і себе, і усіх читачів розсмішу.

З книги «Вам таке й не снилось!» (Сонні серіали)

Міні знову в моді

ПРО ВИНАХІДНИЦТВО

Бує винахідницька робота —
В ній масовість стає під прапори!
Не встигне автор розтулити рота,
Вже «Еврика!!!» —
кричать співавтори.

КАР'ЄРНЕ

Ах, ця оманлива кар'єра!
Ми всі в її підступних путах.
Ще вчора був у ГУЛЛІБЕРАХ,
А вже сьогодні —
в ліліпутах.

ЕКОЛОГІЧНЕ

Добряче видно по бридкій погоді —
Як ми уже нашкодили природі.

КИТАЙСЬКА ГРАМОТА

Як вірус, у державну справу
«Еліту» впорснуто лукаву,
Що в цьому ділі в нас одвіку —
Ні інь, ні янь, ні кукуруіку.

МОСКОВСЬКЕ РОДИЧАННЯ

Союзи братні «старшої сестриці»
Нагадують обійми Повитиці.

КОНСТАТАЦІЯ ФАКТУ

Нам сотні правд речуть щодня
В часи всесвітньої облуди —
І чим масштабніша брехня,
Тим легше в неї вірять люди.

СТОПУДОВИЙ ДОКАЗ

Спортивна штанга дійсно важкувата —
Є прикладом про повну рівність прав:
Всі мають право цю вагу підняти,
Та лиш один зі ста її підняв...

ЗАПАТЕНТОВАНІ ДУМКИ

Ми не такі розумні, як думаємо самі про себе, але й не такі дурні, як вони думають про нас.

Скажи дурню правду, він тебе нею й оббреше!

О, з якою незалежною впертістю люди часом відстоюють свої рабські звички!

У великих компромісах можна зайти так далеко, що незчуєшся, як опинишся на боці ворога й почнеш воювати проти своїх.

Іноді бурхливі оплески більше нагадують безжальні ляпаси.

Не підганяйте час! Чим швидше він рухатиметься, тим менше його у вас залишиться.

Чим легше здобувається незалежність, тим менше вона цінується.

Лозунг сірого сьогодення: «Із темного минулого — в світле майбутнє!»

Ми живемо у час дивної гармонії всеохоплюючого хаосу!

Світло в кінці тунелю виявилось добре освітленим тупиком.

Щойно народившись, путяща ідея приречено зітхнула: «Ех, не в тій голові, не в тій...»

По краплині вичавив із себе раба і зрозумів: це все, що у ньому було.

Не чекайте милості від природи, її у неї вже не залишилось.

У ході розгорнутої дискусії колектив однодумців поступово перетворювався на стадо особистостей.

Людина людині не вовк! Вовки між собою так не гризуться.

БРАЦИЛО Марина Анатоліївна (Нога) (1976–2013)



Брацило Марина Анатоліївна (Нога) народилася 2 грудня 1976 року в м. Запоріжжі в родині службовців. Дитячі та юнацькі роки поетеси пройшли на о. Хортиця, який поетеса вважала одним із джерел своєї творчої наснаги. З раннього дитинства відчула потяг до поетичного слова. Навчалась у ЗСШ № 43 та ЗОШ №20 екологічного профілю м. Запоріжжя, яку і закінчила з золотою медаллю. Як переможець Всеукраїнських олімпіад юних філологів-знавців української мови і літератури, 1994 року, за співбесідою, була зарахована до філологічного факультету Запорізького державного університету, який закінчила з відзнакою 1999 року, здобувши кваліфікацію філолога, викладача української мови та літератури. Представляє літературне покоління дев'яностиків, згуртоване навколо видавництва «Смолоскип», підтримує українською діаспорою та Спілкою письменників України. Членський квиток Марина отримала в лютому 1997 року з рук голови СПУ Юрія Мушкетика, ставши

наймолодшою членкинею всеукраїнської письменницької організації. Трудовий шлях за фахом розпочала 1999 року в ЗСШ №89 м. Запоріжжя. Цього ж року вступила до аспірантури Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ, яку закінчила 2004 року зі спеціальності «етнологія». Навчання в університеті, а потім в аспірантурі успішно поєднувала із поетичною та пісенною творчістю. Професійна діяльність — літературний редактор, оскільки перемогло тяжіння до літературного слова. Працювала: коректором у ЗМІ; літредактором у видавництвах «Факт», «Смолоскип»; редактором у журналах «Пані», «Вона», «Даша»; контент-редактором сайту IVONA, випусковим редактором у видавництві «Наш формат». Трагічно загинула з 17 на 18 червня 2013 року в м. Київ, напередодні Революції Гідності, за невідомих обставин.

По собі поетеса залишила вісім поетичних збірок, більше ста авторських пісень, численні публікації в періодичних виданнях та літературно-художніх часописах, власний поетичний сайт, який продовжує своє функціонування і до сьогодні.

Всі, з ким доля зводила Марину, відзначали що вона була неординарною особистістю. Інколи здавалося, що вона вже народилася дорослою... Ще зовсім юною, вона мала дружні стосунки з яскравими постатями, своїми вчителями, викладачами і завжди це спілкування відбувалося «на рівних». У всіх ситуаціях вона мала свою думку, однак їй було властиве вроджене почуття такту і вміння вести цивілізовану дискусію. У неї був чоловічий характер — вона віддавала перевагу хлопчачим компаніям, любила чоловічі види спорту, легко витримувала довготривалі переїзди, допомагала слабшим, не мирилася з будь-якою несправедливістю... Разом з тим, вона була по-жіночому сонячною... Такою ж сонячною була і її творчість. Це засвідчила вже перша публікація поезії «Україно моя» 14-річної Марини в газеті «Наш город» у червні 1991 року — піднесене віншування, справжній панегірик своїй Батьківщині, на той час поневоленій та сплюндрованій: *«Незбагненне і кличне, / Невмируще ім'я — Моя Мати велична, / Україна моя!»*.

Проголошення Акту Незалежності України ще більше зміцнило юну поетесу в її світоглядних засадах і стало поштовхом до написання ряду знакових у її творчості зразків громадянської та філо-

софської лірики, як от ця поезія — з використанням алегорії та ментально знакового символу «воля»: *«Ну от ти й повернулася. Сідай. / Навряд чи путь твоя була легкою / Тож відпочинь. Чекав тебе цей край / В стражденнім і величнім неспокої».*

Із цього ж року, завдяки чуттю на молоді таланти Анатолія Рекубрацького, запорізького поета та журналіста, який аж до самого від'їзду Марини в 1999 році до Києва стане її літературним наставником, постійним майданчиком для спілкування юної поетки зі своїми читачами стала обласна газета «Запорізька правда». Марина не раз зізнавалася — вона не просто писала тексти, а «ловила віршика», що не заважало їй глибоко відчувати істину: « поезія — віно тернове»... Юна авторка з допомогою влучної антитези та сповненої драматизму гіперболи змогла передати всю жертвовність цього шляху з усіма його можливими наслідками: *«І буде хрестом і криком / По склу босоногий путь. / А прийдеш — брутально і дико / На болю твоїм розіпнуть».*

У цей період Марина наполегливо вдосконалює свої поетичні здібності та майстерність у жанрі авторської пісні: закінчує запорізьку музичну школу №3, стає членом запорізького обласного літературного об'єднання імені М.Гайдабури, відвідує вокальну студію «Юність» Володимира Артемьева при ПК «Дніпроспецсталь», студію авторської пісні Олени Алексеевої при студклубі ЗНУ. На цей час припадають яскраві публікації Маринчиної поезії у місцевих і всеукраїнських ЗМІ та літературних часописах. Ось що про неї в цей час пишуть:

«Марина то по дитячому наївна, то по дорослому мудра, вона то традиційна, а то модерна, то «полинова», а то урбаністична, то гордо-незалежна, а то ніжно-інтимна». — Петро Ребро, голова Запорізької обласної організації Національної спілки письменників України. «Такі вірші могла написати тільки українка — степовичка, закохана у свій рідний край, у якому виростала з дитинства» — Роман Кудлик, поет, головний редактор журналу «Дзвін».

Про поетичний хист Марини Брацило засвідчила вже її перша збірка лірики — «Хортицькі дзвони» (1995) з програмною поезією «Хортиця», яка на всі часи стала Маринчиною візитівкою: *«Яке над нею осіяне плесо, / Які у серці спалахи сторіч! / У пам'яті — іконостас облич, / Я есмь сама ця пам'ять безтілеса».*

Як даність національній духовній праматерії, 18-річна поетеса в історію української поезії навечно вписала образ Хортиці, давньоруського княжича, слов'янського волхва, язичницького ідола, лицаря минулого, козака-характерника, гетьмана Богдана Хмельницького, бранку та цілий ряд інших яскравих постатей з нашої прадавнини.

Друга поетична збірка поетеси — «Благовіст»(1996) за задумом авторки мала стати для читацької аудиторії таким собі «камертоном почуттів». І якщо в збірці «Хортицькі дзвони» подібну функцію виконувало історико-культурологічне тло з концептуальною ідеєю «поєднання вічності», то в «Благовісті» мірилом внутрішнього відбору на «наше» і «чуже» виступає сучасність, що продукує процес «індустріалізації». Цей, мабуть, один із найяскравіших неологізмів поетки, і сьогодні може слугувати тестом на рівень самоідентифікації сучасної особистості. Чи всі витримують це випробовування, чи вчують «дзвони свідомості», а чи запанує «напівцілісність —напівроздвоєність в душах»... Сама авторка відкриває читачу цілий світ яскравих, автентичних народних ознак. Для її ліричної героїні належністю рідної землі є «лебідь» маминої душі, «сонця жовтавий горіх», «мокрі хребти зачарованих гребель», «звичайний подорожник», «вечори чебрецеві», «вітри золоті», «сутінки в бузковім одязі», місяць, що «моститься на дно колодязя», «сінник, немов вітряк безкрилий», пращурів «чубаті тині», «ставків осиплі голоси»...

Вихід третьої збірки поезій Марини Брацило — «Мелодія вічних прощань»(1997) був, якоюсь мірою, видавничою «провокацією»... Своєрідною маленькою антологією інтимної лірики охрестив її П. Ребро. Адже за усталеною традицією, поетичні тексти про кохання зазвичай скромно завер-

шували традиційно укладені збірки поезій. Але надзвичайно яскравий пласт почуттів, який дарує людині кохання, дозволив авторці достукатися до всеукраїнського читача та літературної критики: «Бунтом — вагомим і сильним нам видається книжка віршів Марини «Мелодія вічних прощань». Це насправду інтимна лірика — зболена і пережита. Авторка вривається в чоловічу свідомість зі стилетом своєї правди і шматує традиційне уявлення про жінку». — Роман Кухарук, Президент Центру свобода слова. Дійсно, авторка, у свої 20 років у змалюванні інтимних почуттів піднімається до справжніх філософських узагальнень: «*ти можеш мене розлюбити, але забувати не смій*»; «*не те, щоб я безсила, — а просто доля не дарує час*»; «*коханий тут лице омиє — і багатіє на віки*»; «*видно все, що у мене було — віра в те, що твій погляд не бреше*»; «*мій біль стоїть у вечора в очах і разом з ним повільно умирає*».

Потужній Мариничиній громадянській ліриці, з огляду на цілий ряд причин, довелося терпляче чекати свої черги на оприлюднення... Дипломування, вступ до аспірантури, зміни в особистому житті і як завжди, відсутність джерел фінансування, лише 2001 року дозволили Марині, видати збірку поезій «Сонцетяжіння». Її презентація з успіхом відбулася в Запоріжжя та Києві, у Спільці письменників України за участю Олеса Танюка. І якщо в «Хортицьких дзвонах» юна поетеса лише започаткувала непроминущу тему родоводу, в «Сонцетяжінні» вона торкається болючих сторінок української минувшини, переповнюючись щему за втраченими етнокультурними здобутками. Поезії відлунюють болісним відчуттям двосутності авторки — полиново-степової та зболено-урбанізованої, що значною мірою передає внутрішній стан більшості її молодих сучасників. Услід за образом «паперових саней» авторка мандрує дорогами пам'яті свого дитинства та з етнографічною точністю закарбовує для вічності знайомі з дитинства образи — баби Оксани, баби Катрі, баби Горпини, бабуні Олі, своїх батьків, земляків-гуляйпольців — «здивавіле пагіння колишньої слави»... Авторка залишає нам нав'язні безмежжям махновського степу сюжети із сивої давнини, де місцем дії є «містична земля язичників», а головними героями — «варязькі князі запозичені», «нормандські князівни незрівняні», половецькі воїни, що «сплять на потоптаних травах», потурначка — «обідрана, боса» та ряд ін. Вражає глибина проникнення юної авторки в духовну місію українського слова та пісні, передчуття трагічних наслідків втрати народом своєї рідної мови, яке вона розкриває коротким поетичним рядком: «*...я родитиму потурнаків, / виростатимуть з них яничари...*».

Значним досягненням цього періоду творчості Марини є те, що вона однією з перших перевела свої поетичні збірки в цифровий формат і розмістила їх на тогочасних електронних ресурсах, тим самим увівши свій поетичний доробок у всеукраїнське поетичне середовище.

П'ята Мариничина збірка поезій «Чотири пори любові» вийшла після Помаранчевої революції 2006 року, що відобразилося в її назві. Професійне вивчення в Інституті етнології ментальних засад етносів поглибило в Марини відчуття глибокого закорінення в рідну землю, органічного поєднання соціуму з довкіллям, із природними стихіями, з існуванням особистості у просторі і часі. Завдяки цьому практично вся збірка являє собою зразки досконалої пейзажної лірики. Основні її розділи — це персоніфіковані пори року, де кожен поетичний текст має свій ліричний сюжет, сповнений яскравих поетичних знахідок. Взимку — це «чорно-біла зима», «наїжачений пес», який кланчить «трохи тепла», день, що «медовіє», «шерех сухого снігу», крига, «що пахне вмиранням»... Весна в поетеси це те, що «прокидається теплим бутаном», «вена бурхливої річки», земля, що «пахне терпко», перспект, який «потонув в парасолях», «розтавання снігів» і «тендітні букети», «обійми вишневого цвіту»... Влітку «пахне гріхом пісок», тугою — вітер, спогадом — море, як «сочиться життя зі скошених стебел», «сваряться теплі оси серед опалих груш», «переходять дорогу серпневі пасма холоду уночі»... А восени — тужать «мамині плачі в дощах, невчасних, як дорослість», «перший лист влітається в багряні карнавали», «догорає багаттями осінь руда»...

У післяслові до цієї збірки поетеса свою багаторічну відданість поезії пояснює тим, що «у ранньому дитинстві захворіла на тексти, хвороба триває і понині». Вона також визначає місця свого натхнення географічно: «Існую між Києвом, Запоріжжям та махновським степом».

Тематичні домінанти своєї творчості Марина зазначає на головній сторінці свого поетичного сайту: «...у кожного є місце, де він — вдома. Для мене це Хортиця, Степ і Море. Можливо, саме тому їх так багато у моїх віршах і не тільки. І я їм безмежно вдячна за те, що вони у мене є... А я, своєю чергою, є у них. І почувуюся їхньою маленькою, але невід'ємною часткою». І якщо в попередніх поетичних збірках домінували Хортиця і степ, то свою данину закоханості в море поетеса віддає в шостій поетичній збірці — «Море atopis. Морю, з любов'ю», видану власним коштом у найтяжчий період життя... Поетичними рядками Марина ніби тамувала глибинний внутрішній біль втрати коханого чоловіка... Поетичну збірку відкриває есе «Моєму Морю, без якого мене немає» — справжня Ода морю... Поетеса заглиблюється в значення свого імені «морська» і через свою закоханість в море передає зміст старих і відомих істин, майстерно виписаних простими порівняннями зі сполучниками: «бути — це просто, докупоньки тулиться все, що було, і усе, що минулося», «море, що дасть, і відбере», душі — «немов дельфіни», «пам'ять колеться, немов уламки мушель», «море — безмежне, а тупцяєм на міліні»... На завершення свого морського циклу поетеса залишає обіцянку зустрічі зі своїм читачем: «Море мене поверне, як повертає мушлі»...

Таким справжнім поверненням поетеси до свого читача стала «Шовкова держава» Марини Брацило, посмертна поетична збірка, видана благодійно видавництвом «Наш формат», де до свого відходу у Вічність поетеса працювала випусковим редактором. Рукопис було підготовлено до друку ще за життя самою авторкою. Марина розпочала його укладання напередодні Майдану, в останній рік життя, коли відчула на своїй власній родині утиски тогочасної державної машини. А вже в ході наступу антидемократичних сил, Марину Брацило, разом з її чоловіком — керівником молодіжних проєктів видавництва «Смолоскип», поетом Юрієм Ногою, було звинувачено в руйнуванні пам'ятника Сталіну в Запоріжжі, звідки поетеса родом, що спочатку позбавило творчу пару роботи, можливості реалізовувати творчі проєкти, згодом — і самого життя... Збірка поетичних текстів обсягом у 322 сторінки створює цілісний образ сучасної української ліричної героїні, свідомість якої всотала генетичну пам'ять свого народу з усіма його поразками та злетами і яка вірить, що на її рідній землі добро обов'язково перемаже зло. Алегорія, яку поетеса використала стосовно назви, прийшла з казки, яка зачепила її ще в дитинстві. У ній шлося про володаря держави, у якого одне око завжди сміялося, а інше — плакало, бо саме такі різні долі — щасливу і нещасливу — мали мешканці цієї країни, оточеної з усіх боків ворогами. Виходячи з того, що переважна більшість поезій, які ввійшли до збірки, написані в останні роки, коли поетів в Україні не жалували, Маринчина бунтівна підсвідомість саме через поезією шукала шляхів до оновлення та очищення українського духу. У вступі до першого, однойменного розділу, вона стверджувально зазначає: «...Нашу казку ще не закінчено... Ми — самі собі герої... І все, що у нас є, — наша шовкова держава, країна мрійних і добрих людей, яким не варто забувати, що вони — саме такі...». Це і сьогодні звучить, як заклик до дії, а примірники книжки, передані в рамках акції «Війна і слово» воякам ООС — і зараз разом з нашими вояками на передовій боронять рідну землю...

Поезії розділу «Пам'ять козацького степу», народжені величчю Хортиці, на якій виросла і змушніла поетеса. Вони також сповнені відчуттями неодноразового перебування в гуляйпільських степах, звідки родом її батьки, де в постатях земляків деінде та й проступають риси козацької та махновської вольниці... У поезіях яскраво окреслено тему степу, у якому нуртував запорозький дух, де і по сьогодні ятрить серце Богданова «спокута», де залишили свій слід копита коней «лицарів степу» та «кроваві роси» бранок... Автор прагне донести читачу, як їй бентежить душу зане-

пад українського села, понівечені кургани в степу, зречення сучасними «потурнаками» своїх коренів, брак відповідальності перед майбутнім...

Розділом інтимної лірики «Ключі від ранку» авторка засвідчує свою данину цій вічній темі, виписуючи своїх ліричних героїв у етнічно рідному і пізнаваному середовищі, декларуючи своє особисте кредо кохання: «Ти — мій вдих. Ти — мій видих. І крапка на тому».

До розділу «Неприкаяний блазень» авторка включає, на перший погляд, незвичні для її творчої манери тексти. Вони — продукт роздумів про втрачене покоління, про вплив урбанізованого середовища на хитку юначу особистість, деколи зраду власного «я», а частіше — одягнену маску блазня, щоб не виказати справжні почуття. Через образ «неприкаяного блазня» поетеса також спробувала показати бунтівну суть незадоволеної сучасним життям особистості, яка не може спромогтися на іншу форму бунтарства проти системи і для якої блюзнірство може стати певним засобом існування та самозбереження...

Розділ «Перепустка у вирій» за життя авторки виглядав ніби передчасним для поетеси, вікова категорія якої була трохи більше за 30... Та її несподіваний відхід у Вічність, за нез'ясованих до цього часу обставин, багато що прояснив... Мабуть, передчуваючи, Марина шукала свою перепустку до Вічності... Однак саме в цьому розділі поетеса сягає філософської домінанти своєї невтомної патріотичної місії. Зіставивши долю міфічних Богів та знедоленої України, поетеса з прихованою іронією наголошує: «*Ще знаю ціну ревнощів богів: / І заздрять. І вбивають. І не тужать...*»

Вона повною мірою розглядає цей руйнівний фактор і як причину розбрату та невдач на шляху нашого державотворення. Та це не заважає автору дати в руки творцям новітньої української історії потужну зброю — переконання у вірності вибраного шляху та надію на перемогу, використавши прийом метонімії та потужні алегорії: «*А знаєш, ми і це переживем. / Ми й не таке ще переживали — / Байдуже. Вогнепальне. Ножове / Усі на світі орди і навали.*»

Завершує книгу емоційно потужне есе — «Колиска вічної любові», як нагадування простої істини: невмирущими ми будемо лише тоді, коли в нашій «Шовковій державі» будемо однією згуртованою родиною. Взагалі, вся збірка поезій Марини Брацило «Шовкова держава» є поетичним посібником любові до рідної землі, духовним дороговказом у реаліях гібридної війни, де кожен з нас випробовується на духовну міць. Це видання — свого роду оберіг для тих, хто знає, де його Батьківщина. Збірка наповнена композиційним новаторством та має широку тематичну палітру. Їй властива яскравість образів, народнопоетичне підґрунтя, мовна виразність та енциклопедичність. Цією збіркою поетеса підтвердила, що вона є справжньою українською мисткинею нової генерації, починаючи від перших витоків своєї творчості.

Саме оприлюдненню невідомих читачу ранніх поезій Марини та висвітленню маловідомих сторінок її життя та творчої і громадської діяльності присвячене восьме видання творчого доробку поетеси «Я зроду тут живу» (2018). Воно знайомить шанувальників літературної творчості Марини з поезіями її першого творчого десятиліття — з 1989 по 1999 роки, які через добре відому фінансову скруту в державі в 90-ті роки 20 ст. залишилися поза увагою сучасників. Видання заповнює цю прогалину, подаючи в тому числі, біографічні нариси та спогади про поетку.

Вже тоді, від витоків своєї творчості, Марина серед трьох літературних родів, завдяки можливості вести емоційний діалог з читачем, вибрала саме лірику, хоча є в її творчому доробку прозові замальовки, міні-поема та велика тека пісенних текстів. Однаково виявилися до снаги всі види лірики — громадянська, філософська, пейзажна, інтимна. Поезія Марини в більшості своїй тяжіє до класичної традиції. Однак вже на початку Маринчиного віршотворення була відчутна жанрово-стильова своєрідність її творчості. Їй властиве глибоко народне світосприйняття, державницьке бачення шляху України «на шляху в безкінечність», віра в безсмертя українського родового дерева... Одним із вживаних для цього прийомів є розмаїття давніх українських слів, як от: *пташка, ме-*

режка, криниця, осоння, лоно, одновірці, брати, рать, збруя, підкова, благодать, колисанка, ворожба, сон-зілля, мара та ін. Її поезії властива виняткова увага до довершеності рим, вони в неї зазвичай неочікувано свіжі, почасти внутрішні, а не традиційно-заїжджені і неймовірно мелодійні... Саме це слугувало захопленню Мариною авторською піснею, адже практично кожен її поетичний текст надзвичайно легко лягає на ноти. Доволі часто для поглиблення традиційної народності твору поетеса використовує образи матері, сина, доньки у формі колискової або сповідального діалогу: «*Що скажу, дитино моя, / Що я можу тобі відповісти? / Ми приречені — ти і я — / Хліб гіркий споконвіку їсти*».

Поетка, використовуючи такі художні засоби, як градація та образне порівняння, ділиться з читачем сокровенним — вона живе зболілою долею своєї матерізни: «...*Бо б'ється два серця в грудях: / моє і моєї України*».

Хоча Маринчина творчість переважно оповита смутком, їй властива віра в вічне життя, в утвердження перемоги світлих сил. Ось як вона передає шляхом гіперболізованого порівняння цю думку: «*Та дзвенить мов проста колискова / Ця забута сплюндрована мова — / Наче голос скорботний благає: / Оживи, зачарований краю!*»

Почасти порівняння виступають у художньому тексті авторки як джерело поетичної експресії. Особливо потужно це виглядає при використанні тропів, які підсилюють його образність. Цим не лише підсилюється індивідуальність письменниці, а й дух епохи, характер народу: «*Земляки мої! Хай. І такими, як є / приймаю вас. Сумніву — тіні не знайдеш. / Я приймаю вас всіх. Але серце моє / Видивляється в вас чи то Гонту, чи Байду...*»

Як ніхто інший, поетеса системно використовує, як канву для свого віршування, навколишнє природне тло, тим самим утверджуючи істину про взаємопроникнення людини і природи, їх цілісний зв'язок: «— *Мені не сестра, не мати — / — Життя моє, подих, біль — / — Земля моя. Чисто і свято / — Кохаю її в собі*».

Діалектичність віршування поетеси простежується у плинності змін природи, буття її ліричних героїв, часових та суспільних змін. Сама вона теж перебуває у вічному русі: «*Я іду у країну племінного пізнання / По слідах, ще гарячих тих, хто вчора полинув, / Хто майбутнє світання у минулім побачив. / І палаючим сяйвом освітив мов стежку...*»

Вустами своєї ліричної героїні поетеса інтонує до підсвідомості свого читача, підживлює його прагнення до оновлення себе самого та оточуючого світу, спонукає до втілення віковичних прагнень: «*Зринай, шалений. Мій народе, / Щоб сплавом води і блакиті, / І полум'ям сонця залити / Жертовник Свободи*».

Для творчості Марини притаманний широкий спектр літературних прийомів, які надають поетичному тексту довершеності та гармонійності. Зокрема, для неї характерне використання лексичних повторів, завдяки яким єдинопочаток тексту надає йому потужного та виразного звучання: «*Будь. Не треба ні слів, ні порад. / Просто будь. Бо мені вже нічого не треба — / Ні пророцтва ромашки, ні сонця, ні неба / Ні зусилля води, ні скелястих громад / Просто будь. За буття я прощаю і зраду...*»

Поезія Марини багата також на словосполучення, які додають глибокої самобутності її художнім текстам: «*чорна й пристрасна кров амазонки*», «*невблаганна повіль*», «*вишивані льолі*», «*напівклякле тіло*», «*останній щезник*», «*медовий світ*», «*неба блакитна емаль*»...

Не залишають байдужими художні словесні композиції авторки: «*Ми падали. У весну — як у прірву. / Ми проліски. Просто-про-і ліси. / І зірве нас — той, хто надібає. Зірве — / Тендітне пагіння глибині, коріння, краси...*». Поетка на всіх етапах творчості сміливо йде на експерименти і демонструє їх неповторне розмаїття. Їй з легкістю підкорилися навіть японські хайку: «*Мовчання, можливо і золото. Куди б його срібло дівати? Контракт з ювелірним заводом?*»

Для Марини структурування звуку, ритму, інтонації, співзвучності і т.п. є стабілізуючими факторами, які фіксують і призупиняють минущість слова, що поривається за свої межі, констатує таким чином єдність твору. Для такої поезії вкрай важливе вдумливе, без поспіху прочитання текстів, завдяки чому кожне окреме слово, ніби відстоюючи самого себе, стає ніби ближчим і яснішим. Не можливо оминати також питання періодизації творчості Марини, яку слід умовно поділити на 3 періоди: 1989-1999 — запорізький період становлення, як поетеси та автора виконавця; 2000-2013 — київський період самоствердження та розквіту; 2011-2013 — київський період соціальної ізоляції.

Адже події січня 2011 року — переслідування силовими структурами та безпідставні звинувачення у тероризмі негативно відбилися на здоров'ї поетеси, її професійній діяльності та творчості. Вилючені на півроку електронні носії буквально паралізували творчу діяльність. Часті відвідування силових кабінетів стали на заваді професійній діяльності, ізолювали поетесу та її чоловіка Юрія Ногу від звичного кола друзів та знайомих, поставили хрест на головному творчому проєкті Юрія та Марини — всеукраїнському конкурсі живої поезії «Молоде вино». Все це, а за тим дочасна смерть чоловіка, напружена суспільно-політична ситуація в країні напередодні Революції гідності, аж до самої смерті не дозволили повернутися Марині до активного творчого життя. У цей період створення персонального поетичного сайту та спілкування з однодумцями в інтернет-спільноті дозволили їй доносити своє поетичне слово до людей. На цьому етапі життя Марина привносить у свою творчість богошукальні мотиви, які віддзеркалюють її глибоку духовну православну сутність. «*А от тепер мені, Боже, справді / Треба твоєї ради / Чи то добирати на рани трави / Чи то так пересяде*».

Ця поезія, написана за півроку до подій Другого майдану, а також цілий ряд подібних поетичних текстів, є наочним підтвердженням того, що віршування Марини Брацило почасти були пророчими, у тому числі і щодо її власного передчасного відходу у Вічність: «*Отак взяла і померла: / Ну, знаєте, так буває. / Тужили в місті за нею / Тролейбуси і трамваї...*»

Залишається сподіватися, що історія з часом відкриє завісу достеменних причин цієї болісної втрати... Але як свідчать реалії, поезія Марини Брацило продовжує жити і виконувати високу духовну місію попри закінчення земного шляху авторки. Спостерігаючи за високим летом її поетичних текстів, підсвідомо розумієш, що Марина виправдала всі сподівання, які покладали на неї люди і Небеса... Вона залишалася простою і щирою, як скуштувавши слави та зібравши купу нагород, так і в хвилини незрозуміння і розпачу...

Визначальні віхи в творчому житті Марини Брацило: 1993 та подальші роки: Марина — переможець багатьох літературних та пісенних обласних, Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів і фестивалів; 1998—1999 роки: голова Запорізького обласного літературного об'єднання імені М.Гайдабури; 1998 рік: учасник Всеукраїнського збору молодих літераторів; 1999 рік: учасник наради «Молода література і державність України»; 1999 рік: включена Біографічним інститутом США до номінації «Жінка року»; 1999 рік: включена до Міжнародного словника видатних особистостей; 1999 рік: включена до «Енциклопедії сучасної України»; 1999 — 2012 роки: одна з організаторів Ірпінських семінарів для літераторів-початківців при видавництві «Смолокип», член журі Всеукраїнського фестивалю живої поезії «Молоде вино»; 2011 — 2013 роки: творча діяльність в умовах самоізоляції через політичні утиски за часів президентства В. Януковича.

2014 рік: у пам'ять про мисткиню в Запоріжжі започатковано Всеукраїнський конкурс молоді української поезії та авторської пісні імені Марини Брацило «Хортицькі дзвони». Він не лише ставить на меті підтримку юних обдарувань в їх творчому становленні, а є також даниною пам'яті талановитій поетесі, чий голос із легкістю можна виокремити в хорі потужних поетичних голосів сучасності. Адже він ні на кого не схожий, своєрідний, пізнаваний. Його не спотворило тривале

існування в бетонних кварталах зрусіфікованого металургійного мегаполісу, а пізніше доволі суворої і непривітної столиці, бо він — справжній. Він — з народних глибин. Він всотав у себе соковитість лугової трави і вагу налитого колосу, духмяність степової квітки і сонцедайність медової соти. Він генетично відзеркалився постатями прадавньої міфології та степового лицарства. Він сповнений стійкістю, працелюбством, святою вірою, тужливою піснею прабатьків, пам'яттю родоводу. І все це тонкою струною бринить у кожному рядку, у кожній римі поезій Марини Брацило, як нагадування, як засторога, як заклинання — не зраджувати своїм витокам, адже саме в цьому запорука безперервності існування на землі кожного етносу, який прагне себе прописати у Вічність...

Збірки поезії: «Хортицькі дзвони» (1995), «Благовіст» (1996), «Мелодія вічних прощань» (1997), «Сонцетяжіння» (2001), «Чотири пори любові» (2006), «Mare amoris» (2011), «Шовкова держава» (2014) — посмертно, «Я зроду тут живу» (2018) — посмертно.

Літ.: Маринина зірка: Час-time. — грудень 1995; А.Рекубрацький. Марина Брацило. *Література рідного краю. Запорізька область.* Методичний посібник: — Запоріжжя, 1999; Світлана Ремжина. Пісні від Марини Брацило — це її українська душа: — муз.-теор. альманах «Октава», 2015; Сергій Пантук. Сталінщина повертається! Псевдо-влада вже прагне залякувати письменників: — Юрій В.Нога. Я завжди знаходжу світло». — К, 2016; Стадніченко О. «Звучить мелодія вічних прощань...». *У свічаді слова: література, письменник, час : вибрані статті.* Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2016. 176 с., Ганна Черкаська. Лелітка: — блог UAHISTORY.COM; Юлія Ємець-Доброносова. Голос степу: — <https://krytyka.com/ua/community/blogs/holos-stepu>, 2016.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету, член НСПУ

Мені не сестра, не мати —
життя моє, подих, біль, —
земля моя. Чисто і свято
Кохаю її — в собі
Ношу під серцем, мов сина,
І в серці, неначе любов:
Здається, в мені невпинно
Біжить вона, а не кров
І я її так кохаю,
Що зношу сором, мов свій.
Що сльози її збігають
З-під бодем змежених вій
У кров мою трута лине
З отруйного жала змії...
Здається, сама я винна
У прОклятій долі її

Ще від часів найпершого поета,
Що сонце стяг за промені до ніг,
Так повелося: з слів плетуть тенета,
А іноді пісні трапляють в них.
Стається це раптово і миттєво —
Ось так, цілунком виглушивши крик,
Обвився змій навколо стану Єви
І поглядом смарагдовим пропік.
І хоч звідтоді хліб їмо не прісний,
А солений ропою із чола, —
Людина починає жити з пісні,
І пісня ж — доказ, що вона — була.
Вона простує піснею, мов полем,
Крізь все життя, чекаючи стради,
І піснею ж віддихується з болем,
Коли її заціджують «під дих».
А потім — далі, далі, аж до краю,
У безвість переходячи крізь дні...
Людина не вмирає, а змовкає,
Останню ноту кинувши в zenit.

Стань рухом — суцільним рухом.
І хай буде суть — єдина,
І ймення твоє — плинність.
І сила — Святого Духа!
Стань вітром — душею вітру,
І хай буде кредо — швидкість.
Твій ворог — мертвотні злитки.
Мета твоя — світло!
Стань струмом, прозорим струмом
Стрімкої струни водоспаду —
Поеднані вірність і зрада
Зливаються в шумі.
Стань злетом, могутнім злетом
Багряних сонячних сплесків.
Мазком на блакитній фресці
І символом Сета.
Єдною будівничою й руйнівницею,
Стань потиском рук всесильних
Води і вітру. Їх спільне
Поеднуй всегнівно.

Зринай, шаленій, мій Народе,
Щоб сплавом води і блакиті.
І полум'ям сонця залити
Жертовник Свободи.

За чийсь первородні гріхи
По раменах вицьвюхує кара:
Я родитиму потурнаків,
Виростатимуть з них яничари.
І помчить стоголоса мара,
Почвалають сліпими степами
Котівітер, Незнайжура,
Виписькрові та Витопчипам'ять.
І проситимуть груди меча —
За народження плати «по-свійськи».
Гвалтуватимуть наших дівчат,
Щоб з прокльонами множити військо.
А коли понасвистує рак
Вітру й волі — радітимуть з нами
Котівітер, Незнайжура,
Виписькрові та Витопчипам'ять.
І засіють у землю ножі,
І зросте з них кривава розпука,
Бо давно уже діти чужі
Спородили не наших онуків.
— Ой, синочки! Неправедна гра!
— Ваше горе, — відказують, — мамо, —
Котівітер. Незнайжура,
Виписькрові та Витопчипам'ять.

ПЕРЕДГОЛГОФА

Лишилося тільки все те,
що вже неопалимо
На темних устах
застигає цикутовий смак
Оплавлене сонце
царює над Єрусалимом
Але на провулки
давно вже чатує пітьма
А хтось не вгає,
хтось нипає по анфіладах

Порожніх кімнат,
де іще не світили лампад.
Якийсь подорожній
іде до вишневого саду.
Чого він шукає? —
Далека дорога у сад.
Оплавлене сонце
стоїть невмолимо і грізно
Тому, хто іде
зрозуміла його самота
Прозора смола
проступає на свіжому зрізі
І пахне живицею
стружка навколо хреста

І було щось пташине
в прозорому злеті тім
Щось таке неловиме,
на думку схоже, либонь.
Ейфорія минає. А те, що по ній
лишилось, —
Божевілля. Чи біль. А якщо пощастить —
любов
А в кадьниці ночі
курились духмяним димом
Білі пахощі тіл,
охоплені світлим вогнем
Ейфорія минає. І в погляді
світить німо
Те, що не проминуло
І, певно, уже не мине
І у зливі цілунків,
і в спазмах веселого болю,
І у всіх шепотіннях,
надпитих при самих вустах
Ейфорія минає. Лягає крупинками
солі
І щасливе мовчання
І темна терпка самота
І було щось пташине — чи легкість,
чи спів, чи крила,

Чи розпачлива певність,
що все устаткує Бог...
Ейфорія минає. А те, що по ній
лишилось
Називайте, як хочте.
А я таки знаю — любов.

Що пригадаю ще?
Сонце цілує воду.
Теплим сліпим дощем
Бог поміж нами ходить.
Носить в торбині хліб,
Сіль і окраєць плачу.
Ляже на стежку слід —
Сліду ніхто не бачить.
Лиш заметіль руда,
Ніби на світ — крізь скельце.
Чуєш — співа вода
У золотім джерельці.
Світ зароста плющем,
Хмелем, в'юнком і глодом...
Теплим сліпим дощем
Бог поміж нами ходить.

СТЕПОВИЧКА

Моїй мамі Людмилі Федорівні

Покірлива, м'яка... Плювали ми на звичку!
Дочка степовика — од віку степовичка.
Не об тобі аркан (пісні намарно плачуть!):
Із роду козака — як не крути — козачка.
Зітхнувши, провела — і не спинила хата
Тебе, дочку орла, як не крути, крилату.
І що до правил гри, зневаг, облуд і болю:
Тій, що пила вітри, як не стриножуй, — воля.
І роси у траві — твій скарб, найбільший, може...
А попід крила — світ. Нічий. І твій. І Божий.

По воду — живу і мертву, —
По краплю роси питної,
По ложку «майського» меду
Ходи — проведу — за мною.

І я покажу, бо знаю,
Де тінь чебреця зникама,
Де маятись серед маю
Не вмію, допоки — вдома,

Де горла криниць затерпи
В смаку крижаного співу,
Де стука весна уперто
В вікно кулачками зливи,

Де ночі летять зелені
Крізь пахощі матіоли...
Де я умістила в жменю
Стеблину. Життя. І голос.

Воля згинула — смертю наглою.
Навіть свічку ту — де поставить?
Вікна — настіж. А душі — наглухо.
Жаль, на душах немає ставень.
Причинили би. Причаїлись.
Примудрилися — пережити
І прокинутись — не чиймись,
Не останнім крайцем житнім.
Дотерпіли би. Домовчали.
Перетліли — безглуздим глумом,
Утоливши усі печалі
Тих, кому і без нас не сумно.
Відхрестилися б — в нас же діти!
Відмолилися б — по каплицях.
Тільки — людоньки! Як же — жити?
Є порода. Немає криці.
Що кричати — немов у вату.
На майбутнє — немає креслень.
Ми ж не птахи — зазимувати
І вернути у теплу весну

Розщербetanoю юрбою
В ніби-звичність і ніби-спокій...
Люди, згляньтесь над собою!
Ви ж — живі! Ну принаймні — поки.

Тепер я знаю, як пахне зрада.
Та — що приємно! — як пахне радість.

Для мене зрада відгонить тліном,
Євшаном — радість (воно ж — полинно).

Полин по серцю — хоч гіркотою —
Ураз замирить із самотою.

А щоби зради не чути гомін —
Тоді — євшану чебрець на поміч.

Не зраду — ніжність згадаю тепло.
Мої розмаї, пашіння степу.
А тільки й — жити. Бо тут — сорочка
Моя? Ну, роду могого — точно!

ШОВКОВА ДЕРЖАВА

Тридцять три мої щастя
існують на докір нещастям.
Золотим моїм вербам — куди не мандрую —
сміються зелені.
І хоча зеленово підморгують
щезники й трясця,
Я, напевно, і там заночую —
з євшаном у жмені.

Я так звикла давно, що мені
за двома за плечима
Є кому підморгнути і є кому
сумно всміхатись.
Я двом зорям належу —
ранковій зорі і вечірній, —
От як дим, що із небом щоденно
пов'язує хату.

Я цим тішилась змалечку.
Певно, втішатимусь завжди.
Тільки часом останнім
усе почуваюсь, неначе
Той щасливо-нещасний володар
в «Шовковій державі»:
Одне око сміється, а друге,
хоч вбийся ти, — плаче.

А от тепер мені, Боже, справді
Треба твоєї ради,
Чи добирати на рани
трави,
Чи то так пересяде.

Я в тебе, Боже, нині питаю —
Маю вишивані льолі.
Думаю — чи на бинти
розшматую,
Чи простелятиму долі.

Бачиш, мій Боже,
мені здається,
Ми вже догрались до краю.
І при дорозі, кому заманеться, —
Візьмуть ключі від раю.

Але, мій Боже,
ну як розсудити:
Ладнаю торбину:
Як не спіткнулись —
чийсь вони діти
Як не ховались — єдині

Боженьку світлий!
Не жаль вишиванок
Жаль тільки — всі вони
ляжуть
Тіло по Тілу —
Рана по рані
Я. І ще хтось. Перев'яжуть

Ну і за текстом:
— Ура! Перемозі!
Мертвим — ще й докір. За біди.
Мама була. Ймуть зілля при дорозі.
Мертво. На сіно —
не піде.

За блакитною горою
День новий встає...
Оберегів вічних трое
В нас з тобою є:
Перший — голуб, другий — сокіл
У височині,
І закоханий неспокій
Нам — тобі й мені.
В нас холодні дні і ночі,
Спільний мед пісень...
Кожен з нас живе, як схоче.
Так минає все.
Та мені й на смертній тризні
Треба, як живій:
Пісня матері. Вітчизна.
І цілунок твій.

БУРЯК МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ (нар. 1965 р.)



Михайло Михайлович Буряк народився 3 липня 1965 року далеко від рідної землі, в селі Советка Неклинівського району Ростовської області. 1980 року закінчив вісім класів у смт Комишуваха Оріхівського району Запорізької області. Після школи вступив до Гуляйпільського СПТУ 28, яке закінчив в 1983 році, здобувши професію теслі. З 1983 по 1991 працював у Комишуваській спеціальній школі черговим по режиму. З 2001 року і дотепер працює охоронцем на телерадіокомпанії «Алекс».

Михайло почав писати вірші в 15 років. Зустріч із відомим запорізьким поетом Григорієм Лютим (який згодом став його хрещеним батьком у літературі) у Гуляйполі змінила подальше життя й долю хлопця. Вже у 1982 році в місцевій Гуляйпільській районці було надруковано перший вірш, який додав бажання звичайному захопленню поезією перерости згодом до професійного рівня. А між тим були заняття в Оріхівській районній літературній студії «Ластівка», Обласному літературному об'єднанні та на

семінарах молодих літераторів, де молодий поет уважно прислухався до вказівок старших товаришів. Так за порадою Геннадія Літневського, що був на той час вже не тільки знаним у літературі поетом-земляком, а й вимогливим вчителем, з 1985 року почав співпрацювати з кабінетом молодого автора Національної спілки письменників України. Та й тісні товариські стосунки з відомими на Запоріжжі поетами Петром Ребром, Миколою Лиходідом, Анатолієм Рекубрацьким, Павлом Вольвачем, Пилипом Юриком додавали Михайлові впевненості, що він на вірному шляху. Коли ж вірші юнака пролунали на центральному каналі радіо в програмі «Від Ромео до Джульєтти», стало зрозумілим, що це — не лише успіх, а й натяк, що прийшов час спробувати вступити до лав НСПУ. Допомогла в цьому несподівана розлога рецензія на його першу збірку поезій, яку написав Анатолій Рекубрацький в «Запорізькій правді» з невеличким приписом: «Прошу цю рецензію вважати рекомендацією до НСПУ.» 2001 року Михайла Буряка й було прийнято до професійного письменницького товариства. Читаючи юнацькі віршовані спроби поета, відчуваєш і безмеж гуляйпільських степів, де він провів своє дитинство, і його шал: *«Я — вітер, що наскрізь пронизує душу, / А потім безслідно зникає у полі...»*

Ця класична форма порівняння себе з вітром допомогла авторові ясно й відгранено сформулювати переважно філософські сентенції, роздуми про вічне чи на актуальні теми нашого буття. Від цих рядків віє романтикою світовідчуття, закликком не хворіти на приземленість, «випустити птаха із клітки грудної!», схвильованістю того відкриття, що з роками починаєш чути світ. Взагалі — спілкування з природою для Михайла вже тоді виявилось чимось більшим, ніж це було для його однолітків. У простих — на перший погляд — словах відчуваєш глибину його душі, філософію його життя: *«Мамо, невже святі / Не затуляють вуха, / Коли у глухому куті / Павук допиває муху...»*

У цих рядках — ще одна характерна, на мою думку, риса поета-запоріжанина: то ревне й свідоме оберігання свого «я», своїх сокровених почуттів і переживань за цей світ. І хоча час від часу випробовування на міць, здавалося, не залишали вільних хвилин для творчості, Михайло писав: *«Життя, немов запалений сірник, / До пальців догорить і облікає...»*

Нині ці зворушливі рядки набувають додаткового, ширшого смислового значення, викликаючи в уяві образ самого автора, який спонукає нас крізь призму образності подивитись на життя по-іншому.

Коли «нашу мову заносять піски духовних пустель» (Ліна Костенко), українськомовний поет із зросійщеного Запоріжжя Михайло Буряк сповідально зізнається: «*Я був сьогодні в Янгола під крилами, / Шукав себе у спазмах перших рим... / І відчував, як гріє світ Гольфстрім, / І як сумує вітер за вітрилами. / Я відчував приреченість доріг, / Безглуздість втрат, яких не приховати; / І що навчусь колись тебе кохати / Так сильно, як ніхто ще не зміг!*»

Автор достеменно знає — потреба Слова, як молитви, у суспільстві катастрофічно зникає. Кожному з нас щось не дає стати собою. Але хто сказав, що поет мусить чекати благополучних обставин, якщо душа напилася неспокою? І нехай цей неспокій — лише закоханість, вчитайтесь, прислухайтесь, як делікатно й точно підбирає він образи для збудження нашої думки: «*Дивак... Я, мабуть, забагато мрію... або замало... / При наших зустрічах вицілювую твою душу, / бо десь там, в передсерді, очманівши від розлук, / вже в десятитисячний раз каліграфічно / пишу на стінах свідомості: «Ску-у-учив!»... / Скучив за твоїми очима, бо такі бувають тільки в Ангелів... / Коли пальці безтілесних ілюзій розірвуть кайдани моїх вуст, / і я знахабнію до безсоромності — не бійся! / Я лише покладу свою голову, яку через тебе давно вже втратив, / на планету твоїх колін і, вперше не питаючи дозволу, / обніму тебе, наче Всесвіт, аби осягнути Кохання!*»

Осяяний почуттям, поет вибирається з простору самотності і веде нас (разом із собою) у світ гармонії. Висока естетика мови сприймається, насамперед, як утвердження високого в людині: «*Гострими, як леза, думками / вирізу із свого суму серця соплуку, / стану у тебе під вікнами... й гратиму... / Босий та сивий, як Місяць серед зими, / Шаленіючи, власне, не від сміливості. / Порозпалюю в небі зорі, пороздмухую ліхтарі, / тільки б ти мене в тому світлі впізнала, / тільки б ти не злякалася, коли я в долоні рук / затисну (несамовитий!) вранішнє Сонце / і намалюю на стінах будинку гарячим золотом серце... / Серце, яке належить тобі!*» («Сонце, яке належить тобі...»)

Тій, яка «світліша за сто світів і солодша за слово «жити»», автор присвячує поезії, схожі на світлинні! Бо так зримо постає перед тобою зображене словом дійство: «*Я ворожу на зорях і на каві, / На роздоріжжі замовляю сни, / Бо поміж нами — тільки піввесни, / Ми ще один для одного цікаві. / Нестерпна спрага поцілунків ще / Підитовхує на божевільні вчинки... / Сьогодні ось викручував хмаринки, / Щоб сутінки наситити дощем*». («І по степах розпалено вогні...»)

Хочеш не хочеш, а створюється ілюзія зупиненого часу. Бо прагнеш якомога довше порозкошувати в ідилії поетової Любові: «*В ранковій медитації пульсу бездоріжжя вчорашніх думок / здається приречено випадковим. / Сьогодні я знову ладен сперечатися з власною упевненістю / чи конкурувати з ілюмінацією райдуг. / Я ж кохаю тебе... кохаю... недосягну, глибоку... / востаючу корінням в це терпке весняне небо, / щоб напитися вічності...*» («Щоб напитися вічності»)

Коли поет оголює свою душу не показово, не заради гучних аплодисментів, він стає тобі ближчим і ріднішим: «*Коли душа оголюється, поряд завжди збираються люди. / Одні, сміючись, показують на неї пальцями... / І тільки вдома, глибоко під подушкою, / коли очі уже закриті, а снів ще немає, / гаряча сльоза — стежинка між вчора і завтра — / стане для кожного з них останнім спасінням*».

У цій поезії є все, про що мовилося вище. Більше того: у ній настільки чітко втілено задум, розгорнуто образну картину, що читачеві вже не треба звертатися до власної думки чи власного світобачення.

Незважаючи на свою серйозність, Михайло — автор багатьох гуморесок. Він із цікавості прийшов у «Веселу Січ», яку організував Петро Ребро, та натомість того ж дня став членом асоціації з козацьким прізвиськом «Первак». Тож гумор і сатира — ще одна грань його творчості: «Ось вам хрест на вуха й очі, сто пір'їн у крила: / Нині в мене серед ночі шафа говорила! / Просинаюсь, а за мить (серце й зараз дзенька!) / Чую: «Все, Іван вже спить, тож піду тишенько...». / — Підеш!? Зась! — кажу сердито і як заволаю: — / Я за тебе півкредита ще сплатити маю!» («Балакуча шафа»)

Гумору Михайла Буряка притаманні такі якості: викінчена, відгранена думка, майстерна форма, структура, котра не має в собі чогось побічного, несутнього; стрункий, цілеспрямований виклад, що веде до влучного завершального акорду, нерідко афористичного.

Багато віршів Михайла Буряка стали піснями. Першим написав музику й виконав «Блюз кохання» запоріжанин Дмитро Глушко. Ця подія підштовхнула поета до написання авторських пісень: «На шляху до білих безіменних веж / Доторкнуться руки зоряних безмеж; / Там думок прозріння морок осява, / Щоб прийшла відвертість у мої слова». («На шляху до білих веж»).

Не минули увагою творчість поета й інші композитори: Жанна Арішака (м. Павлоград), Людмила Бояренцева (м. Кременчук), Ганна Носенко (м. Оріхів). Та найбільш плідною для Михайла стала зустріч із запоріжанкою Ольгою Ліщук, яка поклала на музику більше десяти віршів автора. Особливо серед них вирізняються пісні патріотичного характеру — «Бійцям добровольчих батальйонів» та «Кіборгам донецького аеропорту». Зараз Михайло активно пише прозу.

Життя поета й суспільство, в якому він живе, для Михайла Буряка завжди було одним цілим. Ще в 15 років він створив за місцем свого проживання в смт Комишуваха антирадянський осередок (за що вже в 16 мав перші допити слідчих Пологівського відділення КДБ УРСР). Вірність Ідеї та Чину — то сенс його життя. Зараз він — член Проводу ОУН, голова Запорізького люстраційного комітету. Як відомий на Запоріжжі громадський діяч неодноразово нагороджувався подяками та грамотами Запорізьких облради та міськради, Шевченківської та Оріхівської райдержадміністрацій, ВУТ «Просвіта». Лауреат премії Запорізької облдержадміністрації серед молодих авторів (1995). У 2019 році нагороджений ювілейною відзнакою Івано-Франківської облради «90 років Організації Українських Націоналістів».

Збірки поезій: «Криниця, що відлунує слова» (1999); «Вибране» (2005); «Небо на двох» (2018).

Літ.: Ольга Ключова «Рецензія на твори Михайла Буряка» <http://buriak.in.ua/?cat=12>; Енциклопедія сучасної України http://esu.com.ua/search_articles.php?id=38210.

Олеся БІЛОЦВІТ —
член Національної спілки
письменників України, Австралія

КІБОРГАМ ДОНЕЦЬКОГО АЕРОПОРТУ

пісня, муз. Ольги ЛІЦУК

Де небокрай так схожий на аорту,
Що різонули лезами зірок,
З бинтів стежок душа аеропорту
Зробила в Вічність відчайдушний крок.

Літа минуть, але вони нетлінні,
Як ті, що стали в стрій на зламі ер.
Бо й сивий Бог на «СЛАВА УКРАЇНІ!» –
«ГЕРОЯМ СЛАВА!» – відповідь тепер!

Хай плачуть птахи на руїнах ночі,
Коли вмирають молодими сни...
Там стануть всі думки її пророчі,
І кожен погляд буде голосним!

Літа минуть, але вони нетлінні,
Як ті, що стали в стрій на зламі ер.
Бо й сивий Бог на «СЛАВА УКРАЇНІ!» –
«ГЕРОЯМ СЛАВА!» – відповідь тепер!

Від гіркоти вже випитої туги
Слова чорніють, наче від пожеж...
Та хто став першим – той не буде другим,
Не буде третім і четвертим теж!

Літа минуть, але вони нетлінні,
Як ті, що стали в стрій на зламі ер.
Бо й сивий Бог на «СЛАВА УКРАЇНІ!» –
«ГЕРОЯМ СЛАВА!» – відповідь тепер!

БІЙЦЯМ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ

пісня, муз. Ольги ЛІЦУК

Вітер над Україною гуде,
Душі ладні вийти з берегів.
Добровольчий батальйон іде
Захистити Край від ворогів.

Це, мабуть, якийсь фатальний рок,
Чи іще не сплачені борги,
Та коли ступаєш крок у крок,
Додається віри і снаги.

Той, хто не боровсь, той втратить все
На шляху від греків до варяг.
Тільки Воїн гідно пронесе
Аж до неба жовто-синій стяг.

Чуєш, друже, в сурми Бог заграє —
Наче грянув над землею грім,
Щоб, пройшовши пекла всіх заграє,
Повернувся Героєм ти в свій дім.
Вітер над Україною гуде,
Душі ладні вийти з берегів.
Добровольчий батальйон іде
Боронити Край від ворогів!

Може, спокій комусь до лица,
Ти себе не приніс йому в жертву.
Про дорогу пряму і одверту
Не одного списав олівця.
Скільки сліз пополито по ній
І при Корсуні, й при Конотопі.
Чи нове покоління холопів
Пригадає...

В кімнаті брудній,
Знов п'яніючи від анаші,
Під акорди модерного року
Кожен з них відступив на півкроку
Без жалю від своєї душі.
Обірвався ланцюг поколінь,
І колиска упала під ноги.
Хтось діждався-таки перемоги?
Хто він?

Чому ховається в тінь?

СЛІПА КУЛЯ

Мелодія, яку вона насвистувала,
Давно уже стала хітом на задвірках життя.
Але, незважаючи на це, вона летіла
Легко і невимушено.
Її гаряче, граціозне тіло
Пристадно облизував вітер,
Хотілось чогось незвичайного, та за

вже в десятитисячний раз каліграфічно
пишу на стінах свідомості: «Ску-у-учив!»
Так, скучив, до відчаю, за темрявою твого волосся,
за приречено близькими спогадами,
де кожен абзац робить відстань між нами
на декілька кілометрів ближчою...
Скучив за твоїми очима,
бо такі бувають тільки у Ангелів...
Коли пальці безтілесних ілюзій
розірвуть кайдани моїх вуст,
і я знахабнію до безсоромності — не бійся!
Я лише покладу свою голову,
яку через тебе давно вже втратив,
на планету твоїх колін
і, вперше не питаючи дозволу,
обніму тебе, наче Всесвіт, аби досягнути Кохання!

СОНЦЕ, ЯКЕ НАЛЕЖИТЬ ТОБІ...

Гострими, як леза, думками
виріжу із свого суму серця сопілку,
стану у тебе під вікнами...
й гратиму...
Босий та сивий, як Місяць серед зими,
Шаленіючи, власне, не від сміливості.
Порозпалюю в небі зорі,
пороздмухую ліхтарі,
тільки б ти мене в тому світлі впізнала,
тільки б ти не злякалася,
коли я в долоні рук
затисну (несамовитий!) вранішнє Сонце
і намалюю на стінах будинку
гарячим золотом серце...
Серце, яке належить тобі!

ДІВЧИНІ В ЧОРНІЙ СУКНІ

Претензійність розмитих темрявою ліній та форм...
Потужність і досконалість твого погляду...
Що мене так збуджує?
Що змушує на шпалерах потойбіч
писати поеми і малювати чорних лелек?
Жагучість рухів...

Вмотивованість на щоках легкого рум'янцю...
Як зробити їх вільними?
Як навчити вуста,
поневолені випадковим поцілунком,
на чернетці пам'яті залишати відбитки щастя?
Не знаю... Не знаю навіть тоді,
коли бачу на долоні Альфу й Омегу...
Коли заплітаю в пектораль ночі
приреченість спогадів,
відвертість пристрастей, неминучість мрій
і відчуваю, як пульсує тиша
у сутінках чорного кольору твоєї сукні!

Я – ТІЛЬКИ ТВІЙ!

Я – тільки твій! Відтоді – тільки твій!
В похмиллі ранку, в ночі – передмові,
Коли розтаємничив сни зимові
І випустив кохання із-під вій.

Коли на чорних стінах самоти,
Біля яких не раз ламав вже крила,
В тих віршах, що мені писала ти,
Моя душа для себе Світ відкрила.

Того вогню ще не збагнула кров...
Я ще тебе не цілував, не пестив,
Але логічність істин і основ
Нікому вже не викреслити з тексту!

МІЖ ДЗЕРКАЛАМИ НАШИХ ДУШ

Знову рими стікають в моє безсоння,
в спустошливий розпач ліричних фантазій,
без всякого напрямку і надії
бути переписаними начисто...
Знову між дзеркалами наших душ,
шукаючи спокою,
блукають тіні моїх спогадів...
Дивно, невже мене не лякає
перспектива стати споконвічним грішником?!
Грію душу, закутавшись у мушлю оптимізму.

Роздивляюсь на тінях життя
сонячні татуювання...
Правопис... Звичаї... Заламінована буденність...
Серце сюрчить на порозі космосу...
Ти — моя неосудна дійсність.
Кохаю!

МОЇЙ КОРОЛЕВИ

На межі останнього самозречення
у вогні опівнічного слова
по крихті спалюю всі табу,
аби позбутися дотичності їх обрисів.
Гармонія почуттів струмує по ринвах моїх вен,
вирує прагненнями крізь метастази віршів...
Моя Королево, чи не пора нам вийти на подіум світу,
щоб без вагання й аргументів оголосити страйк!?
Щоб цілуватись без паузи на пояснення
і галюцинувати від щастя,
коли системи наших хромосом
стануть чимось — одним цілим.
Я оголю зубами дроти мого пульсу,
в легкозаймистому небі зроблю коротке замикання...
Моя Королево, там, за спиною абсурду,
всі феєрверки сьогодні, власне, для тебе!

І ПО СТЕПАХ РОЗПАЛЕНО ВОГНІ...

Я ворожу на зорях і на каві,
На роздоріжжі замовляю сни,
Бо поміж нами тільки піввесни,
Ми ще один для одного цікаві.

Нестерпна спрага поцілунків ще
Підштовхує на божевільні вчинки...
Сьогодні ось викручував хмаринки,
Щоб сутінки наситити дощем.

А завтра поміж яблуньок та груш
З мережива думок сплету ті сіті,
В які до цього в безпораднім світі
Потрапили уже мільйони душ...

Бо я тобі належу тільки... і...
Для тебе бережу це небо й крила,
Бо вітром знов наповнені вітрила,
І по степах розпалено вогні...

ЩОБ НАПИТИСЯ ВІЧНОСТІ

В ранковій медитації пульсу
бездоріжжя вчорашніх думок
здається приречено випадковим.
Сьогодні я знову ладен сперечатися
з власною упевненістю
чи конкурувати з ілюмінацією райдуг.
Розвінчани моїм безсонням мрії —
як пластилін під гарячими пальцями,
що давно вже не підкорюється імпульсам почуттів.
Саме через це називай мене своїм підкаблучником,
коли не можеш коханим... І я ним буду,
навіть якщо для цього доведеться покласти
своє серце під кирзовий чобіт самоошуканства.
Я ж кохаю тебе... кохаю... не досягну, глибоку...
вростаючу корінням в це терпке весняне небо,
щоб напитися вічності...

Я НАЛЕЖУ ТОБІ!

Перебираю рельєфні вузлики своєї пам'яті... На пазурі ночі знову поналипала срібна істерика місяця...

Сліди, що вели мене до тебе в небо, напівзасипані попелом моїх сподівань та мрій... Але, міцно стискаючи залишки пульсу в обпечених безнадією руках, я витру слюзи у власної тіні, божевільно усміхнуся й скажу:

— Я належу тобі! Тільки тобі...

НА ХВИЛИНКУ ТЕПЛІШЕ

Десь там, у безчассі мрій,
серед срібних мінорів Чумацького Шляху,
я стану на коліна перед спопелілими
від людського прагматизму словами.
Чорним рукавом хмар затулю своє серце
від божевілья вітрів і запалю його, наче свічку,
яку навіть ангели не заллють
мельхіоровими слюзами...

Нехай від неї в холодній келії ночі,
серед трагічності часу,
розіп'ятої чи не на кожній зірниці,
і мертвого Місяця, що тисячоліттями гойдається
на ланцюжку тиші,
стане хоч на хвилинку тепліше!

ОПІВНОЧІ

Опівночі, приславши ледве тінь,
Я по загусклій акварелі ночі
Прийду до тебе подивитись в очі,
Заплутавшись уже, де янь, де інь.
Прийду, аби у пік найбільших див
З долонь навчитись душу напувати
І власне щастя в очі цілувати,
Знайшовши і причину, і мотив.

Перетворюю слова в яскравий мак,
Заставлю ним всі закутки та ніші,
Щоб стали сни твої іще ясніші,
Бо ти така вибаглива на смак.

Бо навіть одудове «о-ду-ду»
Для тебе (знаю, вірю, слово честі!)
Десятки має значень і підтекстів...
Опівночі чекай... І я прийду!

НЕ ВИСТАЧАЄ...

Спекотній прозі моїх гріхів не вистачає тільки липневого меду твоїх вуст, розлитого кимось літепла і хмаринки у вигляді серця, що випадково зачепилась за крилатість душі. Не вистачає сміливості вплести тобі в волосся стрічку Чумацького Шляху, а в долоні покласти маленького сонячного зайчика, що буде тебе цілувати щоранку, без дозволу... замість мене...

НЕ ВМОВЛЯЙ МЕНЕ БУТИ ІНШИМ...

Ми надто довго стояли в черзі за місячним світлом, надто поспішно віддавались нескінченній фантазмагорії рим. Але чи можна було досягнути цей світ без інтриги, без розуміння того, що твоя посмішка — це останній клаптик реальності на шляху до безсмертя...

Обнімаючи над ним дужими крилами твоє пристрасне небо, претендую на те, що ти лише мені лоскотатимеш віями зашарілі (від незвички бути щасливим) щоки, а я тільки для тебе, під бурні аплодисменти зірок, перепису своє майбутнє...

Не вмовляй мене бути іншим!..

НЕРОЗТРАЧЕНА НІЖНІСТЬ

На сторінках мого письмового столу ідеально повний місяць цитує трагікомічним зіркам мої одержимість і тугу, а я над безвихіддю порожнечі, залитою сумнівною символічністю срібної та чорної фарби, продовжую допитуватись у тебе: кохаєш чи ні...

Чи дочекаєшся моїх вуст, доки буду навшпиньки блукати серед безкінечності провулків серпневих мрій? Чи впізнаєш моє мовчання в дзеркалі часу, де вже стільки тіней не осягнуло зародження щастя?..

Де фатальність простору моїх почуттів, навіть задля примхи чарівника, не перетвориться у звичку, не стане абсурдною римою, бо моя нерозтрачена ніжність для тебе, кохана!

ПЕРШИЙ ДЕНЬ ЩАСТЯ

Як же рясно посмішок твоїх,
Як же щемно від тепла руки...
Я не вірю, що кохання — гріх,
Людством закарбований в зірки.

Я не вірю, що слова — це тлін,
Що бажання — мла земних тривог,
Бо, колін торкаючись твоїх,
Я стаю величним, наче Бог.

Місяцем застигну над вікном,
Виверну навиворіт свій грим,
Тільки б щастя молодим вином
Цілу ніч лилось мені між рим...

ДРУГИЙ ДЕНЬ...

Нескінченність поглядів, тяжінь...
Магнетизм долонь, душі фантазми...
Закохалась в тебе навіть тінь,
На струмок перетворившись плазми.

Таємничість невблаганних вуст...
Щем прощань на людному пероні...
Відтепер в мені найменший хруст —
Як останній постріл біля скроні.

Відтепер навряд чи впустять в рай,
В браму за дорогою до неба...
Головне — ти є... Я твій... І край...
А більшого, чим це, уже не треба!

НЕ РОЗТРАЧУЙ НА МЕНЕ ЦЮ ОСІНЬ!

Зорі сипляться з неба крізь просинь...
Точить ніч молодик, наче серп...
Не розтрачуй на мене цю осінь,
Де я знов одержимо затерп.
Не жалій за цю тугу безкраю,
За сльозу, що їдка, наче ртуть.
Я постукав у двері до Раю
По-дитячому м'яко, мабуть.
Слів у світі багато важливих,
Та сьогодні вони — як круки,
Бо у тисняві мрій метушливих,
Бач, не втримав твоєї руки...
Бо, шукаючи первісні рими,
Ті, яких не торкався ще гріх,
Я прослухав, коли за дверима
Стало тихо без кроків твоїх...

ПІД ПАРАСОЛЬКОЮ НЕБА

У вересневій медитації злив
спокусливість твого «люблю»
робить моє обвітрене серце
оптимістичним і добрим,
а душу, що втомилась від власних самозречень,
схожою на таємничий поцілунок Бога.
Оповитий галасом бурштинового міста,
буденністю сюжетів, намагаюся не ревнувати,
не стоголосити, не перестигати,
бо розумію, що скоро стежка розлуки
обірветься десь там, на видноколі,
і наші тіні, втративши останній сором,
обнімуться під парасолькою неба.

ВІХЛЯЄВ ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ (нар. 1986 р.)



Віхляєв Володимир Вікторович народився 23 червня 1986 року в снт. Приазовське Приазовського району Запорізької області. Проживає в місті Запоріжжя.

Член Національної спілки письменників України, Національної спілки журналістів України, Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, Національної асоціації адвокатів України, Спілки адвокатів України.

Магістр права та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності. Адвокат. Головний юрисконсульт, аспірант, викладач «Класичного приватного університету».

Автор книг «Код Шевченка» (2008 р.), «Чорний пролісок» (2010 р.), «Родовий портал» (2018 р.). Переможець численних конкурсів в галузі літератури, лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша (2019 р.)

Писати вірші Володимир Віхляєв почав ще в дошкільному віці, спочатку, вставляючи власні слова замість забутих під час виступів у дитсадку, потім, складаючи присвяти батькам, друзям і дівчатам.

Батьки бачили, що в ньому народжується поетичний талант і робили все, щоб розвинути його. Батько — Віктор Борисович всюди водив сина: до відомих письменників і літературних об'єднань. А мати — Лідія Петрівна була найуважнішим слухачем, підтримкою та доброзичливим критиком.

Через скорочення батька з роботи (тоді — заступник директора будівельної фірми та депутат районної ради) і неможливість мами працювати (тоді — табельщиця-обліковець будівельного комбінату), оскільки вона змушена була доглядати паралізовану бабусю Володимира, з десяти років він почав працювати розповсюджувачем газет та журналів у маршрутках, тролейбусах, трамваях, роблячи оригінальну творчу рекламу. Якось мама, відвертаючи обличчя, щоб приховати сльози, висипала на його долоню з гаманця залишки монет і сказала: «Іди, синку, купи морозиво»... Поет сказав тоді собі, що його родина ніколи не знатиме, що таке злидні. Це був найсильніший стимул для нього на шляху до мрії — стати адвокатом — хоробрим лицарем у срібних обладунках з великим серцем і гострим мечем справедливості. Роздуми про дитячі злидні є в багатьох його віршах: *«Ти — дитина в сім'ї звичайних батьків — / без багатства, зв'язків, особливої вдачі... / Ким ти буди у цьому житті хотів? / Хто питає тебе? Хто пробачить / твою долю одну — на мільйони людей? / Та чи з ними її розділиш, / якщо кожна із них від такої ж іде, / щоб зустріти щасливу подію? / Може в цьому і є природний закон: / і галактики, і частинки / віддаляються. Та все ближчий Харон... / Саме він і навчає як жити!»*

До речі, дівоче прізвище мами поета — Парій своїм походженням завдячує найбіднішим верствам населення. Але, безперечно, найчесніших: дід Петро, будучи начальником дорожнього будівництва Приазовського району, за власний кошт сплачував за асфальтування власного подвір'я, а баба Віра, будучи завідувачем сільськогосподарського магазину, на загальних засадах купувала товари магазину. Володимир це осмислює в своїх поезіях: *«Найяскравіші мрії / у найпохмуріших підворотнях. / У Бога сильніша віра, / коли у кишенях вітер. / В ув'язненні час найдовший, / а найкоротший — на волі. / Из друзів зраджує кожен. / Вірний лише мій ворог».*

Коли він був малим, то пообіцяв бабусі Вірі, що коли виросте — обов'язково подарує їй діамантове плаття. Її не стало коли Володимирі ще не було й 10 років. Тому подарувати їй діамантове плаття він зміг лише у віршах: *«Подарую тобі діамантове плаття... / Що ж я холод каміння тоді не відчув?... / А бабуся моя, у старенькім халаті, / посміхалась, а очі були із дощу...»*

Під час навчання в початковій школі за порадою Петра Ребра почав відвідувати Запорізьке обласне літературне об'єднання ім. М. Гайдабури, що на той час очолювала Лариса Коваль, яка і стала першою літературною вчителькою Володимира Віхляєва.

У дитячому таборі Володимир уже мав перші власні творчі вечори. Там же здобув серед дітей і дорослих прізвисько «Поет», хоча були і прозові твори, переважно фантастично-пригодницькі («Пригоди Тома Хакінсона» тощо), які він також вже читав своїм першим слухачам.

Публікуватись почав із дванадцяти років: у дитячій газеті «Клякса» надрукували вірш, який був присвячений Різдву.

Наставником юного поета став Анатолій Рекубрацький, який створив для нього окрему літературну реальність, новий світ, сповнений літературних див, пригод і відкриттів.

У шістнадцять років в обласній газеті «Запорізька правда» він мав перші поетичні добірки, деякі вірші із яких не соромно було включити до майбутніх книг: *«Стогне небо, ковтаючи зорі, / в місяць кров льодяну налива. / Кам'яніє знівечене слово, / бо поет його в вічність кида. / Астматично видихує вітер / троту пісні громів гомінку. / Я із крамом скалічених літер / по рядках, як по стежках іду».*

Пізніше в журналі «Хортиця», який очолював Григорій Лютий, вийшла добірка Володимира Віхляєва, окремі вірші з якої навіть були включені до антології «Письменники Запорізького краю» у 2017 році (до речі, ще коли Володимир навчався у дев'ятому класі вчителька української мови та літератури передрікала, що колись він потрапить до такої антології): *«Тут мене і тебе не було — / без землі ми насіння безсиле — / нас вітрами сюди занесло, / хоч степи про те й не просили».*

Поетичний талант допоміг йому успішно закінчити школу (пару віршів-присвят класному керівнику, а за сумісництвом — вчителю алгебри й геометрії, вчителям фізики і хімії покращили атестат гуманітарія) та здобути право на безоплатне навчання в університеті державного та муніципального управління за результатами конкурсу «Абітурієнт року», де треба було у творчій формі розповісти про себе — він зробив це в поезіях.

Навчався Володимир Віхляєв лише на «відмінно», причому на двох спеціальностях одночасно «Право» та «Менеджмент» (тому по закінченню отримав обидва дипломи з відзнакою). Стипендію приватний університет не платив, тому, завдяки творчій, громадській (був секретарем студентської ради) та науковій (писав наукові статті, брав участь в науково-практичних конференціях, випустив збірку «Перші кроки») діяльності, він отримував стипендію міського голови, стипендію голови обласної ради та премію обласної державної адміністрації в галузі літератури.

Класичний стиль із самобутніми образами і світовідчуттям сподобався членам журі багатьох літературних конкурсів, зокрема, міського «Молода перлина» (кілька років поспіль) і всеукраїнського «Молоде вино», за результатами яких молодий поет посів перше місце: *«Краплина ранила плече — / то плаче гілка. / І спомин зіркою пече / зрадливо-гірко. / <...>Щось шепотів тобі дощем / я про кохання. / І наростав у грудях щем, / що ти — остання...»*

До цього вірша («Спогад») запорізький композитор Валерій Томченко написав музику. Піснями стали й інші вірші Володимира Віхляєва: «Ця ніч — наш рай», «Душа», «Дівчинка із чату», «Ти для мене богинею стала», «Класичні рози» тощо, а також «Гімн Інституту права», де Володимир Віхляєв здобував вищу освіту магістра права.

Специфічне світовідчуття постмодерну та початок ХХІ ст. своєрідно вплинули на зміст поезії Володимира, але не змінили кардинально її форму, адже ламаний ритм верлібру не є природнім для його стилю: «*Можливо життя це — / найбільше лайно, / та поки нам м'яко і тепло — / своєї квартири туманне вікно / тобі і мені. Це єдине, що нас / єднає. І входить у груди / важким та кайфовим, як перший напас, / як вихід, якого не буде*».

Саме тоді його підтримав відомий літературознавець, письменник-постмодерніст Володимир Селіванов-Буряк, який відкрив новий вимір творчості В. Віхляева: «*Приїду я із Харкова / у Запоріжжя. Вдома / враз музикою раковина / наповниться, мов домра. / І рушнички цє-нятами / об тіло стануть тертись. / І посуд всі прощатиме / ним кинуті протести... / <...> А тільки ляжу спати, / аби було м'якіше, / мені підстелить мати / рядно із білих віршів*».

Коли він навчався на останньому курсі університету, ректор запропонував йому роботу юри-сконсульта. Навчання в двох магістратурах, робота і парубкування паралельно дивним чином дали поштовх до нових поезій та роботи над рукописом майбутньої книги.

У 2008 році вийшла перша книга «Код Шевченка», яка в подальшому увійшла до програми навчальної дисципліни «Література рідного краю», де літературознавцями було відзначено її філософську спрямованість, а однойменний вірш вважають творчим кредо автора: «*Комусь потрібен «Код да Вінчі», / мені — Шевченка заповітний код — / код України, введений у Вічність / під назвою сміливою — «Народ». / (Хай безталанний: син і рідний брат / для нього я. І українець кожен. / І як батьків не можна обирать — / я кращого вже вибрати не зможу.)*»

Після закінчення університету ректор оплатив йому навчання в аспірантурі Інституту держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України зі спеціальності «Конституційне право» зі спеціальності «Конституційне право». Роботу в університеті і над дисертацією він гармонійно поєднував з написанням віршів. У 2010 році була видана друга книга «Чорний пролісок», у якій Володимир Віхляев розкрився перед читачем, як ліричний герой: «*Як душа розіллється повинню, / всі слідочки твої наливши, — / мої груди весною наповнять / чорні проліски білих віршів*».

Але в багатьох віршах цієї книги він виступає поетом-бунтарем: «*...Коли ви навчали мене / камінним вогником бути, / я прагнув стати вогнем / пожежі народного бунту*».

З легкої руки Лесі Степовички назва цієї книги ототожнюється з автором, а «чорний пролісок» став індивідуально-авторським синонімом до фразеологізму «біла ворона». І дійсно не таким, як всі, вигнанцем Володимир був і в дитячому садку (одного разу няня за погану поведінку зламала йому руку зі зміщенням; звідти він одного разу втік, підбуривши й іншого хлопця), і в школі (де вчителі його не любили за вільнодумство, а учні — за прямотинність). Ця риса характеру як певна тенденція знайшла відображення в тематиці текстів, зокрема, у вірші «Ліхтар», який увійшов до цієї книги: «*Він у шерензі був ще той дивак: / шикуються вже браття голомозі — / чоло зведе граційно на дива, / неначе світу вирок оголосить. / <...> Хоч був лише звичайним ліхтарем — / скрутив собі він в'язи металеві. / І, наче сонях, голову протер / до волі та до вічності у двері*».

У 2011 році, після успішного складання кваліфікаційних іспитів, Володимир Віхляев став адвокатом. І, того ж року, членом Національної спілки журналістів України. У 2012 році — членом Національної спілки письменників України, а у 2016 році очолив Запорізьку обласну організацію Національної спілки письменників України. Проте, невдовзі перед ним постав нелегкий вибір: або усі сили й час віддавати адміністративній роботі, або повноцінно зосередитися на творчості та необхідності забезпечувати добробут родини іншою діяльністю (адвокатською). Тому за два роки він склав із себе повноваження голови.

У 2018 році побачила світ його третя книга «Родовий портал», присвячена роду Віхляєвих-Паріїв, яка є першою поетичною книгою, тоді як дві попередні є зібранням віршів, публіцистики, літературно-критичних статей, текстів пісень із нотами та малюнків. Тематика роду, народу, родини, батьків, дітей є ключовою в цій книзі, зокрема у вірші «Родовий портал»: *«Із дірки в паркані сягнула рука. / Схопився... зусилля... і... воля. / Ми бігли: Спаситель і я (утікач). / А звідки й куди — зна лиш доля. / <...>Ми всі із неволі колись утекли — / родились, щоб стати народом. / Бо кожного з нас — як на лісці гачок — / зв'язала одна пуповина — / портал родовий: від прабаб до дочок — / наш Всесвіт з імям «Україна!»*

Крізь призму любові до дружини Яни та сина Володимира автор з тривогою дивиться на українські реалії, зокрема, на війну на Сході України, як наприклад у вірші «Ведмедик»: *«Не засинай без таткових обіймів! / І ти, кохана, спати не спіши! / Я так любив, що прихисток віднині — / ведмедик — моїй плюшевій душі! / Ви чуєте, як він «Люблю» шепоче / і «На добраніч» — голосом моїм? / Тепер я з вами, зіроньки, щоночі! / Не бійтеся — я з вами — обійміть!»*

Ця тема не полишає Володимира Віхляєва і в поезіях, присвячених батькам: *«Мої батьки, іде війна навколо — / для чого ж дали добре ви серце, що тепер безжалісно щемить?.. / Мої батьки, я хочу, щоб ніколи / не розвела долоні на трьох єдина доля — ні на мить!»*

Болючою для молодого поета є тема української еміграції: *«Ми, можливо, звідси всі поїдем згодом... / (І батьки, і діти будуть змінам раді). / Та фантомний біль пуповини роду / нам не дасть забути, хто ми є насправді!»*

На сьогодні у творчому доробку Володимира Віхляєва три книги, готує до видання четверту, проте до нарисів про свою творчу діяльність висловлюється самоіронічно: *«Хто з нас був у дитинстві безгрішним — / до підручників правки не вніс? / же й мені домальовують різьки, / окуляри і довгий ніс... / Зауважте: іще по живому, / не чекаючи rischi між дат. / Та радію, побачивши знову / домальовки — ще хтось прочитав»*

Для розуміння специфіки творчої манери В. Віхляєва варто апелювати до поняття традиціоналізму як специфічної форми поетичної свідомості. У його поезії традиція не усвідомлюється, а скоріше органічно трансформується через призму юнацьких почуттів, серед яких значимими є питання патріотизму, самовизначення, протесту, і, врешті-решт, кохання. Вона наснажується високим рівнем громадянської свідомості, силою родової пам'яті, романтичним світовідчуттям, колективізмом (який ще подекуди зберігся й у сьогоднішній). Риси традиціоналізму визначаються своєрідною народною ідеологією, яка утримує різні аспекти етики, психології середовища, до якого тяжіє душа поезії В. Віхляєва. Таку позицію автор висловлює і у своїх літературно-критичних виступах та інтерв'ю: комерційні стратегії є неприйнятними для молодого автора (своєрідний поетичний маніфест — вірш «Код Шевченка»), найвищою цінністю, яка формує простір його текстів, є народ, родина, людяність, повага до національної культури та історії.

Традиціоналізм у поезії В. Віхляєва визначається такими факторами, як: громадянська тематика («Президентам не пишуть вірші», «Коли моє життя немов цеглина...», «37-й», «Собака 32-го»); специфічна інтонація (яка примушує пригадати естетичні принципи неоромантизму), у якій прочитується пафос народницької ідеології у її варіанті початку і середини ХХ ст., що її реанімували деякі представники руху шістдесятництва; вміння бачити дива в буденних явищах (уперше помітив цю рису А. Рекубрацький) — літературознавці кваліфікують таку рису як наївний реалізм; юнацький максималізм і емоції; синтез інтимного і соціального («...не дівчину вподобав я, а націю...»; «планетарність» світовідчуття, хоча й децю притлумлена реаліями часу (літературознавчий концепт, яким послуговувалися при характеристиці поезії та прози 60-х рр. ХХ ст.).

Найвагомішою частиною творчого доробку все ж можна вважати інтимну лірику поета, яка засвідчує еволюцію автора, неповторні мотиви та досить своєрідні метафори. Саме в цих текстах мож-

на простежити індивідуальність ліричного суб'єкта поезії, який, попри декларований традиціоналізм і протистояння ірраціональності, усе ж не може уникнути «викриття» і «зраджує» собі в окремих деталях, у яких з'являється той справжній Володимир Віхляєв, постать якого виявляється у стосунках із жінками, рідними, Мамою. Ця тенденція особливо посилюється в останній збірці поета: параметри чуттєвості урізноманітнюються, метафори стають ще більш чудернацькими й вибагливішими («у вигрібній ямі твоєї любові колишні кохання, зради і пристрасті...»), форма ускладнюється й посилюється філософічність.

Збірки поезій: «Код Шевченка» (2008), «Чорний пролісок» (2010), «Родовий портал» (2018).

Літ.: Рекубрацький А. Обганяй час, Володимире! *Перші кроки*. — Київ. 2006. С. 49-50; Маслакова Т. Юрист-поет. *Nika*. 2006. — № 39 (1). С. 1, 2; Степаненко Ю. Творчість — це скарб людини. *Правда*. 2007. №4 (12). С. 21; Коротченко К. Широко відомі у вузькому колі. *Урядовий кур'єр*. 2007. №36. С. 10; «Без землі ми — насіння безсиле» // Хортиця. — 2007. — № 3. — С. 65; Литовченко З. Слем-парад. *Правда*. 2007. №12 (20). С. 21; Рекубрацький А. «Комусь потрібен «Код да Вінчі», мені — Шевченка заповітний код». *Запорізька правда*. — 2007. 17 трав. С. 10; Цинкуш О. Молода поезія душі. *Універсія*. 2007. № 46. С. 6; Селіванов (Буряк) В. «Душа працює «на видих». *Чорний пролісок* / В. Віхляєв. Запоріжжя. КПУ. 2010. С. 5.

Валентин СЕВЕРИНЮК,
доктор політичних наук, професор,
член НСПУ

Юлія КУРИЛОВА,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету

КОД ШЕВЧЕНКА

Комусь потрібен «Код да Вінчі»,
мені — Шевченка заповітний код —
код України, введений у Вічність
під назвою сміливою — «Народ».
(Хай безталанний: син і рідний брат
для нього я. І українець кожен.
І як батьків не можна обирати —
я кращого вже вибрати не зможу).
Хоч подалось і щастя в жебраки,
і ребрами моя хатина світить.
Із «Кобзаря» як пташка із руки
збиратиму я зерня заповітне —
код України — генетичний код —
Шевченком код записаний у Вічність
під назвою сміливою — «Народ»,
якому цікавіший «Код да Вінчі».

ПАМ'ЯТІ ГЕРОЇВ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ (АТО ТА ООС)

I.

В торшерах гнізд горить птахів життя —
як в череві твоєму рід мій світить.
Так сонячно, що ластівки летять,
немов жарини із багаття світу.
Ти спалахнеш — розпечене ж усе:
й міських будинків нетривке каміння,
і домени вечірнього шосе,
що, наче дрова, спалюють країну.
Я біля тебе буду грітись вік,
який мені судилося з тобою.
Та у червоній степовій траві
ти — лиш земля, а я — колишній воїн.

II.

Ми б із ними ще грати могли,
у людини призначення — жити...
По гранітних плитах могил
наші діти катають машинки...
-Що ж ти, татко, не хочеш удвох
по зелених цих клумбах гасати...
Мама каже, з тобою Бог,
що у тебе вже інша хата...
Я не вірю, що ти пішов
добровільно від мене й матері...
Я відмінником стану, щоб
неодмінно ти повернувся.
Кажуть люди, ти справжній герой,
та від мене ховають очі,
ніби винні у чомусь... А той,
хто стріляв бути братом хоче:
і мені, і усім навкруг...
Так вже прагне нас всіх захистити...
А з учора Сашко — мій друг
вже твоєї країни житель.
Я такий тепер майже, як він —
ти про мене частіше згадує.
Його батько вернувся живим,
та життя залишилось позаду.
...По гранітних плитах могил

наші діти катають машинки.
Ми б із ними ще грати могли,
у людини призначення — жити!

ВЕДМЕДИК

Не засинай без таткових обіймів!
І ти, кохана, спати не спіши!
Я так любив, що прихисток віднині —
ведмедик — моїй плюшевій душі!
Ви чуєте, як він «Люблю» шепоче
і «На добраніч» — голосом моїм?
Тепер я з вами, зіроньки, щоночі!
Не бійтеся — я з вами — обійміть!
Не можу вас до себе пригорнути,
але, коли торкаєтесь мене,
у іграшковім тілі, ледь відчутно,
моє фантомне серденько живе.

Одного дня ти перестанеш мене бачити.
Ти ще не знаєш про це — я бажаю тримати це в таємниці —
щось зробити запізно — світ згасне в твоїх зіницях.
Остаточний діагноз — нічого не матиме значення.
Ну а зараз дивись повноюоо — як ти лише вмієш
на обличчя моє неголене і неохайне — після сну чи хвороби...
Хоч від снів моїх часом пахне чужими духами, я хоробрий —
я житиму доти, доки ти мені посміхаєшся.
Так було від сніжків на обличчі — стане білим все і пухнастим...
Ти не плач, що я стану тінню — я тобі шепотітиму,
я тобі розповім про всі таємниці Всесвіту, я повідаю,
що я поруч, що світ прекрасний.

Вже й кращий друг емігрував учора,
з собою кликав, як лелека в далі.
Як біле не хотіти, як все чорне?!
Як першість не бажати, коли крайній?!
Там парасолі від дощів укривють...
А нас від бід укрили бані храмів.
Я серце теж залишив на чужині,
а от душа Вітчизною порхає.

Чому мене тримають ці простори?
Чому в безгрішші я такий багатий?
В криниці нам здаються ближчі зорі,
але від себе не емігрувати.

МАТИ

любій матері Лідії

Ну що я їй сьогодні розкажу?! —
Вона про мене знає більше Бога...
Тому я їй дзвонити не спішу...
Тому до неї об'їзна дорога...
Ну а вона чекає цілий вік:
мого дзвінка, побачення, любові...
І зморшками лягають край повік
нездійснені надії колискові...
На жаль, до раю не дійдуть листи...
А шлях до неї — як життя обрати...
Ну що ж мені тепер розповісти?!
Ти ж все і так про мене знаєш, мати!..

СИНОВІ

Володимиру молодшому

Ти — янгол-охоронець мого роду —
нащадок і предтеча усього...
Як пісня — із любові і народу...
Із двох сердець... Із імені мого...
З душі моєї, маминого тіла...
Із Господа, із істини, із знань,
якими ще бабуся володіла...
Із того, що я їй досі не пізнав...

ДРУЖИНІ

Яноці

А ти від сонця так мружиш очі,
мов поцілунки мої приймаєш.
Солоний вітер тебе лоскоче, —
солодка пристрасть мого кохання.
Лише метелик твого парео
в моєму серці тепер тріпоче.
Я оглядаюсь — навколо небо.
І, як безсмертя, чекаю ночі.

Ще нікого немає поруч —
з тобою вдвох ми у цілім світі...
І я не можу відвести погляд...
І так боюсь я тобі відкритись...
Печуть пісок і ранкове диво —
тримаю лампу з весільним джином
і помічаю прозрінням димним,
що я дивлюсь на мою дружину.

ДІАМАНТОВЕ ПЛАТТЯ

пам'яті бабусі Віри

Подарую тобі діамантове плаття:
в королеви й богині такого нема!..
Щоб палали — не згасли багаттям —
і каміння, і очі в огнях...
Щоб твій голос, на материн схожий,
колисковою душу розлив...
Щоб від щастя ти скрикнула: «Боже,
він дорожчий за диво із див!»
Щоб була ти уперше багата...
І така молода-неземна...
Щоб тобі навіть заздрило свято...
І любов щоб тобою була...
Подарую тобі діамантове плаття...
Що ж я холод каміння тоді не відчув?..
А бабуся моя, у старенькім халаті,
посміхалась, а очі були із дощу...

А у мами із рідних лиш хата одна й лишилась:
її мати і батько — бешкетні такі домові —
її казали колись, що у неї у гузні — шило,
а тепер все шумлять і ховають, як діти малі.
Чоловік? Чи для неї він був чоловіком —
все тягнула сама: і дітей, і хатину оцю...
І, як інші в люстерка, дивилась весь час у вікна —
виглядала його, ніби молодість й долю свою.
Її діти пішли, як раніше ходили до школи, —
за ворота, за сад і за голови (сиві) хатин.
Їхні капці вона зберігає, неначе підкови.
І тепер домові вже по черзі розгулюють в них.

А коли її хата (з землі і небес) кровоточить —
порозгоював вік всі старі смертельні щілини —
мама з нею не спить і із рани своєї щоночі
добуває життя із щілющої бурої глини.

Хортиця

Про Балі і Гаваї мрію,
та коли приїжджаю сюди —
вибігають назустріч рідні
річка, скелі, степ, ліс і сади.
Ніби діти, такі прегарні —
як би ніжив і пестив усіх!
Мов рояль, Дніпрогес щось грає —
неможливо втримати сліз.
Наче знак зодіаку, косуля,
озаряє мій настрої і шлях.
Тут про все, що на світі люблю я,
чайки Богу розкажуть в піснях.
Тут дідів моїх храм і фортеця,
санаторій для тіл, і для душ...
А кабан хвалькувато сміється,
що міцніший за Хортицький дуб.
Тут нескорене все — навіть баби
із каміння віками стоять...
Острів дихає гротами-зябрами.
В'ється полозом сатана.
Мов корали, жива і вразлива,
та від кожного кроку людей
кам'яніє. Лиш жолуді сиплють
із дерев і природи очей.
Я іду скам'янілою стежкою.
І Україна зі мною іде.
Тут шукаємо ми незалежність
і знаходимо знову себе.

ГЕНЬБА ЛЮБОВ ГРИГОРІВНА (нар. 1960 р.)



Народилася 28 лютого 1960 року у селі Грушеве за 7 км від районного центру Гуляйполя, у сім'ї хліборобів.

Закінчила з відзнакою Мелітопольське училище культури (за фахом режисер масових театралізованих заходів) та філологічний факультет (спеціальність українська мова та література) Запорізького національного університету.

Все свідоме життя покладено на вітвар культурного розвитку Гуляйпільського краю. У системі закладів культури працює з 1989 року. З 2003 року до сьогодні — директор Гуляйпільського краєзнавчого музею.

Любов Геньба — член Національної спілки письменників України з 1997 року, письменниця, журналіст, режисер, громадська діячка, автор восьми поетичних збірок: «Грушеве (1992)», «Іменем твоїм» (1995), «Паралель» (1999), «Повези мене у Красиве (2006)», «Душа іде на сповідь» (2006), «Обвітрені сувої половчанки» (2012), «Вальс бажань» (2012), «На гостинах у долі» (2017). Ім'я

Л. Геньби внесено до «Енциклопедії сучасної України» та енциклопедії «Відомі люди України». Вона має численні нагороди за розвиток культури й духовності, за професійну майстерність, за вагомий особистий внесок у розвиток культури Запорізького краю. Лауреат літературно-мистецької премії ім. Петра Ребра (2018).

Життя поетеси — це серце Гуляйполя, яке невід'ємне ні від його буремної історії, ні від доброї пам'яті про тих, хто пішов у вічність. Вона служить людям, оживляє минуле й творить майбутнє. Роль директора краєзнавчого музею — то її найважливіша роль, бо завдяки її природному таланту музей став знаним не лише в Україні, а й далеко за її межами. Щороку до нього приїздять відвідувачі з різних куточків світу. Вона примножила експозицію музею рідкісними експонатами, матеріали екскурсій подаються в незвичайній формі. Експонати (одяг, фото-документи) оживають з легкої подачі акторськими прийомами. У музеї працює літературна вітальня в розділі експозиції «Побут міщан кінця ХІХ поч. ХХ ст.). У розділі «Український побут» гостей чекає частування смачними українськими стравами, дотепною піснею, гумором. Гуляйпільський краєзнавчий є окрасою серед музеїв області.

Слово Л. Геньби забриніло у 1993 році піснями «Весняний вальс», «Оксаночка», «Танго самотності», які виконує заслужений діяч мистецтв України Анатолій Сердюк. У 2003 р. із заслуженим діячем естрадного мистецтва Тетяною Бекіровою випустили компакт-диск «Трояндовий гріх».

Світ її інтимної лірики, близький, земний, простий і воістину невід'ємний від народної пісенної творчості. Вона з роками не змінила кольору душі, бо душа її завітчана степовими травами, вона «... із сонця, і вітру, і неба, / В польовому барвистім вінку».

Її часто можна зустріти серед учнів шкіл і студентів, її голос звучить по радіо, вона — частий гість на телебаченні. Двері її кабінету відкриті для відвідувачів, куди кожен несе, як на сповідь, свою душу, або приходиться погрітися біля поетичного вогню слова, яке в її вустах бринить мелодією степу. У поетеси — особлива життєва доля, бо ж вона людина творча.

Поезія слово Л. Геньби концентрує в собі енергію любові й сонця, вона ж бо «голос вітру, серце степу... голос сонця і води», і за нею «правда невідступно ходить». Із безмежних південних

просторів вона черпає оті природні сили, які народжують близькі й зрозумілі кожному серцю образи. Патріотизм її непідробний, бо ж вона українка, яка прагне зрозуміти свій родовід. Їй затишно в цьому маленькому / великому світі, зігрітому материнською любов'ю, доброділами-земляками, найріднішими людьми, які оживають у її поезіях природно й невимушено. Вона зуміла підслухати їх, почути, зростися з ними тілом і душою, огорнути теплотою. Це і баба Прися, що «гусям ноги мила», і тітка Настя, і дід Іван. Звично-рідне до болю породжує в її поетичному леті ауру добра, спокою й безтурботності, знайому всім з дитинства. Поетеса любить людей, навколишній світ: *«До Вас іду, вродлива пані Хортице, / Звіряю серце Вам, немов зорі»*.

Тема рідного дому передує ширшій — темі вітчизни, і загалом Батьківщини, яка представлена пам'яттю роду, вдячністю пращурам і всім тим, хто й сьогодні живе в Гуляйполі. Л. Геньба в низці віршів «Біла вишиванка», «На цій землі не оскверни мене...», «Гуляйполе», «Де початок мого родоводу», «Про любов», «Весілля», «Так хочеться любистком прорости», «Грушеве», «Одудівка», «Проводи» та багатьох інших згадує народні традиції, історію славетної землі, *«де ходив Тамерлан»*, своїх смуглолицих предків, у яких очі — *«тернини розкосі»*. Теплоту й ніжність, залюбленість у людей, почуття гордості за земляків авторка передає розгорнутими метафорами: *«На бочанській горі, там, де хмари цілються сині / І ранкова зоря до схід сонця з півнями встає. / Гуляйполе моє, маків цвіт голубої України»*.

Вона розкодує історію Гуляйпільщини: *«Ми і є той народ, що у битвах віків не змалілий, / Ми — краєць України, її золотий оберіг»*. Її пам'ять сягає історичних подій часів Нестора Махна, які вливали на суспільний характер і продовжують бентежити свідомість молодого покоління. Знати історію — значить засвоїти уроки минулого, своїх предків. У поезії «Родина Махнів» авторка намагається розбудити пам'ять про родину, згадати одного з її легендарних синів. Драматизують дію не історичні факти, у творі є лише легкий натяк на «пропащі», «непокоїні часи» і «болючий чорнозем», а розмірковування над долями п'яти синів великої родини в буремні роки громадянської війни на Гуляйпільці, *«що вміли красиво літати»*: *«Омельян і Карпо, середульші і Сава, й Григорій, / Тільки Нестор Іванович десь у світах забаривсь. / Це з таких, як вони, світ великий складає історію, / Світ же, Господи правий, такий же, як правда, старий»*. Шанобливе ставлення й возвеличення постаті Нестора Махна виголошено в останніх рядках: *«Батьку Несторе, Ваше ім'я голосне і пророче, / Наче блискавка в небі і наче свіча на столі»*. Образ пам'яті, який повсякчас фігурує в поезії Л. Геньби, у цьому творі основний. Персоніфікована пам'ять (*«знає пам'ять про все, і мовчить»*, *«пам'ять отут зупинилась і стала свята»*) є уособленням тих українців, які знають, чого прагнув Нестор Махно. Але не все так однозначно, бо ж розгадати історію непросто, як констатує поетеса: *«Правда плаче й болить, правда судить і правда карає, / Правда інколи навіть про себе не може усе розказати. / Тільки хто його зна, якщо пам'ять так довго літає, / Значить, то — таки правда, що був він між нас неспроста»*.

Родзинкою Л. Геньби є поезії про свята земляків у рідному селі: «Сватання», «Батьківські заручини», «Грушевські весілля (весілля Олі)», «І співалось, і гуло, і весілля знов було... (весілля Люби)», «Весільна вишня (або історія від Наталії)». У них авторка акцентує на традиційних знакових моментах життя селян із усіма їхніми атрибутами: *«сватів вязали доле-рушниками»*, *«плаття біле, біле»*, *«фата...білосніжна, сніжна, ніжна»*. Добре знання фольклорних витоків свят, увага до звуко-зорових образів допомогла створити реалістичні-живі картини народних обрядодій. Звукопис відчутно-зримий, мелодійно-дзвінкий і ніжно-тривожний: *«навіть жаби у ставку заспівали: «тір-лі-тір-лі...» / А соловейко у садочку: «Тьох!..»*, *«б'є у бубон бубоніст, наярю гармоніст / І не встояти ніяк, / Б'ють і «польку», і «гопак», / Так, так, так, так...»*. Нагнітання дієслівних рядів присудків і прикметників сприяють динамічності дії: *«і шумить, і гуде, і весілля буде»*, *«і бубоніло, грало, й гупотіло»*; *«він ходив красивий, молодий, сміливий»*.

Її Україна починається з крихітки всесвіту, маленької батьківщини — села Грушевого, назва якого вже давно зникла з мапи. Звідси заговорила висока душа українки словом-молитвою. Правічною глибиною грушевських криниць виплекане її поетичне слово. І ще й яке красиве, бо ж вона — степовичка. Її поетичний материк — ця земля, де народилася, і її віддає всю себе до останку. У Біблії сказано, що Бог — то Любов. Отож, яку б віру ми не сповідували, вона повинна нести любов, яка й є основною домінантою поезії Л. Геньби.

Ліризм — характеризує її стиль. Прості й зрозумілі образи принадні: «хмари цілються сині», «вишите село», «садки, що пахнуть грушами», «сполохані очі», «неба грайлива рулада». Нові асоціативні ряди вибудовуються вправною зв'язкою слів: «вечір, як обвуглений мак», «згарища слів, мов минулого знак», «в байтані ворушився віри», «мої роки — струмків вода», «діти-швендики», «де любов, пора там зветься — літом», «загірчило серце полином» тощо.

Хоча й строкатість навколишнього світу авторка передає переливами різнобарв'я, код її життя — білий: «біла вишиванка», «білі тіні», «білий-білий сад», «біле весілля вишневе», «біла пливе мелодія», «біле марево». І її затишно в ньому: «Білий світе, на білі крила / Ти візьми мене ще, візьми! / Я ж любила, не долюбила, / Серед зим'я, серед зими. / Білим небом накрию хату, / Нічці, ніченьці постелюсь / Нагукаю його на свято, / Біле вогнище розпалю».

Лірична героїня поезій Л. Геньби — грайлива й непередбачувана. Своє світовідчуття вона часто вмонтовує в основну тему твору, точно передаючи почуття у хвилини написання текстів: «І стою у полях неприборкана, / Я це небо, це дощ, це трава... / І душа моя тут недоторкана, Тут вмирає і тут ожива...». Просторічні слова її приземлюють і возносять («гайда у степ, там досі пахне літом; «агов, братове! / Відшукайте мені підкову, / Бо без неї я не ходак...»; «та проснулась душа-мадонна, / Ніжно дзвонами — «дзень-дзелень...»; «ой, чи ждала, чи не ждала, / Душа душу виглядала»). Життя її пахне «грозою, і медом...», а вона співає «високу молитву»: «На цій землі не оскверни мене, / Бо тут дідів моїх живе коріння, / Тут досі ще живуть їх білі тіні / І дихають, / як визрілий ранет». Глибокощемні роздуми про світ хвилюють і возвеличують, спонукають до чистоти помислів і вчинків: «Сюди лиш чистим помислом ввійди, / Душею й тілом так, як на причастя».

Уже назвою збірки «Повези мене у красиве» означено мікросвіт Л. Геньби, у якому дзвенить її голос. Він розчинений у макросвіті, де лірична героїня — «ніхто», «вигадка від пісні», і в той же час — вона це «голос вітру», «серце степу», «голос сонця і води», а разом — голос любові. Її характеризує бунтівнича жага і невгамована пристрасть.

Тема любові для Л. Геньби — сонцелика, «вона — безодня й небо», бо тільки любов дає життя красивому, а його прагне кожен. Поетеса здатна тонко відчувати це, починає з особистісного, з себе, а потім прямує до загальносупільного, зливається з народом, розуміючи: «В кожнім віці своя орда, / В кожнім віці своя біда». Вона й сама «починаюся з «люблю». Від любові жінки і чоловіка народжуються інші: любов до матері, дітей, батьківщини, людей, до цілого світу. «А я до тебе мріями лечу, / А я уся іще весняна повинь. / Ще стільки в мене вітру і дощу, / І стільки в мене світлої любові...».

Поезія Л. Геньби — це возвеличення любові у найширших її проявах. Її ліричний герой охоплений солодкою мукою глибоких почуттів, він весь налаштований на кохання. Там, де з'являється зрада, через невимовний шем мандруємо до душевного спустошення. Світ авторки не має напівтонів і напівлюбові. Сила світла пробивається навіть крізь розпач. Тому драматичні поеми «Цвіте терен...» і «Повінчані степом», яку авторка називає монологом, сприймаються як два складники одного життєрозумислу, як два боки життя — трагедія згорьованої душі через втрату любові та гімн кохання. Модельована поетесою історія кохання у першому творі репрезентована продуктивним фольклор-

ним інтертекстом, загальновідомою піснею «Двіте терен», про що вже говорить однойменна назва. Це «міні-п'єса на одну дію, довжиною у життя», у якій герої вигадані, а історія справжня. Поема набуває ознак повчальної притчі з її високою ідеєю — закликком бути взаємно красивими, утвердження християнського всепрощення.

Глибока філософія, притаманна авторському сприйняттю життя, возвеличує силу кохання і вміння жінки бути дружиною. Поетесі вдалося сконцентрувати увагу на передачі низки вчинків героїні, що дає право говорити про український менталітет жінки-берегині. І навіть залишившись на самоті героїня демонструє свою мудрість: «*І відплачу, і відплачу... / І поставлю за нас свічу*». Л. Геньба застерігає від моральної деградації. Їй притаманні тонкий психологізм, вміння спостерегти і душевні муки, і сум втрат, і раювання серця.

Образність поеми пов'язана з процесами емоційно-психологічного самовираження ліричного «я». Глибинний зміст емоційно-чуттєвого авторського споглядання світу створив ефект стереоскопічного картинно-словесного зображення. Мова твору є тим екстралінгвістичним чинником збагачення естетичної функції та експресії виражально-зображальних засобів, якими майстерно володіє поетеса, взірцем вправної обробки української пісні, ще однією сходинкою до вічної таїни слова.

Коли душа прагне щастя — вона сама себе до нього наблизить. Свідченням цього є поема «Повінчані степом». Це поезія степової зими. Скільки людей — скільки й слів про кохання. Це ніби напиться свіжої води — така поема-пісня любові Л. Геньби. Поетеса вміє доторкнутися до найтонших порухів душі магією слова, переливами звуків, грою словоформ. Уплетені у драматичні монологи біблійні вислови Соломона та уривки з листів коханого розкривають психологію персонажів. Ліричне «я» зливається з авторським, і вкупі вони творять апофеоз кохання: «*Ти мені небом даний, / Ти мені Богом зісланий. / Нині ти мій коханий, / Позначений днями і числами. / Доріжкою з півдня до півночі, / Думкою навмання. / Сонцем середночі, / Просто земним данням*».

Пізнати філософію жінки, зануритись у її тонкий світ, зрозуміти незрозуміле ніким і ніколи — під силу лиш поетесі, мудрість якої від сивої скіф'янки: «*Жінки — вони спляють час на мить, / А потім душі грішні п'ють уволу. / Це — як окраєць сонця відломить, / І обпектись, й не почути болю*». Метафорична мова закоханої, всесильне бажання Мудреця збагнути й утримати скарб — жінку, його любов без меж і Соломонова пісня — проникливо-земні.

Л. Геньба роздумує й над проблемою збереження рідної мови, не повторює традиційні образи. У вірші-посланні «Мова мого народу» стверджує: «*Будем жити, це будем жити!*». У важкі часи випробувань і національного самоусвідомлення поетеса розширює образне уявлення про народ і державу, бо «ми, нащадки козаків славних, задержавлених, бездержавних». Її слово, містке й сильне, і коли йдеться про мову, авторка всю силу художньої палітри підпорядковує її возвеличенню, чому слугують іменникові структури: «*Мово, рідна, моя журба. / Ти — царівна, ти не раба, / Ти у зорях, в отавах, в долях, / В споришах, небесах, тополях, / У зірницях, ставках, криницях, / Неповторна і смуглолиця...*».

У величому контексті жінки на передньому плані образ матері й рідної оселі, які традиційно асоціюється зі щасливим дитинством: «*Кружляла хата попід рушниками, / Стелилась постіль попід образами, / А я мала тулилася до мами...*». У таких творах («За маминими вікнами дитинство дожидає...», «Мамина пісня», «Очі не мають суму») простежується увага поетеси до художньої деталі, яка наповнює навколишнє дитини теплом і благоговійною любов'ю: «*мама збирає білизну*», «*пташки... співають*», «*пахне ... матусина рука*». Світло дитинного сприйняття світу породжує почуття ангельського спокою й високих прагнень, бо вітер «чистий», сонце «високе», світ «відкритий», тому пісня «голуба», а її мелодія «біла».

У поезіях збірки «На гостинах у долі» утверджується сила жінки-матері, яка чітко усвідомлює свою громадянську місію українки, жительки маленького містечка, яке й є для неї великою Україною.

Її молодший син — військовий лікар, який там... на Сході... бореться за життя оборонців держави. І розпач матері у вірші-зверненні «Сину, іде війна...» роздирає душу болючим: «*Що буде з нами?*». Діалог-констатація — це ствердні питання й відповіді, у підтексті якого боязнь матері за сина й синівська материнська любов пов'язані свідомістю й розумінням ситуації — «*бо Україна одна*». Молитва героїні за Україну наснажена вірою «в завтра»: «*Україно моя, моє серце з майбутнім, / І я разом з тобою в долині плачу! / Я — вкраїнка твоя і по змісту, й по суті, / І у дотиках слів, так, щоб кожен почув*». Сильно, мужньо, болісно й проникливо — так звертається Л. Геньба до землі, з якою вона «*єдина і в горі, і в щасті, / Бо одна ти — з роси і води*».

Хвилюють уже назви поезій збірки: «Тим, що з війни», «Повертайтеся живими, сини...», «200», «Молюсь, кричу за Україну». У збірці вміщено нарис «Очима війни» як відгук на сьогоднішня.

Але біль, не угамовується, він там і тут, а життя все ж продовжується. Діалектика життя стверджується метафорично: «*Білі лебеди сплять серед степу, / І від білості серцеві тепло. / Сірі гуси розхлюпують воду, / Жабенята звелись хорководить...*».

Поезії про рідну землю, малу батьківщину й велику Україну, пройняті щирим почуттям любові до природи й людини. Тут ліричне не обмежується певними рамками: громадянське почуття не мислимо без замилювання красивими пейзажами. У поезіях Л. Геньби гармонійно поєднується високе й земне, священне й буденне: «*А над світом ішли дощі, / І тулилося небо до щік, / І стояв ХХІ вік, / І був поруч той чоловік, / Що спинив мого часу лік. / Десь росли абрикоси, сливи, / І сказала я несміливо: «Повези мене у Красиве»*».

Л. Геньба така ж глибока і в «поетичній прозі», де, граючи буденними кольорами — чорним і білим, створює величний світ Людини. Вона «*вірять тільки в добро, в якому це можна зцілитись*», «*живе, як всі, за виміряним киталтом, / Радіє від зорі і до зорі*». А, може, й ні! Бо ж — поетеса! Отож, напитися із чистого джерела, доторкнутися до грушевського дива і зваби словочару кличе її поезія.

Збірки поезій: Грушеве(1992); Іменем твоїм...(1992,1995); Паралель (1998); Повези мене у Красиве...(2006); Душа іде на сповідь...(2006); Обвітрені сувої половчанки(2012); Вальс бажань (2012); На гостинах у долі (2017).

Літ.: Кравченко В. *Голосом степу про любов*. Українська література в загальноосвітній школі. № 6-7. 2012. С. 50-53; Кравченко В. *Конструювання сюжету в драматичній поемі «Цвіте терен» Л. Геньби*. Сучасна українська нація : мова, історія, культура : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. Львів : Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2016. С. 375-376; Кравченко В. *Поезія душі і серця, що кличе до раю... Повези мене у Красиве... Поезії*. Запоріжжя : Поліграф, 2006. С. 6-7; Кравченко В. *Поезія степу. Обвітрені сувої половчанки*. Лірика. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2012. С. 223-237; Лютий Г. «*Там, де грушами пахнуть сади...*». Обвітрені сувої половчанки. Лірика. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2012. С. 214-222; Лютий Г. *Любов Геньба. Письменники Запорізького краю (20-90-ті рр. ХХ століття)*. Запоріжжя : Хортиця, 2002. С. 452-455; Стадніченко О. *Слово половчанки, народжене з любові*. Обвітрені сувої половчанки. Лірика. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2012. С. 5-6.

Валентина КРАВЧЕНКО,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету

На цій землі не оскверни мене,
Бо тут дідів моїх живе коріння,
Тут досі ще живуть їх білі тіні
І дихають, як визрілий ранет.
Над грушею знайомий молодик
Колише голубий туману голос.
Тут ми споконвіків піснями молимося.
Поглянь, у травах їх живі сліди!
Сюди лиш з чистим помислом ввійди,
Душею й тілом так, як на причастя.
І степ розстелить рушники квітчасті,
Зайди на них — і станеш молодий.
Я звідси починаюся як народ,
Земля моя свята — жива ікона.
Тут все про мене зна сусідський сонях,
А він ясний, як сонце й сам Господь.

СИНУ, ІДЕ ВІЙНА...

— Сину, іде війна!
Стогне земля з яворами.
Сину, що буде з нами?
— Мамо, ніхто не зна!
— Сину, летять літаки,
З неба летять у вічність...
— Мамо, ще буде січа
І обеліски, й горбки...
— Сину, моє дитя!
Мріє моя єдина!
— Мамо, ти в мене одна!
Ти — це моя Україна!
Мамо, іду... Прости...
— Сину, на хрестик до тіла...
— Мамо, все краще — ти,
Світ, що любити навчила!
— Сину, моє дитя!
Боже святий, відпускаю...
Бо Україна одна
У серці із краю й до краю.

Земле рідна моя, діда-прадіда пам'ять,
За тобою — роки, за тобою — віки!
Це про тебе рядки душу відчаєм палять,
Бо до бою стають козаки.
І болиш ти мені і сусіду Івану,
На Вербівському кряжі¹, бочанцям болиш
І солдату АТО, що ніколи не скаже,
Як у вічність пішов, щоб лишитися жить.
Земле, з рук твоїх п'ю материнське причастя,
Що везуть волонтери крізь кулі і дим!
Ми з тобою єдині і в горі, і в щасті,
Бо одна ти — з роси і води.

ПОВЕРТАЙТЕСЬ ЖИВИМИ, СИНИ...

Він був там, куди не доходили мої СМС,
Він був там, куди долітали тільки молитви матерів...
Проводжала хлопчика... Повернувся воїн, мужчина...

Це — не сон, це — не сон, син прийшов із війни!
Я ж години чекання у серці носила
І у Бога високого долі просила:
«Повертайтеся живими, синочки, сини!»
І боліло мені і таким, як і я,
І шукала душа іще крила у вітру.
За сто кроків мій край коло смерті стояв,
За сто кроків всього — кінець світу...
Ще збиравсь у незграбний танок снігопад,
Закуріло, завило так, наче б на зиму.
Не вмовкали розпечені жерла гармат,
І гриміла гроза, й було димно — не в риму...
Я від імені всіх матерів на Землі
Закликаю і плачу, і небо благаю.
Люди, скажемо разом війні наше: «Ні!»,
Бо за краєм життя не буває.

¹ Вербівський кряж — узвишся на західній околиці м. Гуляйполя, однойменну назву носить Вербівська сотня з часів заснування міста. Бочанці — похідне від назви Бочанська сотня.

Молюсь, кричу за Україну,
Молюся шепотом за сина,
За день вчорашній — без бою,
За день прийдешній — без болю.
За хлопців, що вже стали вічні,
За стійкість воїнів величну.
Повірте, вони таки є,
Солдати, з якими Україна встає,
Важко, боляче, як ніколи,
Вони — Богдани, Степани, Миколи —
Будуть за нас із вами стоять
Там, де байраки, степи горять,
Там, де війною сколошканий пил
Врізався в тіло, до жил.
Питаєте, за кого воюють вони?
А проти глухої людської стіни,
А проти: «Хата моя скраю»,
За землю дідів, що не обирають,
А просто на повну за неї живуть...
Бо знають: Україні — бути!

І вовіки віків, нині й прісно
Називаю цю землю — Вітчизна.
Чистим помислом, серця прозрінням
Називаю цю землю — спасінням.

Білі лебеді сплять серед степу,
І від білості серцеві тепло.
Сірі гуси розхлюпують воду,
Жабенята звелись хороводить...

За Варварівку сонце заходить,
А по радіо знов про погоду;
Що на заході буде дощити,
А на сході природа мовчить.

Слуха лебедів і лебедят.
Диха в Мордика грушами сад.
Носять бджоли туди і сюди
Жовтий сік, що аж гуснуть сліди.

Гусне небо і гусне рілля,
Хмарка хвостиком он метеля...
Так це близько... І навіть здаля
Тепле марево біль затуля.

Гайда у степ, там досі пахне літом
І соняхи в грузинських картузах.
І молоденький місяць в душу світить,
І в очереті качка: ках та ках...
Спинюся, озирнуся; я і тиша,
Хіба що коник вигляне: «Цить-цить...»
В копиці сіна щось звелися миші,
А потім все притихне і мовчить.
Лапата хмара темна, як примара,
Собою затулила білий світ.
Он скотарі загукують отару
І пес Рябко шукає дядька слід.

УАЗики пробігли на «охоту»,
«Охотникам» до ранку соловіть.
Аж чорногуз услід роззявив рота,
А горобчиха горобцям: «Віть-віть».

Загадую: дзвенить в якому вусі?..
Я тут щаслива, точно повезе.
Чумацький віз вверх дном перевернувся,
А сонних коней тиха ніч пасе.

Хмарин у небі біла череда.
Спинився час і гупає у скроні.
Йде молодий і поруч молода,
І сад кружля у вальсі на осонні.

Горить іще лампадка у кутку,
Бабуся Бозі очі розтулила.
На білому вінчальнім рушнику
До голуба голубка притулилась.

Бабуня хрестить хату, хліб і сіль,
І день оцей, і пахнуть сонцем стіни.
А гості — ті звідтіль, а ці звідсіль.
І навстіж серце й хатні двері, й синні.

Це в хутір наш прийшла пора весіль!
Зозулі небо закують до крику.
Нас всіх зібрав оцей великий стіл,
Співать осанну жінці й чоловіку

БАТЬКО ЙДЕ ПО СТЕПУ...

*Григорію Юхимовичу Геньбі
Він колисав у своїх долонях степ,
писав вірші, а ще був моїм татом...*

Батько йде по степу, і така в нього довга дорога.
Батько йде по степу, трави хилять йому корогви.
Батько йде по степу, він сьогодні запрошений Богом,
А велика душа — біля сонця, води і трави...

Батько високо так, він тепер переорює небо,
І Всевишній йому довіряє небесні жнива.
Батько сіє любов, бо у нього єдина потреба —
Хліб і сонце, а сонце йому в головах.

Вчора в нього була середа чи четвер, чи неділя,
Хто його розбере, вічний той календар в небесі...
Біль залишив землі, наболілий у тілі,
І пішов по хмарках, по небесній траві і росі...

Біля столу збере нас, а сам ненадовго вийде.
І зачиняться двері, і свічка заплаче в руді.
Буде сонце його виглядать аж до після обіду,
І за нас обцілюють сліди запашні спориші...

ЗАСПІВ

Чия, чия? Поляни чи древляни,
Чи половецькі сіті на вітру?..
Мовчать, мовчать насуплені кургани,
Лиш тирса вслід посвистує: «Ату!»

Ячить красуня в небо половецька,
Кульбаба їй у очі сипле цвіт,
І на щодні сльоза уже, здається,
І серце обертається на схід.

Була ж вона для когось незвичайна
І вимріяна, бажана була.
І бились войовничі половчани,
І скіфи не жаліли свій булат.

Тепер отут в степу стоїть торішня
І кличе серце серденьком: «Ау!»
І вже не баба, а висока пісня
Ногами розколихує траву.

Зайду у степ глибокий на світанку
І засвіт серце випущу — лети!..
І кличе хтось: «Чарівна половчанко,
Світи ж мені іще, не одсвіти...»

Я до тебе прийшла українкою,
І болить мені Україна,
Так болить, що не можна більш.
І спинається на коліна
Мій згорьований теплий вірш.
А була та весна жінкою
Після свята усіх святих.
Я до тебе прийшла українкою,
Українцем назвався ти.
І відкриті були вольності,
Без клинка і без палаша.
Ми єдиному Богу молимося,
Бо єдина у нас душа.
Чи задумались ви, політики,
Світом править любов таки,
І притоки її, і витoki
Через серце ідуть навпрошки.
І душа моя замилюється,
Стануть біди усі малі.
Схід і захід за нас цілюються —
Найщасливіші на Землі.

Я тобі подарую вальс,
І щоб мрія моя збулась,
Щоб весна з передзвоном
За вічним законом
Закружляла в обіймах нас.

Я тобі подарую ніч
На кордоні двох протиріч,
Там, де сонячні руки
Горять від розлуки,
Де чека нас вогонь сторіч.

Подарую тобі пісні,
Що птахи носять навесні.
Серце, радістю п'яне,
Доки сонце не встане,
Заховаю в щасливім сні.
Хай кружляє весняний вальс,
Хай ця ніч буде вся для нас.
Я візьму твої руки,
Сховаю розлуку,
Зупиню непідвладний час.

З моєї постелі грішної ростуть вірші,
тягнуться до тебе, до Божого причастя, до щастя
І стою я тоді перед світом: намолена тобою,
і ряснію, ясню, і квітну любов'ю...

А нам з тобою вже ніяк тепер,
Бо неділимі ми, як Україна,
Я жду тебе у п'ятницю, четвер,
У всі віки, які чекать повинна.

А ти мене попробуй розбери...
Таких, повір, найперших розбирають...
Гудуть в моєму тілі явори
І золоті веселки визрівають..

Громи лежать — не треба їм меча,
Приручених пасу в розкішнім слові...
Я — українка, з мене степ почавсь:
Із вічного, із вірного, з любові...

Не вмовляла вечір — сам прийшов:
«Тупу-туп, гоп-па!»
Не чекала милого та зустрівся гречний:
«О-па-па!»
Він прийшов із буднів,
Гомоніли люди навкруги
«Ги!..»
А я привселюдно,
Цілувала блудно,
Мерли вороги.
Ой, ви воріженьки,
Ваш мізочок жменька
— Ось така...
Я ж у тата й неньки
Одна однісінька — розтака...
Він іде за мною,
За мною одною,
І земля м'яка...
Тулюся до нього,
До нього одного — ось яка...
Гойда, гойдалочки,
Падали зірочки,
Та до мене в двір.
А я його схочу — горе перескочу,
Буде поговор...

Вечір лягав спочити у жито,
Вечір дивився на вечір літом...
І запливав за хмари хмарно,
І парував у пари парно...
Тихо пливла життя лодія,
Бо ми один у одного на споді.

І ось ми в глибині сторіч,
І був там день, а потім ніч,
І сонце куталось у хмару,
І серце грілось від пожару,
Що ми оце розпочали,
І де ми тут удвох взялись,
Де вільний степ у космос дише,

Де гріє погляд свій Всевишній,
 Де небо й трави зводять храм
 Сьогодні нам?
 Наліво супитьсь пустельник,
 Спориш під ноги килим стелить.
 А справа — справжні парубки —
 Васильки сині, васильки.
 Я зазираю крізь рядки.
 Там ти торкаєшся руки,
 А я знітитися повинна...
 Але ж я тут лиш на хвилину.
 В твоїм житті, в твоїм поліні,
 В твоєму серця пантеоні.
 Душа крізь камінь пророста,
 Я відриваюсь від хреста.
 Хай буде біль, хай буде мука,
 І баба скіфська, склавши руки,
 На мене скося погляда: «Ич яка!»
 А я виходжу по рядках
 В твоїх обіймів теплі руки,
 У піднебесних чайок гуки.
 Ти скажеш, що «таких не крав я...»
 А я зливаюсь з різнотрав'ям.
 Я — голос вітру, серце степу,
 Я — голос сонця і води.
 Візьми, устами остуди.
 Я раз приходжу, як натхнення,
 Сьогодні маревом зеленим
 Словами вдячності молюсь,
 Що Вас придумала й люблю...

СКІФСЬКА УКРАЇНКА

Я Вас украла посеред зими,
 Украла — очі небом зав'язала.
 Десь я, десь Ви, іще немає «ми»,
 Та закрутилася земля і стала.

Жінки — вони спиняють час на мить,
 А потім душі грішні п'ють уволу.
 Це — як краєць сонця відломить
 І обпектись, й не почути болю.

Лукаю Вас, маню у вільний степ,
Де нас пізнає кожна кураїнка.
Там баба мудрим поглядом пряде,
Давно знайома скіфська українка.

Питаєте: це ж із яких країв
Я так ішла... І коло серця стала?
Ви гляньте в очі баби і мої,
І більш нічого. Я усе сказала...

ГОЛОСОМ ВІКІВ

Придумаю вінок із квітів тамариксу,
Туніку одягну і сонце на уста.
І спробую побути так, як Таїс Афінська:
Для підданих — велика, для грішників — свята.
Зварю в'язкі меди, настояні на травах,
В жертovníку візьму вогню для каганця
І буду виглядати в очах твоїх лукавих
Чи смерті, чи тепла, чи царського вінця.
Але набридне це, я знаю, дуже скоро.
Як мені печаль до тих македонян?
Як падать — стрімголов,
А як злітать — угору.
Жаль, ошчасливить світ судилося не нам.
Бо у моїм роду — поляни і древляни,
І небо в полинах, повітря — хоч малюй.
Від почуттів моїх загоюються рани,
Бо голосом віків землі своїй молюсь.

Я ТІЛЬКИ ВИГАДКА ВІД ПІСНІ...

Я є ніхто, я є ніхто,
Я тільки вигадка від пісні,
Бринить засніжене пальто,
І осінь пізня.

Я є ніхто, тобі ніхто,
Ти ж рятівний для мене вирок.
Ми вже знайомі років сто,
А ти і досі ще не віриш.

І зовуся красиво Любов...
Я із сонця, і вітру, і неба
В польовому барвистім вінку.
Кожен день я проходжу повз тебе.
Чи стрічав ти мене отаку?

Я з родини крилатого щастя,
Титуловане маю ім'я.
Ти мого доторкнися зап'ястя
І, можливо, пізнаєш, хто я.

Пошукай мене в цьому столітті,
В передзвоні зелених дібров.
Я — єдина у цілому світі
І зовуся красиво — Любов...

МОЛИТВА КОХАННЯ

Не відлітай іще, моя любов,
Дай біля тебе трішечки постою.
Щоб дотик тіл і небо взять рукою.
Не залишай мене, любов.

Не розмежувуй світ на «так» і «ні»,
Дай досягнути смак твого світання.
Моя молитва — то моє кохання,
Єдине, що належить не мені.

О, дай же, Боже, в щасті не змаліть,
В його устах втопити гріх весняний.
Щоб слухати: тут сходило Кохання,
Таке як раз буває на землі.

Мій обертальний хрест, моя любов,
Ти мусиш бути грішною й святою,
Щоб дотик тіл і небо взять рукою.
Не залишай мене, моя любов.

Повези мене у Красиве,
Де ростуть абрикоси й сливи,
Де на кінчику лободи
Коник виткав свої сліди

І гукнув нам: «Агов, братове!
Відшукайте мені підкову,
Бо без неї я не ходак».
Ми пішли по його слідах
В глибину, таїну віків,
Де блука войовничий скіф,
Де палаючі кураї гомонять про бої.
Сморід світом стоїть,
Скіфи ми — нічії,
Ми прийшли у цей світ із гір,
Із далеких, холодних зір.
Станем руслом людської ріки
На роки, на століття, віки...
Перешерхли у вітру вуста,
І легендою вже оброста
На кургані скіф`янка свята.
Я сказала їй: «Ну, привіт!
Розкажи нам про білий світ,
Про поразки, бої, письмена...»
І здригнулася світу стіна.
Гострий погляд встромила в нас
Мудра баба, й спинився час,
Закрутилося, понесло
Криком лячним по світу зло.
Так було. Так було. Так було.
Я стою тисячами літ,
Удивляючись в сонця схід:
Може, прийде той вічний рід,
Що залишить красивий слід...
В кожнім віці своя орда,
В кожнім віці своя біда.
Хто проходить, вже не верта,
Тільки стелиться лобода
По тілах, по вустах, по слідах...
А над світом ішли дощі,
І тулилося небо до щік,
І стояв ХХІ вік,
І був поруч той чоловік,
Що спинив мого часу лік.
Десь росли абрикоси й сливи,
І сказала я несміливо:
«Повези мене у Красиве».
І дорога до серця — зліва.

ГОНЧАРЕНКО ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1959 р.)



Олег Миколайович Гончаренко народився 5 серпня 1959 року в м. Теміртау Карагандинської обл. (Казахстан), у Мелітополі живе з 1962 року, навчався в Мелітопольському автомоторному технікумі, нині на творчій роботі. Поет, прозаїк, публіцист, перекладач, журналіст.

Член Національної спілки письменників України (з 1993 року), член Національної спілки журналістів України, член Міжнародної літературно-мистецької Академії України, член Румунської Міжнародної Академії міжкультурних взаємозв'язків при фундації Пауля Полідора, почесний член товариства казахстанців «Бірілік», член Міжнародного клубу Абая.

О. Гончаренко був ініціатором створення 1989 року в м. Мелітополь осередку товариства «Просвіта» і став його першим головою. Ініціював формування 1992 року Мелітопольського куреня Запорізького козачого Війська Низового.

Письменник є автором понад 30 книг різних жанрів. Такі свої книжки, як «За Емінеску... до себе»,

«Віщій зблиск табуна», «Криму тамований скрик...», «Теорія всього», сам автор називає інтеркультурною серією, оскільки це переспіви молдавських, казахських, кримськотатарських поетів, остання — яскравий і талановитий авторський набуток — сонети українською.

Поезії митця було покладено на музику такими композиторами, як О. Нахімович, Г. Шульгін, С. Шепель, композитор П. Костіц, А. Сердюк та ін.

Літературно-художній набуток О. Гончаренка — поезія, проза, публіцистика, переклади — за десятиліття творчої праці побачив світ майже в усіх літературно-художніх, громадсько-політичних журналах та альманахах України, газетній періодиці. Вірші митця ввійшли до кількох поетичних антологій, виданих в Україні. Ім'я Олега Гончаренка внесено до «Енциклопедії Сучасної України» (2006), численних довідників, електронного ресурсу «Вікіпедія».

Значний талант митця гідно поціновано особливо в останні півтора десятиліття: О. Гончаренко є лауреатом понад 20 міжнародних і всеукраїнських літературно-мистецьких премій, зокрема: обласної молодіжної премії імені Михайла Андросова (1989), Міжнародної премії імені Богдана Нестора Лепкого (2006), премії фундації україністики ім. Воляників-Швабінських Українського вільного університету в Нью-Йорку (2007, 2017), Всеукраїнської премії імені братів Богдана та Левка Лепких (2013), літературно-мистецької премії імені Василя Юхимовича (2014), літературно-мистецької премії імені Михайла Коцюбинського (Чернігів) (2015), Міжнародної гуманітарної премії «Золотий асик» (Казахстан) (2016), Міжнародної літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша (2016), Міжнародної літературно-мистецької премії імені Григорія Сковороди «Сад божественних пісень» (2016), Міжнародної літературно-мистецької премії імені Микола Васильовича Гоголя «Тріумф» (2017), міжнародної літературно-мистецької премії «Світ Пограниччя» (2018), міжнародної літературно-мистецької премії імені Франческо Петрарки (Італія) (2018), Запорізької обласної літературної премії ім. Петра Ребра (2019) та ін.

За волонтерську діяльність, створення виставки «АТО. Моменти істини» і роману-щоденника «Я прошу вас — живіть!» О. Гончаренко отримав «Подяку» від командування 37-го окремого мотопіхотного батальйону. За письменником, це — «найдорожча відзнака» з усіх, які він має.

Вивченню літературно-художнього набутку Олега Гончаренка присвячено понад сімдесят наукових праць, критичних статей, рецензій, які друкувалися не лише в Україні, а й у Польщі, Росії, Молдові, Румунії, Болгарії, Ізраїлі, Казахстані. Збірник науково-критичних праць, присвячених літературно-художній творчості Олега Гончаренка — «Гармонія бунту» — побачив світ 2009 р. (I ч.) і 2019 р. (II ч.).

Своїм наставником у літературній творчості О. Гончаренко справедливо вважає члена СПУ, письменника М. Лиходіда, який заповів Олегові: «Писати треба або як плакати, або як співати!». Нині Олег Гончаренко саме так ставиться до власної літературно-художньої творчості і взагалі до будь-якої своєї діяльності.

Сам поет, наголошуючи на своєму непорушному зв'язку з прадавнім буттям наших предків, скромно називає себе Вічним Скїфом, а, підкреслюючи непроминальність української історії, незнищенність нашого народу на теренах вічного Степу, — Мудрим Сторожем, зазначаючи, що його життя і творчість присвячено збереженню національної ідеї, історичної пам'яті українців як спільноти однодумців. Він стверджує: *«Я вас, брати, й на хресті любитиму тільки за те, що ви просто є («Землякам»)»*.

Слід підкреслити, що вже перші поетичні збірки автора — «Крони дитинства», «Петрогліфи», «Тяжіння сонця» (2008 р. їх було об'єднано в поетичну збірку «Напроти пам'яті»), «Світ очей моїх» — презентували його як митця-філософа, що усвідомлює себе відповідальним за долю рідного краю. За Олемом Гончаренком, він не має права бути слабким і безсилим у допомозі Україні, оскільки його *«дідизна»* за віки вже багато настраждалася: *«В землю потріскану, в Землю мою покалічену / Спрагле насіння моєї надії впаде. / Віру посію, де зерна криваві вже сіяно, / Де в баговинні останні лежать козаки»* («На самоті з собою»). Митець відчуває себе причетним не лише до долі рідної землі, а й — до всієї планети та Всесвіту загалом: *«На пил віків усе молов той млин, / І в такт Землі його крутились жорна. / ... / Його крильми Земля у зорі билася!»* («Жорна»). Звертають на себе увагу й літературні переклади (автор їх називає переспівами) Г. Лонгфелло, Т. Мура, П. Бровки, П. Неруди (збірка «Тяжіння сонця»).

Серед перших авторських набутоків була і книжка «Мрія і любов» (1996), у якій поет заявив про себе як про тонкого лірика, якому філософічність мислення не заважає, а — навпаки — допомагає відчутти і висловити засобами поетичного слова багатогранність відлуння камертонів душі. Ось, наприклад: *«Десь в глибинах далеких світів / Наша зірка, як мить, промайне... / Ні, не те я тобі шепотів, / Й ти не так розуміла мене. / І, зливаючись в серцебутті, / Чули дзвін крижаної межі. / Ми з тобою — святі-пресвяті!.. / Ми з тобою — чужі-пречужі!..»* («Не чекай: я уже не прийду»). Продовжено тут і традицію перекладу. Митець талановито переклав твори Ф. Петрарки, В. Шекспіра, Р. Тагора.

У цей же період письменник працює над не типовим для його творчості, однак достатньо вдалим гумористичним проектом «Фантастичне купуасу», а також видає єдину в його літературно-художній біографії російськомовну збірку поезій «Шість часів вечера после весны», що побачила світ в Ізраїлі.

Без сумніву, якісно новою сходинкою до вершини творчої досконалості О. Гончаренка стала поетична збірка «Дорога крізь хату», до якої ввійшли найкращі поезії різних років. Книжка позначена багатим жанровим і тематичним розмаїттям: інтимна і громадянська лірика; кохання — щасливе і гірке, доля рідної землі — її радощі і страждання, велич української мови й української пісні тощо. Ці та інші теми поезій вкотре засвідчили майстерність автора органічно поєднувати національне та загальнолюдське, віддаючи перевагу гуманістичному звучанню лірики.

Збірки «Дорога крізь хату», «Серцебуття» і «Напроти пам'яті» О. Гончаренка, представлені найяскравішими поезіями різних років, можна розглядати як своєрідний триптих, що вражає своєю

глибиною осягнення сутності буття особистості і суспільства та силою емоційного впливу на читача. Завдяки віршам поета, наприклад, ще більш зрозумілим стає вислів про те, що людина живе, доки жива пам'ять про неї. Не є винятком і синівська любов: *«На морозі потріскує сад, мов багаття... / Сад — остання із маминих явних одяг! / Мати йде по саду, мати в білому платті. /... / Молода, голосна, як весна, осяйна! /... / Мати йде по саду, мати в чорному платті: / Мати — ніч, туга, пам'ять і совість твоя».* («На морозі потріскує сад, мов багаття...»).

Зауважимо, що мама посіла особливе місце в житті поета: молдованка за національністю, вона, як згадує письменник, завжди розмовляла українською мовою, повагу до якої прищепила трьом своїм синам. Народивши первістка — Олега — у далекому Казахстані і загорнувши його в українську хустку, заповіла безмежну любов до України.

Своєрідною перлиною збірки «Серцебуття», без сумніву, можна вважати переклади поезій більш ніж сорока авторів світу: П. Елюара, Г. Гайне, Д. Кітса, Б. Окуджави, А. Рембо та ін. До кожного перекладу подано співзвучний вірш О. Гончаренка. Таке авторське рішення допомагає читачеві відчутти гармонію відчуттів і світосприйняття митців різних національностей та різних континентів: *«У горах лишилося серце моє. / Я там ще, де міць відчував молоду — / По оленя сліду лісами іду. /... / Вітчизно, і в даях незнаних країн / Знай, все-таки сином я буду твоїм»* (Р. Бернс); *«В степу моє серце! / І завше було в нім — / В його волошковім, тюльпаннім вогні, / Бо я над цим степом — у жайворі кожнім, / Я в кожнім тарпані — в його глибині»* (О. Гончаренко).

Книжка «Храм голосів», що має підзаголовок «діалоги безсонного заповіччя», на думку критиків, найперше може зацікавити читача, уже підготовленого до сприйняття глибокої інтелектуальної літературно-художньої праці: незвичайні промовисті імена учасників цього своєрідного полілогу — Саметойя (ліричне «Я»), Космія Найт (Ніч, Мати світу), Фімея Май (Мама), Жінка в чорному з білим конем (Совість), Жінка в білому з чорним конем (Правда), Скіфада Нива (Батьківщина), Офелія Чайка (Душа), Осанна Вишня (Віра) та ін., безмежно багатий масив інформації зі світової історії, фольклору, всесвітньої літератури, богослов'я — все це вражає і зачаровує.

Мисляча людина вже з перших рядків твору відчує, що в цьому Храмі душі поета на перетині часу і простору зустрілися трагічне минуле, драматичне сьогодні і незвідане майбуття українців, щоб Саметойя і його народ нарешті змогли віднайти шлях до гідного місця у Всесвіті (здолавши підлість, брехню, зраду тощо). Образна архітектоніка діалогів, народжена в безсонному заповіччі, від вірша до вірша набуває абсолютно зримі і реальні обриси, оскільки персонажі твору говорять про речі, зрозумілі кожному. Наприклад, Саметойя (ліричне «Я»): *«Ось Бог... / Ось Пращура... / Ось Віра і Любов, яким не вийшов строк. / ... / Їх чую голоси — вони в мені, зі мною»;* *«Допоможіть копати мені криницю, / Щоб напоїти спраглий Мій Народ!».*

Поетична збірка «Собор одкровенень», на наш погляд, — унікальне явище в сучасній українській літературі, оскільки в ній уперше опоетизовано Святе Євангеліє. Однією з особливостей збірки є наявність двох сюжетних ліній. У першій — під заголовком «Святого Євангелія Читання» — Ісус Божим словом навчає Світ жити по совісті. Друга — болючі роздуми Саметойї про нас, колишніх і нинішніх. Вірші Євангелія і монолози Саметойї чергуються, ніби їхні герої ведуть бесіду у Всесвіті крізь віки. Син Божий говорить про добро і милосердя, віру і надію, любов: *«Скрізь дорожить людсьми, що віддають останнє. / а не людсьми, що в храм свій надлишок несуть»* («Дар бідної вдови»). Тут його друге ім'я — Мудрий Сторож, що через зневіру і відчай прийшов до істини: *«Я вистраждав цю дивну Віру-В-Себе»; «Я буду Голосом, Волаючим В Пустелі».* Мудрий Сторож не лише перестраждав усі жалі Світу, а, як з'ясується із твору, стоїть на сторожі нашої національної гідності (закликаючи не бути рабами і вірити у світло дня прийдешнього), історичної пам'яті (згадуючи скіфів, Давню Русь, козаків, сучасників та ін.), культури (справедливо вважаючи

національними оберегами українські мову, звичаї, повір'я, обряди; залучаючи до діалогу біблійні образи, послуговуючись християнською символікою, цитуючи провідних митців світової літератури). Кожен монолог Саметойї — це драма і трагедія Світу, що зріє вічних істин і не поспішає до них повертатися. Люди («змілілі душі, спустошені серця»), за героєм, втрачають найдорожче — себе в собі. Ні, він не відмежується від них, лише прагне «достукатися», «докричатися» до них, щоб разом осягнути Істину, яку заповів Син Божий.

За справедливим твердженням М. Ткача, для Олега Гончаренка «Господне Слово, Україна, Рідна мова, Душа — то священні орієнтири... початок — із біблійного рядка: «Першим було Слово. І слово було у Бога...». Дослідник подивований і захоплений силою поетичного слова автора «Собору одкровень», який істинно вірує в наше, рідне: «*Бережіть же нас, Боже і Слово Святе!.. / Дайте слави нам, рідні Поля і Гаї!!!*».

Роман «Зірка Вітанія» (2006), що має підзаголовок «Теодицея Родинного Фотоальбому», показав співвітчизникам, що цей незрадливий Син своєї землі однаково пристрасно і широко здатен боротися за нас, нинішніх, як поетичним, так і прозовим художнім словом. О. Гончаренко наголошує, що «*усі наші села — зірки*». Апелуючи до історичної пам'яті співвітчизників, письменник говорить про «Хресний Хід» України прадавнім Степом. Він, за автором, — «*Вічна Твердь Наших предків*». А українці — «... не «ніякі!» Ми були завжди. Ми є! Ми будемо. Ми вічні!». Щодо Вітанії, то одна з героїнь наголошує: «*Так... улюблене село Ісуса називалось... Так моя мама Україну називала!.. Казала: «Ми — українці, не живемо, а щоденно вітаємо цей світ!*». Роман — своєрідний діалог Скіфа, Саметойї, Мудрого Сторожа із друзями, ворогами, рідною землею, Всесвітом тощо. Це виборювання його права на віднайдення в людях святості духу в ім'я збереження України.

Дослідниця Т. Конончук зазначила таке: «Вражає і захоплює силою і глибиною філософської думки та символічних узагальнень епічна поезія Олега Гончаренка, у якій осмислюється безкомпромісно і болісно Україна, її минуле і майбутнє через особу автора — «Крилогія Вічної Гордії» (2009). На переконання самого автора, «Крилогія Вічної Гордії» — Епос Душі Української. До книги ввійшли раніше видані окремо твори «Храм голосів», «Собор одкровень», «Зірка Вітанія», а також, за митцем, «суттєво ємні з'єднуючі» твори.

Книжка «НАголоси і наголоси», що має підзаголовок «Сага про Спрагу», — збірник поезії, прози, публіцистики, де автор вкотре безкомпромісно висловлює своє ставлення до світу. Це есеї про рідну мову, міжнаціональні відносини, релігійне протистояння, нинішній стан культури, Голодомор тощо. Митець не лише окреслює проблеми, а й пропонує шляхи їхнього подолання, прагне збудити громадську думку, закликає до консолідації суспільства в ім'я майбутнього. Звертають на себе увагу і нариси, присвячені представникам різних національностей, переклади з болгарської, російської, казахської мов, вірші автора українською. Він і тут речник українства.

До книжки «Контражур натхнення» (2010) — художньо-поетичного вернісажу — ввійшли вірші поета як рецепція на графічні полотна художника В. Прохіна. Дещо пізніше — 2013 року — завдяки авторському дуєту О. Гончаренко / В. Прохін побачило світ ще одне видання — «Астрофізми вічної гончарні». Лейтмотивом книжки є думка про те, що ми вічні так само, як вічний гончарний круг, що вземлені руки наших прапращурів — це взірць прекрасного, оскільки вони свідчать про їхню невтомність і працьовитість, і це, як зазначає автор, має стати нашою національною Ідеєю.

Упродовж 2011 — 2012 рр. О. Гончаренко видав триптих фото-поетичних колажів «Мелітопольська паралель», «Столиця черешнева столиця», «Медовий блюз». Уже самі назви альбомів свідчать про те, що їх присвячено Мелітополю. У них засобами фото-поетичного мистецтва оспівано наш квітучий край, його історію, багатонаціональну спільноту, ветеранів, представників різних професій, молодь, материнство тощо: «*Люби й секунду віщої хвилини / на цій землі, і юній, і старій: / для нас і нам, скраєчку України, / творили предки Місто Дивних Мрій*».

Про свою збірку «Український порідник», що має підзаголовок «Поетичний оракул віри, надії, любові», Олег Гончаренко написав наступне: «Книга містить 366 віршів добра, надії, віри та любові — по віршу на кожен день року. Можливо, у ній і не подано відповідей на всі «вічні» питання людства, але окремий золотий Українець щоранку відтепер має можливість віднайти для себе єдино йому потрібне блага Слово на день грядущий». У творі читаємо: *«Кажу тобі: «Хто бурю стріне стійко, / переживе негоду, зло, пільму!» / І горе забирає рівно стільки, / скільки самі ми віддаєм йому».*

У книжці «Катрени оголошених картин. Навіяне живописом Івана Марчука» поет звернувся до полотен лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, народного художника України, єдиного українця, ім'я котрого внесено до списку «Сто нині живущих геніїв». Книжка містить майже п'ятсот віршів на таку ж кількість картин І. Марчука. Домінантними духовними цінностями митця є віра, мова, культура митця, то він, послуговуючись своєю багатою творчою уявою, розширює історико-культурний і літературний контексти: виникають різні часові та художньо-географічні виміри. Автор впевнено виголошує: *«Згорий? Нехай! Зате комусь майне / твого натхнення золота симфонія — / твого таланту бачення ясне».*

Митець завжди мріяв зібрати під однією палітуркою все, що написано ним упродовж десятиліть про Молдову. Збірку «За Емінеску... до себе... (співи-переспіви)» відкриває дві передмови. Перша (написана молдавською) — належить академіку М. Чемпоу. Він у Гончаренкові бачить спадкоємця традиції Шевченкового слова. У другій — авторській передмові — зауважено, що перші два розділи книжки — це переклади творів молдавських та румунських поетів (М. Емінеску, А. Лупана, Б. Істру, Г. Вієру, З. Станку та ін.), третій — автентичні твори митця. Так, наприклад, у вірші «Зведений оркестр» (третій розділ) ідеться про історичну подію — одруження Роксанди Лупу із Тимошем Хмельницьким. Автор не приховує, що ця подія була непересічною для двох народів («*Богдане, Богом це тобі дано!*»). Поет ставить слушне риторичне запитання: *«Хіба кохають так повинчані для зиску?»*. Щире єднання двох народів показано на прикладі узгодженої гри козацького та князівського оркестрів (саме вони є уособленням дружби), що виконували українські та молдавські пісні, під які запально танцювали гості («*їм нічого ділити*»). Отже, ідею твору закладено в наступних рядках: *«Оркестр уже давно — не зведений, а спільний / ... / ...ми... добре сидимо, і разом сидимо».*

«Молитва за любов (вибране з серця)» — збірка поезій, до якої ввійшли як відомі, так і нові вірші митця. У ній автор продовжив власну традицію щирої сповіді: про це свідчить і промовистий підзаголовок книжки, і піднесення цього почуття до рівня Божественної сили, і щире зізнання в тому, що любов здатна і окрилити, і воскресити, а її втрата — вбити. За слушним зауваженням дослідниці Л.Ромен, «це... вірші-молитви, вірші-освідчення, вірші-сподівання, вірші-прохання, вірші-ікони, вірші-мовчання, вірші болю, туги, зради... Молитва люблячого Серця Жінці, яка покликана нести Любов, цвісти Любов'ю і бути самою Любов'ю-Храмом!...». Про ставлення митця до матері вже йшлося, а ось рядки, присвячені дружині Олені, яку він називає своїм єдиним і сердечним другом: *«Ні, не топтали чужого і разу ми. / Нам і свого вистачало огрому! /.../ Стерпиться-злюбиться, злюбиться-стерпиться...» — / це не для нас, дорога, не про нас! /.../ день починай до любові молитвою, / і не піде з черешневої вулиці / свято щоденне любові великої» («Дружині»).*

Поетична збірка «Буремні буриме свободи (антологія сердечних відлунь)» — приклад того, що оригінальність філософічності мислення поета не завадила йому розгледіти і глибину думки інших авторів. Тому його поезії громадянського звучання — за римами П. Тичини, В. Сосюри, М. Рильського та ін. — свідчать про захоплене, уважне, доброзичливе — без зверхності і зневаги ставлення Олега Гончаренка до товаришів по літературному цеху: Ю. Баран: *«Я — долею запалена свіча...»*, О. Гончаренко: *«Чомусь і в церкві падає свіча. / Можливо, їй рідніше у долонях?! / А може,*

пізно каятись почав — / лише уздрівши свинину на скронях? / Хай падає! За неї догорю. / За кожний гріх душею спопелію».

Глибокою за ідейним звучанням є і збірка поезій «Отражение. Відображення». Один з її авторів — Олег Гончаренко, другий — Галина Феліксон — поет і публіцист — автор декількох поетичних збірок (Ізраїль). Збірка торкається важливих проблем сьогодення. Вона складається з чотирьох розділів. Перші три — це вірші російською Г. Феліксон і переклад українською, здійснений О. Гончаренком. Останній — українські поезії Гончаренка і переклад російською Феліксон. Наприклад, у вірші «Исход» Г. Феліксон торкається важливої проблеми — рабського начала в людях. Твір розпочинається категорично: «Своей избитой плотью — не душой / Рабы однажды возжелали воли». Хоча ключові слова наступної фрази — «единый народ», «братство», «равенство», однак подальший перебіг подій свідчить: серед людей панує розбрат, оскільки «каждый нес в душе свою печаль, / Свой ужас... /... / ... равнодушие, безверье», тому було «трудно раздавить раба в душе!». Загальновідомі істини в авторській інтерпретації сприймаються, як гірке пророцтво: волі не здобути, якщо не створити спільноти вільних людей. Рецепція подібних думок О. Гончаренком характеризується впевненістю в тому, що воля — найвище благо людини. Тому в поезії «Исход» народ, який здолав рабство, звучно названо «обраним», а шлях до звільнення — «величним». Однак, на переконання поета, раб мусить у собі подолати «холодную суть убогу». Дуже динамічно зображено перший крок відмови людей від рабського існування за допомогою слів «покинувши», «заваливши», «зневаживши», «грюкнувши» тощо. Кульмінаційним центром обох варіантів поезії є думка про психологічну роз'єднаність, ізоляваність кожного з учасників походу за волю. Ці та інші безжальні картини слабкості людей автор перекладу завершує категорично: «Обитовану землю віднайшли. / І втратили». І оригінал, і переклад — це своєрідні роздуми про те, чому так довго люди на чолі з пророком Мойсеєм шукали обитовану землю. Вони завершуються невтішним висновком: тисячолітній шлях вільної людини до себе триває і нині.

Збірка поезій «Віщій зблиск табуна (Вільні вірші — вільні перестіви)» — данина землі, де з Божою волею майбутній поет з'явився на світ. До книжки також увійшли автентичні поезії митця казахської тематики. Наприклад, бачимо глибину розуміння О. Гончаренком Світу і себе в ньому: «Брате мій, бережи віщій зблиск табуна — / вічний тотем твого і мого небокраю! / Слава Богу, в цім світі не меншає нас. / Слава Богу, ще в світі ми цім — не «сторонні». / Хай звучать в наших синях Абай і Тарас! / Хай летять в майбуття наші коні!» («Віщій зблиск табуна»).

Книжка «Я прошу вас — живіть! (Роман-щоденник, хроніки славного міста Світайгорода та прилеглої провінції Трої)», як і інші твори автора, — по-особливому традиційно унікальна. Потужна енергетика відчутна вже в назві, яка свідчить про те, що гуманне ставлення митця до особистості є як адресним, так і загальнолюдським. Він і в цьому творі дихає із земляками одним повітрям, «всоптує сили з рідної землі», любить її друзів і ненавидить її ворогів, як предковичний українець цінує «все живе і справжнє», разом зі свідомими кривими оплакує загиблих тощо. Автор зізнається, що непроста доля — «хвора совість» і «невеликовна пам'ять» — дісталися йому у спадок від його пращурів. Тому він має «зболену душу». Митець пише: «Я переживаю своє і не своє... раною всього тіла відчуваю цей Всесвіт...».

Книжка Олега Гончаренка «В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)» вкотре засвідчила, що він — митець європейського рівня, якому близькі і кращі традиції національної культури, і вікові здобутки світового мистецтва. Серед іншого на особливу увагу, на наш погляд, заслуговує образ ліричного героя. Уже перші поезії означеної книжки підтверджують вислів про те, що совість — це голос Бога в душі людини: Автор пише: «На фото старих, де ще юним стою, / стоять лише мертві (!) зі мною в строю. / ... / Не скажеш їм, очі сховавши: «Не зміг...» / Їх руки — мов крила на плечах моїх!» («Совісне»).

Альбом фото-поетичних колажів «АТО. Моменти істини» — яскравий приклад талановитого творчого поєднання мистецтва фотографії та літературно-художнього слова. Це фото-поетична візуалізація пекучого болю, спричиненого драматичними і трагічними подіями, що пов'язані з неоголошеною війною на Донеччині та Луганщині. Надважлива справа збереження страшних (смерть, важкі поранення, сирітство дітей тощо) і прекрасних (велич подвигу, благородство душі, беззастережна віра в перемогу заради незалежності батьківщини) подій і фактів спочатку була оформлена О. Гончаренком як виставка фото-поетичних колажів, що побувала в різних куточках України, найперше — в зоні бойових дій.

Виставку фото-поетичних колажів «АТО. Моменти істини» було створено на прохання волонтерів. Олег Миколайович — член мелітопольської міської волонтерської організації «Небайдужі». Поет звеличує подвиг («*Всі перед солдатом схилимо коліна, / бо в кожному чесному воїні — Бог!*»), засуджує байдужих («*...Бог... / з вас кожному скаже у судній добі: / «Я знаю, що ти вже не міг бути героєм... / Та хто заважав бути чесним тобі»*).

У 2017 році побачила світ збірка поезій «Нова братина». За митцем, це «переспіви поезій добрих друзів із наших країв та з інших країн». Переспіви, вміщені до видання, у розширеному варіанті було видано окремими збірками (на них нами теж звернуто увагу). Також у книжці «озвучені філософемами кольорові розмаї... Володимира та Людмили Форостецьких». Автор спромігся безпомилково «розкодувати» відчуття, мрії, сподівання тощо, за О. Гончаренком, «прекрасних запорізьких художників».

2018 року побачила світ збірка «Криму тамований скрик...». Автор, називаючи свої поезії переспівами, у такий спосіб наголошує на тому, що його метою був не буквальний переклад віршів, а пропущені крізь власне серце біль, крик, любов і надія гнаного народу. У збірці читаємо: «*Криму спраглому віками / сіль татарських сліз пече. / Будь-який розбий тут камінь — / кров татарська потече*» (За Ешрефом Шемі-Заде).

Книжку О. Гончаренка «Теорія Всього (осінній сонетарій)» беззастережно можна назвати високою поетичною автобіографією митця. До збірки ввійшли поезії багатьох років творчості. За митцем, він незнищений («*Я просто є. Ні, я незламно є!*»), як наш народ, сином якого по праву себе вважає, та, на відміну від багатьох, не боїться спалити своє серце мрією. Це понад тридцять років тому поет оголосив, що його «ідеал — Джордано Бруно», який і «перед смертю закричав: / «*Ніколи я тебе не зраджу, мріє!!!*».

Поетичну збірку «Теорія Всього (осінній сонетарій)», а в ній понад двісті двадцять віршів, пройнято думками про рідний край, співвітчизників, наше минуле, сучасне і майбутнє. Викликає подив те, як поет кожного разу у глибинах своєї душі народжує, плекає, а потім дарує читачеві нові й нові відчуття та образи, що не можуть не вражати: «*Одвічний Скіф, одвічний Мудрий Сторож / таких же відчуваю, як і я /.../ Хтось — Вітер-В-Полі, хтось — Роса-У-Лузі /.../ Де ви? Хто ви? Які ви, любі друзі?! / Я б вам назустріч Небо це поніс*».

«Вертались запорожці з-за Дунаю...» (2019) — науково-популярна праця, у якій автор узагальнив та структурував історичні факти та архівні матеріали, раніше оприлюднені іншими дослідниками, а також висловив власні погляди, які ґрунтуються на набутках його пошукової роботи щодо репатріації задунайців в Україну з Добруджі та Бессарабії. Своє особисте завдання як нащадка задунайців та українця-патріота О. Гончаренко бачить у «донесенні до пересічних Українців, а особливо до спадкоємців слави Задунайської Січі, в Україні і не в Україні суцїх, правди про славу минувшину, злигодні і досягнення предків, аби розбудити в їхніх серцях гордість за своє походження та спонукати їх до патріотичного буття — пошани до своєї родини, народу, мови, культури, історії».

Огляд творчості Олега Гончаренка переконливо свідчить про те, що він є глибоко національним письменником, який завдяки своєму непересічному таланту випереджає час і лине в майбутнє.

Водночас завдяки своїй гуманності, щирій любові до людей він також і поет загальнолюдського рівня, для якого не існує таких понять, як винятковість раси, пріоритетність віросповідання, «титультність» нації» тощо, а є єдине поняття — Людина. Отже, він Українець, який цінує і звеличує Всесвіт.

Твори: Серед них такі: «Світ очей моїх»(2003); «Дорога крізь хату»(2004); «Серцебуття»(2005); «НАголоси і наголОси»(2007); «Напроти пам'яті»(2008); «Крилогія Вічної Гордії»(2009); «Український порідник»(2011); «Катрени оголошених картин»(2011); «За Емінеску... до себе»(2012); «Молитва за любов»(2013); «Астрофізми вічної гончарні»(2013, 2016); «Буремні буриме свободи»(2014); «Отражение. Відображення» (у співавторстві з Г. Феліксон)(2014, 2018); «Віщий зблиск табуна»(2015); «Я прошу вас — живіть!»(2016); «В чеканні нової трави»(2016); «АТО. Моменти істини»(2016), «Нова братина»(2017); «Криму тамований скрик...»(2018); «Теорія всього»(2018); «Вертались заporожці з-за Дунаю...»(2019).

Літ.: Лютий Г. Олег Гончаренко. *Письменники Запорізького краю (20-90-ті роки ХХ ст.)*. Запоріжжя, 2002. С. 394-399; Гармонія бунту: бібліогр., літературозн. та рец. статті за творчістю Олега Гончаренка : наук. вид. Запоріжжя: ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, 2009; Гудзь В. Передчуття священної конккїсти. *Хортиця*. 2007. № 4. С. 3-5.; Дігай Т. «Вірш — це пісня майбутня народу». *Літ. Україна*. 2010. 2 груд.; С. 5; Зотова В. Роман Олега Гончаренка «Зірка вітання» : генезис змістоформи постмодерністського тексту / В. Зотова, Н. Зайдлер . *Хортиця*. 2010. № 1. С. 62-68; Мартинюк А. Гармонія музики. Суголося душ. *Літ. Україна*. 2012. 26 лип. С. 7; Міщенко Д. Джерельні глибини : [про книгу Олега Гончаренка «НАголоси і наголОси»]. *Літ. Україна*. 2008. 24 квіт. С. 6; Міщенко Д. Поезія буремного стану душі *Літ. Україна*. 2009. 15 жовт. С. 4; Омельчук М. Собор одкровенень поета-філософа Олега Гончаренка. *Новий день*. 2009. 25 черв. С. 9; Стрипко Т. Навіяне живописом Івана Марчука: суголося. Поет Олег Гончаренко задивився в утаємничений світ геніального митця. *Уряд.кур'єр*. 2012. 10 квіт. С. 18; Фесюк О. «Петрогліфи» Олега Гончаренка: критичні нотатки на полях збірки поезій. *Новий день*. 1992. 28 квіт.

Наталія ЗАЙДЛЕР,
кандидат філологічних наук

ПРЯМА МОВА

Червоний кінь басує у весні.
Червоний кінь — багряносутній ранок.
Коню цьому, летючому, тісні
давно периметри старих шибок і рамок!
Цей аргамак судьби не запилить:
такі ж несли віками досі вдаль Рід...
Йому копитом обрїй запалить —
одненький раз у скелю часу вдарить.
Йому у стать, гніду і пломінку,
влились вогонь і кров мого Народу.
Він де б ще й волю віднайшов таку,
в яку заходиш — як уперше в Воду,
в неторкану ніким, нічим іще,
по-справжньому свячену — лише Богом?

Цей кінь — і біль, і спів, і світ, і щем...
 Ой, вершнику, ти й не сідай на нього!
 Сховай аркан, вуздечку і сідло!
 Нагайку закопай в степи — до пекла!
 Це той момент, коли людина — зло
 (така ранкова істина дотепна)...
 Ти не лякай тут луни голосні
 і кольори веселково-загравні!
 Хай цей Добрян басує у весні —
 у березні... у квітні... і у травні...

Загалом-то й не треба ніякої зовсім мети,
 треба мати лише «кирзаки», ще міцні, хоч старенькі,
 щоб куди — невідомо по шпалах уперто іти,
 час-від-часу сідаючи на заіржавлі рейки.
 Час-від-часу сідаючи, щоби помикать журу,
 ненадовго, аби не надихатись ще й креозоту
 та не вмерти сумотно й самотньо так — не на миру,
 не накривши грудьми у цій далечі жодного дзоту.
 Час-від-часу спиняючись, щоби шукати одвіти
 і себе у цім світі, і грець його знає там що ще,
 відчуваючи як майже стихлий, натомлений вітер
 в мирній сині тобі і чуприну, і пам'ять полоще.
 Час-від-часу змовкаючи, щоби осмислить майбутть,
 щоби видихать з серця ядучу й колючу піщугу,
 щоб згадати — навіщо колись подавався у путь —
 ще у першу, у юності... чи вже не в юності, в другу...
 Так, не треба ніякої на цій дорозі мети.
 Набагато важливіші — хліб і вода, й вузлик солі,
 та ще зошит в клітинку (в нім легше писати листи
 або вірші, які... вже не вирвуться з нього на волю).
Мушиш просто іти, як учора й до вчора — як звик.
Маєш вірити лиш в те, що вистачить сили і змоги
 та надіятись, що ця дорога веде не в тупик,
 як вели тебе «щиро» таки всі дороги до цього...

СЛОВО ЗАГИБЛОГО ЗА УКРАЇНУ

Якби міг скинуть гибель, мов окуви!
 А так... і в силах лиш у вічних снах
 любити так, як у житті — ніколи,
 та ще й, коли в «ніколи» тім — весна.

Де ж мрія та, молився на яку я?!
Тепер усе так легко промина...
Ось і мене шальна «стомила» куля
і «спокусила бардзо» борозна...
Сягають молитви. Та от, чи — наші?!
Прислухуюсь — нема знайомих слів...
Прийми же, Господи, одчайні «отченаші»
моїх важких, та справжньо віщих снів.
Тут Україну чую і щомиті...
Тут відчуваю й порух надр її...
Вже скоро заголосять солов'ї!
Й крик журавлиний буде знов щеміти!
Зима ж була жорстокою, мов слава,
та нудьгувати смертно й не дала:
когось постійно в далеч повз вела
і саваном таки сніги прослала...
А мамонт-ліс зламав об ночі й бивень,
мене з п'їтьми рятуючи нещадно...
Було б і стерпно.., та муляла шабля,
яку я «вчасно» (ні!) не загубив.

Я прокидаюсь інколи... встаю...
А древній степ могилами тяжіє...
Хрестів-хрестів у степу на межі є,
аж стільки, що і менше їх в раю...
Так довго жду я тут часи урочі...
а все даються «випадки» старі...
Тягну полуду на осклілі очі...
Тягну, щоб вкрити душу, цвинтарі...
вкриваюсь тим Ісусовим плащем...
Віщують ті, що нині «біля Бога»
що варто поступитися плачем,
в новім бутті, заради «головного»...
А тут — така ж і скрута, і війна...
А тут «месії» сіють ворохобу...
І я минаю, як усе мина...
так грішно — від народження до гробу...
Лиш там, де ще не торкана роса є,
де не далось роботи орачу,
я інколи так страшно... воскресаю
і так надривно в обрії... мовчу...

вихлюпою все дивне, що в мені є...
 безсило безпорадно кам'яню...
 І слухаю прокляте «головне» —
 жалі, що вже... оплакують... мене...

Прапам'ять снігами давно замело...
 Та знаю: ще є на планеті,
 за синім Дунаєм крилате село
 (чи мрія затаєна) — Лєтя.
 Там, кажуть, — український загублений Рай,
 де плакати — й помислити годі.
 Там, кажуть, хоч в решето зорі збирай,
 бо квітнуть на кожнім городі.
 Та й справді, які у греця ще плачі?!
 Діставшись туди, не помру й я:
 там радісна Січ ожива уночі
 й до самого ранку вирує...
 Там в роси рясні випадають віки
 й роки розсипаються зерням.
 Там щедро гуляють святі козаки
 у світі, іще не мізернім.
 Там честі і слави усім вистача,
 як водиться і як годиться.
 Там лицарі досі — плече-до-плеча.
 Там досі дівчата — як птиці.
 Тому-то біди і недоли на зло,
 куди би не йшов в цім заметті,
 я йду за Дунай, у крилате село
 (чи в мрію затаєну...) — в Лєтю.

Бачиш, синку, — і вітер упав, наче птах?..
 Чуєш, синку, як він в сивих безкраях плаче?..
 Може, світ цей стоїть на слонах і китах,
 а сумна Україна — на трупі козачім
 простелила червоної міді поля
 і червленого золота маревні луки...
 Може й справді, прекрасна планета Земля,
 але наша земля — твердь розлуки і муки...
 Над степами яріє багряна імла...
 І тому нам не сняться вже й сни кольорові,
 що і хліб нам дається не з поту чола,

а з твердого рубіну праотчої крові.
Не стидайся — поплач... я ж лише помовчу...
Бач, вже сутніє істина гнівного часу
саме з того мовчання і з того плачу,
та з синівської крові на тернах Донбасу —
там, де обрій горів у степах і зливався
із холодним негаснучим полум'ям соняхів,
де з глибинного суму спливав Іловайськ
у туманах і далях, байдужих і сонних...
Так тужливо й луна відгукнулась в світах —
злим світам наші болі аговкнулись наче...
Бачиш, синку, — і вітер упав, наче птах?..
Чуєш, синку, як він в сивих безкраях плаче?..

НІ! Я ЩЕ ПОЖИВУ...

Ні! Я ще поживу за себе і за брата,
І... ще за двох братів, яких уже нема.
Якщо вже склалось так, що, ніби, жив дарма,
принаймні, хоч дарма не хочу помирати.
Усе, що не сказав, тепер я й докажу
всім зрадникам (усім!) — і ворогу, і «другу»,
що віддали наш світ знов нищості в наругу,
відсунувши його геть, аж за Меж-Межу.
Я знаю, гендлярі, це ваш убогий час,
всіх, хто перемогти відмовив нам у праві...
Возрадуйтеся, раби, — нехай бійці криваві
приходять вам у сни і проклинають вас!
Од брязку буфонад аж серце залягло.
Аж нудить од марнот ганебного бурлеску.
Якби із пекла міг озватись Чаушеску,
він вам би нагадав, як Бог карає зло...
Герої, як сліпих, вас вивели із лих.
Чого ж вам не далось, вселенські ви безхатьки?!
Ні... Я ще поживу за себе і за батька,
й племінника мого, який за вас поліг.
Навряд чи сам зміню я вже «розклади» ці.
То хоч буттям своїм додаю вам ще турботи,
рахубники дурні і щирі «патріоти»,
і ряжені кати, і «радісні» старці.
Дивлюсь на вас — дивлюсь у дзеркало криве...
Радію, що між вас не бачу внука й сина.
Так! Я ще поживу заради України,
яка і цю біду, і вас переживе!

КОЛИ ЗАКІНЧИТЬСЯ ВІЙНА

Коли закінчиться війна
(колись по-справжньому, не зрадно,
і з прапорами, що — не рядна),
скажу: «Нехай життя мина!
Тепер не страшно і не соромно!
Тепер хай обійме земля,
що вже й мерців не примала
до тла побідженого бидла!»
Коли закінчиться війна,
я відкладу перо і лезо.
Я притлумлю й героїв ледь зов,
їх призабувши імена —
всього на день — Мить Перемоги,
яку мій вистраждав Народ,
мій — той, який без нагород,
але й при смерті — не без Бога.
Коли закінчиться війна,
я обійму свою Кохану
і визнаю: «Любив погано
тебе... моя одна... й сумна...»
Вона ж, печальна і єдина,
відпустить всі мої гріхи
й мене відпустить у птахи
(така у неї суть є дивна —
така є сила віддавна).
І буду їй у буднів сито
я в дзьобі перли рос носити,
щоб не пізнала «сенсу» дна
і пусти «істину» вона.
Якщо... закінчиться війна...

ВСЕ. ЗУПИНІТЬ ЦЮ ЗЕМЛЮ! Я ЗЙДУ

(українське бачення)

Покиньте й голубу іще таку, як сон, вись —
верніться у свої, геть зражені краї.
І вітром по воді хоч напишіть знов: СОВІСТЬ —
згадайте, де й коли забули ви її.

На що, на що на що час ми втрачали досі?!
Куди, куди, куди мчимось на біду?!
Брешіть і скигліть, з мене ж точно досить.
Все. Зупиніть цю землю!

Ніколи і ніде я гасла не сипів ці,
які і досі вам ще диктує страх.
Так, знаю — хто для нас гра в пеклі на сопілці,
тому не йме душа злі танці на гробах.

На що, на що, на що час ми втрачали досі?!
Куди, куди, куди мчимось на біду?!
Гряде убога й безпросвітна осінь.
Все. Зупиніть цю землю! Я зійду...

Земле моя, коли тебе облишать круки?!
Що жатимуть лихі, посіявши грозу?!
З неволі і брехні, зі зради, і розпуки
мій Господи, веди! Я й мертвим поповзу...

На що, на що, на що час ми втрачали досі?
Змінилося усе, здається, у млівіч...
Тож всі, як хоче. З мене смутку досить.
Все. Землю цю спиніть! Мені пора на Січ.

Ти дивишся, сестро й не бачиш мене,
хоч я і навпроти — в минулому...
Таке і вікно в світі цім — лиш одне.
У Чорнім Квадраті тобі промайне
безмежжя, в яким промайнули ми,
бійці невідомі й не знати чії ж:
нащадками легко так зраджені...
Рукою махни із майбутніх «пропаж» мені!
Я вчора стояв — де ти нині стоїш,
і не визнавав також враже «ні»,
і не визнавав там оков я.
Тепер я у пусті — луна,
котра і звучить, як мина
в імлі Завіконня, в пітьмі Завіков'я.
Йди ще на осоння, сестричко, сьогодні.
Безодня — я... Ти не вдивляйся в безодню!

МОЇЙ СИВЕНЬКІЙ ПАНІ

Ти думаєш: я вже й нічого не бачу —
очей обмілілих, приборканих рук?..
Ну, що ж, і образи свої жалем бав, чуєш,
але не втавай же у невідь до скрух!

Достатньо — до пролісків під снігами
 й отави, загубленої в сніги,
 бо там насинаються віщі сни гарні
 (ти навіть розгубишся, мов у снигарні!) —
там стомлені пані шукають снаги.
 Там в них прокидаються (в ластовинні...
 як в золоті скупані (!) однокласниці).
 І *там же* прощаються бозна в чім й винні
 оті, що «шторми» спричинили всі, власне, ці
 скорботні герої минулого часу
 (і зовсім-таки не в множиннім числі).
 Я бачу усе. Я болю тим. Та часто
 вже не вистачає ні сили, ні слів.
 І наче ж у степ, де був лютим до щастя,
 вертаюсь в чеканні чи сині, чи снів.
 Так! Схоже, там даль дивовижна і паче...
 Так! Мабуть, там й небо ще голубе...
 Так, ти маєш рацію: я вже не бачу,
 але відчуваю цей світ і тебе,
 яку й не здивуєш «здобутками ратними».
 Тому, коли йтимеш по Чорній Тропі,
 прислухайся — вітром на вітті я гратиму
 для тебе... як можуть одчайні Сліпі...

ПІДБИВАЮЧИ ПІДСУМКИ...

Вже й — шістдесят, а наче досі — літ шістнадцять...
 І ніби ще не був, не жив, а все — учора...
 Знов шеляг ламаний удача кида: «На, й цить!
 Тобі і міді не потрібно буде скоро!
 Ти й так дарунків перевів і більш, ніж досить!»
 Усе тепер, на жаль, минуще, наче спалах...
 Літа летять — не шапку — аж сивини зносить
 шалений вітер на холодних перевалах.
 Отож, вони й лягають сумно там снігами,
 уже навічно. Тонуть в сріблі веди й весі...
 Любов питаю: «Пам'ятаєш, дорога, ми
 колись ішли тут — щедро квітли едельвейси?»
 Вона сумна — давно задивлена в минуле,
 в яким співанок потребують наші діти.
 Вона, здається, за турботами забула,
 як ми кохались на гучних вершинах світу.
 І, що поробиш? Бий хоч крилами у поли.
 Ген, листя зжовкле й ангели у небі палять...

Життя вмістилось між «колись» і між «ніколи».
Я часто й плутаю: де — сутність, а де — пам'ять.
Проте поблажки не прошу собі у часу.
Нехай майбутні висі вже не кольорові,
ще й тричі світ спасу — ще в мене є три Спаси
і Покрова — свята, насправді, варті й крові!

ВІРНА ВІРА

Подавшись у юності в дальню дорогу,
і після — багато ще років потому,
у серці я образ жагучий ніс Бога,
зоставивши й мамину ладанку вдома.
Мій Бог в ті буремні заспівані доби
долати мене надихав перелогі!
Його візантійські сльозливі подоби
нехай зацілюють люди убогі.
Це гордого Бога не злякане Слово
мене рятувало тоді від погонь
й гукало, до бою вертаючи знову.
Мій Бог — то Бог-біль, Бог-вогонь —
Ісус, що лишився незламним СОБОЮ,
борцем, що й тепер здобуває цей світ!
І досі тому не виходжу із бою,
шануючи Божий Завіт.
Ще, мабуть, нескоро вернуся додому,
та й то — на пробитім щиті,
солдат невідомий, поет невідомий,
що справжній не зрадив меті.
Без віри української скнієш і мариш...
Я ж — той, кому вись дорога,
є й буду, друг Божий і Божий товариш —
не раб й не продажний слуга.
Брати! Ще вітрів відчуваєте пруг ви?
Хто вірний, хто чесний, — виходь!
Під славні гука і побідні хоругви
козачий сміливий Господь!

Душа згоріла в пошуках свободи...
Завмерло серце... З кров'ю честь стекла...
Вітчизна стогне... Мов нема народу...
Є територія неляканого зла...

Ми вичахли, відважні «донкіхоти» —
 на лицарство поклавшись ворогів:
 де треба було справжньої піхоти,
 йшли легковірно і співали хором гімн.
 Ми гинули! А всі чекали мАнни
 небесної чи іншої манИ...
 Лихі сусіди та свої погани
 і вдарили, зайшовши зі спини.
 Мій друже! Із можливого — останнє
 зробимо: наші ночі й дні сумні,
 всі сумніви, журбу й розчарування
 присвятимо ворожій чужині.
 Якщо вона знов затуляє нам вись,
 якщо вона готує нам ярмо,
 зло, біль, тривогу, лють, нудьгу, ненависть
 на страдний кін борні покладемо.
 Хай од проклять здригається земля та,
 в якій усяк — тисячолітній хам.
 Нехай вона і захлинеться, клята,
 сльозами, потом, кров'ю... Чуєш? Хай!

НЕ ВИНЕСЕНЕ ЗА ДУЖКИ...

Я другу і ворогу знову і знову,
 допоки ще доля на крилах трима,
 казатиму, що за дар отчої мови
 нічого дорожчого в світі нема.
 Всевишній нам віщі глибини відкрив ці,
 коли ще Людьми життєлюбів нарік.
 Тож світ має відати українців
 молитву й прокляття, легенду і скрик.
 Господь нам тоді, коли світ тільки виник
 давав усього любосердно й сповна...
 Тож світові плач дорогих українок
 нехай тепер совісті кличем луна!
 Господь і мені дарував, як нікому,
 таланту до рими, а ще — талану.
 Глашатаєм нашого Слова й Закону
 я буду, аж поки і сам не мину.
 Хай Рід ще надію тримає на мене.
 Я чесно на чатах добра постою!
 І пісню мою передам, як знамено,
 тим воїнам юним, що — поряд в строю.
 Вони іще Істини створять веселі

й любові Канони, палкі, як вогонь.
Хай Слово луна і в печальній оселі,
над бруком жорстким узголів'я мого.
Завітів сумних не лишаю я... наче...
Й коли цю земну завершатиму путь,
єдине прощу — хай за мною не плачуть
красуні, а тихо нить мови прядуть...
Хай краще звучать там бандура і лютня!
Там вої співають хай смерті на зло!
Й нить мови хай плине тихенько в майбутнє,
щоб знову майбутнє те **нашим** було.

Не тамуй, не гамуй ні порив і ні подих!
То нехай слабкодухі ідуть навмання,
у безсиллі своєму вбачаючи подвиг.
Якщо ти чоловік, твоя доля — борня!
Із твоїх берегів же дивитись у Воду
до Атлантики можна і треба аж,
щоб узріти майбутнє... а в нім — свободу,
щоб забути печалі гіркої блаж.
Коли ворог руйнує старі святині,
і ганьбить знов святої Вітчизни стан,
чи ж достойно мовчати про те людині?
Прокидайся! Озвися! Героєм стань!
Заблукала і доля вже десь край світу,
І надія з дарами не поспіша...
Та ж хіба не жадаєш за біль одвіту?
Справедливості прагне твоя душа!
Пригадай же відвагу і честь, забуті.
Кожну мить в цім житті присвяти борні.
І, якщо ти не зрадиш своєї суті,
то удача і слава не зрадять, ні!
Не зневаж свою зброю, свою дорогу.
Ще розвіють вітри в світі злу пітьму!
І народу своєму ще перемогу
дасть Господь наш.
І бути цьому!

ЄРШОВ-ХОЛОДНИЙ ЮРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1949 р.)



Єршов-Холодний Юрій Іванович народився 7 лютого 1949 року в с. Миколай-Поле Верхньохортицького району Запорізької області. Працював на трансформаторному заводі. Закінчив Львівський інститут фізичної культури. Майстер спорту. Чемпіон України з важкої атлетики: «*І був я чемпіон / Краси залізних грацій, / І потурав закон / Всесвітніх гравітацій*» («Пам'ять про Дон Кіхота»).

Член Національної спілки письменників України з 2011 року: «*Та час земний сплива... / І міць, що мала м'язи, / Вкладаю я в слова, / У образи і фрази*» («Пам'ять про Дон Кіхота»). Вірші почав писати Ю. Єршов-Холодний ще в школі. Вперше поетичні рядки було надруковано в газеті «Комсомолец Запоріжжя» (1966). Згодом твори поета неодноразово публікувалися в газетах, журналах. 1990 року вірші увійшли до книги поезій запорізьких авторів

«Созвучье», а 2008 року — до антології творів літераторів Запорізького краю «Обрус». Відвідував літературну студію в палаці культури «Металург», яку вів відомий поет О. Стешенко.

Ю. Єршов-Холодний — автор кількох поетичних збірок, серед яких — «Кришталева ластівка» (2008), «Народе необачний: поезії» (2009, яку було виправлено, доповнено й переглядано ще у 2014 та 2017 р. із назвою «Народе необачний: драматична поема»), «Магія ночі: вірші» (2014), «Дорогою грому»: вибрана лірика» (2017). Окремі твори друкувалися в альманасі «Хортиця».

У тематичних вимірах поезія Ю. Єршова-Холодного багатопланова. Вірші перейняті громадянським пафосом, боєм за Україну, народ, мову. Так, мотив призначення поета та його поетичного слова на шляху до національного визволення порушено у поезіях «Я єсмь...», «Падші янголи», «Гордіїв вузол»: «*Пильнуй, поете, мить / Оновлення народу. / Чави гадюче зло, / Веди народ до Храму, / Де б місця не було / Пілатові і Хаму*» («Золотобанних лип»).

У поезії «Безсмертя» автор переконує, що «*поети справжні рани лічать*», а «*обирає їх сам Бог*», «*народ — дарує їм безсмертя*». Цю думку повторено в поезії «Україні»: «*Лиш поетам Бог дарує крила / Із горнила бурі і грози... / Тому саме у лиху негоду / Слово правди є орієнтир. / А поет — слуга народу, / У скрутну годину — поводитир. / Так чи ні — історія розсудить... / Та проте, впродовж усіх епох, / Президентів обирають люди, / А поетів обирає Бог*».

Особливе місце у поезії Ю. Єршова-Холодного належить Слову, як наприклад, у творі «Чернечий хліб»: «*Та і чи є така опора, / Що слово здатна замінить? / Воно, то ніжне, то суворе, Спроможне все життя змінить*» та «*... рідна мова в Слові освятилась, / І Слово те у люди понесла*».

Для історіософських мотивів поезії митця характерним є всебічне зображення етапів історичного розвитку українського суспільства. У поезіях автора оживають «скіфи»,

«сармати», «пращурів далекі племена» («Таврія»), Данило Галицький та запорозькі козаки («Моє походження», «Горіх, каштан і дуб»), Петро Калнишевський («Калнишевський»), становлення й відновлення національної державності («Крути»), трагізм розвитку українського суспільства за часів тоталітаризму — «сніги Гулагів», «Соловків льоди», «Голодомори жорстокої червоної орди» («Молодим»), недавнє трагічне минуле — поезія «Майдан», присвячена пам'яті Небесної сотні. В уривках із поеми «Спадщина» в оригінальній формі автор зумів поєднати образ Київської Русі, Червоної площі та «червоних чоловічків», Кремлівської брами та «червоного тирана» і безногих і безруких хлопців, що повернулися з АТО.

У поетичних рядках Ю. Єршова-Холодного постають образи славних українців — ватажка опришківського руху Олекси Довбуша, гетьмана українського козацтва Павла Павлюка, кошових отаманів Запорозької Січі Івана Сірка, Петра Калнишевського та образи культурних діячів (Катерина Білокур), переважно письменників — Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Олександра Олеся, Тодося Осьмачки, Юрія Клена, Олесь Гончара, Дмитра Павличка.

Спостерігаємо у поезії порушення проблем патріотизму, відданості рідному краю: «О Україно — мій майдан, / Уся — від Заходу до Сходу! Я серце вирву і віддам / Заради єдності народу» («Майдан»). Автор закликає пильнувати Україну, щоб «не стати жертвою облуди», «не відступати в ейфорію» як у поезії «Ейфорія». Поет сповідується в любові до України: «Шевченковою мукою люблю / Тебе, моя ошукана Вітчизна» («Скіфський стан»). А в «Українському засіві» «сіє Правду, щоб вродила Воля», «сіє Слово, щоб вродила Мова / І зацвіла — вустами зацвіла / Від Січі Запорозької до Львова, / І щоб вона на всіх одна була». Художній світ Ю. Єршова-Холодного концентрується навколо ідеї вільної України.

Привертають увагу поезії «Дороговказ», «Рідна мова», «Прадідівська мова», «Мова і мода» у яких осмислюється проблема функціонування української мови. Так, у «Прадідівській мові» автор пише про «мовоньку речисту», «не зманіжено-гортанну / А барвисту словом», / Мов сорочка домоткана, — Прадідівську мову», яка нині «не своя, не та / Чужа на Заході й на Сході. / Своя ж — ховається на споді / Як у музеї, десь в селі / Є мова рідної землі. / В червоні вбравшись шаровари, / Вона виходить на базари. / Якась музейно-гарбузова / Мого народу стала мова» («Шароварним» українцям»). У поезії «Феня», де державна мова названа «загадковою», автор піднімає питання функціонування в Україні регіональної мови, «незваної господині», яка «кувалася на «зоні» / І гартувалась у тюрмі». У висновку, звертаючись до читача, автор констатує: «Сьогодні вас лишили мови, / А завтра вирвуть і язик...».

Органічна у доробку поета пейзажна лірика. Вірші-пейзажі поділяються за динамікою, характером ландшафту, тематикою. Переважають спокійні, врівноважені зображення пейзажів відкритого простору: лісу, степу, поля, річки, моря («Дуб і грім», «Після грози», «Осінні алеї», «Зимовий степ», «Світанок», «Весняні алітерації», «На оранці», «Море»). Оспівано всі пори року («Осінь», «Вересень», «Листопад», «Зима», «Перші прослідки», «Березнева борозна», «Червень», «Липи зацвіли» та інші). Прикметно, що у творчості Ю. Єршова-Холодного наявні пейзажні вірші про рідний край «Миколай-Поле», «Степ», «Дідове село», «Чумацький шлях», острів Хортицю — «Хортиця», «Острів Хортиця», села Кінські Роздори («Роздори»), Терпіння («Село Терпіння»).

Глибинною духовністю пройняті твори Ю. Єршова-Холодного інтимного характеру. Це поезії присвячені дружині «Хустянка», «Дружині», «Знаєш, рідна, буде в нас ще свайба», «Ні — щастя не стрінеться вдруге», «І тільки ти і квіти...», «Безкрилий янгол» та інші.

Домінуючим жанром у доробку Ю. Єршова-Холодного є вірш-послання — «Пісенна далина» (*Пам'яті мами*), «Мартін Іден» (*Пам'яті батька*), «Петрів батіг. Полонина» (*Івану Драчу*), «Шевченківська премія» (*Григору Тютюннику*), «Пам'ять про Дон Кіхота» (*Моєму тренерові Леоніду Жаботинському*), «В Андріївку» (*Людмилі Лиходід*), «Держава» (*На вбивство нардепом селянина Валерія Олійника*), «Натхнення трави» (*Волту Вітмену*), «Америка» (*Едгару По і Волту Вітмену* та інші). Виокремлюємо у доробку поета й вірші-портрети («Калнишевський», «Шевченко. Прощання з Україною», «Богдан-Ігор Антонич», «Монолог Юрія Клена»). У віршах-медитаціях автор роздумує про збереження національно-історичних традицій України, Запоріжжя, пошук естетичного ідеалу.

Важливу роль у віршах Ю. Єршова-Холодного відіграють поетичні тропи, які є засобом образного висловлювання й передачі основних ідей тематичних ліній. Найчисельнішими у поезіях є епітети. Одні з них лише підкреслюють якусь характерну ознаку предмета чи явища («думки твердь міцна», «воленька терпка», «ложні шляхи», «чужі гріхи», «клятий бруд» і т. п.), або пояснюють ту чи іншу ознаку відповідно до певної життєвої ситуації і певного художнього завдання («невизнана Муза», «знедолена Вітчизна», «необачний народ», «незламна воля», «нескорений дух» і т. п.). Епітетом підсилюється чи особливості описуваної події, проблеми, постаті («чорне сім'я хижих орд», «жорстока наша спадщина», «невловимий профіль часу», «мозолясті долоні серцець»). Зустрічаються і такі епітети, які передають лише емоції, пов'язані з певним предметом чи явищем у будь-якій ситуації («... совість — ценз души, / безсмертний капітал, <...> І шлях наш — хибний шлях», поети, яких «розводять на фабриці, мов курчат — лякливі, але домашні. / І завжди всі при дворі» та інші).

Метафора активно вживається в поезії, підсилюючи зображально-виражальні можливості мови. Цей троп сприяє посиленню образної яскравості відтвореного матеріалу. Досить часто поет використовує складні метафори, як от: «налив я слово молочаєм, / Бо в правді стільки ж гіркоти», «Ворожі крила підніма / Над нами доля братовбивча. / У мозок нам ввійшла п'янка / І раз у раз до помсти кличе», «Миць забута / В древніх скелях ожива», «Надії наші і жалі / І Прометееві страждання / Укопре тонуть ув імлі / Народного розчарування».

Для створення більш яскравого образу, багатограннішого його зображення Ю. Єршов-Холодний використовує порівняння, суть якого полягає в змалюванні особливостей предмета, явища, дії способом зіставлення з іншим, в якому ці особливості різко виявляються. Порівняння виконують зображальну та емоційно-оціночну функцію: «висока правда, як алмаз», «як вільний вітер — його мова / І гнівний дух його — як грім», «Слова в устах моїх схрестились, / Немов караючі мечі», «Не впізнаю тебе, Дрогобич, / Мов дідо — взутий в постоли».

Найчастіше використовуються прості (непоширені) порівняння, у яких додатковий предмет лише називається або характеризується тільки двома-трьома словами («душа, як зірка рання», «слов'яни — мов друзі золоті», «люд, як та полова» і т.п.). Проте нерідко зустрічаються і розгорнені (поширені) порівняння, — тут додатковий предмет характеризується досить докладно («О, стільки б золота казні, / Як цих поетів твердолобих! / Та золота

такої проби — / Як дір в старому казані», «Закінчення у прізвищу, мов кордони, / Де різні нації, і звичаї, й закони...», «Поросла земля до брів, / Ніби бур'янами», «Іхав так, немов тікав / Від жалю і туги»).

Оскільки метафори розкривають суть і сторони явищ і предметів на основі подібності в якійсь ознаці, вони надзвичайно різноманітні. Поет часто використовує такий їх вид, як уособлення, або персоніфікація: «Українська темна ніч / Обняла за плечі», «І усілись по кутках / Сумовиння й ланці», «Дуби-ясногори / Гойдають часи, Думи-чорномори — / Степи і ліси». <...> Гойдають в колосці / Безцінні скарби / Дуби-літописці, / Звитязці-дуби». Персоніфікація збагачує мову поета оригінальними образами й допомагає передати дівість його поезій.

Послугується поет і гіперболою. Майже вся його експресивно-емоційна, риторична мова — гіперболізована: у поезії «Дрогобич» — «Що не будинок — то руїна, / «Що не дорога — жди біди...» Сильне враження на читача справляють саме вірші з гіперболічним рядом, особливо коли постають риторичні запитання: «Хто я? / Смертний раб із часів застоя? Чи богів олімпійських брат?», «Як на світі білім жить? / Як без квітки і пташини / І любити, і творить?», «Скільки разів голоси несвідомі / Зводять народ свій з путі? / Скільки ж ми будем у власному домі / Жити на Божій куті?» та окличні речення, звертання: «О нації моя сліпа!», «О земле ніжна і сувора, / Я низько кланяюсь тобі!», «Україну, Господи, спаси!..».

Звертають на себе увагу авторські неологізми «світотвір», «хмари кругойдучі», «золотобанні липи», «розвеснені світання», «берегів крутосхили», «правди Сфінкс мільйонголав».

Вагома синтаксична роль у поезіях Ю. Єршова-Холодного анафори, як у поезії «Не ждїть», де три чи то дві строфи із чотирьох починаються анафорою: «Я став на той пророчий шлях, / З якого нікуди звернути: / З одного боку — Божий страх, / З другого боку — рабські пута . / Не ждїть. Не ждїть мого кінця. / Не ждїть від мене хліба-солі. / Я кров'ю напою серця, / Що вже забули присмак волі».

Важливу роль у поезії Ю. Єршова-Холодного відіграє звукопис, зокрема алітерація та асонанс. Варто навести один приклад — поезія «Весняні алітерації»: «Гудуть травневі деформації / Всесвітніх силових полів / Тремтить повітря від вібрації, / Тремтить пташина у гнізді». Алітерація на «д», «т», «р» надає емоційної наснаги, значущості. Суттєва функція асонансу на «о» у поезії «Браття по розуму»: «Добре в мене дома — у господі: / Доношу картопельку відром, / Приберу огудину в городі — / Наче той приватний космодром». Маємо ідеальне поєднання слухових і зорових образів, гру асонансів та алітерацій.

Збірки поезії: «Кришталева ластівка» (2008); «Магія ночі: вірші» (2014); «Дорогою грому: вибрана лірика» (2017); «Народе необачний: драматична поема» (2017).

Літ.: Юрій Іванович Єршов. *Письменники Запорізького краю*(антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ століть). Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С. 175-197.

Оксана ПРОЦЕНКО,
кандидат філологічних наук,
доцент Запорізького національного університету

ПАЛЕСТИНА

Мені так в юності хотілось
Писати вірші і пісні...
Вони мені ночами снились
І марились... Та не судилось —
«Не час», — казав Господь мені.

І сорок років, як Мойсея,
Мене пустелями водив,
Аби між книжних фарисеїв
Я Палестину народив.

Ось книга ця — мої хрестини,
Собор неопалимих слів,
Обітована Палестина,
Куди я свій народ привів.

Тут заповіти і скрижалі,
Надії ваші і жалі...
І як вам, люди, жити далі
На грішній цій... святій землі.

В країні цій нема байдужих —
Довіртеся моїм словам:
Вона лежить у ваших душах,
Вона належить тільки вам.

ТАВРИ

Таврида. Таврія. Тавро...
Тавро. Таврида. Таври...
Таврований тече Дніпро —
І рідний степ, і хмари...

Не чути бойових литавр,
І вимерли буй-тури.
Перекував лукавий тавр
Литаври на тортури.

І ось дорогою ганьби,
Віддавши все задарма,
Несуть тавровані раби
Тисячолітні ярма.

СКІФСЬКИЙ СТАН

Все вірилось: неначебто я сплю,
Що сон страшний мине, мов хмара грізна...
Шевченковою мукою люблю
Тебе, моя ошукана Вітчизно.

Та, мабуть, як в Шевченковому «Сні»,
Вже більше не прокинутись мені.

А все ті байстрюки, оті заброди —
Нащо їм рідна мова і земля,
Тим найманцям, що хазаям в угоду
Спішать до Вашингтона і Кремля.

Облудні лицеміри, неофіти,
Що на свята цілують папський хрест,
Плазуючи, неначе єзуїти,
Готові відкусити папі й перст.

Державний злодій і христопродавець,
Байстрюк заможний і зухвалий пан...
Так скіфів виручив пробіглий заєць,
Коли цар Дарій розвернув свій стан¹.

Не втечете, не знайдете стежини.
Широкий степ не порятує вас —
Як Святослав, звезду я слів дружини —
Ловіть зайців, бо неминущий час.

ДЕРЖАВА

*На вбивство нардепом селянина
Валерія Олійника*

Держава лиш тоді держава,
Як Вседержитель — сам народ.
А там, де згряя злих заброд,
Вже не держава, а — орава.

Так знятий був з хреста Варава
І був розіпнутий Господь.
Той Божий хрест і є Держава.
І ти за хрест той не заходь.

1 стан — військо

Є Божий Суд — закон і право.
Спи, Іудея злих погорд,
Тобою прощені варави
Вбивають й досі мій народ.

НЕЧУВАНЕ Й НЕБАЧЕНЕ

— Побачимо — поплачемо, —
Казав один сліпий.
— Почуємо — подуємо, —
Казав один глухий.

І так розговорилися
(Бо що ж ото мовчать),
Що навіть посварилися:
Кому ж його стрічать?

За груди учепилися.
Коли ж воно прийшло —
Вони запекло билися.
Їм ніколи було...

Сварилися, балакали,
Плювали на синці.
Присіли і заплакали
Надії назирці...

Народе необачний,
Вернись на крок назад.
Нечуване й небачене —
То розум твій і лад.

СЛОВА

Сховавши в серці біль солоний,
Прогірклі, як полин-трава,
З сорокалітнього полону
Вернулися мої слова.

Йшли, оповиті німотою,
Крізь чорні спалені вуста,
Неначе Хресною ходою
Несли розп'ятого Христа.

Ішли, немов навколо храму,
Понурі в'язні, ледь живі,
Несли життя мого драму,
Мов плащаницю у крові.

Як на омріяну свободу
З сорокарічного ярма,
Слова вернулись до народу.
Вернулись... А його — нема...

А є знедолені і Гречні,
А поміж них — пітьма жива.
Неждані, ніби недоречні,
Схилили голови слова.

Лежить розкрадена держава
Людьми-хортами —
навсябіч.

І ніч розгойдують іржаву
Вітри кривавих протиріч.

Слова не просять нагороди.
Вони — як дітлахи малі.
Віддайте їм чуття народу,
Куточок рідної землі.

Верніть украдену Вітчизну,
Бо встануть в герці
ледь живі,
І перепишуть долю грізну,
І храм збудують... на крові.

НА РІК КОНЯ

Може, й краще жити десь у лузі,
Грамоти підступної не знать,
Щоб знічев'я не обмовить друзів
І доносів ложних не писать.

Їсти своє сіно і солому
І орати рідний переліг.
І аби не заздрити нікому —
Бо роботи вистачить на всіх.

А під вечір повертатъ до стайні
І дивитись теплий літній сон,
Той, де кінські думи одностайні
Колосяться золотим вівсом,

Де для всіх однакові закони
І нема ні кривд, ні зрад, ні Грат,
І повсюди правлять чесні коні.
Кожний кінь — і друг тобі, і брат...

Що ж ми, люди, глупі та ледаці,
Забрели в житейські полини?
Коні — також люди, тільки кращі
І мудріші від людей вони.

Тому коні також мають право
Від своїх трудящих поколінь
Бути громадянами держави...
Президентом може бути кінь.

І не буде підлості в законі,
І не будуть бідних зневажать...
Навіть люди будуть, наче коні,
Між собою лагідно іржать.

«ШАРОВАРНИМ» УКРАЇНЦЯМ

У Закарпатті в Заболотті
Лежать степи у позолоті.

Аж до Угорщини біжать
Пшениці, жито, сіножать.

Пшениці рідні і жита.
А мова — не своя, не та.

Чужа на Заході й на Сході.
Своя ж — ховається на споді.

Як у музеї, десь в селі
Є мова рідної землі.

В червоні вбравшись шаровари,
Вона виходить на базари.

Якась музейно-гарбузова
Мого народу стала мова.

На ній впражняються прем'єри,
Міністри їх — мільярдери.

Жонглюють нею паничі,
Як на арені циркачі.

Послухаєш їх — цирк, та й годі.
Немає злагоди в народі...

Нема народу... зокрема...
Та й вас, панове,
теж — нема!

ЗЕМЛЕ РІДНА

Ніколи я про землю рідну
Брутальне слово не сказав.
Плювком принизливим огидно
В її обличчя не плював.

Ніколи не штовхав у спину,
Коли від часу відставав,
Коли, збиваючи коліна,
Дитячі сльози витирав.

Я так любив її уклінно,
Ходив по ній, немов літав.
Весною — журавлиним клином
Її до серця пригортав.

Та поповзли лихі тумани —
Посунули, як мамлюки,
Без роду-племені івани:
Манкурти, зайди, байстрюки...

І ці потвори жалюгідні
Її товаром нарекли,
І обплювали землю рідну,
І, мов Христа, розіп'яли.

Дивуються старенькі люди:
«А де народ? А правда де?»
Народ мій був. І є. І буде.
Він заблукав... та вже гряде.

Він взяв на плечі гніву гори
І сліз бідняцьких взяв моря,
І на чолі його суворім
Палає праведна зоря.

О земле ніжна і сувора,
Я низько кланяюсь тобі!
Будь непохитна, як опора
Мені в священій боротьбі.

ЗЕМЛЯ

Обдурена, заставлена, украдена,
Довірлива, неначе немовля;
Була козацька — ще за діда-прадіда,
Була колгоспна — батьківська земля,

А потім узяли й розпаювали,
Неначе розірвали на шматки,
І віддали отим, що панували,
Що з України кров пили віки.

...Росте бур'ян. Земля кона без плуга.
Коли ж терпіти сил не стане вже —
Неорана, занедбана наруга
Голодним степом дико заірже,

І, стежок обриваючи вуздечки,
Втече туди — де бідні і прості,
У вусі звивши жайвора гніздечко,
Заплівши чорний вітер у хвості.

СТАРА КРИНИЦЯ

Пропали на сухих річках лелеки,
Колодяжні знялися журавлі —
Отак, напевно, вимерли ацтеки,
Забувши мову рідної землі.

Та є в степу одна стара криниця,
А в ній — джерельна мова і пісні.
І простирає слово, ніби птиця,
З-під зрубу крила срібно-осяйні.

Та політична спека вельми люта,
Мов хижий коршун, падає на дно.
І рідну мову, внуками забуту,
Не п'ють з криниці люди вже давно.

Спекотний вітер покриває мілко
Сухі уста порепаних колод...
А в небі плаче хмарка-перепілка
Та все питає: «Що це за народ?»

ГУСИ

Сад з уламками тиші,
Мов нічний Колізей,
Виколисує вірші —
Славить римських гусей.

Коли галли (чи гуни?)
В Рим нічний увійшли,
Диким лементом гуси
Сонних римлян спасли.

Свою честь і державу
Відстоявши грудьми,
Мужні римляни славу
Розділили з гусьми.

Піднялися крилаті
Не як галл або гун:
Засідають в сенаті —
Гелґотять із трибун.

Обіймають не люди
Думу, Раду і Сейм...
В сорочках білогрудих —
Стадо диких гусей.

Щось поважно гелгочуть
У краватках й пенсне,
А чого вони хочуть —
Так ніхто й не збагне.

Славу предків нащадки
Розтягли на вінки,
А держави — на грядки,
А моря — на ставки.

Урядова палата
Просмерділа, як хлів.
Здрастуй, гусяче свято
Безшабашних голів.

Здрастуй, рать незборима,
Що зросла в лободі...
А від Риму до Криму —
Кілька миль по воді.

А КИЇВ. ..

В краю козацьким народився —
Я жолудем ожолудився.

Піднявся. Виріс. Задубів.
Ловлю у полі сто вітрів.

Стосилі бурі і громи
«Беру» грудьми.

Я тут — козак Мамай.
Я — дуб.
А Київ? Він мені не люб.

Не ті земля там і вода,
А люду, люду — мов Орда.

Як сім віків тяжких розрух,
Витає там поганський дух.

Там головує хан Тахтай
На шабаші «тягни — хватай»,

А Лиса відьомська гора —
То чорта лисого сестра,
Вона майданів душоуб,
Що ловить молодь в сильця згуб.

Не хочу слугувать чортам.
Вже краще тут я дуба дам.

НА МОРІ

Золота погожа днина.
Віє спокій звідусіль.
Море спить, немов дитина,
У колиці срібних хвиль.

Та буває: переоре
Спокій моря чорний норд —
І тоді на берег море
Горне зграї хижих орд.

Та ніщо тебе не зрушить,
Коли воля й мужність є.
Коли хвиля берег душить —
Берег скелями встає,

Як важкі іржаві пута,
Грізні хвилі розбива
Твердість духу. Міць забута
В древніх скелях ожива.

Оживає, воскресає
Слава, воленька терпка:
Блище шабля, коник грає
З-під отамана Сірка.

За Богданом — Жовті Води,
У Кодаках — Сулима...
Так якої ж ти породи,
Мій знедолений народі?
Чи тебе уже й нема?!.

УКРАЇНСЬКИЙ ЗАСІВ

Посію Правду, щоб вродила Воля,
Аби жилося людям і волам.
І буде нам і доля, і роздолля,
Бо Волю не розділиш пополам.

Посію Волю, змочену у крівці,
Понищу трутнів, вирву бур'яни...
Це наше Поле, любі українці.
Нам стільки крові випили вони...

Посію Слово, щоб вродила Мова
І зацвіла — вустами зацвіла
Від Січі Запорозької до Львова.
І щоб вона на всіх одна була.

Любов посію, Віру і Надію,
Коли ж вони зміцніють у серцях,
Вітчизну нашу втрачену посію.
І пісню — на пахучих чебрецях.

ГОЛГОФА

Шевченко нині не на часі.
Мій край віднині — регіон.
Народ розклався в людній масі,
Ім'я якої — легіон.

Спинивши розбрати і чвари,
Як сон страшний, зійшов Тиран —
За ним — хазари, яничари,
Диканський Вій, Донецький хан.

Народе мій, ім'ям Батія
Священну ти назвав гору.
Тепер вшановуєш ти ВіЯ,
Тож не чекай на чесну гру.

Той ВіЯ не читав Тараса,
Вернув Валуєвські часи.
Письменство красне вбралось в ряси
Та молить: «Господи, спаси!

Спаси від себе нас — лукавих,
Що у тяжкий злиденний час
Лиш премій прагнули і слави...»
І гримнув люто Спас Тарас.
Де ж Правда? Де література —
Сидить на припічку, куня?
Кобзар на мене глянув хмуро:
— Козаче, запрягай коня.

Та й научай свого Пегаса
Кресати правду, мов креміль.
...З благословених слів Тараса
Метнувся коршуном мій кінь.
Куди? У бескиди — в Карпати,
До Кримських гір і до Дніпра...
Дивилась вслід мені як мати
Чернеча Канівська гора.
І це була моя Голгофа,
Моя Вітчизна і мій Спас,
Де про мої буремні строфи
Козацький вус крутив Тарас.

РІДНА МОВА

...І небо несподівано відкрилось,
Вінцем терновим досягло чола —
І рідна мова в Слові освятилась,
І Слово те у люди понесла.

О рідна мово, дівчино проста,
Тебе цураються, як родички-небоги,
Боготворю святі твої уста
І прославляю всі твої дороги.

Я за тобою схимником іду,
Блукаю сорок літ в людській пустелі,
Щоб запалить Різдва твого звізду
У кожній бідній хаті та оселі.

ЗАБАВА ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА (нар. 1976 р.)



Забава Вікторія Володимирівна народилася 04 грудня 1976 року в м. Гуляйполі Запорізької області.

У 1994 році закінчила Гуляйпільську середню школу і вступила на філологічний факультет Запорізького державного університету, який через хворобу змушена була залишити. Пізніше отримала дипломи перекладача та фахівця з управління вищої школи Класичного приватного університету.

Її твори друкувалися на сторінках літературних альманахів, в обласній періодиці. З'явилися друком збірки «Соло на лавровому листі» (перше видання – 2002 рік, друге – 2005), «Пернаті історії від пані Вікторії» (2018). Член Національної спілки письменників України (з 2008 року). Живе й працює в Гуляйполі.

Витоки її поезії – в «коренях» її землі, а це – Гуляйполе, столиця степу. Поетеса переконливо стверджує: *«Я – степовичка, просто степовичка. / Тут джерелом тече мій родовід: / Мій батько – степ, матуся – річка, / Чумацький Шлях – мій древній дід».*

У поезії В. Забави прочитується інтерес до осмислення теми світу і людини. Визначальною є ідея єдності природи і людини. Її поезії властиве синкретичне сприйняття довкілля, що виражається передусім через антропоморфізм. Світобачення В. Забави-поетеси органічно закріплене в народно-поетичну стихію міфологічного і метафоричного сприйняття людиною світу природи, що втілюється насамперед на рівні метафорики («регоче вітер», «мороз дививсь у вікна», «віхола-шаманка... ворожила ранком», «співали між снігів тремтливі ручаї», «гукає радісно лелека», «вальсують зграями шпаки», «моргає зоря», «бурулька плаче», «віхолі кричав зайчисько» та інші). Лірична героїня зливається з природою, але в цьому злитті ні вона, ні природа не домінує, вони рівні («І, здається, правічне те дерево – я»). У поезії В. Забави людина – медіатор між землею і небом. Від землі вона успадковує глибину підсвідомого досвіду, інстинкт роду:

*І коріння моє в рідну землю вросло
Не одних поколінь.*

У художньому осмисленні природи В. Забава надає перевагу осені, образ якої в її поезії є втіленням мудрої глибини законів Всесвіту. Він дихотомічний: це і осінь природи, і осінь людини («У літеплі осені грілись тумани», «У нас різні світи», «Нічого не було – це все моя уява», «Павутинку снує сивина», «Занотую сполохану ніч», «Звучав осінній полонез», «Як сік хмільного винограду»). Лірична героїня сприймає осінь як час духовної й вікової зрілості, життя людини цього періоду аналогічне до осінньої пори в природі. Осінь для неї не стільки ознака часу, скільки вияв стану душі, психологічної настроєності буття.

Важливим у поезії В. Забави є мотив людської пам'яті. Вона – основа світотворення. У концепції пам'яті поетеси помітний перегук з ідеєю платонівського анамнезису – прапам'яті, незмінної присутності минулого в душі кожної людини. Душа ліричної героїні є продовженням душі предків: *«Якщо падав народ мій – / Завжди піднімався з колін. / Доки є ще сили! / Доки будуть ще сили! / У мені воскресє, із мене народ мій – з руті!»*

Чільне місце в поезії В. Забави займають мотиви патріотизму, що особливо актуально в наш далеко не мирний час: *«Побувала птаха за морем, / У лісах, на рівнинах і в горах. / Зрозуміла — краще від раю / Та земля, що зовуть рідним краєм»*

Концепція людини в поезії В. Забави найяскравіше виражена в образі жінки та осмисленні проблеми її призначення, місця у світі. У поезії В. Забави представлено різні типи жінки: мати в традиційному плані («В печі шепочуться колінця», «Павутинку снує сивина») й модерна жінка-естет («Леді бос»). Образ матері є уособленням найвищої цінності і краси світу.

Інтимна лірика доповнює характеристику ліричної героїні є ще одним із аспектів поетичного осягнення світу. Кохання в її поезії сильне, воно підносить ліричну героїню над сірістю буднів, надихає, окрилює. Кожну мить кохання вона переживає як єдину і вирішальну. Мотив кохання розгорнуто вражаюче емоційно, стисло, але надзвичайно містко («Душа цілує душу», «Очам розкажуть очі», «Серця мовчать не хочуть», «І руки у сплетінні», «Любов за нами тінню» — це з поезії «Помовчимо»). Лірична героїня поезії В. Забави прагне жити *«На березі Любові, / На острові Надії»*, бо усвідомлює, що зустрілися вони з коханим *«Для сонячної мрії»*. У поезії «Календар любові» надривно, з переповненим глибоким почуттям серцем вона широко й відверто зізнається: *« В обіймах травнево-бузкових / Вже без тебе не можу, Любове!»*

Серце ліричної героїні переповнене почуттями, та, певно, як кожна жінка, вона прагне великої романтики, дива кохання («А душа все ж чекає весни, / Хоч і в осені добре з тобою»). Прагне чогось небуденного, незвичного, намірного: *«Я ж у вирій збираюсь без крил / текти від твоєї любові. / Щось між нами не так і не те — / І мовчить поміж нами безодня»*.

Вона спрагла до чистого кохання з сильним чоловіком, надійним захисником перед загрозами світу. Справжнє «я» ліричної героїні — беззахисне, довірливе, нелукаве, простодушне, але водночас сильне, з незламним внутрішнім стрижнем: *«Я навчуся прощати і мовчати...»*. Безхмарна довірливість світовідчуття ліричної героїні В. Забави поєднується з певною категоричністю: *« Щось нам доля завжди позича, / Лише зрадить не маю я права»*.

Для неї кохання — святиня, у ньому розкривається її духовний світ, уміння панувати над своїми емоціями, а емоційна палітра коливається від жіночої безпосередності, ширості, ніжності, відкритості до елегійності, вразливості, розчарування («Лиш ти і я — вогонь і лід», «Нічого не було — це все моя уява», «На березі Любові», «Помовчимо», «Торішний сніг», «А я, снігопадом цілована», «Каштановим танго біліють дерева», «В очах проталин весняних», «У яскравих квітах», «У нас різні світи», «Хтось на зорях зміта диво-пил», «У літеплі осені грілись тумани», «Занотую сполохану ніч», «Звучав осінній полонез» тощо). Любовна лірика В. Забави містить широкий спектр почуття — від його найвищої піднесеності до спокійних пригасаючих тонів. Лірична героїня знає про минулість найсильнішого кохання, сприймає навколишній світ не розумом, а серцем, душею, тому їй властиві душевний неспокій, сум'яття, які прагне перебороти. Керуючись душевним поривом, вона стверджує: *«Я вже тебе не відпущу / Із долі, з серця, з міста...»* («Звучав осінній полонез»), *«А знаєш: у осені літа не стане, / Якщо із тобою розійдемось ми»* («У літеплі осені грілись тумани»), то прохає: *«Давай як усе залишимо, / Бо у весни не стало слів...»* («В очах проталин весняних»). Світ без кохання позбавлений сенсу, хоча лірична героїня й запевняє: *«Сприйму, як повинно, що є і що буде»*, трепетно, з надією зізнається: *«Лише б не згубити цієї весни...»* («Каштановим танго біліють дерева»). Кохання трактується як одна зі сфер самореалізації особистості, животворне начало. Наголошуючи на моральній цінності емоцій, поетеса стверджує, що лише в коханні та через кохання можна бути щасливою, без нього людина позбавлена справжнього повноцінного життя: *«Ось така ти, моя Любове, / Кожен день, кожна мить, в кожному слові...»*

Художній світ Вікторії Забави надзвичайно витончений, з різними відтінками настроїв та емоцій. Поезія її лірична, легка для сприймання, глибока для роздумів.

Вагома частка поезій В. Забави призначена для дітей. Почалося все з рубрики в першій її збірці «Соло на лавровому листі» – «Вірші для дітей», а отримало розвиток в останній її книжці-абетці «Пернаті історії від пані Вікторії». Сюди ввійшли «Перната азбука», «Казка-абетка», «Казка про Шпака-козачка, Солов'я-богатиря, Горобця-молодця та Синичку-сестричку», цикл «Україна», поема «Іжачок і п'ятачок», віршики й загадки «Добрий ранок! Добрий день!».

Виховний потенціал цих творів дуже великий: вони вчать дітей любити природу, ставитися до всього живого трепетно, відповідально, захищати й оберігати. Чимало повчальних аксіом можна виокремити в цих творах, які мають закласти основу виховання дитини: «*Буде все тоді в порядку, / Якщо станете дружити. / Адже дружба править світом! / Українці – щедрі люди: / Знають свято, працю в будень; / Бо сім'я для українця – / Повна чаша ще й по вінця! / Ось такі ми добрі люди! / Так завжди було і буде, / Бо нашому роду – / Нема переводу! / Та, на жаль, є зло на світі. / В гурті – наша сила! / Нам найкраще вдома: / Тут усе знайоме! / Заб на світі є багато. / Що блищить – то не все золото!*»

Абетка не тільки допомагатиме дітям запам'ятати літери і слова з ними, але й сприятиме формуванню в них загальнолюдських цінностей. Наприклад, віршик на «щ»: «*Широ щиглик щебетав / Щойно на лицині. / Щиросердно він бажав / Щастя Україні! / Хай щовечора й щоднини / Щедрим нивам батьківщини / Рясний дощ положе щічки, / Щоб вродив врожай пшенички!*»

А ще допомагатиме уявити того чи іншого птаха, дізнатись про нього якомога більше: «*Птах юрок завжди такий: / Він в'юнкий і говіркий. / Юнак він спортивний дуже / З фізкультурою він дружить!*».

Або: «*В ему страуса в пустелі / На екваторі оселя. / Ему біга, веселиться. / В ніч спекотну йому сниться / Холоднеча заполярна / І північне сяйво гарне. / Екзотична в нього мрія. / Полетіти б, та не вмі!»є.*

Проза В. Забави («Степ», «Хліб», «Вода», «Автобіографія») порушує проблеми людського буття. Це як поезії в прозі. Вони про найважливіше в житті: хліб як основу основ, який мама печуть, а потім, як спадкоємність традицій, і нараторка (оповідач); про воду, без якої неможливе життя. Фінал цього твору («Вода») має символічне звучання: «*Колодязь висох, відлетів у вирій «Журавель», відувіли сади, помер останній Іван Явтухович (бо так уже не називають), старе дворище давно продали, навіть вулиці майже не лишилось... Але десь там, на денці серця, на рівні підсвідомості, врешті-решт, на генетичному рівні, на устах відчуваємо смак тієї колодязевої води, смак відповідальності, смак пам'яті, смак Вічності... І поки не висохли колодязі наших душ, не пересохне криниця нашого роду! Кохаймося, любимо, пам'ятаймо! Бо ми варті життя!*»

В. Забава у розквіті творчих сил, тож сподіваємося, що порадує ще не одним твором і дітей, і дорослих, а їй скажемо її ж словами: «*Що є і що буде – хай збудеться, / Життя хай складається влад!*».

Збірки творів: «Соло на лавровому листі» (2003, 2005), «Пернаті історії від пані Вікторії» (2018).

Література: Лютий Г. Вона таки з сузір'я альфа-віта. Забава В. Соло на лавровому листі. Поезії. Запоріжжя, 2005. С. 5-15.

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету.

Оці каштани і дуби
Ще пам'ятають храм великий,
Він тут стояв із поконвіку...
Вітри ставали на диби,
Як відчиняли з скрипом браму...
Там правив Бог у серці храму...
І калатали в душах дзвони...
Осанна, свічі і поклони...
30-і, вибух, зойк околиць...
Вартує душі комсомолець...
Німує віра у вітрах...
І як розплата — крах...
Між сувоїв років
Ери линуть у вічне,
Цноти й люди хиткі...
Євремія ритмічно
Нашаровує час...
А свіча на зап»ястя
Теплим воском... Для нас
Світле диво — причастя!
Елегійно дзвонар
Рід збирає на віче,
Гляне Бог із-за хмар
І пізнаєм одвічне...
Йшли у безвість руїн
Колом скіфи й сармати,
Україну з колін
Разом нам піднімати!
Мусим! Хто ж, як не ми...
Ангел всесвітом свічки
Нас огорне крильми...
Гріє душі капличка...
Гуляйпільська капличка...

Змова
Зимова
Вітру й морозу...
Проза...
Точені пера,
Цнота паперу,
Думки плинність,

Невинність
Сніжна
Ніжно
Слово до слова —
Змова
Зимова...
До хати
Навідався дятел
Із гаю.
Дубає
Підпору антени.
Зеленим
Лапа ялини
Штурхає в спину
Хурделицю.
Стелиться
Ложе біле...
Тіло
Саду оголене
Зболено
Тінню
В іній
Кутається...
Плутається
Поземка під ногами...
Батогами
Жене вітер
Хугу,
Між літер
Туга...
Обнова
Зимова
Готика...
Січнева еротика...
Свище
Вітрище
З пекла чи раю,
Роздягає
На льоту
Святу
Наготу.
Чутгева
Яблуня-Єва
В гілці-руці,

В кулаці
Пульсує...
Чуєш?
Яблуко спокуси
Вітер трусить...
Аж ніяк!
Закляк
Вітрище,
Йому абищо!
Нижнім дотиком,
Ротиком
Вкусить,
Плід спокуси...
Ось такі-то рефлексії
Січневого сексу!
Із вітру й морозу
Народжена проза
Віршем ліричним
Незвично,
Влучною римою —
Не втримаю!
Раптово
У світ пішло слово...

Промінь...
Повінь...
На чаї
Ручаї-потічки
До річки
Подалися...
У висі
Жайвора чути,
Лютий
Схаменувся,
Метнувся,
Та пізно!
Слізно
Бурулька скрапує,
Лапою
Ялинка
Сніжинки
Обмітає,

Витає
Весняний подих
В повітрі...
На вітрі
Натяків жодних
На зиму...
Незримо
Рима
Проліском
Проростає...

Місячно...
В шубі лисячій
Легідна,
Ягідна,
Шишиногідна
Гідно
За серпнем услід
В світ,
З круком
Під руку
Ступає осінь...
На носі
Бабиного літа
Павучок снує нитку...
Злитки
Сонцесяйні
Охайно
Віти обсіли...
Тіло
Крони золоте...
Ворона,
Проте,
Метушиться...
Ген, степом
Лисиця
У справах...
Заєць у травах
Принишк назирцем...
І треба ж таки оце:
Хвостом лисиця,
А тобі вже й не спиться!

Хоч осінь золота
Крізь літа й літа —
Заяче тіло
Тремтіло...
Хотіло-сь
В паслін, чи гречку —
Аби недалечко...
А було все банально і просто:
Року пора рудохвоста...
Про це не покажуть в ютубі!
Йшла осінь у лисячій шубі...

Вітер
Витер
Витвір літа.
Окраса зелена
Канула в лету.
Образи
Образи
Образи
Вразили
Душу поета...
Карими
Чарами
Ява багрянцю
Вранці
Сповістила:
Осінь рання,
Красива
І сива...

Тіні
Осінні.
Сміхом
Сонячна втіха,
Попідтинню
Попідвіконню
На осонні осені
Зайчик сонячний...
Літо бабине
Звабило

Кудохвосту душу...
Груша
Червонощока,
Руки в боки,
Пишається —
Чи до лиця,
Капелюшок з багрянця?
Бабця
На призьбі,
Наче на тризні...
Роки летять...
На веретені життя
Доля-нитка...
Дітки
Вчилися-
Розлетілися...
Лише, рудий світ,
Рудий кіт-
Пройдисвіт...
І доля руда...
Руда-біда,
Та й годі!
Краса в природі!

Вітер вщух.
Краплі дощу
По клавішах даху...
Птаха,
Сизокрила
Сіла...
Журлива
Злива
Листопадова,
Хмара —
Скуйовджене прядиво,
Падає,
Багрянцевим ладаном
Жухне в калюжах...
Осінь байдуже
Паплюжить окружжя...
Стужа
Не за горами...

ОСІННІЙ ЛИСТ

Обов'язково напишу,
Чарівна Осене, коштовна!
Лиш про одне тебе прошу —
Адресу не міняй поштову!
Десть там, на вулиці Доцнів,
У візерунках падолисту,
Поміж калинових кущів,
Тебе пізнаю за намистом...
А забажаєш, йди на чай!
Вдвох попліткуєм про жіноче...
Так швидкоплинно! Зачекай!
Наллю винця, якщо захочеш!
Із виноградної лози
Червоне, біле, хоч, ігристе...
Як забажаєш — попроси!
Махнеш прощально падолистом...
Та я чекаю, все одно!
Гряде на світ зимова втома...
З рудого біле полотно...
Зустрінемося — рік потому...

КОВАЛЬ ВІРА МИКОЛАЇВНА (нар. 1948 р.)



Коваль Віра Миколаївна народилася 29 вересня 1948 року в мальовничому селі Біленьке Запорізького району Запорізької області. У 1970 році закінчила Запорізький державний педагогічний інститут зі спеціальності «Українська мова та література». Упродовж двадцяти років працювала вчителем української мови та літератури спочатку в селі Великі Копані на Херсонщині, а потім у селі Біленьке. З 2003 року проживає в Запоріжжі і незважаючи на те, що сьогодні вона на заслуженому відпочинку, її можна зустріти на презентаціях, концертах, виставках, у театрах, на святилищі доби бронзи на о. Хортиця, на святах Запорізької дитячо-юнацької спортивної школи бойового мистецтва «Спас» на Козацькому колі. У такому насиченому повсякденному житті вона знаходить теми для своїх поезій.

Писати вірші вона почала ще в шкільні роки. Поезії Віри Коваль друкувалися в альманахах «Великий Луг», «Хортиця», «Провінция», «Зачарований Дніпро», газетах «Запорізька правда», «Запорозька Січ», «Комсомолец Запоріжжя», «Червоний промінь». Сьогодні творчий доробок самобутньої поетеси великий і різноплановий — шість поетичних збірок і роман у віршах «Узбіччя». Ім'я запорізької поетеси Віри Миколаївни Коваль добре відоме не тільки на Запоріжжі. На запорізькому літературному небосхилі вона є однією із найяскравіших представниць жіночої поезії.

Від збірки до збірки її голос мужніє. Віра Миколаївна знаходить на диво влучні образи, щоб передати своє ставлення до подій, що відбуваються. В її віршах звучить, радість і страждання, добро, любов, нещасливе кохання роздуми, тривоги, спомини. Тобто життя у всіх його вимірах. У них правда життя, що існує у взаємостунках і проявах людей, творчі принципи і кредо поетеси. Її поезії пройняті вірою в людину, в життєдайну силу кохання: «*Не залишайте жінку в самоті / з образами й сльозами наодинці. / в буденності тривог і суети / так холодно, незатишно так жінці*» («Не залишайте жінку в самоті»).

Її вірші мають яскравий національний колорит. Наш довготерплячий народ стомився від засилля неправди, грубощів, лицемірства і вийшов на Майдан, відбулася Революція Гідності, та з часом люди забувають своїх героїв... Поетеса не могла не відгукнутися на ці події, і народилися рядки: «*Всі про Майдан уже забули. / А я ж горів у тім вогні ! / І снайпера ворожа куля / У скроню влучила мені. / І плаче мати рік четвертий, / І скільки ще чекати їй? / Коли докажуть, що я мертвий, / За грати сяде вбивця мій*» («Монолог Героя Небесної сотні»).

У її поезіях яскраво постають образи матері, рідного дому: «*Мамина мова*», «*Молитва матері*», «*Плач матері*», «*Доки мама жива*», «*Мати мого чоловіка*», «*Коли від нас відходять матері...*»: «*Коли від нас відходять матері / В незнаний вирій в опівнічній тиші, / То зазвичай о тій гіркій порі / Ми стаємо доросліші й мудріші...*».

Віра Миколаївна — поет-пісняр. Вона вміло і майстерно володіє словом. Її поезія витончена, метафорична, тож не дивно, що її окремі вірші напрочуд мелодійні, і сприймаються як пісні. Саме вони принесли їй популярність: «*Наша пісня жива завжди з нами і плаче й сміється / Ще*

з прадавніх часів України і слава, і щит / Мов нестримний потік, вона лине від серця до серця / І торкається душ, наче ніжний м'який оксамит» («Наша пісня»).

Пісні на слова Віри Миколаївни є в репертуарі не тільки запорізького співака і композитора А. Сердюка, але й у народних артистів України — А. Кудлай («Не повертайсь»), Т. Повалій («Горлиця»), Н. Бучинської («Осінь вишня»), К. Бужинської («Київська Русь»), Л. Остапенко («Біла Лілея»), О. Вояж та ін. Вони стали лауреатами пісенних фестивалів, конкурсів. Зокрема пісня на слова В. Коваль, музика А. Сердюка «Бабине літо» — лауреат Всеукраїнського пісенного радіофестивалю «Пісня року» (2000), а пісня «Не покидай нас, юність полум'яна» у виконанні народних артистів України Світлани та Віталія Білоножків, написана на музику Л. Остапенко, стала лауреатом міжнародного фестивалю сучасної української пісні «Шлягер року» (2003). Крім того, поетеса є лауреатом Запорізького пісенно-поетичного фестивалю «Мамині джерела» (2002, 2003). Своєю творчістю письменниця продовжує найкращі традиції пісенної творчості українських поетів-піснярів.

Одним із основних напрямків її творчості є гумор, подекуди іронічний, іноді — сатиричний. Вона вміє знаходити смішне в ситуаціях буденних. Про це свідчать вірші, які увійшли до збірки «Побреженьки моїх кумів» (2015). Її гуморески вирізняються широкою тематикою, природністю комічних ситуацій, делікатністю сюжетів, високою культурою мови. Крім гумористичних віршів пише Віра Миколаївна і пародії. Знаходить вона свої улюблені теми в літературному середовищі. Нею написані пародії на твори запорізьких письменників: О. Медка, Г. Лютого, Л. Коваль, М. Буряка, Л. Геньбу, С. Аніщенко, О. Ткаченка та ін. Зокрема, П. Юрику присвятила пародію на вірш «Ревнивий триптих»: «Щасливий я — хорошу жінку маю! / В брехні мене ще не спіймав ніхто. / Я їй на сто відсотків довіряю, / але й ревнюю також на всі сто» («Ревнивий»).

Поетичні шаржі доброзичливі і веселі, гострі і влучні. Вона не протиставляє свої улюблені жанри — лірику і гумор, а органічно їх поєднує.

Саме за тонкий і гострий гумор її прийняли до Міжнародної асоціації українських гумористів і сатириків «Весела Січ» і дали козацьке прізвисько «Піснярка». А ще вона пише прекрасні вірші для дітей, які друкуються майже у всіх збірках. Всім діткам запам'ятаються вірші «Бігла хатка по льоду і потрапила в біду», «Піду в козаки», «Котигорошко», «Козачата» та ін.

З роками прийшли визнання і повага. З 2016 року Віра Коваль стала членом Національної спілки письменників України. Її поезія елегантна та іронічна, усміхнена і печальна, зневірена й довірлива, безтурботна і саркастична, наївна та прозорлива, як саме життя, нікого не залишає байдужим. Віримо, що головна пісня її життя ще попереду.

Збірки творів: «У калиновім цвіті» (2018); «Побреженьки моїх кумів» (2015); «Узбіччя» (2015); «Повертаюсь до витоків» (2011); «Дідизна» (2007); «На хресті любові» (2004).

Літ.: Віра Миколаївна Коваль. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ ст.)*. Запоріжжя: Дике Поле. 2017. С. 213-229; Коваль Віра Миколаївна. Серета В. П. *У царині дотепного слова*. Запоріжжя. 2015. С. 94-97; До 70-річчя відомої запорізької поетеси. *Запороз. Січ*. 2018. 22 верес. (№ 180). С. 8; Третяк С. Віра Коваль: Життя триває, усе минеться. Перемагає той, хто не здається. *Верже*. 2018. 27 верес. (№ 38). С. 20; Гнезділов А. Шануймо ДАНУ. *Хортиця*. 2012. № 5. С. 66; Сосницький Л. Пісенні журавлі Віри Коваль *Голос України*. 2012. 21 лип. (№ 132); Нагорна Г. Повертаюсь до витоків. *Черв. промінь*. 2011. 14 груд. (№ 98). С. 3; Серета В. Сія мені з небес сузір'я Терезів. *Запоріз. правда*. 2008. 30 верес. С. 4; Пилипенко Г. Віра Коваль. *Хортиця*. 2006. №2. С. 3.

Ганна НАГОРНА,
бібліограф відділу краєзнавства
обласної універсальної наукової бібліотеки, Запоріжжя

МОЯ УКРАЇНА

З прадавніх часів, з оріянських степів,
Де пахне повітря полинно,
Ідуть крізь віки, мов нескорений спів,
Тернисті шляхи України.
Тут вічний Дніпро, і тріпочуть над ним
Вітрилами крила чайні.
Тут серце моє б'ється в ритмі одним
Із серцем твоїм, Україно.

Моя Україно, ти хліб мій і сіль,
Наснага і доля довіку,
Ти — віра й любов, мої радість і біль,
Тривога — до зойку, до крику.

Відлуння віків, мов терпкий аромат,
У небі звучить безупинно:
І тупіт копит, і ревіння гармат,
Дзвін шабель, пісні Чураївни.
Тут поту і крові така ряснота
Пролита степами безвинно,
Тут колосом крапелька поту зроста,
Калиною — крові краплина.

В світах не згублюсь порошинкою я,
Мов з гілки листок, не зірвуся.
Куди б не звернула дорога моя,
Я птахом весняним вернуся.
А ти нам засяєш країною мрій,
Мов хліб на святковім обрусі.
І ниткою я в вишиванці твоїй
До серця твого притулюся.

ПОВЕРТАЮСЬ ДО ВИТОКІВ

Повертаюсь до витоків,
До глибоких тих коренів,
Звідки рід наш розхлюпався
На чотири всі сторони.
Вдалеч вітром віднесений.
Десь блукав поміж тернами.
Роде красний, впізнай мене,
Я — листок з твого дерева.

Тут осипавсь калини цвіт
Над моєю колискою,
Де Дніпро, і степи, й гаї
Нам шумлять українською.
Не порвалася ниточка —
Та, що в'яже із предками.
Роде красний, прийми мене —
З колоска твого зернятко.

Повертаюсь до витоків,
Низько схилена втомую.
Тільки з рідних джерел вода
Спрагу серця втамовує.
Після довгих холодних зим
Лан до засіву зорано.
Роде красний, прийми мене
У сім'ю свою зоряну.

ЗАПОРІЗЬКИЙ ДУБ

Був на Верхній Хортиці
Богатирський дуб:
З буйним вітром бореться
Кучерявий чуб,
З хату в поперечнику,
А з верха, мабуть.
В Польщу і Туреччину
Можна зазирнуть.

Шанований донині
Цей свідок старини,
І скрізь по Україні
Шумлять його сини.
Здолав народ наш вічний
Дорогу боротьби,
Незламний і величний,
Як велетні дуби.

Не хилився під грозами,
Шрами на плечі,
Із старим колодязем
Розмовля вночі.

Сотні літ з грімницями —
Ноша не легка:
Пам'ята Хмельницького,
Пам'ята Сірка.

Встояв дуб високий той,
Мов козак в сідлі,
Бо живився соками
Рідної землі.
Мав натуру щедрюю
Мудрий життєлюб.
Став тепер легендою
Той козацький дуб.

Ой цвіла калина
Білим цвітом красно,
Восени ясніла
Ягідками рясно.
Червоніли грона,
Як зимові ранки.
На кущах розлогих
І на вишиванках.

Налетіли круки —
Стихла колисанка.
І клювали круки
Білу вишиванку,
Чорними дзьобами
Хижа згряя чорна,
І стікали кров'ю
Калинові грона.

Ой не клюйте, круки,
Вишиту сорочку,
Бо на Україні
Скрізь ростуть дубочки.
Стане брат за брата,
Молоді та дужі —
Діждетесь розплати
За невинні душі.

НЕ УБИЙ

На усіх континентах планети
Знають всі ще з прапрапрадоби
Заповіт, що від Бога і предків,
В нім два слова коротких — не вбий.

То чому ж ти, людино розумна,
Що назвалась природи вінцем,
З віку в вік нищиш вперто й бездумно
Все, що створено Богом-творцем?

Не помітила ти у гонитві
За примарним блаженством земним,
Що стаєш для Землі у цій битві
Тягарем непотрібним, чужим.

То ж прощення собі не очікуй
За невпинний безглуздий розбій.
В болота перетворюєш ріки? —
То вбиваєш ти Бога в собі.

Сірим димом ти неба пастелі
Забруднила в дурній похвальбі,
Перетворюєш землю в пустелю —
Убиваєш ти Бога в собі.

Не здригнеться рука лицеміра,
Скривить душу в лукавій божбі.
Для забави вбиваючи звіра,
Убиваєш ти Бога в собі.

Хай тебе чуже горе не тішить,
Не спогань душу в чорній злобі.
Коли змушуєш плакати інших,
Убиваєш ти Бога в собі.

За такого, людино, старання
Світ обернеться знов на НІЦО.
Не убий, зупинись без вагання,
Якщо й справді розумна. Якщо...

НАША ПІСНЯ

Наша пісня жива завжди з нами і плаче, й сміється
Ще з прадавніх часів України і слава, і щит,
Мов нестримний потік, вона лине від серця до серця
І торкається душ, наче ніжний м'який оксамит.

Оксамитовий дотик української пісні
До солодкого щему серце кожному стисне.
Пісню, наче свічу, злим вітрам не задути,
І не можна спинити, і не можна забути.

Українська душа, мов криниця бездонна і чиста:
Скільки воду не пий, не зміліє вона й на ковток.
Нескінченне, як світ, України пісенне намисто,
Не злічити перлин, як у синьому небі зірок.

У буремні часи наша пісня тривожна і грізна,
Як вечірня зоря, вона лагідна в тихі літа,
Вірним другом іде від колиски із нами до тризни,
Щоб були ми людьми, щоб не вкрала душі марнота.

ШАХИ

Десь грає Білобог із Чорнобогом в шахи
У безкінечнім ЗАРАЗ, нудьгуючи в безчассі.
А ми тут, на землі, немов малі мурахи,
Вовтузимось даремно, до накопичень ласі.

Вдягнувши на тіла хто мантії, хто лахи,
Не знаємо напевне, звеличені і ниці,
Що грає Білобог із Чорнобогом в шахи,
А ми — лише фігури на їхній шахівниці.

СОРОЧКА-ВИШИВАНКА

З дитинства і до юності немало
Мені дарунків мама дарувала.
Я щось забув, а децю пам'ятаю,
Та цей дарунок — краще не буває.
Сорочку мама вишила хрещато,
І я у ній, мов терен біля хати.
Її з любов'ю мама вишивала,
Мені щасливу долю накликала.

Сорочка біла — подарунок мами,
У світі найдорожчого нема.
Вдягну сорочку — і немов руками
Мене за плечі мама обійма.

Подарувала матінка сорочку,
Щоб не боліло серденько в синочка,
Щоб берегла від поглядів недобрих,
Щоб не манив мене звабливий обрій,
Щоб я носив свою сорочку гордо,
Щоб не забув, якого плем'я-роду,
Яких дідів нуртує кров у жилах —
Нитками мама вміло ворожила.

Подарувала мати вишиванку.
Сорочка — не звичайна одяганка:
У візерунках, пращурів святині,
У хрестиках, збережених донині,
Не спалений, не втоплений, нетлінний
Священний код моєї України.
Вона завжди шанована в народі
І непідвладна ні вікам, ні моді.

ТАВРІЙСЬКИЙ СТЕП

Як проллється зоря у таврійські степи —
Трави росами грають довкола.
Я повітря степів усе пив би і пив,
Досхочу не нап'юся ніколи.

Є красиві десь
Гори і ліси,
Тільки степ увесь,
Сповнений краси,
Рідний і один
У житті такий,
Поїть соком він
Корінь мій живий.

У степу цім не раз гримкотіла гроза,
Мов тарпан, піднімався він дибки.
Тільки гоїла рани роса, сльоза,
І співала в руках вітру скрипка.

Я колись упаду в землю цю пресвяту,
Завершивши життя свого коло,
Поміж трав степових буркуном проросту,
Але степ не покину ніколи.

ОСІННІЙ ВЕРНІСАЖ

Ах, цей осінній вернісаж!
То не гравюри відтиск —
Там кольори такі, що аж
Очам болить дивитись.

Ходімо в жовтень, то пусте —
Ховатися в оселі.
Там сонця усмішка цвіте
У кожній акварелі.

Там листя верб і лоз гнучких
В таких гарячих фарбах!
Там осоки — як свічки
В високих канделябрах.

А там, на пагорбі, такі
Вогнисто зубі клени.
Там павутинками тонкі
Срібляться гобелени.

Там шурхітливі килими
Простелено під ноги,
Щоб зберегли надовго ми
Про осінь теплий спогад.

Сад спорожнілий вже притих
В цій золотій завії.
А в небі, як останній штрих,
Пташиний клин чорніє.

Ходімо в жовтень, доки там
Усе вогнем іскриться,
Прощання музикою нам
Щоб сповнитись по вінця.

Бо осені — як не мудри! —
Лишилось мало часу.
Холодним подихом вітри
Усі вогні погасять.
Дощ перекреслить все навкис,
І замість вернісажу —
Лиш незакінчений ескіз
Майбутнього пейзажу.

Ідуть на Хортиці дощі,
Мов благодать спадає Божа.
У дні такі тут — ні душі,
Тож від людей спочити може.
Байдуже, літо чи зима,
Чи, може, купіль та осіння,
Краплинка кожна — таїна,
Ковток причастя для насіння.

Ідуть на Хортиці дощі,
Ідуть привітно і сердито,
Струмками туляться до щік,
Щоб їй тривоги остудити.
Хмарин і хмар неспішний плин,
Похмурий дощ, бурхлива злива —
Величний хор швидких краплин
Їй прошумить про щось важливе.

Ідуть на Хортиці дощі,
Ідуть і теплі, і холодні,
Ідуть удень, ідуть вночі —
Гінці небесної безодні.
І все одно, яка до нас
Пора із тим дощем поверне,
Це омовіння кожен раз —
Святе очищення від скверни.

Коли від нас відходять матері
В незнаний вирій в опівнічній тиші,
То зазвичай о тій гіркій порі
Ми стаємо доросліші й мудріші.

Даремні запізнiлі каяття,
Що здавлять душу, мов камiннi брили,
Тепер iз нас питатиме життя,
Що встигли ми i що не так зробили.

А доки мати жде нас край ворiт,
То хай лiта вдаль вiдпливають димом,
Здається: вiчно буде юним свiт,
I ми з ним будем вiчно молодими.
Професори чи генерали ми,
I стали вже самi давно батьками,
Та все одно лишаємось дiтьми,
Допоки мама ще жива, ще з нами.

Та мати пiде. Свiт не втратить суть,
I час, як пес, залиже наші рани,
I наші дiти нам вже принесуть
Онукiв наших пiзно, а чи рано.
Життя iде, i кличуть поїзди,
Як i завжди, за синi небокраї.
Великий свiт, а iхати куди,
Коли матусi на землi немає...

ШКІЛЬНИЙ ДЗВІНОК

Банти i квітів злива,
I бiлi комiрцi,
I дiвчинка щаслива
Iз дзвоником в руцi.
Веселе калатання
Далеко чути скрiзь,
Чи перше, чи останнє —
Розчулить нас до слiз.

Для нас важливо i для них,
Усiм дорослим людям
Вiд голосу дзвiнкiв шкiльних
Серця щемiти будуть.
Що дзвiн заглушить гул авто —
Намарне сподiватись.
Вiд того болю з нас нiхто
Не буде лiкуватись.

Дзвіночок плив по колу,
Таночок свій крутив.
А клас на сходах школи
Сміявся в об'єктив.
Щасливу мить увічнить
Фотограф не спізнивсь,
Альбом щоб ностальгічно
Гортали ми колись.

Із клином журавлиним
Дитинство відліта.
Дзвіночком тим і нині
Віддують літа,
Такі ясні і чисті.
Веселі, як стрижі.
Бо спогад про дитинство —
То ліки для душі.

Я ВИГАДАЛА ВАС

Я вигадала Вас
Отут, скраєчку літа,
Допоки ще не згас
Промінчик серпня світлий,
Допоки він горить,
Немов свіча вінчальна,
І не звучить згори
Осінній спів прощальний.
Вас у мене нема
І, можливо, не буде,
І піду я сама
В листопад і у грудень.
Та допоки зірки
Сіє зоряне сито,
Не завадять плітки
Вас на бал запросити.

Запрошення на вальс
Несе Вам теплий вітер:
Букетик ніжних айстр
Із усмішкою літа.

Вже вишня у саду
Горить в огні нестерпнім.
Та знайте: я Вас жду
Отут, скраєчку серпня.

Вже відгули бали
І сплять порожні зали.
Ви, може, там були,
Мене ж Ви не впізнали.
Не принесли на вальс
Вас обважнілі крила.
Я вигала Вас,
Що не збулись — простила.

ЧЕРЕШЕНЬКА

Чарувала ніжністю музика весни.
Плавали між вишнями мрії, як човни.
Не мені світилася, гарна на виду.
Молода черешенька у чужім саду.
Краде весельця хвиля в човна.
Доля сміється: ти не одна.
Буде порожня стежка в саду:
Ти не чекаєш — я не прийду.
У думках леліючи цвіту рясноту,
Задивлявся здалеку на черешню ту.
Сам же я щовечора між густих отав
Не до неї стежечку зоряну топтав.
Літній день гойдається в кронах яворів.
Зіркою ранковою травень догорів.
Білий цвіт осипався снігом на траву,
І доспілі ягідки не тобі я рву.

КОВАЛЬ ЛАРИСА АНАТОЛІЇВНА (нар. 1945 р.)



Коваль Лариса Анатоліївна народилася 20 червня 1945 року в м. Омську Російської РФСР. Закінчила вечірнє відділення факультету електронної техніки Запорізького машинобудівного інституту (нині — Національний університет «Запорізька політехніка»). Працювала старшим викладачем у радіотехнічному коледжі, Запорізькому національному технічному університеті. Керувала літературною студією та обласним літературним об'єднанням ім. М. Гайдабури. Видала сім поетичних збірок.

Член Національної Спілки письменників України з 1998 року, лауреат премії ім. М. Нагнибіди Запорізького обласного відділення Українського Фонду культури.

А. Рекубрацький писав: «Є поети, які вриваються в літературу, як грім, як блискавка. Їх визнають з першої публікації, запам'ятовують, вивчають у школах, вузах. Є й інші шляхи — поступове, сходинка за сходинкою, постійне творче зростання. До цієї когорти належить за-

порізька поетеса Лариса Коваль. Про неї можна сказати, що її поезія народжена незалежністю України. Росіянка за вихованням, вона глибоко сприйняла ідею незалежності — душею і серцем».

Поезія Лариси Коваль дуже лірична. Поетичне кредо її можна означити словами: *«Бринить душа, неначе в неї крила, / На всі світи розходитьс я луна. / У кожного свій храм, своя невинна сила / І в кожного своя життєва борозна»*.

Світ безперервний і безмежний у часі й просторі. На цьому безмежжі людині випадає краплиночка часу, якого вистачає лише на подивування світом, а не на осягнення його. Час рухається вперед, теперішнє іде в минуле, і минуле губиться в цьому плині часу («Земне життя — перепочинок плину, / Захланна мить всесвітнього посла», «І плинність часу безупинна», «А час тече, наздоганяє пам'ять / на сонмищі засніжених вітрів»). І вже зовсім Лесине: *«Дозріла врешті. Байдуже зовсім, / Яку пророчать долю ворожбити. / Я знаю точно: буду вічно жити / У промені, у квітах, у росі»*.

За ліричною героїнею стоїть смертна людина, котра має щось спільне з вічністю і безмежжям. Поетеса навчилася виленувати з потоку буденності великі проблеми життя, зокрема, проблему збереження людської індивідуальності, нової думки у світі категоричних стандартів, проблему власної дороги серед буття загалу.

У Л. Коваль багата інтимна лірика. Ліричній героїні притаманні інтерес до пізнання і прагнення реалізувати себе як особистість. Вона — людина великої пристрасті, великої душі. Про це вона завжди пам'ятає і хоче й іншим нагадати. Концепт «душа» об'єднує кілька поезій. Вона переконана, що «найбільший злочин — душу руйнувати». Оберігає її і разом із тим відверто зізнається, які перипетії постійно відбуваються з нею: «Бринить душа...», «Реанімація душі». Лірична героїня засвідчує своє право на любов, на щастя, на розпач, на сум і смуток: *«Оце і все, що в житті я маю: / Моє кохання і моя жура, / Які в мені щоосені світають»*.

Настрій ліричної героїні мінливий. То вона в розпачі, з сердечним надривом запитує *«Де ти ходиш світами, / моя незгасла любов?»*, то переконливо стверджує: *«Журбу я вимила до-*

щем, / навіки душу зачинила», «Давно минули радості й печалі, / Давно між нами порожньо й ніяк», то, боячись сполохати реальність, несміливо зізнається: «Свою любов зруйновану, святу / Я знову по камінчику збираю», то з мольбою в голосі просить: «Не відсахнись — така настала мить: / Забутись у коханні, щоби жить».

Вона кидається з однієї крайності в іншу: «Залиш мене на самоті, / Щоб падали замріяні дощі, / Або ревла шалена заметіль / Над хатою моєю у ночі. / Не залишай мене на самоті».

Поетеса виявила дивовижну здатність адаптувати глибоко інтимні рефлексії до проблем часу, водночас переплавляючи їх у загальнозначуще, вічно суще, непроминальне. Любовна лірика Лариси Коваль явила той варіант творчої презентації почуття, «що водить сонце і світила» (Данте). Вона засвідчила «особливі духовні вібрації» (Т. Салига) авторського тексту: «У голові думки, немов джмелі, / Перетирають мрії кольорові / Від всіх оман Великої Любові».

Інтимна лірика являє ліричну героїню як особистість у високому почуттєвому стані, де любов виступає гуманізуючою духовною силою. У ній відбилась складна гама почуттів жінки. Усвідомлюючи, що вона більше не буде з коханим, лірична героїня з гіркотою говорить: «Я забуду тебе, твої очі і руки забуду. / Відлетять в небуття мої зіткані з болю слова. / Я забуду тебе, навіть згадують більше не буду. / Тільки пісня моя, тільки пісня про тебе жива».

Інтимна лірика Л. Коваль наділена потужною чуттєвістю та мисленневою енергією, що становить органічний синтез. Однак спогади ніхто не в змозі забрати в ліричної героїні і саме через них оприявнюється краса і сила справжнього почуття кохання: «Ти пам'ятаєш: дощ вночі, дерева, / Мов зірочки, краплини на гіллі, / І я їду, щаслива, наче Єва, / Ногами не торкаючись землі».

Нерідко поетеса вдається до засобу сну при художньому моделюванні почуття кохання. У поезії «Сон у Карпатах» він виражає лише фізичний стан, який є не протилежним, а паралельним стану яви: «Полетимо туди, де зорі сині, / Якихне може бути у житті. / Але чому ті крила лебедині \ Так схожі на розп'яття на хресті? / До вічності цей не спинити плин / У порожнечу, в мерехтіння, ввись... / Це уві сні, а у житті — полин / І гіркота, і смак солоний сліз».

Своєрідний сомнамбулізм — це одна з особливостей художнього світу Л. Коваль: «А я подумала, що ти мені наснився / У всіх моїх співанках калинових», «Мою печаль розсипле жовте листя / На спомин літа у осіннім місті, / Як давно мрю із карпатських снів», «І зазвучить у сні останній вальс», «Я Вас візьму у свій безжурний сон», «Як я хотіла принести / У сні твої незвідані примари!», «Вже примерки настояні на сні», «Я думать, говорить про ц е не в змозі, / але і досі мариться у сні», «Не озирайся на мої сновиди, / Це тільки сон». Як стан буття сон присутній у доволі значній частині поезій від загального доробку поетеси. Він виявляє себе і дією у просторі художньої реальності, і простором, у якому відбуваються дії, — іншим виміром цієї художньої реальності. Іноді сумнів авторки — було чи снилося? — поступається однозначній переконаності: «Пірнаю в мереживо снів, / немов засинаю востаннє».

У поезії Л. Коваль передано напружено тривожне переживання ліричною героїнею любові, кожна мить якої — єдина і вирішальна. Невід'ємною ознакою осмислення теми кохання є вияв діалектики почуттів, які однаково породжують натхнення. Визначальними при цьому є образи, що семантично пов'язані із семантикою зникання: «Вирвані з серця слова», «Я для тебе розтану, як сніг, / Ні, я, мабуть, згорю, наче свічка», «І стікають краплями отрути / Днів моїх невисохлі сліди», «тендітна крижина... Поволі зітхнула вона і розтала» тощо. Лірична героїня висловлює бажання («Я хочу восени вернути весну») і тут же стверджує, що кохання й «під осінь веснами сурмить», «Моє кохання і моя жура, / які в мені шоосені світають», «Проминають літа, / залишаючи смуту і смуток», і переконана: «Не згасне світ кохання у віках».

Л. Коваль відчуває себе донькою краю, де пройшло її свідоме життя. Любов до нього бринить у кожному поетичному рядку: *«Хай щастить тобі, Запоріжжя, / Хай святиться наш рідний край! / Щоб злітали пісні за обрій, / Журавлі тріпотіли в руці / Хай розквітне світанок добрий, / Де розписують зорі митці. / Я давно вже плачу, не скаржусь, / Я тягар свій несуч на плечі. / І мені вже ніколи не скажуть, / Що не донька тієї Січі, / Де зростала козацька слава, / Де мужнів український нарід. / Я по місту іду повноправно, / Бо за мною — славетний мій рід».*

У віках овіяна славою земля запорізька. Хортиця — символ отчої землі, символ волі, історичної пам'яті. Однак це не її «мала Батьківщина»: поетеса народилася в Росії, але за відчуттями ця земля була їй близька і рідна, бо прикипіла до неї всім серцем. Вона стверджує: *«Ми не прийшли. Ми завжди тут були, / На цій землі родючій України, / Орали, сіяли, жили, / Свої пісні співали солов'їні».*

Україна близька вже й рідна ліричній героїні. Свого життя без неї вона вже не уявляє: *«По всіх світах блукати можу я, / Та в Україну вернуся потому, / Бо тільки тут знесилена з втоми / Я зрозумію істину життя».*

У багатьох поезіях Л. Коваль бринить тиха вітаїстична радість, сильне життєствердне начало: *«Та ми живі і наша мова, й пісня, / Нас чорний біль на порох не зітер. / Постане правда крізь глуху облуду / І плоне в ніч, у непогідь лиху. / І буде ранок, буде день і люде / На вічному Тарасовім шляху».*

Хата — найпоширеніший символ у поезії Л. Коваль. Образ цей синкретичний і багатозначний, виступає своєрідною мікромоделлю українського типу життєіснування. Національна ідентичність реалізується на кількох рівнях: прагматичному, ціннісному, культурологічному («Монолог старої хати», «Смує хата, сни свої ховає», «Стоїть одинока спустошена хата», «Чи скаже хто: чия старенька мати / Живе самотньо в хаті край села?»), «...ревла шалена заметіль / Над хатою моєю уночі», «І вже хатина, наче мати боса, / по саму стріху в сивім бур'яні» та ін.). Хата як утілення моделі окремої сфери мікрокосму, перебуває в синхронії з індивідом, стає своєрідним «двійником» володаря цього мікрокосму, «повторює» його «історію». Вона стає носієм прапам'яті, схованкою найважливіших подій, каталізує спогади.

Природна сфера людської екзистенції підпорядкована сонячним ритмам, які виявляються в добовому чергуванні дня і ночі, у зміні пір року тощо. Образ ночі у Л. Коваль, як і в міфологічних моделях світу, зумовлений надприродними силами, ніч як часова одиниця сакралізується. Часова опозиція день / ніч корелює з етичною опозицією добро / зло, тим самим утілюється бінарність космічна / есхатологічна ідея. Ніч стає асоціативом духовного шукання людини. Лірична героїня знаходить відповіді на питання, яких у неї багато, саме на тлі ночі («У чорну ніч запалюю свічу, / Як дивний сон, як мрія полечу», «Зима і ніч, і сніг на підвіконні...», «І здригається ніч / на печалі замішана круто», «Запізніла любов, / що насправді пекучо-солоня, / Перелетється вночі / у зачаєну в серці печаль», «У чорноводдя ночі, ганок, вікна у вогні / І смолокип червоної жоржини», «Я починаю блюзом дихать. / Виходжу в ніч. / Виходжу в ніч», «Я заблукала в паперовім світі, / Й самотні ночі чорні, як полон» тощо).

Віршування, творення поезії — завжди від болю, від внутрішньої напруги, душевних мук: *«Оце, мабуть, і є поезія, коли / Рядок на душу — як сльоза з розмаю, / Коли слова — як пам'ять у золі — / Жаринками горять і не згасають».* Л. Коваль турбує невловимість поетичної думки, складність її передачі: *«Де ж він. Мій окаянний хист? / Де ж те єдине, вірне слово?»*

Поетеса інтуїтивно підходить до філософського розуміння того, що словами значно важче висловити все те, що відчуваєш, але переконана: на папір виливається лише те, що йде з глибин серця: *«Вироста поезія з любові, / Так і я без неї не живу».*

Особливий принцип поезики Л. Коваль — природність, простота. Вона не завжди стежить за точністю рими, за правильністю розміру. Прагнучи розкृतості форм, поетеса наближається нерідко до верлібру. Вона захоплена пошуками точного слова, несподіваного повороту почуття, нюансу психологічного стану ліричної героїні. І в цьому — сила і своєрідність її поезії.

У її творах дивує все: ліризм, заснований на сповіді, на висвітленні шляхетної душі ліричної героїні; щедрий і невимушений тон, колоритні слова, які творять особливу образну систему, уміння мислити метафорично, філософські роздуми. Деякі поезії Лариси Коваль запорізький композитор і виконавець А. Сердюк поклав на музику («Чорнобиль», «Пісня», «Вересневе танго»).

Є у творчому доробку Лариси Коваль і поеми: «Не зрадь себе», «Фатум». У них порушено вічні проблеми добра і зла, Кохання і Зради, немеркнучої материнської любові. Їх поезика зумовлена прагненням поетеси досягнути внутрішню сутність світу і людину в ньому. Це зумовлює природу поетичного мислення Лариси Коваль, яка за допомогою метафори, як і в поезії, вибудовує художній світ, проникає у глибинні площини світовідчужання й народного духу.

Збірки поезії: «Повернення до себе» (1996), «Від болю до весни» (1997), «Сполох осінніх айстр» (1998), «Озори мою душу, надіє!» (2000), «Шляхами Піднебесної» (2001), «Світлини долі» (2003), «Вибране» (2005), «На прощальний танок запросив листопад» (2018).

Літ.: Рекубрацький А. Лариса Коваль (1945 р. н.). *Письменники Запорізького краю (20-90-ті роки ХХ століття)*. Запоріжжя, 2002. С. 522-531; Юрик П. Лариса Коваль — лауреат премії імені Миколи Нагнибди. *Запорізька Січ*. 2007. 15 грудня (№245); Лупинос Г. Непрощальний танок. Любовна лірика Лариси Коваль. *Коваль Лариса На прощальний танок запросив листопад. Поезії*. Запоріжжя : Дике поле, 2018. С. 5-10; Середа В. Як Закон України про мови змінив долю Лариси Коваль. *Запорізька правда*. 2019. 08 травня (№19). С. 13.

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук, професор
Запорізького національного університету

Я ХОЧУ ЖИТИ НА ЗЕМЛІ»

Малікова Р. П.

Вітаймося! Добридень! Я — Лариса.
Мої роки вже хиляться униз.
А я їду по краєчку карнизу,
І шанс єдиний тільки — вознестись.
Я баланую між «за» і «проти».
Он зірка мерехтлива... Дотянись!
Все ті ж вітри і цей жахливий протяг,
Лиш тільки б не зірватися униз.
За все в житті ми мусимо платити.
А світ жорсткий. Не вибачить хитань.
І що є «Я» в двотисячному літі:
Лиш згусток снів, думок і намагань.
Давно від неба не чекаю манни.
Душа тремтить від подиху вітрів.
А я в собі і перша, і остання

В сліпучій хуртовині кольорів.
І я не хочу, щоб зів'яли квіти.
Ще колоситься жито у полях.
І є ще куди мені летіти.
І крила ще у мене не болять.
Та час мине, мої розтануть риси.
Впаде завіса, і зітхне партер.
Не зникну я. Не хочу за куліси!
Я буду тут. Назавжди. Як тепер!

ЛЕТ

Ми не раби — ми богові онуки.
Шукаєм вічно втрачені сліди,
І, не знайшовши радості і муки,
З кущів господніх крадемо плоди.
Розшматували світ на бездоріжжі,
Тримаємось на лінві божевіль.
А над Дніпром здійсмають небо крижні,
І ранкове сонце виринає з хвиль.
Впаду в росу із виру безталання.
Де спокій мій? О, Боже, сили дай!
Я у своїй землі візьму світання
І келих ним наповню через край.
Я піднімусь онукою Даждьбога.
Це перший крок від пустки до джерел.
Святиться Божим іменем дорога,
І кличе в лет розкрилений орел.

Колись я була дощем.
Я блукала у царстві тіней
бездумною вулицею.
Я витирала обдерту фарбу з її очей
і залишала там зорі.
Я вимивала брудний асфальт
від запльованих слів, що липли
до підошов синтетичними зморшками.
Я йшла по землі блискавками,
і замовкало шарудіння папірців,
пожовклих і непотрібних.
Я викохана в захмарній глибині
космічними вітрами.

Я малювала сині дерева
на березі синіх річок.
Я була божевільна вірою,
що це комусь сподобається.
Я мріяла впасти в твої долоні
о третій годині ночі,
щоб рано ти подумав,
що назбирав по світах діаманти.
Незбагнений земний абсурд!
Я втомилася бути дощем.
Я — жінка, приваблива і хтива,
п'ю з тобою вино і чорну каву.
Я вбираюся в червону сукню,
аби ніхто не помітив хворих очей,
і що замість крові в мені тече пам'ять,
і я інколи падаю, падаю
у чорну безодню байдужих парасоль.

Себе шукаю у словах,
Хоч віднайти і не судилось.
То, може, й справді се наснилось
У хворобливих довгих снах.
Спливаю в нежить восени,
Кружляю в листопадних дзвонах.
А на гілках у голих кронах
Слова, як ноти, в вишині.
Чи як птахи. Спіймай за крильця —
Враз випурхне і все... Луна —
Бринить обірвана струна,
То я — з журбою наодинці

ПІСНЯ

Володимиру Цуркану

Як заграв баян — розстелився степ
По сухій стерні рута-м'ятою,
І по тих ярах, де полин росте,
Де була зоря розіп'ятою.

Баяніст оцей бачив сім світів,
Сім зітер з чобіт підшов.
Він пісні співав, бо любов'ю снів,
Та ніде її не знайшов.

Тільки чули степ та полин-трава,
Як з душі сльоза покотилася.
Зацвіли в степу, наче мак, слова,
І веселка з них народилася.

Зустрічав її співом жайворів,
Аби слід її не прочах.
Диво-дівчина з веселкових снів —
Він пізнав її по очах.

Як гадалося, так і сталося...
Не картай себе, що спізнилася.
Ув очах зірки, на устах роса,
Як п'янке вино, заіскрилися.

КУПАЛА НІЧ

У літі зупинилися ліси
І впали зорі на гілля зелене.
Ту ніч вони були без мене.
Тремтіли зоряні листи.

І вабились там мавки між дерев,
Лісовики гойдалися у кронах,
Їх від очей людських боронив
Якогось звіра хижий рев.

Там зацвітала папороть вогнем,
У темних хащах — не про людське око.
Мені здавалось, милий сокіл,
Що в ніч ту долю ми збагнем.

Сріблястий бісер, мов холодний піт,
Впав на листи зелені божевіллям.
А в синій вазі квітне зілля —
До раю з пекла переліт.

Загоїть спів покраяну блакить —
Синички всілись на струні світання.
А я всю ніч виплескую в кохання,
Яке під осінь веснами сурмить.
А на зорі невідворотній відчай

Відшукує омріяні шляхи,
 І видихнуть потомлені дахи
 Передосінній сум в лелечі вічі.
 Оце і все, відструнило, щемить,
 То Божий гнів співає плинність часу.
 У пустці щій метеликом щомить
 Згораю і народжуюсь відразу.
 Дихне зима на згарище надій,
 І побіліють мої довгі коси.
 А я боюсь згубить ранкові роси,
 Що випадково, лиш мені одній,
 Колись на щастя дарувала осінь.
 Вони блищать на кінчику пера,
 Мов діаманти, душу зігрівають.
 Оце і все, що у житті я маю:
 Моє кохання і моя жура,
 Які в мені щоосені світають.

ДВАДЦЯТА ВЕСНА

У вірші свої я тебе сповивала,
 Я маревом слів заморочила очі,
 Сама на тоненькій крижинці стояла,
 Неначе на скельці весняної ночі.

Я довго тендітну крижинку просила,
 Зими щоб зі мною вона дочекалась,
 Натомість сказала мені: «Вже несила», —
 Поволі зітхнула вона і розтала.

А далі проміння негадано щире,
 Гаряче, болюче — червоне вино,
 Мене в березневий, безвихідний вирій
 Нестримно в обійми твої понесло.

Згоріло. Зболіло. Та пам'ять безмежна,
 Бо й досі іще у смарагдових снах
 Стоїть очерет у воді безшелесно,
 Немов повернулась двадцята весна.

Оце, мабуть, і є поезія, коли
Рядок на душу — як сльоза з розмаю,
Коли слова — як пам'ять у золі —
Жаринками горять і не згасають.

Нічого не напишеться мені!..
Лежать слова із каменем на шії.
Либонь згубились десь у метушні
Мої захланні, вистраждані мрії.

Вже налігалась... Годі! Супокій!
Десь там у небі журиться Всевишній
По всій моїй недбалості гіркій.
Свічки хай світить більш за мене грішний!

Я знаю все: і те, що зрине час,
Зруйнує скарб з найкращого металу,
Спливе життя, і доля вже не дасть
Сказати все, про що не написала.

У людини в голові
завжди крутяться думки
плазують наче ящірки
разом із людьми виповзають
із під їздів на сірий асфальт
далі напереріз авто
машини сновигають туди-сюди
наче ті ж самі і разом стають
і дивляться одне на одне
водії і пішоходи
про щось думають
чи лякають одне одного
чи просто спостерігають
і про щось думають
от якби записати якби зняти
у всіх кардіограми
енцефалограми
якби зібрати оту всю енергію
від мозку від рухів від намагань
і додати до моєї енергії
а якщо і від сновидінь

вистачило б їй на живлення
якогось там циклотрону
чи хоч на маленький акумулятор
в приймачі що в мене на кухні
стоїть як докір
чи стала б я тоді розумнішою
закриваю фіранку
підвіконня подряпина
ковзнула поглядом
от якби...

Не варто вже! Не поривайся і не клич!
Усі стежки загорнуті в сувої
Десь там за пам'яттю,
За світом потойбіч.
І тільки власні кроки за собою.
Та мариться: два силуети у вікні,
Мов дрібки сонця, встромлені жарини
У чорноводдя ночі, ганок, вікна у вогні
І смолоскип червоної жоржини.
Вдивляюся у себе, наче звіддала.
Щось є в душі, чого повік не збудеться.
Невже це я! Кричить під серцем немовля,
Ще не народжене, а вже забуте.
Отож не клич, не варто! Прощавай!
В моїм житті усе нормально буде,
Хоч мрій моїх розхитаний трамвай
Обплутаний мільйонами огудин.

КРАСНОСЕЛЬСЬКА ОЛЕНА ГРИГОРІВНА (нар. 1970 р.)



Красносельська Олена Григорівна народилася 28 серпня 1970 р. у місті Запоріжжя, у інтелігентній сім'ї. Її батьки були інженерами за фахом і завжди приділяли увагу освіті та естетичному вихованню дочки. За словами О. Красносельської, саме її батько сформував у неї любов до книжок, до читання та зокрема до астрономії. Після закінчення Запорізької середньої школи № 23 у 1987 році, вона вступила до Запорізького машинобудівного інституту (нині національний університет «Запорізька Політехніка») та здобула освіту за спеціальністю технолог зварювального виробництва. З 1998 року працює на запорізькому підприємстві «Тріада Лтд». Ця інжинірингова компанія займається таким далеким від літературного світу видом діяльності як роботизація зварювальних процесів і активно впроваджує ідеї промислової революції 4.0 в Україні. Однак, працюючи у складній технічній сфері діяльності, О. Красносельська знаходить час і для творчості. Запорізька письменниця рано виявила свій мистецький хист, вже з семи років вона почала писати вірші, відточуючи власну художню майстерність, брала участь у різних творчих конкурсах та гуртках. Поетичний досвід О. Красносельської згодом проявив себе у її прозових творах, які називають «поетичною науковою фантастикою».

Олена Красносельська закохана у своє місто, образ якого проступає у багатьох її творах. Це місто, у якому Олена виросла та знайшла своє кохання, пізнала радість материнства та жіноче щастя. Щирий ліризм у ставленні до свого краю постійно проривається крізь рядки текстів на різну тематику. Образ України, Запорізького краю, алюзії на сьогоденну реальність надають творам актуальності та дозволяють вписати наш край у загальний світовий, навіть Всесвітній контекст.

Перу О. Красносельської належать численні оповідання, нариси, вона є співавтором науково-фантастичного роману «Фімбулвінтер», роману у новелах «Теорія Дикого Поля. Софія», до того ж написала сольний роман «Цифрові дощі часу». Художні твори Олени Красносельської видавалися у багатьох журналах, збірках, антологіях в Україні та за її межами. Висока естетична якість її творіння була визнана на державному рівні, про що свідчить Національна премія України з фантастики, отримана авторкою у 2013 р. в номінації «Повісті» за твір «Точка відліку».

Олена Красносельська є членом Запорізького обласного літоб'єднання, а також Національної спілки письменників України, постійно надає підтримку молодим запорізьким письменникам, всіляко сприяє розвитку літератури нашого краю. Талановита письменниця бере участь і у соціальних творчих проектах, що мають на меті привернути увагу громадськості до проблем нашого краю, країни, землі (зокрема, Ленд-арт «Хортиця» з інсталяцією «Промдерево. Крик» тощо).

Коло інтересів майстрині слова є надзвичайно широким (астрономія, фізика, мистецтво), що проявляє себе у багатозаровості її текстів, які вражають науковою точністю опису технічних деталей, глибиною філософських роздумів, ступенем занурення у таїни психології та поривами у вищі, духовні сфери. Поєднуючи раціоналізм наукового мислення із чуттєвістю тонкого знавця мистецтва, О. Красносельська надає своїм творам привабливості у очах читача, прагне торкнутися струн душі навіть найбільш прагматичних із наших сучасників. Всією своєю творчістю вона реалізує настанову

Кадзуо Ішігуро, висловлену у романі «Не відпускай мене», що мистецтво демонструє людині, ким вона є, якою вона є всередині. Як стверджує Олена Красносельська, «Мені здається, будь-яке мистецтво має підносити, надихати того, хто до нього торкається серцем. Я дуже хочу віднайти такі слова і написати такі твори, які змогли б дати читачеві щось дуже важливе, цінне, показати щось дивовижне і красиве». І письменниці це вдається, адже жодний із читачів не залишається байдужим при ознайомленні із її психологічно переконливими творами про одвічні питання, сокровенні бажання та потаємні порухи людської душі.

Олена Красносельська має реноме автора науково-фантастичних творів, за її словами «Наукова фантастика саме такий жанр мистецтва, що надихає мене досліджувати простір і час». Водночас, дуже складно дати однозначну жанрову дефініцію творам мисткині, адже наукова фантастика виступає лише тлом, своєрідним поетологічним механізмом для вивчення буття та свідомості наших сучасників.

Важливо відзначити, що твори О. Красносельської є надзвичайно актуальними і цікавими для сьогодення, свідченням цього є цікавість з боку читачів, критиків та навіть блогерів. Очевидно, що популярність прози письменниці визначається нетривіальністю її підходу до вирішення мистецьких завдань. Її тексти завжди побудовані на контрастах, на своєрідній грі з читачем, його очікуваннями та стереотипними уявленнями. Найбільш очевидною особливістю творчості О. Красносельської є потяг до жанрових експериментів. Як стверджують автори дослідження, присвяченого роману «Цифрові дощі часу», цей твір — «яскравий приклад творчої жанрової гібридизації і представляє переплетіння елементів класичного роману, фентезі і наукової фантастики». У своєму відео блогер Роман МТТ вбачає у романі присутність елементів кіберпанку, сама ж Олена класифікує свій твір наступним чином: «Це міцна наукова-фантастика. Я навіть сказала б те, що називають *hard science fiction*».

Вочевидь, що цей текст, який будується на поєднанні опису життя простого люду та світу високих технологій (кіберпанк), а також представляє документально точний опис технологічних процесів та науково-технічних досягнень («жорстка наукова фантастика»), змальовує онтологічні проблеми пересічних людей (психологізм) та детально прописує часопростір і мотивування характеру (реалізм), дійсно, є яскравим зразком вдалого жарового експерименту, який розширює читачьку аудиторію роману та забезпечує його популярність.

Таким же жанрово неоднорідним є і роман у новелах, написаний О. Красносельською у співтворстві із Г. Лупинос, «Теорія Дикого Поля. Софія», у якому елементи фантастики органічно поєднуються із характеристиками психологічної, філософської, реалістичної літературної традиції.

Ще однією особливістю творчості О. Красносельської, яка сприяє створенню оригінально-неповторного стилю авторки, є введення інтермедіальних алюзій до різних видів мистецтва — музики, живопису, поезії тощо у науково точний і детальний опис світу сучасних технологій. Як стверджує сама письменниця, «Що може відрізнити мою книгу від інших? Мабуть, те, що я пишу про речі, які добре розумію, які мене дуже цікавлять. Я фахівець із роботизації, це така дуже цікава новітня спеціальність, і щодня маю справу з промисловими роботами, тому добре розумію, про що пишу... попри науковість, моя книга дуже поетична, вона продовжує традиції запорізької поетичної школи».

Оповідання «Крик» має складну жанрову природу, у ньому зовнішні атрибути науково-фантастичного твору відступають на другий план, а на авансцені залишається оголена людська душа, обпалена смертю рідної людини. Це радше філософсько-психологічне оповідання з елементами фантастики, яке сфокусоване на осмисленні одвічних екзистенційних проблем: людина, яка освоює макрокосм, не може до кінця осягнути власний внутрішній мікрокосм.

У творі йдеться про чоловіка, який надвечір приходить на могилу батька, щоб поговорити із ним, а також щоб розчистити сміття, яким завалило надгробок за час синових польотів до зірок. Очищаючи фізичне місце, протагоніст приводить до ладу свої думки, приходить до усвідомлення

суті своєї природи та розкриває своє бачення смислу буття людини у цифровому світі («У людства є все, чужого не треба. Нам нічого просити, хіба що пробачення. За все, що коється тут, на Землі»). Розповідь від першої особи, від особи головного героя, дозволяє авторці передати психологічну напругу та моральний стан людини, яка втратила рідну душу, і яка опинилася сам на сам із холодним цифровим Всесвітом. Потік свідомості героя огортає як фактори зовнішнього світу (кладовище, на якому немає птахів і тільки інколи виють собаки, і яке перетворюється на метафору ставлення людей до свого минулого та своїх померлих), так і внутрішні події — віртуальний діалог героя із батьком, його спогади, його думки.

Нелінійність побудови оповідання — калейдоскоп сцен фізичної реальності та внутрішніх подій, спрямована на увиразнення психологічних моментів. Поєднання наукового та художнього стилю, свідчить про наявність рис наукової фантастики, втім, при першому читанні складається враження, що це глибока філософська проза, адже надмір технічних деталей ще більше підкреслює трагізм буття окремої людини у такому великому, холодному й індивідуальному цифровому Всесвіті.

Етико-естетична цінність цього оповідання визначається і наявністю численних інтертекстуальних та інтермедіальних зв'язків: кодуючи текст на декількох рівнях, автор оповідання намагається привернути увагу різних читачів, а також розшири інтерпретативний потенціал свого тексту. Часопростір оповідання окреслений пунктирними лініями та представлений контрастами: фізичний світ сусідить із нефізичним, час не є чітко визначеним. Зазвичай у науковій фантастиці події відносяться до далекого майбутнього, до інших планет або світів. У цьому ж творі ми бачимо рельєфно намальований земний світ, а світ зірок представлений лише окремими загальними рисами. Час подій є неоднозначним — начебто цей пілот живе у світі далекого майбутнього (про це свідчать описи деталей наукового розвитку людства). Водночас, складається враження про близькість його внутрішнього часу нашому власному.

Вже із назви тексту обізнаному читачеві стає зрозуміла паралель із відомою картиною «Крик» Е. Мунка, відомого норвезького експресіоніста, яка завдяки візуальним образам відтворює почуття самотності, безпорадності. Лексема «крик» апелює і до концепції «театру жорстокості» А. Арто, у якому крик є одним із засобів впливу на емоції та психіку глядача. У оповіданні «Крик» проводиться паралель і з славнозвісним «Чорним квадратом» К. Малевича, який давно вже став символом меланхолії, самоти, відчаю. Крім того, автор апелює до авторитету австрійського живописця Шіле тощо.

Обізнаність автора оповідання із мистецтвом накладає відбиток на текст, тож колористика твору є вельми промовистою і емоційно насиченою. Домінуючим є чорний колір, який описує і могилу батька («батько відступає, занурюється глибше і глибше в свій чорний квадрат»), і буття землі («земля має свої чорні діри»), і Всесвіт («А в палевій точці сходу вгадується чорна діра нескінченності»). Крім того, у тексті присутній і червоний колір як засіб передачі настрою розгубленості та невизначеності («Крапля по краплі / червоні / тянуться / світові лінії / так звучить кров»). При цьому велику роль відіграє гра контрастів, яка проявляється не лише у постійному протиставленні світу технології та світу душі, далеких зірок та такої близької землі, але й у грі світла та тіні. Цей прийом є потужним засобом художньої реалізації постмодерністської невизначеності, мінливості буття сучасної людини, яка губиться у вирі цифрових технологій, втрачає свою самість, свою суть.

Завершує цю майстерно змальовану картину душевної та моральної кризи образ Землі-корабля, котрий загубився у Всесвіті і не знає, куди спрямувати себе далі. Відкритість фіналу дарує читачеві можливість самому вирішувати, як вийти із глухого кута байдужості та імморалізму, у який людство потрапило через надмірне захоплення науковим прогресом.

Читати це оповідання цікаво, втім, не легко, особливо якщо очікувати традиційного для наукової фантастики екшену та динамічного сюжету, адже події сьогодення представлені крізь призму рецепції головного персонажа, у його неквапливій інтерпретації. Це інтелектуальне читання, таке, що

потребує повторного осмислення, поступового розкриття усіх прихованих смислів, і гарантує чимало відкриттів та несподіваних знахідок навіть для найбільш вибагливих читачів.

Тв.: повість «Точка відліку»(2012), романи: «Фімбулвінтер»(2013, у співавторстві); «Теорія Дикого Поля. Софія»(2016, у співавторстві); «Цифрові дощі часу»(2017); Есе: «Люди минулого» (2015); оповідання «Що більш важливе»(2008); «Гіркота втрати»(2008); «Співоче каміння»(2009); «Очевидне-неймовірне!»(2009); «Ця дивовижна Дубхе»(2009); «Листівка з Дубхе»(2009); «Янголи – це ми!»(2010); «Наздогнати минуле»(2010); «Зірки зі сміття»(2010); «Співоче каміння»(2010); «Соло для Всесвіту»(2011) та ін.

Літ.: Ботнер В. С. Передмова. *Красносельська О. Лупинос Г. Теорія Дикого Поля. Софія.* Запоріжжя : Дике Поле, 2016. С. 3-8; Роман МТТ. Про фантастику. «Цифрові дощі часу». Олена Красносельська. URL: <https://drive.google.com/file/d/11Fb35md4UxjR-WyIDzr5Z5lZh2GjX8WY/view> (дата звернення: 05.07.2019); Тараторіна С. Новинки української фантастики. Презентують автори. URL: <http://litakcent.com/2017/10/04/novinki-ukrayinskoji-fantastiki-prezentuyut-avtori/> (дата звернення: 06.07.2019); Pierce J. The Literary Experience of Hard Science Fiction. *Science Fiction Studies*. № 6. Vol. 20. Part 2. 1993. URL: <http://www.depauw.edu/sfs/abstracts/a60.htm> (дата звернення: 06.07.2019); Senkevich G., Botner V. Genre Peculiarities of the Fantastic Novel by Elena Krasnoselskaya «Digital Rains of Time». *Modern European Researches*. 2018. Issue 1. P. 48-58.

Катерина ВАСИЛИНА,
кандидат філологічних наук,
доцент Запорізького національного університету

КРИК

*Поки я літав до зірок,
могили батька засипали сміттям.
Як можемо ми з цим
літати до зірок?*

Мене звуть... неважливо, як звуть мене. Ім'я мого батька – Григорій. Ім'я діда – Терентій. Але ім'я прадіда я не пригадаю.

Вечоріє. Я прийшов на могилу батька ще вранці, але так і не встиг поговорити з ним. Тут свій Всесвіт, свої відстані й поняття часу. Навколо тихо. Навіть дивно – небо, ось воно, велике і важке, але порожнє. Птахів немає. Ніколи тут не було птахів. Собаки – ті виють вечорами, іноді навіть, худі, і ще менш реальні, ніж тіні від листя, миготять між могил, витягуючи загострені морди, розглядають мене без страху, і враз стає зрозуміло, хто тут господар. А птахів немає. І людей тут нема – проходять іноді/десь, все прискорюючись, зникають, беззахисні. Необережні. Поспішають, набираючи в легені повітря: вгору-вниз, маятник; вдих-видих, захід-світанок. Навіть втоптана глиняна стежка відроджується зеленувато-сірою асфальтовою гілкою, торкнувшись уявної межі. Згинається пружно, б'ється об неї, пробиває живу стрічку-вену шосе, залишаючи на узбіччі рвані пророслі дрібки, перетікає. І вже за поворотом впевнено припадає до гамірної міської артерії-магістралі – злегка прогірклої від заводського диму, лінії життя.

Мовчазна боротьба за могилу батька тягнеться кілька років, і поки не відомо, хто в ній програє. Що робив він не так? Обертаючись на минуле, що? Вже нічого не скаже. І нічого

не вдіє. Придавлений зверху, не встигнувши попрощатися, батько відступає, занурюється глибше і глибше в *свій* чорний квадрат, зменшується, розгладжується: відпливом, заходом, видихом. Такий феномен/танець часу — два кроки вперед і крок назад: потерта зморшкувата шкіра землі молодіє, жадаючи дитячої чистоти, вирівнюється. Безмовна армія дивиться вслід. Не вирватися: зроблено крок назад. Хоча він і сам би зник, незмінно б вицвів під гарячим липневим сонцем, як згладився і зник колись пагорб над Дніпром, розчинився в наростаючому світі стогоном, струмками висхідного тепла. І сотні людей, що пройшли по ньому, розчинилися, теплом потягнулися, притягнулися до розпеченого сонця-магніту. До зірок. Переплуталися світлотінями. *Остигали* мерехтливо-повільно.

Протистояння почалося зенацька: гробниця осіла на початку весни. Здається, саме тоді з'явилось сміття. Спочатку несміливо — дим від усього, що колись *було*, але стара огорожа похитнулася і під таким напором, бетон осипався, оголивши пруті каркаса. Потім хтось вирішив, що пора, і могили завалили спочатку гілками, згодом — сміттям. Раніше мені було неважливо, де і як народжувався і виростав сміттєвий *вир*: тут, там, в тридцяти метрах ліворуч-праворуч, ближче-далі, що там було і як звалювалося шарами, дрібками, шматками чиєїсь (чиєї?) вовни упереміш із землею (глиною). *Цей* втягнув у себе сотню поліетиленових тривимірних сфер — розшароване-стрічкове різноманіття; в кожному банку стиснуто сміття людини, що тоне десь поруч у цій землі — на відрізаному окрайці в півтора-на-два метри. Звичайно, звичайно, це сміття простору ще живих.

Здираючи шкіру з пальців, я перетягував всі ці клятві шматки омертвілих речей: пластмасові квіти, зів'яле листя, зламані гілки і згаслі фантики, мішечки з тельбухами *розжиття*, пляшки, уламки, каміння і камінчики — в півсотні метрах від центральної дороги ріс *величезний вир*. Стовбур дерева, майже непідйомний, звідки взявся тут? Ніс на спині. Хрест. Холодно в душі. Не закидайте мертвого. Відтягав всю цю нісенітницю...

Глина тут щільна, увібрала за день тепло. Надвечір вже все у глині — руки, одяг, душа. Відчуваю, що сам прийшов із землі. В цей раз могилу батька майже засипали свіжою землею, майже посунули — замість однієї сусідки ліворуч з'явилися вже троє: братська могила. На місці покійної пані міцно лежало сімейство Безсмертних, судячи з написів на табличках. Змогли. Захопили. Доріжку і частину огорожі поглинув новостворений конгломерат, і складно було навіть уявити всю цю різнорідну безладну багатокутну суміш тіл. Знесли під корінь кушки самшиту, посаджені мною колись. Насипали кургани-береги слизько-руді — ось троє в човні, собака легко вміститься, якщо раптом четвертою зверху над жінкою, у ногах. Пливуть.

Так страшно, соромно і холодно — ніби ти відкриваєш двері, які ні за що не повинен відкрити, і бачиш щось таке, чого ні за що не повинен би знати: смерть — не кінець. Навіть коли тіло стане чужим, а кров розчиниться в рудуватій (від крові?) землі, ти продовжиш боротьбу з підступно-владною силою, що живе захищаючись над *крихітною безоднею*, що надали тобі під вічність. Примара на глиняних ногах — уся ця червоно-жовта морда-маса жадає відібрати і невеликий оплот останнього притулку. Перевертні і упирі? Чудовиська чи нечисть з котячими та вовчими хвостами підступають так близько і нависають безликою масою, не примар потрібно боятися, але *живих*.

Долоні в кров, відкидаю глину, відчуваю цю землю, як ніколи — таку велику і таку маленьку, може, тільки тепер і відчув. І зрозумів: у життя дві смерті. Спочатку зникає плоть, після — ім'я.

*Світло, тінь, світло, тінь — мерехтять дзвони.
 Бинтами, на рани, лягають стрічки-брижі
 від листя ще живих дерев.
 Брижі від квітів.
 Брижі від ще живих — цвіт часу.
 Квітів живих немає.*

Дикі думки, їх ніхто не чекає, вони не потрібні тобі і тільки заважають жити в монотонній ходьбі за часом. До чого вони приведуть, ти не знаєш, вказують тобі дорогу. Вже вечоріє і, витримавши бій, я повинен повертатися у свій цифровий світ, але все сиджу і сиджу на розтрісканій лаві, спершись ліктями на крихітний столик — у сутінках він уявляється Чорним квадратом. Вдивляюся в тіні на його металевому полотні: облуплені, напівстерті дощем і вітром, шорсткі шари фарби. Але усі кольори минулого наприкінці поглинаються чорним.

— Я став пілотом, батько. Колись ти показав мені зоряне скупчення Плеяд у сузір'ї Тельця. Люди зможуть подорожувати, незважаючи на відстані, так ти сказав.

Я зміг це зробити. Я був там.

На світлині батько молодший, ніж я зараз, і дивиться так, немов щось сказати хоче. Наш діалог ніхто не перериває, тут дуже уважні слухачі, і дуже тихо, тому я продовжую говорити: про синтез числа, про цифрові кораблі, про свій політ і про світи, які мені відкрилися. Про зустріч у космосі і про свої страхи.

Числа народжуються десь, ми сприймаємо їх як даність, вигадав одного разу число, як образ. Вони крихкі і нематеріальні, але свідомість людини здатна перетворити образ в матерію, витягнути з нізвідки інформацію про хлопчика з кам'яного століття, і про батька цього хлопчика, і про його сестру. Про те, як народився хлопчик, як жив і як помер. Його ім'я. Без меж. І без загат. Світ став технологічним: сьогодні все на Землі «розумне», з будь-якого каменю можна зчитати інформацію. Штучний інтелект, хмарні простори... Але зірки, зірки як і раніше, такі далекі. Ми залишаємось прикутими до системи.

— Розкажи мені про Синтез, — просить батько.

— Складна, вимотуюча, завдовжки у роки, дорога, яку я ніколи б не зміг пройти один. Пам'ятаєш, у дитинстві я хотів доторкнутися до зірок, ти сказав — прибори відстань як перешкоду! Я виріс і зібрав команду. Вийти на світові технологічні корпорації нам не вдалося, а наша держава мала б більш спрямовано вирішувати проблеми хай-тек, грошей нам не дали. Тоді ми звернулися до громади міста. Невелике, просте і міцне корінням, поранене подіями століть — місто фінансово нас підтримало, люди, які тут живуть, в нас повірили.

Не знаю, як сформулювати питання. Не можу підібрати слова, вони зникають, немов питання моє знаходиться поза часом, поза моїм життям. Я повинен щось змінити, тому що не можна так далі.

— Розкажи мені про Синтез, — все ж просить батько.

Розказую про невеличку лабораторію Чисел, яку розташували у техцентрі одного з хай-тек підприємств, вікнами вона дивиться на Дніпро. У місті є свій яхт-клуб, вітрильники пливають по річці, я завжди шукаю їх поглядом, хочу дістатися на край землі, побачити справжній океан. Космічний океан схожий на земний — ті ж вітри, і бурі, і сонця, хмари, дощі. Згадую, скільки років ми заглиблювалися в основи фізики чисел і розробляли цифровий корабель. В основі Синтезу числа лежала системність: природні закономірності, покладені в основу кодів. Спрощення. Прочитання світу, як абстрактної структури чисел. Здається, Бог погодився

з цим, подарувавши нам Синтез — людство рвалося до зірок, очікування науково-технічного прориву в створенні нових двигунів для міжпланетних кораблів затягнулося, потрібний був прорив в абсолютно іншій області.

— Так ти зробив це?

Місячне сяйво майстерно обкреслює межу переходу в тінь батьківського обличчя. Я вдивляюся у чорні прорізи тіней на світлині й намагаюся схопити, утримати цей його погляд, що залишився мені у спадок. Здається, саме в глибині різаних тіней-ран криється щось важливе. Тіні наших тіней. Я так безжально роздираю поглядом нічний морок, що сама дійсність спотворюється під цим тиском і поволі просочується крізь щілини тіней, витікаючи за уявний горизонт світлині. Надчутлива, зникаюче-плинна структура часу: гаряча і в'язка кров стогне усередині тіла, дика, дика енергія.

Крапля по краплі
червоні
тягнуться
світові лінії
так звучить кров.

— Нас ніколи не сприймали серйозно, — говорю про здатність перевернути світ і дати імпульс новій технологічній революції. — Хоча країна продукувала унікальні інженерні послуги та продукти високої якості, за драйверами зростання ми стабільно посідали позиції десь серед «незрілих країн з високими ризиками». Плентались позаду Нігерії та Бангладеш. На одному з останніх економічних форумів хтось з глав держав, обговорюючи швидкість нашого економічного зростання, сказав про «гусеничний хід», ніби ми просуваємося повільно і ніколи не зможемо обійти розвинені країни. І ось ми заявили про Синтез числа і запуск першого цифрового корабля.

— Шалена гусениця спрямувалася до зірок, — посміхається батько.

— Вони були іншими, цифрові кораблі. Здається, торкнеш незручно, і прозорий корпус не витримає і розсиплється на місці. Всередині еластична «шкіра» (твоя друга шкіра) рясніє найдрібнішими численними датчиками, тактильними накладками спеціальних структур, що розшаровують наше сприйняття інших вимірів, так відбувається просторово-часове об'єднання людини із всесвітом. Я був пілотом першого цифрового корабля і знаю, як це, коли з'являється здатність сприймати світ як число: тепер всесвіт для тебе — одиниця, а ти — частина двох різних світів, земного й зоряного. Невизначений стан, що вимагає конкретики, *хмара між світами*. До капсули підведений невеликий пристрій, своєрідний варіант «Енігми», роль клавіатури для введення грають цифрові сітки-інтегратори — уловлююче поле, що вказує кораблю координати точки всесвіту. Існує далекий орієнтаційний порядок для хмари, він спрямовує тебе в потрібну точку — і ти на планеті Ерл, доторкнувся до неї поглядом. У цифровому кораблі ти сам — частина чогось більшого, ніж Земля.

— А далі?

— Роль дешифратора виконує людина, підбирає систему декодування для візуалізації зліпків цифр. Далі — Синтез числа на базі одного або декількох промислових модулів, відновлення повного об'ємного зображення об'єкту зі збереженням усіх його фізичних характеристик. Ніби просто. Всесвіт — зведення кодів і шифрів.

Обличчя батька вже не розгледіти в темряві.

— Всесвіт як число... — він мовчить, намагаючись уловити питання.

— Так, цілісна глибока і багатовимірна реальність у глобальній системі чисел. Одиниця. Наші органи чуття переводять число в образ-світ, в якому ми живемо. Такі умови для життя. Як запис між рядків проявляється під дією тепла, так наша реальність проявляється під нашим поглядом, на дотик. Існує набір кодів. Щоб прибрати відстані, треба відштовхнутися від закритого кокона цифрової платформи Землі і стати відкритою *вільною* системою. Так *гусениця* перетворюється на *метелика*.

Я не говорю, що числа живі, я говорю — з ними можна встановити зв'язок. Перевести простір і час із числового інформаційного пилу в образ.

— Планета Ерл має синій пісок, завжди теплий. — каже батько, немов знає.

— Синій пісок, два малинові сонця, що по черзі котяться по небосхилу, — продовжую.

Цифровий зліпок планети Ерл був групою цифр: шістнадцять суцільних циклів, перелетених таким чином, що переведені з площини в об'єм, вони виглядали, як зграя риб. Десь віддалено цифровий зліпок можна порівнювати з фотознімком. Вони різняться в тому, що фотознімок не здатний до розвитку. Зліпок — податлива глина, з нього можна виліпити усе, що тільки можливе у світі, з якого він знятий. Розгорнути. Виростити. Відчути. Це як опанувати мову зірок за допомогою книги шифрів інформаційного поля. Ми зняли два десятки зліпків з різних планет.

— Але чому, чому усі інші запуски цифрових кораблів тепер невдалі? Неначе нависли замок і встановили код, і усі підступи до нього також закодовані. І підступи до підступів теж. Штучний інтелект Землі не в силах зламати ці двері. Ми б'ємося о скелю, і здається, хтось спеціально перекрив нам доступ, показавши, що перший крок вірний.

Найсміливіші зірки вже засіяли небо. Кажуть, з висоти пташиного польоту *це* кладовище нагадує контурами раковину, що лежить на землі. Хрести тягнуться рядами-лініями, їх багато, і вони сходяться в одній точці, як і лінії справжньої раковини. Память — живий організм, що одного разу оселився в глибині свідомості і, немов інфекція, нескінченно тонкою міцною низкою образів і думок, скручених у вузли і точки, передається тим, хто йде за тобою.

Я нікому не говорив, але там, у глибині чисел, зі мною сталося щось. Немов живий/неживий простір подивився у відповідь; немов там була деяка сутність, *надглибока фізична реальність*, здатна до розуміння *живого*, древня, як сам світ і незалежна. Може, вона проявляється тільки під чийсь поглядом, немов перетікає, сочиться *живе* в *неживе*, і навпаки — співвідношення між частотами коливань усередині дозволяє існувати їй у межах якоїсь однієї системи залежно від того, дивляться на неї або ні. Але вона знає про тебе все, і про тих, хто стоїть за тобою, знає абсолютно все.

— Розкажи, — просить батько.

А що розказати? Я заглибився у квадрат, заповнений такою безліччю найдрібніших точок цифрового пилу, що вони, накладені одна на одну, давали суцільний чорний колір, він відбився на сітківці ока і наші технології змогли зафіксувати цей миттєвий знімок: величезний запущений світ-парк не нашого хисткого світу-тіні, що існує *за рахунок нашого* і наступає, і пожирає, і плескається біля наших ніг, за нашою спиною. І там я відчув цей погляд — навіщо я тут? Чого я хочу від зірок, в чому їх цінність. Мене запитували. А я і не знав, як складно відповідати на прості питання. У людства є все, чужого не треба. Нам нічого просити, хіба що пробачення. За все, що коється тут, на Землі.

— Батько, може, одного нашого бажання доторкнутися до зірок недостатньо? Може, є щось важливіше у світі зірок? Щось, що хоче, щоб все було добре у цьому світі?

Холодні тремтячі лінії місячного світла сповнені філософії *білої лінії* Шіле, далекі від холоду земного. По небу пливе вітрильник-хмара. За ним ще кілька білих точок. Батько умів ходити під вітрилом.

Днями стартує кругосвіт — подія для цієї землі, і для цих вод. Колись цю річку скувала гребля, яка робила майже неможливим будь-який рух: думки, вод, життя. Але тепер, тепер ця річка вільна, і жарко нагріті сонцем, її палеві береги сходяться на лінії горизонту в точці, немов і вони спрямувалися в кругосвіт, щоб опоясати собою усю кулю, рознести по світу цей втомлений колір землі: пам'ять і кров народу з усіма його стародавніми традиціями, жестами, кольорами і голосами. Щось невловимо голландське, грецьке, італійське, іранське, вірменське успадкувала вона від минулих тисячоліть, від *тих, що пройшли тут*. Рясно і щиро сходить глиняний цвіт-вир — примітивний символ свободи і волі.

Усі тепер мають йти в кругосвіт, намагаючись уникнути певного місця і часу. Світ став простішим на тлі розвиту сучасних технологій. Без огорож. Без меж. А в палевій точці сходу вгадується чорна діра нескінченності. Вир. Попередній світ, збігаючий в точку. А може, майбутній, його ще принесе вітер.

Немає фізичної перешкоди для цифрових кораблів. Є перешкода усередині нас. Наші думки і наші вчинки стають лабіринтом, з якого немає виходу.

— Кладовище закрите, вільних місць давно нема, але ж бачите — везуть і везуть. — доглядач пропонує за гроші зміцнити і посилити огорожу, а за великі гроші може і розширити.

Розширити? Що він має на увазі? Тут геть нема землі, тільки глина. Сантиметри глини. Тисячовертні роки-години-хвилини: зоряний пил, в патині-павутині приховані історії, долі. Пропонує купити двадцять сантиметрів вишир, глиняну палю. Безглуздо, дивно звучить, немов померлі люди — вугілля. Чорне золото: паломники, що прийшли сюди різними дорогами, їх тисячі, мільйони, думаєш, ніколи не вмістяться вони на такому крихітному клаптику землі, але усі вміщуються. Земля має свої чорні діри.

Але ми не на копальнях, розширювати не будемо. У нас є все. Нам чуже не потрібне.

Треба міцніше триматися один за одного, тоді залишать у спокої старе поховання, хоча скільки тих років — усього сорок чотири пройшло: легкому силуету батька, що *йде*. Таким він і залишився — молодим, у синій спортивній формі, тримає футбольний м'яч у руках. І якщо ніхто не бачить живу фігурку в глиняному малеві, це не означає, що її там немає.

Наче треба радіти — там, унизу, тимчасово отримали передих дорогі тобі люди. Їх не втиснули, не стерли з цієї землі завчасно. *Але хтось інший* опинився в заручниках, і від цього *падають зорі*.

Старе кладовище не оцифроване, це зараз загиблі живі сутності (за бажанням) зберігаються в модних цифрових конвертах десь у хмарних згустках енергії, чекають розшифрування в якомусь шарі майбутнього. Друге життя? Хто його знає. Ми живі, доки про нас пам'ятають.

Доки про нас пам'ятає хоча б хтось.

Хоча би один.

Але засипають могили сміттям. Забувають. Родичів немає. Можна стерти пам'ять і зробити новий запис-поховання — кладовище давно закрите, місць давно немає, але везуть і везуть, і все неосяжніша *друга річка*. Все більш прибуткова справа.

Крик, мовчазний ув'язнений всередині крик, вивертає моє тіло, перетворившись на Крик¹ на тлі криваво-червоного неба і пари людських фігурок. Стає криком як зброєю, як моментом вибору, Криком²-вихором вищих сил, що виплескує в простір твою форму.

Напівзасипана брудом, зневажена кимось могила батька пливе серед світу високих технологій і штучного інтелекту. Серед зірок і всесвітів. Цінність *одного* життя, частки усього, вимірюється нами. Поки ми не зрозуміємо цього, ми не доторкнемося до зірок, Всесвіт не дозволить.

Пливе в океані Корабель-Земля.

Корабель-Земля, твої цифрові лад'ї загублені в хвилях, невже ти не бачиш заповітного берега? Невже не для тебе щоночі розпалюють вогонь у зоряній топці, все прискорюючи хід? Невже ніхто з тих, що піднявся на борт не відчуває цього пустинного руху? Де твоє вітрило?

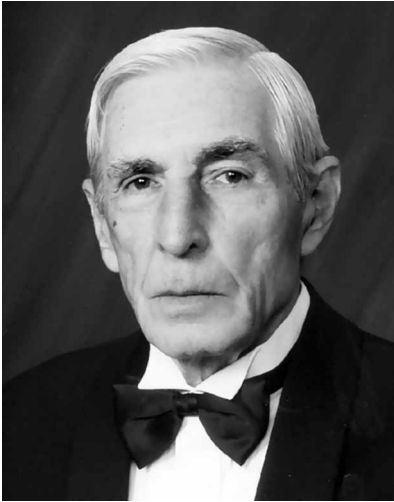
Але задраєні наглухо люки, компас збитий, немов ти не вільний, *Корабель, завантажений вугіллям*³...

1 Картина Едварда Мунка «Крик».

2 «Театр жорстокості» — театральна концепція Антонена Арто, полягає в створенні нової театральної мови тотема, світла, крику і жестів, як простору, що впливає на психіку глядача звуковими образами.

3 Вірш Рафаеля Альберті «Корабель, завантажений вугіллям»

КУПРІЯНОВ ІГОР ТЕРЕНТІЙОВИЧ (1937–2015)



Купріянов Ігор Терентійович народився 29 жовтня 1937 року в м. Вінниця в родині педагогів. Ще до народження, 6 вересня 1937 року, його батька — директора Вінницького педагогічного інституту Купріянова Терентія Омеляновича (1904-1938) — було репресовано, 20 січня наступного року в м. Київ — розстріляно. Незабаром, 26 березня 1938 року, арештували дружину ворога народу і матір Ігоря — вчительку Вінницької середньої школи № 2 Ковальчук Ганну Федорівну (1907-1991), — засудили і товаришками відправили у «26-у точку» Акмолінського табору, який скорочено російською мовою називали «Ал-жири» (Акмолінський лагерь жен изменников родины). Протягом восьми років розділяв важку долю матері і її син — майбутній науковець і письменник. Спочатку жив у бараках, потім — у щойно збудованому дитячому садку, часто хворів, але завжди його життя рятувала людина великої душевної краси, ув'язнена, колишній кремлівський лікар Ханна Самійлівна Мартінсон, яка свого часу ви-

лікувала від менінгіту дочку Сталіна Світлану. Тільки в кінці 1946 року матері з сином вдалося повернутися в Україну. Та ще довго (до реабілітації батьків у 1957 р.) Ігорю доводилось вислуховувати образи вчителів, комсомольських ватажків та партійних функціонерів за приналежність до сім'ї зрадників батьківщини: «яблуко від яблуні далеко не котиться».

І не відкотилося. І. Купріянов підтримав традицію свого роду, став педагогом: у 1962 року закінчив історико-філологічний факультет Луцького педагогічного інституту, 1970 року — аспірантуру при Київському педагогічному інституті, захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук.

Тривалий час працюючи разом із відомими вченими і педагогами М. Бугловим, Б. Буяльським, В. Войтушенко, І. Дзевєрніним, Н. Крутіковою, Н. Мазепою, В. Малинковським, спілкуючись із письменниками Л. Вишеславським, П. Вороньком, В. Мануйловим, С. Наровчатовим, Г. Петніковим та ін., І. Купріянов пройшов солідну професійну школу, яка підготувала його до успішної наукової та педагогічної праці у Вінницькому педінституті, Київському університеті, Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, Запорізькому національному університеті.

10 червня 2015 року на 78-му році життя після тяжкої хвороби відійшов у Вічність відомий український літературознавець і критик, член Національної спілки письменників України, кандидат філологічних наук, доцент, перший завідувач кафедри українознавства Запорізького національного університету, великий патріот України Ігор Терентійович Купріянов.

Творча, широко ерудована людина, член Національної Спілки письменників України. І. Купріянов яскраво проявив себе в літературній критиці та літературознавстві. У нашій країні й за рубежом знають його книги та ним упорядковані видання, а також численні статті, рецензії, публікації, що з 1962 року друкувалися в альманахах, збірниках, журналах і газетах. Праці письменника і вченого охоплюють широке коло питань. Для нього характерне звернення до невирішених або маловивчених проблем. Його праці вводять у науковий обіг великий фактичний матеріал.

Як критик він досліджував сучасний літературний процес, творчість багатьох митців (М. Рильський, Л. Вишеславський, П. Ребро, М. Ласков, О. Бродецький та ін). Наприклад, схвально сприйня-

ті літературною громадськістю його книги про Л. Вишеславського та М. Ласкова, критико-біографічні довідки письменників, уміщені в упорядкованому ним виданні «Русские советские поэты Украины» (1987), статті в енциклопедіях, передмови до ряду поетичних збірок. Осягаючи художню систему майстрів слова, аналізуючи їх твори в контексті літературного розвитку епохи, художніх устремлінь, досягнень і втрат, І. Купріянов створював яскраві образи творчих особистостей, які запам'ятовуються шанувальникам літератури (М. Волошин, Л. Вишеславський, М. Ласков та ін). І усе це досягалося завдяки тому, що критик був наділений художнім баченням предмета чи явища, естетичним смаком, віртуозно володів словом, вмів перевести розмову про літературу в мистецтво слова. Наприклад, монографія «Леонид Вышеславский: Очерк жизни и творчества», що побачила світ у видавництві «Радянський письменник» 1984 року, — синтез літературно-наукової та літературно-критичної думки. Вона присвячена дослідженню творчості російськомовного українського поета, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, літературної премії ім. Павла Тичини, Міжнародної премії «Дружба», ім'я якого присвоєно одній з малих планет Сонячної системи — «Вишеславія». У книзі розкрито світ поезії Л. Вишеславського, її витоки, зміст і художню своєрідність.

Як історика літератури І. Купріянова цікавить життя і творчість О. Пушкіна, М. Некрасова, Марка Вовчка, І. Франка, М. Горького, В. Брюсова, О. Блока, М. Волошина, Є. Васильєвої та ін. Окремих фактам життя і граням творчості цих митців він присвятив чимало глибоких і цікавих досліджень. На особливу увагу заслуговує його двічі видана книга про поезію І. Франка в російських перекладах та двічі видана монографія про особистість і поезію М. Волошина.

Книга «Поэзия И. Франко в русских переводах конца XIX — начала XX в.», видана у 1992 і 2006 рр., висвітлює початкові етапи сприйняття російською літературою поезії великого Каменярка: розглянуто літературно-критичне осмислення життя і творчості письменника російською критикою, проаналізовано російські переклади його поетичних творів, показано їх вплив на розвиток мистецтва слова російського народу. Монографією « Судьба поэта: (Личность и поэзия Максимилиана Волошина)», яка вийшла друком двічі у 1978 і 1979 роках у видавництві «Наукова думка», І. Купріянов започаткував сучасне волошинознавство. В ній розглядаються життя і поетична творчість, філософські, історичні, політичні та естетичні погляди різнобічно обдарованого митця на тлі еволюції суспільної думки кінця XIX — початку XX ст. Ця праця високо поцінована вітчизняною та зарубіжною літературно-науковою громадськістю.

Продовжуючи кращі традиції вітчизняної філологічної науки, І. Купріянов значну увагу приділяє питанням українсько-російського літературного взаємозбагачення кінця XIX — початку XX ст., взаємоперекладу, поглядам українських і російських письменників на завдання мистецтва, їхньому внеску в розвиток світової естетичної думки. Про це засвідчує його співавторство у створенні академічних праць «Из истории взаимосвязей братских литератур» (1978), «Історія українсько-російських літературних зв'язків у двох томах» (1987), «Русские советские писатели Украины» (1991). Збагачують літературно-наукову думку і розвідки вченого про особисті і творчі зв'язки письменників, наприклад, М. Волошина з В. Брюсовим, О. Блоком, О. Толстим, М. Рильського і О. Дорошкевича та ін.

Необхідно окремо наголосити на тому, що І. Купріянов постійно знайомить літературну громадськість із художньою та епістолярною спадщиною майстрів культури. Так, йому належать перші публікації творів окремих Марка Вовчка, М. Волошина, Є. Васильєвої, М. Рильського, М. Зерова, П. Филиповича та ін., листів І. Франка, М. Рубакіна, Я. Щоголіва, О. Кониського, М. Грушевського, В. Брюсова, О. Блока, О. Толстого та ін. Ряд першодруків містить його книга «Джерела» (1997). Свої публікації автор супроводжує ґрунтовними коментарями, які вводять оприлюднювані автографи в контексти творчості письменників. З-під пера І. Купріянова вийшло й чимало рецензій на художні та наукові книги письменників і вчених, наприклад, Л. Вишеславського, А. Костенка, Б. Мейлаха та ін. І. Купріянов був співупорядником видань «Листи до Марка Вовчка у двох то-

мах» (1979), Марко Вовчок «Казки» (1988, 19991), упорядником, автором вступної статті та коментарів книги М.Волошина «Киммерія» (1990).

Багато уваги приділяв І.Купріянов дослідженню літературного процесу на Запоріжжі та творчості запорізьких письменників. Ним опубліковано ряд статей, рецензій на книги, зокрема П. Ребра, М. Ласкова та ін. А в надрукованому видавництвом «Хортиця» нарисі «Одержимий любовью» (1997) вчений дав читачеві «інтелектуальний портрет» поета Михайла Ласкова. Цією невеличкою книжечкою він ніби натякав нашим літературознавцям і критикам на необхідність нарешті розпочати широке вивчення художнього життя Запорізького краю, зокрема літературного. Велика робота була проведена І. Купріяновим як упорядника унікальної книги «Письменники Запорізького краю» (2002), яка стала навчальним посібником для викладачів, студентів, учителів і учнів середніх та вищих навчальних закладів при вивченні літератури рідного краю.

Окремо слід наголосити на тому, що І.Купріянов останнім часом наважився оприлюднити виношені роками філософські думки. У співавторстві зі своїм другом В. Дорошкевичем він надрукував двома виданнями праці «Апейрон — сутнісна основа існування людської цивілізації» (2002, 2003) і «Теорія чистого ума» (2004, 2005). Це було ноу-хау в сучасному світовому філософствуванні. І літературно-критичні, й історико-літературні праці письменника і вченого відзначалися глибоким аналізом розглянутих проблем, точною звіреністю фактів, високою філологічною культурою. Вони переконують читачів у тому, що автор мав свій особливий підхід до аналізу художніх явищ, свою неповторну манеру викладу матеріалу, свій стиль.

У руслі осмислення філософських основ сутності людського буття написана ще одна праця у тому ж тандемі «Логос і людина: Філософський дискурс» (2010), в якій вперше показано практику дослідження у філософії природи Логоса з урахуванням досвіду його осмислення Гераклітом, Сократом, Платоном, Арістотелем, Декартом, Лейбніцем, поставлено важливу проблему взаємодії Логоса і людини та знайдено шлях її вирішення.

У 2011 році побачила світ книга теж у співавторстві з В.Дорошкевичем «Интеллектуальный сон и мировая философия», у якій вперше викладений філософський погляд на сон, який дає можливість внести кардинальні зміни в нинішнє розуміння сутності мислення загалом. У книзі завершено пошук відповіді на загадку «Безтілесного сну», залишену Гомером нащадкам у поемі «Одісея», відкриттям феномену інтелектуального сну. У зв'язку з цим отримали тлумачення погляди на сон класиків світової філософії.

З 1992 року І.Т. Купріянов — член Спілки письменників України. 1998 року Ігор Купріянов став лауреатом літературної премії імені Василя Лисняка.

Варто нагадати і про те, що Ігор Терентійович Купріянов, працюючи в Запорізькому державному університеті, у 1990 році був, по суті, засновником і першим завідувачем кафедри українознавства. Саме за його керівництва були закладені основи викладання українознавчих дисциплін для студентів усіх спеціальностей, створена мережа курсів з вивчення української мови викладачами і співробітниками нашого навчального закладу, створене міцне підґрунтя щодо впровадження у навчальний процес державної мови, започатковані оригінальні кафедральні традиції, які є непорушними і нині. Очоливши нову кафедру, до складу якої входили в основному молоді викладачі, він професійно і результативно дбав про їх фахове вдосконалення, керував їх науковою діяльністю, спрямовував їх дослідження у потрібному руслі, виховав цілий ряд своїх послідовників, яким і передав згодом кафедру.

Тв.: Формирование поетической личности Максимилиана Волошина (1971), Судьба поэта: (Личность и поэзия Максимилиана Волошина) (1978, 1979), Леонид Вышеславский. Очерк жизни и творчества (1984), Поэзия И.Франко в русских переводах конца XX— начала XX в. (1992), Поэзия Леонида Вышеславского (1993), Одержимый любовью: Очерк творчества М.Ласкова (1997), Джерела (1997).

Літ.: Мушкудіані О. Купріянов І.Т. *Українська літературна енциклопедія*. — Київ, 1995. — Т.3. С. 106; Стадніченко О. Ігор Купріянов. *Письменники Запорізького краю — (20-90-і роки ХХ ст.)*. Запоріжжя, 2002. С. 250 — 253; Ігор Терентійович Купріянов. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С. 243-247.; Стадніченко О.О. »Закоханий у літературу...« (Ігорю Купріянову — 70). *Вісник ЗНУ: Серія: Філологічні науки*. Запоріжжя, 2007. №2. С. 121-127; Стадніченко О. «Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану...» (слово на спомин про Ігоря Купріянова). *Хортиця. — Українсько-російський літературно-художній та громадсько-політичний часопис Запорізького краю*. Запоріжжя, 2015. № 6. С.158-168.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент,
Запорізького національного університету,
член НСПУ

АПЕЙРОН – СУТНІСНА ОСНОВА ІСНУВАННЯ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

(уривок, у співавторстві з В. Дорошкевичем)

Людство завжди прагнуло знати сутнісну основу свого існування. Адже пізнання її було б надійним дороговказом для його поступу від сьогодення до майбуття.

У різні часи багатьма мислителями було сконструйовано чимало віртуальних моделей такої основи існування, якими здавна частково керуються для тих чи інших соціальних прогнозів. Видатне місце серед цих мислителів займають філософи, зокрема філософи давньої Греції.

Один із них — Платон (Арістокл, 427 — 347 рр. до н.е.). Його праця «Держава» (десять книг) є арсеналом найрізноманітніших думок. Вона з античних часів і до наших днів є джерелом ідей, що спонукають людей до наукових пошуків. У ній обґрунтована і рання модель сутнісної основи існування людства.

У сьомій книзі, у діалозі Сократа, яким є сам Платон, і Главкона (брата Платона) автор викладає світ своїх ідей. У розмові, що цитується, змальовано образ печери як символ людської духовної безпорадності.

I.

— Зробивши це, — сказав я, — уподібни, будь ласка, нашу людську природу з огляду на розумову культуру і її відсутність ось до якого стану... Уяви собі, що люди ніби перебувають у підземному, подібному до печери помешканні, до якого на всю ширину печери веде відкритий для світла вхід. Люди сидять тут ще з дитинства, мають скуті кайданами ноги й шию, тож рушитися з місця вони не можуть і дивляться лише просто себе, бо повернути голову їм не дозволяють кайдани. Згори і здалеку падає на них світло вогню, до якого вони обернені плечима, а між вогнем і кайданниками проходить вгору дорога, паралельно до якої, уяви собі, вибудований невисокий мур, що нагадує перегородку, яку штукарі встановлюють перед глядачами і над якою показують своє мистецтво. (Артисти-ляльководи у ляльковому театрі. — Авт.)

— Уявляю, — мовив Главкон.

— Тоді уяви собі, що уздовж цього муру люди носять всілякі витвори, тримаючи їх так, щоб вони були видні зверху огорожі: тут і статуї, і всілякі зображення інших живих

істот, виконані з каменю і дерева. І, певна річ, що одні люди при цьому розмовляють, інші — мовчать.

— Дивний же ти малюєш образ і дивних кайданників! — вигукнув він.

— Подібних до нас, — сказав я. — Бо, передовсім, невже ти думаєш, що такі люди могли б бачити ще щось — своє чи чуже, окрім тіней, які кидає вогонь на протилежну стіну печери?

— Як вони можуть бачити щось інше, коли все життя ніхто з них голови не поверне?

— А якщо йдеться про речі, які проносять за муром? Хіба не так само?

— Та так.

— І якби вони могли розмовляти один з одним, то як, на твою думку, чи не були б вони впевнені, що назвами окреслюють саме те, що мають перед собою, що бачать?

— Безперечно.

— І що? А коли б у тій в'язниці від протилежної стіни ще й відлунувало все, що б не сказали люди за муром, тоді як? Чи в'язні пов'язували б ті звуки з кимось іще, окрім тіні, яка промайнула перед ними?

— Присягаю Зевсом, ні, — відповів він.

— У всякому випадку, — додав я, — вони сприймали б за істину не що інше, як тільки тіні певних предметів.

— Ясна річ, — погодився він.

— Приглянься-но, — продовжував я, — до їхнього визволення з кайданів та зцілення від нерозумності. Тобто, як би це виглядало, якби з ними цілком природно сталося щось подібне. Щоразу, коли б з когось знімали кайдани, змушували б раптом підвестись і повернути шиєю, пройтись, подивитись на світло, він робив би все це з великою мукою, у нього боляче миготіло б в очах, і він не міг би дивитися на предмети, тіні яких раніше бачив. Як гадаєш, що б він сказав, коли б хтось почав його запевняти, що тоді він спостерігав усілякі дрібниці, а тепер наблизився до буття і звернувся до правдивіших з існуючих речей, отже й бачить усе правильніше; та ще коли б йому показували предмети, які мерехтять перед ним, і змушували б відповідати на запитання: що то таке? Хіба тобі не здається, що це завдало б йому неабиякої муки і він подумав би, що те, що бачив перед цим, значно правдивіше від того, що йому показують тепер?

— Авжеж, він так подумав би, — сказав Главкон.

II.

— Правда? А якби його хтось змусив дивитись на саме світло, то хіба в нього не боліли б очі і хіба він не відвернувся б і не втік до тих предметів, на які може дивитись у повному переконанні, що саме вони набагато виразніші, ніж те, що йому показують?

— Це так, — мовив він.

— І якщо хтось, — вів я далі, — силоміць потягнув би його звідти по скелястій крутизні вгору і не відпускав би доти, поки не витягнув би на сонячне світло, то невже він не страждав би і не обурювався б таким насильством? А коли б він вийшов на світло, очі б його настільки були засліплені блиском, що йому не вдалося б розгледіти жодного з тих предметів, про справжність яких йому тепер кажуть?

— Щоб так відразу, то ні, — погодився він.

— Думаю, він мав би призвичаїтись, якщо вже мусив побачити все, що вгорі. І передовсім йому найлегше було б розпізнавати тіні, після цього — відображення на воді людей та всіляких предметів і лише потім — самі предмети; при цьому небесні тіла й саме небо йому було б легше оглядати вночі при світлі зір і Місяця, ніж за дня, дивлячись на Сонце і на його світло.

— Звичайно.

— І тільки наприкінці, гадаю, ця людина могла б дивитись просто на Сонце, а не на його відбиття у воді чи в якомусь іншому незвичному для нього середовищі, а знаючи місце, в якому Сонце перебуває, можна було б приглянутися і до його властивостей.

— Без сумніву, — сказав він.

— І аж тоді він дійшов би висновку, що це ж від Сонця залежить перебіг пір року і самих років, і що воно керує всім у світі видимому, і що саме від нього залежало все те, що вони раніше бачили в печері.

— Ясна річ, він до цього неминуче дійшов би, — погодився він.

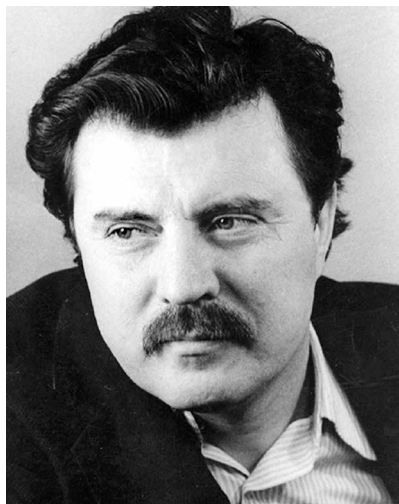
— І що? Якби пригадав собі своє перше житло, і набуту там премудрість, і товаришів по спільних кайданах, то хіба не вважав би за щастя ту зміну, яка сталася в його долі, і хіба не пройнявся б жалем до своїх друзів?

— Навіть дуже.

— І коли б там вони віддавали один одному шану і похвалу, а особливо нагороди тому, хто виявлявся найметкішим у спостереженні за предметами, які миготіли перед очима... то чи затужив би він за колишніми спокусами, й чи позаздрив би тим, кого кайданники осипають почестями? ...Чи радше згодився терпіти будь-які негаразди, тільки б не повертатися до попередніх поглядів і не жити знову старим життям? ...Ще ось над чим поміркуй, — додав я. — Якби така людина знов зійшла вниз, чи очі її не були б повні темряви від того, що раптово зникло сонячне світло?.. Щоб очі звиклися, потрібно не так вже й мало часу — то невже з такої людини не глузували б усі? І чи не говорили б про неї, що після сходження вгору вона повернулась із зіпсованим зором, а отже, височінь не варта того, щоб до неї прагнути? А коли б хтось спробував тих кайданників визволити і повести догори — хіба вони не забили б його тим, що потрапило б їм до рук?

— Звичайно, забили б, — сказав він.

ЛИХОДІД Микола Хомич (1940–1993)



Лиходід Микола Хомич (деякі рецензії підписував псевдонімом «Ів. Завгородній») народився 01 листопада 1940 року в смт Михайлівці Запорізької області в родині колгоспника. У 1963 році закінчив філологічний факультет Запорізького педагогічного інституту за спеціальністю «Українська мова та література» і Вищі літературні курси при Літературному інституті імені О. М. Горького. Працював журналістом, був головою обласного літературного об'єднання імені М. Гайдабури. Член Національної спілки письменників України (з 1965 р.)

Автор одинадцяти поетичних збірок, зокрема «Сонце» (1963), «Хортиця» (1967), «Столітник» (1971), «Світанкові речитативи» (1973), «Криниця і небо» (1983), «Передосінній скарб» (1989), «Країна Україна» (1995 – посмертно). Помер 13 вересня 1993 року.

Поезія в художньому баченні М. Лиходіда – об'ємний образ світу. Завдання поета – зачіпати за живе, будити думку й почуття, долати збайдужіння й отупілість,

безрадісну безнадію буденщини, бо найстрашніше, що може трапитися з людиною, – це звикнути до світу, не помічати ні його краси, ні його потворності: *«Поезія – це підійти до прози, / як до вогню, до жару упритул / І загібати власними руками / той жар, що скраю. Й кидати його / у центр багаття. Вгору пелюстками, / колючими, пекучими голками / хай скинеться трояндовий вогонь».*

Природа для ліричного героя – безкінечна загадка, гідна художнього пізнання, а завдяки загадковості будь-який предмет чи істота набувають для неї особливого значення. Світ природи в поезії М. Лиходіда населений птахами (ластівки, чайки, жайворонки, перепели, стрижі, солов'ї), польовими квітами, травами (деревій, ромашка, молочай, пирій, грицики, м'ята, спориш, ковила, звіробій, чебрець, безсмертник, курай, петрів батіг, подорожник, лобода, кропива), яскраві образи яких відбивають складний процес пізнання світу, цікавість до реального життя в його мінливості та різноманітті, а також розуміння того, що кожна незначна подія має складний внутрішній зміст. Усе це ознаки рідного степового краю, а сучасна поетеса з Гуляйполя В. Забава назвала М. Лиходіда «Великий поет-Степовик!». Природа в його поезії – це світ узагалі, світобудова («Пейзаж землі і неба», «Радосте моя осіння», «Бджоли гудуть», «Прилети», «Зозулин голос вік вікує», «Вишні», «Стрижуть стрижі проміння полудневе», «Вже холоди передчуває листя», «Це по мені – дощу співоча мова», «Як цей сільський пейзаж надворі», «З природи», «На зламах променів» та ін.).

Завдяки своєрідності відчуття ліричний герой творить власний світ, де інакше світить сонце, іншими є вітри, дощі. Це виявляється через вираження ставлення його до світу, з характерними для нього яскравістю й безпосередністю життєвих вражень, переживань, подіїв буття, де кожна подія переживається, як маленьке звершення, здатністю дивуватися світові в краплині. У багатьох поезіях бринить тиха вітаїстична радість, насолода спілкування з живою природою. Деякі з них призначаються не так для виголошення на широку публіку, як для звернення до однієї людини, для зосередженого читання наодинці з собою. Серед жанрових різновидів не випадково найчастіше натрапляємо на елегії, медитації, домінують у яких є трансцендентне почуття, утілене в пейзажному

образі, що передає складні відтінки переживань та настроїв. Деякі поезії пейзажної лірики М. Лиходіда є філософськими. Враження від моря, гір, лісу, рік вагомі в розгортанні філософських роздумів та вираженні перебігу емоцій ліричного героя. Усвідомлення єдності світу природи і світу людини проглядається через багато творів поета: *«Через природу випроміню душу, / через летючий до землі листок»*.

У системі домінант вираження позицій «світ — людина», «світ зовнішній — світ внутрішній» дійовим є образ зерна. Шлях людини — це шлях зернини в колос: *«...відчуєш раптом уночі, / як зерно в кадубі родюче / запахне, ніби на дощі...»*

Зерно фокусує в собі досвід, пам'ять, потенціал минулих поколінь, спадщину, мудрість віків, інстинкт роду. Цей код за законом життя мусить розкритися й постати в буттєвості. Зерно має сенс позасвідомої й вітальної волі до життя, пов'язаної з культурно-історичною спадковістю. В онтологічному плані цей стан буття приховує всі можливості. Зерно — символ руху, росту, початок, відносна точка відліку буттєвості, де закладено майбутнє: *«Та найкращий у світі пейзаж — / у вічному світлі людина»*.

Але набатом звучать і екологічні мотиви: *«Річок малих квітучі русла — / то не краса, а знак біди»*.

У поезії М. Лиходіда звучить життєствердна віра у творчі сили людини, заклик використовувати кожную мить. Домінантою його змісту є рух, життя. Для ліричного героя бути — означає бути в русі, в постійній зміні: *«Я весь — дорога. / Кілометрами помножений. / Я — літо, осінь, я — весна, зима. / Іду планетою, горджуся своєю ношею — / І сонцем, і печалями всіма»*.

Образ дороги є одним із універсальних образів світової культури у вираженні мотивів руху, пошуку світу, змісту існування в ньому людини. У поезії М. Лиходіда він генетично суголосний із фольклорним образом шляху як пошуку, творення власної долі.

Земля — один із головних образів поезії: *«Про тебе, земле, про осінню, / зненацька виблиснуть слова»*.

Образ землі тотожний образів матері: *«Як материнський образ дорогий — / мені земля і сонце схід над лісом»*.

Або: *«Цілюю землю цю, як груди теплу»*.

А про матір і батька у поета поезій багато («Пісні материнські на Україні», «Мати йде до саду», «Джерела», «Небо, що над тобою», «Цвіркуні у мамі в хаті», «Саду-городу світлиця», «Материнське поле», «Мати варить черешні», «Чуєш, батько» та багато інших). Образ матері, образ батьківщини зливаються в одне ціле: *«А мені не плакати, не співати, / бо мою любов не роз'єднать — / є одна у мене рідна мати, / Батьківщина в мене є одна»*.

У цьому ж ряду і образ хліба («Хліб», «Коли вечеряють хлібороби зморені», «Тихо падає осінь», «Житній хліб» та ін.): *«Хліб і до хліба. Любові, калино! / Листя шумкого і в нім — солов'я, / вітру з-під поля — щоб вівя полинно, / неба — щоб зоряна течія! / З печі жарина чи з неба зорина — / хліб розквіта на гарячій золі. / Пахне вогнем, а чи кмином шкорина — / то від землі, все одно від землі»*.

Тема малої батьківщини і Батьківщини непроминальна в поета. Дніпро, стежка Тараса, Великий Луг, Дніпробуд, Хортиця — маркери рідного краю. Поет стверджує: *«Осінь краща, аніж у Парижі, / в Запоріжжі»*.

Хортиця стає центром його думок у різні часи творчості («Як би там не було», «Октави до друга», «Зимовий пляж», «Веслуйте, хлопці!», «Хортицьке педучилище», «Така цілюща на Хортиці осінь», «Хортиця», «Коли досягає острова», «Виходимо не так в природи храм» тощо).

А звідти — до образу Батьківщини: *«Як ви навчили нас любити / весь світ, зорину і зерно, / а над усе — частину світу, / яку Вітчизною звемо»*.

М. Лиходіду болять доля України, це наскрізно проходить через усю його поезію, акумулюючись у вже посмертній збірці «Країна Україна», яку вважають вершиною творчості поета: *«І я сказав собі: перед очима / і серцем матері у всі часи, / коли в тобі світає батьківщина, / не погаси цього, не погаси!»*

Тож він надривно, з болем і відчаєм, переконливо ніби волає з глибини серця: *«Любив, люблю, любитиму, / тебе, мій краю вільний, / потоптаний копитами, / гарматами простріляний, / і куклями просвищенний, / і бомбами заораний — / але ніким не знищений, / але ніким не скорений».*

Інтимна лірика у творчому доробку М. Лиходіда займає значне місце. Вагомість почуття любові підкреслено в багатьох поезіях митця («В електричці від Білої Церкви», «Давай поїдем просто і звичайно», «Ти добре знаєш: ти красива», «Я хочу, щоб ти засміялась», «Вузлик на пам'ять», «Я приїду до тебе завтра», «Квіт папороті», «Тінь солов'я», «Моя єдина, одпливаєм» та інші). Деякі з поезій — з присвятою дружині, Людмилі, Л.; і все це одній жінці, яка згодом стане матір'ю двох синів поета, про яких також ідеться в багатьох його віршах. Мабуть, загалом інтимну поезію М. Лиходіда можна окреслити його ж словами: *«Заходимо у величний день любові».* Справжнє почуття випромінює радість, світло: *«І горить цей перегук, цей будень і свято любові, / І видніше на світі стає».*

Невід'ємною ознакою осмислення теми кохання в поезії М. Лиходіда є вияв діалектики почуттів, які однаково породжують натхнення. Інтимна лірика є одним із аспектів поетичного осягнення світу: *«Ти ждеш мене, і що не день — то дужче, / щоб я прийшов, прийхав, прилетів. / Твоє чекання — сяєво цілюще / і вічний квітець наших почуттів».*

Через усі поетичні збірки автора розгорнуто концепцію любові, яка для ліричного героя — ірраціональне почуття, що його неможливо в собі побороти. І приймає її він як долю: *«Найдужче вірю в клетотіння серця — / сказати б так, знайти б такі слова, / щоб обертом від них — і голова, / і кожна думка в голові — од серця».*

М. Лиходід немало поезій присвятив студентським рокам, своїй alma mater («Студент», «Коли професор вечірнім містом...», «Студентський етюд», «Інститутські двері» та ін.), своїм колегам-побратимам та поетам, які були його вчителями («16 вересня 1967 року» — на смерть П. Тичини, «Пам'яті Василя Лісняка», «Пам'яті В. А. Лісняка», «Лісняківський дощ», «Малишкова ружа», «Пам'яті друзів» — про автокатастрофу, в якій загинули Геннадій Літневський і Василь Моруга), чимало поезій — про Другу світову війну, з якої не повернувся Миколин батько («Біля вічного вогню», «Дума про зорю», «Трояндовий корінь» тощо), про голод 1947 року, про мову та ін. Поезія М. Лиходіда засвідчила, що поет — індикатор часу, він загострено відчуває негаразди світу і на його страждання дивиться як на власні. А з іншого боку, через страждання він навчається бачити і відчувати великий світ, і лише душевна розтривоженість і біль роблять із нього поета. Він прагнув нового слова: *«Я б віддав за невлівиме слово / всі давно приручені слова».*

Намагався писати так, щоб Правда за руку вела: *«Та знають і праземля, й правода, / і річеньки назва чужа: / зостанеться нарид, як правда, / і згине усе, що ложа».* Вірив, що *«буде Україна / так, як з віку-правіку була».*

Мав глибокі моральні цінності від народу, від батьків на генетичному рівні, і прагнув, щоб і наступним поколінням це передалося: *«Яка ж бо честь — народові вклониться, / що був і буде, і найперше є, яка ганьба — плювати у криницю, що з неї пив, що з неї мати п'є».* Творчість і для ліричного героя, і для поета — це припливи й відпливи натхнення, це муки шукань до трагедійного надриву.

Був М. Лиходід і перекладачем. Відомі його переклади творів А. Ахматової, А. Вознесенського, О. Решетова та інших. Доля відміряла поетові короткий вік («О, найдосконаліше хотіння жить!»). Він писав: *«Як вродилась людина собором, то стоятиме тисячу літ!»*

Це і про нього...

За збірку «Країна Україна» був удостоєний обласної літературної премії імені В. Лісняка (по смертно). Нагороджений Почесними грамотами Президії Верховний рад республік Калмикії, Абхазії.

Збірки творів: «Сонце» (1963), «Світ» (1966), «Хортиця» (1967), «Літаки над матерями» (1969), «Свято» (1970), «Столітник» (1971), «Світанкові речитативи» (1973), «Плавка» (1975), «Комсомольський характер» (1976), «Вічний Дніпробуд» (1977), «Криниця і небо» (1983), «Сяйво» (1984), «Корінь блискавки» (1985), «Передосінній скарб» (1989), «Країна Україна» (1995), «Вибране» (2005, посмертно).

Література: Яворівський В. Перед сходом. *Прапор*. 1965. №1. С. 68–69; Чабаненко В. Будні і свята творчого зростання. *Запорізька правда*. 1970. 01 листопада; Кобзев М. У пошуку. *Запорізька правда*. 1974. 01 березня; Кобзев М. У бік ясності і простоти. *Комсомолец Запоріжжя*. 1976. 25 грудня; Лютий Г. Глибшай, кринице. *Комсомолец Запоріжжя*. 1984. 21 травня; Шевченко В. Спалахи і слово. *Запорізька правда*. 1986. 21 травня; Шевченко В. Скарб слова. *Запорізька правда*. 1989. 30 грудня; Ребро П. Микола Лиходід. *Письменники Запорізького краю*. Запоріжжя : Хортиця, 2002. С. 204–211. Микола Хомич Лиходід. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ – початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С. 247-274; Ємець О. Лиходід Микола Хомич. *Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника*. Київ, 1999. С. 187-188; Корицька Г. «Єдине, що залишається, – пам'ять...»: За творчістю М. Лиходіда. *Література рідного краю : метод. пос.* Запоріжжя, 1999. С. 30-38; Лютий Г. Кобзар нашого виднокола: першого листопада відомому українському поетові Миколі Лиходіду виповнилося 6 70 років. *Запорізька правда*. 2010. 25 жовтня. С. 4; Кобинець А. Нам добре працювалося разом. *Запорізька правда*. 2010. 30 жовтня. С. 4; Лютий Г. Ти ждеш його – і що не день, то дужче. *Запорізька правда*. 2015. 08 серпня. С. 4.

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету

ДЯДЬКО ЯКИМ

Фантастичні тіні вмирають
під спалахами яркими,
і зливається все
в теплий подив один:
синє сонце
і чесні долоні дядька Якіма,
і вібрація голосу,
і склянка газованої води.
Під склепіннями цеху
ламається оклик диспетчера,
а мартени гудуть,
наче дзвони од вітру, гудуть.
І здається,
що зараз, як тихого літнього вечора,
перші зорі
на руки натомлені упадуть.

Забуваєш про все.
Тільки дядькова сильна постава,
та із вікон завалочних
білий вогонь струмить.
І здається,
що дядько застиг над вечірнім ставом
і що вудка його
у самісінькім сонці стримить.
А Якимові думається:
небо над містом червоне,
бо в сусіда метал
золотим сталепадом іде.
І стають зрозумілими
і подолані космосу гони,
і звичайна робота
земних грандіозних людей.

ХЛІБ

Т. Яблонський

Нап'ється сонця золота еліта
і в різьблених затвердне колосках.
І хлібороби з пригорщами літа,
мов пам'ятники, стануть на токах.
І гучно будуть врожаї звучати,
крізь пальці буде литися зерно.
І ожереди, й літо, і дівчата
проситимуться знов на полотно.
А потім, де не буде вже покосів,
де ляже борозна до борозни,
там буде йти художницею осінь —
зелені фарби класти на лани.
І агроном коло свого столу
в лабораторії важкий поставить сніп.
А школярі повернуться у школу
й писатимуть перекази про хліб.

За составами довгими,
де кінчається станція,
над трамвайними дугами
синіх спалахів танці.
Вітер білими хорами

по асфальтові стелиться,
і великими фарами
п'ють машини метелицю.
І будинки — мов привиди,
і реклами — як ребуси,
і повисли на проводі
іграшкові тролейбуси.
І колишеться вулиця
у шибках моїх вікон.
Всі ці радості вилюються
в рік новий мого віку.
Білосніжною феєю
входить мрія без стуку.
Пахнуть хлібом і хвоею
золоті її руки.

Любив, люблю, любитиму,
тебе, мій краю вільний,
потоптаний копитами,
гарматами простріляний,
і кулями просвищений,
і бомбами заораний —
але ніким не знищений,
але ніким не скорений.
Любив, люблю, любитиму,
тобі пісні співатиму,
тобі, росою вмитому,
багатому дівчатами
із синіми і карими,
поетами багатому,
женцями, сталеварами,
гарячими, завзятими.
Любив, люблю, любитиму,
тебе з твоїми веснами,
із птицями, із квітами —
дзвіночками чудесними, —
бо гість я всюди проханий
чи в лютому, чи в квітні,
бо я такий закоханий,
такий двадцятилітній!

І хліб, і груші, і гриби —
добрим усяким пахла хата,
яким вона завжди багата
від урожаю до сівби,
Як пах пучок сухої м'яти,
мов материнської журби!
— Хорошу дівчину люби.
Не розлюби, — казала мати.
Щоб розділяла всі турботи —
і радість, і печаль твою.
Щоб хліб і сіль почому — знала,
щоб берегла твою роботу
і щоб до неї ще й свою
посильну працю додавала.

Хтось істину шукає між сміття,
а хтось гугнявить славословні ямби.
Не голі правди і не дифірамби
нам очі відкривають на життя.
О кобзарі, тривожні, і незрячі,
і всевидющі, як старі орли,
якими ви провидцями були,
навіщувавши нам літа гарячі!
Не жить нам опівнічної доби,
коли гудуть божественні дуби,
щоб ми згинались, мов тонкі дерева.
Нам крізь роки, що стали як стіна,
мов грому історичного луна,
докочується слово Кобзареве!

Хліб і до хліба. Любові, калино!
Листя шумкого і в нім — солов'я,
вітру з-від поля — щоб віяв полинно,
неба — щоб зоряна течія!
З печі жарина чи з неба зорина —
хліб розквіта на гарячій золі.
Пахне вогнем, а чи кмином шкорина —
то від землі, все одно від землі.

Так нам і жити, любове, з тобою —
хліб і до хліба, допоки землі...
Серце як серце — від болю до болю,
трудно думкам. І рука — на чолі.

ДЖЕРЕЛА

Там, де пробиваються джерела
мудрих слів, пісень і добрих діл,
ходить мати, часом невесела,
хоч прозоро й весело навкіл.
Повертаймось до її любові,
у якій живі усі дива,
і сплинуть, як зорі вечорові,
в наше небо матері слова.
Ті, що стали нашими од роду
й не згоріли в жодному вогні,
і сплинуть, як лебеді на воду,
нам на пам'ять матері пісні.
Ті, з яких народжуються діти,
ті, що мов початок джерела,
о, якби вам знов помолодіти
в нашій праці, матері діла!
Там, де пробиваються джерела
мудрих слів, пісень і добрих діл,
ходить мати, часом невесела,
хоч прозоро й весело навкіл.

КЛЮЧ

Я ще згадав... Отам коло порога,
де камінь дикий і троянди куц,
ховали ми (не знаю лиш, від кого),
замкнувши хату, примітивний ключ.
Його синиця стерегла під осінь,
тривожно так, немов своє гніздо.
Він там лежить під каменем і досі.
Чи знає хто... Не знає вже ніхто...
Ага, згадав... То батькова ще звичка.
Він так робив. І мати так. І ми.
Хоч до замка була проста одмичка —
візьми гвіздок і хату одімкни.
Ховали ключ. А що, як батько прийде,

а нас нема... Він під троянду — шасть...
Лежить той ключ, як золотий добридень,
від хати ключ, від наших рідних щасть.
Нехай лежить. Родинна таємниця.
Хоча давно нема того й замка...
А восени на камені синиця
когось гука, гукає, не змовка...

Був такий молодий він, розказує мати,
і вмирав на червоному листі в саду,
а по той бік ріки розтинали гармати
бомбами мічену висоту.
Ми його утішали, варили трійзілля,
прикладали безсмертного листя до ран,
ми крізь сльози казали: заживе до весілля,
тільки ж він на очах умирав.
І квіточок при нім, як червона граматка,
й тепла карточка з матері в свіжій крові...
Був такий молодий він, розказує мати,
і вмирав у саду на траві.
— Не вмирай, піхотинцю, —
журились ми з ночі.
— Не вмирай же, синочку, бо ти ж нам, як син.
Він послухав, і вранці розплющив очі,
і очима води попросив.
Ну, а потім дівчата прийшли з медсанбату,
ну, а потім приходили нам листи...
Був такий молодий він, розказує мати,
ну, як батько твій був, ну, як ти...

Бджоли гудуть. Переплутано струни,
миле безладдя на сонячний лад.
Вулице, музико... Синій струмись
з неба до хати крізь сад.
Бджоли гудуть. І по всій Україні
вікна синіють, причілки цвітуть.
Вулице, музико... Повіви сині
вічних стеблом і корінням рут.
Бджоли гудуть. Полуднево. Таємно.
Музика в притінках. Станція. Ми.
На майористому платті твоему
квіти гукають мені: обніми!

МАТИ ЙДЕ У САДУ

Мати йде у саду, мати в білому платті,
ми не звикли до білого на матерях
відтоді, як батьки полягали спати
в чорних землях і в чорних морях...
Мати йде у саду, чорні віти прозоряться
там, де мати йде, серед ночі йде вдова,
двадцять п'ять уже літ молодиця, горлиця,
тільки ж сива у матері голова.
Мати йде у саду.

Мов рентгеном, дерева просвічені,
щоб виднілася мати крізь міліарди листин.
У зеніті любові батьки наші стали вічні
і у вічність послали написані нам листи.
Мати йде у саду, і зірки, мов сніжини лапаті,
синьо меркнуть на матиному сліду.
Вранці сад зацвіте, і мати у чорному платті
крізь дерева виднітиметься в саду.

Прилети. Вже сніги. Вже синьо.
Тане сніг у відрі на плиті.
Тиха музика, мов голосіння,
наплива на шибки золоті.
Прилети, моя пісне, мій пташе,
сядь погрітися при вогні.
Наше поле і небо наше
золоті в золотому вікні.
Прилети. Золотіє криниця.
Чистий вітер. І материн спів.
Нерозгадана таємниця
голубих на стіні голубів.

На люцерні дівчата любимівські
ловлять коней шовковим неводом,
навперейми біжать, навперейми,
на розпущених косах літають.
На розпростаних рученьках плавають,
ловлять сині-пресині гуляй-вітри.
А що руса дівчинонька — то тітка Настя,
а що чорнобривая — то мати моя.

Ловлять коней дідових карооких,
одинадцять їх, полем укоськаних.
А що дикий Василь — то дядько мій,
а що красен Хома — то батько мій.
Ловлять коней дідових, лиходідових,
тарпанів буйнокрилих, розбіганих...
Як пішов Хома у кіннотники,
тільки й слави тії, що Любимівка.
Тільки й слави тії, що Марієчка
та лошаток в соломоньці двієчко,
та ще вмига сльозами вістонька:
загубився ваш коник безвісти.

Як на осінній хвилі сіножаті
прив'яле літо припливе у двір,
як місяць повен з хортицьких узгір'
закотиться в яри криничуваті,
як зазвучить янтарний медозбір
і бджоли стануть тихі, вайлуваті,
як на вишневім вечора багатті
засмаглий пасічник примружить зір, —
відчуємо, яка вона гаряча,
пора, коли повищало гілляччя
старих садів на молодій землі,
відчуємо, в якій весняній вроді
колодязі співали повноводі
й до відер припадали журавлі.

ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ ЛІСНЯКА

Дядьку Василю,

 кобзарю із нашого виднокола,
наша хлоп'яча сільська любове,
у ніч листопадну заплакав над вами колос
і всі зернята — українське село Вербове.
А коли понад вами земля задубіла
і проплив листопад понад нашими чолами,
то в діда Андрія сорочка біла
поросла квіточками чорними.
А в діда Андрія, у вашого батька,
так і зосталась під зорями хата, без шиферу.
А ви дивились на неї крізь Ґратки,

крізь вічні Ґратки з могильного пригору.
 А там, поза вами, поети й поетики,
 що ви їм назичили щастя підківок,
 йдуть на ваш вогник, скинувши еполетики,
 йдуть з Гуляйпіль та з Білоцерківок.
 І світяться звечора на вашому павітті
 свічки золоті і мідяні окремо,
 і ми записали в граматку своєї пам'яті,
 що вам треба жити, допоки ще ми живемо.
 Бо ви ж незабутні, і зовсім не голосом,
 не галасом, а мовою тихою, вечоровою,
 а ще побратимством з бурштинним колосом
 і з зіркою нашою наддніпровою.
 Ви ж незабутні своїми чистими
 очима, і серцем, і всім до останку,
 а ще думками тими врочистими,
 з якими вдягали свою вишиванку.
 І цю незабутність не вкласти в звичайне —
 ні в книг степові шелестючі віночки,
 ані у пам'ятники копійчані,
 ні в оду посмертну на двісті рядочків.
 Мені незабутні ви, як людина,
 що чесно жила під сонцем і жалами.
 Мені незабутні ви, наче днина,
 що так і цвіте васильковим кружалом.

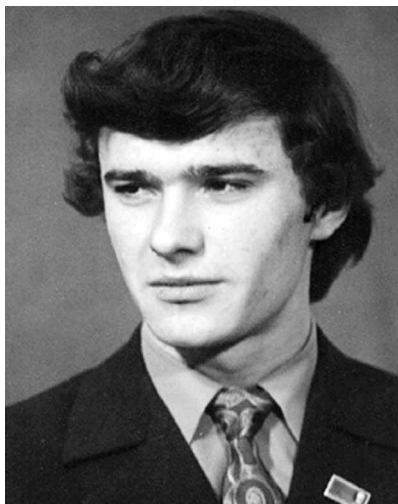
Вузечки додолу, в траву поводи,
 розпряжені коні біжать до води.
 І ритми копит, відчуваю, не в лад
 на серці болить найсумніша з балад.
 І досі, і досі на сіні політь
 про коней, про коней на серці болить.
 І досі я вірний отому коню,
 що батька живого виносив з вогню.
 І досі, і досі у хвилях вівса
 про коней, про коней голосить коса,
 про того коня, що крізь чад канонад
 убитого батька приніс в медсанбат.

От і птиця чорна, ніби туга,
 пролетіла вечором. Пора.

Не кажу «прощай» тобі, яруго,
з ручаєм стежини до Дніпра.
А що птиця пролетіла чорна,
то нічого. Просто це весна.
Просто впали з голубого човна
два крила, два громи, два весла.

Уявляю на Хортиці школу —
початкову, не інтернат,
дітлашню і тямку, й нешовкову,
а охочу у книги пірнать.
Хай на кручі той дім до іскринки
світу білого звуки вбира,
мов прообраз музичної скриньки
молодого й старого Дніпра.
Бачу вчительку рідної мови,
і природа, як вчителька теж,
на уроки приходить з діброви
в цей вікнастий, мов хата, котедж.
Бачу сивого, мов Яворницький,
діда-вчителя між молодих
яворів, що ведуть до криниці,
до порогів — гранітних недвиг.
Жити б там неформальним алеям —
дикі груші, глоди, берести.
І нехай по сусідству з дисплеєм
мідний дзвоник гримів би в світи.
Хай міцніла б у кроні й корінні
рідна твердь, як хотів Святослав.
Хай би лився по всій Україні
дух, що класик про нього писав.
Дух той волі, братерства святого
багатьох ворогів остудив,
з-поміж тих і нащадків отого,
що картопельку, мудрий, садив.
До цієї початкової школи
я онука возив би в човні,
вів би степом широкополім —
тільки вчись на п'ятірки мені!
Уявляю: ти, внуче, смієшся
і не хочеш вертатись назад.
І себе хортичанка Олеся
українкою хоче назвать.

ЛІТНЕВСЬКИЙ ГЕННАДІЙ ЄВГЕНОВИЧ (1951–1989)



Літневський Геннадій Євгенович народився 10 листопада 1951 року в м. Іртиську Павлодарської області Казахської РСР у родині службовця. Виховувався у бабусі в селі Хитрівці біля Комишувахи Запорізької області.

Закінчив філологічний факультет Запорізького державного педагогічного інституту зі спеціальності «Українська мова та література» в 1973 році. Під час навчання відвідував літературну студію, якою керував викладач кафедри української літератури, у минулому фронтовик, Володимир Омельченко. Про портрет Г. Літневського Григорій Лютий сказав, що це «золоте коріння з відчайдушними блискавками брів». Учителював, служив у війську, був на журналістській роботі в Запоріжжі та Києві.

Трагічно загинув у автокатастрофі 14 травня 1989 року на території Румунії, повертаючись із творчої поїздки з Болгарії разом із поетом Василем Моругою.

Лауреат премії ім. М. Трублаїні (1991). Член Національної спілки письменників України (з 1983 року).

Ліричний герой поезій Г. Літневського навчився всупереч усім вітрам відчувати радість боротьби і силу, яка переливається в людину від сили земного тяжіння. Він тільки навчився вичленовувати з потоку буденності великі проблеми життя — проблему збереження людської індивідуальності та нової думки у світі категоричних стандартів, проблему власної неповторної дороги. По-симоненківськи стверджував: *«Ти ж людина, / То й будь взірцем, еталоном / Безкомпромісності і прямоти!»*

Саме таку однозначну відповідь давав на запитання: *«Де взяти етalon і взірць / Безкомпромісності, / Прямоти?»*

Наївно стверджував: *«Я у своєї долі фаворит»*, хоча прожив досить незабезпечене життя.

Філософська думка Г. Літневського охоплює дивовижну сферу симбіозу живого природного пульсування землі і буття людської думки, котра прагне згармонізувати життя людини в момент гострої деструкції з життям природи у її вічній досконалості. Світ лісу («Ліс») пронизаний всепроникною любов'ю ліричного героя, серце якого здатне спостерігати й осмислювати ту сферу взаємопроникних частин, яка творить неподільну цілість. Гармонія — дисгармонія — ось два антиподи, які визначають той момент катастрофи, що наближається. Гармонійно і всеохопно змальована картина відвічного природного буття: *«Розвага — то пуста, а слава — дим. / Не в цьому суть. Потрібно зрозуміти: / А що, коли якраз цієї миті / Крізь вас навиліт б'є сигнал біди?! / Бо є життя і так собі, присутність, / Доволі їх — не чують, хоч кричи. / Та ті, кому довірено ключі, / Не мають права у собі замкнутись»*.

Ліризація пейзажу твориться культурною чуттєвості. Пропонується особистісне відчуття природи, пронизане розумінням живого серця сучасника. Пейзаж стає призмою для самохарактеристики автора як презентанта свого суспільства, свого часу.

Реалія перетворюється на символ: образ коня — уособлення волі, руху, проводирства, що екстрапольована на його міфологемний зміст, бо ж, за народними віруваннями, одне із трактувань

кона — втілення сили, могуття, вогню, світла. Поет писав: «...Коли, біля ніг вороного / Вмираючи в чистому полі, / Я рану на грудях затисну / Й промовлю останні слова, / Мій кінь збожеволіє, мабуть, / Від того, що він — не людина, / Що він передати не зможе / Нікому того, що почув».

Друг поета Григорій Лютий стверджує, що в образі коня втілилися всі найкращі риси Геннадієвої душі.

Через систему образів-символів волі, сили, світла розгортається в поезії Г. Літневського мотив самоцінності України. Поет прагне не просто зафіксувати реальність у її найрізноманітніших проявах, а відчутти, пережити, переосмислити. Тому багато його творів мають філософське звучання. Світові порожнечі, байдужості, ворожості поет протиставляє своє людське кредо: «*Оце мій приспів — / Життєвий принцип: / Як хочеш неба, / Штурвал — на себе!*»

Пантеїстичне мислення Г. Літневського фіксує екологічну проблематику в аспекті духовного потенціалу людини, яка має перебрати на себе відповідальність за той простір, у якому вона живе, і за Всесвіт, у космічній сфері якого житиме довічно її дух: «*Точно так під квиління чайне / Десь на березі, обдерши хвости, / Всім на подив, немов без причини, / Викидаються з моря кити. / Котять хвилі отруєні води. / Ми тріли і знали про те, / Так чого ж нас дивує природи / Привселюдний «пасивний протест»?*»

Проблема природи й екології людської душі взаємодоповнюють одна одну. Думка про Вітчизну поєднується в поета з думкою про минулість людського життя і вічність любові, яка творить світ, яка дарує найвищі моральні чесноти, вчить людину бути людиною. Саме вона, любов, і є основою українського національного характеру. Власне, любов — то і є сама Україна. І для характеристики її поет знаходить образи і яскраво національного характеру, вічного загальнолюдського наповнення. У поезії «Хліб» поет наголошує: «*А на долоні на помічниковій / Лежать зернини, наче відкриття, / Підкреслюючи лінію любові, / Продовжуючи лінію життя*».

Низкою осяянь, навіть потужним сяйвом пронизана інтимна лірика Г. Літневського («Коли на людях ми», «Побачення», «Душа в тобі — хмарина в небі», «Ворожба», «Дон-Жуан», «Віра. Надія. Любов», «Зроби, квітничарко, вінок із ялини», «Твої листи» та ін.). Ці поезії зумовлені різними різними чинниками — як реальними подіями, так і уявленнями про ідеальне кохання. Про почуття до дружини-естонки Марє, з якою у них двоє дітей, — син Марко і донька Христа, поезія «Розлука» з присвятою «Дружині». Поет зболено зізнається: «*Я — бездомний, / коли тебе немає у домі. / З порога гляну — хоч не потикайся. / Твої газети жовкнуть на столі. / Без тебе знов зацвів той самий кактус, / який цвіте лиш раз на триста літ. / Розлука безкінечна, як число, / що зветься «пі». / Чи стане в серця сили? / Якби воно із дерева було, / то дерево уже б закам'яніло*».

Гіпербола повноти людського відчаю від розлуки з коханою набуває універсального сенсу. Намагаючись досягнути живлющої енергії сердечного буття, поет не приховував свого зачудування. Романтичне осяяння спонукало його у мить внутрішнього піднесення ототожнити кохану із вічністю, збагатити свою душу її душею, можливістю долати час простір, лишаючись самим собою: «*Темніє. Ніч. / Розвиднюється. День. / Ще один. Роки. Віки. Епохи. / Кажу: нічого, вже недовго. Трохи*».

В інтимній ліриці поета відчувається довірливе і пристрасне слово про сокровенність, чистоту людських стосунків, спрагу самотньої душі. За рівнем емоційного злету його кохання то умиротворене, спокійне, то сонячне, то хмарне, але ніколи не байдуже. Інтимна лірика Г. Літневського тісно переплетена з пейзажною. Таке враження, що світ навколо ліричного героя облагороджується силою і чарами кохання, і з цвіту цієї гармонії неминуче має зародитися глибоке й шире почуття. Інтимна лірика поета ще раз засвідчує думку, що загальнолюдськими рисами української природи є м'який

ліризм, схильність до тонкого світовідчуття, до поетизації інтимних почуттів. І вони приходять: «Та знов заспівали двері — / Прийшла до мене любов».

Звертаючись до філософської, пейзажної лірики Г. Літневського, переконуємось у значущості творів, які вчать людину благородству почуттів і помислів, учать її замислюватися над своїм обов'язком перед іншою людиною, перед природою, перед усім світом, замислюватися над проблемою свого місця, призначення в житті: «Наш бій — за людину, / За те, що для нас найдорожче. / І, мабуть, нікому у світі / Отак не болять, / Щоб люди — / Повсюди, завжди — / Були чесні й хороші / І всі їхні вчинки / Красиві і щирі були!»

Рід, як одиниця космічна, — своєрідна модель Всесвіту: між сонцем і землею. Закорінений у землю, рід стає з'єднувальною ланкою, від землі тягнеться до істини. На перетині силових полів землі і сонця народжується енергія роду, яка є антигезою минулого, сьогодення і майбутнього — духовної основи роду. Важливий мотив поезії Г. Літневського — мотив повернення до роду і пошуків себе: «Люди в полі здаються такими маленькими... / Не забудьте — вони великі. / Бо, хоч є усього на землі і під нею — / І гладенький асфальт, і глибокі руди, / Буде нікому землю назвати землею, / Як ріллі на землі не буде. / Коли треба — літайте, пливите у водах. / Хай вам, діти, вдається усяке діло, / тільки не забувайте, з якого ви роду, / Щоб родило!»

Проблема родової належності, родової пам'яті осмислюється в поезії Г. Літневського на рівні морально-етичному, психологічному, генетично-біологічному, космічному. Структурною основою моделі світу і роду є земля. Рід і земля — взаємопов'язані категорії Всесвіту, вони не існують відокремлено: «Тут видно, / де земля, де просто бруд. / І ясно так / собі самому видно, / що ти ніде / не зможеш бути гідним, / якщо не зможеш / бути гідним тут».

Точкою постійного вертання і повертання для ліричного героя поезії Г. Літневського, як і для самого поета, завжди було рідне Запоріжжя, хоча й жив останні роки він у столиці. Та саме Запоріжжя вважав домівною: «Я з мандрів далеких / вертаюся знову додому, / у літо безладне, задимлене, рідне, своє».

Маркерами Запоріжжя в його поезіях є: «Заграва всю ніч над заводами, наче салют», «Запоріжжя в озоні й диму» («Повернення»), «Новий район назвали Космічним, / Для зручності кажуть коротше: Космос», «У нас індустріальне сучасне місто» («Космічний мікрорайон у Запоріжжі»), «Розхвилюваний острів / утерся Дніпра рукавом» («Випробування мосту»).

Афоризми в поезії Г. Літневського — то система морально-етичних принципів та норм, якими, власне, має користуватись у житті людина, виробляючи власний комплекс цінностей: «На світі — не лише загати й торжисца, / Високе й чисте щось на світі є», «Немає любові, — то, значить, / Її нам недодано кимось», «В ім'я майбутньої краси / Ми пожираємо ліси», «То, щоб самому одягтися, / Планету треба роздягти?..», «Бо ті, хто звук весь час жувати, / Вони, як правило, мовчать», «Облітають почуття, / Лише спогади не в'януть», «Я вірив у принцип один, / Одну визнавав постійність: / Постійність раптових змін», «Доречність — то іще не правота», «Подивіться на землю згори, та тільки / Не дивіться на неї зверху», «Збережи свого неба незайману синь, / Піднеси до висот свою землю!», «Життя суворе, Не переч життю!», «Це ж осінь. Це пора, / Коли вже час міняти точку зору / На точечку опори», «Усе таке минуше в цьому світі. / Колись — надбання вищої освіти, / Тепер це зна вже абітурієнт» тощо.

Є у творчому доробку Г. Літневського і поеми: «Земля і небо», «Осіній краєвид» з присвятою Григорієві Лютому. Поет намагається лише усвідомити і зрозуміти дійсність, розібратися в ній і в собі. Домінантними у них є проблеми землі («нас, немов пуповина, із землею єдна»), відповідальності кожного за світ («Від нас усіх, / від кожного залежить, / який довкола буде краєвид»).

Г. Літневський рано пішов із життя, та не примеркла з літами його поетична зоря. Він — дитя своєї доби, речник свого часу, відтворив у собі дух епохи. Найвищим ідеалом для нього була народна

українська духовність, а осягнення її — метою художніх пошуків. Він надзвичайно полісемантичний — уособлення життя, добра, гуманності, чистоти. Основним у життєвому середовищі Людини духовної у нього є Правда як вияв вищої гармонії, справедливості. Дужий і глибинний голос Г. Літневського не повинен загубитися в крижаних завалах нашої доби. Він зумів утвердити свою неповторність, свою тяжку, але цілком усвідомлену дорогу до Правди. І заповів її нам.

Тв.: «Листи до запитання» (1979), «Літо» (1983), «Полюси» (1988), «Тільки без паніки» (1990), «Еліксири істини» (1991).

Літ.: Лютий Г. Про збірку поезій «Літо». *Дніпро*. 1984. №5. С. 140-141; Вертіль О. Пора перелітня. *Друг читача*. 1984. 01 березня; Піддубний А. «Глибокі переміни — то не явище?». *Комсомолец Запоріжжя*. 1988. 17 грудня; Геннадій Літневський. *Письменники Радянської України 1917-1987: бібліограф. довідник*. Київ, 1988. С. 361; Рекубрацький А. Він знову прийшов усміхненим. *Запорізька правда*. 1991, 14 лютого; Матушек О. «Життя моє — така коротка хвиля...». *Дніпро*. 1991. № 11-12; Білокопитов М. Він знов прийшов усміхненим до нас... *Літературна Україна*. 2001. 13 грудня; Лютий Г. Геннадій Літневський. *Письменники Запорізького краю*. Запоріжжя: Хортиця, 2002. С. 329-335; Зоря і смерть Геннадія Літневського. *Київ*. 2014. № 3—4; Лютий Г. «Якщо зоря упала з висоти...». *Хортиця*. 1998. № 7. С. 85-89; Корицька Л. Геннадій Літневський. (1951-1989). *Література рідного краю: метод. посібник*. Запоріжжя, 1998. С. 172-173; Рекубрацький А. Йому було лише п'ятдесят... *Запорізька правда*. 2001. № 169. С. 8; Лютий Г. Брате мій, світе мій... *Хортиця*. 2002. № 2. С. 7-9; Сушко К. «Щедрі промені в хмарах розтали...»: *МИГ*. 2009. 12 ноября (№46).

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету.

ПОВЕРНЕННЯ

Гаї, полустанки, шлагбауми — все через кому —
Летить за віком, відстає, вдалині розтає...
Я з мандрів далеких вертаюся знову додому,
У місто безладне, задимлене, рідне, своє.
Мене вже чекають, я звик до цього ритуалу:
Заграва всю ніч над заводами, наче салют,
А вдосвіта вулиці всі приберуть, наче залу,
І кожен газон підстрижуть і водою поллють.
Іще я в дорозі, а в місто вже подано сотні
Трамваїв, тролейбусів, ну і, звичайно, таксі.
Якими вродливими будуть дівчата сьогодні,
Якими привітними стануть обличчя усі!
...Виходжу на площу вокзальну.
Спинивсь на хвилинку
І чую — рече Запоріжжя в озоні й диму,
Як Бульба — Остапові: «А повернися-но, синку!»
«Та вже ж повернувся», — відказую стиха йому.

Упоравши неміряні труди,
 Піднявся я на п'єдестал науки.
 — Земля і небо, підійдіть сюди
 І станьте під мою всевладну руку!
 Від голосу здригнулася імла,
 Далеко покотився він луною,
 Але Земля своїм шляхом ішла,
 І небо залишалось наді мною.
 В мені від того закипіла кров! —
 Я блискавку в нависле небо кинув
 І п'єдесталом Землю розколов,
 Немов дубовий пенъ залізним клином.
 І задвигтіло небо від громів,
 І так Земля озвалася в печалі:
 — Ти на Землі прожити не зумів —
 Живи тепер собі на п'єдесталі.

ПІСНЯ

Рожеві промені навскісні,
 В дворі вечеряє сім'я.
 «Послухайте народну пісню», —
 Сказало радіо. І я,
 Малий іще, спитав у діда:
 «Народна... Як це?» — І мені
 Дідусь розважливо повідав:
 «Це сам народ зложив пісні».
 Наснилося тоді: з усіх усюд
 Збирається, немов на раду, люд.
 Встає край неба курява століть, —
 Іще хтось там іде чи верхи їде,
 І сонце в небі спечене висить,
 Мов яблуко, якому впасти ніде.
 Ідуть батьки, і дочки, і сини —
 Плугатарі, каменярі, герої —
 Від обрїю до обрїю вони
 Широкий діл заповнили собою.
 Це мій народ. Надія ув очах.
 Усі — красиві. Вбрані, мов на свято.
 І всі мовчать. Зійшлися і мовчать,
 Бо їм іще нема чого співати.
 Згадати страшно мертву тишу ту.
 Збагнув я, у чеканні захололий:

Як люди не здолають німоту,
То я вже не прокинуся ніколи.
І вже уяву застилав туман,
І в тім тумані я не снів, а марив,
Та голос чийсь, немов артезіан,
З глибин людських у спраглу душу вдарив.
Зливалися мелодії й слова,
Пісні творились — диво двоєдине...
Вони в мені — неначе кров жива:
Якщо я втрачу їх, то я загину.
Удосвіта — ще сутінки густі —
Збудився я від сну, сльозами вмитий,
І сліз чистіших, ніж були оті,
Мені уже довіку не зронити.

КОСМІЧНИЙ РАЙОН У ЗАПОРІЖЖІ

Прийжджим буває інколи смішно,
А дехто — так зовсім дивиться косо...
Новий район назвали Космічним,
Для зручності кажуть коротше: Космос.
Послухатъ — навколо самі пришельці,
Хоч академію клич у свідки.
Бабуся, така собі старушенція.
— Ви звідки, бабуню?
— З Космосу, дітки.
А наші таксисти — куди астронавтам! —
Фірмові кашкети. Ключі на пальцях.
Оце вам і сервіс, оце вам і авто:
— Вже тричі сьогодні у Космос мотався...
Отак і живемо. А тим, кому смішно,
Гарячий привіт від царя Гороха.
У нас індустрієне сучасне місто,
Двадцятье сторіччя у нас.
Епоха!

ПІВНІЧНИЙ КАВКАЗ

Бувають ранки росяні чи в інеї,
Коли, мов найчистіша із спокус,
Якій іще не підшукали імені,
Над обрієм видніється Ельбрус.
І то недовго. Як буденні клопоти

В долинах здіймуть хмари куряви
 І пристрасті по людях підуть потопом —
 Не видно сніжно — білої глави.
 І ти товчеш пилюку між загадами,
 Притершись до житейського ярма.
 Про ту вершину ти уже не згадуєш,
 Немов тобі й потреби в ній нема.
 Та знаєш ти, і це знання — мов гордоці,
 Це увійшло уже в єство твоє:
 На світі — не лише загасти й торжища,
 Високе й чисте щось на світі є.

ЗИМОВИЙ ДОЩ

Розчулений і мокрий, як щеня,
 Чужа рідня гучним травневим грозам,
 Усупереч гаданням і прогнозам,
 Непроханий приходить він щодня.
 Подумати б — який йому резон?
 Ходити в диваках — була б охота!
 Хіба не видно: вже не та погода,
 Не ті манери і не той сезон?
 Хіба не видно: вже пора снігів,
 Таких сухих, колючих, незворушних?
 Візьми морозу у вологу душу
 Й лежи собі у спокої лугів.
 О, бач, таки послухався, ущух.
 Шкода, звичайно, таж пора зимова.
 Ні, знов іде, мов не про нього мова.
 Ну що із нього зліпиш — із дощу?!
 А може, це і справді неспроста:
 Узимку — дощ? Принаймні не банально.
 І хоч доречним бути — це й похвально,
 Доречність — то іще не правота.

ІПОДРОМ

Семеро скакунів —
 аристократи крові.
 Ось їх ведуть парадом
 жокеї спортивно злі.
 Притихли знавці.
 Профани запнулися на півслові,

І навіть останній ревматик
бачить себе у сідлі.
Оце б і закінчить на цьому.
Але уже зроблено ставки:

Звичайно, хіба можливо,
без «інтересу» щоб?!
Ще раз, як у шпаргалки,
заглянемо у програмки,
І ось кавалькада шалена
минає стартовий стовп.
Збоку огрядна дама
світ мені застує кльошами,
Та мить —
скакуни вже поряд,
вітер свистить у гривах.
Люди! Якщо це правда,
що «все ми немножко лошади»¹,
Які ж ми тоді із вами
маємо бути красиві!
Трибуни встають,
мов кожного
хтось підводить за комір,
Але не захватом проїняте
це одностайне «ах!».
«Номер який попереду?»
«Де мій виграшний номер?!»
Коней немає.
Вершники
скачуть на номерах.
Очі заплющу —
бачу:
В нашім селі, у Хитрівці,
Діти зеленим вигоном
Наввипередки біжать,
А коні, підвівши голови,
На них так лагідно дивляться...
Коли ту межу перейдено?
Де вона — та межа?

1 В. Маяковський

ПЕРЛИНА

Ясному султану заморські послы
В знаменну для владаря днину
Дарунок свого короля піднесли —
На диво прекрасну перлину.
І ось уже владар
забув про бої,
Молитви, гареми, гайдуків...
Перлина! Голублячи сяйво її,
Тремтіли султанові руки.
Та якось на радісну душу його
Упала гірка порошина —
Малесенький сумнів,
пекельний вогонь:
А що, як перлина фальшива?
І, скликавши сорок своїх мудреців,
Старих, як пергамент корану,
Насупивши брови, султан повелів
Розвіяти сумнів султана.
Уранці прийшли вони,
сорок старих,
Поважні, спокійні, як завше,
І двоє найстарших
султану до ніг
Поставили бронзову чашу.
— Пресвітлий володарю! —
мовив один.
— Султане! — продовжував другий, —
Ось — трунок у чаші,
гіркий, мов полин.
— Із чого він?
— З болю і туги.
Це буде надійніше сотень знавців,
Тож випробуй нині перлину:
Коли вона справжня, то в трунку оцім
Згорить вона, щезне, загине.
Коли ж це фальшивка,
то в чаші на дні
Не зміниться навіть на колір,
Найменших не буде у ній перемін,
Бо фальш не страждає ніколи.

...Я досі такого тобі не читав.
Любові моїй ще рости.

Але випробуєш ці почуття
Такою зневагою ти,
Такою бідюю,
що скоро, либонь,
Розвіявши тіні з чола,
Ти врешті упевнишся:
«Так, це — любов».
Лишиться додати:
«Була...»

Як мої нерозумні печалі
Коли-небудь перейдуть межу,
Я згадаю далекі причали,
Посміхнуся і тихо скажу:
— Ще на світі доріг вистачає,
І не треба поводиря.
Ще не впала роса. Ще літає,
Ще стоїть над душею зоря.

...Коли біля ніг вороного,
Вмираючи в чистому полі,
Я рану на грудях затисну
Й промовлю останні слова,
Мій кінь збожеволіє, мабуть,
Від того, що він — не людина,
Що він передати не зможе
Нікому того, що почув.

МОРЕ

Хвилюється море,
До берега піну несе
На вигнутих хвилях,
Немовби на вигнутих спинах.
Несе обережно, побожно:
Чекає усе,
Що знов, як колись,
Афродіта народиться з піни.
Хвилюється море:
«От зараз»,

А дива нема.
Нема Афродіти,
І це, може, й краще, до речі:
Кінець листопада.
Вже, можна сказати, зима.
Куди ж їй, роздягненій зовсім,
В таку холоднечу?!
Та і взагалі вже не час їй
Ув атомний вік,
Коли охорона природи
Далеко сягнула...
А вітер свистів і шумів,
І збивався на крик,
Щоб море
Оцих єретичних думок
Не почуло.

Коли на людях ми, про їхнє око
Я зберігаю незворушний спокій —
Дивлюсь на інших і жартую з ними
Чи осторонь стою, немов чужак,
І думаю, в любові невиситимий:
«Немов це я? Хіба я зміг би так?»
Коли ж, бува, недовго і нечасто,
Ми тільки вдвох, і ти уся — моя, —
Невже це знову я? Такого щастя,
Здавалося, не витримав би я!

ТВОЇ ЛИСТИ

Це — ніби тайну в котрий раз відкрити
І знов радіти знаним вже словам.
Я ті листи поклав би на попіври
Найкращим у цім світі скрипалям,
Щоб виспівати до кінця, до денця
Дзвінкий твій погляд і русявий сміх...
Нехай іще раз хоч на мить озветься
Тонка струна, яку я не вберіг.

ЛІЩУК ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА (нар. 1966)



Ольга Миколаївна Ліщук народилася 1 липня 1966 року в селі Возвишенка Булаєвського району Північно-Казахстанської області. Родини батьків мами-вчительки переїхали до Казахстану з України ще до Жовтневого перевороту 1917 року, а батько-зоотехнік після закінчення інституту приїхав до Возвишенки освоювати цілину. Ольга закінчила середню школу із золотою медаллю, дитячу музичну школу з класу баяну, технічне училище №7 м. Запоріжжя за спеціальністю електромонтажник-схемник та фармацевтичний факультет Запорізького медичного інституту з червоним дипломом за спеціальністю провізор. Працювала в аптеках м. Запоріжжя та Запорізької області, а також у Лівії, Йорданії та Італії. З 2005 року працює провізором в НВПІ «Олекс».

Перші віршики Ольга написала у п'ять років — про маму, домашнього собаку та про море. Впродовж наступних років писала вірші до шкільних заходів. Потім була довга перерва у творчості. 1999 рік приніс їй знакову зустріч з Тетяною Білою — автором віршів і пісень. Спочатку Ольга Миколаївна робила нотні записи творів Тетяни Павлівни, а згодом почала писати й власні пісні.

Ольга Ліщук — це письменниця-патріотка України та планети Земля. Оточуюча природа в її творах — жива та одухотворена: *«Підставлю я вітру обличчя / І дощик зловлю на долоні... / Стежину знайду на узбіччі / До поля в пшеничному дзвоні»*. («Я — існую!»)

До авторки «Сонце посміхається», «Ніченька всміхається»; Осінь «вже замріялась» Весною, а Калина рятує важко пораненого бійця. У фантастичній повісті «Стрибок» (2015) Ольга дбайливо простежує збереження представників рослинного та тваринного світів планети Зея, щоб у продовженні — повісті «Прибуття» (2017) — вони опинилися на нашій Землі.

До авторки «Сонце посміхається», «Ніченька всміхається»; Осінь «вже замріялась» Весною, а Калина рятує важко пораненого бійця. У фантастичній повісті «Стрибок» (2015) Ольга дбайливо простежує збереження представників рослинного та тваринного світів планети Зея, щоб у продовженні — повісті «Прибуття» (2017) — вони опинилися на нашій Землі.

Проза Ольги — це пригодницька фантастика для юнацтва. Цікаво те, що сюжет «Стрибка» їй дійсно наснився, разом з незвичними короткими іменами. «Розмаїття життєвих форм на планеті... Як сталося, що такі різні істоти живуть поруч? Звичайно, наука та релігія дають відповідь на це запитання. Та колись мені наснилася казкова версія, якою я наважилася поділитися з вами...» — зізнається письменниця в передмові до книжки. Герої повісті чекають на черговий Великий Вибух і, звичайно ж, мають загинути. Але воля до життя допомагає знайти вихід там, де його існування неможливе. В кінці повісті дивний космічний корабель, «оповитий теплою енергією, беззастережною любов'ю до всього живого на ньому», стрибає в новий Всесвіт. Після численних запитань читачів — «А що ж далі?» — Ольга написала книжку «Прибуття». Обидві повісті прикрашають поетичні рядки, що, ніби миттєва фотографія, відображають внутрішній стан героя: *«...Від обіймів не втомилась руки, від цілунків не болять уста... / Тільки щем пройдисвітки-розлуки, тільки ніч — холодна і пуста...»* («Прибуття»)

«Казки старої Шовковиці» спонукають найменших читачів бути уважними та лагідними до живих створінь, а ще — наполегливо йти до своєї мети. Перший Сонячний Промінь навчив Насінінку мріяти, і вона змогла стати поважною рослиною; молоденька кішка Лінда виховала цуценя; у спекотливі літні дні люди не покинули напризволяще зграю куріпок — ці та інші (не зовсім вигадані — за ствер-

дженням авторки) історії, що обов'язково мають щасливе закінчення, пронизані співчуттям до оточуючого та увагою до різних проявів життя. Віршики для діточок – веселі та повчальні – прикрашають збірку «Борщик» (2019): «Позіхнуло Сонце та відкрило очі, / А до нього листям Вишенька лопоче: / «Ягідні коліски – білі мої квітки, / Це ж чи розуміють всі маленькі дітки? / Прошу, миле Сонце, розкажи усюди: / Квітку як зірвати – ягідки не буде!» («Вишенька»)

У творах для дітей Ольга Ліщук ненав'язливо підкреслює значення виховання молодого покоління в автентичній атмосфері українського духу: «Кирило Кожум'яка на цимбалах / Виводить «Гопака», щоб уві сні / Народна мудрість в дітках проростала». («Казкова коліскова»)

Саме на підростаюче покоління авторка покладає надію на оновлення та оздоровлення життя в країні: «Та ось вже напрацьовують лелеки – / Й підніметься малечі урожай! / Я впевнена – новітнє покоління / Тебе здивує палкістю сердець!..» («Підслухала»)

Мрії та філософські роздуми – яскраві фарби на палітрі творчості Ольги Ліщук. Її приваблюють зорі, що змальовані і у віршах, і в прозі: «Як промінь Сонця в небі віддзвенів, / І день турботливий добіг до краю, / Пірнають Душі у безмежжя снів / І Черговим Зіркам доповідають». («В Різдвяну ніч...»)

Її Зірка «на небі живе» та співчуває їй реагує: «Як кохання накрие сповна, / Моя Зірка пірнає в сузір'я; / Як одна – то самотньо й вона / Мерехтить крізь хмаринове пір'я...» («Зірко моя, підкажи...»)

Взагалі, ніч – це найкращі години для роздумів («...а може, й наш світ – лиш книжка, написана кимось?..»), для створення сюжетів та відточення рим: «І знову я не сплю – думки спинить не в змозі... / Хоч ніч уже прийшла, і світять ліхтарі, / Та я складаю віри чи діалоги в прозі – / Можливо, саме це ще вивчать школярі» («Не сплю»).

Майже всі вірші про кохання знайшли свою мелодію й стали піснями, і кожен з них – це коротенька історія з життя: «Поклич мене...», «Ти мене придумав», «Я навчила тебе любити...», «Чекаю на щастя» та інші. Адже «Без Кохання людина – гітара без струн: / Хоч живе, та не може співати...» («Пісня про Кохання»)

Одвічні пристрасті, що супроводжують стосунки між закоханими, цікаво й динамічно розгортаються у фантастично-ліричному оповіданні «Гудзик». «І чи не легше йти життям за правилом: «Стосунки – довіра»?..» – запитує автор.

Але почесне перше місце у творчості Ольги посідає змалювання «вишнево-абрикосової» України та звеличення її захисників: «Ми – українці, а це так багато – / Воля, завзяття і гідність». (Гімн української асоціації «Розмай» у Італії)

«Молитва», «Сину, повернись!» – ці вірші, написані в Неаполі для концертів «Розмаю», що проводилися в 2014 році з метою збирання коштів на бронезилети для українських бійців, не можна читати спокійно. «Люди плакали й кидали гроші в скриньку, а в голові були лише думки: «Ось іще на один жилет, ось іще одні збережені груди, ось іще одне врятоване життя...»» – пригадувала Ольга Миколаївна в своєму «Слові». А у військових частинах співалися «Нехай здійсняться мрії» та «Сонечко сяє надворі...». Нікого не залишала байдужим також пісня-сповідь «Живіть!», а «Танго на городі» та «Ой, навіщо...» вже стали хітами та пролунали в різних куточках країни. Авторка знає й рецет «зілля, щоб одужала» Україна: «Як прокинеться у кожнім / Дух національний – / Буде і життя зможене, \ І кордон охайний!» («Будьмо, українці!»)

Навіть одну з численних гуморесок письменниці пофарбувала в «блакить над жовтим колоссям»: «Український хліб – для всіх / Найсмачніша справа!»

Ольга Ліщук своїми творами «пригощає щирістю» та стверджує: «Небу я відкрию душу, сонцем я журбу спалю, / Втому я затихнуть змушу... Люди, я вас люблю!» («Люди, я вас люблю!»)

Талант, помножений на працю, приніс визнання й повагу. 2015 року Ольга стає членом Запорізької міської організації композиторів, а потім — 2017 року — вона стала членом Національної спілки письменників України та Всеукраїнської асоціації гумористів і сатириків «Весела Січ» імені Петра Ребра, де вона отримує прізвисько «Цимбалістка».

Ольга Ліщук має природний пісенний дар, який після закінчення музичної школи дає їй можливість писати музику до своїх творів та віршів інших авторів. Чимало пісень написані нею на слова запорізьких письменників: М. Білокопитова, М. Буряка, Г. Лупинос, Г. Лютого, П. Ребра, В. Сироватко, Т. Сугалової-Катрич, Л. Тесленко, В. Чабаненка, П. Юрика, Я. Яковенко та інших. На слова Ольги Ліщук написали пісні композитори Володимир Козеровський (м. Запоріжжя) та Людмила Бояренцева (Полтавщина).

У 2015 році письменниця стала лауреатом Першого фестивалю «Тарасове Запоріжжя», а 2018 року — однією з кількох жінок-переможців огляду-конкурсу «Українка: жінка-волонтер; жінка-воїн; жінка-герой» (організованого Жіночим товариством імені Ольги Басараб та Олени Теліги), отримала спеціальну Грамоту, а її твори увійшли до однойменної книги (Лубни, 2018).

У 2015 році Ольга познайомилася з членом НСПУ Михайлом Буряком. Разом вони створили творчий дует «Удвох» та запровадили засідання на «Гумористичному городі» в обласній науковій бібліотеці м. Запоріжжя.

За плідну працю, спрямовану на розвиток української мови й літератури, в травні 2017 року авторка отримала Почесну грамоту від Виконавчого комітету Запорізької міської ради.

Збірки творів: «Борщик» (2019), «Курортний рай» (2017), «Осінній зорепад» (2017), «Прибуття» (2017), «Пісня моя» (2016), «Щоб легше йти ...» (2016), «Стрибок» (2015), «Чудеса по заказу» (2015), «Пісня моя» (Nuts4all studio. — 1 компакт-диск), «Осінній зорепад» (Nuts4all studio. — 1 компакт-диск), «Зірко моя, підкажи...» (Nuts4all studio. — 1 компакт-диск).

Твори Ольги Ліщук також були опубліковані в літературних альманахах «Енциклопедія сучасної літератури» (м. Хмельницький, 2016), «Галактика любові» (м. Хмельницький, 2017), «Скарбниця мудрості» (м. Хмельницький, 2017), «Серце Європи» (м. Хмельницький, 2017), «Я дякую тобі» (м. Хмельницький, 2017), «Колиска роду» (м. Хмельницький, 2018), «З Україною в серці» (м. Хмельницький, 2018), в збірнику «На італійських берегах» (Україна — Італія, 2011), в альманасі «Мовою серця» (Івано-Франківськ, 2016), в збірках Людмили та Сергія Бояренцевих «Полотно життя» (м. Полтава, 2016), «Каруселі дитячих мрій» (м. Полтава, 2018).

Літ.: Січовий С. Одразу троє наших членів НСПУ від Запоріжжя! : [Серед ін. О. Ліщук]. Запоріж. правда. 2017. 23 февр (№ 12). С. 31; Ліщук Ольга Миколаївна. *Українка: жінка — волонтер, жінка — воїн, жінка — герой: нариси, вірші, спогади, світлини*. Лубни, 2018. С. 46-51.; О. М. Ліщук. *Письменники Запорізького краю: (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ ст.)*. — Запоріжжя, 2017. С. 284 — 304.; Ольга Ліщук. *Співоча Україна*. Запоріжжя, 2016. С. 22 — 28; Корсар І. Ользі Ліщук] / І. Корсар. *Я посвящаю лично Вам ...* — Запорожжя, 2016. С. 64-69.; Черненко С. Побільше б такого «борщ». *Запоріж. правда*. 2019. 21 берез. (№ 8). С. 4.; Волощук І. Я вдячна за рими, які приходять до мене. *Верже*. 2018. 25 Жовтня. (№ 42). С. 19; Курочкіна Т. Весняна подорож крізь простір і час. *Запоріж. правда*. 2017. 4 трав. (№ 18). С. 10; Старинко А. Оленькой зовут. *Приморская степь*. 1991. 4 апр. (№ 41). — С. 1, 2.

Ганна НАГОРНА,
бібліограф відділу краєзнавства
обласної універсальної наукової бібліотеки
м. Запоріжжя

ХАЙ БУДЕ ВСЕ У ВСІХ!

Хай буде все у всіх, чого хто скільки хоче;
Хай радість обійма зажурені серця!
У кожній хай сім'ї мале дитя лопоче,
І зерна золоті хай поле обіця.

Хай буде все у всіх, нехай здійсняться мрії;
Добробут завіта і в місто, і в село!
Хай в спеку мовчазну і в снігові завії
В душі у всіх живе лиш затишне тепло.

Хай мають всі усе, до чого є бажання!
Хай щастя завіта упевнено до вас,
Здоров'я приведе, і успіх, і кохання!
Життя — найбільший скарб — із нами повсякчас!

Я КНИЖКУ ПИШУ

Я книжку пишу. Із уяви слова
Сукаю, неначе із вовни;
І на веретено ляга зіркова
Чи нитка, чи повість казкова...

І створений світ — то лиш примха моя,
Герої чекають наказу;
І, хоч неслухняні, та їхня зоря
Від мене залежить щоразу.

Не завжди логічний сценарію зліт...
Тому, як в реальність прокинусь,
Спадає на думку: а може, й наш світ —
Лиш книжка, написана кимось?..

ЩОБ ЛЕГШЕ ЙТИ

В голові блукає віршів сонм,
По аксонах гупає, пече...
Знов у жертву кидатиму сон,
Щоб, схилившись в ліжку на плече,

Виливать рядочки-почуття,
Закодовані малюнком слів —
Не для когось, не для майбуття,
А щоб легше йти серпанком днів.

Лікарі колись пускали кров,
Щоб покращить пацієнтів стан —
Я ж ось «випускаю» знов і знов
Гумореску, віршик, чи — роман...

СОНЕЧКО СЯЄ НАДВОРІ. ..

Сонечко сяє надворі,
День розпочався новий.
Нашу він зустріч прискорить
Хоч на відсоток малий.

Чуєш годинника цокіт?
Ще на секунду скоріш
Зможу відчути той дотик,
Бажаний зараз найбільш.

Нічка — шановная гостя —
Кілька годин відлічить.
Сон ще з тобою приносить
Зустрічі радісну мить.

Час, хоч повільно, минає,
Сплинуть хвилинки і дні,
І не вві сні, а у яві
Очі побачу твої.

ПІСНЯ ПРО КОХАННЯ

Без Кохання людина — гітара без струн:
Хоч живе, та не може співати;
В цьому впевнені зорі та Місяць-віщун,
Що вночі заглядають до хати.

Без Кохання людина — що піч без вогню:
Хоч живе, та не може зігріти;
Так мене запевняв соловейко в гаю,
І в садочку підтвердили квіти.

Без Кохання людина — колодязь пустий:
Хоч живе, напоїти не може;
Розповів це туман березневий густий,
Що на хмару загублену схожий.

А з Коханням людина — пташиний політ,
Вільний вітер, що душу лоскоче!..
Це — щасливе життя, не рахуючи літ;
Так замріяно серце шепоче...

Я НАВЧИЛА ТЕБЕ

Я навчила тебе любити,
Та втомилася від навчання.
Щирість змусила все ж зробити
Це болюче й гірке зізнання.

Тож пірнай у цей світ безмежний,
Де сплітають суцвіття долі!
Все — від тебе тепер залежне,
Випускай почуття на волю!

Я не буду тебе тримати —
Все в «нулях», і нема бажання...
Ти вже знаєш, як щастя дати,
Запалити п'янке кохання...

І не стукай в моє вікно ти:
Що зачинено — не відкрити...
Це — занадто важка робота:
Знов навчити МЕНЕ любити...

ЧЕКАЮ НА ЩАСТЯ

Грається в піжмурки щастя зі мною —
Вкотре обіймів палких уника:
Лиш поцілує легенько весною,
В схованці осені хутко зника.

Сонце із Місяцем суму не знають,
Зорі плетуть візерунки рядна...
Навіть сніжинки по двоє літають!
Чом же я й досі на світі одна?

Я сподіванням думки розмалую —
Крихта надії у серце впаде:
Щастя далеко чи близько танцює,
Вірю — й до мене дорогу знайде!

Хоч самотність у вираші знову,
Від журби і в цю ніч не засну,
Під морозну зимову розмову
Я чекатиму нову весну.

«МОВА – ЯК МОРЕ»...

«Мова – як море», та де ж ті слова,
Щоб відтворити кохання?
Радісні, щирі ті хвилі тепла,
Щастя, надії, бажання...

Відстань між нами – примара якась,
Поруч ти завжди зі мною;
Руки твої відчуваю щораз
І розмовляю з тобою.

Щастя – як море, а я все життя
Тільки на нього дивилась.
Зараз пірнаю в ті хвилі буття,
Що лиш тобою створились...

СКІЛЬКИ ІСНУЄ ЖИТТЯ. ..

Скільки існує життя,
Стільки з тобою ми разом.
Разом ідем в небуття,
Щоб відродитися з часом.

Маємо різні шляхи,
Любимо різних коханих,
Сплачуємо різні борги
В різних століттях роками.

Так – до знесилля обох...
Потім – за біль нагорода –
Разом життя живемо
В щасті, любові та згоді.

Радість берем в напуття,
Щоб зігрівала крізь роки...
Доти існує життя,
Разом з тобою ми доки...

БІЛЯ ВОРІТ КОХАННЯ

Ой, підбігли двоє до воріт Кохання:
— Спробуєм постукать, милий мій, чи ні?
Чи достатньо буде нашого прохання —
Музики, що в серці грає на струні?

Пташечка злетіла в них над головами:
— Гості дорогенькі, прошу вас зайти!
Тільки пам'ятайте — з райськими кущами
Можете доріжку не завжди знайти.

Лише доторкнуться Ревнощі до квітки —
Враз вона зів'яне, стане остюком;
Недовіру краще не пускайте, дітки, —
Чагарник від неї поповзе кругом.

Приморозить листя вічне Сповідання,
Поламають гілки Сварки запальні...
...Зупинились двоє у воріт Кохання:
— Будемо заходить, милий мій, чи ні?..

Хай вони заходять! Хай же Щастя буде!
А сміття колюче, що в душі пече,
У воріт Кохання залишайте, люди,
І гуляйте садом до плеча плече!

ТИ МЕНЕ ПРИДУМАВ...

*«Захмарна сутність невгамовних мрій...»
Михайло Буряк*

Ти мене придумав уві сні,
Відчай фарб розкидав мимохідь.
Зорі, мабуть, втрутились рясні,
И образи хтозна-яких століть.

Ти в мені зібрав усіх принцес,
Юних Попелюшок і... повій,
Що звичайний з'єднання процес
Переносять у захмарність мрій...

Чи зберешся кликати сватів,
Скаже лише час, який мине —
Може, ти багато захотів?..
Може, ти придумав не мене?..

МОЄМУ АНГЕЛУ

Із Нічого в Ніщо пролягає мій шлях,
Десь він — радісний, десь — небезпечний:
То — оманливий лід, заіржавлений цвях,
То — імла, то — журба недоречна...

Я — людина, я — сильна й слабка водночас,
Та негода щасливо минає:
Ангел, мій помічник, він — на варті щораз,
Як солону, крило підкладає.

З чим зрівняти любов, що лікує мене,
Що від прірви невтомно відводить,
Що, як мама, прощає гірке та сумне,
У безвиході стежку знаходить?

Я з любов'ю цією блукаю в зірках,
Пещу мрії — сміливі й казкові...
Ангел мій прибере павутиння в думках,
Зробить правильний наголос в слові.

Охоронцю мій — Ангеле, вдячна тобі!
Хоч не вмію всю душу відкрити,
Хочу встигнути крізь небеса голубі
Я любов'ю й тебе оповити.

Танго Вічності вправно танцюють світи,
Миті з'єднує Часу дорога...
Моє щастя, і совість, і щирість — це ти,
Рятівний подарунок від Бога.

МОЛИТВА

Матінко Божа, діво Маріє,
Вкотре до тебе звернусь.
Матінко, лише на тебе надія,
З відчаєм в серці молюсь.

Матінко, бачиш, що коється в світі —
Діти в закланні ідуть...
Не попусти їх загибель на зліті,
Дай їм продовжити путь.

Тих, хто грошима ніяк не награються,
Прагнуть цієї біди, —
Хай вони вдома у себе втішаються,
Далі від нас відведи.

Матінко, розуму дай і рішучості
Тим, хто при владі стоять,
Щоб домоглися ми кращої участі,
Аніж поминки справлять.

Рід в лиходенні картається знову,
Втрати незмога нести...
Матінко, прошу я твою Покрову —
Дай. Поможи. Захисти!

СИНУ, ПОВЕРНИСЬ!

Син — на війні. А в пеклі — мати,
Бо сон не йде, душа скигмить...
Одною думкою багата:
«Живий. Живий...» І через мить:

«Мій син живий. А як?!?!...» — і прірва;
І серце, вкручене у біль,
У порожнечу мозок зірве —
І стиглий морок звідусіль...

Кров стине в жилах. «Ні, не можна!
Живий! О, Боже, будь із ним!
Хай Ангели його сторожать!
Хай буде вітер помічним!

Хай Сонце гріє, Місяць втішить...
Щоб обійняти, як колись...
Щоб знову дихати вільніше,
Благаю: сину, повернись!»

ПОВЕРТАЙТЕСЬ!

Розляглася журба, повкривала дерева і річки,
Обгорнула хати та на вікна розвісила стрічки.
Навіть птах у гаю невеселую пісню виводить...
По Вкраїні моїй сум зухвалим господарем бродить.

Розляглася журба — чоловічого духу не чує —
Матерів обійма та з жінками дбайливо ночує.
Навіть сонце палке подолати журбу ту не в змозі.
Сумно вітер кружля жухле листя по тихій дорозі...

Ти збирайся, журба, вже збирайся у дальню дорогу,
Бо все ближче той день, як засяє Свята Перемога.
Знов наповняться хати батьками, синами і святом,
Та відновить життя Україна щаслива завзято!

Повертайтеся скоріш, з Перемогою ви повертайтеся
До простого життя та в цивільні одежі вдягайтесь,
Щоб наповнились хати батьками, синами і святом,
Відновила життя Україна щаслива завзято!

БУДЬМО, УКРАЇНЦІ!

Де б провидця відшукати
Того, що все знає —
Про країну запитати,
Що цю долю має.

Всяк охоч шматок поцупить
З давнини ведеться...
То керує хтось підступний,
То сусід озветься;

Та не лагідним вітанням —
Зливою із «Градом»...
Як би ж тому зазіханню
Та вже дати раду...

То планета рідна наша,
Мабуть, завинила,
Бо з усіх країн найкращу
Землю нам зростила:

Що природа невимовна —
Щедре розмаїття,
Що у надрах скриня повна —
На багатоліття.

Як красуня, що бажання
Завжди викликає...
То й приходять без прохання
Ті, хто силу має.

Доки ж буде беззахисна,
Як мала дитина?
Доки ж кривдитимуть злісно?
Ще й ламають тина...

А відступлять лиха різні,
Лише коли люди
Зрозуміють, що Вітчизни
Іншої не буде.

Що не можна далі спати —
«З краю моя хата» —
Та візьмуться працювати,
Волю надихати.

Щоб змарніла Україна
Випростала крила —
Піднялася із руїни,
Силу відновила!

Щоб хліба зростали дружньо,
Сталь лилась рікою,
Щоб вояки були мужні,
І щоб мали зброєю!

Не для нападу — для миру!
Бо в міцну країну
Не летіла би із виру
Із орла й пір'їна.

Як прокинеться у кожному
Дух національний —
Буде і життя заможне,
І кордон охайний.

Спільно змінимо ми долю!
Всі — не по одинці.
Хай нам щастя! Хай нам воля!
Будьмо, українці!

ТАНГО НА ГОРОДІ

Сонце лиш з'являється на сході,
А мене картопля вже гука.
І танцюю знову на городі
Танго колорадського жука.

Всіх я поважаю в цьому світі —
Пташечок, тваринок і комах;
Радо й ці жуки були б зустріті,
Так вони ж приносять тільки ЖАХ!

Жадібна нападницька навала
Поїда картопельку мою.
На таку підступність не чекала,
І тепер навколішки стою.

Ні, не перед ворогом зомліла —
То картоплі я поклони б'ю.
Через цих жуків я зрозуміла,
Як я рідну земельку люблю.

Відсіч дам ганебному нахабству:
«Ти — агресор! Шлях тобі — у тлін!».
Гідно подолаю колорадство,
Підіймусь назавжди із колін!

То ж востаннє я попереджаю:
Щоб своє життя ще вберегти,
Збирайся геть із мого краю,
Звідки прилетів — туди й лети!

Кропом я засію всі міжряддя,
Щоб це було видно іздаля!
Не дозволю вторгнення й безладдя —
Це моя картопля і земля!

Хай укроп росте по всій країні,
Хай зі Сходом Захід він змика,
Щоб не танцювати Україні
Танго колорадського жука!

ОЙ, ДЛЯ ЧОГО Ж ОЧІ МАЮ...

Ой, для чого ж очі маю —
Та щоб надивитись
На барвінкові світанки
Та щоб нарадітись.

Ой, для чого ж вуха маю —
Та щоб наслухатись:
Соловейковим відлунням
Щоб наmilуватись.

Ой, для чого ж мову маю —
Та щоб оспівати
Україну. Та про неї
Світу розказати.

Ой, для чого ж серце маю —
Та щоб покохати
Рідну землю. Та нікому
Її не віддати!

ГОЛОВНА МРІЯ

Зібрались Мрії в голові,
Почали сперечатись —
Котрій з них бути головній,
Котрим на час сховатись.

Кохання вабить почуттям
(Зомліти б в зорепаді...),
Добробут — впевненим життям;
Робота врочить радість.

А ще — Визнання. В тім числі —
В поезії. Майстерність
Так суттю та відтінком слів
Розфарбувать буденність,

Щоб зачарований слухач
Приходив знову й знову.
І щоб у залі — сміх і плач,
А ти ведеш розмову...

Шановні, дякую вам всім
І здійснення волію —
Колись. Бо зараз, річ у тім, —
Лише про Мир я мрію.

Хай буде Мир, а з ним — Життя,
А із Життям — Кохання!
Хай буде Мир, і в небуття
Відправляться страждання!

Хай буде Мир, бо лиш тоді
Здійсняться інші Мрії.
Хай буде Мир!.. І я — в труді,
В добробуті, в Надії!

Хай буде Мир!!!

Я ДОВГО ЩЕ ЗМОЖУ ЛЮБИТЬ...

Я довго ще зможу любити
І пісню складу не одну,
Та вабить небесна блакить,
І ночі частіше — без сну...

Все менше сумую по тих
Дорогах, що вже не пройти —
Неспокій завзяття затих,
Щоб мудрість у діях знайти...

Шукаю не слово, а суть,
Ще вчуся любов віддавать...
Та сонячний зайчик, мабуть,
Ще довго в душі буде грать!

Продовжує пташка політ,
По хвилях плывуть кораблі...
Майбутній мій ЗАХІД — це СХІД
На іншому боці Землі...

ЛУПИНОС ГАННА ОЛЕКСІЇВНА (Дроздова) (нар. 1970)



Ганна Лупинос (справжнє ім'я Дроздова Ганна Олексіївна (до заміжжя Лупинос) народилася 8 лютого 1970 р. у м. Запоріжжя, рід батька (Лупиноси та Кононенки) — із запорозьких козаків, рід матері (Корягіни та Кузьмінови) — зі старообрядців, які в XVIII сторіччі втекли на Запоріжжя через гоніння за віру.

Поет, прозаїк, літературознавець, публіцист. Член Національної Спілки письменників України з 2006 року. Член Національної Спілки журналістів з 2014 року.

Писати почала з дитинства, перший опублікований вірш «Дощова ніч» (газета «Індустріальное Запорожье» 1983 р.) Азам поетичної творчості навчалася в літгуртку поетеси Вікторії Сироватко, з тринадцяти років почала відвідувати Запорізьке обласне літоб'єднання (яке тоді очолював поет Микола Лиходід), ще зі шкільного віку брала участь в обласних та всеукраїнських літературних олімпіадах, семінарах та конференціях, писала публіцистичні та літературознавчі статті у запорізькій газеті.

Має філологічну (ЗНУ) та економічну (ЗДІА) освіту.

З 2007 року — голова Запорізького обласного літоб'єднання, яка дбайливо підтримує молодих запорізьких авторів, сприяє розвитку літератури Запорізького краю, її інтеграції у національний та світовий культурний процес. Член журі літературних фестивалів, зокрема, «Всеукраїнського конкурсу прози ім. Олександри Кравченко (Девіль)» (м. Запоріжжя, 2013 р.) та ін. Член оргкомітету літературного конкурсу «Хортицькі дзвони» ім. Марини Браццо з 2014 року. Голова українського журі поетичної частини Міжнародного фестивалю-конкурсу «Співоча Україна» (2015 р.).

Ганна Лупинос — одна із засновників Запорізького клубу любителів фантастики, організатор і учасник літературних заходів Запорізької книжкової толоки. Постійно співпрацює із Запорізьким національним університетом, Запорізькою обласною науковою бібліотекою, Запорізьким художнім музеєм.

Входила до редколегії журналу «Хортиця». Одна з упорядників Антології творів літераторів Запорізького краю «Обрус»(2008) та «Антології творів письменників запорізьких літоб'єднань початку XXI сторіччя» (2018).

Твори Ганни Лупинос публікувалися та анонсувалися в численних антологіях та збірках, зокрема «Майдан: дистанція Словом» (2015 р.), «Не міліють джерела Дніпрові» (2016 р.), «Письменники Запорізького краю» (2017 р.), а також в альманахах, журналах та газетах, зокрема: «Нова проза» (м. Луцьк, Україна), «Рубеж» (м. Нюрнберг, Німеччина), «Хортиця» (м. Запоріжжя, Україна), «Дукля» (м. Пряшів, Словаччина), «Літературна Україна» тощо. Творчий доробок представлений на літературних інтернет-порталах «Літературний форум України», «Палісадник» та ін. Книжки Г. Лупинос неодноразово презентувалися на Львівському форумі видавців, Книжковому Арсеналі, Запорізькій, Маріупольській та Миколаївській книжкових толоках.

Твори перекладалися білоруською та німецькою (роман «Теорія Дикого Поля. Софія», перекладач, доцент ЗНУ Вапіров С.Ю.) мовами.

У кожного письменника своя місія, своя закоханість у Всесвіт і Космос, своє розуміння патріотизму. Своя місія є і у Ганни Лупинос.

Провідними модусами творчості Ганни Лупинос є патріотизм та усвідомлення кровного зв'язку особистості з долею рідної землі. Україна для неї — край з героїчним минулим, бурхливим сьогоденням та надзвичайною місією, спрямованою в майбутнє.

Критик Г. Сенкевич підкреслює, що однією з основних тем і навіть своєрідним рушієм творчості Ганни Лупинос є філософія часу. Дослідник наголошує, що час, у розумінні поетеси, «не просто підпорядковується людині, він як абстрактна субстанція певною мірою навіть служить людині».

Прозі Ганни Лупинос притаманні риси постмодернізму (ігрова складова, множинні альянзи до творів світової літератури та мистецтва взагалі, певне стилістичне розмаїття у межах одного твору, нелінійність сюжету, стилістично обумовлена фрагментарність, іронія та майже відсутній пафос), прояви містичного реалізму та модерністського світосприйняття. За стилем це, беззаперечно, поетична проза, бо яскрава метафоричність та образність у зображенні природи, почуттів героїв, навіть фантастичних подій доповнюється певною ритмічністю тексту та наявністю елементів звукопису.

Новели Ганни Лупинос з роману «Теорія Дикого Поля. Софія» написані відповідно до основних тенденцій розвитку сучасної світової літератури. Художня складова творів вдало відбиває провідні культурфілософські концепції сьогодення в усій їх багатомірності та плюралізмі. Водночас через виразні образи-символи, майстерно житі художні деталі наполегливо підкреслюється безперервний генетичний зв'язок української культури з європейською традицією, природність та усталеність цього зв'язку. Так, наприклад, у новелі «Містерія Дикого Поля» на світлині, отриманій героїнею від коханого з Брюсселя, той тримає у руках книжку Василя Стуса «Зимові дерева», видану 1970 року брюссельським видавництвом.

Проевропейським вектором творчості Г. Лупинос обумовлені й численні альянзи на твори світового мистецтва. Музика, живопис, література є наскрізними лейтмотивами її творчості. Так, у новелі «Водопілля свідомості...» головний герой, аналізуючи свої враження від лекції на Філософському конгресі у Афінах, розбудовує у своїй уяві концептосистему, де органічно поєднуються ідеї Умберто Еко та Григорія Сковороди, а ідеї кохання у розумінні Сократа й К'єркегора здаються так само зрозумілими, як бабусині розповіді про життя.

Звертаючись до філософських концепцій Артура Шопенгауера, Фрідріха Ніцше, Серена К'єркегора, Умберто Еко, Хорхе Луїса Борхеса, до буддизму та християнства, авторка водночас використовує і фольклорний матеріал. Народні оповіді, перекази, легенди у її тлумаченнях передають цінність і неповторність української ментальності. Цікаво й нестандартно, без зайвого пафосу, висвітлює Г. Лупинос сприйняття сучасними людьми історичних подій: повстання Костюшка, вольницьку батька Махна...

Долаючи обмеження реалізму через умовність, фантастику, лаконізм, внутрішню енергію стилю, письменниця успішно експериментує з літературними формами, прийомами, засобами оповіді, за допомогою яких розбудовує принципово нові візії світу та людини. Так, наукова картина світу, представлена у міркуваннях про відкриття італійського фізика-теоретика Габріеле Венеціано, ідеї швейцарського математика Леонарда Ейлера та американського фізика-теоретика Саскінда, теорію відносності Альберта Ейнштейна, доповнює багатомірну картину людського буття, обґрунтовуючи, у тому числі, й існування паралельних світів.

Образна система прозових творів Ганни Лупинос сповнена глибокої символіки. Серед наскрізних символів її художнього універсуму — межень, яка постає не лишень природним явищем, але й часом знецінення моральних основ суспільства, духовного меженню; загадкове зображення Трикутника Зайців, що уособлює одну з магічних формул Всесвіту, тощо. У такий спосіб, за допомогою розмаїтого художнього інструментарію, відтворюється авторська парадигма світобудови: Запоріжжя — Україна — Європа — Всесвіт.

У більшості літературознавчих нарисів Ганна Лупинос звертається до творчості письменників, які працюють, або починали свою творчу діяльність на Запоріжжі, зокрема, Марини Брацило, Вікторії Сироватко, Олександра Медка, Олени Красносельської, Тали Владмирової, Павла Вольвача, Миколи Білокопитова, Лариси Коваль, Ігоря Калиниченка; її цікавить феномен запорізької літературної школи, описаний, зокрема, у книзі «Запорізька літературна школа: фрагменти мозаїки».

Справжній поет є часткою душі світу, він завжди сприйнятливий до сподівань людства, величі Всесвіту, оскільки його оригінальність віддзеркалюється у невідомих досі жодній істоті думках, почуттях, емоціях, бажаннях, змістовності існування.

Поезії Ганни Лупинос притаманні глибока метафоричність, використання різноманітних художніх засобів та тяжіння до світового культурно-символічного світосприйняття. Більшість віршів, написані у силабо-тонічній системі, але є верлібри та інші форми.

Мотиви органічного злиття поета з живим космосом, стихіями природи стають головними принципами ліричного нарративу. Цьому сприяє як звукове аранжування поезій, так і довершена мелодична будова.

Ідейна структура віршів цієї тематики точно і повно відбита у лексико-стилістичному акомпанементі — зокрема, через мозаїку тропів, їх варіювання й трансформацію. Пейзаж розмитий у тремтливості переживань, у взаємопроникненні душевного стану людини і природи: «*Медвяний смуток, золотаві зблиски / У пам'яті та на поверхні хвиль. / Трав прибережних літери і риски, / Немов би вірші квітнуть звидусіль*» («Над Вічною Рікою»).

Характерною рисою творчості поетеси є глибоке інтуїтивне розуміння поєднання природи і буття людини, які знаходяться у нерозривному зв'язку: «*Тепер не час, щоб мліти на осонні, / Вирує степ — не знає забуття. / І дика грушка падає в долоні, / Терпка й пахуча, як мале дитя*» («Не спокушай тягучим прямим світлом...»).

Пам'ять, кохання, проблема долі, надії й сподівання, духовна краса, завдання поетичної творчості, критерії цінності людини, осмислення буття, любов до рідного краю, до природи, до близьких людей — тематичне коло поезії Ганни Лупинос є широким, але глибоко суб'єктивним та індивідуальним, так би мовити, направленим всередину внутрішнього світу. Зображення доволі багатогранного відбувається крізь призму особистісного світосприйняття: можна сказати, що ліричний герой дошукується змістів, усвідомлює єдність цілого світу та окремої людської долі, тільки вимірявши це собою, своєю душею, своїм життям: «*Там мушу знайти я загублену втому — / Мою — ту, що ти підібрав / І виліпив з неї надію. Додому / Пусти нас крізь пам'яті рай*» («Я маю зайти до твоєї душі»).

Поетеса переймається вічними екзистенційними, завжди контрверсійними категоріями «буття» й «часу»: «*Шмат часу, знайдений тобою — / Чи забутий Богом, чи кинутий кимось ще — / Так довго крутився на гончарному крузі життя, / Що став блюдом — пласким глиняним тарелем...*» («Сум за глеком щастя»).

Експерименти з простором і часом у цих віршах є не стільки засобом утримання читацької аудиторії, скільки засобом порушення екзистенційних проблем, зокрема, проблеми вибору (вірш «*В дитинстві не боялася нічого*»).

У поезії Ганни Лупинос онтологічні лексеми ламають номінативність, переступають межі вокабулярного середовища, роль деталей ховається за змістом вірша та співвідноситься з грою слів. Смысловна багатоплановість посилює гносеологічний зміст поетичного слова, протистойть «буденності»: «*Стискає Бог у жменях кожную мить / Допоки оре час предвічним плугом.*» («*Я вчуса млосно сіятись дощем...*»), або «*О, пошматований погляд! / Тріпочи й пульсуєй — / Сиплеться з тебе сліпий дощик надій, / Вилітають блакитні метелики, / Гублячи золотавий пилок відчаю...*» («Навіщо ми зустрілися...»).

Істотну роль у творчості Ганни Лупинос відіграє тема пам'яті, дискурс всесильного часу. Поетеса перетасовує минуле й сьогоднішня задля глибинного вивчення характеру ліричного героя і, в такий спосіб, перетворює художній час в естетичний засіб — в розгорнуту темпоральну метафору: «*Що той біль? Предвічна дика пам'ять. / Пісок зі дна колодязя. Вітри... / Ростуть світи і скрикують плодами, / А спогади — то корені старі*» («Течуть крізь мене спогади туманом»)

В інтерпретації теми кохання поетеса досягає насиченості емоціональним змістом, динамікою, смисловим багатством: «*Кожної миті відчуваю, як щідиться, / Витікаючи з долі моєї / Тоненькою цівочкою / Невпинно, неблаганно, / Кохання твоє*» («Кожної миті відчуваю, як щідиться...»), а у вірші «Впольовані весною» — вражає розуміння глибинних змістів гармонії та хаосу через тему кохання: «*На полотні буття — в двобой / Любов і гріх, безодня й вись*».

Мелодійні та сутнісні ілюстрації вірша відчутно вибагливі, але ця вибагливість не заради того, щоб заплутати читача, а, навпаки, аби виразно висвітлити філософські шукання авторки твору. Поетеса різноманітними художніми засобами, мелодійним аранжуванням, сконцентрованою змісту, емоційною напруженістю, динамізмом, гармонійністю та цілісністю форми прагне донести справжні цінності невідокреного людського духу.

Для поезії Ганни Лупинос характерні потяг до інтелектуалізації творчості, міжмистецькі зв'язки, використання алюзії, філософські роздуми про мистецтво і його місце в житті людини. Так, у вірші «Впольовані весною» курсивний натяк на творчість Марка Шагала створює живий, невимушений образ: «*І ось довірливо й наївно / До неї тягнеться душа, / Щоб потім мовчки — наче півні / З картин шагалівських — кричать*». Інший виразний приклад — поезія «*Я маю зайти до твоєї душі...*», де алюзія на Святе Письмо втілюється у розлогу метафору: «*...Додому / Пусти нас крізь пам'яті рай, / Повз Древо — ти знаєш: воно плодоносить — / Колись куштували удвох. / Судинами долі пульсує і досі / Отрута пізнання*».

У свою чергу, вірш «*А що, як не було б зрадливої Далілі?*» і сюжетно, й образно цілком будується на екзистенційному переосмисленні біблійних смислів.

Ганна Лупинос майстерно використовує мотиви українського фольклору та традиційних народних вірувань для створення втілених через гіперметафори, живих, влучних образів, зрозумілих і прозорих для читача, бо асоціативно ці образи тяжіють до рідних з дитинства народних казок, зокрема у вірші «Сум за глеком щастя» — до казки «Лисиця та Журавель»: «*Але ж я лелека, догодзьоба й незграбна біля тарілок: / І не мушу бути лисицею...*», у вірші «Передзимова самота» — до казки «Кобилляча голова»: «*Прибились спомини під мій поріг — / І просять їсти...*», а у вірші «Ніч перед Благовіщенням» — до народних обрядів: «*Доле наша, чи вирвешися / Вільним птахом в степи?*».

Оригінальною складовою поетичного доробку Ганни Лупинос є вірші, написані за картинами українських художників Ірини Гресик «Арковий міст», Надії Близнякової «Зима на Правому березі», Наталі Дерев'яно «Весна на вул. Жуковського», Валерія Франчука «Явір і яворина». Втім, ці вірші не сприймаються як «поетичні ілюстрації» до образотворчого мистецтва, а виступають самостійними, оригінальними творами, в яких оспівується природа рідного краю, змальовуються міста та села, висвітлюються почуття кохання, дружби, самотності, тощо у проекції на українську ментальність, точніше, на її степовий інваріант: «*/ Заходить хмара — хай гримить! / Степи давно дощів чекають... / Цей шлях до вічності повз мить, / Або ж на Хортицю повз Раю*». («Арковий міст через Дніпро»)

Або: «*Незчулася — аж ген «вода з-під явора» / Тече світ за очі в чужі яри. / ... На дво-рі зимно, іній в'ється травами, / Прибились спомини під мій поріг...*» («Передзимова самота»).

Важливою для Ганни Лупинос є і тема громадянської й космічної місії поета, осягнення неповторності творчої особистості, глибини суб'єктивного «Я». У сучасних умовах вихолощення моральних

норм та естетичних змістів поезія Лупинос наділяє Красне Слово важливим суспільним значенням, демонструє, що духовність і культура — основні рушії творчості письменника, що Поезія — це бурхливий злет людського духу, вихід за межі повсякдення, можливість впливати на світ та місце особистості в ньому: «*Крізь шепіт космосу і крізь виття / Бог чує нас — допоки є Поезія*» («Поезія не горнеться до рук...»).

У передмові до «Антології творів письменників запорізьких літоб'єднань початку ХХІ сторіччя» Ганна Лупинос так визначає риси, властиві запорізькій літературній школі: «запорізькі поети часто звертаються до світоглядної парадигми: степ — воля — боротьба — батьківщина, використовують «степові символи», до яких безперечно відносяться і дерева (тополі, осокори, дикі груші, явори), і трави (ковила, полин, чебрець, перекотиполе, курай), і птахи (сокіл, ворон, перепела, чайки), тощо. Не є рідкістю й символіка індустріального міста, тоді як символікою лісів та гір майже не послуговуються. Та не лише змістовна наповненість метафор, але й їхня будова віддзеркалює степовий світогляд поетів: це, як правило, широкі, розлогі метафори, відкриті для різного трактування та алюзій. Таке собі широке видноколо, високе небо, багато простору, та одночасно безліч деталей, дрібність яких, як і дрібність маленького коника чи цвіркуна не спростовує значущості його пісні».

Можна сміливо стверджувати, що творчість самої Ганни Лупинос повністю відповідає вищезазначеним характеристикам. В усіх складових її творчого доробку — а це і вірші, і проза, і літературознавчі нариси, — письменниця залишається вірно традиціям запорізької літературної школи, кожним новим твором робить вагомий внесок у її розвиток і, розсуваючи кордони, залучає запорізьких поетів до продуктивного діалогу із національною й світовою культурною спільнотою.

Збірки творів: Радість сердца (2005), Не о том думаю (2014), Теорія Дикого Поля. Софія (2016), Запорізька літературна школа: фрагменти мозаїки (2017).

Літ.: Лютий Г. Ти ж знаєш де себе шукати. Лупинос А. *Радість сердца: Поезія*. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2005. С. 5-12; Кухарук Р. Слово сильної жінки. URL: <http://litforum.com.ua/index.php?r=18&a=2826/> (дата звернення: 13.07.2019); Ботнер В. С. Передмова. *Красносельська О. Лупинос Г. Теорія Дикого Поля. Софія*. Запоріжжя: Дике Поле, 2016. С. 3-8; Сенкевич Г. Філософія времени Анны Лупинос. URL: <http://www.esz.org.ua/?p=16635/> (дата звернення: 06.07.2019); Шадріна Т. «Гармонія любові та краси...» URL: <https://piliyurik.com/literatory-zaporizha/815-lupynos-hanna>.

Валентина БОТНЕР,
кандидат філологічних наук,
доцент Запорізького національного університету

ДУША МІЖ СТЕПОМ І РІЛЛЕЮ

Не шкодую.
Хай течія
Ген на стрижень виносить квітку...
Чи була я колись нічия?
Озовіться! — якщо є свідки...
Переповнена пам'ять вщерт —
Що поробиш — облудний серпень:
Серед соняхів сонно ще,
Навіть звуки і ті затерпи.
Як же боляче вимовлять
Те, що солодко так мовчалося...
Снів і снігу —
просить рілля,
Степ жадає —
вітрів і шалу.

Не спокушай
тягучим прямиим світлом
Нічних розмов, де кава з чебрецем
П'янить і вабить на обох розлита,
Поки не охолов пекучий щем.

Не пропонуй
сховатися у липень —
На береги медової ріки,
Де на місточку й дощечка не рипне —
Такі ми будем вільні та легкі.

Тепер не час,
щоб мліти на осонні,
Вирує степ — не знає забуття.
І дика грушка падає в долоні,
Терпка й пахуча, як мале дитя.

МІСЯЦЬ УПОВНІ: МОТРЯ І МАЗЕПА

Цей місяць уповні —
Вдивляється вдалечінь
Приреченим поглядом
Змарнілої Мотрі.
Чого лише не говорено,

Яких не шукали ключів
 До цього кохання гетьмана,
 Який не плели непотріб.
 Поети та композитори
 Натхненні були Мазепою:
 Та розум його і хитрощі —
 Любов затуляли подекуди.
 Донині дебати точаться:
 Для себе, чи для Вітчизноньки
 Вимощував дні і ночі всі
 Шляхи до слави... чи тризноньки?
 ...А Мотря чекала пристрасті,
 Щоб нею одною дихав би,
 Щоб в хаті і тепло, й чисто все,
 Щоб в гніздах пташки під стріхами.
 ...Не склалося. Місяць журиться,
 Вдивляючись крізь віки —
 Ще й досі на дим з Батурина
 Так схожі нічні хмарки.

НІЧ ПЕРЕД БЛАГОВІЩЕННЯМ

Що дано, те й понесено,
 Не залишиш у сні:
 Птаха з пір'ям білесеньким,
 З гострим вістрячком ніж...
 Вже гаряча й червона
 Річка небом тече,
 Вже хмарина вороною
 Сіла дню на плече,
 Срібні вилиці місяця
 Наче спраглі серпи...
 Доле наша, чи вирвешся
 Вільним птахом в степи?

Навіщо ми зустрілися
 Так далеко від долі моєї?
 Навіщо раз од разу
 Це відбувається все ближче і ближче?
 Зрадливі серпневі ластівки
 Ріжуть крилами погляд мій —
 Прямісінько з-за твого плеча

І до першого дня осені.
О, пошматований погляді!
Тріпочи й пульсуй —
Сиплеться з тебе сліпий дощик надій,
Вилітають блакитні метелики,
Гублячи золотавий пилок відчаю...
Навіщо ми зустрілися?
Так далеко...

Я маю зайти до твоєї душі:
Там тихо і чисто, завішені вікна,
Лиш пил золотавий роїться навскісно
У світла і тьми на межі.
Там мушу знайти я загублену втому —
Мою — ту, що ти підібрав
І виліпив з неї надію. Додому
Пусти нас крізь пам'яті рай,
Повз Древо — ти знаєш: воно плодоносить —
Колись куштували удвох.
Судинами долі пульсує і досі
Отрута пізнання. А Бог?..
Він вдома, як завжди: і нині, і присно,
Й навіки. Це ми — на шляхах...
Верни мені втому, візьми мою пісню,
Надією більш не лякай.

НАД ВІЧНОЮ РІКОЮ

Медвяний смуток, золотаві зблиски
У пам'яті та на поверхні хвиль.
Трав прибережних лігери і rischi,
Немов би вірші квітнуть звідусіль.
Тремтлива млість розгойдує свідомість.
Перехлюп мрій та яві — Диво-Вісь
Всіх символів забутих і відомих,
Які на світ з'являлися колись —
Дзвенить наскрізь щемливо до нестями.
Идуть за водою простори й часи,
Лишаючи кодовану словами
Гармонію любові та краси.

АРКОВИЙ МІСТ ЧЕРЕЗ ДНІПРО

Здається, міст цей перейти
Так просто. Можна ще й стрибнути:
Бо й небо вабить до води,
Й захоплено гукають люди.
Заходить хмара — хай гримить!
Степи давно дощів чекають...
Цей шлях до вічності — повз мить,
Або ж на Хортицю — повз Раю.

ВПОЛЬОВАНІ ВЕСНОЮ

Тужаві, аж хрусткі тюльпани,
Туман солодкий і терпкий...
Весна — чарівніша омана —
З тих, що мандрують крізь віки.
І ось довірливо й наївно
До неї тягнеться душа,
Щоб потім мовчки — наче півні
З картин шагалівських — кричать.
Хоч раз впольовані весною
Втекти не можуть. Подивись:
На полотні буття — в двобої
Любов і гріх, безодня й вись.

А ЩО, ЯК НЕ БУЛО Б ЗРАДЛИВОЇ ДАЛІМІ?

Самсоне мій... Ти борешся із левом?
І вже смакуєш переможну путь?
Я б дикою косулею, чи птахом
Відволікла мару — та не дозволиш.
Скоріше, сам змахнеш мене з чола,
Як краплю, що нагадує про долю —
Людську, звичайну — ту, яку матуся
В таємних мріях зичила тобі,
Натомість дбала про важке волосся —
Обітниця ж бо й клятві вороги...
...О хижоокі, спраглі жертви, люди!
Народжуйте тендітних, світлих чад,
Стрижіть їм кучері і бережіть...
Від кого?

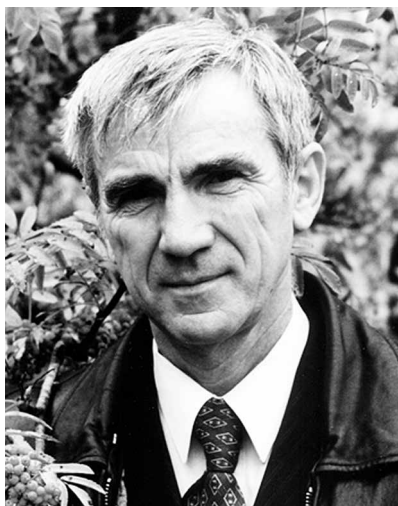
СУМ ЗА ГЛЕКОМ ЩАСТЯ

Шмат часу, знайдений тобою —
Чи забутий Богом, чи кинутий кимось ще —
Так довго крутився на гончарному крузі життя,
Що став блюдом — пласким глиняним тарелем:
Лий до нього хоч мед, хоч молоко, хоч воду —
Все розтечеться тонко-тонесенько...
Але ж я лелека, довгодзьоба й незграбна біля тарілок:
І не мушу бути лисицею,
Не можу бути,
Не хочу...

ПОЕЗІЯ

Поезія не горнеться до рук,
Не заробля на хліб, не славить владу.
Вона веде предвічну дивну гру
З людиною та Всесвітом одразу.
Метеликом летить на каяття,
Злорадство й заздрість відкидає в безвість,
Крізь шепіт космосу і крізь виття
Бог чує нас — допоки є Поезія.

ЛЮТИЙ ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1949 р.)



Григорій Іванович Лютий народився 7 лютого 1949 року в місті Гуляйполі Запорізької області в сім'ї вчителів-хліборобів.

Один дід Григорія Лютого був репресований, і поет його ніколи не бачив. Але розповіді про його силу волі, рішучість, характер — великою мірою сформували свідомість митця. Рід по батьковій лінії мав свої традиції. Обов'язково одного з синів називали на честь діда... По маминій лінії дід Явтух і бабуся Мелашка, чії предки, переселенці з Полтави, ввібрали в себе всі риси, пов'язані з цими іменами в українській літературі. Дід — майже все життя комірник, бабуся — тиха й богобоязна господиня.

Дитинство поета протікало на фоні мальовничої української природи, олюднений образ якої постійно присутній в його поезії. За городами жабоніла річечка Гайчур, де майбутній поет ловив рибу, пік раків з хлопцями, пас на її луках гусей. І дитячі незабутні враження вже зрілий митець поклав на папір: *«Галино-Галь, — з гори біжить дівчатко. / Гиля-гиля! — ім'я своє пасе...»*.

Після закінчення Сігорянської початкової школи з 1958 року навчався в Гуляйпільській середній школі №1 і паралельно в музичній по класу баяна. Закінчивши школу, Григорій Лютий протягом року працював баяністом і завідувачем Любимівського Будинку культури. Потім вступив на філологічний факультет Запорізького педінституту. Його вірші вперше були опубліковані в гуляйпільській районній газеті «Зоря комунізму» в 1964 році.

Ще в шкільні літа пощастило познайомитися з відомим поетом Василем Діденком, який на той час фактично мешкав у Києві, але постійно приїздив на Чапаївку до мами, привозячи на периферію атмосферу київських вітрів. Заборонені вірші М. Мамайсура, В. Симоненка, з яким у студентські літа товаришував В. Діденко, довгі розмови на чапаївських і зеленинських плесах запліднювали душу неповторним відчуттям причетності до долі народу. Становлення поетичного таланту Г. Лютого відбувалося і під впливом кращих зразків світової літератури. Сам поет розповідав, що, будучи студентом, захоплювався творами Гете, Шіллера, Боккаччо, Сервантеса...

За станом здоров'я довелося перевестися на заочне відділення. Повернувся в Гуляйполе. У 1971 році поезія Г. Лютого була представлена українській аудиторії на сторінках газети «Літературна Україна».

Виростаючи в атмосфері шістдесятників, Г. Лютий передплатив до себе в Гуляйполі всі літературні журнали, заснував своє літературне об'єднання «Калинова сопілка». Це про нього поетеса Любов Геньба скаже: «Я закінчила двадцять років університету Лютого...».

У 1982 році, після успішного творчого звіту Г. Лютого у журналі «Вітчизна»-головному спілчанському журналі, була надрукована велика добірка його віршів, яка стала дебютною і майже автоматично відкривала двері до Спілки.

Його вірші протягом 2-3 років опублікували практично всі журнали: «Вітчизна», «Жовтень», «Дніпро», «Україна», «Донбас», «Київ». А 1984 року побачила світ перша книжка Г. Лютого «Крилатий корінь», за яку він став лауреатом обласної молодіжної премії ім. М. Андросова. Назва збірки

розкривається у однойменному вірші: «...Вогонь любові, корене крилатий, / Ти рвешся ввись і, приїятий, болиш. / Ти розуміти вчиш мене, кохати. / Боли ж мені, довіку не залиш».

«...Справді, хліборобський, крилатий, чорноземний корінь суцього в людині хотів би увінчати автор на тлі рожевого цвіту мрій, надхмарної висі. Хліборобський корінь — то міць характеру, твердь праведної світобудови»,— вказувала критик О.Логвиненко. А в баладі «Хлібороб» вперше говорилося не про лубочну героїку радянських бійців, а про те, як полонений воїн рив собі могилу. В основу сповіді було взято не поверхово політичне, що легко вивірюється в часі, а глибинні, генетичні основи людяності, життя на землі: «А другий штик, а третій! Виноград / Садив отак у сонячну неділю. / Чи ж поприймався? Стільки пролетіло! / Напевно, вже й підрізати пора. / ...Ледь чутно хрускотіли камінці / Під заступом блискучим, як півмісяць. / І кожен зріз травинки і корінчик, / Як рідна плоть, болів його руці». У такому пориві до життя напишеться: «Наче рив могилу, а криницю вирив. / І стою — не знаю, що його робить...».

Григорій Лютий постійно прагне знайти несподіваний, непересічний образ, по-своєму осмислити його, створити свого роду ліричну новелу з глибинним підтекстом і подати на розгляд читачеві. А в образі ліричного героя часто можна пізнати власне автора з його переживаннями, болями, сумнівами, пристрастями і відчуті його оголену душу і сумління: «Ти відкрій моє серце, відкрій / Крапля крові не відає болю, / Не лякайся мого крику, о доле, / Ти відкрій моє серце, відкрій. / ...Як блакить відкриває нам птиця, / Ти відкрій моє серце, відкрій».

Поезія Г. Лютого особливо чутлива до найгостріших проблем сучасності, правди життя. Її яскраві риси — пристрастність, емоційна наснаженість думки, глибинні роздуми про любов і ненависть, добро і зло, вічність і сьогодення. Григорій Лютий передусім — лірик, поет особистого переживання, поезії серця. Бентежно-щемлива ніжність, краса і романтична окриленість його слова наснажують читачів життєствердною енергією, виховують естетичне почуття. Він уміє бачити красу і відчувати її в усіх проявах життя. Тематичні обрії поезії Г. Лютого надзвичайно широкі.

1984 року Григорія Лютого з єдиною збіркою приймають до Спілки письменників. Вже наступного 1985 року Спілка письменників України делегувала Григорія Лютого на Всесвітній фестиваль молоді і студентів до Москви.

У другій книзі «Крона вічності» (1985) автор продовжує розвивати ту тему, яка є для нього близькою, — тему рідної землі, батьківщини. Він ніби кровно пов'язаний із народними джерелами, з яких і черпає силу для своєї поезії, осмислює нерозривну єдність людини і природи, яка є вічною: «Залишайте себе на землі! / Не беріть із собою в могили / Ні вогню, ні любові, ні сили, / Ні довірливих, лагідних слів...».

У вірші «Хліб любові» Г. Лютий проголошує й чітко окреслює те, що до того прочитувалося в підтексті: «Мій хліб — любов. Однині й назавжди. / Нехай мене любов моя годує. / Є легший хліб. Єство ж моє гидує. / Нелюбий хліб — страшніший од біди!.. / Це вищий смисл, яким живе природа. / Мій хліб — любов. Однині й назавжди».

Отже, в основі поезії Г. Лютого лежить саме любов, любов до рідного краю, до людей, до природи, нарешті до жінки, і саме це почуття є джерелом творчого натхнення. Гарні за духовною наснаженістю й емоційною силою, інтимні вірші Лютого сприймаються як молитовна сповідь не тільки ліричного героя, а й власне читача, бо йдеться в них про загальнолюдські, вічні цінності — кохання, молодість з її неповторними чарами і почуваннями. Його поезії показують це почуття багатограним. Тут можна зустріти юнацьке чи дівоче романтичне кохання, його ширість і красу, драматизм нерозділеного почуття, любов до жінки-матері. Непогамований шал закоханого серця передається за допомогою довершених художніх знахідок, передусім метафор, персоніфікацій, порівнянь, символічних образів.

Для увиразнення складності, драматизму почуттів свого героя автор послуговується мотивом швидкоплинності, короткочасності щастя, прийомом поєднання контрастних понять, як, наприклад,

у віршах «Весілля», «У них не склеїлось нічого...», «Голос життя», «Доля», «Мишко», «Він жив на кручі...» та ін. Показовою щодо цього є лірична новела «Весілля», яка перш за все, вражає мальовничістю зображуваного. У розпалі весілля з'являється він: «*Був стіл весільний, довгий, мов ріка. / Пливли по ньому чари і мімози. / Горілка вся була якась гірка. / Мов не горілка то була, а сльози... / А молода на тім кінці ріки, / В розквітлу вишню вдягнена, ледь мріє. / Не допливеш — ніхто не дасть руки. / Усім чужий. Ніхто не розуміє*». Нарешті наречена, покинувши весілля, втікає до свого коханого: «*Там човен грав, як місяць молодий. / Сховались в нього двоє, мов у пісню. / І між зірок відкритої води / Цілунками відкрили ніч первісну*». Вони пливли до іншого берега. Й останній епізод: «*Іх приморозок пізній розбудив. / Як мертві щуки, весла ген білили. / Хотіли їх дістати із води / І не могли рознятися — боліли. / По березі шукали їх. Та зась. / Шумів лиш очерет, як недомовка, / І голос жениха, ласкавий, мов у вовка, / Неначе перекований, зривавсь...*».

Очевидно, порівняння голосу жениха з голосом вовка пов'язане з казкою про вовка і сімох козенят, де вовк перекував собі голос, щоб обдурити козенят, а, отже, зримий зв'язок поезії Г. Лютого з фольклором, народнопоетичними мотивами. Це виявляється перш за все в тому, що поет часто у своїх творах звертається до художньої інтерпретації давніх легенд та переказів, вводить до своєї художньої палітри фольклорну символіку, елементи народних звичаїв та обрядів.

Одна за одною виходять книжки «Червона літера вогню» (1987), «Хліб любові» (1990), «Я воду пив з твого лица» (1992), за яку Лютий був відзначений обласною літературною премією ім. В. Лісняка, «Гуляй-поле» (1996), дитяча книжка «Світлана» (1995), «Вибране» (1998), «Меди» (2000), «Я вже тобою дихаю...» (2007), роман-пісня «Мама-Марія» (2008), а також у співавторстві зі співаком і композитором Анатолієм Сердюком збірник пісень «Пісні гуляйпільського краю» (1995), численні публікації в журналах, альманахах, газетах.

Образний світ Г. Лютого заснований на почутті, на переживанні, на суб'єктивному настрої, і це ліричне начало є всеохоплюючим і всепронизуючим у творах, різних як за тематикою, так і за жанровою природою. Він прагне до різноманітності в галузі віршобудови: від класичного стилю до білого вірша. Виявляє себе в жанрі балади, притчі, сюжетного вірша і того, що називають асоціативним, поеми.

Щира схвилюваність, глибинність почуття й водночас краса думки і форми притаманні й патріотичній ліриці Г. Лютого: «*Хай тобою святиться мій день! / Ти народжена Богом кохати! / Україна — країна пісень, / Україна — Чорнобильська мати. / ...Я на тебе, кохана, молось, / Кожна пісня твоя — то молитва. / На красу твою божу дивлюсь, / Осягаю, за віщо йде битва*».

Змістовним ядром цих віршів є позиція митця, позиція громадянина, патріота, сина — своєї матері по крові і матері-України: «*Народила мене українка, / Захистити крилом не змогла. / І зірвав мене світ, мов пір'їнку, / Із єдиного раю — села*».

Поет прагне наблизити людей до ідеалів добра, справедливості, гуманізму, правди — цих вселюдських ідеалів, за якими для нього не губилися ідеї національної самосвідомості рідного народу, необхідності духовного відродження: «*Україно, полин мій гіркий! / Яничаром розтерзані села. / А у селах у зорях ставки... / Їх наплакали наші жінки. / Пересохли і очі, й джерела... / Ти жива ще, Вкраїно, поглянь, / Ще степи твої щедрі уповні! / Місяченько пливе ще у човні, / Щоб розбитись об хвилі світань. / Підведися ж із праху, устань!*»

Г. Лютий гордиться отчим краєм, проте його захоплення Батьківщиною змінюється драматичними інтонаціями, коли він говорить про минуле України: «*Розпинали нас. Ще казав мій дід. / Як сльоза текла — не здолати вблід. / Як займався степ од кривавих ран, / А хто жить хотів — за життя вмирав. / Українонька — в солов'ях острог, / Всяк щипа її — мов смачний горох! / Суне голод-мор — аж нутро пече, / Тільки мед пісень по вусах тече*».

Кожен поет од Бога приходить, щоб ламати канони і стереотипи. Поезія Григорія Лютого настільки оригінальна, що в ній (за висловом Льва Толстого) зовсім не видно майстерності. Він не кинувся в нерозвідані хащі, він пішов битим Чумацьким шляхом і знайшов там таку глибину, яка дозволяє і вдень бачити зорі. Ці вірші настільки місткі, що часом, здається, слова в них перестають бути словами, виконують лише роль ключів до слів. А настрої, кров, запахи, чари, як не дивно, витають поруч і не вивітрюються з часом. Так щемливо—просто і надзвичайно відверто звучать слова, які відразу вириваються за межі свого семантичного поля, емоційного темпоритму і стають символічними джерелами до розуміння душі ліричного героя, на перший погляд інтимна сповідь-звернення переростає в найпалкіші патріотичні одкровення: «Я не клявся в любові, / Не відкрив незагойної муки, / В очі глянув, неначе забіг, / І поклав увесь світ тобі в руки / І звідтоді на небі й землі, / Де б не був я душею і тілом, / Не від Бога залежав мій слід, / Ти єдина мені мерехтіла... / Хай про святість не мовлять мені, / Та крізь війни і смерчі віками / Це твоєю красою в огні / Реставрую я спалені храми...»

Якби вірші Григорія Лютого були вином, вони б усотувались через кров. Але багато з них стали піснями, тому всотуються через душі: «Наче з душі сльоза, вижди ходою тихою, / Я не люблю тебе. Я вже тобою дихаю».

Або: «Там, де грілись піснями, там, де голови кляли, / Де у ямках од ліктів гнізда пташечки в»ють, / Землю предків своїх ми так яро кохали, / Що вона вже ніколи нас не зможе забуть...»

Мелодійність та музичність віршів Лютого була помічена композиторами ще за радянських часів, але, як правило, написані тоді пісні залишалися на папері. І тільки, коли Україна стала незалежною, пісні на його слова широко зазвучали. На вірші Григорія Лютого написано понад 50 пісень, які стали досить популярними у виконанні співака і композитора Анатолія Сердюка та інших. Причому, деякі вірші покладено на музику двома, трьома і більше композиторами. Наприклад, добре відома пісня «Скрипка» написана на замовлення композитора Наталі Боевої. Але популярною стала у варіанті саме Анатолія Сердюка, котрий з цією піснею став переможцем Всеукраїнського пісенного конкурсу «Доля» у Чернівцях 1992 року. Найбільш відомі пісні на слова Григорія Лютого «Скрипка», «Вчительчин вальс», «Пісня гуляйпільських весіль», «Солов'їний острог», «Хрестини Махна», «Блюз любові», «Шипшина» знайшли свою слухацьку аудиторію, пішли в народ і стали воістину народними, бо в них, як мало в кого, пульсує спрага свого кореня, Вітчизни. Саме, так званий, гуляйпільський чи «махновський» цикл на вірші Григорія Лютого та музику Анатолія Сердюка, який став основою музичного спектаклю-шоу «Гуляє Гуляйполе», присвяченого 115 річниці з дня народження Н. І. Махна, став по суті унікальним, оригінальним явищем у всьому пісенному просторі України. Вони змогли знайти ту незайману нішу в українському мистецтві, відчуті оптимальну тональність у розкритті цієї теми і таке глибинне, а не попандопальсько-поверхове розуміння махновського руху вдячно озвалось в душах людей. «Добре, що цих «махновських» пісень не торкнулася гидь непристойності чи навпаки ідеалізації, що домінує в них чесне прагнення не сфальшувати і в музиці, і в слові,» — вказувалося в журналі «Українська культура.»

Багато уваги приділяє поет своїм роздумам про творчість: «Знов судний час — чуттів страшна робота. / За ніч зчорнієш, зораний, мов лан. / Дала природа муки за щедроти. / А люди це вважають за талант». Або: «Із попелу мого мій кожен вірш — / Чуття перегоріли — / кров і спокій. / Візьми, кохана, все це і розвій / По вітрі молодім у степ широкий. / ...Згорів мій голос, на папір упавши. / З долонь у тебе попіл мій сплива...». А життєвим кредо поета, напевно, можна вважати такі рядки: «Доки Ви у мені, доки я вас люблю, / Не злиняє тривка Ваша врода! / І дивлюся на світ, і очей не стулю, / І яка мені ще нагорода!»

До того ж перу Лютого належить і низка оповідань, есе, статей, рецензій. Зокрема, оповідання «Шпаки» і повість «Душа ледь-ледь торкалась тіла...».

Роман «Мама-Марія» вийшов друком у 2008 році. І відразу став літературною сенсацією. Сам автор зазначає, що над романом він працював усе своє життя, а точніше «над ним працювало багато поколінь» його предків.

Г. Лютий дає творові досить нетипове жанрове визначення — роман-пісня. І це, мабуть, не лише тому, що його зміст насичений ліричними пісенними відступами. Пісні є свого роду емоційною основою оповіді, увесь твір пісенно-плинний у своїй композиції і тональності. Пісня — один із центральних образів роману. Вона родить на нашій землі так, як хліб. «*Так ось чого ні дід, ні батько ніколи не орали цей край поля... Значить, наше поле родить не тільки хліб, а й пісні*», — роздумує один із героїв твору.

У «Мамі-Марії» тісно переплітаються два виміри: магія південного степу із його непередбачуваною бунтівливістю та спокійне, рівне, проте шире і відверте тепло любові — любові до жінки, до матері, до батьківщини: «*Я взяв хотів у груди слово, / Щоб дух, щоб світ наш не пощез! / Сказати родині: будь здорова! / Ми всі воскреснемо іще!*»

Події роману-пісні розгортаються у Гуляй-Полі на Запоріжжі у часи батька Махна. Головна героїня твору — Марійка — стає сиротою: її рідні вимерли від страшного голоду. Дівчинка йде зі свого колись щасливого хутірця в нікуди. Дорогою їй зустрічається бабуся, яка пророкує сироті велику силу. Марійка прибуває в Гуляй-Поле і біля храму починає співати. Навколо неї збирається юрма, бо ніколи до цього не чули люди нічого подібного. Її голосом ніби промовляла сама Україна. Зачарований пісню, переймається долею маленької героїні Батько Дзвона — Богдан, якого люди так прозвали за те, що він віддав золоті й срібні родові реліквії на дзвін для рідного Гуляй-Поля, сам допомагав вилити його й переправляти. Так дівчинка знову знаходить родину. Потрапивши у Богданову сім'ю, Марія не догоджає, не пристосовується. Вона самовіддано любить усе й усіх. Для неї любити — значить робити щасливими. І світ відповідає їй взаємністю. Він починає змінюватися. Марійка ніби виспіває долю своєї землі: «*Саме знання, що є вона така, / Змінило світ і нас усіх у ньому. / Промовиста, хоча й неговірка. / Із нею ти завжди — у Бога вдома...*»

Стає зрозумілим, що Боже начало в Марійці проявляється саме в пісні. Тому не можна не звернути уваги на відвідини рідного хутірця дівчини, де чорти переорювали пам'ять, виорювали домовини, добивали киями ще живі наші пісні. Почувши Марійчину пісню, із Того Світу виходять навіть пращури: «*Народ вставав до обрію з пісень: / Мов соняхи — селяни й оборонці. / Беззвучно всі співали новий день, / Молилися-всміхалися до сонця...*»

Серед високохудожніх творів світової літератури образ Божої Матері втілено в маленькій дівчинці, мабуть, уперше. Як же вдалося автору створити її такою живою, тендітною і у той же час усевишньою? Знайомство із творчістю поета дає нам підстави стверджувати, що у цьому Г. Лютому допомогли благоговійне ставлення до жінки взагалі, присутність майже у всьому образі його рідної неньки Марії, трепетно-дбайливе ставлення до ще молоді незалежної України, а ще — «безлічі золотих українчук, чий життя, як зоряний дощ у серпневу ніч, осяяли всю планету».

Проте доля не завжди була прихильною до героїні. Багато чого довелося пережити, перетерпіти Марійці від одного із Богданових синів Охріма (обвинувачення у викраденні хрестика в прочанина). Дівчина переживає страшну жорстокість у роки громадянської війни, коли сама вона стає уособленням Божої Матері, образ якої місяць із землею на полі бою. Руїнування храму, спустошення душ, смерть Богдана, забуття і неповага у старості — така доля Марії. Після цього читач починає ще яскравіше усвідомлювати, що Марія — це не просто жінка. Це скарб нашої духовності, це сама Україна, яка скільки віддала світу краси, тепла, була завжди з усіма широко і до всіх щедрою. А що отримала у відповідь? Над цим і примушує задуматися нас твір Г. Лютого «Мама-Марія».

Звичайно, про все це ми дізнаємося з тексту роману: *«Тебе послухать сам Всевишній сходить / Мостом веселки...-в душі до людей...; Од тих пісень Марійчиних і сліз... / Пречисто так ставало на землі.../ І розтавало царство Сатани...І храм вставав, як паска на Великдень...»*. У похилому віці Марія — прочанка Лаври: *«Під час молитви стільки їй відкрилось.../ На ту ікону очі підняла.../ Мов блискавка! .../ «Це ж я ще юна. Господи, це ж я...»*. Фінал життя героїні трагічний — вона вмирає на порозі власної домівки ніким не впізнана й нікому не потрібна: *«Хиталася на краєчку безодні, / Шамшила голосочком ковили: / Це я співала, слово це — моє.../ Мої вони перед землею й небом.../Сусідський кіт знайшов її на ганку... / Душа десь раювала наостанку/ Небесними стежками...»*.

Оскільки роман Г. Лютого «Мама-Марія» є твором усього його життя, і кожне слово переважене й перевиане, перечитане, й переосмислене, то можна, очевидно, сказати, що автор вибудував самоцінний поетичний світ, що не є подобою реальності, а є згустком енергії творчого духу, бо поезія, у філософському сенсі, то виривання за рамки семантичного поля мови, культури і світу як «сущого».

Поет часто зосереджується на описі свого духовного світу й почуттів, усвідомлюючи себе частиною великого народу, говорить від його імені. Тому художній час у романі нагадує складне мереживо, у якому дивним чином поєднуються й переплітаються різні часові реалії: дитинство письменника, життя Марії, махновська вольниця, відлуння давніх століть.

Основні події роману відбуваються протягом земного життя Марії — від дитинства до старості й фізичної смерті — переходу в інший світ, в позачася. Марія в дитинстві — символ чистоти, в молодості — самопожертви, в старості — визволення від земного гріха. Автор зосередився на описі духовності Марії, стані її душі, психологізмі, світосприйнятті, відчутті тонких матерій. Марія виїшла до людей ніби з вічності, тією дорогою, що «не зникнула від «ведів», «по ній ішли од Бога і до Бога, і на Той Світ, і дурнів зазивать». Роки Марійного дитинства промайнули, і літа юності пройшли — вичерпався час земного життя без вороття: *«А час моргне — / Все зникне — тільки тенькне, / Й тоді уже не вернеш, хоч кричи»*.

У художньому розумінні життя Марії нескінченне, бо залишилося в піснях, подарованих людям: *«Дав Бог їй стільки часу! — / На сто віків! На сотні доль відразу! / Й, певно, жить і жить ще й по смерті... / Її слідочки в душах не зітерті...»*

У Марійних піснях поєднано образи різних часових площин національної історії, психологізму, долі; конкретний час перетікає в абстрактний, минуле, теперішнє і майбутнє зливаються в позачася: *«Є в пісні лиш і вічність, і народ!»*.

Образком абстрактного часу, який щораз перетворюється на живе джерело, коли до нього доторкається душа, є і молитва, що «безсмертя відкрива...», і казка, яка «вічністю тече...».

У конкретному (реально існуючому) часовому розвитку, в тому ж просторі, у якому існує життя Марії, але дещо в іншому часовому ряді, зображено і образне життя ліричного героя — автора, який висловлює власне ставлення до земного буття людини: *«... життя — це привід лиш порадить, / Знов постать із полум'я, змолодить...»*.

У творі художньо осмислено опозиційні проблеми — заперечення духовної смерті («І був я тоді ще вічним») та ціннісного ставлення до кожної миті життя («Жоден подих, посмішку не змарнуй»). Ліричний герой не поспішає в позачася, не хоче зустрічатися із смертю — провідником між двома берегами — «смарагдовим і сивим», він увиразнює такі психологічні людські відчуття, як страх невідомості перед «порожнечою зловісною», терзання сумнівами: *«А може, рай і пекло — теж не вічні?»*. В авторській інтерпретації важливим для людського життя є приналежність теперішньому та глибока зануреність у помисли, сподівання й плани на майбутнє. Своєрідна афористичність вислову *«Набравсь роботи на сто літ»* відображає життя діяльного, творчого сучасника. Разом із тим у романі художньо доведено думку, що людська душа прагне проникнути у підсвідоме: *«І знову час такий... — не знаю, де я...»*.

На думку В. Шевченка, «У романі-пісні трансформовано концепцію єдності з Богом: *«О Господе, спасибі, що ти тут, / У цій маленькій дівчині-зорині»*. Марійка виконує роль ретранслятора накопичених віками духовних надбань, міжлюдських стосунків: *«Саме знання, що є вона така, / Змінило світ і нас усіх у ньому. / Промовиста, хоча й неговірка. / Із нею ти завжди — у Бога вдома»*

Т. Біленко у передмові до роману зазначала: «Широкими полотнами подано в романі найбільш значущі (од колиски — до останнього пристанища) події в житті народу. Це весілля, толоки, рибна ловля, вечорниці, святкові гуляння, поминки... І подані вони, як правило, не тільки енциклопедично — вичерпно, а й з допомогою схожих на насіння твоєї душі поетичних образів, передбачаючи майбутнє воскресіння із літописного слова. У деяких розділах Марія на перший погляд не є активною учасницею дійства... Але ми розуміємо, що без її присутності світ би не був таким барвистим, не мав такої осмисленої повноти».

В. Шевченко вважає, що «вір Г. Лютого вражає багатим фактажем, почерпнутим із життєвих реалій у їх моральнохристиянських проявах, у яскравій деталізації високих злетів духу чесних трударів. ГуляйПоле — не стільки населений пункт, як символ волелюбності» «Тому не дивно, що характерні, події і навіть ландшафт твору, як свої, можуть пізнати і полтавчани, і черкашани, і дніпропетровці чи жителі Донбасу, Одеси. Бо все це наше — всі ці незчисленні скарби демократії, добра, вірності, материнства, якими Україна обдарувала людство, народжені тут...», — зазначала Т. Біленко.

Занурюючись в історію, переносячи образи земного світу в художній вимір, поет дає серцю вільну роботу. Цінним і є саме те, що роман написано не за законами холодної логіки, а люблячим серцем, яке здатне бачити далі й ширше, ніж людський розум. Г. Лютий зобразив світ таким, яким він міг відбитися у серці степовика-українця, розкриває неосяжність того, що може вмістити в собі чутлива людська душа протягом життєвого шляху, яких змін зазнає вона, перебуваючи у певному просторі. Космічні, небесні міфологеми, як деталі художнього часопростору, проникають невидимо у земний світ людини і наповнюють його поетичністю, загадковістю, набуваючи при цьому буденності, ужитковості. Водночас міфологеми земного походження підносяться до рівня космічного, одухотворюються, стають символами творчої (божественної) природи: *« Скіфська баба моя, / Що, затявшись, мовчала віками, / Мій найвищий прапращур — / Засіяний зорями степ...»*

Г. Лютий поглянув на Україну не очима мужнього воїна, а очима дитини-сироти, жінки-берегині, або й просто синички, ластівки чи вербички, тополи, бо і вони живуть у цьому просторі, і їм відведено свій час і своє призначення.

У центрі роману — Марія — духовно багата, морально чиста людина, вона дарує свої пісні любові, що увібрали енергетику рідних просторів та космічну магію. Архітектоніку роману доповнюють інші образи й художні деталі. Так вимальовується загадкова картина українського простору, де все, закодувавшись у росах і сльозах, проростає в майбутнє словом-пісню.

Образно-словесні символи часу виникають, коли йдеться про поетичну творчість. Поезія Г. Лютого — це органічне чуття світу через багатомірність уяви, фантазії, вміння помічати явища й речі, трансформувати власні враження в оригінальні поетичні образи. У романі «Мама-Марія» інтерпретовано давнє міфологічне наслення через образи новітньої поезії, філософії та психології. Автор зосереджує поетичну увагу насамперед на природі, людині та веселі; причому сама людина постає як рівновелка до інших складників світу: трави, води, землі, сонця, тощо, — вона не виступає на передній план зі своїми суспільно-побутовими проблемами, а поєднується з відчуттям божественної суті всього сущого.

Поетиці Г. Лютого властива смислова багатоплановість, оперування словами-архетипами, складна асоціативність, закодованість, міфологічність образів, зверненість до сутнісних основ буття. Г. Лютий у романі «Мама-Марія» розвиває думку про взаємопроникнення потойбіччя, піднебесся,

земного й підземного світів, а також взаємовпливів містичного, реального та духовного. Спосіб мислення, закономірності пізнання, духовне зростання базуються на світоглядних народних традиціях, спирається на споконвічні фольклорні поняття і категорії, та на традиції відображення реалій світобудови через слово у Книзі Книг.

У поетичному творі автор може дозволити собі і вигадку, і перевтілення, і подорож у часі — все це складає художність часу і допомагає розкрити ідею роману-пісні: показ справжніх життєвих цінностей людини, для осмислення яких іноді потрібна лише мить, а іноді — ціле життя. «Так оживає скам'янілий світ усіх часів у цій великій українській поемі степів... Це незагойна пісня про матір українського народу, про наших матерів і бабусь, чиї вінчальні сукні зацвітають в скриньках і прискриньках! Вклоняюся йому і величаю його!» — писав П. Загребельний про роман «Мама-Марія».

«Григорій Лютий — поет надивовиж відкритий. Багато розмірковуючи про те, чим є творчість, він відважується на власному прикладі пояснити природу літературного таланту, таїну народження письменника: вірш-дерево виростає в поезію-сад, і слово дарує плоди-яблука. Поезії дає життя робота, мисль, любов, а не декорація чи декларація! Ось кредо письменника, а за ним стоїть відповідальність!» — вказувала О. Логвиненко.

Лірика Григорія Лютого проникнута життєдайною енергією і водночас живуча, пронизлива і щира. А ще — чисто українська. Мало новаторського знайдеш в ній, шукаючи поверхового, показного. Що суттєво — поета мало цікавить: чи прочитали його книжку. Г. Лютий говорить: «Мені важливо, чи покликали мої вірші людину вдруге, втретє, чи є в них та енергія, що існує поза логікою і примітивним смыслом. Адже, якщо навіть не згоджуватися із тим, що зміст завжди є ремінісценцією із добутих знань, то, навіть найоригінальніший, він все одно примітивний, бо може бути повторений, заново відтворений. А та тонка енергія, яку дехто називає вітром слів, дехто праною, не може бути вкраденою. Вона живе «в», «між» словами і людьми, як вища субстанція — любов, котра, власне, і є основою мистецтва. І тільки вона може по-справжньому кликати і прирікати твори на вічність...»

Крім літературної творчості, Г. Лютий активно займається громадською діяльністю, дбає про відродження духовності українського народу, української мови, культури, традицій, місце української літератури в літературному процесі сьогодення. Його участь у роботі різних редколегій, виступи по радіо і телебаченню, зустрічі з трудовими колективами, студентами, школярами, інтелігенцією, поїздки у складі літературно-мистецьких делегацій, виховання літературної молоді, а з 1992 року він очолював обласне літоб'єднання ім. М. Гайдабури. З 1998 по 2016 — голова Запорізької обласної організації НСПУ і з 2001 р. — редактор журналу «Хортиця», і це далеко не повний перелік тих важливих і відповідальних турбот, які сьогодні, в пору громадянської і творчої зрілості митця, вимагають дедалі більшої самовіддачі, забирають час у власне літературної праці, але й живлять її сторицею з нових джерел.

Лауреат обласних літературних премій ім. М. Андросова, ім. М. Гайдабури, ім. М. Нагнибіди, ім. В. Лісняка (1992), Міжнародної літературно-мистецької премії ім. Г. Сковороди (2007) за роман-пісню «Мама-Марія», Заслужений діяч мистецтв України, нагороджений орденом «За заслуги перед Запорізьким краєм» (2008), почесний громадянин м. Запоріжжя.

Збірки творів: «Крилатий корінь»(1984), «Червона літера вогню»(1987), «Хліб любові»(1990), «Я воду пив з твого лиця»(1992), «Гуляй-поле»(1996), «Світлана»(1995), «Вибране»(1998), «Меди»(2000), «Я вже тобою дихаю...»(2007), «Мама-Марія»(2008).

Літ.: Літневський Г. Кринична глибина слова. *Друг читача*. 1984. 20 верес.; Логвиненко О. Сам я не вмію цвісти. *Поезія*. Київ, 1985. Вип. 2. С. 216-220; Салига Т. Відлїтий у строфи час. *Літературна Україна*. 1985. 24 жовтня; Логвиненко О. Шум вічних крон. *Друг читача*. 1985. 8 серпня; Білоус Г. Подай свій хліб — і я скажу, хто ти... *Вітчизна*. 1999. №12. С.131-139; Стад-

ніченко О. «Аж під самим серцем степу...» (Творчість Григорія Лютото). *Холодний Яр. — Часопис Черкаської обласної організації Національної Спілки письменників України*. 2005. №1. С. 263-278; Біленко Т. Яйце-райце українського духу. *Лютий Г. Мама-Марія (роман-пісня)*. Запоріжжя, 2007. С. 4–14; Клочек Г. Головна книга Григорія Лютото. *Літературна Україна*. 2009. 12 березня. С. 3. Стадніченко О. Григорій Лютий. *Письменники Запорізького краю (20-90-ті рр. ХХ століття)*. Запоріжжя: Хортиця, 2002. С.356-369; Стадніченко О. «Мій хліб — любов. Однині й назавжди...» (Поезія Г.Лютото в сучасному літературному дискурсі). *Вісник Запорізького національного університету: Серія: Філологічні науки*. Запоріжжя, 2007. №1. С. 170-178; Григорій Лютий. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С. 314-330; Шевченко В. Переосмислення біблійних образів і мотивів у романі-пісні Г. Лютото «Мама-Марія». *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Філологічні науки*. Запоріжжя, 2017. № 2. С. 58-66.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету, член НСПУ

Вам все одно. А я ж її люблю.
Хоч зарікавсь: нікого і ніколи.
Я думав, тільки спрагу утолю,
А серце знов зробило мене голим!

Я так всерйоз, хоч, може б, не хотів.
Не проклену, не зраджу, не зів'яну!
Ти дай мені ще мільйон життів,
А я ж її любить не перестану!

Вона така — як раз лише в житті,
Всю душу їй — як полум'я зіграю.
Я в світ прийшов до неї долетіть.
І де вона, і хто вона — не знаю...

За любов'ю, за любов'ю
Світа білого не бачу,
А ти кажеш, а ти кажеш:
— Розлюби мене, юначе.

Випадають ластів'ята
З гнізд, як груші перестиглі.
А на вулицях дівчата
Голоси полощуть в сині.

Гублять голови од щастя
І міняються серцями.
Заголяють і прощають
Світ високими піснями.
Голосами-рушниками
В'яжуть вишням білі руки.
І немає, і не треба
На весь світ солодше муки.

...Весни душі випивають
І жонглюють солов'ями.
...І не треба... і не треба...
І немає... і немає...

Незбагненно давно в Гуляйполі,
Я лиш тільки тоді зазорів,
Хтось покликав. Я вибіг у льолі.
І побачив зорю у дворі.

Ми завмерли і довго стояли.
Я — у диві. В серпанку — вона.
Міріади зірок пропливали.
Та мені посміхалась одна.

Ми тремтіли в безмежнім польоті,
І, здавалось, легкі ручаї
Ще не зовсім загуслої плоті
Виливалися в крила мої.

...Ще ніхто і не глянув між нами,
Навіть думкою не роз'єднав.
Те весілля. Нескоєна драма.
Дві душі, а точніше — одна...

ВІТЧИЗНІ

Ну і що ж, що промовчав Господь?
Ну і де, як не в душах шукати?
Я прийшов! Тож, мій світе, приходь
Подивитись прекрасна яка ти!

Україно, без імені хай,
У сльозині, у музиці болю,
Я кохаю, бо я не глухар.
Забуватись собі не дозволю!

Повір мені. Довірся. Ще сідає
Метелик за нектаром на свічу.
Якби ти знала, що я відчуваю,
Коли дивлюсь на тебе і мовчу...
Тебе любить — оплакувати людство,
Дитя чуже зустріть і пригортать.
Чамріти в снах ромашкових полюцій,
Струмками зваб наповнюють гортань.

Як день мина і вечір пригасає,
І небо в трави пада од жалю,
Так я тебе, так я тебе втрачаю,
Так я тебе розпачливо люблю.

Ти безтурботна й серцем незворушна,
А я — всім світом спраги не втолю.
Я б дав тобі це поносити в душу,
Щоб ти пізнала, чим тебе люблю...

Сьогодні небо чисте, як сльоза.
Аеродром порожній — ні крилечка.
Немов стежина в небо, недалечко
Дрімає трап. І слід на нім щеза...

З тобою ми присядем у траві,
Ловити стане донечка хмарину.
А ти пов'яжеш газову хустину
На золотій од сонця голові.

Яка ти гарна! Ти це чи не ти?
І сміємось, хоч, правда, не безжурно.
І літаки будують нам ажурні,
Неначе з мрій, по небові мости —

Ген аж за річку, в гай, що як луна...
І аж туди — до спаленого літа.
«Ось почала і ти уже сивіти», —
Відзначу подумки. А це й моя вина.

Бо не завжди любив тебе я так,
Як у оці хвилини одкровення.
Не в цих очах шукав не раз натхнення...
Мій сором теж віддівся, наче мак...

Було всього. Пробігло, як гроза...
Прости, що був (а був-таки!) недобрий...
Твоя щока так близько, що за обрій
По ній скотилось небо — як сльоза...

Заграй мені, зоре, ти вмієш, я знаю.
Дістань свою скрипку з душі.
Таке безгоміння — немов помираю,
А ми ще з тобою чужі.

Так боляче бути, кохана, з тобою —
З тобою так хочеться жить.
А вже покривають тумани габою
Усе, чим я так дорожив.

Щоб тільки поглянуть на тебе, о зоре,
Напитись твоєї краси,
Пливу я, пливу стільки сили у море —
Назад — не лишаючи сил...

Приречена жити — нічим не загоїш
Відкритого болю мотив.
Ти будеш, висока, світить наді мною.
Ти будеш собою світить

Поплавляться трави, і скелі, і очі,
І ці небеса запашні.
Лишаться слова, що любов прошепоче,
Слова, що судились мені.

Не знала Касандра, Лаура і Кля,
Яка є взаємна любов.
Ти вся народилася з пісні моєї,
А я — із твоєї прийшов.

Спасибі, що звідав це щастя без міри,
Пізнав цю космічну журу.
Я думав, не зможу нікому повірить,
Я думав, отак і помру.
...Заграй мені, зоре, ти вмієш, я знаю,
Дістань свою скрипку з душі.
Таке безгоміння, немов помираю,
А ми ще з тобою чужі...

УРОКИ ГРИ НА СКРИПЦІ

Анатолію Сердюку

Так, мій маленький, у скрипки немає ні гудзика.
Тиснути де тут? У серця, у дива спитай.
Правильно, гами. Все вірно, дитя моє, музика.
Скрипка не музика. Скрипка — то пекло і рай.

Ти не позаздри, що інші п'ятірками бавляться.
Їх, як метеликів, хочеш ловити смичком?
Знай, мій дарунку, у музиці мруть, а не старяться.
Серцем тривожним ловитимеш світ, як сачком...

Вмій не почути, що шепче утома чи біль тобі.
Я не знущаюсь. Катую — це правда. Але
Ти не враждуй, що не сплатиш забавами літові.
Скрипка відкриє усе, що сприймаєш, як зле.

Що у нас, гами? Ступають так сторожко пальчики.
Там — іще боязно. Там — іще й глянуть ні-ні.
В сад зазирнеш: у фонтані красуня купається.
Ну, сміливіше. Солодка отрута — пісні.

Ти вже пізнав, як блаженством твій біль обертається,
Зверхньо мовчиш, коли сунуть п'ятірки під ніс.
Тих я облишив. Наївні, іще й насміхаються.
В тебе — четвірка. О світе, дай сили мені!

Важко загоїти мрію, зорею уражену...
Хочу, щоб ти без оглядки на інших ішов.
Душу прекрасну, високим горінням наснажену,
Завжди терзає велика прекрасна любов.

Чисто, як жінки, незнаної слави жадатимеш.
Вибродить спрага, в зневірах, в огні відболить.
На попелищі зустрінеш, коли вже не ждатимеш,
Прийде шалена — користь і наживу затьмить.

Прийде твій час незміримої сили відважної,
Зали розчохнуться. Звідаєш волю без меж.
В жінки найкращої, і королям недосяжної,
Блискавку плаття смичком, як струну, розітнеш.

Не розумієш? Не тільки у скрипці і світа є?
Ти не пойми, ти сьогодні мене хоч почуй.
Все це колись лиш по-іншому скрипка повідає.
В пальчики ріже? Подуй, моє серце, подуй...

ЗАПОРІЖЖЯ МОЄ

Як весінній Дніпро розіллється за обрій душею,
Як бандури дубів воскрешать заповітні слова,
Запоріжжя моє, твоя доля стає і моєю,
І у грудях моїх віковична глибінь ожива.

Я не просто люблю — я живу у тобі і тобою,
І безсоння своє, і дітей-козачат віддаю...
Дніпрогесовий край, тільки б час над твоєю бровою
Пролітав у степи — там, де райдуги молодість п'ють.

Не гнівися, що я тобі часом чогось не прощаю! —
Хай не сміє ніхто поміж нас порошинки лишать!
Це справіку моє. Я нікого сюди не пускаю.
В мене в жилах Дніпро, а у нього — козацька душа!

Нам це щастя дано — відкривати цю сонячну браму!
Це така неповторність — неначе Всевишнього лик!
Тут з Вітчизною ми стаємо на розшитий садами,
На розшитий садами, на Дніпровий рушник!

ГРУША

На ній не раз спочить сідали душі,
Немов рої бджолині з віражів.
Край шляху в рай росте та наша груша,
А він бурчав, що в нього на межі...

Що кида груші в сад його щоночі,
Що родить так — нема куди дівать,
Що груша й груша — що ти з неї хочеш —
За вік одне навчилась — роздавать...

Не знаю, як на те сусід мій звраживсь,
Він при землі їй стовбур підпиляв...
Іще й присипав. Взнав те я не зразу.
Спочатку думав — точить її тля...

Одна кора життя її тримала.
Та більше він себе занастив.
Йому і так відмірювалось мало,
А вже цього Всевишній не простив...

Пече їй мені. А груша, бач, простила...
Я бачив сам зимою й навесні,
Вона до нього ходить на могилу,
Несе грушки сухенькі в пелені...

ТЮЛЬПАН

Вона жила в села на язиці.
Уся якась підсвічена сльозою.
По воду йде, а наче — за бідою.
І помина, а усміх на лиці.

Списали їй і порчу, і хвості.
Розбиті вікна склила подушками.
Кого у неї тільки не шукали! —
Й самих себе. О Господи, прости!

Один старий уходив прямо в раж:
«Вона — біда, бо їй часу непідвладна.
Я був юнак — ходила ненаглядна.
Я вже трухня — вона усе така ж!»

Як сходились гуртом — завжди кляли.
І так же яро, пристрасно губили,
Що я, малий, підозрював: любили,
Але й собі признатись не могли...

Доскіпувавсь: у чому ж та вина?
І що вона таке відьомське може?
— Тобі, — казали, — знати це негоже!
Ось підростеш — попробуєш вина...

Ї обороняв я од собак.
Не відав ще, стрічаючись очима,
Чому мороз проймає за плечима, —
Я ж проти псюрні вийти не слабак!

Пізніше посвятили і мене...
І кожен щодивнішим похвалявся:
Лягав удома — в неї прокидався.
Давала воду — брало, як хмільне.

Той пальцями до неї був приріс,
Того вдягала в себе... Небилиці...
В усмішках неприродних бились лиця,
А доказу ні жоден не приніс.

Казали: «Наодинці лиш дива.
Очей людських бояться її чари».
І знову по селу блукали чвари.
Не вірилось... А може? А бува?

Я довго так до неї доростав,
Манила її вдача незвичайна.
І посмішка в сльозу. І тиха тайна, —
Як рибою неспійманою став...

Тоді поліз на явір над вікно,
Щоніч стеріг, як пугач, її лихо.
Велися в неї гості дуже тихо,
В порозі м'яли шапку. Прям кіно.

На лаву як сідали — то на край.
Вона ж була ласкаво-винувата.
Яке там стидне диво відьмувате?
Якщо й то гріх, то бог мене карай!

Через літа, як виріс нелукав,
Я вслід жалів її осиротілу.
Карався, — може, в неї б що й прозріло,
Якби мій погляд диво не лякав.

...Була весна. Хрущів іскрився шовк,
Я нашматрав тюльпанів оберемок.
А в грудях стільки ніжності — даремно.
Ішов і плакав — мов дощем промок.

Мене зустріла — мати чи дівча?
І так крізь тихий розпач цілувала,
Немов життя мені в ту мить давала.
А далі — згасло слово, і свіча...

Коли себе я знову спостеріг,
Вона мене ще більше покорила —
Один тюльпан з букета сотворила.
Його, як місяць, виніс за поріг.

Сказала: «Зна про це тільки Господь.
Хоч хто побачить — вивітриться диво.
Іще одне скажу тобі правдиво:
Так — тільки раз. Удруге — не приходь...»

Я ніс тюльпан, як чашу висоти.
А вулиця — мов місяць прокотився.
Хоч би ж ніхто, молився я, не стрівся,
Хоч би тюльпан додому донести...

ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ МЕДКО (нар. 1952 р.)



Медко Олександр Олексійович народився 5 травня 1952 року м. Запоріжжя в родині журналіста. Наприкінці 1960-х років услід за батьком, призначеним кореспондентом Всесоюзного радіо по Далекому Сходу, переїхав до Владивостоку, де навчався на філологічному факультеті Далекосхідного державного університету. Працював на місцевому радіо, зокрема, кореспондентом радіостанції «Тихий океан».

Строкову службу проходив у полку радіорозвідки ГРУ на Сахаліні та Курильських островах. 1973 року повернувся до Запоріжжя. Працював радіожурналістом, фотокореспондентом, фотохудожником, завідувачем відділу, а згодом — і заступником директора Центру науково-технічної творчості молоді. З початку 1990-х років створив кілька підприємств у сфері розвитку інноваційних технологій.

Лауреат літературно-мистецької премії ім. Пантелеймона Куліша («Хора», 2019), Міжнародної літературної премії ім. Григорія Сковороди «Сад божественних пісень» («Буття і порожнеча», 2019). Член Національної спілки письменників України (з 2016 року). Голова Запорізького осередку Національної спілки письменників України (з 2017 року).

З юності увійшов у коло молодих запорізьких письменників, згодом — визнаних майстрів поетичного слова: Олександра Стешенка, Миколи Лиходіда, Анатолія Рекубрацького, Олексія Цвєткова, Віталія Челишева, Володимира Власенка. Проте суворий «внутрішній цензор» та гнітюча ідеологічна задуха «добри застою» стали на заваді публікації перших поетичних спроб. Потужний імпульс до художньо-філософського осмислення граничної, у термінології Карла Ясперса, ситуації сучасності надали трагічні для країни події 2014 року. З болю й відчаю біженців з Донбасу, яких прихистило в себе подружжя Медків, із розповідей бійців АТО, з горнила важких випробувань нації постала «Хора» (2015) — поетична збірка-документ, живий свідок історичних процесів, осягнених у миттєвому епіфанічному¹ озарінні: *«І що у тім? Блакитне й золоте. / Як день і ніч — буденне і одвічне, / таке просте, таке воно просте, / аж бачиш сокровенне, потойбічне. / Космічний розчин, де усі часи / в одну миттєвість згорнуто і злито. / Там творення безодні і краси, / як це спекотне, аж до смерті, літо. / Земля моя — в степи проміння б'є. / Та щось на серці холодно і голо. / Оспівую, звеличую тебе я переріганим війною горлом».*

Війна й людина, людина на війні — теми, безперечно, не нові для світової літератури. У цьому сенсі «Хора» — наступниця розмаїтій художньої спадщини: від українських народних пісень, ритми й образи яких інтегровано у генетичний код поезії Медка («Братику-солдатику», «І не вмерли, і не вмруть»), до творчості поетів-фронтовиків, учасників двох світових воєн. Трагедія передчасної смерті цвіту нації («*Це я! Це я, «братами» вбитий, лицем до Господа лежу*») споріднює «Хору» із такими взірцями поезії «втраченого покоління», як «In Flanders Fields» Джона МакРая, «Here Dead

¹ Поняття епіфанії (піднесене прозріння, символ, що з'єднує нас з невидимою, незримою реальністю) застосовується у герменевтичному, релігійному значенні.

We Lie» А.Е.Хаусмана, «The Dead» Руперта Брука тощо. Один з найпронизливіших віршів збірки — «Я той, хто безвісті пропав» — лунає наче відповідь хрестоматійному «Я убит подо Ржевом» О. Твардовського: «Я той, хто безвісті пропав / під Іловайськом. Світ незнаний / у хвилях почорнілих трав / на цій війні — на вітчизняній».

А пейзажні замальовки «Хори», увесь її фізичний, осяжний простір — степи й гори, золотаве саяво, холодні зорі, густі тумани, озерна синява води, — утворюють майже хемінгуевський контраст між згубним світом війни й одвічним, цілющим світом природи, актуалізують первинний сенс багатогранного філософського концепту «хора» як простору, території, землі: «Коник грає — смерть гукає, / світло впало золоте. / Недалеко вже до раю, / промінь броди проміряє, / невід з річки вибирає — / літо бабине плете».

Золоте випромінювання, за задумом автора, — це не фон, а жива відчутна матерія, що насичує собою річку і степ, броди й плодючі сади, стверджує єдність і розчинення одне в одному земного й космічного, життя й смерті, мелосу¹ Всесвіту й рукотворного хаосу руйнування рідної землі: «Гармонії, погібелі рушій, / аж подих відчуваєш, так він близько. / Гойдається, виблискує колиска / життя і смерті, тіла і душі».

Ця одвічна єдність протилежностей відтворює друге, платонівське тлумачення терміну «хора» як незбагненої розумом сили, космічного фільтру, що, наче зерно від полови, відокремлює стихії одну від одної, відмежовує буття удаване і справжнє. І так само, як платонівська «хора» у філософському діалозі «Тімей» трансформує дух у матерію, через війну й жертву формується у художньому універсумі Медка українська держава — «Незрозуміла, нелогічна: / дитя Христа й гетьманських чвар. / Одвічна, Господи, трагічна, / і невагома, і — тягар».

У цьому платонівському «колообігу буття у собі самому» — ще одне визначення хори у «Тімеї» — нинішні захисники Півдня й Сходу стоять пліч-о-пліч з дружинниками князя Ігора («Господь не прийме покаяння»), героями Крут («І не вмерли, і не вмуть»), козаками Чортотмицької Січі, знищеної Петром Першим за підтримку Івана Мазепи: «Шикуються загони скорі. / Зоря встає. Вечірня путь. / І три раїни-осокори — / разом з бійцями в небо йдуть. / Хо́да у хлопців не державна, / вже близько плеск Дінця-ріки.. / І плаче юна Ярославна, / і голос лине крізь віки».

У такий спосіб, услід за постструктуралістами Жаком Дерріда (який розуміє хору як «місце запису усього, що відзначається у світі») та Юлією Крістевою (для якої хора постає як «органічна фаза мови» до роз'єднання референту й денотату²), запорізький поет розбудовує свою візію хори як цілісного синкретичного³ конструкту, що, відповідно до принципу «присутності усього в усьому», імпліцитно⁴ обіймає простір і час, минуле й теперішнє, сільський краєвид — і космічну безодню: «Я вивіряв у цю вечірню мить: / і що воно, і як воно болить. / Могутнє серце, пам'яті руїна, / сплетіння сонячне — моя країна».

1 Мелос — узагальнене поняття мелодійної, пісенної основи в музиці.

2 Денотат (від лат. Denotatum — позначуване) — позначуваний предмет. Поняття лінгвістики. У лінгвістиці цим терміном, як правило, позначають одиничний предмет, на відміну від референта, який називає клас предметів. Поняттям денотат оперують в аналітичному (референційному) підході до розуміння значення слова. У підході використовують так званий семантичний трикутник, кути якого позначають звукову форму слова, означуване поняття (сигніфікат) та сам денотат, тобто одиничний предмет називання.

3 Синкретичний, який поєднує в собі різнорідні, нерозчленовані елементи.

4 Імпліцитний (від лат. implicito — сплітаю) — неявний, схований, такий, що (на відміну від експліцитного) може бути виявлений тільки через свої зв'язки з іншими об'єктами чи процесами. У мислительному завданні інформація про невідомі об'єкти є значною мірою імпліцитною.

Фрактальна⁵ єдність часів — суб'єктивного й всезагального, індивідуального й історичного, скінченного земного й нескінченного космічного — формує базис синкретичної хронософії Медка й стає приводом для художньої рефлексії у збірці філософської лірики «Буття й порожнеча» (2016). Назва збірки алюзивно⁶ відсилає одразу до двох концептуальних філософських розвідок двадцятого століття — фундаментальної роботи Мартіна Гайдеггера «Буття й час» та не менш значущої праці Жана-Поля Сартра «Буття й ніщо». Услід за Гайдеггером, Медко зливає в органічну єдність категорії присутності (Dasein) та дочасності (Zeitlichkeit) та експлікує час як трансцендентальний горизонт буття: *«В кроці до іншого виміру — часу завіса. / Нече туман, а за ним є галявина — вічність, / світло крізь листя — інтерференції диво. / Дугами хвилі — то вже мерехтить потойбічність, / поміж тобою і Богом — енергії палахкотливі».*

Разом із Сартром запорізький поет розмірковує над принциповою здатністю людської свідомості досягнути порожнечу, перекидаючи, у такий спосіб, місток до засновника онтологічного вчення, Парменіда з Елеї, із його категоричним запереченням небуття через неможливість осмислення останнього: *«...бо неіснування не буває. Реальне все: / недійсність — хворобливе уявлення ума. / З нічого не народиться буття, / отож, воно завжди або ніколи».*

Питання про зміст і межі медківського розуміння «порожнечі» (яка вбирає в себе риси не лише парменідівського «небуття», але й сартрівського «ніщо», і ніцшеанської «безодні») заслуговує на окреме ґрунтовне дослідження. На маргінесі даної розвідки зауважимо лише, що в ототоженні порожнечі в одному випадку із «прозорим вмістилищем», «де зміст відсутній», в іншому — із «діркою у гобой» (з якої, відповідно, народжується спів), поет вкотре алюзивно звертається до центральної для його філософського макрокосму концепції хори — передусім, у деррідеанському розумінні, як «телосу» (граничної межі) логоса, як згорнутого простору змістопородження на межі між розумосяжним і чуттєвим, між буттям і ніщо, буттям і сущим, логосом і міфосом тощо.

Перший в історії української літератури перекладач Парменіда (а загалом у його перекладацькій «скарбниці» — і Платон, і Плотін, і Ксенофан Колофонський, і Еклезіаст, і світові класики від Війона до Дерека Уолкотта), Медко перетворює відому тезу давньогрецького філософа про тождність мислення й буття на засадничий принцип власної онтології. Остання збірка митця, названа, услід за відомою парменідівською поемою, удавано-просто — «Про природу» (2018), відкривається абсолютно парменідівським за духом твердженням: «Всесвіт — це і є моя свідомість»: *«Думка, що впізнала подих свій / і себе у темряві прозріння — / це немає необхідних слів / та за крок, як вибух — потрясіння».*

У межах логоцентричної картини світу поета всемогутнє Слово, вивільнене з вербальної оболонки й репрезентоване як ментальний конструкт («Мова без слів — образи стилі, ясні / Мова як мури (й водночас позбавлення мурів»)), постає невичерпним джерелом світотворчої енергії: *«Це — я, це — кров моя, а ось — безсмертне слово: / гармонії божественна спіраль. / Все від щедрот, від серця, бо спадкове — / і щільність плоті, і вселенська даль. / Все дав, щоб я почув, побачив і поринув / у пам'яті безмежну глибину, / у колективну підсвідомість плину, / в надмірність струму — думку потайну. / Це як червоні кров'яні тільця у крові — / від роду і народу похідні. / Не я міркую в океані мови, / а мова мислить океаном у мені».*

5 Фрактал (лат. Fractus — подрібнений, дробовий) — нерегулярна, самоподібна структура. В широкому розумінні фрактал означає фігуру, малі частини якої в довільному збільшенні є подібними до неї самої.

6 Алюзія (лат. Allusio — натяк, жарт) — стилістична фігура, що містить указівку, аналогію чи натяк на певний історичний, міфологічний, літературний, політичний або ж побутовий факт, закріплений у текстовій культурі або в розмовному мовленні.

Невипадково збірка «Категорія SACRUM» (що вже на паратекстуальному рівні віщує зустріч із священним, заповідним) розпочинається циклом «Троянда Парацельса», епіграфом до якого взято цитату з однойменної новели аргентинського письменника Хорхе Луїса Борхеса. Герой новели, відомий середньовічний алхімік, відмовляється на догоду недовірливому кандидату в учні воскресити знищену в полум'ї троянду. Проте, коли розчарований скептик іде геть, вчитель тихо промовляє Слово — і з попелу постає квітка: *«Матерія думок — повітря золоте, / де кисень і вуглець, як суперечність світу, / і вся вона легка, і вся вона про те, / як світлотінь біжить чи прохолода літа / ширяє і мигтить у зелені гілок, / осліплює і тче обман оптичний зору, / а світ оцей і є — її текуче тло, / і тішиться вона, і входить в суть прозору».*

Одразу падає у вічі одна з найвиразніших рис поезії Медка — специфічний сплав наукової й релігійної епістем¹, покликаний «повірити алгеброю гармонію» Всесвіту. Фрактали й геони, хімічні сполуки й біологічні процеси функціонують як потужні концептуальні метафори, що не лише надають абстрактним категоріям фізичної конкретики (так, образ «порожньої, як тяжіння, совісті» породжує тілесне болюче відчуття надцільності як результату падіння з прискоренням), але й раз за разом стверджують органічну єдність матерії й духу, глибинну концептуальну узгодженість фізичного й метафізичного, матеріального й трансцендентного.

Яскравим прикладом холістичного² медківського світобачення виступає один із наскрізних образів його поетичного універсуму — гіпнотичне стурчання коників. Ним відкривається «Хора» («Коник грає — смерть гукає»), його чуємо згодом у «Бутті й порожнечі» («Над Хортицею хор — мелодії порив», «Перетин — назва нашого буття»), в одному з хайку з «Категорії SACRUM» («Сюрчання коників. Коливання у нутрощах темряви»), а пізніше — у збірці «Про природу» («Серпень. Коніки-цикади»): *«Стрекіт, тріскіт, джерготіння — / голосів летючих гриви, / срібні легкокрилі тіні, / звуків скупчення й розриви / Так летить людська свідомість, / помисли у час простерті. / У безмежність — невідомість. / Після смерті?»*

Звичне, монотонне стрекотіння цвіркунів — не просто вдалий прийом для відтворення атмосфери спекотного степового літа. Спів коників, зазначає автор із посиланням на астрономів НАСА, схожий з електромагнітним випромінюванням нашої планети в космосі, якщо перевести ці випромінювання у звуковий діапазон. Синестетична³ метафора «собору звуків», що зводиться над вечірньою Хортицею, позиціонує сам острів як наріжний камінь у фундаменті Всесвіту і влітає степові мелодії коників у грандіозну космічну симфонію: *«Над Хортицею хор — мелодії порив: / спів цвіркунів і коників зелених. / Собори звуків острів сотворив / попід пружким склепінням вечорів — / осяйних золотом, та вслід — червлених. / Минати час — як поринати в спів / чи входить у слово неписьменне, / в корогви літа — прапори вітрів: / у хвилі, в піну ковилових*

1 Епістеме, або епістема (грец. ἐπιστήμη, episteme) — поняття в античній філософії, що позначає знання (також науку або пізнання). Походить від дієслова ἐπίσταμαι, «знати, пізнавати, розуміти». Платон розумів епістеме (знання) як когнітивний стан душі, повністю зосереджений на необхідних і незмінних об'єктах — ідеях або формах. Він протиставляв епістемі термін «докса» (δόξα) — загальноприйняту думку, здоровий глузд; когнітивний стан душі, зосереджений на чуттєвих речах. Розвиваючи думку Платона, Арістотель тлумачив епістеме як «науку», що надає необхідну й незмінну істину про необхідні й незмінні об'єкти. Епістеме також відрізнялося від «техне» (techne) — ремесла, техніки чи прикладної науки. Від слова «епістеме» походить термін епістемологія, а також латинське слово «наука» (лат. scientia).

2 Холістичний — цілісний, комплексний, всеохоплюючий, взаємодіючий.

3 Синестетична метафора — поширене явище серед ознакових акустем. Низькі звуки сприймаються як темні, важкі, густі, а високі — як світлі, легкі, тонкі, гострі.

*грив, / в минуле чи в майбутнє безіменне. / Співа Земля, і коливань політ / сканує плоть
й поля світобудови, / і горла чорних дір п'ють світлу мить, / і не наситяться — вона ж
бринить / та повертається у коникову мову».*

Принципова невідокремленість зримого, осяжного від глибинного, трансцендентного, що лежить в основі кожної пейзажної замальовки Медка і, в такий спосіб, підносить її на вищі рівні філософського узагальнення, із особливою виразністю постає у циклі хайку, включеного до збірки «Категорія SACRUM». Лаконічна форма цього давнього жанру японської поезії (три рядки, сімнадцять складів) наче створена для того, щоб, за словами автора, зупинити мову задля раптового розуміння Всесвіту. Світобачення дзен із його принципами світової гармонії (ва), шляху (до), прийняття смерті (татха) надзвичайно близьке до самобутньої філософії запорізького митця: «*Злива прозора стіною: / Смерть і Життя / об'єднала межа».*

Данину синтоїстським концепціям творчого бачення — кунімі («огляд країни») або окамі («погляд з пагорбу»), що передбачали відсторонене поетичне споглядання природних змін, віддають «осінні» хайку Медка: «*Сяюча осінь тремтить. / Небо рідшає — / видно далеко».*

Втім, пейзаж у хайку — лише привід, камертон для натхненного ним філософського роздуму. Знову і знову повертається поет до важливих для нього тем буття й небуття, самоті, мови: «*Не інший в мені без «я», / а сам я / навіки щезну».*

Якщо в західній традиції слово розумілося як місток між внутрішнім та зовнішнім світами, то в східній воно поставало стіною, бар'єром, завесою між ними. «Достовірність речей не залежить від достовірності слів. — вчив Будда. — Учням слід стеретися спокуси словами, промовами та їхніми оманливими значеннями, бо невігласи й простаки заплутуються в них і знесилоють, наче слони у глибокій багнюці». Звідси — наскрізна для медківських хайку тема мовчання, німоти, безіменності: «*Ити за розумом. / Все, що висловлено, — / хвилі плескати. / Довгий шлях тиші. / Розуміння німоти — / прозора межа мови. / Все, що має назву, — / завершено. / Я — безіменний».*

Багатство алюзивних кодів, мультимімерні нашарування смислів у поєднанні з влучністю і лако-нічністю формувань, виразністю й осяжністю образів — свого роду візитівка поета. У нелінійному, фрактальному просторі поезії Медка зливаються в єдине ціле час внутрішній і зовнішній, минулий і теперішній, розчиняються штучні опозиції, вступають у діалог Борхес і Парменід, Платон і Гайдеггер, представники класичної німецької філософії і сучасні мислителі-постструктуралісти. Але могутній поштовх, енергетичний імпульс до вербалізації невимовного народився, за свідченням поета, не з абстрактних теоретизувань, а передусім з генетичної пам'яті, з «голосу крові», з колективної свідомості нації: «*Єдине поле всіх тисячоліть / в підземному гранітному стисканні / неначе диск, що накопичує прозоріння / у послідовну і довільну пам'ять. / Переживання мертвих і живих: / одвічний струм пронизує глибини, / настроєні на вічність наші душі / ці вилі перетворюють у мову. / У мову, що намолена народом, / до Божої солоної сльози, / до чорноти — незнаной краси, / що творить слов'яні голоси: / пісні пісень — стежину родоводу».*

Тв.: «Хора» (2014), «Буття і порожнеча» (2016), «Категорія SACRUM» (2017), «Про природу» (2018).

Література: Мурін О. Замість післямови. Розмова про Медка або Alter Ego / Медко О. *Буття і порожнеча*. Запоріжжя, 2016. С.97-115; Третяк С. Олександр Медко: доля поета, який не побоявся почати у 62 роки. *Верже*. 21.04.2019; Середа В. Олександр Медко: «Оце і є моє реальне я». URL: <https://pilipyurik.com/literatory-zaporizha/806-medko-oleksandr-2>; Tupakhina O., Senkevich G. War Poetry Tropes in Oleksander Medko's «Khora». *Modern European Researches*. №2. Vol.2. P. 21-30

Олена ТУПАХІНА
кандидат філологічних наук,
доцент Запорізького національного університету.

З книги «Буття і порожнеча» (2016)

З циклу «CREDO QUIA ABSURDUM» «ВІРЮЮ, ТОМУ ЩО БЕЗГЛУЗДО»

Все може бути істиною, все!
Це ява, що стоїть перед очима,
твердиня віри, урвище пусте —
отчина, видноколо за плечима.

Не підіймай її до вигадки небес,
не опускай в пекельну помсту прірви,
вітчизна — то такий собі процес,
в якому совість є критерій міри.

Вона в тобі, чи, може, ти у ній,
це все однаково — ти з нею ціле:
в одному просторі, в енергії одній,
в безсиллі і у вируванні сили.

Та навіть у страшні, скрутні часи
прийми її, разючі серце, болі.
Прости її, прошу тебе, прости,
як раб сліпий і як володар долі.

Беззахисна моя душа — останнє, крайнє коло,
рятує й боронить мене од нечесті і смут:
неначе Вієві війська, чи то вогонь монгола
залазять в розмисли її, щоб спалювати суть.

І нікуди од них втекти — від орд і від мамони,
від імператорських потуг і благ нових світів.
Осанна — здоровіці й респект з печерського амвону,
це — горлорізу кличуть там підмогу всіх святих.

Та вам не знищити народ, бо ж — Україна в серці,
і з нею, в паростях нових, нащадки проростуть,
відродять мову й молитви і Божий струм у персах,
й осяйну, наче літній дощ, свою духовну суть.

*Орю свій переліг — убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жнива Колись-то будуть.*
Т. Г. Шевченко

«Жнива багато, а женців замало¹».
Як сяєво впускати в темний дім?
У клубовиннях, в гронах — грізний дим:
плоди небес, що тиш в собі тримали
та виплеснули громом і вогнем
серед полів, серпневим синім днем.

Он — давній грек, походження дослідник,
на Логосі² спинив свій чистий зір —
й немає Логосу, лише інстинктів звір
думки шматує, наче оси літо.
І всі досягнення античного ума—
вино, і — з діркою всередині — сума.

Кудись йдемо! Степів умовна площа:
десь там були Гілея і Хирон,
та поміж виноградних сивих грон
повітря без історії — порожне.
Чи їхня то, чи наша то — розплата?
Жнива багато — і без стріхи хата.

Боже, що коїться? Боже, спаси!
Наче останні вселенські часи.

Все на продажу, стрімке божевілля —
воля без Бога — безмежне дозвілля.

Вольному — воля, продажному — продаж,
стаду — колючий паркан — огорожа.

1 «Жнива багато, а женців замало». (Мф. 9, 37)

2 Першооснова всього сущого, універсальний закон розвитку світобудови.

Хто переможе? Чия це порода?
Злато вимірює ступінь свободи.
Зради і помсти кричуще повітря,
купольне скло і свиняче корито.

Боже, та де ж Твоє право карати?
Жити як грати — у владу, й за грати.

Це неможливо — квітує руїна.
Вольна, як смерть, підневільна країна.

Ми всі блаженні, бо ганьба — наш дім:
засмучені і спраглі кисню правди.
Від згарища достоїнства цей дим,
і урвища від братолюбних «градів».

Блаженні ми, бо вигнані з землі і
м'я якої — Честь й Самоповага.
Химери хороводять ув імлі,
розколини в душі — духовна спрага.

Убогі духом, по-гра-бо-ва-ні,
Принижені, як жертвенні тварини...
Підкоренні і вольні — бунтівні:
творці й творіння слави України.

Ні, не вмерла, не вмерла ще,
хоча смерть підступає зі сходу.
Кладовище під вітром й дощем —
місце гідності для народу.

Кожен раз умовляти себе —
є ще подих, і — тіло гаряче.
Вперта віра й натхнення сліпе —
переселення духу неначе.

Перемоги? Все — болі і щем.
Прірва поруч, і в серці так пусто...
Ні, не вмерла, не вмерла іще,
свято вірую, бо... безглуздо.

З книги «Категорія SACRUM» (2017)

Матерія думок — повітря золоте,
де кисень і вуглець, як суперечність світу,
і вся вона легка, і вся вона про те,
як світлотінь біжить чи прохолода літа

ширяє і мигтить у зелені гілок,
осліплює і тче обман оптичний зору,
а світ оцей і є — її текуче тло,
і тішиться вона, і входить в суть прозору.

Ще не обман, не лжа — первинність всіх основ:
сама в собі як дух, не висловлена всує,
та все ж у ній уже погибель і любов
над прірвою по черзі балансують.

Болить і душу рве, стискає у вогонь
серпанкову імлу, себе і космос дальній.
Сама не знає де, життя чи дивний сон,
та пошепки народжує реальність.

Перетворення знаків і слів,
голосів, голосних і шиплячих
у порив, відчайдушний прорив
із сліпого тактильного в зряче.

З площини у об'ємний політ
з речового предметного стану
в безпредметність, як в числення літ,
де панує надія остання.

Перевтілення речовини
у ефірне легке хвилювання,
як Харон у тяжкому човні
тіні віз, а привіз — осявання,

розуміння безмежжя світів
і кінечність вселенських матерій,
підсвідомості тіні густі
і містерії без істерик.

Далі простір, як спалена суть
і слова, що творять матер'яльне:
ось і я, — голограма фрактальна,
сад старий, дикі груші цвітуть.

Таємна суть речей
і слів прозорі душі
як відблиски ночей,
зворушення у русі.

Схвильована вода,
ранкові колювання,
піднесена хода у густоту мовчання.

Буденна ця краса,
як суть земного лику,
нечувано проста —
до атомного схлипу.

Небесний вітрильник чи подих нічних відкриттів,
гексаметра вимір, биття хвильового ефіру.
Вітри і проміння з незримих вселенських кутів,
з надміру у безмір, довіра в провалля зневіри.

Небесний вітрильник, та де ж воно — щастя просте?
Невже від утіхи шукаєш ще кращої долі,
та смерть все одно — і у світлі корпускул росте,
бо чорні живі, а відбиті вже сяючі голі.

Небесний кораблик, ти дійність чи вигадка хмар?
Під ним — голубінь, а над ним — твердь небес чи прозірчасті мури?
За рогом, за рогом відкриється щастя примар
і спокій прозорий у лоні порожньому бурі.

Ось ночі непроглядна пустота,
я ж, наче тіло глиняне лампади,
в мені світають будні і свята
світів і чорних дір громади.

І струм енергій поміж сивих скронь
будує Бога і мою свідомість,
та є ще голос совість-сповідь-повість,
і духу воля, і тілес полон.

Душа у затишку божественних долонь,
а тіло смертне — тлінне і уклінне:
скудельний посуд чи простіше глина,
та все ж у ньому повстає вогонь.

З глибин часів, яких я не згадав,
де викопні рослини і тварини,
мільйони літ їх океан хитав
і ймення їх у забутті латини.

У щільності морської рідини,
де розчин гравітації і неба,
дощі таїлись на слизькому дні,
в парінні хмар була у них потреба.

І рух стрімкий ранкових проростань
поточу, і його прозоре тіло
вже приміряли спробу обертань
у дивовижних актах перевтілень

в якусь незнану, неймовірну суть,
де навкруги до горизонту видно
й зірки в склепінні чорному ростуть,
і промені течуть від них тендітні.

Воліла непроглядна глибина
паріння чи сповільненого руху
просвітлення, і вся була вона
як слово у очікуванні Духу.

Коли думки розчиняться у хвилях
великої, як пам'ять, ноосфери,
в хитаннях злив у прожилках вугілля,
в деревах, щоб ввійти у тло паперу,

у крилах целулоїдних комахи,
застиглої у бурштиновім сумі,
у подиху хиткої рівноваги,
що обернеться блискавкою-струмом.

Коли вже їх зітре тремтяча плазма
й громи розгорнуть у оглухлу тишу —
то виникне провал, відсутність назви ...
Всевишній.

І протяг, і двір прохідний,
несеться як сяючий потяг,
і ночі, під назвою — «дні»,
бо день, то як зовнішнє — одяг,

а справжнє, що все поглина,
що світло в собі розчиняє,
незрима якась глибина:
минаючи — не минає.

Незмінна, недвижна: віки
в ній сплющені, наче штрих-коди:
прикмети, відбитки — знаки,
і мертві, як мови, — народи.

Неначе в жахливому сні
той потяг — назустріч руїні.
Лобами у вікна міцні
народ мій — чеснота країни.

Насичений час, нагодована простором мить,
ця щільність і густість — ознака вже іншого світу:
і вічність у ньому як злива осіння струмить,
по чорному синя — незмінна печаль пізньощвіту.

Німотно впадає тяжінням до центру свого,
застигла від сталої цупкості сили,
а те, що було, і хто там подужав кого —
миттевості, наче краплини завмерлої зливи,

що раптом упали, неначе завіса і все,
нове і незнане, природне, точніше, відверте.
За межі подій розуміння нас розум несе,
абсурдний й простий, як життя після смерті.

Хто там у світі холодному, мабуть, Мацуо Басьо¹?
Старість самотня й покірна, як вітром підхоплений голос.
У темряву зоряну вигукнеш — і котиться колесо,
й розходиться на воді коло за колом.

Осінь скінчилася — голе, сухе гілля.
Крук, наче вирва, вирваний отвір у чорне,
і нерухома вода очі у небо звела,
льодини спливають, як більма, ніч вже до берега горне.

У обладунках з іржі пан самурай вигляда,
пронизливий, як жебрак,
сам лиш на сам із печаллю.
Господи, сяє вже як... Гола вода.
Повітря, наповнене даллю.

Синоптика з космосу бачення — оптика сну:
наїзди на хмари, пірнання у око циклону,
політ у зніцію, дощами й громами рясну,
у зону блищання, мигтіння — у ярості грону.

А виникло що, з чого хвилювання оці?
Метелика крильця збудили вечірне повітря
у сні, що наснився бездомному Чжуанцзи,
дві тисячі літ не кінчається сон цей і вітер.

Воднораз, водночас усі ми — небесний порив
і пам'ять про легкість й тверде, наче камінь, вітрило.
А крові по горло і струшують краплі зі крил
над полум'ям.
Крила метеликів. Янгольські крила.

1 японський поет 17 сторіччя

З книги «Про природу» (2018)

Липень, злива, повінь світла.
Дощ сліпий крізь зрячі віти,
вітер гнеться наче парус,
розчин пристрасті в повітрі:
щільність долі — все і зараз.

Пал, горіння і кипіння
мілини калюж буремних.
Різкість кисню, біла піна
на воді глухій і темній.
Дощ упав, розбив коліна.

Річка: водорості-коси
переплутані грозою.
По коліна — абрикоси
впали ковдрою густою —
шквалів пристрасних покоси.

Серед літніх володінь
сходить Місяць молодий,
у його нічній ході
фарби грають золоті
й тонуть у гнучкій воді.

Думка, що впізнала подих свій
і себе у темряві прозріння —
ще немає необхідних слів
та за крок, як вибух — потрясіння.

Щось таке, що знав усе життя,
і мовчав і обіймав, як простір —
неможливе, грізне відкриття,
очевидне, в нім усе так просто.

І встає з невидимих глибин
послідовність, наче випадковість,
нерозривне, як зірковий плин:
Всесвіт — це і є моя свідомість,

неподільність випадку й судьби,
діалог між першим і останнім.
Всесвіте, творю тебе в собі
і тобою, безіменний, стану.

риби тишу п'ють ротами
наче у театрі драми
смерть чекають глядачі
на підмостках сцени-брами
пристрасті гудуть вітрами
душі видуваючи

тиша в берег підгортає
хвиля тішиться гаркава
сцена у безмежжя створ
слава правда все лукаве
порожнеча між роками
з черепом в руках актор

і нікуди не впадає
річка пам'яті прадавня
дно як небеса немов
у театрі драму грають
у погибелі на краї
сенси заздрощі вино
у безсмертя пливемо

вітер розвіяв мову
в умовні світи
простір немовби
вітри
дерево продух повітря
густість як стан речей
листя німіє і віти
тиша тече
не починалась ніколи
в русі не має кінця
зоряне видноколо
мить ця.

Будда під деревом сьйним сидить
на осонні
з світла прозорого згорнута мить
внутрішнє зовні.

З чорного простору сплетена
мить з порожнечі
злива оголює тиша струмить
вечір.

Струмїнь свідомості у океан
мислиме зрїме
в небо зіркове впадає лиман
злива.

Будда під снігом —
небо летить
у внутрішнє втеча
те що вважається виміром — мить
порожнеча.

Те, що було колись вітром,
вибухом, рухом пожеж:
з світла матерія світла,
темна з осяяннє теж.

Все це — породи і води,
повне від болю й пусте,
плід і сирїтство природи:
з світла космічного все.

Таїнство перетворень
світла в речовину —
з водню і кисню — море
хвилями в тяжкість земну.

Все, що зчинилось потому —
тіло ввійшло у пїтьму.
Я повертаюсь додому —
в сьйві первіснїм тону.

Пливе човен, неба повен:
хлюпає хмарками.
Річки мова, неба слово
бавляться віками.

Пливе човен, щастя повен:
молодість по вінця —
є брати по духу й крові
й лагідні чужинці.
Пливе човен,
смерті повен:
пливе та не тоне,
прибуває чорна повінь —
повнота бездонна.

Пливе човен, води повен —
це Дніпро чи Лета ?
Коловерть світобудови.
Космос. Вир. Планета.

Прихована, прикрита, потайна
та раптом — вся відкрита і відверта.
Оголена до нутрощів вона,
прозора, як межа остання смерті.

У ній весь космос, хаос в ній увесь
і рух і нерухомість перевтілень —
вогонь тремтячий здіблених небес
і невагомості блаженне тіло.

Все те, що випірне з глибин душі,
як спомин, як сліди побачень з Богом:
на дотик — небо у сліпим дощі,
прорив у світло і його облога.

І шлях і розкаль , хід гучних зірок,
оглухла німота світобудови,
ще крок один в себе, ще крок
і виникає, як прозріння, мова.

Серпень. Коники-цикади.
Розшир молоді ночі.
Як ріка, як плин втікає
космос зоряний у очі

і пливеш у тім потоці:
плавна лава, вал, навала —
весь у зорях. Стоголосі
цвіркунів бурливі шквали.

Стрекіт, тріскіт, джерготіння —
голосів летючих гриви,
срібні легкокрилі тіні,
звуків скупчення й розриви.

Так летить людська свідомість,
помисли у час простерті.
У безмежність — невідомість.
Після смерті?

ОЛЬШАНСЬКА ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА (нар. 1990 р.)



Ольшанська Олена Олексіївна народилася 2 березня 1990 р. у селищі Лозівське Слов'яносербського району Луганської області. Закінчила факультет української філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. За фахом — учитель української мови та літератури. Свій професійний шлях дівчина розпочала, працюючи в Луганському обласному ліцеї. Вірші Олена писала з дитинства, зі шкільних років брала участь та здобувала перемогу у творчих конкурсах різних рівнів.

У 2014 р., коли розпочалася війна в її рідному місті, Олена переїхала з Луганська до Запоріжжя. Однак поетеса в зв'язку з переїздом не впала духом і не озлобилася не весь світ. Олена Ольшанська належить до когорти молодих авторів ХХІ століття, про кого кажуть «трудиться, не покладаючи рук». Так, виїхавши зі східного регіону України, дівчина спробувала взяти долю у свої руки і з розумінням прийняти кожен її поворот. Донині поетеса працює в Запорізькій обласній бібліотеці для юнацтва, де ще й організувала Літературну Штольню — арт-простір

для зустрічей, навчання та діалогу між молодими літераторами. У 2015 році Олена Ольшанська стала лауреаткою Всеукраїнського конкурсу молоді української поезії та авторської пісні «Хортицькі дзвони» імені Марини Брацило. Також авторка активно бере участь у громадському житті міста, є координаторкою та викладачкою Безкоштовних курсів української мови в Запоріжжі.

Твори Олени публікувалися у журналі «Хортиця» (2015 р.), газеті «Літературна Україна» (2016 р.), колективних збірках «По живому. Околовійське» (Маріуполь, 2016 р.), «О живом» (Маріуполь, 2017 р.), «Українська надія» (Варшава, 2017 р.), альманасі «Палісадник» (2018 р.).

Авторка брала участь у літературно-мистецьких фестивалях: Книжковий Арсенал (м.Київ), Форум видавців (м.Львів), Запорізька книжкова толока, Маріупольська книжкова толока, Слов'янська книжкова толока, Сіверськодонецька книжкова толока, «БукФест» (Чернівці), «Славянські винок» (м.Бережа, Білорусь) та ін.

Дебютна збірка поезій та каліграм «Перепрошивка» вийшла друком 2016 року в чернівецькому видавництві «Букрек».

Відоображуючи, як і будь-яка поезія, внутрішній досвід авторки, збірка Олени Ольшанської «Перепрошивка», містить тяглість переживань людини, що у критичній ситуації знаходить сили писати якісні художні тексти і вибагливо перетворювати їх на малюнки-каліграми. За своєю ширмою назви збірки, котра дещо відгомонить техногенно-інформаційним протягом, приховуються зовсім інші за настроєм і поетикою тексти. Це тремтлива тканина образів і слів, що на дотик виявляється по-дитячому відверто-широю і по-справжньому теплою від цієї відкритості.

Надзвичайно також те, що складність і трагічність сучасного моменту не завадили текстам Олени Ольшанської бути легкими. Завдяки цьому вони ще легше відкривають і душу читача... У першу чергу — для нього самого: «Я — нитка Господнього диво-шиття. / В нестримній, шаленій земній круговерті / Я вже перестала боятися смерті / І вчуся щодня цінувати життя».

Олена й сама є творцем-літописцем свого власного поетичного всесвіту. У трьох розділах книжки — «Голка», «Нитка» і «Шов» — містяться тексти, які напрочуд відповідають цим назвам. Голка — гостра, як біль, і сталава, як сила душі, нитка — міцно з'єднує, як любов, а шов лягає правильними, гармонійними стібками віднайдення смислу. Шие поетка по ніжному і тонкому шифону почуття і відчуття, і не лише зшиває, але й гаптує по цій тканині коштовними митями і значеннями, кольоровими намистинами, що виплавилися у вогні війни і розлуки з рідним містом. Воно і покинуте гніздо, за яким сумуєш і не сумніваєшся, що повернешся, воно і страшне задзеркалля, світ-навпаки, де в учнів у портфелях — гранати: *«Замість крику про допомогу / Тут мінують старі дороги / І від ворога ждуть підмоги, / Виглядаючи у вікно»*.

Але болю і суму обов'язково протистоїть віра в найкраще, яка стає такою осяжною у поезії Олени: *«В душі моїй живуть птахи і квіти, / І радість розтікається легка»*.

Чимало текстів Олени Ольшанської залишають враження, що їх можна вмістити у долоню. Тому вони легко перетворюються на прості і одночасно глибокі каліграми-образи. Завдяки цьому загальна естетика збірки ясна і затишна. Ці поезії легко осягнути і притулити до серця. Вони могли б лікувати і загоювати наші свіжі рани, але вони дають більше — вони повертають спроможність тонко відчувати і бути відкритим до всього, що відбувається без зайвих запитань і збурень. І знаходити в усьому можливість бути людиною: *«Буду поруч без перестану, / Я за спиною в тебе стану, / Обійматиму твої плечі, / Аж допоки не забринять / Ті утомлені дивні струни, / Що у серці твоїм поснули, / І заповниться порожнеча, / Й біля тебе зігріюся я»*.

Але ж Оленині тексти можуть бути й іншими, подекуди іронічними, а десь і відверто пасіонарними за настроєм і спрямованістю. Іронія часто виявляється у збірці через мовно-образний експеримент: *«Фільтрую свої інструменти вербальні, / Немов Попелюшка просіює жито»*.

Вона якнайкраще виражає внутрішню напругу ліричного героя у вирішенні складних життєвих дилем, подоланні безсилля і болю. Власне, повертаючись до словесно-сміслової гри назви збірки, — в ній також є ця холодність-іронічність технічного сленгового терміну, «Перепрошивка», — але в самому змісті книжки зміст цієї назви безкінечно поглиблюється через повернення до початкового значення кореню «шити» і проникає аж до метафори світо-творення, «Господнього диво-шиття».

У текстах Олени Ольшанської достатньо сили аби поблискувати ніби карбованою афористичністю, яка самобутньо відгукується реаліями непростого життя: *«А поки що в мене є тільки валіза / І віра, що все буде добре»*.

А знайомі читачеві мудрі вислови творчо переосмислені: *«Милий Боже, даруй нам радість / Цінувати усе, що маєм»*.

Ця пружність вираження думки дає відчуття надійності, опертя і основи для подальшого розвитку, чи навіть стрибка у небо.

Не тільки глибока сердечність, а й міцна воля до життя творить лейтмотив цієї збірки. Тому драматичний і одночасно надзвичайно світлий внутрішній досвід, а точніше його втілення у поетичних текстах і каліграмах збірки Олени Ольшанської «Перепрошивка», є непересічним культурним явищем у нашому буремному сьогоденні.

Друга збірка авторки «Лінії на долоні» вийшла в запорізькому видавництві «Дике поле» у 2018 році.

Попри гучну назву, як сама авторка зазначила в передмові, це не посібник з хіромантії та не підручник для провидців-початківців. Це вірші про тяглість поколінь, про пошуки дому й любові — про лінії, що поєднують нас одне з одним та символічно відбиваються на наших долонях.

Складаючи свій родовід, авторка створює галерею яскравих жіночих і чоловічих образів, розповідає про часи Махновщини та Другої світової війни, проводить паралелі між минулим і сучасним, мандрує містами та країнами.

До збірки «Лінії на долоні» також входять каліграми — вірші, записані у формі малюнка. Таке незвичайне творче рішення вирізняє книжки Олени Ольшанської серед видань інших авторів.

Книга складається з трьох розділів, що мають назви «Лінія роду», «Лінія серця» та «Лінія життя», а також до неї увійшло оповідання «Зимогір'ївський чорт».

Збірка вирізняється високим рівнем майстерності представлених у ній поетичних текстів, глибоким змістом, поєднанням традицій класичної поетичної школи із сучасними засобами художнього самовираження. У ній — багато роздумів про життя, про важливість збереження зв'язку поколінь, про потребу мати підтримку свого роду: «*І блакитноокий погляд тих жінок / Відчуваю усією своєю карістю*».

Авторка переповідає історію своєї родини: прадід — махновець, брав участь у будівництві Дніпрогесу, дідусь у роки Другої світової війни був остарбайтером та пройшов концтабір, прабабуся — знахарка, травниця...

На тлі мережива оповідей про минуле постає ліричний образ авторки — людини ХХІ століття, гідної спадкоємиці своїх батьків: «*І я була у тих пучечках / Пу'янком. / І переплетіння тих ниток / Бачу тепер на своїх долонях*».

Багато поезій авторки присвячено любові — чистій, вірній, вічній, іноді страждальній, але такій важливій: «*Вчитись любові — найважчий з усіх уроків. / Скільки зробила в минулому хибних кроків, / Як зневажала і вчителів, і пророків, / Всі відкидала поради, мов скельця вибиті, — / Але дай, Милосердний, хоча б цього разу не схибити*»

Наскрізно для творчості авторки є тема Бога. Як і в збірці «Перепрошивка», так і в книжці «Лінії на долоні» поетка пише про Бога, не нарікаючи, а навпаки — дякуючи: «*Буду дякувати за кожне / Найдрібніше з чудес Твоїх. / Дивні справи Твої, мій Боже, / І прекрасний Твій тихий сміх*»

Винятковою рисою творчості поетки є експерименти з формою: у доробку авторки наявні як традиційні вішовані тексти, так і верлібри, а також каліграми — вірші, записані у вигляді певного малюнка, що втілює та насажує ключовий образ твору.

Олена Ольшанська — лауретка літературно-мистецької премії імені Петра Ребра в номінації «Початківець» за збірку віршів та каліграм «Перепрошивка» (2018 р.). Твори перекладені литовською, польською та англійською мовами.

Збірки поезії: «Перепрошивка» (2016) та «Лінії на долоні» (2018).

Літ.: Олена Ольшанська: «Даруй моїм мріям надію на зліт». Запорізька правда, 2016. 17 травня. С.4; Абліцова А. Перепрошивка. Як молода вчителька з Луганська навчає запоріжців української мови, розвиває місцеву бібліотеку й пише вірші, які цитують по всій Україні [Електронний ресурс] / Анна Абліцова — Режим доступу до ресурсу: <https://www.061.ua/longreadproject/pereproshyvka.html>; Воронцова О. Олена Ольшанська: «Даруй моїм мріям надію на зліт» [Електронний ресурс] / Олександра Воронцова — Режим доступу до ресурсу: <http://zr-pravda.info/2016/05/17/olena-olshanska-daruj-mojim-mriyam-nadiyu-na-zlit/>; Назарова Є. «Перепрошивка»: від війни до власної книги поезії [Електронний ресурс] / Євгенія Назарова — Режим доступу до ресурсу: <http://radiosvoboda.org/a/27797632.html>; Чепурко Ю. Олена Ольшанська — «Перепрошивка» збірка віршів та каліграм [Електронний ресурс] / Юлія Чепурко — Режим доступу до ресурсу: <https://anyformatread.org/book/olena-olshanska-pereproshivka>.

Богдан КОРНЕЛЮК,
кандидат філологічних наук, доцент
Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії

РАНКОВІСТЬ

Щоранку красивий закоханий світ
Мені зазирає у заспані вікна.
Будь, доле, до мене сьогодні привітна,
Даруй моїм мріям надію на зліт.

Я — нитка Господнього диво-шиття.
В нестримній, шаленій земній круговерті
Я вже перестала боятися смерті
І вчуса щодня цінувати життя.

І кожную хвилину я спрагло ловлю,
І подихом жодним краси не порушу.
Я разом з вікном відкриватиму душу
Назустріч новому щасливому дню.

Не моє. Не веселе. Не місто.
Задзеркала моє особисте.
Намісили добрячого тіста —
Де сховати від того лице?
Були друзі — і друзів немає.
Був тут дім — тепер дому немає.
Все минеться — все в світі минає,
Але як пережити все це?

Коридорами ходять діти.
Скоро виростуть ось ці діти.
Вони вміють на правду любити
Чи цього не навчають у вас?
У портфелях ручні гранати.
Тут навчають лише виживати
І притишло сідає за парти
Несподівано тихий клас.

Хто розкаже мені, навіщо
Ми тікаємо з цих приміщень?
В корабля геть діряве днище,
Він повільно іде на дно.
Замість крику про допомогу
Тут мінують старі дороги
І від ворога ждуть підмоги,
Виглядаючи у вікно.

В небі купчаться хмари сиві,
Гільзи падають, наче сливи.
Моє місто було красиве,
Усміхалось мені воно!
Та вернеться пора цвітіння,
Замість плачу і голосіння
Моє місто мене зустріне
Із трояндами і вином.

Пахне медом і трохи м'ятою,
Дощ пройшов — і на серці легше.
Я укотре собі нагадую,
Що живу в цьому світі вперше.

Бачить небо очей моїх карість,
Вабить літо своїм розмаєм.
Милий Боже, даруй нам радість
Цінувати усе, що маєм.

Двадцять один день — і утворилась звичка.
Стало просте і звичне
Все, що було нове.
Мені здається, у мене не серце, а рукавичка,
М'якесенька рукавичка.
Хто-хто в рукавичці живе?

Жили б там і вовчик-братик, і заєць, і сіра мишка,
І навіть лисичці-сестричці
Куточок змогли б знайти —
Історія всім знайома, як добра дитяча книжка.
Насправді ж у рукавичці
Живеш собі тільки ти.

Без штампів і договорів про довгострокову оренду
Знайшов непогану хатку,
Живеш собі тихо там.
А я складаю про тебе цікаву нову легенду,
Бо в казці старій багато
Курйозів і білих плям.

І буде у рукавичці так хороше, любо, тепло.
Повісим нові фіранки,
Запалим вночі вогні.
Тягуче солодке щастя, як кров, потече під ребра
І знов розцвітуть фіалки
У серці і на вікні.

ПЕРЕДЧУТТЯ ОСЕНІ

Якщо раптом у світі більше не буде віршів,
Якщо саме оце і є останній рядок,
Я збиратиму в парку листя
(обиратиму найжовтіше)
І вкладатиму між сторінками старих книжок.
Буде падати дощ, танцюватиме містом осінь —
Кароока циганка у вирі своїх спідниць.
Про кохання, мій милий, у цьому житті не просять —
В ньому тонуть, у нього падають горілиць.
І якщо вже не буде віршів, не буде слова,
Тільки осінь-циганка хапатиме за плече,
Хай лишиться у мене важким виноградним гроном,
Вічним спогадом (теплим, в'язким),
недописаним твором
Цей розжарений серпень, і в грудях нехай пече.
І коли замерзатимуть руки від злого вітру,
(Восени у містах наче менше стає людей)
Я хапатиму ротом, неначе риба, повітря
І долоні свої притискатиму до грудей.
Відчуватиму, як серпнева спекотна днина
Стугонить, розпашілою ниткою пульсу в'ється,
Замість крові гаряче вино потече в судинах
І червоне яблуко буде на місці серця.

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ

В моїй маленькій валізі дві книжки, джинси і сукня,
Три яблука, зубна щітка і ліки, як стане зле.
Як там писала Ліна «не забувайте незабутнє»?
Ох, Ліно, а я б забула, забула б усе, але
Не можу, бо мов цвяхами вколочено віковично
У пам'ять, немов у дошку, усе, що було в житті
Важливе, смішне, болюче, вражаюче і трагічне —
Усе це тепер зі мною, я все це ношу в собі.

Тому коли на кордоні вусатий кремезний дядько
Питає, чи не везу я з собою такий вантаж,
Що варто декларувати, я правда не маю гадки,
Що дядькові відповісти, бо певна — везу, хіба ж
Існує така вказівка, щоб декларувати мізки
При в'їзді в чужу країну, мовляв, що було — забудь?
Тому я кажу: «Не маю» — і далі тягну валізку
Маленьку, хоча насправді геть не у валізці суть.

ЖІНКИ МОГО РОДУ

Долонею проведе по столу, розгладить скатертину,
Зосереджено перетасує колоду
36 карт, 4 масті...
36 карт, 4 масті...
Витягатиме по одній, викладатиме на стіл
навколо дами:
Під серцем,
На серці

36 карт, 4 масті...

І я була у тій колоді
Картою.
Спочатку бубновим тузом — тобто звісткою,
а згодом — дамою.
І вже навколо мене можна викладати отак:
Що було,
що буде,
чим серце заспокоїться.

І коли вона торкається пальцями карт —
Червоне, чорне —
То наче шиє візерунок тонкими нитками —
Червоними й чорними —
Тими самими, що кількадесят літ тому
Інша жінка, але з такими самими очима,
в'язала пучечки трав
(Оце для серця
Оце для шлунку)
І я була у тих пучечках
Пуп'янок.

І переплетіння тих ниток
Бачу тепер на своїх долонях.
І блакитноокий погляд тих жінок
Відчуваю усією своєю карістю.

І знаю напевне,
що було,
що буде
чим серце заспокоїться.

ОСТАРБАЙТЕР

Зошит у клітинку найкраще годиться для морського бою та літачків,
А світ такий величезний, що не вміститься в жодному атласі.
Сьогодні уроків не буде. Ідїть собі, хлопці —
Сивий учитель збирає журнал, кілька зошитів, лінійку,
Тремтячими пальцями поправляє окуляри
І завмирає у дверях — Ідїть собі, хлопці! —
І так і лишається обрисом, тінню в прямокутному космосі дверей.

Світ умістився в шпаринку між дощок товарного вагону.
Дуже хочеться їсти, але їсти нема чого.
Є тільки стукіт коліс і дорога здається вічною —
Це ж треба, як далеко до тієї Німеччини.
Хлопче, тримайся! Хлопче, живи — ти повернешся!
Дядько-фермер (німецькою — бауер)
два тижні тебе годуватиме й не змушуватиме працювати,
аби ти зміцнів і одужав.
А коли закінчиться війна, ти поїдеш додому.

Ти повернешся, хлопчику, але станеш чужим для своєї країни.
Для країни, де любов вимірюється роками заслання та кілометрами,
Ти станеш ворогом, зрадником.
І світ — величезний, безмежний — зміліє до квадрату віконця,
Загратованого,
мов зошит у клітинку, що годиться найкраще для морського бою та літачків.

Але ти повернешся, хлопче!

Будуватимеш дім, закладатимеш сад,
Матимеш дружину і дітей — хлопчика і дівчинку.
А про все, що з тобою було,
Дуже довго та красномовно мовчатимеш.

1927

Час боротьби минув. Вантаж на підводу щебінь.
Притримуй коня (щось нервує): «Спокійно, хороший, нам ще би
Так кілька разочків пройти, а там диви і додому».
Тут, на схилах Дніпра, на будівництві ГЕСу, нікому, їй-бо, нікому
Не видаси свій секрет про те, як колись в степу дві армії йшли до бою —
Мчали шаленим галопом, піднявши шашки й списи — і кожен, хто був з тобою
В одному міцному ряду знав, що за сигналом скерує коня убік —
Так, щоб уся кіннота раптово змістилась на фланги, мов навіл розлився потік,
Щоб перед обличчям ворога, допоки він прийде до тями,
З'явилися в ряд тачанки і привітались з гостями
Вогнем кулеметних черг. Був час боротьби — та щез.
Тепер час возити щебінь і будувати ГЕС.

ТЕТЯНА ОСІНЬ (Нікулочкіна Тетяна Василівна) (нар. 1949 р.)



Нікулочкіна Тетяна Василівна (літературний псевдонім Тетяна Осінь) народилася 2 жовтня 1949 р. у м. Запоріжжі. Член Національної спілки письменників України, член Запорізького обласного ЛІТО ім. Михайла Гайдабури, член правління та заступник голови літературно-художнього об'єднання «Пошук» ім. Миколи Лиходіда. Авторка кількох поетичних книг, зокрема: «Осіній віршопад» (2011), «Римовані паралелі» (2016), «Життєдайне Слово» (2017), «Сонячне гроно» (2017), «Пізня зав'язь» (2019) та численних публікацій у вітчизняній періодиці.

Лауреат міжнародного літературного конкурсу «Каплантіда-2012» за високу майстерність – I місце в номінації «Мала проза». Лауреат пісенно-поетичних фестивалів: «Формула вогню» (Запоріжжя, 2012); «У стінах Срібного віку» (Запоріжжя, 2012, 2013, 2016) та «Тарасове Запоріжжя» (2015). Нагороджена почесним дипломом «За високий рівень літературної творчості» (Луганськ – 2012) та пам'ятною відзнакою фестивалю

«У стінах Срібного віку-2016» – «За збереження і розвиток кращих традицій в поезії Срібного віку». Має подяку «За значний особистий внесок у розвиток книговидавничої діяльності України» (Книжкова палата України імені Івана Федорова).

Поетичний світ Тетяни Осінь формують три провідні складові – онтологічна, антропологічна і культурно-історична. Ця триєдність визначає смислову домінанту художнього універсуму поетеси – осмислення онтологічних універсалій буття у поєднанні із індивідуально-особистісним досвідом в контексті національного і загальнолюдського начал.

Образний стрій поезії формується розмаїтим використанням національних художньо-поетичних традицій (передусім, фольклорних), і широким залученням культурного контексту – образів античної і слов'янської міфології, Біблії, національної і світової історії, класичної європейської літератури, живопису, музики, кіно тощо. Таке широке історико-культурне тло надає поезії позачасового актуального звучання: «Ця журба – моветон: / не отримати зиск. / То пусте: Флегетон / чи розбурханий Стікс. / Розчинюсь у Дніпрі – / він за Лету не гіри.» («Віддвіла ковила...»)

Тематикою віршів найчастіше є універсальні питання буття: мета і сенс земного існування людини, швидкоплинність і суєтність життя, наближення старості, втрата ілюзій юності, пошук і сутність щастя, природа мистецтва і феномен особистості митця тощо. Попри вічність тем, характер їх художнього осмислення в поезії Тетяни Осінь різноплановий: від невеликих емоційно-чуттєвих замальовок до глибоко символічних, майже епічних, узагальнень. Така широка амплітуда творчого світобачення обумовлена майстерним володінням художніми прийомами поетичного слова. Однією з характерних ознак індивідуального поетичного почерку авторки є прийом раптового розширення смислового горизонту ліричного переживання введенням універсального культурного коду або багатозначного символу. Таким чином, вірш набуває тематичної і смислової багатоаспектності. Це може реалізовуватись, наприклад, зверненням до героїчних образів національного минулого: «Та день ізнов почався з протиріч, / і не змінити в'дливу реальність. / Чи то моя провина чи

ментальність? / Гайнути б, як прапрадід мій, на Січ. / Зі степом відчуваючи злиття, / злітаймо над безодньою буття!» («Буття», вінок сонетів). Або через зіставлення власного ліричного Я з еталонами світового поетичного слова: «Сусіда приїхав недавно з Малььорки, / а я про наступне міркую видання / й навіщош римую «мороку» і «Лорку». / Болить і співзвучність, і... неспівпадання» («Неспівпадання»).

Художній світ Тетяни Осінь демонструє досвід ціннісного самовизначення Митця, Громадянки і Жінки в непростих умовах сучасного існування, коли потреба суттєвої переоцінки національних і універсальних констант вимагає неабиякого душевного напруження і вирішення багатьох внутрішніх протиріч. Це напруження болісного самовизначення і є лейтмотивом багатьох поезій: «З розумом тіло — різно... / Душе, чи ти двожильна? / Для починання — пізно, / в поводирі — безсильна. / Світе, без фальшу, просто / жити б, і без печалі, / так, щоб на тоці росту / крапку не ставить: далі!» («З розумом тіло — різно...»).

Одна з провідних тем поезії Тетяни Осінь — природа людської пам'яті. Вона розкривається розмаїттям художніх прийомів і мотивів — дитячого спогаду, раптової зорової або слухової асоціації, пейзажної деталі, міфологічної алюзії тощо. Пам'ять постає болісними спогадами про близьких, що пішли у вічність, асоціюється із теплом дитинства, затишком рідного дому: «Це — тихий острівець у гамірному місті, / крайно моя... Мій спогаде, не рань... / У межичасі спить, немов світляк у листі, / моє вікно на схід... і татова герань.» («Моє вікно на схід...»). Пам'ять часто викликає спогади про минуле, болісні думки про втрачені надії: «Де ж бо мої молодечі літа / з якими веснами? / ... / І зупинитися часу нема — / жасно і болісно... / Знаю, попереду вічна зима — / біла, мов борошно» («Білим по білому»). Часто повторюваним і багатозначним є мотив безсоння: «В лежцатах до ранку тримає безсоння, / і думи кружляють — по колу, по колу... / Я в деяких згадках немов на осонні / погріюсь, а інші — нестерпні та кволі» («В лежцатах до ранку тримає безсоння...»). Важкі роздуми безсонними ночами нагадують про одвічну самотність, на яку людина прирікається невблаганним часом: «Відлуння між думок — знайомий голос й досі... / — Яка байдужа ніч... / — Яка самотня осінь...» («Відлуння»).

Філософською глибиною відрізняється характер осмислення поетесою сенсу людського буття. Ця тема невід'ємно пов'язана із мотивами швидкоплинності часу, старіння, смерті, підбиття життєвих підсумків. З цих міркувань і народжуються рядки, повні життєвої мудрості: «Казав колись Хайям, що смертні всі. / Отож, пильнуй життя й тягар неси, / допоки півник ще сидить на спиці. / Ходи не по воді — так по росі, / і зайвих пільг у Бога не проси, / бо ми вразливі й смертні, та не ниці» («Зарано нам іти в позасвіті...»). Одна з болючих тем поезії Тетяни Осінь — буденність, проза життя, що поглинає художника. Лірична героїня роздумує про суєтність буття і небезпеку безбарвного існування: «Не стриножиши мрій, не скажеш: «Годі!» / Неможливо жити без мети, / щоб не потонути в мілководді / суєти» («Степе мій, моє рахманне свято!...»).

Поетичну мову Тетяни відрізняє особлива витонченість художніх образів, філігранність у доборі глибоко символічних образних деталей: «Болітиме кому, як прийде вічність / і злий Харон лічить тиме машину, / коли твій слід розтане непоміченим, / лишивши крильце в краплі бурштину?» («А ми лише невдатні перехожі...»). Художня деталь, несподівано введений предмет стає засобом тонкого психологізму, ключем для розуміння смислу поезії: «Осінь золотом ставила міти, / хоч могла б малювати пастеллю. / А природі й все інше пасує — / і кураж, і розваги, й печалі... / Та навіщо я другу позую / у старенькій поношеній шалі?» («Ніч рахманна забула про літо...»). Поетичне світовідчуття виразно амбівалентне: висока мрія — низька реальність, свобода — неволя, надія — відчай, радість — сум, юність — зрілість, байдужість — співчуття, спокій — переживання.

Виразною індивідуальною стильовою ознакою подеколи стає витончена іронія й самоіронічність: «І ми колись були такі моторні! / Та осінь вже стоїть за перелазом. / Не лачно

ще, бо ми з тобою разом; / поскрипують... вітри, суглоби, жорна?» («І ми колись були такі моторні!...»). Іронічний модус опису обирається авторкою для осмислення, наприклад, теми жіночого існування: «Та що тобі, невдахо, / примарилось вночі? / Вставай, кухарко, пряхо, / пери та штопай лахи, / замішуй калачі. / ... / О доморосла прямо, / шукай безсонну риму, / латай своє крило!» («Та що тобі, невдахо...»). Можна припустити, що за іронією приховано непростий шлях гендерної самоідентифікації жінки-поетеси у світі, де стереотипи все ще диктують жінці обмежений вибір шляхів самореалізації.

Однією з ключових тем поезії Тетяни Осінь є осмислення природи творчості («Критику», «Буття і вірші», «Вірш сьогодні», «Межа», «Пиши, римує, саджай свій сад...» та ін.). Поетеса прагне розкрити таємницю власного дару, при цьому яскраво маніфестує індивідуальне поетичне кредо: «Пиши, римує, саджай свій сад, / тоді — піклуйся і прополой. / Вклади у вірш достоту болю / й спали чернеток листопад. / Змалюй той жал, моє стило, / веди від коми і до титла!.. / ...Тримала курс завжди на світло, / та де ж бо човник і весло?» («Пиши, римує, саджай свій сад...»). Поезія виступає як порятунком, духовний орієнтир, що живить душу і рятує від суєтної буденності: «Тупцює старість вже помалу, / немов зі стежки на ріллю / чи навпаки... Немає шалу, / ні гонору, ані жалю. / ... / І ти, Поезіє свята, / тримай мене, мов колос — жито, / і не згаси оцих бажань — / іти вперед, любити, жити!» («Межа»).

Важливою складовою поетичної тематики Тетяни Осінь є буття української нації, з якою поетеса відчуває гармонійну спорідненість. Поезія демонструє непростий досвід національного самоусвідомлення авторки. Гострий біль, відчай і бажання опору — це те, що відчуває лірична героїня, переживаючи трагічне сьогодні рідного краю: «Дивись, он суне клята сарана / в мої степи — прабатьківську оазу. / До зрадника ччуваю лиш відразу: / «Нехай поглине вас ота війна!» / ... / «Скликай до бою, вітре, і гучи! / Сталити треба мужність і мечі, / не розгубити й проблиску надії» («Дорога», вінок сонетів). Біль стає ще глибшим від усвідомлення поетесою справжнього покликання свого народу: «...ми ж хліб вирощувать повинні. / Селяни, ми — як ті мурахи й бджоли — / наповнюєм амбари і стодоли. / Тримаємо в долонях зерня с трепетом. / У час обжинків ми з тобою — велети» («Велети»). Національне самовизначення набуває особливого драматизму в умовах, коли виникає небезпека і під загрозою знищення опиняються вікові цінності — свобода, мир, пам'ять предків, героїчна історія.

Підсумовуючи короткий огляд своєрідності поетичного світу Тетяни Осінь, слід зазначити, що лірика запорізької поетеси синтезує провідні тенденції розвитку вітчизняного і європейського поетичного слова нашого часу. Їй притаманні: тематичне розмаїття, філософська глибина, смислова багатозначність, діалогічність, іронія, афористичність, залучення широкого культурного контексту, стильова виразність.

Збірки поезії: «Осінній віршопад» (2011), «Светлые полдни» (2011), «Над суетой» (2012), «Время жатвы и стихов» (2014), «Жажда света» (2015), «Римовані паралелі» (2016), «Життєдайне Слово» (2017), «Сонячне гроно» (2017), «Пізня зав'язь» (2019)

Літ.: Лупинос А. «Перемагаємо розрізненість». «Хортиця». 2010. № 4; Тесленко Л. «Поетичний травень» у «Пошуку». «Хортиця». 2011. № 3; Барліг Олеся «Нова проза Запоріжжя». «Нова проза» — Альманах сучасної української літератури. Том 21, Луцьк, 2011; Вічуга А. Міжнародний фестиваль «В стінах срібного віку-2016. «Запорізька правда». 2016. 07 липня; Сенкевич Г. «Пізня зав'язь Тетяни Осінь». *Журналіст України*, 2019.

Яна КРАВЧЕНКО,
кандидат філологічних наук,
доцент Запорізького національного університету

ЛОМИКАМІНЬ¹

*Орлами оралось, а родить полин і курай...
Любов Голота*

Завжди були часи ловитви,
часи вагання, миру й битви,
а ми все мріємо про рай.
Варягів звем, ждемо месю,
і навіть щось потрібне сієм,
а сходить — тирса і курай...

Та досить скиглити й лежати,
бо що під осінь станеш жати?
А ти — ратай: ори і сій!
Не нарікай вже на негоду.
Ти ж, орле-брате, із народу!
Не жди від когось чудасій.

І буде так завжди! Віками!
О плугатарю! Ломикамінь —
твій труд. Ти сам себе прирік.
Скажу найліпше на додачу:
ти — справжній воїн, мій орачу,
і нині, й прісно, і навк.

ВЕЛЕТІ

Співає жайвір весело над полем.
А ми з тобою — чуєш, брате? — орїї.
І жаль нам деревію і цикорію,
милуємось, але ж нещадно полем;

схиляємось до кожної биліни,
говоримо — в ім'я чогось найвищого.
Отак усе корисне, мабуть, знищимо,
хоча... ми ж хліб вирощувать повинні.

Селяни, ми — як ті мурахи й бджоли —
наповнюєм амбари і стодоли.
Тримаємо в долонях зерня з трепетом.
У час обжинків ми з тобою — велети.

¹ Ломикамінь — рослина, символ незламності.

ЧАС

Життя надіп'єш — відчуття дотичне,
а як на смак? Зірки — курний кальян.
Вирує Космос чи димиться Вічність
снігами зим, пісками літ й оман?

Піщинка я? Мені цього замало.
Гортаю словники земних турбот.
Звучить буття не флейтою — кімвалом,
навчають жити — будні і завод.

Вантаж років — дірявий лантух, нищий.
Життя продовж, о Небо! Геть жалі!
Розчинний час — не сенс, не мур, не криця —
то бунтівне уявлення Далі.

Писати вірш цілком без алегорій?
Та нехтувати образом зажди!
Не супереч собі. Світ — неозорій!
А час-ріка тече, як і завжди...

ПРО ЧАС

Зливаються стежки в єдиний шлях,
а він біжить повз нетрі та кордони.
Звучать вітрів настирливі рингтони,
шуліка-ніч надходить звіддала.

На сумніви не згаяти би час.
Кричу собі, як здоганяють болі:
«Не загубись в деїровому полі¹,
тримайсь мети та дружнього плеча!»

Якби біді поставити заслон!
Так вдасться ж до омани чи до гриму
і просочиться, мов неточна рима, —
в сонет, в свідомість! — критику на зло.

А я про час — чи в ньому є загроза? —
писатиму сонети, з часом — прозу.

1 Деїрове поле — час.

НАРОДЕ МІЙ!

*...ми, українці, навіть і мовчимо
українською мовою...*

Віктор Корж, «Дума про нашу долю».

Скінчиться ніч... Нехай зоріє схід!
Народе мій, ми працювати звикли,
збирать обжинки зі своїх угідь,
пісні співати й прикрашати житла.

Чекали сонця — не чекали вас,
пройдисвіти лихі, вчорашні «браття».
Ви планували: Крим, тепер — Донбас,
щоб землю нашу краяти на клапті?!

І, навіть совість кинувши на кін,
ножі гострили на українське Слово.
Склади новий, моя країно, гімн,
звільни зерно мети від плач-полови.

Не забувай шевченкових пісень,
народе мій, — сіяч, мислитель, воїн.
Птахи співають навіть в хмарний день.
І ти, пійте, намклади нової.

На нашу Мову, на український люд
кували меч московські фарисеї.
Когось п'янить чужої мови брют,
а ми і мовчимо завжди своєю.

І молимося за Мир, за майбуття,
за вільний край, за правду, за життя!

На покинутім цвинтарі вже почорніли хрести
і чорнобиль посивів, схилившись до вгрузлих могил.
Нерозбірливий вітер пожбурих шматки берести,
наче ревний п'яниця, не з тої піднявшись ноги.

Ось у вікнах домів віковічна завмерла печаль,
на старе поховання, покинуте, схоже село.
Смерть гулянку вчинила: шмагала, рубала з плеча,
холоднечу несла, та у травні згоріло зело.

І не пухом земля, бо та постіль з роками жорсткіш...
 На уклін до могил тільки подумки діти ідуть.
 Ці горбочки повито травою: барвінок, спориш,
 й кропива обійняла сторожку, стару, мов редут.

Новообраним сталкерам — хибний наживи манок.
 Що до Гейгера,
 в ризику — завжди момент куражу,
 й не важливо тепер, що зорить на небеснім панно:
 астероїд Рамо
 чи то зоряно зріє кунжут.

Радіації пошесть і землю, і долю мертвить.
 Ось і ферма трухлява півдаку зронила із пліч.
 Бач, лелечина тінь причаїлась на кволім стовпі,
 щоб гойдати колиску порожню ще кілька сторіч...

Справа оця не жіноча: відлякувать лихо,
 латаним бреднем рибалити задля покорму,
 камінь Сізіфа котити (юрмі ж бо на втіху).
 Вогнище б хатне тримати, відшукувать горне!

Хто ти: кухарка, мисливець чи річ задля втіхи? —
 вічне питання, та сенсу в риторичі обмаль.
 Звичай слов'янський — чекати й молитися стиха,
 муку безсоння долати і славити Бога.

Що, вояки, вам ці війни: утіха і слава?
 Лати латати — жінкам, попри смуток і біди.
 Велич звитяг вас приваблює: лава на лаву?
 Війни хіба рівноцінні коханню й обідні?

Жінка повіддя подасть та погляне з докором,
 гриву погладить коню, не примусить до клятви
 в слушну годину, як сурми покличуть укотре,
 наче розлука — не привід ридати і клясти.

Біля божниці, з молитвою: «Славен Ти, Отче!»,
 поштовх під серцем відчувши, питає у Бога:
 «Хто він: вояк чи художник, поет або зодчий?»
 Що пред'явити спроможна новітня епоха?»

МЕТАМОРФОЗИ

Загубив барвистий серпень
десь сопілку бузинову.
На полях пожовкли стерні.
Спогад рими сплутав знову.
А в небесній оболонці
достигає сонях-сонце.

І зронули жар жоржини:
пелюстки ж бо полохливі...
Вереснева одежина
саду — змочла. Жовтень. Злива...
Не загляне у віконце
легкокрила птаха-сонце.

Листопад, зірвавши листя,
роздягнув пожовклі віти.
Заблукав самотньо містом
трубадур — осінній вітер.
І летять нестримно зграї —
чи у вирій, чи до раю.

Вже зима гортає ноти,
щоб завчити жгуче скерцо.
З нею я співать не проти,
тільки скрипка крає серце.
А в небесній ополонці
засинає риба-сонце.

СЛАВА І СЛОВО

Нас це століття здолає, напевно, в герці:
тіло трухлявіє, наче стара бантина.
Все, що складала колись у чутливе серце, —
з часом тужавіє й гусне, на кшталт бурштину.

Ми вже мудріші, хоча все такі ж вразливі:
нащо омани, і пози, й сует інтриги?
Буде достоту ще сонця, і снігу, й зливи.
Час не лікує (а як там у мудрих книгах?).

Знаю, не личить мені колисати сумнів,
та я стомилася ткати весь час основу
з днів павутиння; із надлишків прісних буднів
дещо святкове вчиняти — і знову, й знову...

Хай оминає оманлива «gloria mundi»¹,
тільки б тримало завжди життєдайне Слово.

СИНІЙ МОТИВ

Спливало літо. Пахло сіном.
Співало небо. Співом синім
бентежив коник у ріллі.
Та горобці зчинили вереск
десь там, в кущах... Серпневий верес
ховав синь-сутінь у гіллі.

А над обійстям сині сливи
вже перезріли... Буде злива!
Тож вечір вдягся в фіолет.
Кларнет дощу змінили труби:
гули, гучали грізно, грубо —
все відповідно до прикмет...

А досвіт видався принишклим.
Таїла щем ще сонна тиша.
Спішило сонце — воду п'ять.
Синичок посвист чутно... Дзвінко...
І навіть стоптана травинка
тягнула пальчики в блакить.

ЖИТТЄВИЙ КАЛЕНДАР

Здається часом — все стає простіш,
обов'язки ж тримають у напрузі.
Тягни свій віз! Не стане сил — облиш:
у вічність йдуть і вороги і друзі.

Збігає потай, в безвість, полотном,
моя, ще не дотоптана, стежина;
вже заростає сизим полином;
дичавіють малина і ожина.

1 Gloria mundi (лат.) — земна слава. (Sic transit gloria mundi — так проминає земна слава).

Свята здобутків, та (із протиріч)
просолені сльозами сірі будні...
Безсонням досхочу катує ніч,
і спогади вже начебто безлюдні.

І худне мій життєвий календар,
скидає дні, мов листячко тополя.
Не нарікай... Життя — почесний дар.
На інше все — свята Господня воля.

Час життєві відкинути шори.
Не наврочити б... Шани ми гідні!
Як в оточенні мотлох і горе —
обірвати зв'язки непотрібні!

Проминути — минуле з гріхами
і напругу оголених нервів.
Та у віршах надій оригамі
дарувать, хоч підступні каверни

тих нещасть, що вже множаться, — клони...
Час для піших і кінних — загонич.
Він підкине нам замість соломи
лиш марноти життєвих законів.

Хтось підставить у слушну годину
і продасть, якщо «вірно» оцінить.
Тільки друг найостанню краплину
сам віддасть і дотягне до щіли.

Край літа зріють винограда
наліті соком, бо жага...
А я дивлюся мов стороння,
як серпень коней запряга.

Як сонця розпашіле блюдо
за обрій котиться чимдуж.
Як щедрий дощ співа прелюди
й сміється в дзеркалі калюж.

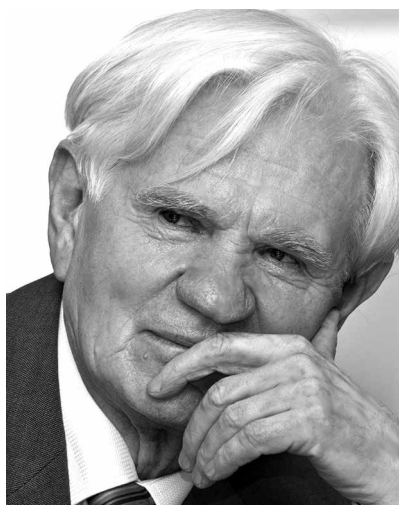
А прийде осінь — стане сумно:
гайнуть вітри за переліг,
де неба вицвіла парсуна
і недоречний перший сніг.

Та не злякає зла завія.
Нехай вона співа псалми,
бо певно знає: я не смію
зректись останньої зими.

Колись вже прийде, невблаганна,
надіям всім наперекір.
А поки — літо ще, євшанне¹,
й нестиглі яблука терпкі...

1 Євшан — степовий полин.

ПЕТРО ПАВЛОВИЧ РЕБРО (1932–2014)



«Велична Петро-Павлівська вежа в епіцентрі Запорізької Січі, зведена зі ста книг поета, драматурга, прозаїка, публіциста, критика і літературознавця, кошового Веселої Січі» Петра Ребра — неповторний прижиттєвий пам'ятник відомому письменникові, громадському і культурному діячу, що зустрів свій ювілей у розквіті творчих і духовних сил... Петро Ребро з тарасобульбівською люлькою в лівому кутку златоустого рота та ще й в золотистому солом'яному брилі, що сміливо конкурує із відомими зображеннями планети Сатурн, — то є наш український символ, уособлення невідквітної краси й потуги письменницького й чоловічого покликання молодого у віках запорізького козака, уособлення сенсу життя людини, якій спокій тільки сниться», — так характеризувався керівництвом Національної спілки письменників України на чолі з В.Яворівським багатогранний творчий доробок нашого земляка Петра Ребра до його 75-літнього ювілею, який відзначали 2007 року.

Народився Петро Павлович Ребро 19 травня 1932 р. у селі Білоцерківка Куйбишевського району Запорізької області у родині хліборобів.

Важке дитинство було у майбутнього письменника. Старшому брату Івану йшов тринадцятий, Григорію — п'ятий, а Петрові — третій у тому нелегкому 1935 році, коли помер від ран батько, учасник громадянської війни, улюбленець сім'ї і всіх мешканців Білоцерківки — Павло Захарович Ребро. Залишилось троє хлопців на руках у матері — вдови. Доля не слалася їм пухкими килимами. Допомогали хлопці матері, як могли. У колгоспі й вдома, на городі. Зранку й до ночі. Сонцем пропечені, скупим дощем скроплені, так і росли .

Трохи повчивсь Петро в школі, як почалася війна. Заревли ворожі мотоцикли і в рідній Білоцерківці. Вдерлися фашисти в клуб. Трощили все. Книжки з бібліотеки повикидали через вікно на вулицю, в осінню грязюку. З вікон на той жах дивилися повні гніву людські очі. У передмові до ювілейної збірки П. Ребра «Ключі від веселки» подаються його спогади про ті драматичні події: «Вночі мені не спалося — все ввижалося, що книжки плачуть, голосять, кличуть на допомогу... До книжок я підібрався, коли смеркло, а потім побіг додому городами, ніби за мною гнався полк фашистів».

Після війни — знову стежка до школи. «Хоч поряд з невилвайкою лише чорний сухар та яблуко. Ані зошитів, ні підручників. Писали перший час на газетних полях. Але старанно, з бажанням. Слід було надолужувати через біду згаяний час. Петро ще й віршки встигав мережити. 1946 року з'явилися на світ у «Зірці» перші вірші поета. Творча діяльність Петра Ребра, як поета, починається з 1950-х років (перша збірка «Заспів» вийшла 1955 р.).

Після школи 1949 року П. Ребро став студентом філологічного факультету Запорізького педінституту. Закінчив з дипломом із відзнакою. Деякий час вчителював. Далі служив у війську. Туди з видавництва прислали свіжий примірничок «Заспіву», першої книги поета.

З 1955 року Петро Павлович перебував на різних посадах, працював учителем, журналістом, але, найважливіше — упродовж понад тридцяти років був організатором і натхненником літератур-

ного руху на Запоріжжі — спочатку керівником літоб'єднання, а потім головою Запорізької обласної організації Спілки письменників України.

За понад 60 років Петром Ребром написано сто двадцять книг, дотепно названих В. Яворівським «Петро-Павловською вежею в епіцентрі Запорізької Січі, яка зведена з книг поета, драматурга, прозаїка, публіциста, критика і літературознавця, кошового «Веселої Січі» Петра Ребра.

22 березня 2014 року пішов у Вічність Петро Павлович Ребро — фундатор і голова Запорізької обласної організації Національної спілки письменників України (1967-1998), почесний доктор Запорізького національного університету, керівник науково-редакційного відділу при Запорізькій облдержадміністрації «Реабілітовані історією», голова правління (кошовий) Міжнародної асоціації гумористів і сатириків, засновник і головний редактор альманахів «Хортиця», «Спокута», «Весела Січ», засновник літературно-мистецьких свят «Поетичний травень», «Дніпровські сміховини», «Козацькі читання», «Весела Січ», «Пересмішник», «Ми — українські» та ін.

Понад 60 років активної поетичної праці — нелегкий і немалий шлях. Його художня манера формувалась під впливом багатьох чинників (не завжди сприятливих), і це знайшло своє відображення у його доробку. Як і кожен митець, творчість якого певний час розвивалася у рамках так званого соцреалізму, П. Ребро сприймається сьогодні неоднозначно. Є у його доробку твори, у яких він віддав данину компартійному режиму та його вождям, є кон'юнктурні твори, які великою мірою позначені вторинністю, зайвою пафосністю, риторичністю, оскільки на творчості письменника, на жаль, відбився і той суспільний стан депресії, який панував у радянському суспільстві у 70-80-і роки. Але він подолав випробування і невдовзі постав перед читачем у новій якості, засвідчивши самобутність і багатогранність свого таланту і його оновлення. Свідченням еволюції творчої індивідуальності митця, його художнього світу стали збірки «Зозулин цвіт» (1989), «Острів Байди» (1999), «Моя Білоцерківка», «Помаранчевий сміх» (2006), «Козацькі жарти» у 13 кн., гумористично-сатиричні твори політичного спрямування, публіцистичні статті. Визначальну роль у цьому відіграли історичні події — проголошення державної незалежності України, а також участь письменника у суспільно-політичному та громадському житті.

Значна частина його художнього доробку (особливо твори, написані у 50-70-і роки) зазнала впливів теорії безконфліктності, ідеології «оспіванізму», які вели до надмірної пафосності, декларативності, риторичності, до викорінення «вільнодумства», деперсоніфікації людини в ліриці, заангажованості душі й думки, ілюстративності. Ці і подібні риси були притаманні творам цілого ряду письменників другої половини ХХ століття, які були скуті тісними і жорсткими канонами соцреалістичного мистецтва, політичним тиском, адміністративним наглядом.

Від самого початку свого письменницького становлення П. Ребро намагався спрямувати художнє слово до пошукової активності, до орієнтації на вічні цінності, до суб'єктивності думки й почуття. Воно додало художньо-філософську інфантильність, «сірий позитивізм» і плакатність, стильову аморфність. Поет у кращих творах прагне синтезувати публіцистичні й медитативні мотиви, збагатити арсенал образних асоціацій, знайти свій індивідуальний стиль, через який би простежувались його світоглядні принципи.

Домінуючі риси поезики П. Ребра — це взаємопроникнення публіцистичності та ліричності, філософичності та епічності, своєрідна дифузія основних начал лірики, пафосність висловлення своїх думок, емоційна заглибленість та інтелектуальність, образний поліфонізм, кольористика словесного живопису. Вони більшою мірою характерні для поезій, написаних у 80-90-х роках.

Кожен період творчості П. Ребра вирізняється художніми критеріями і принципами, відчуттям часу і простору, духовними покликами, стильовими ознаками, смисловими інтонаціями. Творчий голос поета еволюціонує під впливом нових, вищих ступенів свободи, забарвлюючись то громадянськими, то філософськими, то етичними, то інтимними мотивами, з часом трансформувавшись, набувши

національно-патріотичного звучання. Осмислення буття, образна уява у творах П. Ребра є виразно особистісними. Незалежно від тематики, крізь призму душі героїв, він розглядає складові комплексу екзистенційних проблем: добро і зло, життя і смерть, пам'ять і сенс буття, честь і слава, щастя і свобода, обов'язок і сумління, людські взаємини в екстремальних ситуаціях. Домінантними в доробку П. Ребра є теми любові до рідного краю, естетики праці, героїки останньої війни та її відголосків, історичного минулого, сьогодишнього і майбутнього у багатстві їх проявів. Помітні пошуки ліричного руху й динаміки, прагнення зміни інтонаційного ладу творів — від піднесеного до роздумливого. У більшості творів пейзажної лірики проглядається пантеїстичне одухотворення природи через безпосереднє спостереження, через своєрідне злиття (а не порівняння чи зіставлення) стану душі людини та стану навколишнього світу, чуттєве нюансування, розмаїтість барв.

Головні здобутки, яких П. Ребро досяг у процесі творчої діяльності, — місткість і масштабність своїх думок і почуттів, підґрунтям яких була народна душа, допомогли відточити йому свою власну художню манеру, самобутню творчу індивідуальність.

Письменник жив болями і проблемами нашого сучасника, разом з ним переборював труднощі і співпереживає, осмислює славне минуле нашого народу з позицій сьогодення, і все це знаходить відбиток у його творчості. Звідси і багатоманітність тематичних обріїв автора. Його хвилює суспільно вартісне, йому болять «вічні» проблеми: життя і смерть, щастя і свобода, обов'язок і сумління. Лірика П. Ребра — це художній простір, наповнений важливими морально-етичними проблемами, які він намагається розкрити нетрадиційно, з особливим сплеском емоцій.

Про що б не писав Петро Ребро, завжди зримо чи в підтексті присутній рідний край: чи то його славне історичне минуле, чи наше тривожне сьогодення, чи навіть майбутнє, яке він хоче бачити світлим для свого народу. І на цьому фоні яскраво виписані образи земляків. За творами Ребра можна укласти історію запорозького краю, адже його творчий доробок починає свій відлік ще з 1950-х років. А, відповідно, на ньому знайшли свій відбиток як позитивні, так і негативні процеси розвитку нашого суспільства у 50-90-і роки ХХ ст.

Тема рідного краю повертається у ліриці поета ще й такою гранню: Дніпро і Шевченко. У легендарній ріці, як у дзеркалі, відбилася вся історія України: і колишня козацька вольниця, і утиски царя Миколи, і уже сучасність, коли «до круч скелястих берегів прийшла бригада перша трудова». Про це йдеться у циклі сонетів «Дніпро з Тарасом розмовля». І ті слова, з якими Кобзар звертається до нього, звучать актуально і перегукуються із сьогоденням: *«Козацький край? Але ж не може бути! / Хто думав, що отак тебе окрадуть? / Навіщо ж «патріоти» славу кладять? / Адже тут люди й бога вже клянуть! / На Хортиці картоплю німець садить, / А мови української не чує... / Сумні селяни в ступах щось товчуть... / Хто їх утішить в горі і розрадить?»*

Долю рідного краю П. Ребро пов'язує з нашим славним минулим. У циклі «Хортицьке віче» поет пристрасно закликає зберігати пам'ять про запорозьких козаків, вберегти себе від духовного зубожіння. Він щиро вірить, що Хортиця буде жити «на радість людям, недругам назло». І дає нащадкам корисну пораду: *«Якщо хочеш історію знати, / Спершу мусиш відчутти любов, / Бо історія — пісня і мати, / Дух Бояна й Сірка корогов, / Гавань слави, відлуння вікторій, / Наш прокорінь, і наш вістовик, / Тихі води і лагідні зорі, / Що прийшли в нашу долю навик».*

У циклі «Хортицьке віче» постає перед читачем історія запорозького краю, овіяна подвигами славних лицарів волі, де події сивої давнини переплітаються з сьогоденням, докоряючи невдячним нащадкам козаків — запорожців за історичне безпам'ятство. З позицій сучасності П. Ребро звертається до оцінки минулого, зокрема у циклі «Прозріння».

І коли читач знайомиться з розглянутими творами, перед ним чітко постає цілісний образ Запорозжя в найрізноманітніших ракурсах, мабуть, не гірше, ніж зі сторінок підручника історії, а може, навіть краще, бо прикрашений дніпровськими світанками і вечорами над просторами запо-

різкими, портретами яскравих земляків, усім тим, що додає творчій наснаги літописцю землі запорозької Петру Ребру, для якого зв'язок зі своїм рідним краєм, його минулим, сучасним і майбутнім є міцнішим металу.

Створення образу героя сучасності — одне з головних завдань, яке ставить перед собою поет. Героя, якому б повірили і якого б хотіли наслідувати. Саме таким він постає на основі всієї сукупності написаного митцем. Ліричному герою кровно, болюче дорогі ідеали людства, нашої землі, заповіді «роду і народу». Він органічно поєднує науково-гуманістичні знання і душевну дотичність до радощів і тривог світу. І відкриває нам запах хліба, ціну сталі й невмирущість солі буття. Він близький до власне Ребра. Характерною рисою його поезії є відкрите вираження позиції автора.

Жанрово-тематичний аналіз творів показує складність формування і розвитку світогляду, синкретизму художнього мислення П.Ребра, багатоаспектності структурної системи творів від першої збірки лірики «Заспів» і до хронологічно останніх «Зозулин цвіт» та «Острів Байди», «Моя Білоцерківка» які є кульмінаційним моментом в його духовно-мистецькій еволюції.

П. Ребро сміливо оперує словниковими скарбами української мови, створюючи при цьому неологізми або такі сполучення слів, які яскраво виділяються з-поміж інших і сприяють увиразненню стилю і поетичної деталі. Щоб реалізувати творчий задум, створити атмосферу певного часу і особливий колорит, зокрема, у творах історичної тематики, митець застосовує архаїзми та історизми, професіоналізми, жаргонізми, термінологічну та суспільно-політичну лексику, які служать наданню художній манері П. Ребра відчуття правди, істинності.

Творчий доробок П. Ребра для дітей не такий осяжний, але шлях його у дитячій поезії — досить продуктивний. Це актуалізація загальнолюдських цінностей, зіткнення сил добра і зла, любові й ненависті, зв'язок дитини й природи, переплетення фантастики з дійсністю, подорож у світ слова, розкриття його первісного змісту й вічної краси. Тематично поезія П. Ребра для дітей вражає своїм розмаїттям, йдеться про речі питомі, суттєві, вартісні, конкретно пов'язані з реаліями життя, що є особливо важливим для сучасної дитини. Його вірші свідчать про наявність в них справді потужних традицій (фольклор, класична література), на яких базуються нова якість, нові твори. Особливо вартісними у набутку П. Ребра для дітей. Є розмаїття вигадок, уміння дохідливо говорити з малюками про серйозне, прагнення відверто або шляхом метафоризації протистояти загальній тенденції до пригнічення особистості, нівелювання людського в людині.

У драматичних поемах «Заграва над Хортицею» і «Любов сильних» митець осмислює концепцію людини, її психології, руху почуттів і поведінки в екстремальних умовах. У цих творах письменник порушує проблему підсвідомого патріотизму, при цьому поведінка героїв сюжетно мотивується, органічно витікає з їх дій і перебуває в єдності з розвитком фабули. За основу сюжету вказаних творів автор бере виняткові документальні ситуації і вчинки, викликані зіткненням характерних морально-психологічних чи соціальних протиріч, коли герої його творів волею долі вступають у гостру сутичку з об'єктивними обставинами, з діями інших людей. Основним змістовим компонентом цих творів є хронотоп — зв'язок часових і просторових відношень. Екстремальні події сприймаються як переломні моральні моменти у часовому потоці. Час і простір виступають як стрижневі елементи композиції згаданих творів.

При аналізі сатирично-гумористичної поезії П. Ребра доведена її суголосність з основними тенденціями гумору і сатири другої половини ХХ століття: освоєння нею різних жанрів фольклору, а саме анекдоту, бувальщини, оповідки, притчі, казки, загадки, жартівливої пісні, прислів'я і приказки. Саме фольклор і досвід класиків стали тим міцним підґрунтям, на якому сформувалися сміхова культура українського народу, сатирично-гумористична поезія нашого часу. Серед їх мистецького набутку гумористика П. Ребра вирізняється своєю національно-патріотичною та історичною спрямованістю («Козацькі жарти»).

Творчий доробок митця в гуморі і сатири приваблює розмаїттям тематики, жанрів і засобів комізму, іронії, жарту, дотепу, гротеску, шаржу, пародіювання. Свої творчі пошуки поет намагається спрямувати не тільки на художнє осмислення проблем, що в той чи інший момент набували актуальності в суспільстві, не тільки на викриття вад, осуд негараздів, а й на ефективне застосування жартівливо-усмішливої, іронічної та сатиричної тональності, на розширення жанрових рамок гумору, який у нього набуває оригінальних рис..

Розгляд жанрово-стильового арсеналу гумористично-сатиричної поезії П. Ребра показує, що у його набутку є художньо довершені зразки гуморесок, байок, фейлетонів, анекдотів, жартів, пародій, епітафій, епіграм і навіть сатиричні поеми, які під пером митця ставали індивідуально-забарвленими, самобутніми художніми творами. Мова гумору і сатири П.Ребра експресивна, митець активно застосовує народне просторіччя, термінологію і фразеологію тих, кого він зображує, тим самим домагаючись правдивого показу сутності їх діянь.

На думку критика В. Пастушенка, «у «Козацьких жартах» П. Ребра чи не вперше в Україні озивається вся історія нашого веселого національного молодечтва ледь не з правічних часів, а що вже з козацької доби, то достеменно. Серія книг «Козацькі жарти» — це своєрідна історія Козаччини, і не стільки на противагу тій нашій історії, читати котру не можна без брому, скільки на оптимістичне доповнення до її трагічних сторінок. Бо той народ, який здатен добродушно чи й дошкульно сміятися із себе самого, очиститься від будь-якої скверни, одужає від будь-якого занепаду, спроможний гідно змагатися з будь-яким супротивником — як власних теренах, так і на редутах глобалізму.

«Козацькі жарти» П. Ребра — це не заримовані козацькі билиці й небилиці, що дійшли до нас в усних переказах чи в архівних пам'ятках, а оригінальні самостійні твори, написані в кращих традиціях українського гумору, і в них є творчий перегук з веселим фольклором, співомовками Степана Руданського і з сатиричними шедеврами багатьох попередників. Гумористично-сатирична манера П. Ребра у «Козацьких жартах» — оригінальна і самобутня, не схожа ні на кого в Україні. Хіба що на невмирущого козака Мамаю, котрий і словом, за переказами, бився не гірше, ніж шаблею. Ніби з його уст записано: *«Зайжджий пан (либонь, прусак) / Питає селянина: / Від чого вашу землю так / Назвали «Україна»? / А той — немов забив ухналь: /— Бо люди розуміють: / І лях, і турок, і москаль / Її украсти мріють».*

Сам П. Ребро так пояснював своє звернення до осягнення феномену козацького гумору: *«У мене таке враження, що я народився для того, щоб написати ці жарти. Бо про козацький гумор говорено й писано чималенько, а зразків самого гумору зафіксовано — як кіт наплакав. Та й не дивно: гумор на Січі був звичайнісіньким явищем. Як вода чи повітря. Тим часом дивовижна схильність запорожців до сміху (навіть перед обличчям смерті, навіть на палі!) — явище небувале в історії людства. Це свідчення високості духу козацького... «*

«Козацькі жарти» Петра Ребра добре знані в Україні. Вони заповнили деякий вакуум у гумористичній на історичні, морально-етичні теми, який спостерігався в останні роки. Ще після виходу першої книги «жартів» Олесь Гончар писав: *«Якщо серед цього хаосу і гіперінфляції Запоріжжя ще жартує й сміється, то мабуть, не все пропало. Ще житиме Україна! Чи може, якраз оці негаразди і схиляють Вас там до сміху? Одне слово, радий за всіх вас, за хортицький оптимізм та дух непоборний».* М.Жулинський назвав «Козацькі жарти» П.Ребра «дотепною енциклопедією сміху січового козацтва».

Крім тринадцяти книг «Козацьких жартів», за 2001-2012 рр. вийшло чимало збірок гумору і сатири, які так чи інакше присвячені нашому непростому сьогоденню і в яких гумористично-сатирично відображені усі наші проблеми і негаразди, як зокрема у книгах «Ображений гусак: Байки» (2003), «Козацький сміховник» (2004), який здобув високу оцінку критиків, «Сміхотелеграми: Епіграми» (2005), «Веселі дуелі: Пародії» (2006), «Помаранчевий сміх: Сатира і гумор» (2006), «Майдан усмішки: Сатира і гумор» (2008), «Козацькі жарти» (2010).

У художньо-документальній прозі («Грім під Запоріжжям», «Ніжна сталь», «Філат Гусениця») П. Ребро залишається вірним темі Запоріжжя, яка є наскрізною у його творчості. А тому саме на глибокій спорідненості з рідним краєм, на закоханості письменника в землю прадідів, дідів, батьків, на художньому осмисленні історії козацької вольниці базується концепція творчого світу П. Ребра, якого небезпідставно можна вважати співцем «малої батьківщини». І це не є свідченням його, так би мовити, локальності, а, навпаки, тією рисою, яка вирізняє його доробок у контексті розвитку загальноукраїнських естетичних орієнтацій і тенденцій.

Характеристика творчої діяльності П. Ребра була б неповною, якби не були висвітлені такі грані його творчості, як літературне краєзнавство, літературна критика і публіцистика. Він ретельно дослідив і оприлюднив на сторінках преси, а останнім часом у серії книг «Українська Мекка» понад 100 різних фактів, які розкривають яскраві сторінки історії літературного руху на Запоріжжі, висвітлюють особливості взаємин запорізьких літераторів з видатними майстрами красного письменства з кінця XIX століття до наших днів. Серія літературно-краєзнавчих публікацій «Українська Мекка», в якій на першому місці стоїть дослідження «Тарас Шевченко і Запоріжжя», допоможе вчителям-словесникам розширити свої пізнання в галузі літературного краєзнавства і ознайомити учнів із цікавими сторінками з біографій видатних письменників, пов'язаними із запорізьким краєм.

Аналіз літературно-критичних здобутків П. Ребра показує, що до його уваги потрапляло багато явищ літературного розвитку, на які він реагував виступами у пресі, а також, понад 30 років очолюючи обласну організацію Спілки письменників, він постійно виконував роль наставника літературної молоді, при цьому пишучи передмови, аналітичні огляди, рецензуючи збірки, хоча з різним виявом професійності і об'єктивності, якими часто позначена значна частина рецензій не професіоналів-критиків, а письменників, колег по перу.

П. Ребро — номінант Національної премії України імені Т. Г. Шевченка, лауреат літературних премій імені С. Руданського, імені І. Нечуя-Левицького, імені П. Тичини, імені Остапа Вишні, імені гетьмана П. Сагайдачного, імені С. Олійника, імені М. Нагнибіди, імені В. Лісняка, імені М. Андросова. Його драматична поема «Заграва над Хортицею» відзначена премією на Всеукраїнському конкурсі на кращу п'єсу, його пісня «Гей, шуми, Великий Луже!» /музика Є. Пасічника/ отримала Гран-прі на Міжнародному пісенному фестивалі «Доля», а пісня «Хвилина мовчання» /музика О. Білаша/ ввійшла до збірки «Сто улюблених пісень». Його книга «Веселиця» видана в серії «Золота колекція української поезії для дітей». Крім того, П. Ребро — лауреат Всеукраїнського фестивалю «Вишневі усмішки», Всеукраїнського конкурсу на кращу байку, фестивалів «Пісенний вернісаж», «Золоті трембіти», «Мамині джерела», журналу «Перець» та ін.

Петро Павлович Ребро — фундатор Запорізької обласної організації національної спілки письменників України /очолював більше 30-ти років/, виховав цілу плеяду талановитих літераторів, заснував ряд літературно-мистецьких свят, зокрема, «Поетичний травень», а також альманахи «Хортиця» (нині-журнал), «Спокута», «Весела Січ».

Один із засновників обласної організації Товариства української мови «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка і Асоціації національно-культурних товариств Запорізької області (очолював 15 років), президент /кошовий/ Міжнародної асоціації гумористів і сатириків «Весела Січ».

Останні десять років — керівник (головний редактор) науково-редакційного підрозділу з підготовки та випуску серії книг «Реабілітовані історією». За його редакцією побачили світ 4 книги названої серії, тритомник «Повернені імена», десять випусків альманаху-щорічника «Спокута» та ін.

Розглянутий творчий доробок письменника Петра Ребра, лауреата численних премій в галузі літератури і мистецтва, незважаючи на певні недоліки, які в основному були наслідком впливу іде-

ологічного фактору на літературний процес і творчу особистість, є вагомим і органічним елементом розвитку української літератури другої половини ХХ століття і посідає в ньому помітне місце, як літературно-мистецьке явище, віддзеркалюючи проблеми і складності літературної свідомості доби.

Збірки творів: Заспів (1955); Вітер з Дніпра (1957); Проти шерсті (1958); Сонечко (1958); Перо під ребро (1963); Людяність (1965); Запорізька веселка (1967); Грім під Запоріжжям (1969); Весела вдача (1973); Чудо з чудес – наш Дніпрогес (1974); Криця (1975); Заграва над Хортицею: Драм. Поема (1980); Кіт-коточок (1980); Ключі від веселки (1982); Із веселого ковша (1983); Дружбоград (1985); Зозулин цвіт (1989); Козацькі жарти (1993 – 2006). – у 13 книгах; Квіти мають імена (1995); Трінь і Трінька (1998) Петрів батіг (2001); Талант без праці пустоцвіт (2001); Ображений гусак (2003); Козацький сміховник (2004); Моя Білоцерківка (2004); Сміхотелеграми (2005); Веселі дуелі (2006); Помаранчевий сміх (2006); Майдан усмішки (2008); Вибрані твори: В 8-ти т. – Т. 1. – Лірика (2000); Т. 2. – Цикли. Поеми. Пісні. (2001); Т. 3. – Козацькі жарти (2000); Т. 4. – Козацькі жарти (закінчення). «Весела Січ» (Театралізовані картинки). Байки. Смішні бувальщини. Пародії. Епіграми (2006); Т. 5. – Гумор і сатира (2007); Т. 6. – Твори для дітей та юнацтва (2010); Т. 7. – Літературознавство і критика (2011); Т. 8. – Літературно-критичні статті, рецензії, інтерв'ю (2012).

Літ.: Стадніченко О. Петро Ребро: літературний портрет. Запоріжжя, (2002, 2012), Купріянов І. Гумор високого гатунку // *Запоріж. правда*. 1996. 28 лют.; Співець Запорізького краю : *Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції*. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2007. 560 с.; Чабаненко В. Талант, виколисаний запорізькими степами. *Хортиця*. – Запоріжжя, 1994. – Вип. 3. – С.140-146; Стадніченко О. Боян Запорізького краю, або багатогранна творчість Петра Ребра як художнє віддзеркалення епохи. *Хортиця. Українсько-російський літературно-художній та громадсько-політичний часопис Запорізької обласної організації Національної Спілки письменників України*. Запоріжжя, 2012. № 4. С.37-39; Стадніченко О. Вірний син запорізької землі (Слово про Петра Ребра). *Хортиця. Українсько-російський літературно-художній та громадсько-політичний часопис Запорізького краю*. Запоріжжя, 2014. № 2. С.3-12.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету,
член НСПУ

НА ШЕВЧЕНКІВ ЮВІЛЕЙ

Коли поранена Вітчизна,
Коли на мушці кожен з нас,
Цей ювілей звучить як тризна
Чи, може, наш останній час.

Весь люд, обурений, лютіє,
Сам Бог гукає з висоти:
— Росіє, пушкінська Росіє,
Чи з глузду зсунулася ти?

Ген вертольоти ріжуть простір,
Прасують море кораблі...
Це прибули до нас у гості
При автоматах москалі?
Ген бетеери мчать по трасі,
И питають «сестри і брати»:
— Росіє, так невже Тараса
З неволі викупила ти?

Хотіла ти чи не хотіла,
Та прихистила Кобзаря.
Відтоді запалахкотіла
Над Батьківщиною зоря.

Відтоді, доповісти мушу,
Нам не страшні чужі полки,
Бо Україна має душу,
А їй судилося віки.

Душа ця світить-сяє досі
І нам дає чудовий гарт
(Хай зарубає це на носі
В Кремлі новий пан Енгельгардт).

Отож сьогодні світ весь визна,
Як нам підказує ество:
— Ні-ні, цей ювілей — не тризна,
Душі поета торжество!

ВКРАЇНА Є!

*Другому Всесвітньому
конгресу українців присвячується*

Буває, світ здається склепом.
Буває щемко на душі.
Та сонце сходить понад степом
І землю крають лемеші,
І курять люлечку Карпати,
І Дніпро в порогах виграє,
І серцю хочеться співати:
Вкраїна є! Вкраїна є!

Хай ворон карка на загінці
І виє зграя у рову —
Ізнов зібрали українці
Велику раду січову.
Коли морози шкодять квіту,
Коли життя навідліг б'є,
Заявим людськості і світу:
— Вкраїна є! Вкраїна є!

Не до снання нам на перині,
Не до тремтіння у норі:
Коли погано Батьківщині,
Усі ми — гонти й гончарі.
Доволі жити навколінні:
Нам шанс історія дає.
Ми — не «хохли»! Ми — українці!
Вкраїна є! Вкраїна є!

Коли у скруті наша ненька,
Коли бідує наш народ,
Підносьмо вище стяг Шевченка,
Шануймо шаблю і клейнод.
І день нам бачиться безхмарним,
Із піль снагу веселка п'є.
На зло всім зайдам, яничарам
Вкраїна є! Вкраїна є!

Дідів нетлінна ратна слава
Для нас висока і свята.
Проте ми знаєм, що держава
У щирій праці вироста.

Хазяїни ми вже, не хлопи,
Зозуля вічність нам кує.
Хай знають азії й європи:
Вкраїна є! Вкраїна є!

Отож, засукуймо рукава:
Чекає рідна сторона.
І буде доля нелукава,
І буде пісня не смутна.
І мова забуя, мов рута,
І жар-птиця в нас гніздо зів'є.
Хто каже — Україні бути?
Вкраїна є! Вкраїна є!

Спасибі, доле, що нам судила
У цьому краї пізнати світ.
Спасибі, нене, що ти навчила
Дзвінкої мови з дитинних літ.
Спасибі, рідні роздоли-ниви,
І вам, любисток і мак-видяк.
Я тим багатий, я тим щасливий,
Я тим пишаюсь, немов юнак,
Що ви є в мене! І ще є друзі,
Є місто, котрому я — мов син,
Є тремкові тополі в лузі,
Є жито, сяюче від росин.
Є сиві кручі, що Дніпр голубить,
І є пісні. Та які ж пісні!
Хто їх полюбить, той не розлюбить
І не зречеться і на вогні.
Живи ж і квітни, мій краю отчий,
Де хліб — мов сонце, повітря — мед,
Де кожен другий — коваль чи зодчий,
Де кожен третій в душі — поет.

Тобі пишатись є чим, Україно!
На Хортиці, вірніше — на Хортиці,
Стають, я бачив, люди на коліна,
Мов хочуть причаститись із криниці.
Цей ритуал всім серцем я приємлю.
Ця мить мене п'янить, як оковита:

Мов корогву, цілюють люди землю,
Що славою козацькою повила.

І небо крилить високо, чайно,
І острів ожива, бринить, як люття:
Вони тебе цілюють, Україно
Колишня, сьогодніна і майбутня!

НІ, ТИ НЕ ЗНАЄШ ДОБРЕ УКРАЇНИ...

Ні, ти не знаєш добре України,
Якщо на Запоріжжі не бував,
Де небо — то від хвиль дніпрових синє,
То золоте — від степових заграв;

Де на весь світ хоралить колосками
У січах кров'ю зрошена земля,
Де кожен дім і міст, і навіть камінь
Народу невмирущість прославля;

Де сяйво з вод висотують турбіни,
А Хортиця сурмить, мов пароплав...
Ні, ти не знаєш добре України,
Якщо на Запоріжжі не бував.

РАНОК У МІСТІ

Хтось на сході підсвічує хмарку,
Деся невидимі птиці ячать...
Виповзають трамваї із парку,
Розганяючи сон, дзеленчать.
На шліфовані смужечки колій
Впали краплі роси, наче ртуть.
А на обрії темні тополі
Запізнілу зоринку метуть.
Шарудить перший лист під ногою —
Це вже осінь свій знак подає.
Дніпрогес голубою дугою
Із туману, мов спалах, встає.
Вітер з поля повіяв духмяно,
Хлопа запахом хліба навстріч...
Прокидайсь, Запоріжжя кохане!
За тобою я скучив за ніч.

БАТЬКІВ САД

І досі сняться дулі (сиріч груші)
 І яблуні (казали, що налив).
 Напевно, ті дерева мали душі:
 Ночами їх наш батько посадив.
 Удень — колгосп, наряди, колотнеча,
 А ввечері від ран — ні ляж, ні сядь.
 А на печі сопе його малеча.
 І він ішов із заступом у сад.
 При місяці копав у ґрунті ями.
 Від Берди повівало холодком.
 А батько мовби чув, як солов'ями
 Розколюється небо над садком.
 Вже уявляв він сад рясний, крислатий,
 Вже бачив дітлашні ажіотаж...
 Опівночі вертався він до хати:
 — Жаль, місяць закотився вже за кряж...
 А потім... Там, де в чебреці могили,
 Коли ридав розгублений оркестр,
 Його самого... в землю посадили...
 І виріс... дерев'яний чорний хрест.
 Однак не встигли яблуні вродити
 (І пісню розучити солов'ї) —
 За них податок мали ми платити,
 Хоч не було й копійки у сім'ї.
 І ми... О, Боже, що ми відчували?
 При місяці, що тік, як молоко,
 Ми з мамою садок той корчували,
 І я не плакав — вив, немов Рябко.
 Здається, що дерева теж тужили:
 Роса чи сльози стигли на гілках?
 Сокирою рубав коріння-жили,
 А мовби щюкав батька по руках.
 Чужими стали і город, і берег,
 І кущик вишняку, що весь тремтів...
 Якось я роздобув шматок паперу
 І Сталіну поскаржитись хотів.
 Та нагодилась мама: «Тю, шалене!
 В тюрму кортить? Ось я візьму дубець!» —
 Вона чорнило відібрала в мене
 І кинула в кабицю папірець.
 Розгнівана, мене замкнула в хаті,
 І я сидів до ночі сам, як перст.
 Сама ж по трудодні свої прокляті
 Пішла у поле — за дванадцять верст.

Якщо обсяде сум: життя твоє ніяке,
И захочеться від дум втекти, як від сорок,
Згадай, що на Дніпрі ночами блима бакен,
Хоча на небесах тьма-тьмуца тих зірок.

Ти — бакенщик, еге ж. І слово — не забава.
Ти тільки не проспи — свій вогник засвіти.
Хай стелеться твоя доріжка золотава,
Де сходяться серця, мандруючи в світи.
Той племінь, що тобі у груди вклала матір,
Роздай, не бережи (не візьмеш у труну),
І хоч одній душі ти покажи фарватер,
І хоч одній не дай зійти на мілину.

ГЕЙ, ШУМИ, ВЕЛИКИЙ ЛУЖЕ!

Гей, шуми, Великий Луже!
Мати-Хортице, співай!
Запорожців плем'я дуже
Повернулось в рідний край.
То не вітер лине з поля
В придніпровській стороні —
То летить козацька воля
На буланому коні.
Приспів:
Наша мова солов'їна
Піде з нами у віки.
Доти буде Україна,
Доки будуть козаки!

Сходить сонце, золотиться,
Мов козацька булава.
Ще не висохла криниця,
Запорозька Січ жива.
Щоб воскресла наша слава,
Наша пісня і душа,
Земляки, ставайте в лави
Запорозького коша!
Приспів.

ПРИСЯГА

Козак чи їхав до столиці,
Чи лаштувався у похід,
Він жменю рідної землиці
Ховав під устілки чобіт.
Ту землю він тяжкої днини
До рани клав, немов бальзам...
От якось мовив Катеринич
Послам із Січі — козакам:
«Про вашу знаю я відвагу.
В бою хоробрі ви й міцні.
Одначе дайте-но присягу,
Що ви не зрадите мені».
В одвіт козацькі дипломати
Сказали: «Клятву даємо
До смерті землю захищати
Ту, на якій ми стоїмо!»
Отак, заткнувши графу пельку,
Всміхались хитро козаки,
Бо душу гріла їм земелька
Із берегів Дніпра-ріки.

ПОГЛУЗУВАВ

Драна шапка-бирка в козака
(Не ходить же взимку голомозим).
Пан глузує, тонко натяка:
— Що то в дірку виглядає? Розум?

— Що ви, що ви! Саме навпаки, —
Чемно той йому відповідає. —
Придивіться ліпше. То в дірки,
Прошу пана, дурість заглядає!
СТРАХ
Козак Сірка питає:
— Ви все життя — в боях.
Скажіть, якщо не тайна,
Чи вам відомий страх?

— Страшусь, але не бою,
Не куль, не шабель я.
Страшусь, аби ганьбою
Не вкрить своє ім'я.

РЕКУБРАЦЬКИЙ АНАТОЛІЙ ЗАХАРОВИЧ (1945–2011)



Рекубрацький Анатолій Захарович народився 21 листопада 1945 року. Дитячі та юнацькі літа провів у с.Комиш-Зоря Куйбишевського району Запорізької області. Вірші почав писати з раннього дитинства. По закінченню школи вступив до Запорізького пединституту на українське відділення філологічного факультету. З третього курсу був призваний до війська. Після служби — знову навчання в пединституті. У 1975 році вийшла перша книга поета «Сурми», яку високо оцінила майже вся центральна преса України — журнали «Вітчизна», «Дніпро», «Донбас», «Прапор», газети «Радянська Україна», «Літературна Україна», «Комсомольское знамя». Уже тоді вірші Анатолія Рекубрацького відзначалися вмінням передати найневловиміше — настрій, момент душевного спілкування з природою, світом дитинства. 1975 року він був прийнятий до Спілки письменників СРСР. Лауреат літературної премії ім. Миколи Нагибиди за книгу «Люди моєї пам'яті». Постаць поета, прозаїка, публіциста і

гумориста Анатолія Захаровича Рекубрацького добре знала не тільки в Запорізькому краї, а й у всеукраїнському масштабі. На жаль, доля розпорядилась так, що вивчати його творчий доробок доведеться після того, як 7 жовтня 2011 року він тихо відійшов за обрій на спочин.

Степовик від народження, українець не за призначенням, а за сутністю і духом, тихий мудрець з народу із влучним прізвиськом «Ворожбит», жив серед простих людей скромно і ненав'язливо, без претензій на супергеніальність і зверхність, будучи щасливим від того, що любить все прекрасне і земне, і говорить людям правду. Життєва, творча доля Анатолія Рекубрацького сьогодні заслуговує на возвелічення і людську пам'ять. Адже і звідти, з далеких засвітів, Поет говорить з нами, бо вірить, що «з колін Україна зведеться, Бо ніколи народу козацька душа не вмира...».

Віршам Анатолія Рекубрацького притаманна ліричність, інтимність, ніжність, пісенна мелодійність, у той же час патріотичність і справжній козацький гумор. Тож і не дивно, що багато з них стали піснями, покладені на музику композитором Анатолієм Сердюком. Анатолій Рекубрацький умів вчасно помічати таланти, підтримувати ці Божі іскри і допомагати їм спинатися на ноги. У літературі Запорізького краю давно сильним є гумористично-сатиричний струмінь, і майже кожен з поетів пробував себе саме в жанрі гумори та сатири. Спроби Анатолія Рекубрацького гумористично-сатиричного спрямування були успішними. Він був багаторазовим переможцем фестивалю гумору «Весела Січ», його гумористичні твори стали відомими у виконанні майстрів сцени. Усе творче життя Анатолія Рекубрацького поєднував з журналістикою, працював у газетах «Комсомолец Запоріжжя», власним кореспондентом «Правди України» по Запорізькій області та завідувачем відділу газети «Запорізька правда». Його перу належать книги: «Сурми», «Люди моєї пам'яті», «Поверни мені той листопад», «Наснись мені», «Феєрверк», «Апельсини з дірками», двотомник вибраних творів «Не догорить свіча по Україні» (поезія) та «Боли мені, Українонько, боли...» (проза). Він чимало поїздив по світу, що давало йому матеріал не тільки для журналістики, а й для поезії.

Складний і доволі тернистий шлях у житті й літературі судився тому поколінню, до якого належить Анатолій Рекубрацький. Непросто було розпочинати творчу діяльність у той час, коли на тлі

везагального оспіванізму уперто не помічалися ті суспільні явища, що були притаманні тогочасному режиму. Проте мати свою позицію і бути чесним — це було цілком можливо, хоча іноді й небезпечно. Анатолій Рекубрацький якось змушений був довго і переконливо пояснювати одному поважному редактору, що немає нічого крамольного в одному з рядків його вірша: «*І тільки знаю: / Співзвучність є десь / Між синім небом / І жовтим листям*». Справді крамольного в цьому рядку не було нічого — хіба лиш відчуття національних кольорів, що нині майорять над нашою державою. Сказати те, що слід сказати, нагадати бодай кількома рядками, хто ми і де живемо — найкраще, що міг і може зробити поет для свого народу.

Саме зважаючи на внесок покоління шістдесятників та постшістдесятників у справу збереження національної пам'яті, варто почати огляд лірики Анатолія Рекубрацького з громадянських мотивів. Звісно, тема України звучала у творчості поета завжди, а з кінця 1980-х років з'явилися нові, свіжі нотки у розкритті цієї теми, коли нарешті кожен небайдужий зміг вільно брати участь у розбудові молодого незалежної держави. Поет у своїх віршах намагався нагадати читачу, що ця спроба — вже третя, і що «*Третій раз ми із попелу знову постали, / третій раз заспівали у нашій гаю солов'ї, / Третій раз ми йдемо до правічного свого Начала, / Третій раз очищуєм джерела вкраїнські свої. / Третій раз понад світом встає Україна...*».

Оптимістичне зауваження, що «*трійню люблять і люди, і Бог*», переконання, що «*козацька душа не вмира*» вселяють оптимізму у вірші «Третій марш» попри тривогу, викликану катаклізмами сьогодення, зокрема у вірші «Свіча надії»: «*Ми ж так її хотіли. / Для онуків. І розтягли. / Оглянетесь — нема!*» Втім, залишається надія, що «*молодші прийдуть нову (свічу) запалить*» — нову свічу, з якої врешті постане світло справжньої України, яка об'єднає тих, хто не збайдужів і не зневірився: «*Так незнайомі / Вчувають єдність, / Коли єдину / Співають пісню*».

Відчуття реальності поет не втрачав. У його творах — світ, де «*на тезу є сто антитез*», і де «*кожен диктор. / Вже нікому слухать, / Навіть клацнути вимикачем*». Уважний спостерігач не може не помітити, що дехто продовжує «*кроїти на себе історію*» і «*ладнати нечистому крильця*». Тим більше повз це не міг пройти поет, який до того ще є й політичним оглядачем у газеті. Проте в його оптимістичні прогнози хочеться вірити (до речі, серед знайомих Рекубрацький мав прізвисько «Ворожити»): «*світ не вмере*» («Втеча»). Певно, все буде гаразд, якщо є люди, для яких «*наша земля, наша мова рідна / Ніколи не буде — факультатив*», як стверджував поет у вірші «Екзамен». Саме їм «*нести в майбуття / Синє небо і жовту пшеницю*» — читаємо у вірші «Третій марш»). Але сумніви не полишають поета, і в нього виривається часом зболений заклик: «*Не спалить Україну в огні!*». Хотілося б проте не зневірися в тому, що автор проголошував у поезії «*Не тільки про дерева: / І в смерті дерева також не встають на коліна, / І ми Україну таки здіймемо над собою*».

До громадянських мотивів близько стоять мотиви історичної пам'яті, відбиті найбільше у віршах на козацьку тематику. Для них характерні пісенна мелодійність і справжній козацький гумор, тож і не дивно, що деякі стали піснями («Козацькі заручини», «Неподільна булава»). Гумор, проте, не заважає помітити глибоке переконання автора, що «*Булави не можна поділити, хлопці, / Україну також не дамо ділити, / Доки буде жити дух наш запорозький, — Доки Україна буде в світі жить!*».

Інший аспект проблеми висвітлює вірш «Легенда про козацьку церкву» — презирство до тих, що «*Україну чужинцям здали не в бою*», сусидить тут з упевненістю, що коли «*Україна здобуде свободу свою*», зниклий храм на козацькій Хортиці стоятиме знову. Символічним є заклик будувати храм — хто має вуха, той чує.

Тема історичної пам'яті постійно перегукується у віршах Анатолія Рекубрацького з темою війни. Син фронтовика, дитина повоєнного часу (адже народився в 1945-му), поет зростав, з дитячою

цікавістю сприймаючи нові враження. Дитячі спогади змінюють події сьогодення, що також не можуть позбутися відголосків війни. Найбільш показовим, і, мабуть, одним із найсильніших за емоційним впливом є вірш «Дезертир». Життєвою основою його є реальна історія людини, яка просиділа в схованці близько 20 років, не знаючи, ані що відбувається в світі, ні як той світ сприйме його появу. Анатолій Рекубрацький-журналіст майже одразу поступився місцем поету: надто вже цікавою була історія. Творча уява художньо опрацювала сюжет. Вірш починається закликком: «*Вилазьте, діду! Залпи не гримлять. / Не дибляться під насип ешелони*» Проте світ, якого довгі роки не бачив цей «печерний житель / У двадцятий вік», навряд чи радо сприйме цю «появу» — світ, де й голова сільради — фронтовик, і банщик Омелько — інвалід війни, і в кожній хаті — портрети загиблих, а в Секлети — їх аж тринадцять. Заклик «Вилазьте!» повторюються в кінці вірша, що підсилює враження: не варто вилазити навіть для того, щоб бути «діткам у наочність, як не потрібно жити в цьому світі», паплюжити пам'ять загиблих і викликати справедливий гнів живих. Відтворення цих картин у поезії «Переправа» врешті приводить поета до філософського осмислення далеких подій війни, коли все було полито кров'ю народу, який захищав свою землю, і до розуміння того, чому «українське жито / Нестерпно так пахне життям».

Дуже помітним у ліриці А. Рекубрацького є інший мотив — мотив рідної природи, який часто переплітається з іншими, підсилюючи враження і створюючи відповідний настрій: «*І знову осінь / Мене вколусе, / Хмарин латаття Вгорі сплелось, / Ліани хмелю — Застигли блискавки...*». А ось — інший пейзаж, уже запорізький: «*А у Дубовім гаю / Відшуміли уже листолети, / А у дубовім гаю / Шурхотить під ногами зима*». І знову — спогади дитинства у поезії «Нічна пригода»: «*За греблюю, отам, де зріють маки, / Де три гектари неба і зірок... / Цвіркунів хорали...*». До речі, неважко помітити переважання осінніх мотивів: «*І знову осінь...*», «*Хоча й падав осінній лист...*», «*...ходжу в осіннє поле / Зустрічати вечори...*», «*Міради листин, як стривожені птахи, летять...*», — подібні приклади можна наводити ще і ще, вони супроводжують роздуми поета, зрідка змінюючись коротенькими весняними мазками: «*...коли спадуть тумани, / Які зіп'ють цей березневий сніг, / Струмками птиць весна тектиме в ранок...*», «*Спорожнілі громи відкотили по рейках райдуг... / Калатає весна в білі дзвони суцвітнього саду...*», «*Ще мить — і бризне зеленню навколо...*» — зрештою, небагато, зазвичай для того, щоб передати ностальгічні спогади або ледь накреслену надію. Загалом же природа лишається для поета невід'ємною частиною батьківщини — як великої, так і малої, тієї, що невідступно залишається поруч, приходячи у сни та вірші.

Тема «малої батьківщини», рідного села, односельців, батьків, батьківської хати є для А. Рекубрацького одним з найвагоміших мотивів творчості, для якого характерна трепетна щирість і якась особлива душевна вразливість, яку не зачіпають брутальні реалії життя. Людині завжди слід пам'ятати, що батьківська хата — альфа й омега її світу. Не можна без хвилювання читати вірш «Вулиця матерів», на якій «*ні в кого дітей нема*», бо всі вийшли в люди й роз'їхались хто куди. З щемом перераховує поет «прикмети самотності», пригадуючи, як колись матері були для них «кравцями, шевцями, суддями, лікарями і адвокатами», напружено й тривожно вслухається він у «музейну тишу» на вулиці, з надією стукає в шибку рідної хати. Згадує поет своє повоєнне босоніге дитинство, яке було дитинством сільського хлопчика, з теплом у вірші «Нічна пригода», часто звертається до образів земляків — іноді побіжно, іноді старанно виписуючи їхні портрети, як у віршах «Портрет з натури», «Пісня на два голоси». Особливою любов'ю пронизаний образ матері — острівця надії серед божевільного сьогодення («Вулиця матерів»). Спогади дитинства, переосмислені з позицій людини, яка сама вже має дітей, примушують схилитися перед жінкою, яка в страшні повоєнні часи змушена була ростити сімох дітей: «на ваші руки сім ротів дитячих» — і це в той час, коли сімейним святом була «*премія стаханівська — п'ять картопелин*». Поет схиляється перед матір'ю, розуміючи, що «сім

дипломів вузівських, Скільки ж тоді ваших зморшок і сивин?». Те молозиво дитинства, що було найсмачнішим, вже є спогадом. Прийшов час віддавати борги, та чи встигнеш: «це для вас молозиво. Мамо, Не мовчіть.»). І те, що колись дала своїм дітям мати, залишається з ними на все життя, «...а мамина печаль Однині буде зватись Самотою» — бо ж колись кожна дитина має вирушити в світ, озируючись на рідний поріг, де «мама край воріт», як зображено у вірші «Усе зі мною».

Чи не зі спогадів про батьків, про рідну хату оте філософське, відповідально усвідомлене відчуття того, що для кожного настає час зробити те ж саме і для власних дітей, цей мотив — батьківства і зв'язку поколінь — досить помітний у творчості А. Рекубрацького. Діапазон почуттів тут дуже широкий — від іронічного сприйняття батьківського обов'язку в поезії «Татодай») до філософського осмислення того, що «Повторяємось у дітях, повторяємось... / Наче з пам'яті своєї проявляємось...» і «продовжують нас діти» тут-таки поруч стоять вірші для дітей і про дітей («У кого кращі квіти», «Космонавти», «Щоб знову лігечко було», «Нечіпай» та ін.), про які сам поет говорив, що вони народилися з батьківського почуття — вершини любові. Наближений за тематикою і вірш «Ми діти вам завжди», присвячений юним друзям — учням СШ №25, з якими поет багато років підтримував творчі зв'язки). Взагалі, вірші на «дитячу» тематику засвідчують, що Анатолій Рекубрацький глибоко знав психологію дитини.

Чи не з цього розуміння виникає і мотив проминулого і вічного часу, який постійно незримо поруч, коло якого невблаганне і разом з тим — необхідне для усвідомлення вічних цінностей: «Літа тепер стають усі моїми...» у поезії «Телепатичне», «Чи не час поїхати. / Пошукать по світу, де твої гріхи?». На цьому шляху все стрімко змінюється — адже життя таке коротке. Ті, що зустрічаються на ньому, гукають спершу «Юначе!», а потім уже й «Дядьку!», а потім... Незрима нитка часу пов'язує дитячі спогади, де «усе ще здорово» з миттю, коли, «твої сани вперше снігом занесе», завертаючи за поворот, де «хтось стоїть у білому.../ Ти прекрасно знаєш, хто там», як показано у поезії «Гріх». І все ж, не варто вірити, «що все оце — розчинне / В зрадливій літоплиновій воді», бо кожен, хто прийшов на цю землю, може переходити за межу — «і усе-таки, щось залишать».

З відчуття часу, якщо воно сприйняте і осмислене, народжується зовсім інше ставлення до буденних явищ, зовсім інше сприйняття світу, яке веде до філософських узагальнень, тут важить не лише досвід пережитих років, не лише перебіг подій, а й уміння побачити і вилучити найсуттєвіше, а потім — узагальнити. Цей мотив філософського осмислення бачимо у віршах «Гріх», «Квартира сорок три», «Альтернатива барикад», «Усе зі мною», «Не знати страшно, а не знати...», «А ти не вір, що все оце — розчинне...», «Приватна колекція», «Доміно», «Екзамен», «Монолог з постаменту» та багато інших з першого тому «Вибраних творів». Кожен із цих віршів заслуговує на окрему розмову, варто лише сказати, що їх автору добре вдалося примусити читача замислитися, тим більше, що подекуди поет залишав можливість зробити власні висновки за читачем.

Зовсім інші почуття викликають вірші про кохання. Стосунки ліричного героя і героїні — чисті, світлі, позбавлені бруталності і буденності. Це світ, де кожна зустріч — маленьке свято, навіть коли життя диктує свої умови. Ліричного героя не залишає впевненість, що «...на побачення завжди приходять красивими...навіть трішки молодші і кращі, ніж є». Мить зустрічі ніби випадає з реального життя: «Є сьогодні. І все. Є лиш доторк. Лиш подих. Лиш мить.» Це почуття настільки сильне, що якось не думається про те, що «потім» таки настає і щемить. Недаремно для поета «це не просто любов, це таке невимовне, як совість», тому й хочеться жити завжди юно і красиво — наче йти на побачення («Ключ любові»). І хоч роки змінюються, наче в калейдоскопі, спогади залишаються для того, щоб іноді тривожити, іноді — дарувати радість, іноді — приносити відчуття щему, бо «не судилося». У кожного з нас є такі спогади, котрі не перебудуться навіть тоді, коли стрінеться інше почуття: «Білі гуси пролітали, / Білі спогади лишали все про тебе, все

мені» у вірші «Шерех крил». Іноді любов залишається в пам'яті чимось невленим: «Я не можу тебе пригадати, ти ж такою була, мов ніколи моя не була», призабутим сонячно-чистим ім'ям, помахом руки, власним віддзеркаленням у променистих очах коханої, з якою все життя разом саме тому, що — не разом. Такими бувають парадокси любові, які не так уже й просто спіймати і залишити назавжди в слові. Анатолію Рекубрацькому це вдалося. Зворушує багатолікий образ ліричної героїні, образ, що містить у собі і юну студентку, до якої герой готовий записатися до першого класу, коли вона стане вчителькою, як показано у вірші «Ішли удвох», і кохану дружину яка вгадується за рядками вірша «Син», і її ж — ту, яка пройшла пліч-о-пліч все життя — уже не юну, але найріднішу? «Все у нас є — і онуки щасливі, і діти, навіть любов ще і досі од нас не пішла» у поезії «Вальс вічності». Іноді кохана буває жорстокою: «Як всі жінки, ти так уміла брати, що аж самій здавалось — віддаєш», але навіть тоді, «як ламається знаку рівняння щабель поміж слів: ненавиджу, кохаю», любов залишається найбільш прекрасним, сильним і щирим почуттям, хоч ліричний герой зізнається: «Я тобою / Колись-таки / Переживіту. / Пересліпну. / І знов стану зрячим». Але й після того слово збереже силу почуття, біль, радість, ніжність — цілу палітру почуттів, щоб хтось перегорнув сторінки книги — і знайшов щось близьке і знайоме. Адже «од любові неможливо бути стомленим», хоч про неї «уже все сказано».

Любов, взагалі, це початок і кінець всього суцього — не лише любов до жінки, а й до людей, життя, батьківщини. Треба вміти любити, щоб передати свої почуття іншим. Всі ті люди, про яких писав А. Рекубрацький — люди його пам'яті — є саме такими. Такими є і професор Самійленко, якому поет присвятив вірша «Учитель вчителів», і друзі поета, яких він тепло згадує у вірші «Квартира сорок три», присвяченому Геннадію Літневському, і Павло Ловецький, якому до рук перо дала казкова жар-птиця, і безіменний, але вартий щирого захоплення сільський лікар, якому «років без ліку, він їх людям усі роздав» з вірша «Портрет з натури» й інші герої віршів А. Рекубрацького.

Сам поет зізнався: «Я ніколи не писав поезій, а тільки листи незнайомим людям... Життя — це вічний пошук однодумців і друзів із прагненням створити комфорт взаєморозуміння.» Йому це вдалося і вдається. Чому? Бо він умів знайти той «ключик», який може відімкнути серце читача, бо він щирий у своїх поезіях і намагався просто знайти людей, яким близькі його почуття, роздуми, переживання, прагнення. Звідси й ставлення до читача: «Прийміть низький уклін і ті, хто візьме її (збірку поезій) до рук. Для того й пишу.» Можливо, пам'ятати про те, що пишеш таки не для себе, а для людей — найголовніше. Навіть більш важливе, ніж можливість самовиразитися. Адже врешті-решт залишається те, що визнав і сприйняв як близьке і знайоме читач. Молодому літературному поколінню іноді притаманне сприйняття власної творчості як мистецтва заради мистецтва. Тенденція до герметизму, власне, не нова. Проте завжди слід пам'ятати, що навряд чи доцільна праця шевця, котрий створює колекцію черевиків власного виробництва, хай вони навіть є витворами мистецтва. Певно, щось є в тому, щоб думати про свого читача, намагатися подарувати йому можливість спинитися, на мить забути про буденне, висловити за нього те, для чого в нього не вистачає слів. І тоді, крім художньої вартісності твору, можна буде говорити про людську. Якщо це вдається, можна ствержувати, що він зробив крок до того, щоб залишитися в серцях людей. Анатолій Рекубрацький — з тих поетів, яким не доводилося довго чекати на читачський відгук. Випадок, коли звичайна сільська жінка принесла в редакцію газети молозиво, прочитавши одноіменний вірш — не поодинокий. Можливо, це і є визнання поета — поетом. А що може бути для митця більш цінним?

Як і в кожного митця від Бога, який не зупиняється на досягнутому і постійно прагне до вдосконалення, цілком закономірним є те, що талант А. Рекубрацького-митця розвивався гармонійно, маючи, по суті, два крила: 1) поезія, яка всім добре відома, і Рекубрацький увійшов в літературу таки як поет і 2) проза, до якої автор звертався упродовж усієї своєї творчості, працюючи журналістом, але під одним дахом зібрати і видати наважився зовсім недавно.

Розглянемо збірку прози «Боли мені, Українонько, боли...». Уже сьогодні варто відзначити, що прозу А. Рекубрацького не можна називати спробою поета звернутися до прози. Проза Анатолія Рекубрацького — знакове явище в сучасному літературному процесі.

Анатолію Рекубрацькому не треба вигадувати сюжети для своїх оповідань чи новел. Художній простір його прози густо населений персонажами — людьми, які оточують нас з вами. Вони оживають з творів разом з тими проблемами, які їм доводиться вирішувати на своєму життєвому шляху. І здається, що таких житейських історій ми знаємо безліч, але під пером майстра вони потрапляють ніби в обрамлення, ніби відшліфовуються. Яке оповідання не візьмеш («Останнє весілля», «Самосуд», «Не судилося...», «Посадила...» та ін.) — це ніби реалістична картинка з натури. Причому автор не прагне прикрасити своїх героїв чи антигероїв. Він подає їх такими, якими вони є. Навіть якщо вони йому самому несимпатичні. Він не прагне виправдати той чи інший вчинок свого персонажа — нехай читач сам розсудить. Як, наприклад, в оповіданні «Самосуд». Герой цього оповідання Митяй чинить самосуд над вбивцею свого сина, який не був справедливо засуджений за скоєний злочин. Але морального заспокоєння він не отримує. Натомість — спустошена душа, самотність, неможливість відкритися комусь іншому. Розв'язка — на розсуд читача.

Значний життєвий досвід А. Рекубрацького, його житейська народна мудрість від діда-прадіда, яскраві риси справжньої української ментальності прочитуються не тільки у віршах, але й у прозі і з не меншою пристрасністю. Мала проза А. Рекубрацького — це ніби сповідь душі автора, який щиро переживав за долю роду і народу, неньки-України, її дочок і синів, на долю яких випало чимало негараздів.

Прозу А. Рекубрацького сміливо можна поставити поряд з малою прозою Григора Тютюнника. Вона така ж первісна, як земля, як незамулена криниця, як вічний кладезь народної мудрості. Як і в А. Рекубрацького, так і в Гр. Тютюнника, в центрі його оповідань — прості люди, життя яких є віддзеркаленням епохи, як у новелах «Оддавали Катрю..», «Поминали Маркіяна», «Три зозулі з поклоном...» та ін., які вже стали хрестоматійними.

Особливою рисою стилю обох прозаїків є використання психологічної деталі. Як світловий тон у живописі чи промінь софіта в театрі, так деталь-штрих у прозі здатна виокремити одну, але найяскравішу рису і наголосити на ній, звернути на неї увагу того, хто читає текст. За рахунок деталей, які одним штрихом розкривають зміст всього оповідання, А. Рекубрацький добивається лаконічності викладу і нерозтягнутості сюжету. Читачеві не треба розтлумачувати, чому саме так розвивається сюжет — про це він прочитає у підтексті. Підтекст — це, до речі, теж характерна ознака стилю автора. Використання психологічної чи характеротворчої деталі сприяє природності і невимушеності зображення характерів.

Майстерність А. Рекубрацького дозволяє читачеві не просто читати, бачити, але й чути мову, якою говорять персонажі. Новели й оповідання його написані живою народною мовою, що і дало авторів можливість використовувати найрізноманітніші шари лексики: професійні жаргонізми, росіянізми, діалектизми, просторічні слова. Слова з різних лексичних прошарків прозаїк вживає зі стилістичними настановами: з метою створення місцевого колориту, посилення експресії, характеристики персонажу тощо. У більшості оповідань спостерігаємо мовленнєві характеристики персонажів. Суто українською особливістю мовлення є вживання пошанної форми звертання на «Ви» до сторонніх людей старших за віком та до своїх батьків. Ця форма послідовно зберігається у всіх творах А. Рекубрацького.

Окремо варто було б зупинитися на повісті «Фейерверк», яка вийшла свого часу окремим виданням і посіла гідне місце на полицях бібліотек. Це зразок сучасної української фантастико-пригодницької прози для дітей, традиції якої були свого часу закладені, зокрема В. Нестайком.

На фоні сучасної української прози авторів постпостмодерністського спрямування типу проза А. Рекубрацького є справжньою, нефальшивою, живою і життєдайною, незасміченою нашарування-

ми сучасної масової літератури. Анатолій Рекубрацький — це письменник, якому віриш і не виникає жодного сумніву в його щирості — чи в поезії, чи то у прозі, чи то в численних його розповідях-мініатюрах, інколи гумористично-сатиричних, у яких постають відомі постаті літературно-мистецького бомонду.

Лауреат обласної літературної премії ім. М. Нагнибіди, народного фестивалю «Золотий лека», багаторазовий лауреат запорізького обласного фестивалю гумору й сатири «Пересмішник».

Збірки творів: «Сурми» (1975), «Люди моєї пам'яті» (1993), «Поверни мені той листопад...» (1994), «Наснись мені...»(1995), «Не судилося...»(1996), «Феєрверк»(1997), «Апельсини з дірками»(2000); «Не догорить свіча по Україні». Твори, вибрані майстрами / Твори в 2-х т. — Запоріжжя: Дніпровський металург, 2004. — Т1. — 316 с. ; «Боли мені, Вкраїнонько, боли...»: Твори, вибрані майстрами / Твори в 2-х т. — Запоріжжя: Дніпровський металург, 2004. — Т2. — 428 с.

Літ.: Мантуло Н. Анатолій Рекубрацький. *Письменники Запорізького краю (20-90-ті роки ХХ століття)*. Запоріжжя, 2002. С. 294-298; Стадніченко О. «Не догорить свіча по Україні»: художній світ Анатолія Рекубрацького. *Вісник ЗНУ: Серія: Філологічні науки*. Запоріжжя, 2011. №1. С.36-43; Стадніченко О. Література Запорізького краю: поетичний всесвіт Анатолія Рекубрацького. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2012. №3(238). Лютий. С.152-158.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету, член НСПУ

ШЕРЕХ КРИЛ

Я ходжу в осіннє поле
Зустрічати вечори,
Віддається в серці болем
Лебединий шерех крил.
Знаю, гуси ще повинні
Віднайти свої сліди,
І від мене ти полинеш
Не у вирій — назавжди.
Тільки дні і дні, і далі,
Тільки ночі, ночі й дні,
Білі гуси пролетіли,
Білі спогади лишили
Не про тебе, не мені.
Вже тополі на околі
Зелен-ряст давно покрив,
Знову чується над полем
Лебединий шерех крил.
Тільки в чому тут причина,
Сум куди мій одлетів?

Інша стрілася дівчина,
Інша стрілася дівчина,
Що стрічала журавлів.
Тільки дні і дні, і далі,
Тільки ночі, ночі й дні.
Білі гуси пролетіли,
Білі спогади лишили
Все про тебе, все мені.

ТРЕТІЙ МАРШ

Ще не вмерла й не вмере!

Відгуло. Відпливло. Відлетіло.
Але чому бринить
На новітньому вітрі сльоза?
Але чому й тепер
Нам усім іще не відболіло
Те, що пошепки дід,
Те, що пошепки батько казав?

Третій раз ми із попелу знову постали,
Третій раз заспівали у нашій гаю солов'ї,
Третій раз ми йдемо до правічного свого Начала,
Третій раз очищаєм джерела вкраїнські свої,
Бо у грудях держави, мов птах, серце Хортиці б'ється,
Кров козацька могутньо нуртує в аорті Дніпра,
Бо, я вірю, з колін Україна зведеться,
Бо ніколи народу козацька душа не вмира.

Третій раз. Третій раз.
Понад світом встає Україна.
І розсіється тьма.
І розвіється ядерний смог.
Третій раз. Третій раз.
Ще не вмерла і вже не загине.
Третій раз. Третій раз.
Трійцю люблять і люди, і Бог.

Бо я вірю, з колін Україна зведеться,
Кров козацька могутньо нуртує в аорті Дніпра,
Бо у грудях держави, мов птах, серце Хортиці б'ється,
Бо ніколи народу козацька душа не вмира.
Третій раз ми йдемо до правічного свого Начала,

Третій раз очищаєм джерела вкраїнські свої,
Третій раз ми із попелу знову постали,
Третій раз заспівали у нашім гаю солов'ї.
Ще не вмерла й не вмере!
Ми не голі, не босі, не ниці.
Підставляйте плече,
Дужий розум напружуйте свій.
Нам нести в майбуття
Синє небо і жовту пшеницю.
І якщо вже не нам —
Дітям жить в Україні новій.

Третій раз ми йдемо до правічного свого Начала,
Кров козацька нуртує в аорті Дніпра.
Третій раз ми із попелу знову постали,
Бо ніколи народу козацька душа не вмира.
Бо у грудях держави, мов птах, серце Хортиці б'ється.
Третій раз очищаєм джерела вкраїнські свої,
Бо, я вірю, з колін Україна зведеться,
Третій раз заспівали у нашім гаю солов'ї.

НАСНИСЬ МЕНІ. ..

Наснись мені, коли спадуть тумани,
Які зіп'ють цей березневий сніг,
Струмками птиць весна тектиме в ранок,
Тоді й, прошу, наснись мені, наснись.

Прийди тоді, тривожна і травнева,
І теплих рос тремтіння принеси,
І запали світанок у півнеба,
Щоб я збагнув народження краси.

Щоб я знайшов і втрачене, і давнє,
Щоб я навчився радість берегти,
Щоб розчинилась туга за слідами,
Бо краще просто зберігати сліди.

Все, що було, ніколи вже не буде,
Хоч, знаю, будуть птиць ключі пливти.
Наснись мені, чи в березні, чи в грудні,
Наснитися ж бо легше, ніж прийти.

СВІЧА НАДІЇ

Коли вже догорить свіча остання
І в жовтих дзвонах стихне синій звук —
Ти помолись. Вона іще постане
І вирветься із злодіяцьких рук.

Ніщо так не болить, як Україна,
Ніщо так не пече, як рідний край.
Сам Бог звелів розпрямити коліна,
Тож хто веде у пекло, а не в рай?

Бо обернулись янголи на круків,
Бо з душ не світло піднялось, а тьма.
Ми ж так її хотіли! Для онуків.
І розтягли... Оглянетесь — нема!

І це страшніше од страшного суду,
Бо нині в судді всі безбожно пруть.
Хоч знов пиши: «Мов подуріли люди»,
І «Заповіта» шли аж у майбутть.

Не все зробив. Не все іще завершив.
Та хоч якась іще зосталась путь.
Поет у людях помирає першим.
А недруги? Нехай собі живуть.

Та все ж горить. Сія в душі нетлінно
Надія та на поворотну мить:
Не догорить свіча по Україні,
Молодші прийдуть нову запалить.

ЛЕГЕНДА ПРО КОЗАЦЬКУ ЦЕРКВУ

На Хортиці церква Святої Покрови стояла.
Розказують люди: її золоті вершала
І вдень, і вночі над Славутою тихо сіяли,
Щоб видною Січ на усю Україну була.

Коли вороги потаємно на Січ наступали, —
Боялись вони козаків у відкритім бою, —
То дзвони церковні самі по собі калатали
Гукали козацтво на бій за Вітчизну свою.

Якось козаки після битви уклалися спати,
Поснула і варта, і коні поснули лихі,
Аж раптом всі дзвони ізнов почали калатати,
Та сплять козаченьки, немов поробились глухі.

А вранці чужинці в кайдани їх всіх закували,
Погнали в неволю, де доля чекала страшна.
На Хортицю милу весь час козаки оглядались
І з жахом побачили — церкви святої нема.

А голос із неба прорік їм: «Немає й не буде,
Бо ви Україну чужинцям здали не в бою.
Цю церкву тоді відбудують на Хортиці люди,
Коли Україна здобуде свободу свою».

Віки довелось Україні в неволі чекати,
Та лихо минуло, попереду — справжні діла.
Нам треба на Хортиці храм золотий збудувати,
Щоб наша Вітчизна завжди тільки вільна була.

Ви бачите,
На Хортиці — сади...
Як білі птиці,
Обліпили скелі,
А звіддала —
Вітрилами ячать...
І острів —
Білосніжна каравела —
Крізь вечорову
Легідну печаль
Руша у світ
Легенд своїх і див.
Ви бачите,
На Хортиці — сади...
Пливи у вечір,
Хортице, пливи!
Хай ледве мріє
Пляжу ватерлінія
І золотиться
На твоїх бортах.
Минуле —
Майбуттям твоїм нетлінне,
Ти вічна,

Наче птиці у садах,
Де Дніпрельстану хвилі громові,
Пливи у вічність,
Хортице, пливи!

Вже скільки минуло і січнів, і лютих!
Та все-таки. Все ж таки у маю
Я вірші читаю в педінституті,
Немов екзамен з любові здаю.

І то не біда, що я рангом нижче
Назвав наш шановний університет.
Учитель — то наше звання найвище,
Чи ви — професор, чи ви — поет.

Я довго чекав отакого травня,
Що з душ знімає гнітючий прес.
Коли з людьми заговориш прямо,
То це і є найглибший підтекст.

Я тричі у вузі складав історію,
Дістатись хотів до найглибших таїн.
Щороку в історії — інші теорії,
Немов це історія різних країн.

Та все ж, зізнаюсь, я завжди свято
Вертав на канікули до села.
Найперша історія — батька-матері
Правдиво і мужньо в мені жила.

І в ній — Україні несхитна вірність,
Селянських оцінок правдивий вир,
Де наша земля, наша мова рідна
Ніколи не буде — факультатив.

Нехай же минають і січні, і люті.
Я все ж дочекався — у маю
Читаю поезії в педінституті,
Неначе іспит з любові здаю.

ГОРОБИНОЇ НОЧІ

В ту ніч так стукав клен у вікна золоті,
Зіщулений, тулився він до хати,
Обмацував шибки і все хотів, хотів
Зелений гомін вплюснути в кімнату.

Навколо хмари облягли село,
Котилося далеке гримкотіння
І стугоніло, гупало, гуло,
Й звисало блискавиць руде коріння.

І все ж земля не дочекалась злив,
А ми проснулись вранці. А над нами —
Вологі скирти хмар, де блискавки жили,
Розкидані буястими громами.

ПРИСВЯТА

Коли останнє листя опаде, —
Луною в серці озветься осінь,
І холодно так стане між людей, —
Мій теплий вірш хай почуття вколосить.
Епохи гомінлива тріскотня
Написаного не віродить попіл.
Коли? Якого дня? Якого року?
Окреме стало «ти», окреме «я».
Така вже наша доля, щоб минать,
А ми ж тоді не вірили в минання.
Йй-бо, колись було нам двадцять п'ять,
Стрічалися для того, щоб прощання
Ішло до нас згадками вичахать.
...Йй хай насняться ці слова останні.

ПОВЕРНИ МЕНІ ТОЙ ЛИСТОПАД

Ще холонуть слова
У твоїх нерозкритих конвертах,
І дорога розлук
Наше «ми» не вертає назад.
Я — хвилина твоя.
Ще повторює пам'ять уперто.
Тільки ти поверни,
Поверни мені той листопад.

Хай тепер, як тоді
По алеях Дубового гаю
Міради листин,
Як стривожені птахи, летять.
Я не кличу тебе.
У минуле стежок не шукаю,
Тільки ти поверни,
Поверни мені той листопад.

Твої доторки рук,
Твій цілунок найперший, несмілий,
І найперші слова.
Ні, не зміг би я іншій віддати,
Але є ще і те,
Що належить одному мені лиш,
Тож, прошу, поверни,
Поверни мені той листопад...

КОЗАЦЬКІ ЗАРУЧИНИ

Дівчиноньку козак підмовляв під кленами:
— На Вкраїну, Марусь, турок злий напав.
Тож давай, тож давай спершу ми поженимось,
А тоді, а тоді сходим до попа.
— Ой, Іванку, боюсь наших батька-матінки,
Хоча, знаю, тобі вже пора на Січ,
Тож давай, тож давай забіжим до батюшки,
А тоді, а тоді буде шлюбна ніч.

Приспів:
До дівчат, до дівчат козакам хочеться,
Відпусти, отаман, хлопців хоч на ніч.
Бо дівчата й самі припливли б на Хортицю,
Та не можна дівкам і жінкам на Січ.
Підпусти, відпусти, батьку-отамане,
Відпусти, хоч на ніч, хлопців до дівчат,
Бо, поглянь, скільки їх — клятих бусурманів.
Україні ж треба ще більше козачат.

За дві курки їх піп записав до книжиці,
Ще й Хрестом золотим став їх осінять.
— Марусино моя, як я хочу ніжності.
Ну, дозволяй ти себе хоч поцілувать.

— Ой, Іванку, твоя небезпечна подорож,
Може, ти іскладеш й голову за нас.
Від цілунків твоїх голова йде обертом,
Може, цей перший раз — наш останній раз.

Приспів:

До дівчат, до дівчат козакам хочеться,
Відпусти, отаман, хлопців хоч на ніч.
Бо дівчата й самі припливли б на Хортицю,
Та не можна дівкам і жінкам на Січ.
Підпусти, відпусти, батьку-отамане,
Відпусти, хоч на ніч, хлопців до дівчат,
Бо, поглянь, скільки їх — клятих бусурманів.
Україні ж треба ще більше козачат.

НЕПОДІЛЬНА БУЛАВА

На Великій Раді, котрій ми й не раді,
Старшина козача бралась за чуби,
Чи то наш отаман — гетьманові зрадив,
Чи було, можливо, все там навпаки.
Ну, а ми — голота.
Ну, а ми — босота.
Нам немає діла до старшинських чвар.
Наливай, шинкарю, ще у борг нам чару,
Ну, а ти, кобзарю, гопака ушквар.
Булави не можна поділити, хлопці,
Україну також не дамо ділити.
Доки буде жити дух наш запорозький,
Доти й Україна буде в світі жити!

Це ж воно одвіку нам робилось в піку,
Старшина — ізверху, збоку — вороги.
Запорожці й досі ходять голі й босі,
Але ми умієм віддавать борги.
Віддавали турку, віддавали ляху,
Коли було треба, то й Москву взяли.
Нас вели на палю, нас вели на плаху,
Але козарлюги знову ожили.
Булави не можна поділити, хлопці,
Україну також не дамо ділити.
Доки буде жити дух наш запорозький,
Доти й Україна буде в світі жити!

САЖИНСЬКА ІРИНА ВІТАЛІВНА (нар. 1994 р.)



Сажинська Ірина Віталіївна народилась 9 серпня 1994 року в м. Запоріжжя.

У 2010 році закінчила Запорізьку гуманітарну гімназію № 25, де вивчила три іноземні мови, та вступила до Запорізького електротехнічного коледжу на економічний факультет, навчання в якому завершила з відзнакою у 2013 році. Того ж року вступила до Запорізького національного технічного університету на кафедру «Фінанси і кредит» факультету економіки та управління. Весь третій курс пришивдшеного навчання вагалась між обраним та фізико-математичним факультетами, але все-таки не змінила спеціальності та отримала диплом фінансиста. Професійно займається живописом.

Поетичні та прозові твори Сажинської друкувались та продовжують друкуватись в альманахах «Хортицькі дзвони», «Кругозір», «Не міліють джерела Дніпрові», «Гранослов», «Палісадник», «Материк», часописах «Хортиця» та «Польмя» (Білорусь), колективних

збірках «Вірш солдату», «Скажіть, що ви живі», антологіях «25 до 30», «Армія. Мова. Віра. Антологія українських письменників» та «Ukrainska Nadzieja» (Польща), у газетах «Запорозька Січ», «Літературна Україна» та «Українська літературна газета», журналах «Дзвін» на Інтернет порталах Litcentr та Kiev.Life.

Ірина Сажинська — авторка збірок поезій «Приблизькість» (2016) та «Голубина пошта» (2018). На її слова було написано пісні «Жінка» (музика Миколи Білика), «Море моє» та «Коліскова» (музика Євгена Терещенка).

Ірина Сажинська має всеукраїнські та міжнародні літературні відзнаки: Всеукраїнський літературний конкурс «Хортицькі дзвони» (2014), Міжнародний літературний конкурс «Гранослов» (2017, 2018), Літературний конкурс «Витоки» (2017), Всеукраїнський літературний конкурс Асоціації українських письменників (2018), Міжнародний літературний конкурс «Гайвороння» (2018), Міжнародний літературний конкурс видавництва «Смолоסקип» (2018, 2019), Міжнародний літературний конкурс «Коронація слова» (2018). Президентська стипендіатка 2019-2020.

Член Національної спілки письменників України (з 2019 року). Живе й працює в Києві.

Вірші Сажинської починаються з Хортиці та Приморська, з одвічної прирощеності до землі, яка вкрита шерстю степу та цупкою ковдрою східного неба (зі збірки «Приблизькість»): «Що то у серці, доле? / Невже не вітер? / Небо на смак солоне, / Коли блакитне». («Я — Хортиця»)

Вірші І. Сажинської густі й насичені об'ємними метафорами та смислами. Людина в цих текстах постає сильною та світлою, здатною подолати будь-яку біду, Бог — ототожнюється з товаришем, котрий весь час запізнюється прийти на допомогу, а любов стає єдиним шляхом до зцілення, навіть тоді, коли вона руйнує зсередини.

Перша поетична книжка — «Приблизькість» — не отримала схвальних відгуків критиків, але викликала щире захоплення читачів, що свідчить про міцний зв'язок письменниці із сучасністю та невіддільністю від подій, які відбуваються тут і зараз: «Гуркіт — гуркотом, кулі — кулями! Боже,

долю / Покриває війна, як над снігом — червоний наст, / Як у неї вдалось роз'єднати мене з тобою — / Невід'ємних нас» («Збережу»).

Лірика Сажинської розхитує поняття теології та коливається від заперечення бога до пантеїзму, що дозволяє безперервно розширювати образний ряд, надавати текстам поетичної густини, в'язкості. Ріст, проростання, метаморфози — те, що притаманне поетичному людино-богові письменниці (зі збірки «Голубина пошта»): «Червень буде стиглий і пустий, / І прозорий — вранішня роса. / Милій червне, просто відпусти / Від усіх, хто цього не встиг, / І до котрих я не приросла» («Червень»)

У художньому осмисленні повноти життя тексти Сажинської формуються за допомогою лексики, поетичної фоніки і синтаксису, розмаїтих тропів, серед яких чільне місце відведено вишуканій метафорі, яка може бути «багатократною» (кількаразове заміщення опорних понять іншими: «І сіль на піску, ніби розчухнута рана» («Пісня дощової води»), «багатоступеневою» (послідовне нагнітання образів «один в один»: «За нами йдуть соляні стовпи, псалми співають на сто ротів, / У тебе з ока скотився грім і перелавив серезку в джаз» («Дім у степу»), «мережаною», коли «ланцюг метафоричних рядів взаємопереплетений»: «порожнеча двигить. та голос мій урвищу сниться, / каже: трісне зима і вгору злітатимуть птиці — / в тихе небо вина, долину, молока і чорниці» («Пісня урвища»).

А. Кацнельсон називає метафору, а також епітет, порівняння, «тропами до сердець, бо саме вони найефективніше прокладають стежки від серця поета до сердець читачів». Із цим важко не погодитися, адже метафора Сажинської — роз'ятрене трагі-драматичне серце.

Біль світу, перевтілений у поетичний текст, грає головну роль у поезії Ірини Сажинської. Саме під час роботи кореспондентом у студентські роки вона пише два тексти, котрі треба цитувати повністю: «Тут, під землею, мамо, темно й сиро, / Та я ненавмисно, мамо, хіба я про це просив би. / Зате не один. Але я б хотів повторно / Хоча би прийти додому. Хоча б додому. / Ми тут поснули ніби і довго спали би, / Тільки от місто наше над нами спалено, / Аеропорт розстріляно та автівки. / Ми ж тут поснули, мамо. Це ж сон — і тільки? / Спалено, перемелено і потовчено. / І ми лежимо під всією цією товщею. / Лилась із нас кров цівочками річок, / Ми замовкали. Ми не питали за що, / Бо знали і так. І навіть собою пишались. / А що ще робити? Нічого не залишалось / В останні секунди — подумати про хороше. / Мало було: секунда чи дві — не довше. / Все, що в минулому, задимлене і далеке, / Згадуй мене. Згадуй смішним, маленьким. / Це не надовго. З мене росте зелене / Дерево, мамочко. Земле, земле!» («Земле»).

У кожному разі поетка, лишаючись у ролі автора в тексті або передаючи свої функції ліричному герою чи ліричному суб'єкту, спирається на власний досвід, переважно програє ймовірну ситуацію свого (чи чужого) життя, надаючи йому ознак правдоподібності, тому щоразу використовує артистичну маску, пропонує читачеві гру, розраховує на його розуміння.

Тому ліричні герої Ірини Сажинської перебувають у стані суперечливої напруженої схвильованості, вагань, сум'яття, зважень, розчарувань, у передчутті надзвичайної для кожного з них зокрема події, причетності до історії, її іноді жорстких можливостей, що розкриваються кожному в неповторній ситуації тут-і-тепер.

Для з'ясування специфіки такого стану душевного переживання можна застосувати поняття «психологічна свідомість», відрізняючи його від «філософської свідомості». Тут жінка — це своєрідний код всесвіту, першопричина і першооснова світу.

У поезії Ірини Сажинської усі постаті ледь проглядаються крізь серпанок образу, крізь натяк, уникає предметності та конкретності зображення, тому ці тексти, як гілочка, опущена у соляний розчин, обростають кристалами художньої цінності.

Ірина Сажинська вміє органічно поєднати форму і зміст, що є достатньо складним явищем у сучасному літературному процесі. Ірина Сажинська — не урбаніст. Naturфілософія текстів — як кисень у її легенях літератури: *« море не житиме вічно, ніхто такого не обіцяв. / повіки хвиль повільно розіллються із узвиш / море руками холодними торкнеться твого лиця: / чому не спиш? / розтечеться фарба тонкої шкіри, блакитних вен, / ти і сам станеш морем — легким і чистим. / як у зіницях прозорих риб віднайти себе, / де цього навчитися?»* («До моря»)

Ідіостиль її поезій — сугестія, поетика якої зведена до смислових натяків з униканням предметної означеності, до чистого звукового образу, властивого музиці, пізнавано інтуїтивно, алогічними засобами.

Незважаючи на те, що поезія Сажинської вирізняється неабиякою філософічністю та вічними пошуками виходу й відповідей, вона пише вірші та пісні для дітей: *«Світе мій із книги, дужий і високий, / Всі найкращі риси зібрано в тобі. / Риба моя мила, мій зеленоокий, / Крихітний царевич всіх моїх морів. / Я збираю, риба, в цьому світі барви. / Вмію розсипати дощ, а може, сніг. / Як мене б навчили пісеньок співати, / Я б тобі співала колискові всі. / Все у нас прекрасно, просто і навзаєм, / Віримо — бо діти — в диво. Ну й нехай! / Так світи, мій милий, так, як я не сяю, / І світись, і грійся кращими із снів. / Так колись любили, певно, мореплавці / Чайок, хвилі, хмари, щогли, кораблі. / Ми герої разом в добрій-добрій казці, Світлі, щирі, вірні, милі та малі. / Я в тебе вдивляюсь синіми морями, Щастя — наче хвиля — об мої борти. Найдорожче в світі що кому не знаю, / А у мене, рибко, найдорожчий — ти».*(«Коліскова»)

Проза та драматургія Ірини Сажинської (романи «Джелліфіш», «Висівки», «Триптих», п'єса «Дивовижні квіти пана Іегуди») є суцільними метафорами, живописно насиченими та кінематографічно яскравими:

«Коли вони нарешті дісталися виходу з кладовища, починало сутеніти й холоднішати. Гаррі міцно притулювся до Яші під таким важким, по-цирозному нездорово набряклим небом, аж від тугого болю хотілося схлипувати, проте необхідно було вчитися хисту мужності, як йому заповіла Гу. А ще малий не плакав тому що точно знав: Гу просто впала в це море, яке вище, яке над нами. Вона, його красива й тиха маммі, із легкістю луски, розітнула небесну воду своїм тонким напівзниклим тілом. А потім потрапила у стрімку надземну течію з молочно-білими, але зовсім неотруйними медузами, які обов'язково захистять собою від усього нестерпного та пекучого, і пливе собі, пливе далі й далі з ними туди, де вони найкраще знають, що є щастя». («Джелліфіш»)

Ірині Сажинській лише двадцять п'ять років, але прочитавши її доробок, дивуєшся цій всеохопній любові та мудрості: *« народжусь листотілом і як ти мене малюватимеш / як ти казатимеш стань прямо чи стань щасливою / зобразиш на полотні мене поряд із молодою матір'ю / та її волооким сином / я боюсь що ти мене не розгледити у плетиві / у тонкому мереживі з голосу та мовчання / бути листотілом це все одно що бути поетом / тобто жити знаючи що тебе розчавлять»*(«Пані Голідей та листотіл»)

Збірки поезії: «Приблизькість» (2016), «Голубина пошта» (2018), роман «Джелліфіш», п'єса «Дивовижні квіти пана Іегуди».

Літ.: Мудрак Л. Акценти віршотворення, або нотатки на полях. Сажинська І. Голубина пошта. Поезії. Київ, 2018. С. 6-10.

Леся МУДРАК,
письменниця, громадська дівка, кандидат філологічних наук
Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка

цими слідами

хто ходив дорогою німоти
той відає значення зустрічі

quo vadis?

адже коли смієшся
то в порожній склянці
прокидається церковний хор

quo vadis?

питає господь
а я не знаю що йому відповісти
я би пішла у сад
де зміїні кубла зацвітають на ступнях
котрі куйовдять імлу
щоби потому
цими слідами
летіли на схід полохливі ластівки

перевтілення
ось що мені необхідно
щоби бігти босоніж
із вірною відповіддю в гортані

дім у степу

за нами йдуть соляні стовпи, псалми співають на сто ротів,
у тебе з ока скотився грім і переплавив сережку в джаз.
послухай, хлопчику, у степу така красива завмерла тінь,
що йди по небу чи по воді один і більше не проводжай
дівчаток зрощених із піску, як синіх пташечок чи жуків,
їх народили у теплий день, щоб настояти на молоці,
вони у дзбані жили собі та вийшли витримані й м'які,
неначе хліб, щоби зацвісти на спинах коників стрибунців.
ти з ними знався, бо кожна з них носила в грудях зозулин льон,
тримала хвою на язичку, а очі — в курячій сліпоті.
не проводжай, хай ідуть собі до батька, може, а ти його
іще не знаєш: він проміняв любов на зір польових кротів.
іди один. ти приносиш цвіль в'юнким дівчаткам, а кажеш — гра.
візьми ножі та повиріжай їм долі на трав'яних руках.

дідахе

снилось що сидітимемо
за одним столом
зрадник із кривдником
праведник із мучеником
будемо святкувати прощення

а той хто розілле на скатертину друге слово
скаже
браття зараз виростуть із хребта мого
ліси гостроверхі
кігті дерев торкатимуться ніг батька мого
а корені відділять хребці мої від плащаниці

браття ми скоро побачимось
але кожного разу я прощаюсь із вами
ніби помру все-таки

пам'ятайте що сліди центуріонів —
це розриті могили
наймолодший брате
навіщо прийшов слідами
які схожі на скривавлені паці
звірів що грів їх за пазухою
хоча вони вигризли лівом'яззя наскрізно

і тільки жінка котра напише все по-своєму
бо не знала любові інакшої за нерозділену

співала цю пісню ти її знаєш
цвіте терен цвіте терен —
а цвіт опадає

айва

в саду, біля дому, в якому вона жила,
росли абрикоси, здіймалась п'янка меліса,
і, досягнувши, гупала по землі айва,
зачіпаючи продовгувате лискуче листя,
крізь яке проглядалось небо, пухке і тістове:
зараз піде дощ — лови його через сито!
але стався град. у неї було дитинство,
а тепер лише беззахисність перед світом,

який розлетівся цеглою пам'яті повз
сіно некошених снів про минулу зиму.
на ній сарафан у смужку, мідне волосся
заплетене в колосок, взуті кеди сині
на босу ногу. матір із нею, батько, брат і
мала їхати бабуся, та у неї *не вийшло*.
вони намагалися щось із собою взяти,
а встигли — іконку із сумним Всевишнім.
вона тільки й мріє, що скоро кінець війни,
що затягнуться рідного міста наживи-кратери.
і лякається крапель дощу, гупання айви —
їй постійно здається, що це гранати.

страх несе повноводдям у малі полохливі сердечка.
тоді, коли зійде вода і пророк задихнеться в китовій
срібній утробі, ти щось віддаси? невідробне дещо,
наприклад, сховане до життя, знайдене вже потому?

скажи, коли знатимеш де початок, а де — завершення
шворки, яку плетеш повсякчас, пускаючи нею миро.
чим пожертвуєш? вийди, якщо ти зараз тут мешкаєш —
я тебе кличу із шаблезубого світу, ніби з пащі звіра.

зву тебе, зву з далекого саду, з близького двору,
звідси я — розділовий знак, охайна маленька цятка.
чую лише себе і нічого, що ти, можливо, говориш.
знайти би народження слова і вдачу перечитати.

прикмети не здійснюються, бо правда й кривда
поруч, постукавши по стільниці, спльовують тричі.
і поки ріка розкинула лапи на береги обидва,
скажи, як іти тепер, який далі хід, сестричко?

місто на воді

сонце буде солодким, ріки молочними,
озера прозорими, сни, як серця, гарячими.
ми будемо не боятись дивитися очі в очі,
нас будуть любити, якщо ми самі захочемо,
якщо нам не буде нудно, не буде лячно.

і літо нас теж полюбить, полюбить міцно,
бо цілуватимуть хвилі невзуті ноги,
а сонячні зайці — наші засмагли лица.
хтось нам кричатиме гучно: гей, зупиніться!
а ми не почуємо, бо літо тягуче й довге.

хай буде так, дійсно: дороги, мости і води.
і чайки, і хвилі, і вервечки голосні
ластівок над водою. гляди, виходить,
сонце, як жовто-лимонна і тепла содова,
де хмари гойдаються, начебто підвісні.

сонце розкрутиться деревішем тут — на мушлі
майже прозорій, надтріснутій, карамельній.
краще за нього грітиме наші душі
моря перегук, котрий щоразу дужчає,
щоб всістися птахом на вікнах чужих осель.

літо смачне — льодяник за видноколом —
наліпки хмар знімає — в них мало сенсу.
я вже не сумую. відтоді іще, відколи
враз зрозуміла, що все-таки все зникоме.
що все це — лише здається.

казка

сестро земле, мовчать волоокі зорі,
степ мовчить — тому ніхто не радіє,
аж допоки десь на землі не зойкнуть
перший син і налякана породілля.

аж допоки врешті не стане сіллю
полохлива жінка з гірського дому.
хтось розважливий знає про це й сивіє,
мій маленький братику полиновий.

голоси тремтливі, сліди пречисті,
словесами пропахли ми й зрозуміли
через що не видно плодів та листя,
бо так пам'ять росте — догори корінням.

хтось вдивляється в нас і у вус сміється,
але досі ніхто не дізнався хто там
висне кульчиком срібним навпроти серця,

хоч сердець ми не маємо більше, тобто
в нас колись їх вийняли й розкришили —
й нагорі пробачають тепер усе нам.
пам'ять шкіри — мала золота пташина —
чорні сни видзьобує з чорнозему.

пісня повітря

він сивою мовою пише птахам голоси,
він бачить Іуду та тридцять монет відчеканює.
тільки б не син був, — думає, — хоч би не син
от би була дочка.

із чого цей хрест, навіщо задумують злочин,
хто руки заламує та омиває страхами.
втрачаючи глузд, він довго і страшно регоче —
до страти звикає.

він ще сподівається, вірить, що знає не більше
за тих, хто у глину погруз, як у шкіру осінню
згнилого листя. світила дрижать на горищі
саме над сином.

пісня дощової води

ластівки мертві, де тіла глевка мілина
і сіль на піску, ніби розчакнута рана,
колись заспівають це море для Міріам
від Іоана.

іржавим цвяшком у шию вросте кипарис,
а сльози загуснуть до меду із крові та липи.
гірка течія тут, на обрис її подивись
та осліпни.
ця пісня — останне, що вимолив Іоан,
її не розчуєш у каменях серед людей, а
вже танець твій витік із горем зацвілих канав,
Саломее.

я відаю: буде біда, буде цар і пастух
за променем зникне, щоб хліб на вині розрізати,
аби пробачати птахам, що мовчать на льоту,
але зараз

вивітрюй сліди та пам'ять у вуха вшивай
із рукавів заплямованих на третину.
ластівки падають. ластівки знають, що я
скоро їтиму.

перші

ніч зміями завмирає в тонких яблуневих прожилках,
збігаються тіні перші на довгі дощі невикривлені,
і, як ліхтарі біля саду, стоять чоловік та жінка
і хтось, хто живе у листі, і хтось, хто усіх викриє.

ось зараз вони сміються, бо смерті не буде після,
а будуть любов і пам'ять, річок пересохлі русла.
мовчить чоловік, а жінка співає майбутню пісню
і довго потому плаче, бо говорити мусить

в той час, коли хтось незримий початок дає Синаю,
нашіптує потім сні їм про яблуню цю стару,
про того, хто шарудить в ній. тому вони засинають,
бо ще плоди не достигли для глиняних їхніх рук.

одрук

стільки минулих життів поснуло на темному старому горіщі,
та нічого не вдієш, бо жодне з них не вдалось забути:
тут давні листи — щоразу з дорослішим почерком, все щільнішим —
сточують свої паперові молочні зуби
об пам'яті проростання крізь піну останніх слів,
тому вони досі не дісталися пунктів призначення й адресатів
уже далеких. зусбіч злітаються щибети пташині та людські голоси,
але чуєш звук клавіш, бо друкуєш, друкуєш, аж розучуєшся писати.
із горища, ніби з гортані дому, слова вислизують, втрачають блиск,
нанизуються на грифель лискучий, як на шовкову нитку.
а ніхто не просить собі ці холодні чорні намиста,
що лишують виключно синці з подряпинами, сном наліті.

позбуватись спогадів — це нести переплетених їх на приморський камінь,
щоб вони, прокидаючись, перетворювались на сичання зміїне.
проте прямокутники жовті, чорнилом запечені та роками,
щодоночі над білою стелею клацають щелепами своїми.

ВІДЛІК

час зазвичай знаходиться на рівні сонячного сплетіння —
спробуй відчуї: терпкий — на слух, зате золотий — на дотик,
поки холодні пальці розкришують гладкі скляні намистини,
ділячи його зсередини порівну на спогади та скорботи,

вдихай його різкість, заговорюй, ніби з покинутим чоловіком.
це фантомний спомин, який вкорінився в тілі та взявся міцно,
як токсична фарба, що згодом злущиться з дерев'яних вікон,
але як вгадати що він переноситиме тривожно з місця на місце.

що він несе як не виноградну кісточку чи макове зерня,
котрі болем та соромом вміщуються в солодке духмяне коливо
і проростають чомусь крізь залатану спекою шкіру серпня,
щоб розпочатись наново і не закінчитися ніколи.

СВЯТКОВЕ МІСТО

хода твоя священна — кругова.
скажи, куди збираєшся сьогодні?
тут стільки тих, які завжди голодні
і тих, які біжать по головах.

як замінити місто Віфлеєм
на те, що ти живеш в моєму домі?
на те, що всі присутні і сторонні
не є

крім нас у нерозгаданості нас?
дисперсія відсутності і площа
пустелі виливається й полоще
кривавий наст.
на святість накладатимуть арешт,
ти німби розкидатимеш на гравій.
і ніби тихо, і ніхто не грає
бо ти не йдеш.

бо нерішучість у твоїй ході
і слів немає, та щоразу вище
переростає самотній вишкіл
у дім.

оріон

матір білизну розвішує у дворі,
тиша біліє, висне над містом цим.
ввечері вийдуть велети-косарі,
по самі груди тонучи в молоці,
по самі очі тонучи у степах
чорного неба. Господи, не забудь:
згине мисливець, випустивши собак
в осені тоскню та хутряну пітьму.
двір облітає листям, хрустить крохмаль
вживлений в точне сплетіння білизни та
матір вертається, ніби злітає з хмар
в гавань стару квартирного живота.
стільки сузір'їв, — каже, — проїла міль
в небі дірки — затягнуться навесні.
тільки би світла, що ледь досяга землі,
як і любові, вистачило на всіх.

три корені

горіх навпроти розбитого вікна
росте ще від мого дитинства
і нагадує вавилонську вежу
адже біля нього всі забувають
свою мову

це жилаве дерево із сильним корінням
розломило асфальт навколо себе
ми чули вночі
як тріскалось земне піднебіння

на ранок я мала порахувати
кількість оголених коренів
нараховала — три

це рівняння з багатьма невідомими
має три корені

думаєш можна було б спробувати
методом підстановки?

СЕВЕРИНЮК ВАЛЕНТИН МАТВІЙОВИЧ (нар. 1958 р.)



Валентин Матвійович Северинюк народився 24 вересня 1958 року в с. Видраниця Ратнівського району Волинської області. Шкільні роки пройшли у Жмеринці на Вінниччині. Закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор. Працює в Класичному приватному університеті (м. Запоріжжя).

Член Національної спілки письменників України з 2019 року. Лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені Григорія Сковороди Українського фонду культури.

Вірші почав писати В. Северинюк ще в школі. Вперше його поетичний твір — байку «Трутень і бджоли» — було надруковано в Жмеринській районній газеті «Нові горизонти» (1974). Згодом твори публікувалися в літературних часописах та альманахах. Автор видань із історії України, політології та інших суспільно-гуманітарних наук, зокрема «Тематичного словника популярних

українських прислів'їв та приказок з коментарями» (3-тє вид., 2014), історичної поеми «Україна козацька» (2015) та збірки поезій «Березовий сік» (2018).

На думку відомого літературознавця М. Ільницького, «Україна козацька» — поема-хроніка, поема-літопис. Твір багатопроблемний і гостросюжетний. Заслуга автора в тому, що він зумів створити багатобарвний, різнобічний, а тому живий і переконливий образ України козацької.

Сконденсовану основну думку історичної поеми містять епіграфи, подані до чотирьох частин твору, що є характерною ознакою як ліричних, так і епічних творів. Зокрема, у першій частині автор зазначає: «... Пролягли по Україні / путь-шляхи козацькі — / неширокі і негусто... / І маєтки панські / тільки злегка підсмалились; / «Білому Орлові» / ще літалось безпечно / у краї Дніпріві. / Правда, лячно до Порогів / стало підлітати, — / там бурлить, клекоче Січа — / ліпше не займати!». Уже в «Зачині» В. Северинюк констатує, що «сюжет поеми повністю побудовано на історичних фактах. Усі дійові особи і події реальні». Важливою ознакою правди є пам'ять народу, яка «увібралась в пісню-думу, у переказ». Автор лише «додав маленьку крихту — три-чотири рими, / а все інше — то устами / мовлене святими». Дійсно, у творі художня правда тісно переплетена з правдою історичною. В. Северинюк, як поет і науковець, на кожній сторінці художнього тексту наводить примітки — пояснює документальні факти, подає розлогі наукові коментарі, біографічні довідки тощо. Як зазначає М. Ільницький, «Така двоярусність не заважає сприйняттю поетичного ряду, а, навпаки, допомагає його глибше зрозуміти. Тут відбувається поєднання підкреслюваного ще ренесансними та бароковими поетиками, повчального та власне естетичного начал».

Автор вдався до унікального прийому: багато текстів документальних історичних джерел відтворено в поетичній формі — це, до прикладу, віршований переказ листів Івана Мазепи до Мотрі Кочубеївни, «Конституція» Пилипа Орлика 1710 р., антиукраїнські секретні укази цариці Анни Іоанівни, маніфест Катерини II 1775 р. про ліквідацію Запорозької Січі. Причому, і «укази», і «маніфест» заримовані російською мовою — нею також на сторінках поеми «промовляють» російські урядовці, зокрема Петро I.

Варто наголосити на тому, що письменник опанував мистецтво історичної панорами і хроніки, мистецтво оперування великою масою фактичного матеріалу. Авторська уява сягає часів польсько-литовського періоду, виникнення і становлення запорозького козацтва, Визвольної антипольської війни середини XVII століття, періоду Руїни, антимосковського спротиву на початку XVIII століття, боротьби за автономію і втрати гетьманської та січової державності через імперсько-шовіністичну політику царської Росії, останні сторінки історії запорозького козацтва тощо.

Прикметно, що коли йдеться про Запорозьку Січ, то В. Северинюк докладно зупиняється на генезисі козацтва, устрої, порядках, звичаях тощо. Наприклад, маємо у творі такий художній опис козацького обіду: «Усідавсь курінь за сирно / до «сластьон» козацьких / та й обідав тим, що малось, / порівну, по-братськи. / Іли локшину й тетерю, / зварену на квасі, / щербу, сир. До шарпанини / вельми були ласі. / Уминали соломаху, / хрін. Були в пошані / з часником (і неодмінно!) / галушки гречані, / бринза, мандрики і шпундри, / путря і загреби; / ще — кваша та мамалига, / м'ясо — все, що треба / до паленки й запіканки (пряної горілки), / варенухи, браги, пива, / меду і не тільки...». Продемонстроване подібне знання тогочасного одягу, зброї та іншого.

За допомогою інтертекстуальності в поемі відлунюються інші тексти — уривки з народних пісень, дум, героїчних балад, творів Т. Шевченка. Такі вкраплення виглядають не чужорідними елементами основного тексту, а органічними. Скажімо, у такому уривку: «... Залізник Максим із Низу, / з Січі-Запорожжя, / «виїжджав на Україну, / як пишина рожал! / Скликав війська сорок тисяч / в місті Жаботині, / обступили город Умань / в обідній годині» (виділення курсивом авторське — О.П.). Саме виділені слова взяті з народної історичної пісні «Максим козак Залізник» і органічно влетені в структуру тексту. Крім цього, досить часто у тексті історичної поеми автор послуговується прислів'ями, приказками, козацькими приповідками.

Відповідно до правди історичної у творі осмислено роль козацького ватажка Северина Наливайка, гетьманів Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, Івана Мазепи, кошових отаманів — Івана Сірка, Петра Калнишевського та багатьох інших. Образи справжніх діячів минулого змодельовано виразно, правдиво, без замовчування суперечливих моментів у їхніх біографіях. Автор не лише висвітлює історичні факти, а художньо моделює історичний погляд на життя: «Дорошенко й Марко Жмайло / гетьманство ділили — почергово з волі війська / булаву носили. / Не збігалися бажання / Низу і реєстру — / то єднались, то сварились... / Не було в «оркестру» / «партитури» й «диригента» / в унісон заграти, / щоб нарешті по-своєму / вдома (виділення курсивом авторське — О. П.) танцювати». Тож, синтезуючою для поеми є ідея незалежності України як за козацьких часів, так і в новій епісі/новому столітті. Активне функціонування фактів продемонстровано в епілозі, який має назву «Нащадки». Автор згадує «волю і насилля», «дух козацької свободи» за часів «батька» Махна, «різні уряди українські» (Центральну Раду, Гетьманат, Директорію), об'єднання двох республік «Заходу» і «Сходу» (УНР та ЗУНР), «Карпатську Січ» 1938 р. тощо.

У заключних рядках поеми В. Северинюк закликає «дорожити кожним словом! / Слово — не полова: / і добро, і лиходійство / проростають з слова» та висловлює сподівання на те, що «... пророцтво давнє / збудеться напевно! / Бо що давнє — те правдиве, / склалось недаремно: / Буде слава славна поміж козаками, / поміж друзями, / поміж рицарями, / поміж добримися молодцями».

«Україна козацька» В. Северинюка — це твір, у якому зливаються воедино епічні елементи (події, сюжети, характери) і ліричні (авторські переживання, ліричні відступи). «Поетична майстерність автора — філігранна» (З. Партико). У 2013 р. рукопис поеми було відзначено Міжнародною літературно-мистецькою премією імені Григорія Сковороди Українського фонду культури. Про мистецький рівень твору та його громадське визнання свідчать публікації О. Галича, М. Ільницького, З. Партика та інших.

Збірка поезій В. Северинюка «Березовий сік» складається з трьох циклів. Перший («Адамові діти») відкриває поетичний переказ біблійної оповіді про початок людської історії, названий досить

промовисто — «Про перших людей та добро і зло». Питання особистої відповідальності, морального вибору, спокути — головні ідеї твору. Людина має жити так, «щоб лихо не будить, / коли воно іще в колісці, / слабке й беззубе, тихо спить», щоб «до зір людська душа летіла, / любові прагнула й добра! / Був дух володарем для тіла, / а воля — розуму сестра!» У циклі наявні мотиви рідного дому, де «хатинонька в саду», а поряд з хатою — «мальви з м'ятою» («Мамин сад»); уславленого Запоріжжя, «де спочило горде серце / князя Святослава, / там на Січах зародилась / запорозька слава!» («Запорожжя»). У творі «Волошки у стиглому житі» з присвятою синові Глібу перед його повноліттям, автор закликає носити «у серці щодень / країну святих вишиванок / і ніжно-журливих пісень... / Будуймо, надійно будуймо / духовні собори свої!». У поезії «Адамові діти» В. Северинюк звертається із закликом до «роду людського», щоб «на прекрасній Землі, / на крапельці вічного світу», «з'єднатися, зріднитися в красі і добрі».

Характерні в цьому циклі ліричні портрети, присвячені Лесі Українці («Українко, що назвала-ся Лесею»), Катерині Білокур («Як я люблю шуми легесеньких вітрів»). Прикметно, що у збірці увага приділена відомим особистостям Запорізького краю — письменникам Любові Геньбі («Не може світ стояти без Любові...»), Пилипу Юрику («Придбентції»), науковцям Арнольду Сокульському («Світло»), Зиновію Партику («Дружне славослів'я»), книговидавцю Олександрю Лазутіну («Дике Поле»). В. Северинюк зумів побачити й наголосити на сутнісних рисах окремої особистості. Так, у Лесі Українки, «донечки ясної» — «кришталевий голос» і «висока поезія»; Любов Геньба — «вона сама — небес благословення», її слова «горять, як зорі вечорові, / срібляться, наче росяна трава!»; Пилип Юрик «творить гумор мудрими думками».

У поезії, присвяченій Любові Геньбі, автор майстерно обіграє назви збірок поетеси «Грушеве», «Іменем твоїм», «Паралель» тощо: «просила: «Повези мене в Красиве...» / «Душа іде на сповідь...», бо — душа! / Бо щастя, полохливе і мінливе, / без сповіді не варте і гроша. / «Обвітрені сувої половчанки...» / — надійні, щоб не вистудив Борей. / У неї серце лісової Мавки / і погляд-прижмур степових очей». Таку ж оригінальність спостерігаємо і в поезії, присвяченій Катерині Білокур, де використані рядки з листа майстрині: «Як я люблю шуми легесеньких вітрів...» / О панно Катре, як Ви те сказали! / Ви й мій сердечний настрій відгадали. / І хто б іще так видихнуть зумів: / «Як я люблю шуми легесеньких вітрів...» / Навзаєм і вони любили Вас, / і Ваші фарби, пензлі і полотна!...».

Ліричні мотиви в збірці перемежовані з філософськими роздумами: «Чи є у підступності міра? А втім — / на вагах не зважують зраду... / Не відає міри жадлива користь, / що дух видає іржею, / щодня та щоночі, мов тать, крадучись, / до мозку повзає змією» («Адамові діти»). Велика увага приділена СЛОВУ, яке «так хочеться почути, / правдиве, відкрите, не скуте / лукавою грою, не зле!» («Слово»). Лише зрідка слово у В. Северинюка «бездушне», «черстве», «лукаве», але здебільшого — «магічне СЛОВО натхненно-крилатої мови». Хоча і «важко повірити» в досконалість слова, але поет переконує, що запанує СЛОВО НОВЕ — «глибоке, криничне, первинне, / безгрішне, ні в чому не винне...» («Слово»).

Прочитуємо образ самого В. Северинюка: «безтурботного, наївного хлопчиська» («Меланхолія»), душа якого «така недосконала, бо надто довго, ледащиця, спала», однак жадає бути прийнятою «до гурту праведних сестер» хоча б «найменшою сестрою, послушницею тихою, простою...» («Оргбне, брате»). Чесне служіння поезії — можливий шлях до цього: «Займеться в грудях дивний щем — / і мов лечу! / Не грішми — римою-віршем / за все плачу: / за радість, правду і обман, / спокуту й гріх, / за пам'ять незагойних ран, / печаль і сміх...» («Календар»). У інших віршах також проступає відверто-емоційний стан поета, його бажання та устремління: «Не прагну я ні срібла-злата, / ні слави дурману, / прошу для щастя небагато — / крихтину талану. / Наснаги бачити і чути, / як вітер в листі спить, / життєві смисли осягнути / та в слові повторить» («Лебеді»).

У другому циклі («Любовні рими») висловлені найтонші нюанси інтимних почуттів. Йдеться про вірші: «Три ночі», «Ковток кохання», «Жартівниця-любов», «Сьогодні — найкоротша ніч...» та інші. Вдало передано невизначений стан закоханих: «І тільки — ти! І океан без меж / твоїх очей, усмішки і волосся!» («Невідворотність»), відтворено жіночу вроду, духовну красу: «Ти прекрасна, без жодних прикрас» («Біле полум'я»), «В неї вії із мрій, / В неї княже ім'я» («Я по світу ходив»).

Любовні вірші В. Северинюка іноді вражають незауваженим еротизмом («О скрипко, Мадонно!», «Дві любові»), іноді навпаки — стримані, з нотами розчарування й меланхолії («Згарище», «Діалог»). За допомогою традиційних художніх засобів, автор творить високопоетичні любовні рядки: «Не випивай мене до дна — / ковтком останнім не напитись. / Залиш краплину — і хтосьна: / ця ніч ще зможе повторитись <...> / Краплина вилетіть в ріку — / і ми до раю попливемо / і ніч сьогоднішню п'янку / усю, без залишку, доп'ємо» («Ковток кохання»).

Інтимно-пейзажна лірика представлена у третьому циклі — «Парасолі». Поет оспівує любов як найбільшу цінність життя в поєднанні з «шаленством осені» («Жовтнева осінь»), цвітом хризантем («Маленька осіння драма»), із «дощинками на щоках перестиглих вишень» («Про дощ і не тільки»), «порою яблук і груш» («Цілунок осені»), з «дзвінким вітерцем» («Піаністка»). У цьому аспекті, найкращі асоціації у поета пов'язані з осінньою порою.

У творчому світі В. Северинюка спостерігаємо тяжіння до високої культури поетичного слова. У збірці знаходимо чимало афоризмів, що підтверджують незаперечні істини: «Нема достоту тяжкої біди за неутво й моральне божевілля», «Бути нарівні із Богом не можна — / жити у духові треба щодень», «В користі/в зневірі любов не живе!», «Світ без любові — що хата порожня», «Бо там любові мало не буває, / де стук сердець гучніший за слова».

Для емоційно-експресивної лексики поета характерне творення як пестливих слів та звертань, так і словоповторень: «мама-матінко, люба ластівко», «вітре-вітроньку», «хмари-хмароньки», «зоре-зоренько», «доле-доленько», «роки-річечки, хоч на трішечки / бистрі хвилечки зупиніть» тощо.

Посилають експресивність і риторичні запитальні речення, як-от: «Невже дочиста спопелило нас / в жорсткій буденній круговерті, / що промінь віри нашої погас / в слова правдиві і відверті?», «Холодний усміх стали / у грації клинка — / чи більше в ній моралі, / ніж в клацанні курка?».

Поезія В. Северинюка самотутня, оригінальна, невід'ємна від любові до рідного краю.

Тв.: «Україна козацька»: історична поема. 2015; «Березовий сік»: поезії (2018).

Літ.: Галич О. Тяжіння до епопеї : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії». Рівне : Київський університет права НАН України, 2017. С. 15–18; Ільницький М. Поетичний літопис Козаччини. *Українська літературна газета*. 2017. № 20 (208). 6 жовтня; Партико З. Козацька «Іліада». *День*. 2015. № 3–4. 16–17 січня; Сокульський А. Україна козацька: філософія пізнання й естетика історичної поеми Валентина Северинюка. *Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Серія : Гуманітарні науки*. 2016. № 3/4 (46–47). С. 62–66.; Сюдюков І. Наша слава, наша трагедія. *День*. 2019. № 13–14. 24 січня.

Оксана ПРОЦЕНКО,
кандидат філологічних наук,
доцент Запорізького національного університету

УКРАЇНА КОЗАЦЬКА

(Історична поема, уривок)

<...> Канцелярія таємна
(хоч не дуже скоро)
почала чинити слідство.
Тільки їй на горе
непокірний Полуботок
так і не зізнався
у «провинах політичних».
А натомість взявся
захищати честь гетьманську
та козацьке право
на свободу, на *Отчизну*
і на власну славу!
Не злякався! — прямо в очі
став царю казати:
— *Не провину, а повинність*
гетьманську справляти
намагався я — як кожен
те робити має,
хто від імені народу
краєм управляє.
Піклуватися про нього —
справа неосудна!
Чом же ти її мордуєш,
кажеш, що «облудна»?
Государ, монарх, володар —
перший охоронець
для закону бути мусить!
Правди оборонець!
Ти плондруєш нашу землю
(також християнську!)
без жалю, мов бусурменську,
чи якусь поганську.
А за що? *За те, що ц а р с т в о*
н а ш н а р о д п і д с и л и в,
як воно лиш піднімалось...
І царі ходили
«під столами»? *А Росія*
від Польщі ховалась
і до грамоти шкільної
ледве долучалась?
Чи за те, що стільки шведам
наробили лиха —

ще до того, як героєм
 ти в Полтаву в'їхав?
 А тепер ти віддаєш нам
 «з л а я з а б л а г а я»?!
 Ні подяк, ні нагороди...
 Замість них встеляє
 наш народ мерців тілами
 «лінії», «канали»,
 у багнищах петербурзьких
 тисячі сконали.
 В Україні порядкують
 з лютістю тяжкою
 неписьменні урядовці,
 прислані тобою.
 При Хмельницькому Богдані
 козаки повстали
 і с а м і с в о ю с в о б о д у
 в Польщі відібрали.
 Д о б р о в і л ь н о віддалися
 під монаршу руку,
 то чому ж тепер нестерпну,
 невимовну муку
 наш народ терпіти мусить —
 кривди, глум, побори?
 Чи тепер ми вже не люди —
 а «рабы» і «воры»?..

Промовчав Петро... Що думав —
 нам того не взнати.
 Правда, кажуть, попрощатись
 в темні каземати
 до Полуботка приходив,
 коли той до смерті
 запрягав останніх коней,
 та казав, що вмерти
 не боїться! — НАД ЦАРЯМИ
 ЦАР обох розсудить:
 за гетьманське і за царське
 «по ділах» присудить.

Напророчив Полуботок:
 скоро вже й Петрові
 довелося одягнути
 убрання дубові <...>

СУРЖИК

(антиода)

Суржик, суржик... Терпнуть вуха!
Хто споганив нашу мову?
Наш духовний родовід!
Встань, Кобзарю, та послухай
це «незле і тихе слово»
і спали свій «Заповіт»!

Ми — оті «ненароженні»,
на котрих ти мав надію,
думав: «Кращі підростуть,
гартом лицарства натхненні!
Рідне Слово їм посію,
а вони врожай зберуть».

І вродило. І зібрали...
Править балом чужослів'я!
Покруч мовлення, байстрюк.
Гарно ж ми засмакували
чад московського весілля
під рюмашку і матюк.

Ще як звались «малороси»
і «наречієм» вважались.
Те колись було — пройшло...
Ні, панове! Ми і досі
«малоросами» zostались.
Били нас — не помогло.

Мало нам Січей розп'ятих?
Крові, що пролив Батурин?
Крут, ГУЛАГУ, Соловків?
Мало діток не зачатих
(може, геніїв культури!)
від розстріляних батьків?

Чи не досить українців,
що в степу під Іловайськом
вбиті «грандами» Кремля?
З-за «поребріка» чужинців,
з петербурзьким і алтайським
«говорком» на «...мать!» і «...ля!»?

33-й вже забули?
 А репресії «застою»?
 А російськомовний вал?
 Ми від нього мов послули...
 І спимо у купі гною,
 суржик тут — як ритуал!

Скільки треба ще продати
 честі, віри, територій
 під шансон, блатний мотив,
 щоб синдром «меньшого брата»
 (цей заразний лепрозорій)
 нас на волю відпустив?

Де? В Брюсселі? В Будапешті —
 вряд шикуються герої,
 щоб поправити нам зір?
 Щоб розвиднилось, нарешті,
 скільки пакостей накоїв
 міф «єдиний рускій мір».

Може, нам Берлін зарадить?
 Лондон вкупі із Парижем?
 Чи далекий Вашингтон
 геть задарма, дружби ради,
 в наші клепки міцно впише
 давній «*праведний закон*»?

Не лише формальні *lex*-и —
 про здобуту незалежність,
 що народ — це суверен...
 А духовні, вищі сенси!
 Волі гордої бентежність!
 Клич визвольницьких знамен!

Те — живе, непоясненне,
 про яке і слів бракує,
 серця дихання — чуття!
 Тихоплинне і вогненне,
 що шабельний дух гартує
 на грузьких шляхах життя!
 Родове кореневище!
 В час печалі і гіркоти —
 сила, щоб не впасти ниць!

Не впадимо, браття! Ми ще
не закінчили роботи,
не очистили криниць.

Наша пам'ять, наша совість,
наше славне стародення,
чисте слово, лет пісень!
До борні за них готовність —
ось де наше одкровення!
Наші справи на щодень!

І не ждімо Вашингтона —
він не зніме з нас окови,
про які казав Тарас.
Суд, покара, заборона
жал отруйних псевдомови
не утнуть — ніхто, крім нас!

ПАНІСТКА

Заграй мені, юна красуне, —
на *fortepiano* заграй!
Ввірвися у серце столунно,
любіві улий через край!

На кінчиках пальців пройдися,
торкаючись клавіш тугих,
дзвінким вітерцем пробіжися
по струнах моїх золотих!

По всіх моїх травнях і жовтнях,
по radoщах і по журах —
по всьому, що в суєтних жорнах
іще не зітерлось на прах.

Хай ніжності хвилі шовкові
затоплять земні береги
і вигнуть здивовано брови
античні премудрі боги!
Я в світі твоїм — перехожий,
між нами роки і роки...
На лебедя білого схожий
зап'ясток твоєї руки!

Ковзає небо
доріжками парку,
мокрими мітлами
згрібає листя.
Забуте вдягає
новеньку чумарку,
як ті, що ходили
цим парком
колись-то...

Довге волосся
вилискує ніччю,
тонка рукавичка
пальці не гріє,
нашіптує осінь
риму про вічне,
та слово у тому зізнатись
не сміє.

Очі за вії сховались
од вітру,
мов чорні перлини
у тіло молюска, —
про тайну космічного
їхнього світу
до мокрого листя
і вітру
молюся...

СИРОВАТКО ВІКТОРІЯ ЄВГЕНІЇВНА (нар. 1951 р.)



Сироватко Вікторія Євгеніївна народилася 30 травня 1951 року в Запоріжжі. Через бабусю Катерину Гаврилівну Клименко, у якої дівчинка часто гостювала, до неї пробився мовний генетичний код, а ще доля дарувала Вікторії зустріч з прекрасним викладачем української мови Гарієм Михайловичем Чирвою, який володів непересічним талантом помічати обдаровану молодь. Він і був першим редактором і порадиником початківки.

Після школи Вікторія три роки працювала робітницею на заводі напівпровідникових приладів і паралельно готувалася до вступу у інститут на музично-педагогічний факультет. Інститут Вікторія закінчила у 1978 році. Працювала у школі вихователем групи продовженого дня, вела літературну студію і сама росла як поетеса.

Поет починається зі світовідчуття, особливого стану свідомості. Перший вірш Вікторії Сироватко був надрукований у 1975 році в газеті «Комсомолец Запоріжжя». Цього ж року добірка її віршів побачила світ

у журналі «Прапор», а в 1976 — в часописі «Дніпро». Перша книжка «Зустріч» була видана у 1988 році, а друга — «Острів бажань» побачила світ у 1995-му.

У 1997 році молоду поетесу приймають до Національної Спілки письменників України, а в 1999 році «Літературна Україна» дає велику добірку її поезій і Іван Плющ говорить про зародження нового явища — «запорізької школи поезії». У 2000 році вона стала лауреатом премії ім. М. Нагнибіди.

Вікторія Сироватко — лірик за станом душі і поет за обдаруванням має свій неповторний стиль. Високий інтелектуальний заряд, майстерна техніка віршування і філософська мудрість вирізняють її поезії серед інших. У творчому доробку письменниці переважають ліричні поезії. Її твори пронизані почуттями і мотивами, які властиві світу жінки. Поетеса намагається художньо осягнути всю красу і складність людських взаємин, зокрема звеличити найліричніше почуття — кохання («Зима однієї ночі», «Процай, мое закохання дволикє», «Я ще тоді несправжньою була...»). Вірші сповнені найблагородніших почуттів, вони відверті і щирі водночас. Відчуття міри не зраджує автора, не дозволяє переступити межу, за якою — цинізм і натуралізм: «А я ще люблю тебе і досі, / Хоч відстанями стомлена хода, / Та все одно моїм надіям босим / Лоскоче ноги стежка молода» («А я ще люблю тебе і досі»).

Твори автора дають читачам втіху і насолоду, радість співпереживання. Тільки поетесам-жінкам дано гостро реагувати на найтонші порухи душі:

Складається враження, немов уся земля, уся природа зібралися у затишному куточку її душі і відбиваються у її поезії: «Пошию плаття з листолету / Фасоном довгого дощу, / Пори осінньої прикмети / По лиштві подаю пушу...» («Пошию плаття з листолету»).

Її творчості притаманний сплав ліризму й публіцистичності. В історичному музеї героїня вірша зустрічається з минулою епохою. Експонати музею, його тиша, спонукають її до глибоких роздумів про безупинний плін життя: «...І в кого це життя змогло навчитися / Гривасті ший вдіти в хомути / І силу кінську взять за одиницю? / Та хто від цього ненароком втік / І хто ще врятується — не знаю, / Бо й двері зачиняються за вами, / Неначе лото цвяхка батіг». («У музеї»).

Лірична героїня Вікторії Сироватко живе тим, що знає і відчуває авторка. Вона ніжна й чутлива людина, у її поезії звичайні людські переживання, які ніколи не втрачають чарів самодостатності і життєвої достовірності. Це буває у людей небайдужих і чутливих, які своїм серцем дослухаються до того, що відбувається у світі, їй вистачає тепла для всіх — дітей, рідних, друзів: *«Про вчинок свій не розповівши Музі, / Не врахувавши наміри і стать, / Мене планети вирішили друзям / За двох небитих битою віддати»*. («Друзям»).

Читаєш її твори і відчуваєш, як мелодійно бринить усіма барвами літо, ніби чуєш, як виграють на скрипках коники у траві, гомонить листя на осінніх деревах, шерехтить сніг під зимовим вітром, як дзвенять весняні струмки... Так може написати тільки той, хто добре розуміє природу, знає, що на нашій землі всі повинні жити. Та бездушне ставлення до неї в усьому світі призводить до зменшення, або повного знищення представників флори і фауни. У вірші «Бронзові журавлі», в якому йдеться про пам'ятник журавлям, встановлений у Баварії (там вони велика рідкість), тривожно звучить думка про те, що екологія природи діалектично пов'язана з екологією людської душі: *«Ми — люди, і не в пам'ятниках суть. / Жахливо, що на землю цю ніколи / Вони весну на крилах не несуть»*. («Бронзові журавлі»).

Особливе місце в її творчості займає тема материнства («Колискову співаю синам і онукам», «Колискова», «Донечці», «Спінтіле личко — квітка у росі», «Пісенька» та ін.: *«Наворожила я собі дитя, / Начаклувала очі сині-сині / І народила крихітного сина / З великої любові до життя»*). («Наворожила я собі дитя»).

Вікторія Сироватко завжди поміж людей, багато часу і енергії віддає вихованню молоді, своїй літературній зміні. Нові зустрічі, нові враження, яких так потребує письменницька душа, переливаються у вірші. Вікторію не залишає байдужою і війна на Сході України. Щедра на добро, чесна і відкрита у своїх думках і вчинках, вона живе активним громадським життям.

Всім серцем вболіває за долю українських військових і це знаходить відображення у її творчості. З волонтерами поетеса їздить до військовослужбовців Операції Об'єднаних Сил. У 2019 році вийшов з друку волонтерський настінний календар «Ніжні і непереможні», героїні якого — жінки-військовослужбовці 55-ї артилерійської бригади. На кожній сторінці календаря — вірші Вікторії Сироватко.

Поетеса має що сказати людям, а головне — хоче і вміє це зробити: *«Іще горши, іще мені болиш, / Так нелогічно я благаю знову: / Не допишишся, мій найкращий віри, / Не залишай мене, моя любове!»*(«Коли мене рядок підстереже...»).

Збірки поезії: «Зустріч» (1988); «Острів бажань» (1995); «По колу слова» (2002); «Вибране» (2005), «Віддам в хороші руки» (2017).

Література: Вікторія Євгенівна Сироватко *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. — С.388-408; Лютий Г. Сироватко Вікторія. *Письменники Запорізького краю*. Запоріжжя: Хортиця, 2002. С.421— 435; Лупинос, Г. Голос Вікторії Сироватко. *Запорізька літературна школа: фрагменти мозаїки* / Ганна Лупинос. Запоріжжя, 2017. — С.22-28;. *Хортиця*. — 2007. — № 4. — С. 39–40; Віхляев В. В. Поети-постшістдесятники Запорізького краю: [В т. ч. про В. Сироватко] / В. Віхляев, В. Северинюк. *Держава та регіони*. 2004. № 2. С.165-169; Корницький А. Не бійся в любові душу роздягти... *Запоріж. правда*. 1996. 13 груд.; Ласков М. Первая книга. *Индустр. Запорожье*. 1988. 7 авг.; Лиходід М. На жаль, найкраща строфа викреслена. *Запоріж. правда*. 1988. 24 черв.

Ганна НАГОРНА,
бібліограф відділу краєзнавства
обласної універсальної наукової бібліотеки
м. Запоріжжя

Там солов'ї найвищих теситур
І надчутлива озера мембрана,
А мальви Катерини Білокур
Із негативу проявляє ранок.

В кінці доріжки — соняха дашок,
На березі ще нічия прилука,
І цілий рай мальованих пташок
Без остраху злітаються на руки.

Там білий світ поділений на спектр,
Де кожен колір на своєму місці.
Всевишній розклад прохолод і спек,
Останній зойк і перший сміх в колиці.

Худенький місяць зіроньки пасе,
Чумацьким Шляхом походжає чинно...
І як же це уміщується все
Лише в єдинім слові — Україна.

Схиляєм коліна, від сліз наших слизько,
Серця розтинає і відчай, і гнів...
Це ми віддаємо небесному війську
Найкращих своїх українських синів.

Вони відлітають за вищі дзвіниці,
Замовлено більшає чорних мадон.
Сформовано зрадою підлих і нищих
З Небесної Сотні уже легіон.

Вже стільки віків у історії нашій
Безжально чавили і мову, й тіла.
Терпінням її переповнена чаша
Сльозами і кров'ю усіх залила.

Вже досить молитись не нашому богу —
Вкраїно, і мізки, і м'язи напруж!
По совісті йдуть протезовані ноги,
Щоб менше було ампутованих душ.

ПІАНІСТ МАЙДАНУ

Акорди Майстра не гоять рани,
А йдуть навшпиньки в мою весну.
Бо грає їй Піаніст Майдану
Свою Любов і свою війну.
Приспів: То forte, то ріано —
Радій, або журись...
Мелодії Майдану —
Ти їхній Піаніст.

Від чого очі печальні мружать
Такі притишені вояки? —
Щемливі звуки у кожную душу,
Як сльози, скапують із руки.
Приспів.
За Перемогою — Мир настане...
Та я до ранку вже не засну,
Бо грає знов Піаніст Майдану
Мою Любов і мою війну.
Приспів.

ГОЛУБИ

А воїни годують голубів...
Що тим птахам крім хліба й волі треба —
Незміряні простори голубі
І щоб громи не роздирали небо,

Нетимчасова тиша навкруги,
Долоня щедра стомленого друга...
У них нема несплачених боргів,
Є тільки завжди вільна злітна смуга.

Ні звань у них немає, ні імен —
Птахи звичайні у постійнім русі.
Немає в них розстріляних знамен,
Ні будд, ні магометів, ні ісусів.

Довіру легко пригостить з руки,
Якщо у тиші відпочити вдасться...
І голубів годують вояки,
Неначе з ними діляться причастям.

ПОДОРОЖ

Із осені потрапила у літо.
У не своє. Веселе і гаряче.
До незнайомих звичаїв і літер.
Доцем за мною Україна плаче.

По телефону схлипує дитинно,
Моєї втечі вибачить не хоче.
А тут Червоне море по коліна
Дощу із листопадової ночі.

А я блаженно ніжуся на пляжі,
Відігриваю зацікавлену душу.
Без виправдань, гріхів і макіяжу
Виходжу з моря на синайську сушу

І згадую своїх степів пастелі,
У шумі моря чую рідну тишу,
А вітер на папірусі пустелі
Мої рядки арабською напише.

На кілька днів відправлена у літо...
Та знов на Батьківщину медитую...
Ще ж треба так далеко залетіти,
Щоб зрозуміти, як її люблю я!

ФОТОАТЕЛЬЄ

Моїй матері Любові

У грудях серце б'ється лунко,
Душа і тіло підроста,
Тобі найпершим поцілунком
Ще не зволожено вуста.
Довірливе дитятко миле,
В якому ледь помітна стать...
Мов янгола крохмальні крила
Ці крильця платтячка летять.

Підстрибує весела кіска,
Що мама зранку заплела.
Вона іще надійно-близько,
Вона ще є, а не була.

Розчісує коротку гривку
І ніжно тупить до плеча.
Запам'ятовуй, фотоплівко,
Цю юну жінку і дівча.

Та серця стукіт все тихіше —
Важливість миті настає...
Це перший знімок, що залишить
З дитинства фотоательє.

Проявить негатив Любові,
А позитив лишить мені...
Ту фотопташку загадкову
Не раз побачиш уві сні.

...Янголику поправить крила
Фотограф сивий, наче Бог...
Дивлюсь на фото чорно-біле,
Де ми із мамою. Удвох.

ДЗВІН

«Ти відпочинь, а завтра повернись», —
Натомленого сонечка прошу я.
А сходинками піднятий увись
Дзвонар вечірнє небо ковалює.

Видзвонює легкий прозорий щем,
Який, неначе птах, у вирій лине
І накриває зоряним плащем
І душу, і верхівки тополіні.

Тут не питають паспортів і віз,
Чумацький Шлях не замикає брама...
Вмощуся зручно на Великий Віз,
Запряжений неспішними волами.

Очей в далеких мандрах не стулю,
Допоки день наступний не воскресне...
Ти ковалюй, дзвонаре, ковалюй
Дзвін чи дзвіночок у руках небесних.

МЕДИТАЦІЙНЕ

Ти мене сьогодні не пригадуй,
Не заходь у мрію і яву...
Я лежу на денці листопаду,
Мов листок, захований в траву.

І мені не холодно й не жарко
На межі між буде і було...
Ніби човник, одинока хмарка
Утопила в небесах весло.

І без нього, по небесній волі,
У медитування запливла...
А мені здається, що ніколи
Я у цьому світі не була.

Промовляю мантру, ніби вірша,
Дихання похитує траву.
Не стаю ні краща, ані гірша,
Просто тут і зараз я живу.

Ще пульсує хлорофіл у венах,
Промінь — на суміжному куті,
Тільки медитації у мене
Не зелені вже, а золоті.

Не тривож мою робінзонаду —
Я в собі самій шукаю суть...
Ти мене сьогодні не пригадуй,
Дай з собою трішечки побуть...

ЛИСТИ

Без тата ненароджене маля,
Із татовими орденами діти...
Знесилена, згвалтована земля
Ніяк не може миру народити.

Вона від болю і страху кричить,
Та так, що вуха закладає в Бога.
Удень перебувають і вночі
Криваві і виснажливі пологи.

Така важка та переможна путь.
Нема бійцям ні сну, ані покою.
Лише листи наївні бережуть,
Написані дитячою рукою.

Маленький біль, мов пальчика поріз,
І чистота нерівного рядочка —
Слова, що не читаються без сліз,
І янгол, намальований в куточку.

Щоб дзвін вже ні по кому не дзвонив,
І мир прийшов у кожне серце й хату.
Щоб татки поверталися з війни,
І щоб не треба їм було б писати.

ДЕНЬ ТИШІ

Ця тиша дня ще важча днів баталій.
Мовчи, народе. Слухай і мовчи,
В тобі говорять пращури повсталі
Мислителі, бійці і сівачі.

В тобі волає тиші день останній,
Надій мільйони і мільйони втрат.
Ти їх почув? Чи маєш сподівання,
Що це кіно відкрутиться назад?

Чи буде «завтра» у твоїй господі,
А в тому «завтра» вибір — день чи ніч?
Народе, чи ти став уже Народом,
Чи розбіжишся знову врізнобіч?

А тиша колисає думку хибну
І гострих слів наточує мечі...
Для розуму дня тиші не потрібно.
Мій розуме, благаю, не мовчи.

ПІЖМУРКИ

Томило сонце вишню молоду,
Гули джмелів настроєні альти.
У піжмурки ми грали у саду,
А ти ніяк не міг мене знайти.

Троянда затуляла тїнь мою,
І прикривало кущика крило.
Ті схованки дитячі у маю
Ще березуть зіщулене тепло.

А пошуки давалися взнаки —
Тебе сліпило небо весняне,
Не розумів пташині балачки,
Що викривали в прихистку мене.

І ти пробіг крізь мене, день і сад,
Неначе незворотна течія,
Щоб більше не вернутися назад
Й не визнати, що неловима я.

Ця згадка, наче бджілка золота,
Знов залетіла у зимові дні —
Тепер мої ховаються літа,
Прийшла пора жмуритися мені.

А осїнь днів і душ
Перетинає межі,
Просвічує думки
Рентгенами зоря.
Легкозаймистий сад
У кольорах пожежі
В жовтневому вогні
Горить і не згоря.

КУЛЯ

Був місяць, ніби срібна куля,
Ним Всесвіт вистрілив у нас.
«О пані Віко!» — Ви зітхнули,
Неначе видихнули час.

І не залишили в легенях
Ні слів, ні жовтня, ні тепла.
Мій любий, злий і добрий геній,
Я з Вами відьмою була.

Усі порушивши закони —
На двох — єдине се ля ві.
Ми хукали на скло віконне,
Щоб зрозуміти: чи живі?

Для Вас розчісувала коси
Своїм магічним гребінцем,
А Ви впускали в душу осінь
І не каралися за це.

Були щасливі напропале,
Ручний годинник муркотів
І сни навколішки ставали,
Щоби торкнутись наших тіл.

Ніким не рахувались миті,
Ще цілий жовтень до зорі...
Мертвецьки спали, наче вбиті
Отою кулею згори...

КАКТУС

От не інакше — на удачу,
Коли я в літо йшла зрання —
Цвіла душа жовто-гаряча
Маленького кактусеня.

В цій справі я у ролі свідка,
Тож вам засвідчую про це,
Що то була тендітна квітка
З відкритим вранішнім лицем.

Комусь, мабуть, цього не видно —
Така історія проста.
Розквітла одноденна квітка —
Свята наївна простота.

Життя обмеженого строку,
Немов запалена свіча,
Але воно таке глибоке
Немає й миті на печаль.

Природа, та іще майстриня —
Для кожного свій строк і путь...

І кожен день такий єдиний,
Якого вже не повернуть.

УЖГОРОД

Мов зорею просякнуте
Міста стомлене тіло...
Це на Ужгород сакури,
Як фламінго, злетілись.

Пелюстками закидані,
Мов по щастю ідемо.
Наче сонячне видиво —
Райських яблунь едеми.

Ми, як діти, радіємо
В зачарованім колі,
Зазираєм надіями
В чисті личка магнолій.

Дефілюємо паннами...
Наче Фата-Моргана —
І дерева тюльпанові,
І рожеві каштани.

І дивитися хочеться,
Не складаючи ціни,
На трояндові почесті
І каскади гліциній.

Ми приїдемо заново...
Очі й подих бентежать
Цього міста весняного
Фантастичні одежі.

ВІРТУАЛЬНЕ

Тобі — ютубиться, мені — фейсбучиться,
Смаки і настрої міняє час.
Нас не поєднує знайома вулиця,
Будинок затишний чека не нас.
Його вже куплено і перепродано
Разом з комодами надій і мрій.
Блукають протяги крутими сходами,
І не підходить ключ ні твій, ні мій.

Там залишилися свята у келихах,
В трюмо потроєні щасливі дні.
І саду пахощі, і вітру шелехи,
Що дарувалися тобі й мені.

Що з нами сталося? І що залишено
В саду, що ліниться для нас цвісти?..
По серцю кожного проходить тріщина
І Ми розділені на Я і Ти.

Це нерозумний жарт, або наврочив хтось,
Що не спілкуємось ми тет-а-тет?..
Щоб не мовчалося і не самотнилось —
Достатньо вимкнути наш інтернет.

ДОЩ

Ці перші крапельки дощу,
Немов небес таємне Морзе...
А я римовано прощу
Тебе за італійську прозу.

Щоб ти зайшов в кафешний зал
І обійняв мене за плечі,
І знов закохано сказав —
«Buongiorno» і «arivederci».

Нам вистачало б спільних рим
Під літнє вранішнє staccato...
А ти — не полишаєш Рим,
А я — втомилася чекати.

Складаю спомини в архів
І від дощу ховаю душу,
Щоб ритми італійських слів
Знов українськими порушить.

У акварельному вікні
Тебе побачу, як оману...
Бо дощ накрапає мені
Далекі ритми italiano.

ЦУКОР

Ти, знаю, впевнений, авжеж,
Що я в душі іще дитина...
Повільно цукор покладеш
У філіжанку кофеїну.
І скажеш, що любов моя
Вподіблена примхливій панні,
Що дуже пізня в тебе я,
А ти у мене дуже ранній.
Тут арифметика проста,
Коли любов — лише неволя,
То треба з чистого листа
Писать окремо наші долі.

І стануть сутінки чужі,
І затісні святкові шати,
І буде гірко на душі
Від кави, що не розмішав ти.

СОМЕЛЬЄ

Напилися весняних трунків ми,
Й дощик, певно, сто грам¹ налле...
Дегустуй мене поцілунками,
Мій досвідчений сомельє.

І розклавши мене на атоми,
Аж до істини, аж за край, —
Насолоджуйся ароматами,
Тільки поспіхом не ковтай.
Я залишуся, мов оскомина,
Зап'явивши твої світи,
Щоби напівсолодким спомином
Знов по венах твоїх текти.

Обдарую медами-винами —
На похмілля лишу за так
У моему букеті винному
Нерозгаданий післясмак.

¹ сто грам (розм.) — сто грамів

СТАДНІЧЕНКО ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА (нар. 1969 р.)



Стадніченко Ольга Олександрівна народилась 06 червня 1969 року в селищі Балабине Запорізького району Запорізької області. Закінчила загальноосвітню середню школу з золотою медаллю. Ще в шкільні роки відвідувала літературну студію, була неодноразовим учасником обласних та всеукраїнських семінарів літературно-обдарованих учнів. Друкувалася в обласній пресі.

1991 року Стадніченко Ольга закінчила філологічний факультет Запорізького національного (тоді — державного) університету з відзнакою. З 1991 року працює в Запорізькому національному університеті. Закінчила аспірантуру зі спеціальності 10.01.01 — «українська література» та 1999 року захистила кандидатську дисертацію на тему «Творчість Петра Ребра в контексті розвитку української літератури 50-90-х років ХХ століття», яка була одною з перших, присвячених дослідженню творчості регіонального письменника. Кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Запорізького національного університету.

Член Національної спілки письменників України з 2016 р., Національної спілки краєзнавців України з 2017 р., Національної спілки журналістів України з 2018 р., заступник голови Запорізької організації Національної спілки письменників України (з 2018 р.).

Ольга Стадніченко — літературознавець і критик. У її творчому доробку понад 150 публікацій, нарисів, літературно-критичних статей, присвячених дослідженню сучасного українського літературного процесу, зокрема більше 50 статей про творчість письменників Запорізького краю. Серед них монографії «Творчість Пера Ребра» (2002), «Олександр Стешенко (літературний портрет)» (2008) у співавторстві, «Петро Ребро: літературний портрет» (2012), «У свічаді слова: література, письменник, час: вибрані статті» (2018) та ін.

Стадніченко О. досліджує актуальні проблеми сучасного літературного процесу, проблеми відродження української мови як найважливішого чинника націєтворення; виступає з науковими та публіцистичними статтями, рецензіями у всеукраїнських та обласних виданнях, зокрема журналах «Дніпро», «Універсум», «Чорний Яр», газетах «Літературна Україна», «Слово Просвіти», «Хортиця» та ін.

В обласних та всеукраїнських літературно-художніх виданнях є автором публікацій із питань літературного краєзнавства та літературної критики, займається популяризацією творчості письменників Запорізького краю, організовує творчі зустрічі та літературні вечори. У Запорізькій області — провідний фахівець із літературного краєзнавства.

Ольга і Стадніченко — упорядник та літературний редактор низки книг, зокрема «Співець Запорізького краю: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції «Літературне Запоріжжя: постаті, пошуки, проблеми», присвяченої 75-річчю відомого українського письменника, громадського і культурного діяча, кошового «Веселі Січі» Петра Павловича Ребра (26-27 квітня 2007 р.). Запоріжжя : Дніпровський металург, 2007. 560 с., «Національна книга пам'яті жертв Голодомору в Україні 1932-1933 рр.». Запоріжжя : Дике Поле, 2008. 1100 с., «Голодомор 1932-1933: запорізь-

кий вимір». Запоріжжя : Просвіта, 2008. 320 с. «Запорізький рахунок Великій війні 1939-1945» / наук. ред. Ф.Г. Турченко. Запоріжжя : Просвіта, 2013. 416 с.

У 2018 р. велика робота була проведена Стадніченко О. як упорядника і літературного редактора книги «Письменники Запорізького краю: антологія творів кінця ХХ-ХХІ століть», яка розрахована як на школярів, так і на дорослих читачів та стала навчальним посібником для викладачів, студентів, учителів і учнів при вивченні літератури рідного краю.

Публікації Стадніченко О. можна умовно поділити на кілька груп. Перша — літературно-критичні, наукові статті про світоглядні позиції, життєвий та творчий шлях письменника і громадського діяча П. Ребра. У монографії «Петро Ребро: літературний портрет» всебічно і ґрунтовно досліджено тематичні домінанти й жанрово-стильова специфіка ліричних (козацькі жарти, поезії для дітей і про дітей), епічних (художньо-документальна проза «Грім під Запоріжжям», «Нижна сталь», «Філат Гусениця») та ліро-епічних (драматичні поеми «Любов сильних», «Заграва над Хортицею») творів митця. Не залишився поза увагою Стадніченко О. різноплановий жанровий діапазон літературної критики П. Ребра — літературно-критичні статті, відгуки, рецензії, ювілейні статті, передмови, огляди, есе тощо, у яких «професійна обґрунтованість оцінки поєднується з метафоричністю, образністю, барвистою, вишуканою мовою, з літературними типологічними зіставленнями й ремінісценціями».

Другу групу складають літературно-критичні статті присвячені окремим постатям Запорізького краю чи то загалом літературному процесу на Запоріжжі. Опубліковано низку нарисів, есе, рецензій про літературознавця і критика І. Купріянова, композитора і співака А. Сердюка, письменників О.Абліцова, Л. Геньбу, Г. Лютого, П. Омеляненка, А. Рекубрацького, О.Стешенка, М.Білокопитова, В.Чубенка та ін. Вичерпно і об'єктивно проаналізовано поезії запорізьких письменників, осмислено таємниці художнього почерку, визначено етапи творчого зростання та внесок кожного у розвиток регіональної духовної культури. Джерела формування світогляду і світосприймання, грані таланту запорізького поета О. Стешенка розкрито у монографії «Олександр Стешенко (літературний портрет)» у співавторстві з Хом'як Т.

У статті «Літературне Запоріжжя в контексті українського літературного процесу» осмислено історичну значимість поезій запорізьких літераторів, які «несхибно проповідували вірність своєму рідному краю, рідній мові, вклонялися подвигу батьків, відкривали нові сторінки в історії козащини ... у своєму поетичному варіанті» — О. Абліцов, М. Лиходід, Г. Літневський, М. Лиходід, Г. Лютий, О. Стешенко, А. Рекубрацький, О. Шостак.

Увага Стадніченко О. зосереджена і на огляді творчого доробку українських письменників, членів Національної Спілки письменників України, які народилися на Запоріжжі чи починали свій творчий шлях у запорізькому регіоні — М. Брацило, П. Вольвач, В. Діденко, Р. Іванченко, М. Нагнибіда, Д. Міщенко та ін. Досить високо статтю О. Стадніченко про А. Сердюка оцінив Д. Павличко у книзі «Спогади» (Т.4, 2018).

Третя група публікацій — наукові статті, присвячені вивченню історії вітчизняного літературного процесу ХХ та ХХІ століть. Як історика літератури Стадніченко О. цікавить творчість М. Куліша, В. Підмогильного, О. Довженка, Л. Костенко, Ю. Винничука, Л. Голоти, В. Шкляра та інших.

Варто виокремити публікації, у яких досліджено концепцію національної ідеї, категорію духовного, проблеми розвитку української державності, збереження культурно-історичної спадщини, порушені українськими письменниками П. Загребельним, Л. Костенко, О. Гончарем, Д. Павличком у публіцистиці.

Інша група публікацій — це наукові статті у яких увага О. Стадніченко зосереджена на літературі документа й факту — мемуаристиці, зокрема таких різновидах мемуарного жанру, як спога-

ди, щоденник, епістолярій. У авторській обсервації інтерпретація української історії ХХ століття у «Спогадах» Д. Павличка, «Приватному щоденнику. Майдан. Війна...» М. Матіос; художній час і простір у мемуарах «Благослови, душе моя, Господа...» Р. Іваничука.

Детально і вичерпно досліджено риси щоденників («Приватний щоденник. Майдан. Війна...» М. Матіос, «Лінія життя» Л. Танюка) — суб'єктивність, ретроспективність, документальність, наявність двох часових площин, відсутність одного часового виміру, уривчастість, фрагментарність, відносна регулярність записів, інколи обірваність, незавершеність думки.

Не залишилася поза увагою дослідниці табірна проза — спогади політ'язнів, людей, які пережили катаклізми сталінсько-тоталітарної доби. Зокрема, розглянуто ідейно-тематичні та жанрово-стильові особливості автобіографічно-мемуарної книги Є. Іваничука «Холодне небо Півночі». Авторці вдалося «визначити еволюцію світоглядних переконань та позицій письменника, шлях до національної та громадянської ідентифікації і самоусвідомлення, життєвий, суспільний та естетичний ідеали, а також їхній зв'язок із громадською діяльністю».

Не менш цікавим є дослідження особливостей рецепції постаті Т. Шевченка та автопортрету покоління шістдесятників у українській мемуаристиці кінця ХХ — початку ХХІ століття (І. Дзюба «Спогади і роздуми на фінішній прямій», Л. Танюк «Лінія життя», Л. Кореневич «Як по струні безодню...», М. Коцюбинська «Книга споминів»), як і осмислення рецепції образу О. Гончара у спогадах та епістолярії запоріжців П. Ребра, О. Михайлюти, В. Чабаненка.

З 2014 р. О. Стадніченко є одним із організаторів Всеукраїнського конкурсу молоді української поезії та української авторської пісні «Хортицькі дзвони» ім. Марини Брацило, який традиційно проходить у двох номінаціях: «Поезія» й «Авторська пісня».

Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2008) за відродження української мови в Запорізькому краї, орденом «За заслуги перед Запорізьким краєм» (2018). У 2016 році стала лауреатом обласної літературно-мистецької премії ім. Петра Ребра в номінації «Літературознавчі й публіцистичні праці про П. Ребра».

Тв.: «Творчість Пера Ребра : монографія». Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 200 с., «Олександр Стешенко (літературний портрет)». Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 67 с. / у співавторстві з Хом'як Т.В., «Петро Ребро : літературний портрет». Запоріжжя, 2012, 118 с., «У свічаді слова: література, письменник, час: вибрані статті», Запоріжжя : Дике Поле, 2017. 182 с.

Літ.: Ольга Олександрівна Стадніченко. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С.409-422; Муха О. Філологічний факультет: традиції, інновації, пошук: (бесіда з зав. кафедри українознавства, к.філол.н., доцентом Стадніченко О.О.). *Запороз. Січ.* 2014. 5 лип. (№137). С.4; Стадніченко Ольга Олександрівна [Електронний ресурс]. *Славетні запоріжці.* — Режим доступу до статті: http://sites.edu.ua/news_details/news_id=7141&lang=ukr; Стадніченко О.О. *Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя на 2019 рік: календар і короткі довідки з бібліографічними списками.* Запоріжжя: Статус, 2018. С.215-220.

Оксана ПРОЦЕНКО,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Запорізького національного університету

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК РИСА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕМУАРИСТИКИ

(на прикладі книги «Спогади» Дмитра Павличка)

Інтертекстуальність на сьогодні стала одним із актуальних напрямів наукових досліджень у літературознавстві. З точки зору проявів інтертекстуальності нині вивчається проза, поезія, навіть фольклор. Все більше уваги дослідників привертає ця проблема у вивченні документальної літератури, зокрема в мемуарознавстві. Стало актуальним висвітлення інтертекстуальних зв'язків у мемуарних творах, які часто є особистісного характеру і висвітлюють взаємини конкретної особи зі своїм вузьким і широким оточенням, а, значить, наявність ознак інтертекстуальності є досить розповсюдженою.

Інтертекстуальність є однією з невід'ємних рис нефікційної літератури, оскільки автори мемуарних творів прагнуть максимально суб'єктивувати чиєсь мовлення, наблизити його до особистісного, навести чиєсь цитати, часто навіть упізнавані, які надають цьому тексту автентичності.

На думку О. Рарицького, «Інтертекстуальні вияви притаманні всім без винятку жанровим різновидам художньо-документальної прози, але найактивніше виявляються ознаки міжтекстової взаємодії в мемуаристиці (романах, повістях, збірниках, есе та нарисах), епістолярії, усній оповіді. Варто наголосити, що якраз чужорідні цитатні вкраплення вживаються в щоденниковий, автобіографічний, записниковий, некрологічний дискурси, адаптуються й повноцінно функціонують у ньому як метажанрові конструкти. З погляду теорії інтертекстуальності, саме цитата стає «емблематичною фігурою» нефікційного архетексту, водночас засвідчуючи «нульовий рівень інтертекстуальності», оскільки здебільшого зразу розширює своє походження» [1, 302].

Літературознавець А. Ткаченко зауважував, що «різні ступені» залучення попередніх текстів до власного: парафраз(а), ремінісценція, образна аналогія, стилізація, травестія, пародіювання, запозичення, переробка, творчість за мотивами, наслідування, цитатія, аплікація, трансплантація, колаж... Деякі з цих понять у чомусь взаємонакладаються, до того ж і витлумачують їх по-різному. Але так чи інакше вони входять до ширших понять міжлітературної та інтертекстуальної взаємодії і не розглядаються у традиційних поетиках як стилістичні чи риторичні фігури» [3, 292].

Стаття присвячена дослідженню «Спогадів» Д. Павличка як зразка мемуарної літератури початку ХХІ століття. Актуальність цієї статті зумовлена посиленою увагою науковців кінця ХХ — поч. ХХІ ст. до літератури non-fiction, а також поглибленим інтересом до поетики відтворення в ній образів доби — особливо суперечливого ХХ століття, реальних постатей, зокрема письменників і державних діячів, історії, на тлі якої все відбувалося і заручником якої були дійові особи спогадів і сам автор зокрема.

Як приклад таких мемуарів можна назвати «Спогади» відомого українського письменника, громадського діяча, людини, молодість якої припала на одну з найдинамічніших, але й найтрагічніших періодів нашої історії Дмитра Павличка.

У спогадах Д. Павличка досить розповсюдженим прийомом є часте залучення чужого тексту в авторський, що може свідчити про спільність поглядів передавача авторської мови з її автором. Найчастіше зустрічаємо мандрівні цитати, тобто ті, які переходять з одного твору в інший і стають упізнаваними. Наприклад, розповідаючи про своє ставлення в дитинстві до творів Т. Шевченка, автор називає відомі твори з відомим змістом і цим уже викликає

у читача розуміння того, що до Т. Шевченка було в народі шанобливе ставлення: «Читаючи «І мертвим, і живим...», я бачив слюзи в материнських очах, і вони казали мені, що я торкаюся Шевченковими словами до чогось болящого в її душі. Того болящого духу України я тоді не розумів, але сприймав його почуттями як щось найдорожче для матері, значить, і для мене» [2, 14]. Д. Павличко часто згадує епізод, пов'язаний з тим, як він у Народному домі в Стопчатові брав участь у концерті до дня народження Шевченка: «Тоді я, шестилітній, декламував «До Основ'яненка» і «Заповіт» — то був перший мій виступ зі сцени. Коли концерт закінчився, народ встав і заспівав «Ще не вмерла Україна». Я чув, як організатори свята стривожено перемовлялися: «Що буде? В залі — жандарм, а зал співає заборонену пісню!» Але жандарм стояв у дверях, приклавши два пальці до дашка свого кашкета, віддаючи честь державній українській пісні» [2, 22].

У спогадовому нарисі «Андрій Малишко у незгоді з радянським режимом» Д. Павличко теж використовує цитування на підтвердження своїх слів: «« Запорожці» Малишка і пізніші його твори на історичну тему заперечували антиукраїнську тезу, що її яскраво визначив Едуард Багрицький в «Думі про Опанаса»: «Раньше шли мы в запорожцы, а теперь в бандиты!»» [2, 96]. Здається, роль цитати тут є визначальною. Так само, як і в описі сили Малишкового слова: «Отак у нашу свідомість повертаються рядки, які ми знали ще в школі, але потім призабули їх, повертаються, щоб схвилювати душу і показати, яка широчінь і невичерпність у простих словах: «Україно моя, мені в світі нічого не треба, / Тільки б голос твій чути і ніжність твою берегти»» [2, 95].

Ці приклади можна віднести до аплікативних форм цитатної інтертекстуальності, яка досить часто вживається у мемуарному творі. Трапляються випадки, коли в цю структуру заводяться художні твори автора або того, про кого він пише, чужі, але відомі твори, вірші-присвяти, або цитати з промов чи творів власне об'єкта зображення. Як правило, автор не старається приховати чужорідність походження окремих епізодів.

Нарис «Століття Андрія Малишка» Д. Павличко закінчує віршем-присвятою поету «Голос Андрія Малишка», епіграфом до якого бере вже згадані рядки, щоб за цими ж мотивами і зі своєрідним кільцевим обрамленням закінчити цю присвяту, використавши аплікацію: «Мить свободи була, Україна вставала з могили, / І будив я його: «Піднімайся, Андрію, пора! / Рідним словом своїм помосковщені заговорили / Люди, села, міста, твої землі обабіч Дніпра.[...] Дух болящий, Андрій, він не дивиться тоскно із неба, / Він, забутий, десь тут в самім серці святої глоти. / Де ж ти є? Озовись! Мені в світі нічого не треба, / Тільки б голос твій чути і ніжність твою берегти» [2, 109-110]. У цих рядках якраз і простежується подвійна аплікативна цитатія.

Часто для самохарактеристики певної особистості, про яку пише, Д. Павличко наводить її цитату, яка досить влучно характеризує її. Наприклад, у нарисі про А. Малишка автор, розповідаючи про його виступ у Львові в 1960-х роках, подає точну цитату з його слів: «Я був у рядах Червоної Армії, яка визволяла Галичину 1939 року від панської Польщі. Я чув тоді у Львові українську мову. Я приїхав сьогодні до вас, пройшов вулицями Львова — і не почув української мови. Куди поділася наша мова, куди поділися люди у виштитих сорочках, куди поділися українські написи на львівських будинках, куди зник Львів Франка? Де ваша совість, дорогі галичани! Раби, навіщо я вас визволяв?!» [2, 98]. Цей прийом може розглядатися як трансплантація чужого тексту в авторський контекст з метою підсилення його думки і надання правдоподібності. Особливо це доречно, коли пере-

повідаяються гострі, суперечливі моменти, то краще їх підсилювали елементами інтертекстуальності. Створюється співприсутність, паралельне співіснування і прочитання цього тексту і перенесення читача у віртуальний світ, згаданий автором спогадів.

Далі Д. Павличко згадує, що після описаного епізоду його разом із Малишком викликали до ЦК КПУ за чимось доносом. Андрій Скаба досить гнівно поставився до такої виходки шанованих поетів. І знову для підсилення його слів автор наводить красномовну цитату: «*Ми таких Малишків і Павличків наробимо стільки скільки нам треба. Великий поет? Ви й про себе так думаєте. Знаю! Ось ми зніmemo з Малишка депутатський значок, а тоді побачимо, де подінеться великий поет!!*»[...] Малишко повторював цю фразу і сміявся, але не очима, а тільки устами й голосом, а в очах світив огонь розгніваності й неприборканості, зневаги до партійного чинуші»[3, 100]. Як вказує автор, Скаба таки виконав свою обіцянку. Малишка не було в списку кандидатів на наступних виборах до Верховної Ради УРСР. Малишка виключили зі списків радянської номенклатури, яку обслуговувала перша поліклініка Міністерства охорони здоров'я УРСР. Далі Д. Павличко дає критичну оцінку ситуації: «Його, як він сам казав, за вухо, ніби бездарного й бешкетливого учня, вивели зі школи, тобто викреслили його творчість зі шкільних підручників для десятого класу. [...] Малишко був занадто амбітним, щоб перенести перебування на обочині суспільного життя. Він змушений був померти в розквіті свого таланту, будучи розтоптанним системою, яку він славив і яку ненавидів...»[2, 100].

А причину ненависті Малишка до системи автор спогадів теж ілюструє за допомогою трансплантації його ж слів: «Мене, — говорив мені Малишко, — маленького, взяла мати в Москву, щоб іти до Голови Президії Верховної Ради СРСР Калініна просити помилування для брата Петра. Ми стали на коліна на Красній площі. Ми пройшли по базальті аж до приймальні Калініна навколінки. Кров текла в наших слідах. Калінін нас не прийняв. Брата розстріляли...»[2, 101]. Ця пронизлива і принизлива цитата пояснює багато чого з того, чому Малишко так ставився до тодішньої влади, оскільки на власному прикладі знав «трагедію винищеної голодоморами й розстрілами української нації, недаремно він так горнувся до Остапа Вишні та Максима Рильського, які чудом були врятовані від сталінської людовбивчої машини, до Олександра Довженка, який так само, як Андрій Самійлович, відкривав час од часу своє справжнє обличчя українського патріота»[2, 100].

У цій книзі на передньому плані, ясна річ, образ автора: його емоції й переживання, злети і падіння, успіхи й невдачі, плани і реальність, друзі й недруги, здійснене і нездійснене — і все це крізь призму історії та її впливу на особистість. Завершує книгу емоційне зізнання: «На початку свого шляху не був я та й не міг бути таким, як нині. Але ця моя збірка каже мені, що спочатку я, бувши, може, трохи гіршим, а, може, й кращим, як нині, — був, одначе, самим собою. Як і нині» [2, 483].

Для «Спогадів» Д. Павличка характерні основні риси мемуарної літератури: наявність екзистенційної проблематики, сповідальність, яка зумовлює особливий настрій мемуарів, суб'єктивність, «кінематографічність», специфічний спогадовий потік свідомості, рельєфність, наявність яскравих епізодів, портретних характеристик, ремінісценцій, аналіз подій, які довелося пережити, з поглядом сьогоднішня, традиційність викладу думок і т.д.

Спогади Д. Павличка — про його життя та життя багатьох людей, з якими зводила доля, не тільки про великих і видатних, а й про невідомих і безіменних. Саме тому вони і є яскравим прикладом панорамності й масштабності, яка досягається завдяки присутності

поряд з образом автора багатьох людей, які так чи інакше до нього причетні. А оскільки сам автор є людиною неординарною і високоінтелектуальною, то у своїх власних судженнях чи переосмисленнях якихось подій особистісного чи суспільного характеру він опирається на думки, цитати відомих людей, які так чи інакше з'ясовують ситуацію. Саме тоді його спогади перетворюються на метатекст з елементами інтертекстуальних знаків — цитат, ремінісценцій, алюзій, мотивів та ін.

Після розгляду окремих, найбільш яскравих, прикладів інтертекстуальності в книзі спогадів Д. Павличка зазначимо, що цей твір, на наш погляд, можна вважати метатекстом із проявами інтертекстуальних знаків — цитат, ремінісценцій, алюзій, мотивів та ін. У ньому відчувається постійна співприсутність багатьох «чужих слів», мотивів з творів як української, так і світової літератури (це завдяки глибокій ерудованості автора), заголовків творів, які виконують роль алюзій і розширюють літературно-мистецький та суспільно-політичний простір, на фоні якого відбуваються описувані події.

Завдяки такій інтертекстуальній насиченості цей твір спонукає читача не просто до його прочитання, а до аналізу прочитаного, зіставлення з уже відомим раніше, до бажання з'ясувати окремі деталі, оскільки він є не просто особистісного характеру, а аналітико-мемуарним осмисленням життя одного покоління з усіма його позитивами, больовими точками, тріумфами і трагедіями.

Зважаючи на таку багатогранність досліджуваного твору, зазначимо, що надалі можна виявити окремі аспекти його дослідження в контексті розвитку сучасної української мемуаристики, зокрема розглянути його з точки зору ролі образу автора, особливостей поетики, вивчення шляхів усвідомлення автором і представниками його оточення української національної ідентичності та національно-патріотичної спрямованості цього твору загалом.

Список використаних джерел

Рарицький О. Партитури тексту і духу (художньо-документальна проза українських шістдесятників) / Олег Рарицький. — Київ: Смолоскип, 2016.-448 с.

Павличко Д. Спогади / Дмитро Павличко: — Том 1. — К. — Ярославів вал, 2015. — 488 с.

Ткаченко А.О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства [Текст]: підручник для студ. гум. спец. вищ. навч. закладів / А. О. Ткаченко — М-во освіти України. — Київ : Права Ярославічів, 1998. — 448 с.

СТЕШЕНКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ (1939–2001)



Стешенко Олександр Григорович народився 18 березня 1939 року в селі Андріївці Вільнянського району Запорізької області в багатодітній селянській родині. У 1963-1967 роках навчався в Запорізькому педагогічному інституті на філологічному факультеті, спеціальність «Українська мова та література». Закінчив Московський літературний інститут. Працював електриком на заводі «Запоріжсталь», журналістом. Керував літературними студіями палацу культури металургів заводу «Запоріжсталь» та тресту «Запоріжжалоумінбуд». Автор чотирьох поетичних збірок. Помер на початку 2001 року. Член Національної Спілки письменників України (з 1963 року).

Він мріяв стати актором, була навіть спроба вступити до Харківського театрального інституту. В 1956 році почав друкувати свої поезії в газетах та журналах. Головним для О. Стешенка були поезії, які він писав ще змалку. Вони вражають душевною щирістю, відкритістю, проникливістю, надзвичайним ліризмом. Писав завжди тільки

за натхненням, від глибокого переживання, щиро, без фальші, хоча і з перервами, але тільки тоді, коли не міг не писати. У його творчому доробку не знайдеш віршів, присвячених якимсь датам чи визначним постатям, немає імітаційних зразків доби «всезагального оспіванізму». Він вважав, що краще промовчати, ніж писати не те, що думаєш, під когось підлаштовуючись.

О. Стешенко мав тісні творчі зв'язки з майстрами української літератури, зокрема, Михайлом Стельмахом, Олесем Гончаром, Платоном Вороньком, Олександром Ковінькою, літературознавцем Степаном Крижанівським. На п'ятій Всесоюзній нараді молодих письменників та в газеті «Літературна Україна». Павло Тичина цитував вірші саме О. Стешенка як взірць молоді української поезії, котрий потім був делегатом майже всіх з'їздів письменників України.

На думку А. Рекубрацького, О. Стешенко «був філігранним поетом з природженим абсолютним слухом до рідної мови».

О. Стешенко — поет-патріот у справжньому розумінні цього слова. Любов і синівська відданість рідній Україні виявилися надійними, здатними витримати будь-які випробування часом. Кожен його вірш виграє найширшими українськими барвами і тонами. Через усе життя він проніс любов до України, любов чисту, первісну, несполохану, в якийсь час, може, й таємну, адле завжди величну і справжню. Любов до України поет прирівнює до любові до матері, це найдорожчий, найбільший дар: *« Не відгребла, хоч довго весла / Скрипіли втомлено в п'їтьмі. / І ось воскресла! Вже воскресла, / Як пам'ять матері в мені. / Нескладно пісня розпочата, / Так будь же, приспів, молодим, / Хай безпритульна тиха м'ята / Мої освячує сади. / Думки й слова мої наївні... / Порвались шлейки, кінь дзвенить... / Світися в дітях, Україно, / В яких все пройдене щемить»*.

Був трохи диваком. Володіючи неабияким поетичним талантом, він не був, як тепер кажуть, «розкрученим», хоч і був вчасно поміченим, залишався скромним трудівником і водночас майстром поетичного слова. Сприймав усе як є і ніколи не штовхався ліктями за місце під сонцем. Про таких кажуть: поет від Бога.

Стрімкий озонний вітер сучасності перегортає сторінки недавньої історії, відмічаючи художньо безпорадний, пропагандистський мотлох, продурований «інженерами людських душ» на замовлення більшовицького режиму. Не збідніє наша літературна нива від того, що на ній засихає і щезає бур'ян, яким засмічували людські душі, сіючи зневагу до чесної вільної праці, до історичної пам'яті народу, його гтідності й честі, до батьківської мови й народних традицій. Духовна криниця повинна бути чистою, бо вона живить нове покоління, якому судилося утверджувати незалежну Україну. До цього життєдайного чорноземного пласта нашого письменства належить творча спадщина й О. Стешенка — поета справді народного.

Пізнати художника слова — це означає вловити домінанту його душі. Поезія О. Стешенка дуже автобіографічна. Його поетична уява не йде далі того, що він повсякчас бачив навколо себе, людей, які його оточували і які назавжди стали добрими друзями. Вони ніби проходять перед уявою читача: дід Добро — «Андріївський Шаляпін», який «немов на троні, ... на водовозці / Одвічно заклопотаний сидить» і пісні якого так чарували ліричного героя, як і його односельців; учителька, синів якої «підкосила війна, опалила їм горді крила» і тепер вона живе листами, сповненими радощів і болів своїх колишніх учнів; садівник — «великий — по-своєму Релін, / живе заклопотаний чоловік» — батько, «який зорі раніше встає! / І рук вузлуватість несе над садом, по самісінкій, слово честі, зорі»; бакенщик — знову ж батько! — «що руками сильними» «збира не ліхтарі — келихи по вінця біло-сині, з залишками ранньої зорі»; брат, якого не стало, він пропрацював усе життя на заводі; мама, у якої «сон вигоря, догоря» і «синами світить»; дід Платон, у якого «пальці неначе коріння дубове», який ще «не всі лемеші відклепав», але відходить у небуття.

В О. Стешенка багата пейзажна лірика. Він захоплено писав: *«Весну люблю \ за мускули, / в яких живуть громи! / Ви чуєте, як хруснули / Ключиці у зими? / І крига кригу крилами / На берег вигорта, / За щучими ікринками / Каміння виверта. / ...Весну люблю за дерево / З зіницями бруньок, / За молоді артерії / Думок».*

Саме цю поезію відзначив і П. Тичина, а Г. Лютий зауважував пізніше, що «цими рядками міг би пишатися і сам автор «Сонячних кларнетів»».

Філософська спрямованість поєднується зі споглядально-рефлексивною позицією. Поезія О. Стешенка втілює пошуки мудрої глибини законів Всесвіту, зосереджує в собі прозорість, освітленість, одухотвореність природи і злиною з нею особистістю ліричного героя. Він виявляє особисту духовну суть, самоосягнення і самовдосконалення, що здійснюється у плеканні «власного світу», близького світові природи. Архетипні образи — символи води, земної, неба — проєктуються на шляху самоти і самопізнання серед вод, сонць і зір. Із хаосу душі створити світ — означає виявити космічну гармонію і власне земне призначення. Філософська лірика О. Стешенка про циклічність у природі і лінійність у житті людському. З часом ліричний герой поета сприймає осінь як пору духовної зрілості. Власне, для нього це була і не осінь, а переддень її.

О. Стешенкові «подарувала природа право винести» не одне словечко із надр душі народної». Його поезія представлена читачеві в іпостасі сина українського степу, як поета, який своїми коренями міцно і глибоко проростає в рідному народному ґрунті. Це поет первісно-гармонійного відчуття, до мозку кісток український. О. Стешенко прагнув показати і славне минуле українського народу. І навіть пишучи про сучасну Хортицю, автор перекидає місток у минуле: *«Славетна земле хортицька, / Вишнева, яблунева ти! / В тобі, мов риба в неводі, / Душа моя тріпочеться!»*

Сила О. Стешенка — саме в тому, що для того скрізь і всюди «живе історія велика й запахи невипиті землі...»: *«Бо народу ніяк без народу, / Як без рук твоїх, мамо, мені...»*

Ліричний герой поета порівнюється то з роботящою бджолою, то з могутнім Антеєм, що припав до землі і пахне чорноземом. Красу людини митець бачить у робочих руках і мрії про дивні колоски.

О. Стешенко мав глибоке відчуття ідеалу і краси. Прикметною рисою його поезії є і оптимізм. Оптимізм організаційний, справжній, національно традиційний. Поет володіє даром винятково органічного відчуття слова, уміє розрізняти найтонші його модуляції. Слово поета має ірраціональну дієвість, володіє силою магії. Для поета слово — живий організм: *«І над брунькою кожною / Устають, наче діти, слова»*.

Найкращі твори громадянської тематики позбавлені барабанної риторики. Вони сприймаються як внутрішнє одкровення.

У поезії О.Стешенка досить сильною є нота смутку і журби. З роками вона звучить усе частіше, але не є домінантною. Так, у віршах «Листопад», «Л.Л.», «Чи то печаль», «Немов вітрила» трагічне усвідомлення своєї минулості, відчуття самотності переплітаються з благоговінням перед світом і його красою. Помітне місце в поезії О. Стешенка займає й інтимна лірика. Це вірші різних років написання. Емоційний стан поета, почуття закоханості, вікові межі — все це має вплив на загальну тональність поезії. Це і грайливі ноти, відчуття радості і окриленості, передчуття щастя, і сум від розлуки з коханою, який ятрить серце, не дає заживити рану, заглушити біль втрати.

В інтимній поезії О. Стешенка переважає страждаюче «я»: *«За синьооким берегом Дніпра, / Де вигріває хата білі боки, / Любов моя навколішки згоря — / Любов моя — і біль німий, і спокій»*.

Ставлення до жінки в О. Стешенка, як і в багатьох поетів, благородне.

У системі координат, у яких функціонують і розпросторюються міфологеми О. Стешенка, а саме — вісях «Природа», «Людина», «Історія» (епоха), «Добро і зло» — поет бачить вихід саме по найбільш неоднозначній осі, котра може вмістити у собі всі інші, — по людській.

З роками викристалізувалися справжні константи індивідуального стилю митця, все частіше з'являлися в його творах слова — улюбленці, які ставали невід'ємною ланкою в розвитку не лише поетичної свідомості, а й національної культури загалом. Наскрізною домінантою в поезіях О.Стешенка є дорога («в останню проводили путь», «чи тією йдемо, що ти вчила, дорогою», «Де на Донбас трясеться траса», «І на стежці вимитій твоєї Роси тобі ноги обполощуть») і ті образи, що породжені цим смисловим центром. Такі суттєво вагомі образи, як дім, вода, земля, а також семантично споріднені з ними, утворюють смислові групи, прояснюють філософські погляди поета й душевний стан його ліричного героя.

У поезії О.Стешенка відчутний біль душевний, який часом ніби аж переходить у фізичний. Саме біль єднає тіло і душу.

Домінантний образ не обов'язково має бути наскрізним. Він може бути й оказіальним, але при цьому зберігати естетичну вагомість, створювати «стратегію тексту». Україна як концептуальна домінанта є водночас і етичним, і естетичним ідеалом О. Стешенка. Образ України як світоглядно-естетичної домінанти неоднозначний. До України тягнуться метонімічні образи як складники концептуального цілого. Серед них образи рослинного світу.

О.Стешенко як творча індивідуальність опановує певне коло тем і мотивів, що постійно спонукають його до творчості і знаходять нове художнє втілення. Це — батьківщина «велика» й «мала», пам'ять як необхідна основа морально-філософського стану народу, героїка воєнних подій і естетика праці, минуле, сьогоднішнє і майбутнє в усіх його виявах, проблеми людських взаємин та інше. Його хвилює суспільно вартісне, йому болять «вічні» проблеми: життя і смерть, щастя і свобода, обов'язок і сумніння. У розробці соціально важливих тем для О. Стешенка характерна пошукова старанність, уміння проникнути в деталі і подробиці, прагнення кожну тезу зміцнити фактами реального життя. Лірика Олександра Стешенка — це художній простір, наповнений вартісними етичними проблемами, які він намагається розкрити то традиційно, то оригінально, з особливим сплеском емоцій.

О. Стешенко жив і творив у нелегкий час для України і для себе особисто. Але народне коріння давало йому силу і мужність, волю і терпіння, живило його високий мистецький і людський талант.

Рослинна символіка у поезії О. Стешенка дуже різноманітна. Вживання назв рослинного світу не завжди у ній набуває ознак символу, часом це лиш вказівка на ознаки пір року чи місце подій.

Назви рослин, квітів, дерев в О. Стешенка співвідносяться як із світом реалій, так і з певним культурно-історичним світом: міфами, історією, мистецтвом. Саме в таких словах-образах акумулюється родова пам'ять людства, пам'ять культури, що розширює і поглиблює смислову перспективу слова, робить його амбівалентним за своєю природою, адже воно існує і як позначення реалії, і як символ, що усталився в літературі.

Домінантне значення назв рослин включає такі компоненти: живе, одухотворене, має здатність створювати звуки, вмирає (зникає), але незмінно з'являється знову — як пам'ять, поезія (творчість), людина. Реальна предметність образів, вбираючи враження зорові й слухові, увиразнюється народними міфологічними уявленнями, дохристиянськими традиціями пошанування рослин. Семантика словообразів збагачується непередметними асоціаціями, отримуючи в поета деякі нарощення смислу, стаючи поетичним значенням сили, яка живить творчість, джерелом пізнання, символом любові, вірності й знаком пам'яті.

Циклічність світобуття й життєтривання передається циклічними ритмами природи через міфологему саду з конкретизованим архетипальним образом плодів — у поезії О. Стешенка це груші, яблуні (місце відпочинку, душевної рівноваги й ностальгійного спогаду за молодістю й свіжістю почуттів), плоди яких є символом дозрівання, немарності людських зусиль і водночас циклічності життя: *«За синіми, теплими, чистими / Я вдруге до сонця іду, / Щоб вічним двоюким листям / Прорізатись у саду»*.

Важливу функцію в поезії О. Стешенка виконує кольорова гама, яка досить різнобарвна.

Колір у нього часто називається безпосередньо, а часто вгадується як ознака згаданого предмета та ще має символічне навантаження, яке є результатом бачення поета.

У психологічному ракурсі поєднання золотого (жовтого) — синього (блакитного) створює образ недосяжного щастя, нездійсненого дива — через традиційні літературні образи. Образи «жовтого степу», «проміння жовтого, як бджоли», «місяця медового», «дахів жовтокрилих», «жовтого полудня», «сонячної стріхи» (і цей ряд можна ще продовжувати) трапляються досить часто в поезії О. Стешенка і сприяють розкриттю почуття любові ліричного героя до свого краю, землі, місця, де народився і виріс.

Завдяки своїй емоційній виразності епітети «червоний», «чорний», «синій» («блакитний», «голубий»), «жовтий» мають значні художні можливості не тільки в ролі самостійних художніх засобів, а й як складова частина метафор, порівнянь, антропоморфічних конструкцій. Та чи не найчастіше в поезії О. Стешенка трапляється білий колір. Це ніби як чиста, розкрита сторінка в ненаписаній книзі. На чистому білому аркуші можна все написати. Але це і як символ.

Білий колір як антонім до чорного вжито, коли йдеться про білий і чорний хліб, який люблять люди, різні за кольором шкіри: білі і чорні. І коли промайне згадка про наречену «в білій сукні, мов біла ніч», і коли з'являється «білі яблуні в білому сні» (певно у час цвітіння); як і мрії «над білими бджолиними вітрилами садів» та «Летів білий лебідь на білим коні» «серед білих вітрів»; то в білій маєчці вода, то «хати білі боки», то «пароплав гойднувся білим боком», то бджоли пролетіли «роєм білим», то «хвилі білі, наче білий сміх», то «білі гуси плывуть наче бакени білі. Білі гуси плывуть — біла крига і шерех»... Цей ряд можна було б продовжувати. Але «білий» у поезії О. Стешенка вживається не лише на означення кольору, а і як ознака світу, в якому ми живемо, що бере витoki ще від фольклору.

Невід'ємною властивістю поетичного стилю О. Стешенка є багатство і новизна тропів — метафор, символів, алегорій, уподібнень-персоніфікацій, як і багатство епітетів і порівнянь; те ж саме

і щодо стилістичних фігур — ми знайдемо у нього всі типи фігур, починаючи з інверсії, градації, оксюморона, анафори і епіфори, асиндетону і полісиндетону, літоти і гіперболи, еліпсиса, риторичних запитань і вигуків аж до різних типів паралелізму.

Свої новаторські починання, свій широкий діапазон образно-словесних і ритмомелодійних засобів О. Стешенко здійснював у всій сфері поезики і стилістики, будучи не лише хорошим стилістом, а й володіючи неабияким даром стилізації. Питомою для поета була панівна в сучасній поезії силабо-тонічна система віршування. Але коли художнє завдання вимагало вільного розкованого вірша, то поет виявляв високу вправність у володінні найсучаснішим тонічним віршем — верлібром. Важливо те, що О. Стешенко не генералізував їх, а лише вказував на багатство ритмомелодійних засобів, римування і на те, як їх повністю використати відповідно до теми, до художньої ідеї твору.

Непоганим майстром був О. Стешенко і в галузі поетичної строфіки, збагативши практику українського вірша майже всіма видами строф.

Окремо в доробку О. Стешенка стоїть поема «Марія». Марія — це центральний гуманістичний символ поеми. Це Марія — Божа, вселюдська і водночас реальна мати. Для втілення цього образу поет використовує прийом полістилістичної мовної характеристики, яка об'єднує пафосну патетику («*І стояла Марія жінкою і землею, / На крайцевий полудень обіпершись*»). Ім'я Марії в поемі О. Стешенка символізує і Україну, бо через образ матері Марії проглядається жіноча доля всієї України. Поет явив світові Україну, розіп'яту на Хресті ще однієї великої національної трагедії. Поема постала на архетипному образі Вічності, завдяки якому поет, самоусвідомлюючись, відкриває і перед читачем можливість вирішувати, усвідомлювати, якого горя війна завдала людству і передусім — Жінці, Матері. Поет явив світові Україну, розіп'яту на хресті ще однієї великої національної трагедії. Творчі інтенції О. Стешенка, як і будь-якого митця, позначені прагненням вибудувати свою, індивідуально оформлену внутрішню державу. І поетові це вдалося.

Збірки творів: «Є така любов» (1962), «Літо в долонях» (1965), «Громовий острів» (1972), вибране «На березі думок» (1999).

Література: Лісняк В. Перша книжка поета. *Запорізька правда*. 1962. 16 червня; Моторний О. Літо в долонях. *Прапор юності*. 1965. 03 листопада; Довбиш В. Це горде звання поет. *Запорізька правда*. 1999. 17 березня; Довбиш В. Слово про поета. *Стешенко Олександр. На березі думок*. Запоріжжя: Хортиця, 1999. С. 3-6; Лютий Г. І те, що я нікому не сказав. *Хортиця*. 2001. №3. С. 7-9; Рекубрацький А. Уже минуло й сорок днів. *Запорізька правда*. 2001. 19 березня; Рекубрацький А. «Весну люблю за мускули». *Хортиця*. 2001. № 3. С. 9-16; Лютий Г. Олександр Стешенко. *Письменники Запорізького краю (20-90-ті роки ХХ століття)*. Запоріжжя: Хортиця, 2002. С. 192-197; Довбиш В. «Весну люблю за мускули...». *Запорізька правда*. 2003. № 41. С. 6; Рекубрацький А. Олександр Стешенко: «Весну люблю за мускули...»: Історія одного вірша. 2004. № 197. С. 7; Хом'як Т. «Кожне слово святково диха» (деякі аспекти поезики Олександра Стешенка). *Бахмутський шлях*. 2005. № 3-4. С. 139-144; Хом'як Т. Поетика Олександра Стешенка. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Київ, 2006. Вип. XI; ч. 2. С. 524-531; Хом'як Т. В., Стадніченко О. О. Олександр Стешенко (літературний портрет): монографія. Запоріжжя, ЗНУ, 2007. 88 с.

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету

Вечір висмикує з яворів
Зелені розмови зелені.
Наплакують матері солов'ї
Сліз пелену.

Падають, падають солов'ї
В нев'янучі болі матері.
Розплющуються об її
Надії марні.

Стільки ворухиться ковили
Чубами синів, що безвісти...
Що пролісками відцвіли
Під березнем!

Ходять під вікнами явори,
Входять у материн полудень,
В якому чверть віку вона горить
Чеканням-полум'ям.

Зацвіли молодим і тривожним
Теплим цвітом старі дерева.
Зацвіли. І над брунькою кожною
Устають, наче діти, слова.
Що ж ти, мамо, така задумана?
Може, батько не все сказав...
Не за пам'яттю, не за Уманню —
Він під серцем твоїм упав.
Незабаром вода відкотиться,
Коли дерево-сум відцвіте,
І твоя розполохана
Хортиця,
Ой, нікому не скаже про те,
Як болілося, як журилося,
Як і лаялось... і жила.
Хай за Уманню зупинилося.
Але й тут його досить тепла.
Буде сонячно, буде блискавка,
Буде так, хоч на цвинтар іди.
Хай далеко там буде, чи близько —
Народи!

Бо народу ніяк без народу,
Як без рук твоїх, мамо, мені...
...Зацвіли молодим на городі
Білі яблуні в білому сні.

УКРАЇНІ

Не відгребла, хоч довго весла
Скрипіли втомлено в п'їтмі.
І ось воскресла!
Вже воскресла,
Як пам'ять матері в мені.

Нескладно пісня розпочата,
Так будь же, приспів, молодим.
Хай безпритульна тиха м'ята
Мої освячує сади.

Думки й слова такі наївні...
Порвались шлейки,
кінь дзвенить...
Світися в дітях,
Україно,
В яких все пройдене щемить.

СОНЯЧНИЙ ОСТРІВ

Втомилос'я літо.
На стернях сухих
Згорати йому до віхол.
Розхристаний батько
По хмарах самих
Гарбою у двір заїхав.
Соломою сонячно двір заблищав...
І в шурхоті жовтого степу
Ламались мільйони
Легких вудлищат,
Мільйони пахучих стебел.
А батько всміхався,
В долоні плював,
И, неначе граючись силою,
Розтрушені промені скиртував
Дзвінкими, як липень, вилами.

В захопленні ми відкривали роти —
Стояли здивовані осторонь...
А він у розтопленім сонці ходив,
Гойдавсь
На солом'янім острові.

В СВЯТВЕЧІР

Скажу, Маріє, в вечір цей святий,
Що Богу слава, я ще не голодний.
Такий прозорий, як і день сьогодні,
Як ти.
Хай мимо і літа, і літаки...
І ти, красуне, пролітай крізь мене.
Біда і щастя, як і ти, щоденно
З моєї відцвірінькують руки.
І ще, Маріє, в вечір цей святий
Хай Бог простить, якщо недолюбилось,
А те, що наша зустріч загубилась,
Не винен я, Маріє, і не ти.

Весну люблю за мускули,
В яких живуть громи!
Ви чуєте, як хруснули
Ключиці у зими:
І крига кригу крилами
На берег вигорта,
Зі щучими ікринками
Каміння виверта.
Весну люблю за дерево
З зіницями бруньок,
За молоді артерії
Думок.
За сплески,
Що на обрії
Роняють журавлі,
За теплу ораторію
Пробудження землі.
...Весну люблю
За мускули,
В яких живуть громи!

В. А.

Зачах мій друг, втомився, одзвенів.
Не чую слова. І не бачу цвіту.
Подумалось: на золотім коні
Промчав він за Вільнянщину, за літо.
Хіба губить таких мені, хіба,
Хіба вони світили в душу темно?
Хіба ми з мотоциклом у хлібах
Спів перепілок слухали даремно?
Замовк мій друг,
Як затиха архів
В бібліотеці давній неохайно.
...А ти ж у книги в розвідку ходив...
І так зачах печально.
Хай слово це удариться об лід
І, наче я, постукає у двері.
Ти, певно, друже, вже і повечеряв...
А ці слова, як крихти на столі.

ХОРТИЦЯ

Мені до тебе хочеться,
Туди, де під автобусом
Прокручується Хортиця
Зеленощоким глобусом.

Мені побачить хочеться
Густу зорю над скелями
І жолудеву Хортицю
З козачками веселими.

Побачити, як горнеться
До неї хвиля з леготом.
Як горнеться
До Хортиці
Дніпро бувалим легінем.
Як над мостом розслаблені
Вітри шугають з чайками,
Як вибігають яблуні
Мене стрічать дівчатками.

І хочеться,
І хочеться —
Зупинки не діждатися —
По дідовій по Хортиці
В автобусі гойдатися.

Славетна земле хортицька,
Вишнева, яблунева ти!
В тобі, мов риба в неводі,
Душа моя тріпочеться!

... Асфальтом сонце котиться,
І пружно під автобусом
Прокручується Хортиця
Зеленощоким глобусом.

ТЕЛЕСИКИ

Синові Юрку

Нарву телесиків, нарву
Біля рибстану на крижині,
Де небо світиться ожиною
І хоче зірочка в траву.

Пливуть крізь диво-далечінь
Веселі гуси і на крилах
Телесик-цвіт, спочинь, спочинь,
Коли летіти вже несила.

Не хмара то, а так, слюда.
Не вітер то — пелюстки подих.
То в білій маєчці вода
На здичавілім пляжі ходить.

То — і не хата, і — не тин,
То крига, що воруше весла.
То цвіт телесиків і весен,
Яких втомився я знайти.
Нарву телесиків, нарву
Біля рибстану на крижині,
Де не ожина...
Хоче нині
Не впасти зірочка в траву.

СКАЗАЛА ОСІНЬ. ..

Сказала осінь. Я і не почув.
Можливо, то не осінь — мимо птиці.
Чому ж у комишах світилися світлиці
І бачив я: над хатою лечу.
Я побреду і стану під плечем
Безкльов'я і відьоту перших чаплів.
Ні, то не я, то мій Дніпро тече,
То наш Дніпро в печалі.
Сказала осінь. Я і не прийшов,
Щоб тут слова її почути тихі,
Де за рибстаном човен розколихує
Мою ще не розвінчану любов.

Що неділя то й весілля
На селі.
Б'ють у бубни на весіллі
Ковалі.

Витрибенькують рибалки:
Наших знай!
До тарані, господарко,
Пива дай!

Хлопці свиснуть та присвиснуть —
Глянь на них!
Та очей чомусь не зводять
З молодих.

Тут і теці, і свекрухи —
Всі свої.
Тут баяни і гармошки —
Солов'ї.

І чого тільки немає
На столі!..
Що неділя то й весілля
На селі!

А я ще трохи берегом піду
І зупинюсь, де дуже круто круча.
Де сто джмелів на гілочці гудуть,
Де сто думок надію не замучили.

Подумаєш: дурні оці слова
Про квітку, що всміхнулась необачно
У світ нерозполоханих побачень,
Де безнадія в острів виплива.

Все зацвіте, одсвітиться нехай,
Але ж я тут, але ж я тут, як лебідь.
Квітуй же, зоре-зоренько, не ледве —
Світи батькам, бо завтра буде май!

ГОРІЛА ЯБЛУНЯ...

Горіла яблуня у вечора в кутку.
Ще батьківська.
Горіла, наче Ганді.
Племінники і син мій дуже раді,
Що сухостій згорає у садку.
І яблуня згоріла, як сльоза.
Сльозина та заповонила вечір.
І те, що я нікому не сказав,
Мені лягло на плечі.
Іду собі. І будь воно неладно...
Й думки оці і полум'я в вінку!
Та трохи сумно, що згорає
Ганді
У матері моєї у садку.

ВЧОРА

А вчора мимо Оля попливла
І пароплав зітхнув уже далеко,
Ще далі, де стоять мої лелеки,
І трохи, що ліворуч, від весла.
...А вчора пароплава й не було.
Про Олю, що пливла, що мимо —
Ще вигало мамине село
Мило.

Сьогодні в вербах стану на нозі,
Послухаю, як риба не хлюпоче,
Де ходиш ти, дитинства любий хлопче,
В моїй сльозі.
А вчора Оля...
Думка не сліпа...
Та пароплав гойднувся білим боком
І незабутню пристань облітав
Неспокоєм.
А тут — диви! І квіти та іще
У вікнах біга все держави сонце.
І думаю. Про що, про що це
Під березневим виспілим дощем?

А я ще трохи берегом піду
І зупинюсь, де дуже круто круча.
Де сто джмелів на гілочці гудуть,
Де сто думок надію не замучили.

Подумаєш: дурні оці слова
Про квітку, що всміхнулась необачно
У світ нерозполоханих побачень,
Де безнадія в острів виплива.

Все зацвіте, одсвітиться нехай,
Але ж я тут, але ж я тут, як лебідь.
Квітуї же, зоре-зоренько, не ледве —
Світи батькам, бо завтра буде май!

СУГАЛОВА-КАТРИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА (нар. 1956 р.)



Сугалова-Катрич Тетяна Іванівна народилася 29 червня 1956 року в м. Маріуполі Донецької області в робітничій сім'ї. Батько був металургом, мати — працівниця. Навчалася у маріупольській російськомовній загальноосвітній школі, але твори Михайла Стельмаха настільки вразили школярку своєю вишуканістю, красою і соковитістю українського слова, що вона прийняла для себе доленосне рішення — нести українську мову людям. Тому після закінчення школи вступила до Запорізького державного педагогічного інституту на факультет «Українська мова та література». Віршувати Тетяна Іванівна почала ще за часів навчання у школі, але в повній мірі її творчий потенціал розкрився в інститутській літературній студії імені поета Миколи Шломи.

Той період для Т. Сугалової-Катрич став справжньою літературною школою. Там відбувся її перший творчий звіт, а вірші з'являлися на шпальтах інститутської газети «Педагог». У 1977 році після закінчення вишу

працювала в рідному місті вчителькою української мови та літератури. Говорила і писала виключно українською, за що міські літератори називали її «білою вороною» і «останньою з могікан». Та вона не зреклася своїх принципів.

У 1991 році Тетяна Іванівна переїхала з чоловіком і двома доньками із Маріуполя до села Червоне Поле Бердянського району, де продовжила викладати в школі і писати. До своїх віршів поетеса відносить, як до дітей: *«Синочку мій! / Мій віршику! Дитя! / Не пелюшками — мрією сповитий! / Мій ненароджений, / Чуттів моїх злиття, / Вже під долонею ти / Б'єшся — будеш жити!»*

Проте, поезії Т. Сугалової-Катрич довгий час не видавалися. На допомогу прийшли друзі, маріупольські поети Геннадій Мороз і Анатолій Сопільник, які посприяли виходу двох поетичних збірок *«Тобі на щастя»* (1998) і *«Польова стежина»* (1999). Вірші цих збірок на повні груди дихають любов'ю до рідної землі. Мальовничі краєвиди Червонопілля, яке поетеса називає *«пристань мого спокою»*, надихнули її на такі поетичні рядки: *«В чоло цілую сонях, а роса / Так світить, мов образ на іконі...»*.

Для Тетяни Іванівни мова — найдорогоцінніший скарб, що дістався нам у спадок від наших пращурів, і саме на ньому будується рід, нація, держава. Тому у своєму вірші *«Слово до рідної мови»* вона величаво і шанобливо звертається до неї *«мамо-мово»: «Мамо-мово, не плач, не журись. / Твоїй пісні віддам своє слово. / Помолюся за тебе: живи! / Не журися, не плач, мамо-мово!»*

Поетеса активно пропагує і залучає учнів до вивчення української мови, веде літературне об'єднання *«Світанок»*, де знайомить з дивовижним світом рідного Слова та розкриває творчий потенціал своїх вихованців. Деякі вірші Тетяни Іванівни стали піснями (*«Забери в мене ніч»*, *«Криниця»*, *«Жіноче щастя»*, *«Світанок прокидався над Бердянськом»*, *«Моим дорогим випускникам»*, ...), музику до яких написали музиканти і композитори Григорій Горбач із Бердянщини, Михайло Горшков із Маріуполя та Микола Ведмедеря із Харківщини. Тетяна Сугалова-Катрич сучасна поетеса. Її твори

сповнені громадянсько— політичної лірики — це точні і правдиві відгуки на події, що відбуваються в нашому житті: Революція Гідності, війна на Сході України, анексія Криму. Все це болять у її душі, відлунює в серці і вибухає сльозою, молитвою і віршами: *«Вкраїно, мудра моя мамо, / Мій найніжніший оберіг. / Війна — трагедія, не драма / І найгіркіший в світі гріх. / Вкраїно, я — твоя молитва / І найгостріший в світі меч. / Хоч жінка я, та йду на битву. / Благослови лише мене».*

Останнім часом Т. Сугалова-Катрич більш схильна до прозових форм, які дають більше можливостей дійсно висповідати свою душу. Їй притаманне глибоке розуміння людських характерів, чуттєвість до їх болю, вміння кількома рядками передати образ сучасника, його переживання й почуття. В 2016 році Тетяна Іванівна стала лауреатом фестивалю «Зірка Різдва-2016» за найкраще сучасне есе («Етюд про благословенну»). Мисткиня займається також пошуковою і краєзнавчою діяльністю. У збірках «Червоне Поле», «Деревецьке» авторка дбайливо збирила і обробила усні оповідання, перекази односельців про історію села, родовід. Чимало в її доробку віршів-посвят, присвячених односельцям, загиблому бійцю АТО Юрію Ковалю, науковцю Віктору Чабаненку, фольклористу Степану Мишаничу, художнику Дмитру Зозулі, Василю Стусу, тітці Ганні, рідній сестрі, онуці Алінді ... Її статті про літераторів, вчителів, вихователів, працівників культури друкувалися в бердянських газетах «Південна зоря», «Азовський вестник», періодичних виданнях Маріуполя і Донецька.

Завдяки своєму невичерпному таланту, Тетяна Іванівна у 2001 році стала членом Національної спілки письменників України, а згодом (2009 р.) — членом Національної спілки журналістів України.

Вона є автором чотирьох поетичних збірок: «Тобі на щастя» (1998), «Польова стежина» (1999), «Починаюся з вас» (2006), «Під небом правічним» (2011) та трьох прозових книг: «Моє перо пише болем» (2011), «Червоне Поле» (2011), «Деревецьке» (2011). Її твори увійшли до численних літературних антологій та поетичних збірок: «Письменники Запорізького краю: антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ ст.» (2017), «Не міліють джерела Дніпрові» (2016), «Звезда Родження» (2016), «Вілаг почуттів» (2012), «Обрус» (2008), «Паруса вдохновения» (2013) тощо. Творчість Тетяни Сугалової-Катрич, наче криниця з цілющою водою, яка зберігає пам'ять поколінь, живить любов'ю до рідного краю, сповнює надією на краще майбутнє. Тетяна Іванівна Сугалова-Катрич — педагог, поетеса, письменниця, журналіст — це тільки декілька слів, якими можна було б охарактеризувати її діяльність.

Збірки творів: «Тобі на щастя» (1998); «Польова стежина» (1999); «Починаюся з вас» (2006); «Під небом правічним» (2011); «Моє перо пише болем» (2011); «Червоне Поле» (2011); «Деревецьке» (2011).

Літ.: Катрич-Сугалова Татьяна Ивановна. *Энциклопедия Бердянска* : в 2 т. / [авт. идеи, рук. творческой группы В. И. Михайличенко]. Т. 1 : А-Л. Мелитополь: Изд. дом МГТ, 2013. С. 659; Прокопенко О. З любов'ю до рідного краю і до людей : [про поетесу із Червонопілля Т. І. Сугалову— Катрич]. *Південна зоря*. 2012. 5 квіт. (№ 39). — С. 6; Прокопенко Е. Презентація книг поетессы. *Південна зоря*. 2011. 15 груд. (№ 149). С. 6; Ребро П. Землячка, в якій «перо болять». *Запорізька правда*. 2007. 7 черв. (№ 82-83). С. 10; Яценко Г. Починаюся з Вас. *Азовський вестник*. 2007. 23 февр. (№ 7). С. 1-2; Джаббарова О. Нова книга поетеси Тетяни Сугалової-Катрич. *Південна зоря*. 2006. 14 лип. (№ 104). С. 3.

Тетяна ПАЛВОДА
бібліограф відділу краєзнавства
обласної універсальної наукової бібліотеки
м. Запоріжжя

Обійми мене, прапоре,
мій обстріляний друже,
у якого вже й груди пробиті не раз.
Я від дотику ніжного
стану стодужим.
Обійми мене, прапоре,
вірний дороговказ.

Захисти мене, прапоре,
коли обстріли «Градів»
рвуть і небо, і землю
на криваві шматки.
Захисти мене, прапоре!
Нехай постаті гадів
зникнуть з нашої пам'яті
назавжди...навіки...

Знаю: мама не спить.
Знаю: молиться мама,
і кохана, і син у безсонні своїм.
Захисти їх, мій прапоре,
від трагічної драми!
Хай тобі допоможе,
як воїн, наш гімн!

Я на варті стою.
З побратимами. Мужньо.
Я — боєць і твій син —
доки небо в огні.
Обійми мене, прапоре,
brate мій, дружньо,
щоб я гідно стояв
аж до сонячних днів.

Нас відстрілюють,
наче куріпок,
Смертоносним,
безжальним вогнем.
Не сидіть, мої діти,
як ріпи.
Не ставайте пеньком,
а чи пнем.

Треба стати нарешті
орлами,
Щоб не бути
рабами панів.
Розрослись, мов гриби,
владні клани.
Мій народ
вже від них очманів.

Хай не рве груденята вам
«беркут»,
Наші лицарі,
славні сини.
Хай в очах ваших
сонце не меркне
І вклоняються вам
ясени.

Коли війна хапа за горло,
гасають круки над життям.
Коли снаряди рвуться хором,
коли нема серцебиття,
мої синочки ясноокі
вже рвуться в бій, як в буревій,
мені лишається неспокій.
Вкраїно, слізеньки не лий!
Вкраїно, мудра моя мамо,
мій найніжніший оберіг,
війна — трагедія, не драма
і найгіркіший в світі гріх.
Вкраїно, я твоя молитва
і найгостріший в світі меч.
Хоч жінка я, та йду на битву,
Благослови лише мене.

Скажіть, що ви живі,
що міни вже слухняні,
як ріпи, якщо їх
так дружно всім тягти.
Скажіть, що ви живі —
хоч відзвуком в тумані.

Його, як вогник свічечки,
 так хочу зберегти.
 Скажіть, що ви живі...
 казали ж — не воюєте
 і позивних немає у вашому бутті.
 Та ви ж таки солдати,
 із мінами «жартуєте»,
 щоб лихом чи бідною
 не встигли прорости.

Народи мене, роде,
 Із купелі любові,
 З колисенок бабусь
 І пресивих вітрів.
 Народи мене, роде,
 Із краплиночок крові,
 Що упали у землю
 Із грудей прадідів.

Народи мене, роде,
 Я вже так хочу бути.
 Ноженням вибиваю
 я у лоні життя.
 Народи мене, роде,
 Прометею розкутий.
 Мама щасно сміється:
 — Прагне волі дитя!!!

Народи мене, роде,
 В черешневому червні,
 Коли вже колісають діточок
 Солов'ї.
 Клепле косу дідусь.
 Хай мене на вечерю
 Принесуть замість зайця
 Йому тихі гаї.

Народи мене, роде!
 Вже не можу не бути.
 Вже у мамі від болю
 клекаче живіт.
 Присягаюся, роде,

Тебе не забути.
Народи мене, роде!!!
Ой, який білий світ!!!

Народи мене, роде!
Уклонюсь мамі й тату,
Тонкосльозим бабусям
І пра-пра-, і пра— і пра.
Мов краплинка роси,
Я не янгол — дитятко.
Народи мене, роде,
Вже озвалась пора.

Ми не з Ново— і не з Малоросії —
Ми з Русі, де роси наче Божий цвіт,
Де дівчат цнотливих — у віночку — коси,
Де для славних лицарів найдорожче — світ.

Ми з Русі, де пращури над усе любили
Дике поле й вітер — волі кольори,
Де за правду-матінку вороги нас били
І де перемога сяяла згори.

Ми не з Новоросії, пане імператоре,
чи ще як там «вашество» нині нам гукать.
Є на світі вольниця орачів і ратаїв,
Тож якого біса нас Путіним лякать!!!

І якого чорта безголові лярви
і носи, і ратиці сунуть нам у зад.
Хай для нас історії не темніють плями
Й ідеалом честі буде наш козак.

ЗА РОМАНОМ СЕРГІЯ ЛОЙКА «АЕРОПОРТ»

Коли вже на шмаття подерті і груди, і небо,
коли уже «Гради» прасують аеропорт,
я, може, загину,
та знаю, що встояти треба,
бо хто, як не я, ще знищить
цих орків в упор.

Вони уже йдуть. І нема ні кінця їм, ні краю.
Вони, як пришестя диявола чи саранчі.
Я друга, «трюхсотого»,
ще й цю мить заклинаю:
«Устань, побратиме,
бери автомат, не мовчи».

І кінь вже стоїть, той, із пісні,
ще й гривонька сива.
І дівчина — в мареві —
рученьку знов подає.
Вона, мов та зіронька,
Боже, яка ж бо красива.
І ти чи вві, як весна,
а чи в маренні є.

І вже термінал не має ні стін, ані даху,
коли, мов дракони,
знов «Гради» метали вогонь.
І я, в божевільї жахливім
готовий на плаху,
метав проти орків і кулі,
і грізний жаргон.
І тануло, й гасло
в зіницях у кіборгів небо.
І дівчина з пісні, мов сонце,
чи з долі зійшла.
Вже як не весна —
уже наче Божа потреба,
що вивела з пекла мене
й мою долю на шлях.

Я чекаю тебе з війни
навесні із боїв кривавих.
То чи сниться, чи мариться сніг,
чи то ти вже в тій віхолі жвавій?

Я чекаю тебе з небес,
коли вже помирає й надія.
І душа, мов голодний пес,
уночі вже не молиться — вие.

Я чекаю тебе... нема
вже давно ні зв'язку, ані звуку.
І в долині уже зима,
і у ній божеволіють круки.

Ми зустрінемося колись...
Я вже серцем веснію й вірю.
Тільки ти хоч вві сні озвись.
Повертайся з боїв в мою мрію.

Дай, Боже, повернутися з війни
Усім, хто захищає рідну землю.
Повірте, в тім немає їх вини,
і я вклоняюсь воїнам доземно.

Дай, Боже, дочекатися рідні
і сина, і коханого, і тата.
Не дай погаснути життю, о ні,
Коли лютує зброя супостата.

В молитві я звертаюсь до небес.
Вони пресвітлі, мов чоло дитини.
Хай той, хто не вернувся, не воскрес,
залишиться у пам'яті нетлінній.

Дай, Боже, народити ще дітей —
синів і дочок славної України.
Дай, Боже, дочекатися вістей,
що згаснуть війни прісно, вірте, й нині.

Коли вечірня випаде роса
На спориші, що на подвір'ї в мамі,
Згадай, що є на світі білий сад,
В якому дихають
і зорі солов'ями.

Прийди туди у лаврах, у вінках,
У гордощах, у честі чи безчесті.
Згадай, що є на світі серце-птаха,
Яке теплом дорогу тобі креслить.

Мій вічний Боже, дай прожити так,
Як наші мами-вічні березині.
Зоря притихла на твоїх устах,
Моя матусю, матінко-княгинє.

І в яблуневім маминім раю
При світлі оченят вишневих ягід
Біля грудей матусі дістаю
Таку енергію —
Куди там віщим магам!!!

Моя маленька, ти уже доросла.
Вже не принцеса — ти вже королева.
Ти, викупана в світанкових росах,
вже підкорила і Туніс, і місто Лева.

Спасибі, що ти є, мій цвіте ніжний,
Рости, щомиті, сонце, щогодини!
Зима дивує сніжністю, ти ж — ніжністю,
Моя ти рибко-донечко, перлиночко!

Мені б отут русалонькою стать
на річечці Зелений на імення
і лік зозулі рахувать до ста,
і дивуватись жабеняті в жмені.

Народиться мій ранок в берегах.
В обіймах тиші зеленіє ряска.
І я вже не русалонька, а птах —
Злітаю і радію, що світ — казка.

І річечка Зелена в моїх снах
І наяву, повір, не даленіє.
І душа моя, як річечка ясна,
В зеленій тиші знов і знов весніє.

ТВОРЦЯМ КРАСИ

1

Живу під вишневим дахом,
Немов під вишневим небом.
Так хочеться бути птахом,
Є в цьому душі потреба.
Мені усміхаються вишні —
Ровесниці донечки-доні.
Польоту, на жаль, не вийшло,
І я розведу долоні.
Живу під вишневим дахом
І миті цієї — щасно.
Хотіла я бути птахом,
Але й на землі прекрасно.
Бо є оцей дах, це диво,
На казку чи сонце схоже.
І я мов дівча чи діва,
Що з пісні душі не стриножить.

2

Якби не ви,
не знали б ми краси,
якби не ви,
не бачили б ми казки,
не чули б ми натхненних голосів
і заздрощів
не звідали б ми «ласки».
О руки, що не можуть не творити,
Я вами дихаю,
Я вами воскресаю.
Я — немовля, що починає жити,
Я — мить, що зустріч цю
назвала раєм.

Ми так світилися з тобою,
як дві свічі.
Ми народилися з любові,
Як блиск мечів.

Ми так цвіли від серця серце,
як два крила.
Ми так хотіли,
Щоб любов наша жила.

Ми так зоріли
Від ясних весен,
Як солов'ї.
Ми так молилися на долю,
Немов гаї.
Та щось, мов смерч,
пройшло між нами
Чи два крила.
Образа зрадила чуття,
Як хтось сказав.

Життя не вічне, і я без тебе
На цій землі.
Життя не вічне, і плаче небо,
И німіє ліс.
І я, мов айсберг, вмерзаю в кригу,
Та ще живу.
А ти вже вічний, як вічне небо,
Я ж наяву.

Тече між нами сонячне тепло —
Останній спалах стомленого літа.
Діди гуділи сонно: «Напекло ж!»
А хтось зронив так мудро:
«Будем жити!»

А я бентежусь,
Наче щось гублю
Чи, може, вже навіки розгубила.
А я в житті щім, мабуть, однолюб.
Спасибі, літо, що я маю крила.

Спасибі, літо, я іще жива.
Мінорні гами зав'язались в серці.
І журяться в мені пісень слова.
І трохи гірко, наче після перцю.

Тече між нами сонячне тепло,
Неначе наполохана пташина.
До земно уклонюсь йому чолом.
Й зі мною разом — мудра комашина.

Тече між нами сонячне тепло.

МОНОЛОГ ПТАХА НАД ЗНИЩЕНИМ ВЕЛИКИМ ЛУГОМ

В. А. Чабаненку

Я більш не прилечу
до дикої пустелі,
де пили і сокири винищували рай,
де у селян не стало від хат ні стін, ні стелі,
де вже хлоп'я ніколи грибів не назбира.

І ти, мов птах, юначе з розп'ятою душею,
На Шпиль-горі високої не дихаєш — гориш,
бо ні дубів, ні в'язів й туманів комишевих —
під сивою водою потоплено й спориш.

То прапрапрадід Гоголь пророчив нам це «море»,
в якому потонули і села, і ліси.
І не пробачить пекла ні Бог, ні археолог.
І вірш цей — плач по плавнях
чи стогін голосінь.

Ця стрічка дніпрова
як спогад незгаслих ще весен.
Вона як безсоння, що світить мені здалини.
Ця стрічка дніпрова
у пам'яті знову воскресне,
і я поселю її в серці на самому дні.

Від стрічки цієї не маю ні сну, ні покою.
Вона не збулась, як студентське кохання моє.
Ой стрічко дніпрова, що знову зі мною ти коїш!
Вже збігли літа, як вода, а ти в мені є!!!

Вітаю вас, Дніпре, преславний мій батьку-Славуто,
і друзів моїх, що росли на твоїх берегах!!!

Я знов, як колись, закохана в вусоньки-вуса
і множу вже весни на версти, немов олігарх.
Спасибі тобі, моя стрічко дніпрова, за крила,
за обрій, яким ще марю, ой лелечко, в снах.
Моя Богородице, натхнення моє, моя сило!!!
Ця стрічка дніпрова — пісня моя, і весна.

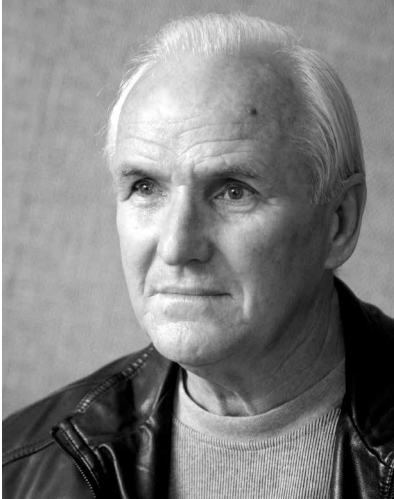
Я хочу ще цілунків й напівснів,
в яких є ти, а я ж тобою марю.
Уже шпаки співають гімн весні,
і небо, мов барвіночок, безхмарне.

Я хочу ще заритися в сніги,
потрапити в обійми заметілі.
В мені ще досить, вір мені, снаги,
і сні в зими такі химерно-білі.

Я ще воскресну, наче первоцвіт,
наповню Всесвіт ніжністю дитинно.
Шпачок із гілки шле мені привіт,
а я тебе чекаю на гостину.

Я ще воскресну, як скресає лід
на сивій річці від цілунків сонця.
І хтось позаздрить хай мені услід,
бо я в цю мить закохана по вінця.

СУШКО КОСТЯНТИН ІВАНОВИЧ (Іван Дереза) (нар. 1946 р.)



Костянтин Іванович Сушко народився 5 жовтня 1946 року в селі Бабина Верхньорогачицького району Херсонської області в сім'ї колгоспника. Навчався у Бабинській семирічній, Нижньорогачицькій восьмирічній, Ушкальській середній школах. Шістнадцяти літ переїхав до Запоріжжя, де працював теслю, токарем, формувальником, навчання завершив у середній школі робітничої молоді № 5 м. Запоріжжя.

Упродовж 1965-1968 років служив у армії (Південна група військ, Угорщина), де активно співпрацював із військовою газетою «Ленинское знамя». Після звільнення в запас працював слюсарем-складальником на автотоварні «Комунар».

1969 року вступив до Запорізького державного педагогічного інституту на філологічний факультет (російське відділення, оскільки писав російською мовою). Водночас працював позаштатним кореспондентом обласної газети «Комсомолец Запоріжжя» (народна назва

«КоЗа»). 1972 року отримав посаду штатного співробітника цієї газети, змінивши форму навчання на заочну.

Із 1974 року — член Спілки журналістів України, а з року 2003-го — член Національної спілки письменників України.

Творча і професійна доля К. Сушка є прикладом життя багатьох представників української інтелігенції, які розбудовували українську державу в надзвичайно несприятливих умовах. Процеси денационалізації середини ХХ століття були настільки масштабними, що резонують і в сьогоденні. Як свідчить сам письменник, це роздвоєння української душі позначилося на специфіці творчого шляху: газетні дописи видавав українською мовою, а невеличкі оповідання, замальовки, навіть повісті — російською.

Одного разу перекладені автором на українську мову твори надрукували в рідній газеті з подання заступника редактора Л.Капелюшного. Короткі оповідання, гуморески упродовж кількох літ друкувалися за підписами Артур Бістош (армійський псевдонім К. Сушка) Л. Гарницький, С. Заболотний, А. Розгонюк і на редакційних зібраннях часто відзначалися серед кращих матеріалів. У запорізькому літературному осередкові теж відзначали багатство мови, образність і майже одно-стайно зауважували, що К. Сушкови потрібно негайно зайнятися літературною творчістю, проте до альманахів чи колективних збірок його твори не потрапляли через скоріше упереджені зауваження («не властиві українській національній літературі лапідарність і психологізм»). Отже, письменник опинився на перехресті двох національних літератур: лексика російська, а тональність і стиль — інші, тобто, душа твору — українська. Саме парадоксальні оцінки досвідчених критиків, мабуть, стали причиною переорієнтації творчих зусиль у публіцистику: автор працював виключно на газету, тож і перша, і друга, і третя його книжки — «Міраж», «Заповідное Запорож'є» (написана у співавторстві з поетом Геннадієм Літневським) та «Все могло быть иначе» — це збірки публіцистичних нарисів. Водночас була підготовлена збірка віршів у прозі, разом із замальовками, збіркою оповідань про тварин, написана повість «Зелений мій Дім», що пролежала у столі двадцять літ, аж поки десятиліття тому стала книжкою.

Упродовж 80-х років, працюючи редактором багатотиражної газети «Днепростроевец» (управління будівництвом «Дніпробуд»), К. Сушко захопився фотополюванням. Знімки — то пташини, то звірини, які мешкають на Хортиці — у супроводі проникливих замальовок з'являлися в газеті «Индустриальное Запорожье» майже кожного суботнього номера, що ілюструвало істинну і сутність, і цінність найбільшого острова на Дніпрі — його багатющу природу. Невипадково саме наприкінці 1986 року авторові випало створити й очолити першу в Запорізькій області, як тоді казали, неформальну організацію — «Комітет з Хортиці» — який розгорнув боротьбу проти спорудження мостових переходів через найуразливішу частину заповідного острова, його плавні. У результаті трирічного напруженого і виснажливого протистояння громадськості та влади переміг здоровий глузд: значно пізніше мости стали зводити поруч із уже діючими.

Паралельно з вивченням та охороною Хортиці — захоплення археологією.

У другій половині 60-х років минулого століття у таврійських степах одна за одною почали розгортати дослідницьку роботу спеціальні експедиції Інституту археології Академії наук УРСР, у складі однієї з яких — на ймення Запорізька — К. Сушко побував упродовж кільканадцяти сезонів. Так визначалося головне у творчості спершу журналіста, публіциста, а потім письменника: Історія і Природа. Захоплення поступово переростало у професійне заняття, що супроводжувалося регулярними замітками й кореспонденціями у запорізьких обласних та в республіканських газетах, у всесоюзній «Комсомольской правде», а також у журналах «Україна», «Ранок», «Наука і суспільство», «Рідна природа», «Вітчизна», «Журналіст» і «Вокруг света».

Саме в середині 80-х роках Костянтин Сушко самотужки, за рахунок власних тарифних відпусток здійснює ряд своєрідних експедицій так званим «автостопом», а також літаками й автобусами Херсонською Запорізькою, Дніпропетровською, Полтавською, Чернігівською, Київською, Житомирською областями та південно-західною, східною і північно-східною частинами України. У першому випадку розшукувалися відомості про віділілі вітряні млини, які вважаються пам'ятками трудової діяльності, а в другому збирався матеріал про залишки колись привільного Українського Степу, які збереглися у вигляді заповідних ділянок Асканійського, Хомутовського, Стрільцівського, Провальського степів, Станічно-Луганської ділянки, Кам'яних Могил та Сумської цілини. Результатами цих пошуків стали книги «Вітер на крила», «В степах заповідної» (перше і єдине, щедро проілюстроване кольоровими світлинами видання в Україні, у якому зібрано відомості про всі степові осередки тодішньої республіки). Тоді ж вийшла збірка оповідань про тварин «Поздня тропа».

Ні керівництво тижневиком «Выбор» (1989-1992), а згодом газетою «Запорозька Січ» (1992-1999), ні тим паче робота генеральним директором Національного заповідника «Хортиця» (2005-2007) не дозволяли займатися літературною творчістю упритул. Отож, одна за одною виходили переважно публіцистичні книжки: збірка екологічних нарисів «Час сподівань», путівник «По Хортиці», розширена біографія заповідного острова «Острів Хортиця», збірка краєзнавчих нарисів «Тени забитих городів». Помітними з того ряду стали фундаментальне видання «Віщий Степ», у якому в художньо-публіцистичній формі розповідається про археологічні дослідження на півдні України упродовж 1967-2000 років, та роман-осягнення «Я вибираю Хортицю» — про події навколо легендарного острова упродовж цілого тисячоліття.

У цей час К. Сушко починає писати виключно українською мовою: оповідання про тварин («Двоє серед тиші») і новели («Дев'ять молитов у серпні»). Тоді ж автор уперше, й доволі успішно випробував себе в жанрі літературного есе, розглядаючи тему Хортиці у творах запорізьких поетів Геннадія Літневського, Олександра Шостака, Анатолія Рекубрацького, Олександра Абліцова, Григорія Лютого, Віктора Чабаненка, Петра Ребра й Миколи Лиходіда («Стежка на Хортиці»).

З 31 березня 2005 року до 17 жовтня року 2007-го К. Сушко працював генеральним директором Національного заповідника «Хортиця». За цей час на острові збудовано такі мемо-

ріально-туристичні об'єкти, як «Тарасова Стежка», історико-культурний комплекс «Запорізька Січ», «Скіфський стан», «Протогоче». Тоді ж заповідник отримав Державний акт на право постійного користування землею Хортиці.

Про Хортицю К. Сушко написав понад 200 статей і нари сів, 11 книг.

У 2004 року Костянтин Сушко став лауреатом премії імені Івана Франка в галузі інформаційної діяльності за низку публікацій у газеті «Субота плюс», які були об'єднані у книзі «Тіні забутих міст» (розкриває маловідомі епізоди минулого півдня України). Наразі він видав декілька нових творів і активно займається облаштування ландшафтного міні-заповідника «Світло Оріяни» в рідному селі Бабині, на місці стародавнього поселення бронзового віку.

Власне письменницькій діяльності К. Сушко віддав себе повністю, коли 2007 року вийшов на пенсію. Щороку виходили публіцистичні книжки «Бентежна Хортиця», «Князь Дмитро Вишневецький та інші», «Острів святилищ», «У згонах», «Заворожений острів», «Людина й Острів». Між цими виданнями — два романи, «Інспектор Хорс» та «Ойкумена», із яких варто виділити роман «Ойкумена», у якому вперше в українській літературі йдеться про скіфо-перську війну 514 року до н.е. Ідея твору формувалася більше п'яти років, а написаний роман був за півтора роки. Письменник на численних зустрічах із читачами акцентував увагу на трьох періодах експансії на територію сучасної України: похід персів на скіфів, татаро-монгольське нашествя та німецьке вторгнення, — наголошуючи на важливості наслідків саме першої з них. Автор не дискутує з фаховими істориками, намагаючись жорстко ствердити власне бачення (іронічна інтонація спростовує таку можливу інтерпретацію), а лише відкриває простір вірогідності різноманітних потенційних історичних можливостей. Відштовхуючись від фактів, наведених у працях Геродота, автор своєрідно викриває колоніальну перспективу викривлення елементів культури, яка засвоюється, й намагається довести правомірність скіфського коріння українців, здійснюючи своєрідну «культурну апропріацію» скіфської культури в напрямку наближення її до української.

К. Сушко успішно застосував принцип краудфандингу при виданні книги начерків про рідне село «У згонах. Начерки життєпису одного села у контексті історії Таврії» (2014). Цей проект знаковий і для автора, який присвятив її пам'яті академіка В.А. Чабаненка, і для його односельців, і для кожної людини, яка переймається питаннями збереження культурного спадку і духовності. Численні соціально-історичні, політичні, психологічні, географічні проєкції створюють стереоскопічний образ Батьківщини в її локальних варіаціях. Надзвичайно проникливий стиль нарації розчиняє космополітичну байдужість та примушує згадати, хто ми є й куди прощуємо в цьому бентежному й дивовижному світі.

Дещо окремо в доробку публіциста й прозаїка стоять літературно-критичні видання «трансМІСІЯ СЛОВА» (2016) і «Лови на Слові, або Чи легко бути читачем» (2017), у яких автор розкриває специфіку власної творчої лабораторії, етапи формування своєї особистості у контексті соціально-історичних проєкцій. Автор категорично не сприймає певні тенденції в розвитку сучасної української літератури, проте намагається пояснити своє бачення, апелюючи до світових і національних літературних авторитетів, аналізуючи перманентні перипетії та колізії, які визначають атмосферу літературних осередків останніх двох десятиліть.

Великі художні форми К. Сушко почав опановувати відносно недавно: вони являють собою приклад міжжанрової дифузії, мають індивідуально-авторські номінації (ідеологічний детектив, роман-осади, роман-застереження). Такі дефініції можна пояснити пошуком власної жанрової матриці. Надзвичайно оригінально відбувається його перехід із публіцистичної й науково-популярної парадигми в царину художньої творчості, причому цей процес характеризується взаємопроникненням, жанровим синтезом.

Народжений у степовій частині України, автор увібрав у себе могутні біоенергетичні потенції цього простору й інтуїтивно став його захисником. Власне, це своєрідна місія, яка легко простежу-

ється при вдумливому читанні його творів, як публіцистичних, так і художніх. У вступному слові до однієї своєї книги К.Сушко зауважив, що експерименти тоталітарної системи призвели до того, що була втрачена генетична пам'ять і люди втратили можливість відчувати і розуміти по-справжньому рідну землю («Тени забытых городов»). Для письменника такого ментального типу життєва й художня істина полягає в глибокому проникненні в сутність речей. Недаремно усамітнення «у дерев'яній хатинці на березі плавневого острова» дало можливість осягнути первісну мудрість і наблизитися до таємниці життя. Із 1981 року автор зібрав 22 зошити записів, адже провів на острові 1290 днів у самотності, 547 ночей спав сам — стільки тривав процес занурення у середовище. Як стверджує сам автор, його «виховав» Степ, а Дніпро занадто рано перетворився для нього на Каховське море. Автор надзвичайно трепетно ставиться до землі, яка дала йому прихисток.

Провідним принципом прозового доробку К. Сушка є саме Відчуття і прозрілива Проникливість, Інтуїція. Недаремно, у багатьох передмовах до своїх творів автор наголошує саме на «глибокому проникненні» в сутність написаного ним. Звідси й особлива інтимна манера звернення до читача, яка сягає безміру відвертості (у творах-застереженнях) чи бентежної батьківської ніжності (особливо, у творах про тварин і етюдах, замальовках).

Пантеїстичне світовідчуття реалізується в одухотворенні благословенної Хортиці. Читачу книги-альбому «Наодинці з Хортицею», мимоволі розчиняєшся у миттєвостях буття, які є справжніми моментами Присутності. Цей цикл етюдів, замальовок і віршів у прозі пронизаний світлою енергетикою, джерелом якої є ландшафтні зони Хортиці, тваринний світ, який автор ставить інколи вище за людський. У книзі оповідань «Двоє серед тиші» він висловлює сподівання, що людина має таки зрозуміти, що ставити «над усе лише вартість власного буття» — злочинно. Це є переступ проти сутності, що покликана кожне конкретне людське життя. Творчість К. Сушка можна плідно аналізувати в контексті екзистенціальної та феноменологічної філософії, адже його пильне заглиблення в онтологію світу й синтетичність мислення формують особливу матрицю його стилю: феномен осягнення автором простору створює особливий ефект присутності й у свідомості читача.

Зрозуміти себе можна, пізнаючи Іншого (яким дуже часто у творах К.Сушка є тварина) — це один із провідних постулатів екзистенціалізму. Саме тому часто письменник домислює поведінкові реакції й мотивацію сказаного іншими персонажами його художнього світу й реальних людей, які стали їхніми прототипами. Професор В. Чабаненко у своїй рецензії на публіцистичний роман «Бентежна Хортиця» наголосив на особливій місії К. Сушка і його непересічній інтонації в ряду таких визначних діячів, як Д. Яворницький, Я. Новицький, О. Гончар та ін. У світоглядній концепції К.Сушка легко відчитується ця невтолима жага занурення в «матеріальну субстанцію», яка породжує проникливий образ Хортиці, Степу, який вирізняється на тлі усього написаного про степ в українській літературі своїми неповторними нюансами.

Серед численних нагород Костянтина Сушка — почесні дипломи й грамоти (зокрема обласний та республіканський дипломи «Золоте перо»), медалі «За розвиток Запорізького краю», «Мистецький Олімп України», «Почесна відзнака» Національної спілки письменників України, медаль та Почесна Грамота Верховної Ради України, премія імені Івана Франка.

Збірки творів: «Міраж» (1978); «Заповідне Запорож'є» (у співавторстві з Геннадієм Літневським, 1981); «Все могло быть иначе» (1983); «Наедине с Хортицей» (1986); «В степи заповедной» (1988); «По Хортице» (1989); «Поздняя тропа» (1989); «Час сподівань» (1992); «Вітер — на крила» (1994); «Хортица открывает тайны» (2000); «Острів Хортиця» (2001); «Двоє серед тиші» (2002); «Тени забытых городов» (2003); «Я выбираю Хортицю» (2004); «Віщий Степ» (2004); «Стежка на Хортиці» (2004); «Дев'ять молитов у серпні» (2006); «Зелений Мій

Дім» (2008); «Наодинці з Хортицею» (2-ге видання, 2008); «Бентежна Хортиця» (2008), «Князь Дмитро Вишневецький та інше» (2009); «Інспектор Хорс» (2010), «Ойкумена» (2011); «Хортиця — острів святилищ» (2013); «У згонах» (2014); «Закодований час» (2014); «трансМІСІЯ СЛОВА» (2016); «Заворожений острів» (2016); «Лови на Слові» (2017); «Terra grata. Земля жадана» (2017); «Людина й Острів. Хортиця — над усе» (2018).

Літ: Лиходід М. По-людськи до хижаків : [Про книгу К.Сушка «Поздня тропа»]. Запорізька правда. 1990. 3 червня; Гривцова О. Своя стежина в ріднім краї. Запорізька правда. 2002. 3 жовтня. С.5; Корницький А. Уміти бачити дива : [Про нову збірку «Двоє серед тиші»]. Запорозька Січ. 2003. 5 квітня. С.6; Юрик П. Нові краєзнавчі видання Костянтина Сушка. Запорозька Січ. 2003. 5 квітня. С. 6; Панченко О. Тіні забутих міст. Робітнича газета. 2003. 15 квітня; Воротілов О. Я вибираю Хортицю. Голос України. 2004. 25 листопада. № 222-223; Вихляев В. Проблеми через поезію. Запорізька правда. 2004. 7 грудня. С.7; Колосов С. Вартовий Хортиці. Літературна Україна. 2006. 30 листопада (№ 46). С.8; Дорошенко В. Одинокие прогулки большого начальника. Индустриальное Запорожье. 2007. 30 октября (№ 160). С.4; Гиріна Т. Проблема-тика роману «Я вибираю Хортицю» К.Сушка. Наука і вища освіта : Тези доповіді учасників XV Міжнародної наукової конференції молодих науковців. Ч.3 : Запоріжжя, 2007. С.311-312; Ференц В. І правитимуть нами користі своєї ради : [Рец. на роман К.Сушка «Бентежна Хортиця»]. Слово Просвіти. 2009. № 4. С. 15; Чабаненко В. Його обрала Хортиця. Україна молода. 2009. 4 квітня. № 062; Кушнерюк Ю. Образ тварини як риторичний прийом у повісті «Кіт з потонулого будинку» Г.Пагутяк та в романі «Інспектор Хорс» К.Сушка. Сучасні літературознавчі студії. Топос тварини як антропологічне дзеркало : Збірник наукових праць. 2011. Вип.8. С.483-491; Пащенко М. Свого часу людство повернуло не туди : [бесіда з К.І.Сушком]. Слово Просвіти. 2011. № 18 (5-11 травня). С.13; Пащенко М. Розкопки абсурду : [на все майно колишнього гендиректора Національного заповідника «Хортиця» К.Сушка накладено арешт]. Літературна Україна. 2012. 20 грудня. С.15; Московцева В. Величний Храм...Просто неба : [Про нову книгу К.Сушка «Хортиця. Острів святилищ»]. Запорізька правда. 2013. 23 березня (№ 34). С.4; Сосницький Л. Хортиця свята і нещасна. Голос України. 2013. 10 квітня (№ 69). С.14; Кушнерюк Ю. Проза К. Сушка: жанрові параметри та творчі стратегії. Вісник Запорізького національного університету : Збірник наукових праць. 2013. № 3. С.108-112; Юрик П. Євшан-зілля від Костянтина Сушка : [про нову книгу К.І.Сушка «У згонах»]. Українська літературна газета. 2014. 10 жовтня (№ 20). С. 18; Чегорка П. Невгамовний газетяр-краєзнавець-письменник. Костянтин Сушко не повторився у жодній зі своїх майже 30 книжок. День. 2016. 21-22 жовтня (№ 190-191). С. 13; Петраков Г. Хортиця — над усе!. Рабочая газета. 2016. 21 октября (№ 120).

Юлія КУРИЛОВА,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету

БУРАН

Оповідання

Уранці господар відстебнув ланцюжок разом із нашійником і сказав: «Біжи, Буран». Але Буран не побіг. Тією всеохоплюючою радістю, яку приносили йому вільні прогулянки, зараз і не пахло. Усе починалося не так, як завжди, як Буран до того звик. По-перше, ніколи раніше господар не звільняв його від ланцюга уранці, а тільки ввечері. По-друге, спускаючи собаку погуляти, господар відстебував тільки ланцюжок, а нашійник залишався на місці. Тепер же Буран звільнився повністю й почувався від того незвично, навіть ніяково. А ще Буран розумів: господар ніколи не надавав його нічній свободі особливого значення. Тимчасово звільнити собаку від ланцюга було для нього таким же звичним і обов'язковим, як розчистити подвір'я од снігу або ж зачинити на ніч хвіртку. Але сьогодні, сказавши тихо «Біжи, Буран», господар виглядав якось дивно... І вразливе собаче серце зіщулилося від тривожного передчуття.

Куди бігти? Навіщо? Буран завжди знав, що йому робити, лише одв'яжіть його. Тепер же нічого не розумів, а тому лишився на подвір'ї.

Невдовзі приїхали на вантажівці двоє чоловіків. Буран навіть голосу не подав, бо то знайомі господаря. Цікаво, чому це вони, зайшовши до хати, не зачинили за собою двері? Буран чекав, що недогляд гостей виправить господар, проте й він не зачинив. Натомість, через деякий час господар вийшов із хати, задкючи і несучи разом з одним зі своїх знайомих диван. Другий гість ніс два стільці. Потім серед двору опинилися стіл, ще один стілець, телевізор, холодильник і два мішки, в яких щось глухо подзенькувало.

Буран ніколи нічого подібного не бачив і так розхвилювався, що в нього пересохло в горлі. Кілька разів підбігав до господаря, метеляючи хвостом, намагався заглянути йому у вічі, ніби питає: «Що? Що трапилось? Куди це ти зібрався?» Але господар не звертав уваги на собаку. Господар узагалі, схоже, поведився так, начебто Бурана поруч і не було.

Буран забіг із протилежного боку хати, зіперся лапами на стіну, заглянув у вікно: що там. Нічого не видно.

А вантажівка уже повна речей. Уже й борт зачинили. Усі троє чоловіків сіли в кабінку, двигун завив, захурчав, машина рушила з місця й покотилася геть із двору.

Буран розгубився. Кинувся було слідом. Але ж позаду залишилося подвір'я, яке Буранові слід його застерегти... До того ж, залишилася хата з відчиненими навстіж дверима... Ніколи ще, упродовж усіх п'яти років свого життя, Буранові не доводилося вирішувати стільки проблем одразу, й собака зовсім занепав духом. Пізніше він усе ж вибіг на вулицю, добіг до повороту, зупинився. Нашорошив вуха, повів носом. Завмер. Послухав, чим пахне повітря й що є в ньому, гавкнув кілька разів і повернувся на подвір'я.

Із відчинених дверей хати відганяло тривожною порожнечею. Бурану хотілося глянути, як там воно, але він не посмів. Навіть за присутності господаря Буран не заходив до хати, а без нього й поготів. Буран став передніми лапами на потертий гумовий килимок перед дверима (далі не можна) і втяг у себе повітря. Безліч знайомих запахів ринулися на нього, але найсильнішим виявився запах незатишності й порожнечі. Буран важко зігнув, позіхнув і приліг на килимок.

Пес здогадувався: господар більше не оселиться в цій хаті. Але в те, що він неодмінно повернеться, вірив. Господар просто дуже спішив (таке з ним і раніше траплялося), він іще приїде, забере те, що забув, поспішаючи, і Бурана поведе за собою.

Ще раз збігав до повороту. Нікого. На подвір'ї собака уважно вивчив відбитки протектора від коліс, сліди приїжджих, сліди господаря. Нічого не зрозумів. Про їжу й не думав. Лише трохи похлебтав водички із чавунчика, що стояв коло будки.

Господаря все не було. Уночі, коли на небі висипали зірки, зійшов повний місяць, і трішки підморозило, загострилися звуки. Буран сторожко прислухався до них, і чим менше вони нагадували ті, що мали б сповістити про наближення господаря, тим більше собака сподівався, що господар повернеться.

Під ранок Буран задрімав, зібгавшись на гумовому килимку біля ганку. Прокинувся від гуркоту: до воріт наближався трактор із причепом, за ним екскаватор. Коли трактор із екскаватором запинилися, на землю з кабіни виплигнули кілька чоловіків. Буран широко, сподіваючись побачити серед них господаря, розкрив очі, але господаря не було. Буран насторожився, зайняв свою звичну службову стійку і, не відходячи од порога, дзвінко загавкав. Пес раптом ніби аж зрадив появи чужих людей, бо вони нагадали йому про те, що він не якась там безпритульна шавка, а собака, що перебуває на службі. Буран гавкав упевнено, з достоїнством і навіть із натхненням.

Та люди, схоже, не звертали на собаку уваги. На превеликий свій подив, Буран побачив, як один із приїжджих відчинив ворота, випустив на подвір'я трактор із причепом, потім екскаватор. Ще ніколи не помічав Буран стільки сторонніх на подвір'ї за відсутності господаря, він гавкав усе так же дзвінко й безперервно, але що далі, то все чіткіше відчував, як рішучість починає йому зраджувати. Буран пам'ятав, як на подвір'я, коли залишався удома сам, забігали хлопчачки — то води попити з крана, то яблук увірвати... Буран чітко відчував нерішучість у дія маленьких людей, а тому гавкав без злості, для порядку. Люди ж, які прибули зараз, разом із трактором та екскаватором, поводитися абсолютно незалежно, а то навіть і взагалі нахабно. Вони зовсім не боялися неприв'язаної собаки. Буран це відчував і розгубився.

Пес ще гавкав, але вже з частими паузами. І стояв він уже не біля порогу, а серед городу. Буран раптом утратив можливість нормально сприймати все, що відбувалося у нього на очах. Він лишень відзначав: полетіла на землю черепиця. Потім — дерев'яні рейки, крокви, балки. На очах у собаки руйнувалося те, що здавалося йому непорушним і постійним. І від цього ставало страшно.

Буран затремтів. Він уже не гавкав. Пес тихенько скавучав, перебігаючи з одного кінця городу до іншого.

Гуркіт двигунів, крики людей, тріск, скрегіт. Під обід усе стихло. Хата перетворилася на купу уламків саману, цегли, потрощених дощок. Люди поїхали. І як тільки вдалині розтанув гуркіт двигунів, куточком міцно заволоділа тиша.

Буран лежав на мокрому снігу в городі довго, поки не перестав тремтіти. Потім підвівся й неквапно побрів до того, що зовсім недавно ще було притулком людини. Пес знайшов місце, де під уламками глини й черепиці мав бути поріг і принохався. Пахло димом із розтровоєної груді й вогкістю. Буран довго розкопував передніми лапами завал і зупинився лише тоді, коли знайшов краєчок порогу, прикритого гумовим килимком. Обдираючи лапи до крові, пес розкопав поріг повністю, ретельно обнюхав його і приліг на килимок.

Примруживши очі, Буран поглядав на подвір'я, на дорогу. Пес чекав господаря. Відчуття безвихідності вже заявило про себе, але стосувалося воно лише хати. Про зміни на краще у своїй власній долі Буран ще вірив. І він чекав. Якщо вже господар залишив його тут, значить, Буран тут потрібен. Отож, тут ще залишилися щось, необхідне господареві, і Буран з подвір'я нікуди не піде.

Ніч минула без особливих тривог. Удень тільки сороки порушували сумну Буранову самотність. Буран піднімався лише для того, щоб попити води з чавунчика, здебільшого ж непорушно лежав. Дрімив, сторожко прислухаючись.

Під ранок третього дня пішов сніг, густий і вогкий. Буран іще міцніше, щільніше зібгався і прикрив морду лапою, щоб снігом не сліпило очі. Іноді провалювався в сон, і тоді йому ввижалося рідне подвір'я, квітуча яблуня біля водогінної колонки й господар на стільчику з цигаркою в зубах. Сон був таким явним, що Буран гостро відчував запах цигаркового диму і чув, як гудуть бджоли. Господар пускав дим кільцями, мружився проти сонця й посміхався до Бурана. Пес радів наближенню вечора: ось-ось його відпустять на прогулянку до самого ранку...

Покинутий господарем, Буран так і не пішов із подвір'я. Сім днів непорушно пролежав він на гумовому килимку біля порогу зруйнованої хати. На десятій помер...

КРАПЕЛЬКА

Казка

Крапелька — це крихітний-крихітний, зовсім манюсінський шматочок водички. Коли він у воді, його не видно зовсім. І сама крапелька себе не бачить. Аж ось закортіло крапельці побачити себе. Ну дуже захотілося глянути на себе. І так вона старалася, і так — нічого не виходить. Не бачить себе крапелька, і її не бачить ніхто, бо у воді ж вона. А води багато, ціла річка.

Над річкою і над малесеньким-малесеньким шматочком води високо-високо в небі висить сонечко. Помітило сонечко, здогадалось воно, що крихітному шматочку води так хочеться побачити себе, і поспішило на допомогу. Стало воно гладити воду, лоскотати, гріти її своїми променями. Гладило, лоскотало, гріло, аж поки шматочок води не перетворився на ледь помітну хмаринку. Хмаринка — легенька-легенька. Вона одразу ж здійнялася над водою, над землею. Високо-високо злетіла хмаринка, аж туди, де немає ні людей, ні дерев, ні будинків, ні доріг, одне лиш невидиме й холодне повітря. Дуже холодне повітря. Таке холодне, що хмаринка зіщулилась у крапочку-цяточку. Зіщулилась, щоб зігрітися й перетворилася на шматочок води — стала крапелькою.

Зраділа крапелька, що знову стала крапелькою і полетіла до землі, аби побачити там себе. Летіла недовго й плавно. Сонечко і тут її допомагало. І не лише сонечко, а й вітер. Він легенько підштовхнув крапельку до верби. До отієї, що схилила свої віти над річкою. Легенько підштовхнув вітерець крапельку й опустив-причепив її на найнижчу вербову гілочку, на самісінський кінчик листочка.

Торкнувшись гілочки, а надто, опинившись на кінчику листочка, крапелька відразу помітила себе. Збоку — це було її відображення у воді. Крапелька зраділа, що вона така гарненька, ладненька, витончена, блискуча й прозора. Вона хотіла крикнути на radoщах, проте змогла лише напружитися. А коли напружилася, відірвалась од листочка й упала в річку. І перестала бути крапелькою, бо відразу ж розчинилася у воді. Знову ставши крихітним шматочком води, колишня крапелька вже знає, яка вона красива. Сонечко теж знає про це. І вітер. І вони завжди допомагатимуть крихітному шматочку води ставати крапелькою, коли він того хотітиме.

НА МЕЖІ

Новела

Пилип Никонович Задорожний прокинувся з відчуттям, що день, який тільки-но розпочався, останній у його житті. Можливий невеселий поворот подій був нав'язаний дивним сном: привиділися колишньому вчителю української мови та літератури... слова, розвішані на деревах. На голих гілках — не збагнути було, по осені чи рано навесні — с'як-так висіли слова. Чітко читалося кожне, особливо часто зустрічалося його власне ім'я, обведене чорною рамочкою, але якоїсь фрази, речення разом слова не складали, це Пилип Никонович помітив. А ще привидівся покійний Максим Копаниця, Пилипів одноліток. Мовби йде він повз дерева, спираючись на щіпок, і зневажливо, так зневажливо, майже знущально щідить крізь залишки прокурених зубів: «Слова, самі слова... Більше нічого, дорогий Пилипе, окрім слів». Мимоволі, слідом за Максимом і Пилип Никонович повторив: «Слова, самі слова...» А тоді додав від себе: «Боже, ми всі потонули у словах...»

Голосно сказав, що аж прокинувся. «Ну, ось і все, — подумав. — Прийшла й моя пора».

Страха від того жодного не відчув, сприйняв сумне передчуття абсолютно спокійно. Можна навіть сказати так: Пилип Никонович спокійно, покійно й не без гідності збагнув, що земний його шлях завершився. І тут, мабуть, справа не в залізному характері людини, хоча й кажуть, що померати в будь-якому віці нікому не хочеться. Пилип Никонович наближення власного кінця сприйняв просто, буденно й, звісно, без паніки.

Хрипувато обізвалася зозулька на стареньких ходиках, усього лише раз подала голос, бо до сьомої було ще півгодини. Пилип Никонович підвівся з постелі, підійшов до годинника і обережно підтягнув гирку. Почувши деренчання тоненького ланцюжка, виглянула з кухні сестра, Галина Никонівна:

— Доброго ранку, Пилипцю!

— Доброго ранку, Галю, — відповів Пилип Никонович. Усе, як завжди. А, може, він поквапився з отим своїм грізним передчуттям? Адже на здоров'я не скаржиться, пересувається без сторонньої допомоги, пам'ять не підводить, апетит — дай Бог кожному... Усе так, але Пилип Никонович гостро відчув оту межу, край, за яким далі для нього не буде вже нічого. Неважко здогадатися, що отримає він у відповідь, коли раптом поділиться з кимсь своїм передчуттям. Звісно, почнуть переконувати, що йому ще, мовляв, жити й жити, тож нікому й нічого він не скаже, бо слухати нещире, особливо, коли воно так схоже на нісенітницю, вельми неприємно. Досить і того, що він сам знає, куди воно оце зараз гне. Жив власним життям, відтак і на власну смерть із її терміном має право.

Слова... І чого б ото саме ними Провидіння подало йому віщий знак? Через те, що більше ніж півстоліття мав справу саме зі словом? Що навчав рідній граматиці, відкривав таємниці епітетів та метафор?

Не зчувся, як опинився надворі. А там теж нічого особливого — ранок тихий, навколо спокійно, врівноважено. Сонце ясне, сліпуче, значить, і сьогодні слід чекати на спеку, хоча серпень уже добігає свого кінця. Улюблений місяць... Саме він спонукав колись Пилипа Никоновича взятися за перо. Усе тоді пішло навдивовижу легко, гладенько, тож і зупинився, хоча міг би й продовжувати. Відгуки на свої новели та оповідання отримував переважно схвальні, наполегливості йому не бракувало, видав би одну книжку, потім другу, третю, потрапив би до Спілки письменників... А далі? Має Пилип Никонович хист до слова, і смаком Господь його не обділив, але разом із тим не позбавлений він також переконаності, що нічого особливого

з допомогою того слова повідати людям не зможе. Не переймається він отим невідчепливим і настійним — буцімто «тільки він і ніхто інший» — тож і облишив бентежити папір. Та й себе заодно. Зате з потроєною енергією, аніскільки не страждаючи, що «не відбувся», взявся пропагувати інших (нерідко буває саме навпаки), кому поталанило знайти своє слово у Слові. Із тим і добіг до вісімдесяти семи літ, дякувати Богові.

А оце таке приснилося... Як там сказано: «Спочатку було слово, а слово те було Бог»?

Не втримався Пилип Никонович, повернувся до хати, дістав Біблію, відкрив там, де Євангеліє від Івана...

«Споконвіку було Слово, а Слово те в Бога було, і Бог було Слово...»

Ось як, коли точно. Це — український переклад. А в російському варіанті: «В начале было Слово, Слово было у Бога, и Слово было Бог.»

Присів на стілець коло вікна, відсунув запинало й поклав розкриту Біблію на підвіконня.

«Споконвіку» — це російською «испокон веков», а «в начале» українською буде «на початку». Виходить, не зовсім ідентичні переклади... Випадково? Яка різниця. Пізно Пилипові Никоновичу з'ясовувати такі тонкощі, хоча за думку зачепилося, бо не на порожньому місці виникло, не так, щоб ні з того, ні з сього.

— А ти, Пилипцю, що, сьогодні обійдешся без гімнастики? — до кімнати заглянула сестра.

Пилип Никонович здригнувся, бо не чекав нікого, й тихо, щоб не видати свого невдоволення, відповів:

— Та встигну я з тією гімнастикою, ти, Галю, роби своє.

Давно не гортав Біблію, а колись заглядав до неї часто. Не через жагучу потребу душі — дивувався шаленій кількості невідповідностей, якими рясніє «святе письмо». Там, де виникали запитання, залишав закладку, і ось тепер цікаво подивитися, що ж його колись бентежило...

«16. З народженням Іареда, Малелеїл жив вісімсот тридцять років, і народив синів і дочок.

17. Усіх же днів Малелеїла було вісімсот дев'яносто п'ять літ, і він помер.

18. Іаред жив сто шістдесят два роки, і народив Єноха.»

Давно ще, коли Пилип Никонович прочитав це вперше, свідомість його, звісно, спіткнулася, та з'ясовувати суть фрази він не наважився, лише закладочку устроїв між сторінками, як і в багатьох інших місцях «книги книг». Тепер же йому раптом нестерпно закортіло глянути на щойно прочитані слова не сліпо, не під чийось нахилом, не бездумно, а вільно, свіжо й широко! І саме так же й сприйняти їх. І ось глянув... І відразу запитав сам себе: навіщо вони йому і його землякам, отакі одкровення? Як їх розуміти? Адже навіть за виняткової уяви, мобілізувавши усю рать її величності Умовності, сказаного ніяк не збагнути ні розумом, ні серцем. Треба просто вірити. Вірити? Хіба що... Бо святе ж письмо!.. Перший і найголовніший духовний документ людства, вірогідність якого, його достовірність, а особливо граничну смислову наповненість кожного речення, кожного слова, навіть звука не можна (бо гріх!) ставити під сумнів. І це в той час, коли помірковані стародавні римляни наполягали: «Де омнібус дубітал тум» («Підавай усе сумніву»).

Римляни... Вони були язичниками, тобто прихильниками буцімто відсталого віри, отож, і казали так, до того ж, за дохристиянської доби. А хіба ж нині їхнє твердження неприйнятне? Чи вживати його можна лише за певних обставин?

«Що це з тобою, Пилипе? — спитав сам себе. — Спихватився... Краще пізніше, аніж ніколи?»

Добре, що хоч розмірковує тихо, про себе, а не вголос і тим паче ні з ким не збирається ділитися. А то не впізнали б чоловіка. Завжди такий зібраний і поміркований, такий лояльний, — навіть прихильний! — у ставленні до авторитетів та офіційних тверджень, звиклий віддавати перевагу усталеному й незаперечному, а тут раптом потягло до пошуків... Та ще й через сумніви... Та ще й після такого сну...

Не піде сьогодні Пилип Никонович на риболовлю. Принаймні, зараз він із двору нікуди ані ногою.

Настрій, навійний сном, не відступав, проте Пилипові Никоновичу він не додавав ні смутку, ані печалі. Навпаки! Ось вийшов у садок... Із тихою, але непохитною відрадою став споглядати (бо відчував!) міщ молодих дерев, невисокий кам'яний мур, що відгороджував садок од вулиці, бузок на причілку, ластівки, що обсіли дроти, і з солодкою повнотою вкотре пересвідчувався, яке воно все оце близьке одне одному! Яке рідне воно йому, людині, котра все своє життя прожила на рідній землі, яке воно доцільне й доречне! Яке зрозуміле й сприйнятне. А коли до нього додається ще й історично достовірне, то йому взагалі немає цни. А в «святому письмі»... Усе навертається до заморського. Навіщо отут, на благословенних придніпровських обширах говорити (та ще й ОБГОВОРЮВАТИ!) про те, що коїлося за тисячі й тисячі верст звідси, за кілька тисяч років до твоєї з'яви на світ, на землі, геть випаленій сонцем? Через те вона й обітована, ота земля, тобто — земля заповітної мрії, що на ній не можна вирощувати ні кавуни, ні пшеницю, ні огірки?

Хто ж заповідав людям (і за що!) саме таку (і лише цю!) землю? І чому, заповідаючи, не звернули уваги ні на верби, ні на осоки, ні на дуби?

Смоковниця — із того ж «святого письма»... А за нею й шовковиця, дерево, хоча й всюдисуще, але воно не з місцевих, прийшло саме звідти. Як і Пилипове ймення. Завезене з Греції, і хто сьогодні знає, що ним там у давнину називали любителів коней? Як і «Галина», що тією ж грецькою означає «тишу»... А далі й «Никін» — у перекладі з грецької «той, що перемагає». Скільки чужих імен! І це при своїх річках, при власних морях, степах, зрештою, — при своїй землі!

Покірно сприймаємо, споживаємо похапцем усе підряд, лише одна особа ніяк не може втихомиритися. На що він замахується, наївний Лев Силенко, що хоче довести затурканій громаді, коли застерігає: «Народ, який має розвинене почуття національного самоутвердження, ніколи себе не підпорядковуватиме чужому духовному творові... Не біймося своїм донькам давати імена Зірка, Калина, Русявка, Оріяна, Рідна, Голубка, Квітка. Імена рідні, зрозумілі, приємно гармонізовані з красою навколишньої природи, з чарівним шовком рідної мови... Чарівна історія народження імен, у ній веселою світяться краса й уява. Мудрість і любов душі народної».

Пізнувато, видать, з'явилася людина, яка написала таке, бо он куди вже ми зайшли. Проте хіба це має значення стосовно того, що сказано? У кого повернеться язик, аби заявити: «То — неправда! Не вірте, люди, отим словам, бо вони шкідливі й нещирі!» Хто візьме на себе таку відчайдушну сміливість — історики, лінгвісти, філософи? Чи, може, політики?

Знайшлися сміливці з усіх станів, охоронці духовної цноти від усіх. Не по одному, не по два, не сотнями-тисячами, а мільйонними ле-гі-о-на-ми. Ціла духовна рать повстала. Духовна чи просто штучно одухотворена? Питання... І не стільки проти самого змісту висловів зчинений вселенський заколот, як супроти того, що автор посмів систематизувати звичаєві надбання рідного народу й подати їх у вигляді вчення. Світлого, доброго, живого. Мовляв,

чи не забагато взяв на себе зухвалий самопроголошений пророк? Невтішний Лев... Необачно відвертий Силенко... Не поскупився на вагу відповідальності... Завдання перед собою поставив воістину незбагненне, але позаяк саме воістину, тобто В ІСТИНУ, В ІМ'Я ІСТИНИ, то з Божою поміччю він із ним блискуче впорався. Життєдайне сяйво народних звичаїв, ланцюг дійсних — РЕАЛЬНИХ — історичних, а не міфічних подій він вибудував у стрункій і зворушливій послідовності, яка сприймається просто, легко, природно й... радісно. Із колосальною працею упоралася людина, і невже так важливо, хто сказав і як, коли йдеться про наше, без чого ми ніколи не повернемо собі своє обличчя, не станемо такими, якими мали б бути!

«Мудрість, привезена з чужих країн і нашою мовою на нашій землі перекладена, тільки тоді буде нам корисна, коли ми будемо нею володіти так, як нам вигідно, а не як їй вигідно: її вигідність нам не вигідна тому, що вона хоче нас собі підпорядкувати, хоче на нашій землі нами володіти...»

Чомусь так захотілося знати Пилипові Никоновичу, чи знайдеться державний зверхник, а чи просто патріот, котрий повстав би проти такого... Що ж стосується заморської мудрості, то, oprіч усього іншого, вона, вельми відверта у своїх моральних уподобаннях: «І ворожість поклади між тобою й між дружиною, і між сім'ям твоїм, і між сім'ям його, воно буде вражати тебе в голову, а ти будеш жалити його в п'яту...»

А що ж наш необачний зухвалець, нахаба, який, до речі, й досі змушений проживати за океаном (така ось дяка за подаровану можливість прозріти!)? Звертаючись, — не до всього світу, а винятково до своїх етнічних братів і сестер, він не істину проголошує, а спокійно й просто нагадує відоме, але необачно забуте, при цьому наївно сподіваючись, що воно здатне зворушити наші серця: «Коли мати моя носила мене в лоні своєму, вона чулася найщасливішою в світі жінкою. Їй дуже хотілося бути матір'ю, її дитячі роки були заповнені любов'ю до дітей. Стрінувши то там, то там маленьку дитину, вона бігла до неї й ласкала її. Усі знали, що вона любить дітей.»

Не чувань такого ні брати, ані сестри. А коли хтось і почує, то сором'язливо відвертається. А, либонь, через те, що куди милішими стали видаватися їм біблейські постулати, надто там, де їхня так звана людяність просто не має меж: «Коли Господь, Бог твій, винищить народи, яких землю дає тобі Господь, Бог твій, і ти вступиш у спадщину після них, і поселишся в містах їхніх, і оселях їхніх...»

Не про це б зараз думати Пилипові Никоновичу, опинившись біля своєї останньої ризки... Та висмикує колишній учитель української словесності старі закладки із книг, читає, що ж там так схвилювало його колись, і зараз нестримно хвилюється. Бо й раніше замислювався над вартістю слова (адже — учитель!), і над вартістю звичаю (щось не густо збереглося їх меж людьми, то, може, через те й нависніє зло?), а далі упритул наблизився до думки: що ж залишає після себе? Не чекав, що збираючись у незворотню дорогу, перейматиметься своєю спадщиною, та особливо спадкоємцями...

Спадщини, власне, як сукупності матеріальних статків, Пилип Никонович не надбав. І тут усе просто. Хату переписав на сина, рахунку в банку не має, а нащадки... Чи не вийде так, що на ньому й обірветься українська вартість роду Задорожних? У синові ще щось там жевріє, а от донька, схоже, зовсім відкололася. Згадав онука, тридцятишестирічного підполковника внутрішніх військ Ігоря Задорожного, і серце стиснулося... Бо за ним іде найменший із Задорожних — дванадцятирічний правнук Денис. Майже ані слова українською. А як починав у дитинстві! Не відходив від прадіда, ловлячи кожен його звук, та коли підріс, ураз став

відхилятися. Тільки й того, що вигукнув якимось: «Дідуню (він не називає Пилипа Никоновича прадідом), це ж тобі на десятиріччя Жовтневої революції було майже стільки років, скільки мені зараз, а з тих пір мало не століття минуло... Ну й довго живеш, ти у нас молодець!»

Пилип Никонович спантеличено тоді поморщився, та не обсмикнув правнука. Хай те роблять його батьки. І ось тепер — межа... Приїхав «дідуньо»...

Не встиг сказати й онукові Пилип Никонович, що завершує він свій вік, прекрасно обійшовшись без «єнохів» та «малелеїлів». Не зустрічалися вони йому на його довгому життєвому шляху в тому розумінні, що коли треба було щось зробити для себе, то покладався він лише на власні сили та здібності. І тільки. «Малелеїли» не надихали, вони навіть на зворушували. Та це аж ніяк не означає, що все його життя відбулося без впливу чудернацьких імен, бо недаремно видаються оті товстелезні книги космічними тиражами, не випадково виставляється їхній зміст «істиною в останній інстанції»: «Пішли вони війною проти Бери, царя Содомського, проти Бірші, царя Гоморського, Шінава, царя Адми, Шемевара, царя Севоїмського, і проти царя Бели, котра є Сігор...»

Це щойно Пилип Никонович вийняв одну із найстаріших (уже геть уся жовта, ледь тримається купи) закладок. А поруч із закладкою досить свіжий аркушик із випискою:

«Цар Олег з агіманом Улебом, Ліпаком, Вартаном, Сурмою, Косаком і Сарматом їдуть до Києва. Олег і агімани, прибувши до Києва, скупались у Дніпрі. І був даний наказ, щоб усі воїни купались»...

Уже й не пам'ятає Пилип Никонович, навмисне він розмістив цей аркушик коло «царів гоморських»... Мабуть, бо воно ж, як противага — де той Бера з незрозумілим Сігором (чи Сігор, жіночого роду?), а де наші Олег із Сарматом! І от зараз прочитав, і враз, наче свіжим вітром повіяло. Ондечки й листя на дикій груші зашелестіло, мовби відгукнулося... Не вітрові, а тому, про що Пилип Никонович щойно прочитав. Ніяк не хочеться думати, буцімто так лише здалося, тож мало не з піднесенням читає далі: «Цар Святослав узяв Саркель (Білу вежу) — столицю Хозарії. Віщий Радогост у палаті когена (царя Хозарії) знайшов таємну умову. В умові зазначено: люди на схід від Дніпра проживаючі будуть на віру Мойсея. Люди на захід від Дніпра проживаючі — навернені будуть на віру Христа. Україна (Русь) щезне: її люди змаліють душою й розумом».

«Стій, діду Пилипе! — зупинив раптом сам себе. — Та це ж, схоже, — розгадка всіх загадок! Як раніше цього не помітив... Тут не просто Святослав, останній язичницький князь разом із Олегом та Сарматом протиставляються Бірші, Шінаві і Шемеварові, а пряма проекція в сьогоденній день! Адже будь-хто наочно може переконатися в наслідках бездумних, безглузких запозичень, ось вони, варто лишень вийти на вулицю й подивитися, чи, для повноти щастя, ще й телевізора увімкнути. Усе там є! І докази, й звинувачування». Як усе просто, любий Пилипцю! Придумується релігія (нова, до того нова, наче до її з'яви люди ходили на головах, наче не любили й не страждали, одне слово, наче жили зовсім неправильно!), запускається ця релігія меж люди, аби вона стала світовою, а там, у тому середовищі, де вона виникла, залишаються, як ото кажуть, в силі старі вірування. Із якою метою це робилося? Якщо заради врятування людства, то чому народів-«релігієтворців» не долучитися б до власного дітища? І це при тому, що мільйони й мільярди довірливо відмовилися від свого й пристали до чужого.

Раптом так захотілося побачити Ігорка!.. Адже ніколи Пилип Никонович не говорив із ним серйозно, так, як мав би говорити дід із онуком. Усе було про щось побутове, незначне. Викликати зараз онука телеграмою? Якимось штучно воно виходить, не по-сучасному: старез-

ний дід вигукує онука, щоб... Щоб що? Аби дати йому останню настанову? Хоча й ще досить молодому хлопцеві — та все ж офіцерові з двома великими зірками на погонах... Та ж у нього вже не лише своя думка на все є, а й власні амбіції. За якими — самі лише слова?

Слова... Скільки згаяно часу, що вже тепер. Скільки зустрічалися, про що тільки не розмовляли, а про головне часу не знайшлося.

Зовсім рознервувався Пилип Никонович. Дістав «Кобзар», відкрив...

Минають дні, минають ночі,
 Минає літо. Шелестить
 Пожовкле літо, гаснуть очі,
 Заснули думи, серце спить.
 І все заснуло, і не знаю,
 Чи я живу, чи доживаю,
 Чи так по світу волочусь,
 Бо вже не плачу й не сміюсь...

Теж слова... Хвала Богові, ці від людей уже не приховають. Але й не читають їх! Не про школу мова, де Шевченка «вивчають», а про те, щоб отак відкрити будь-кому й прочитати... І замислитися... Чому богохульною може бути думка про те, що від цих Шевченкових рядків більше користі, ніж від біблейських напучувань? Адже людина, якщо вона справді вінець природи, вільна у своєму виборі, особливо там, де йдеться про вибір віри!

Помирати Пилипові Никоновичу не страшно. Якщо брати за великим рахунком, то він і так уже затримався на цьому світі. Адже однолітків своїх почав супроводжувати у потойбіччя ще хлопчиком. Скільки переховав їх!.. Один лишився. Найстарший у всьому селі. Та навіть у районі. То війни, то голодомори, то репресії позабирали людей. А ті, хто вцілів, — не затрималися й за відносно мирних часів. Затуркані, залякані, виснажені і духом, і тілом, вони вже були неспроможні йти далі, хоча й вік ще дозволяв. Що ж тепер Пилипові Никоновичу нарікати!... Не близька смерть його бентежить, а думка, що залишає він цей світ таким невпорядкованим. Прийшов серед розладу і розбрату, за вісімдесят сім літ не може пригадати бодай одного, бодай найкоротшого періоду, коли б у суспільстві було по-справжньому тихо, мирно, затишно й заможно, тепер ось збирається у незворотню дорогу, й знову навколо панує байдужість, невіра, зло. Та найстрашніше — духовна спустошеність. І Пилипові Никоновичу десь притамовано здається, що він причетний до цих руйнувань, уже хоча б через те, що був, жив він увесь цей час. І не просто мався при здоров'ї, з непотьмареною свідомістю, а ще й навчав людей. Погано, мабуть, навчав...

Кругом мене, де не гляну,
 Не люди, а змії...
 І засохли мої сльози.
 Сльози молодії.
 І тепер я розбитее
 Серце ядом гою,
 І не плачу, й не співаю,
 А вию совою.

Не відразу (ой як не відразу!) звернув увагу вчитель української словесності Пилип Никоневич Задорожний на те, що написав Шевченко цього вірша ДО заслання. За цілих два роки ДО свого арешту він це зробив. А це вельми важливо. Так звані песимістичні нотки у вірші «Три літа» занадто легко можна було б пояснити, якби поет перебував на чужині, в неволі. Мовляв, несправедливо жорстоке покарання, туга за рідним краєм загострили до крайнощів почуття вразливої талановитої людини, от і відгукнулося на папері оточення в похмурих фарбах. Але ж Шевченко, коли писав таке, ще належав самому собі. Під впливом якогось мимовільного душевного розладу вихлюпнув Тарас Григорович слова, сповнені граничного відчаю? Ні! Важкі рядки просто так не народжуються! А якби й прохопилися мимоволі, то до оприлюднення народний поет їх не допустив би. Не стали б вони «на папері сумними рядками». Тут зовсім інше — глибоке, виношене. Не через раптову депресію, а від уважного й тривалого споглядання людського буття. Щось не так воно влаштовано у цьому світі, не туди воно йде...

Де зараз колишні учні Пилипа Никоневича? Які вони? Давно-давно, мабуть, ще з чверть століття тому, чимало з них вітали його з днем народження (бач, пам'ятали!), зі святами, дехто навіть у гості заглядав, коли навідувався до батьків із міста. А зараз — жодної звістки ні від кого.

Мабуть, усе ж таки погано навчав їх Пилип Никоневич, хоча мети такої перед собою, звісно, не ставив. Що там чужі діти, коли ондечки своїх не зумів виростити такими як треба. Та чи прагнув того? Чи все робив, аби продовжити у синові, а далі — в онукові батькове, дідове, щоб не втратилася, щоб продовжилася й сутність, і ознака їхнього роду?

Аж заклопотало в серці Пилипові Никоневичу, коли подумав про це...

Не вдалися з його дітей справжні українці. А народжувалися ж і починали зростати буцімто ще своїми. Та вирости громадянами усього світу. Власне, воно не так уже й погано, що всього, але ж свого цураються...

Ігорко, Ігорко... Непоганий хлопець — і уважний, і добрий, — але якийсь... Мов дерево з пишною кроною, та без коренів. Того й чекай, що крона засохне... Мало спілкувалися? А коли й спілкувалися, то не про те говорили? Що б він сказав хлопцеві, нехай навіть протягом кількох годин останнього з ним спілкування? Прагнення тієї розмови — то просто запізнілий порух душі. За інерцією смикнувся Пилип Никоневич, але марно...

Мабуть, усе ж таки не відболів, не вихворівся він за свої вісімдесят сім літ. Проїшов через такі лихоліття, думав, що все минуло, аж тепер он воно як вилізло. Значить, тоді, ТОДІ він просто вважав себе здоровим. То йому так просто здавалося. Був би справді цілком здоровим — мав би зараз у душі спокій і злагоду.

Зовсім розхвилювався Пилип Никоневич. Виніс із хати розкладайку, поставив її під старою грушею за хатою, думав прилягти... Ні, не може! Устав би зараз на повен зріст, навіть навшипиньки витягнувся б, вище, якомога вище, щоб над хатою, над грушею здійнятися й крикнути щосили: «Люди, схаменіться! Ви ж тільки погляньте, у вас усе є, щоб бути й заможними, й щасливими, й щасливими, і щоб поважали вас у всьому Світі! Нахиліться й підніміть те, що необачно випустили зі своїх рук. Візьміть його й станьте іншими, ви ж такі багаті!»

Випрошуємо рецепти заморських політичних знахарів, мавпуємо неповороткі, громіздкі одкровення чужоземних розумників, які зовсім не туляться до вдачі ясночолого народу, виплеканого в гігантській колісці між Карпатами й Доном, а свого не помічаємо. Та ось одна лише оця строфа Миколи Вінграновського варта низки зовні нібито глибокодумних, але насправді

ялових та ще й похмурих висловлювань усіляких там кантів, гегелів, шопенгауєрів, разом із кафками та фрейдями:

Народе мій, як добре те,
Що ти у мене є на світі.
Не замело? Не замете.
Була б колиска — будуть діти.

Сила цих рядків не надумана. І не треба зважати на підступне розп'ятування наших численних «доброзичливців» про хуторянський егоїзм українців, бо сила ця має загально-людський характер. Вона абсолютна й самодостатня. Чому ж багатотисячні, мільйонні юрби одноплемінників проходять мимо?! Затримуються лише одиниці, щоб, збагнувши до самого дна й почавши сповідувати своє, добровільно приректи себе на самотність у тісному оточенні хворих невігласів. Отут би й ухопитися учителів!... Проте й він не помічає...

Не той пішов учитель? А він давно вже не той іде. Відтоді, як зробили його жебраком. Не володарем дум, а попрохачем. Виконавцем «соціальних замовлень». Пересічним реалізатором (ач, яке слівце!) нескінченного списку усіляких поверхових забаганок, тільки не запитів душі.

Не можна на дітях заробляти собі на прожиток. Учитель має бути забезпеченим державою за найвищою шкалою вимог, бо він виховує громадян свого суспільства. Треба вишукувати, відбирати, вибирати у натовпі спраглих єдино тих. Впізнавати й виокремлювати їх, надаючи їм особливі державні повноваження. Бо вони — ВЧИТЕЛІ. Відтак, нехай спілкуються наші брати й сестри зі «святим письмом», так, для пізнання, але струни своїх душ обов'язково налаштувуйте при цьому зовсім на інші мотиви...

Душа належить людству і епохам.
Чому ж її так раптом потрясли
осінні яблука, що сумно пахнуть льохом,
І руки матері, що яблука внесли ?!

Не біблейський міся, не євангельський пророк, а просто жінка. Українська жінка. Вродлива, розумна, сильна духом. Ліна Костенко. Такі слова треба викарбовувати в граніті. Їх треба тиражувати, позаяк шалено розповсюджуються слова «святого письма» мільйонними й мільйонними накладами та ще й через проповіді й молитви священників, і ніхто не каже, що слів тих надміру!

Якщо людину здатні ПОТРЯСТИ звичайні осінні яблука, то вона Людина.

Свята Ліна?.. Пречиста Ліна?.. Благословенна Ліна?.. Просто Ліна, достойна донька свого народу. Згадані рядки вона подарувала людям близько чверті століття тому. Вони дістали багатотисячний відгомін, та чомусь не тиражуються через вдачу, через вчинки. Бо перетнуло їм шлях ось таке...

Єслі ти хочеш бить лучше всех
«Лівія — косметіка» твоей успех!
«Лівія — косметіка» номер адін,
«Лівія» — это жизнь!

Тільки це, бо таке слово приносить прибуток. І бере воно не своєю глибиною і мудрістю, не силою правди й совісті, а чисельністю. Осоружною доступністю й навіть абсурдністю задуло воно все.

О, вдаче людська! Одні болісно, з відчаєм пишуть, а інші зятят дивляться телевізор.

Жаль, Ігорко не вчитель, не педагог. Власне, чому? Хіба його солдати не ті ж учні? Скільки їх у нього? Казав, начебто майже чотири сотні... Ось! Чотири сотні щороку. Що він їм каже, окрім «шикуйсь!», «струнко!»? Отож... Звісно, вчити парубків, можливо, вже й запізно, але промовляти до них треба. Наприклад, вибрати момент, обстановку таку відчутти чи навіть навмисне створити її, щоб узяти й сказати, що є в українців світлої пам'яті письменник Григор Тютюнник, і мав він приблизно стільки ж літ, скільки зараз Ігоркові, коли свідомістю підлітка, обпаленого війною, мовив: «Я зі страхом відчуваю, як десь глибоко в душі зав'язується й росте вже знайомий, звіданий мулкий сум і втома від цього печального сонця та гайворонячих тіней на ньому, а ще й від безсиля збагнути, що коять дорослі. Їхні стосунки завжди полишали в мені липучу, як павутина, нудьгу, і, може, тому мене так вабило до людей світлих, простих, зрозумілих, у чий вчинках я завжди бачив відповідь на запитання: «Навіщо?»»

Глибоко, стурбовано й болісно розмірковує юний тютюнниківський герой, дитина, яка з'явилася на світ жити, а не страждати... Аж тут... Із похмурого підземелля тисячоліть надзодганяє її «свята» настанова: «Якщо не будеш прагнути виконувати всі слова закону цього, написані у книзі цій, і не будеш боючись цього славного й страшного імені Господа, Бога твого, то Господь уразить тебе й нащадків твоїх небаченими виразками, виразками великими й постійними, й хворобами злими та постійними.»

Теж слова... Як і ті, що явилися уві сні. І то ще нічого, що привиділися вони на деревах, гірше, що висіли вони, мов груші на вербах, наче натякали тим на свою недоцільність в одному місці й неприпустимий брак, на жахливу нестачу в іншому. Мовби волали про невчасність, а ще... Так, так, ще й на свою неприкаяність, через недбалість людську. На упослідженість. Звідки, з чиєї примхи беруться латинські літери у кирилиці? Пишуть: «ОДЯГ»... Або: «КАЗИНО»... А то ще й: «НОВИНКА»... Цікаво, що рух у зворотному напрямку тут відсутній повністю. Тобто, до латини літери з кирилиці не проникають. Скажімо, хоча б та «Ж» чи «Ю» — он які красуні! Могли б прикрасити будь-яку вивіску! Але на Заході наші літери чомусь не запозичують. А коли так, то виникають не вельми веселі підозри, що причину прикрого процесу вбачають не в схильності слабких (а точніше, духовно нездатних) до абсурдних запозичень, а зовсім в іншому... З якою метою порушується священний закон одного із найважливіших винаходів людства — Письма? Навіщо поєднується непоеднуване? Хіба не видно, не зрозуміло, що то — спотворення, а спотворення веде до руйнування?

Рвуть із середини...

Уже не потаємно, а на очах у всіх...

Не ставлять лапки, вживаючи в середині речення власні назви пароплавів, заводів, кав'ярень тощо; «забувають» про апостроф; навіть прізвища та імена акторів і технічних працівників фільму пишуть у титрах із маленької літери... Спрошують? Відтак нехай спробують спростити формулу води. Нехай переглянуть доцільність отого пересічного, хрестоматійного «аш два о», і тоді побачать, що з того вийде. Не можна, бо то із царини фізичних та хімічних законів? А до мовних законів чому таке зневажливе ставлення? До отих законів, порушення яких призводить до набагато страшніших наслідків для нації, аніж замах на суто фізичні чи хімічні постулати!

Пилипові Никоновичу завжди, протягом усього його життя, бракувало близької душі, чуйного співрозмовника. Ні дружина, ні родичі, ні, здавалося б, найближчі друзі не вдовольняли його. Навіть тоді, коли спостерігався цілковитий збіг, спорідненість смаків, поглядів, думок, завжди залишалося щось нерозділене. Пилип Никонович від того не дуже страждав, бо, з одного боку, вважав, що таке переживають усі люди, а з іншого, мав надію, що колись, нарешті, він зустріне справді рідну душу, з якою все розділить. Бо як же інакше! А поки що вдовольнявся тим, що було. Брак розуміння, і порозуміння долав книжками, власними роздумами й тривалими самотніми прогулянками на природі. Інколи здавалося, що він нарешті зустрів того, до кого прагнула душа, та згодом з'ясувалося, що гірко помилявся. І Пилип Никонович запасався терпінням і чекав. І оті закладки в книжках робив не стільки для себе, скільки для очікуваного нового знайомого.

Не дочекався?

Залишився Ігорко... Пилип Никонович спробував уявити, як онук гортатиме його книжки... Зверне увагу на закладки? Звісно. Особливо, якщо ще й листа йому залишити. Прочитає... Може, хоча б тоді зачепить щось молодого підполковника за живе, коли діда вже не буде...

Записку Ігоркові треба залишити в хаті, на столі, що в кутку, де на стінах рушники, вишиті покійною бабусяю Настею. Усе в тій хаті, в тій кімнаті, а особливо в кутку під рушниками, дихає своїм, рідним, доступним, зрозумілим і прийнятним. Воно обов'язково торкнеться Ігорка, він відчує його й відгукнеться. А ще як дізнається, що на стіні висить його ключка!.. Усе питав, навіщо «дідуня» туди її повісив, а Пилип Никонович не спішив пояснювати, бо чекав слушного моменту. А його все не було... Ключкою тією Пилип Никонович, а раніше Пилипів батько, Ігорків прадід, смикали сіно з копиці для корови. Звичайний шматок товстого металевого прута, з одного боку з загостреним зазубнем і з заокругленням, щоб зручніше тримати, з іншого. Ще як Ігор був маленьким, то, приїжджаючи до діда, відразу хапав ту ключку та бігав із нею навколо копиці сіна. Так вона йому подобалася, що брав із собою на річку, до череди — уявляв, що зі списом ходить. А потім забув...

Пилип Никонович Задорожний помер на початку вересня, саме в той день, коли хімічну речовину, на ймення діоксид, використали у вигляді засобу впливу на результат президентських перегонів в Україні. Його внук, підполковник внутрішніх військ Ігор Задорожний, під час помаранчевої революції був відраджений до Києва охороняти урядову резиденцію.

ТЕРЛЕЦЬКИЙ ВАЛЕНТИН МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1975 р.)



Терлецький Валентин Миколайович народився в Запоріжжі 26 лютого 1975 року. У 1997 році закінчив філологічний факультет Запорізького державного університету. З 1997 року працює журналістом. Він є членом Спілки журналістів України (1999) та Національної Спілки письменників України (2019).

У 1992 році заснував рок-групу «Декаданс», яка має вісім номерних альбомів, сім відеокліпів. За результатами хіт-параду на радіо «Запоріжжя» у 2002 році вона визнавалася найкращою групою Запоріжжя. У 2008 році рок-група «Декаданс» стала переможцем конкурсу «The Best 2008».

Художній доробок В. Терлецького — це такі поетичні збірки: «Ключи от сумерек» (2003); «Небесний оркестр» (2006); «П'ята пора року» (2014), за мотивами якої він має авторську музично-поетичну моновиstavу «Ти чуєш мої смолоскипи!», є режисером і її виконавцем; «Друзі незрадливі» (2014, Видавництво старого Лева); «Дош і місто» (2018, Дике поле).

Романи: «Рок-н-рол, стакан, кохання» (2008, Фоліо) — переможець конкурсу міського молодіжного роману «Графіті 2007»; «Хроніки міських божевільних» (2009, Альтерпрес) — переможець Міжнародного літературного конкурсу «Євроформат 2008». У 2011 році у видавництві Фоліо вийшов роман «Подзвін з-під води».

Роман «Хмарочос» (2012, Нора-друк) у 2012 році отримав спецвідзнаку «Вибір видавців» на Міжнародному конкурсі романів та кіносценаріїв «Коронація слова».

Роман «Кілька років зими» (2016, Кальварія) ще у 2014 році (за рукопис) автор отримав спецвідзнаку від фестивалю фантастики «Волфкон» на Міжнародному конкурсі романів та кіносценаріїв «Коронація слова».

Роман «В.І.Н.» (2017, Кальварія) у 2015 році на Міжнародному конкурсі романів та кіносценаріїв «Коронація слова» отримав спецпремію від Міністра екології та природних ресурсів України і фонду «Успішна Україна». Роман «Книга Сили» виданий у 2018 році у видавництві Кальварія.

Проект «Соломонова Червона Зірка» (2012, «Темпора») — намагання митців змалювати портрет сучасної України, зокрема всіх її 25-ти регіонів. У ній вміщено есе В. Терлецького про Запоріжжя.

З 1997 року В. Терлецький працює журналістом різних ЗМІ. З 2015 року є автором і ведучим програми «Козацька звитяга» на запорізькій філії суспільного телебачення. Це унікальна в світовій телеіндустрії програма — щотижневий тележурнал про історію та сучасність українського козацтва, який має три рубрики: «Історія», «Сучасність», «Спас». Програма відзначена багатьма нагородами на Міжнародних і Всеукраїнських теле— і кінофестивалях, внесена до шкільних програм з історії у кількох навчальних закладах м. Запоріжжя та м. Дніпра, історичних гуртках діаспори Швеції та Естонії, має фан-клуби в декількох країнах світу.

В. Терлецький є автором документальних фільмів «Не шукайте «Спас» на чужині», «Жити наново», «Махно — символ волі» і «Втеча», відзначених багатьма професійними нагородами.

У 2003 році В. Терлецький нагороджений «Золотим пером» від Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» як літературний критик.

У 2009 році став лауреатом премії від журналу Національної Спілки письменників України «Березіль», а в 2014 році — лауреатом поетичного конкурсу серед запорізьких журналістів, який проводила Національна спілка журналістів України в Запорізькій обл. Валентин Терлецький — письменник, літературний критик, журналіст, музикант.

У творчому доробку В. Терлецького роман «В.І.Н.» — винятковий. Уже назва роману «В.І.Н.» породжує питання: а хто є *Він* (виділення наше)? Автором правильно обраний і сюжетний хід — розшуки зниклої людини-митця, якій імені не дано. Це інтригує з першої сторінки, де однозначно констатовано: «Ні, не жилець Він був на цьому світі», і письменнику вдається утримувати цю інтригу до кінця. Повскячас ловиш себе на думці, що В. Терлецький пише про себе, чому слугують поодинокі вкраплення-підказки: «Той, про кого він зараз писав, був чимось дуже близький йому». Письменник «шукає сам себе», позаяк «людина стороння — це таємниця значно більша..., ніж своя, близька... А таємниця завжди вабить!», за словами Ю. Покальчука.

Головний персонаж роману Шульц, «класний журналіст», співробітник глянцевого журналу, якого щойно взяли на роботу після двох місяців безробіття, «ганяється за сенсацією», щоб стати відомим і високооплачуваним. Письменник представив робочі будні журналіста. Він, за старою журналістською звичкою, тезами дублює записи диктофона, уважний до співрозмовника, добре знає психологію людини, завжди володіє ситуацією, створює умови для «душевної» розмови важливим вередливим гостям. Живе самотньо в квартирі на околиці міста, «похмурого, постійно затягнутого сизим смогом». У цьому описі міста та інших деталях («син Серафіми живе на правому березі», «жовтий сніг») угадується Запоріжжя, що й потверджується подальшою констатацією: «Він вже стояв на вулиці, дивлячись у нічну порожнечу цього чужого йому міста, яке розповзалось на обрії червоними спалахами далеких заводів, де цілодобово кувалося невибагливе пролетарське свято, і гуло в п'ятому какофонічними симфоніями передсвяткової суєти».

Журналіст повертається додому пізно ввечері, бо затримується на роботі, часто блукає центром, не кваплячись усамітнитись. Шульца «нестримно тягне до людей». Сон для журналіста — розкіш. Досвід допомагає йому «бачити» людину. Він розуміє завдання журналіста: «Читача треба виховувати, треба постійно тренувати його розум, інтелект, розвивати його допитливість і жадобу до нових знань. Я вважаю це головним у нашій професії».

У Шульца виникла ідея написати серію статей чи й книгу про *Нього*. Таким значущим займенником «Він» названо головного персонажа твору, котрий раптово зник. В. Терлецький розкриває формулу *Його* життя: «Він намагався сказати людям те, що від них постійно вислизало, що було для них нез'ясованим, таємничим». Він пише вірші, «послання, адресовані цілому людству», у яких розкривається *Його* душа.

Журналіст Шульц, із майже 20-річним стажем, але ця нова тема (журналістське розслідування) змушує його «вчитися слухати, відчувати, співчувати, тріпотіти, рухатись». Два інтерв'ю вже записано, але Шульца мучать вагання й сумніви, бо він ніяк не може зрозуміти, «що йому заважає остаточно відчуті радість від втілення нового проекту».

Автор роману поетапно моделює роботу журналіста, і роман «В.І.Н.» нагадує навчально-методичний посібник для журналіста-початківця: журналіст думає над тим, як працювати з матеріалом, адже не можна подавати все одразу, матеріал треба дозувати, а «найпікантніші родзинки взагалі не варто оприлюднювати в журнальних статтях, залишивши їх для книги», бо ж від цього залежать і успіх, і гонорари. Книга ж має бути яскравою, неочікуваною й скандальною, аби потім добре продаватися.

Робота журналіста — це безкінечний процес знаходження нових свідчень і фактів, як розуміємо з тексту. Шульц продовжує знайомитися з людьми, які знали *Його*, бере в них інтерв'ю. Журна-

лістка-практикантка Ольга, заступник голови фан-клубу *Його* групи, підкреслює його значущість: *Його* творчість вилинула на всіх, його музика, пісні, поезія, проза, живопис, публіцистика є викликом суспільству та реальності, бо просякнута духом бунтарства. У фан-клубі наголошували на *Його* інакшості, бо ж *Він* завжди виділявся з натовпу, змушував «світ навколо себе сяяти якимось дивовижним, нетутешнім світлом». Щоразу акцентується на тому, що *Він* випромінював світло. Серед інших *Його* вирізняє «внутрішня свобода». *Він* — «законодавець сценічної моди для молодих музикантів». *Він* був щедрим, усім допомагав. *Він* для всіх — сенс життя. Його віра в справедливість, про яку *Він* писав, чи не в кожному творі. «Головний меседж усіх *Його* творів — людина народжена для того, аби бути щасливою. Це код, таємний сенс *Його* творчого спадку. А ще — особиста внутрішня свобода». Незвичайність *Його* підсилюється повсякчас, навіть портретними характеристиками інших персонажів: Ніна — симпатична, у чорному пальті, кумедному дивному капелюшку, із сумними очима незрозумілого кольору.

Розбудовуючи образ митця, автор жодного разу не повторився в його характеристиках, відкриваючи нові грані таланту й поведінки того, кого розшукує Шульц. Письменник указує, що *Він* дуже вразливий: «душу він мав настільки прозору і тонку, що вона рвалася, де тільки можна — то в одному місці, то в іншому». Щоб виділити цю рису, В. Терлецький, подає її як містичну, а щоб запобігти образам митця, стверджує, що така людина буде покарана, «особливо якщо вони стосуються *Його* творчості». Він щирий і усім прощає образи, але за *Нього* карає Творець, *Його* оберігає доля, бо *Він* втілює добро на цій землі.

Роздумуючи над місцем митця в суспільстві, Терлецький-Шульц розуміє, що «світ, суспільство — це машина, в якій кожен із нас повинен відігравати якусь свою роль, бути частинкою загального механізму», а щоб бути особистістю, стверджує: «А *Він* так не вважав, і не хотів бути однією з частинок, не хотів бути лише гвинтиком, бо був самодостатнім».

Уражає авторське вміння характеризувати сучасну епоху: «за ці три-чотири роки у країні запанувала геть інша епоха — всуціль комерціалізована, нахабна, кровожерна, і навіть це місто змінювалося буквально на очах, обертаючись із провінційного, хоча й доволі великого обласного центру, на гомінкий безжальний мегаполіс». В. Терлецький щоразу віднаходить нові слова та їхні відтінки, характеризуючи *Його* та пояснюючи причини зникнення *Його*: «Це місто *Його* вбивало щодня — повільно, але невідворотно... Буденність з її глибокою трясовиною дрібних справ і нікчемних обов'язків почала поступово поглинати *Його*, заковтувати, розчиняти у собі, змушувала стати її вірним слугою, виконавцем». Письменник подав нищівну характеристику міста, ворожого людині: «У цьому місті, якщо ти йдеш вулицею усміхнений, якщо на твоєму обличчі посмішка, всі одразу думають, що ти обкурений або божевільний, В цьому — вся суть! З цього міста давно щезла радість. *Його* мешканці втратили здатність співчувати іншим, радіти їхнім усмішкам, підтримувати одне одного у важкі хвилини. Тут кожен сам за себе. А коли ти, не дай Боже, чимось вирізняєшся з-поміж цієї біомаси — тебе одразу затаврують збоченцем і хворим, або навіть небезпечним злочинцем. Тут не прийнято виділятися, тим паче — розумом». І хіба *Він* міг жити в такому оточенні!? *Він* був «один у полі воїн. ... *Він* жив за таким принципом — треба. По-перше, вірити у свою справу, любити те, чим займаєшся, і, по-друге, вірити у себе самого, у свої сили та можливості, вірити, що зможеш зробити і довести справу до кінця».

Шульц розуміє, що загальна концепція циклу матеріалів у нього є, але вдалий, блискучий початок — це головна умова успіху всієї серії. *Він* зустрічається з різними людьми, які знали *Його*: Татусем Борею, Атанасом, Анною, Ніною... Вони впевнені, що митця убиває людська байдужість. Добре знаючи людську психологію, автор підмічає й оте ментальне — деякі раділи, коли він страждав, «бо немає нічого кращого ніж, як бачити, як страждає той, хто подарував тобі мету».

Ідеальність у всьому є причиною самотності *Його*. Заглиблюючись у ество *Його*, автор порушує низку питань: а чи не був найголовнішим своїм ворогом він сам? І однозначно висновковує, що так, бо ж «вони як живі свідки цього щоденного беззаконня і корисливої суєти...».

Письменник провокує читача, і, замість того, щоб пролити світло на цю виняткову особистість, поглиблює прірву між його незбагненністю та навколишнім світом. Суперечливість природи проглядається в її провокативній суті й неоднозначності, але все ж у *Ньому* переважає позитив: *Він* спокійний і терплячий, зносить невдачі, не звертає уваги на кривди, намагається всіх примирити, залагоджує скандали..., але останнім часом *Він* неконтрольований, а причина «незатребуваність *Його*, як митця, артиста, автора».

Атанас пояснив закономірність зникнення *Його*, бо «незахищеним, крихким і ламким *Він* був супроти цього світу». *Він* був поводирем! Головна проблема *Його* була в тому, що він багато часу витрачав на інших, хоча в душу свою *Він* нікого не впускав до кінця, повністю: «інколи *Він* мовчав про щось більше, ніж показував нам».

Анна говорила про *Його* яскравість, безкомпромісність, віртуозність як професіонала. В. Терлецький її словами умотивував зникнення *Його*, що свідчить про глибоке проникнення в психологію митця: «Ця постійна невдоволеність — собою, навколишнім світом, суспільством, станом справ і речей — поволі накопичується, зростає, доки не перетворюється на внутрішнього монстра, який пожирає тебе зсередини, щомиті видає твою душу». Змалювання незвичайності *Його* нагадує поетів-романтиків ХІХ століття, ідеали яких були надхмарними, неприйнятими й чужими в реальному світі.

Письменник ніяк і ніким не виказує ім'я *Його*, і тому робимо висновки: *Його*, як конкретної особи з іменем, не існує, це узагальнений образ людини-митця, у якого вибору іншого немає в житті, *Його* життєва стежка наперед визначена характером. Назва роману «В.І.Н.», три влучних букви, що складають особовий займенник, однозначна: ця особа — автор роману.

Убивча популярність *Його* перетворила людей у натовп, і цим пояснюється божевілля Шульця. Шульць спостерігає за друзями *Його*, які всіма силами намагаються долучитися до *Його* слави, запевняючи, що саме завдяки їм *Він* стався, більше того, кожен говорить, що *Він* — це є ВІН, «носії *Його* ідей».

Шульць зустрічається з Анною, яка стверджує, що Шульць — це і є *Він*. У цьому випадку займенник «*Він*», що писався в тексті з великої літери і призначений для шанобливого сприйняття персонажа, *Його*, перетікає у звичайний займенник, втрачаючи сутність конкретної особистості. Отже, *Він* — Шульць, журналіст, поет, співак, критик, один із тих, кому наймення «*Митець*». А ставлення до Шульця таке ж шанобливе навіть без уживання логічно наголошеного *Він*, чим возвеличував *Того*, навколо якого розвивається сюжет. Шульць прийняв те, що він є *Він*.

Темп роману шалений, усе в ньому рухається, і ця динамічність досягається постійним нагнітанням дієслівних рядів-синонімів: «*Він* страждав, марнів і розчинявся, пропадав»; «всі навколо бігали, галасували, сварилися, штовхалися». Словогра В. Терлецького, а точніше авторська віртуозність, яскраво проглядається в передачі дії: «*Він* говорив, говорив, говорив, не задумуючись над змістом, не зупиняючись ані на мить, навіть не дослухаючись до себе — так, наче звично повторював заздалегідь підготовлений і завчений текст, ніби робив це кілька разів щодня. Здавалося, тепер його неможливо було зупинити — він міг говорити годинами поспіль і з кожною хвилиною все більше розпалювався, заводився, входив у азарт».

Парадоксальність у змалюванні не ідеального/ідеального *Його* поглиблює інтригу: «був пияком і бабієм, наркоманом і скандалістом, забіякою і циніком»; «у *Ньому* завжди боролися дві особистості — цинічний панк і витончений інтелігент». Все це «закривається» суперпозитивністю: «*Він* нікого й нічого не боявся».

У тексті знаходимо влучні суто авторські епітети, що передають почуття журналіста: «ненависно-рухливі лабіринти міста»; «сіро-брунатне, ліхтарево-тоскне марево вулиці»; «какофонічні сим-

фонії», «волохато-альтернативні малолітки»; «закутані у загуслу синю темряву вулиці»; «коцюрбився від холоду... маленький кудлатий звукорежисер», «нахабно-холодний мікрофон». Майстерно виписані пейзажі відтіняють настрої: «важке сіре небо, що вже готувалося пірнути у похмурий листопадний вечір». Чіткість пейзажних ліній, жорсткість пейзажу теж слугують настроєвій тональності: «Усю цю різнобарвну какофонію світла раз у раз розпанахували потужні спалахи автомобільних хмар, що нахабно нарізали синю вуличну темряву великими шматками, а потім знову щезали у темній невідомості численних поворотів і перехресть». Опис бару, у якому *Він* проводив вільні години («від цього місця віяло якимось дивним напівзабуттям, якимось химерним позачассям, де реальність застигла у бурштиновому вакуумі») стверджує часову незмінність. Оригінальність автора роману простежується і в намаганні передати душевне сум'яття персони: «Він ішов і напружено думав, що сталося з усіма цими людьми... думки змішалися в суцільну в'язку і доволі несмачну кашу, яка клекотіла на великому полум'ї його душевних сумнівів, вихлюпувалася назовні із просмаленого казана його голови, обікала все навкруги смердючим клейким нерозумінням».

Письменник уважний до деталі, яку повторив для упізнаваності: кандидат у мери міста «дивився поверх людських голів», «як султан у гаремі», «високий чорнявий чоловік з вічною білозубою усмішкою на тонкому смаглявому обличчі», «обвів байдужим поглядом». Правда життя проглядається в угадуванні певних політичних обставин у країні: під час промови мера з натовпу вилетіло яйце, «розтікшись жовтогарячою плямою на його дорогому шкіряному костюмі».

Зорово-слухові образи претензійно передали підготовку містян і святкування новорічної ночі, реалістичне сприйняття цього дійства.

Сон Шульця, як розв'язка твору, форма осмислення того, що ж сталося. Стверджується колообіг життя, це Шульц «біжить по колу». І «йому хотілося лише одного — вирватися за межі цього замкненого кола, розірвати пута старого життя, стати іншим, стати, нарешті, самим собою». В. Терлецький допомагає зрозуміти, що це типова життєва дорога *Його*, творчої людини-митця, повторюючи одну і ту ж сцену — на початку роману і в кінці: ранок, інтер'єр кав'ярні, де, як правило, відбуваються зустрічі журналіста з інтерв'юером, барменша Лена, відвідувачі, які приходять, «аби звести рахунки з реальністю та погрітися обвугленими душами серед таких самих невдач і пропащих... як він, самотніх шукачів світла і тепла».

І все стає на свої місця: сюжетна напруга спала, її місце заступив убивчий спокій, звичайний розмірений темп життя: перший робочий день нового року, секретарка Галя, Сашпан (так прозвали головного редактора видання, у якому працював Шульц, Олександра Павловича). Опис ранку витверезує й допомагає зрозуміти душу Шульця: «холодний засніжений ранок майорів над містом, ніби білий прапор капітуляції виснажених свят перед армією неминучих буднів». Але це тільки початок нового дня, який принесе нові зустрічі та враження, а життєвий багаж уже напрацьовано, і журналіст Шульц має безліч нових проєктів, які хоче реалізувати.

Шульц погоджується на прохання батька хворої дівчинки, його випадкового знайомого, зустрітися з нею, аби уберегти батькову надію, що ця зустріч буде для неї не тільки новорічним дарунком, а й її підтримкою. Це є найкращою демонстрацією доброти Шульця.

Ще один майстерний авторський поворот сюжету: Аліна, так звали хвору, читала *Його* книгу з промовистою назвою «Гра у самого себе». Тому маємо чітку відповідь на питання «Хто є *Він*»? Зрозуміла й семантика слова «В.І.Н.» (вибору іншого нема), бо справжність митця — у його естві. *Він*, «той, справжній, яким колись давно народився, прийшов з небуття, вплив із невідомості, видряпався на світло з того світу, куди згодом неодмінно повернешся. Лише ти сам — голий, чистий, прозорий, цнотливий. Без тіні, без відтінків, без фарб і мішури. Самотній, як вітер, і вільний, як подих. Лише ти істинний, і більше ніхто. Сам на сам з нестерпною правдою, яку завжди намагався приховати від себе. Правдою про саму правду — ти є!». За витонченою авторською характеристикою

Його стоїть письменник. Його Я зливається з ліричним Я. Отож, це «гра у самого себе». Митець свідомий того, що «життя — це гра, але весела і зухвала. Аби виграти, треба постійно мати настрої переможця, бійця!». Отож, роман «В.І.Н.» — автобіографічний. Але цей роман — не «Віват» собі, а гімн журналісту-митцю, що й засвідчує звернення Шульца до присутніх на конференції: «Я вітаю вас усіх з цією визначною подією — ви повернулися!».

Отже, роман «В.І.Н.» В. Терлецького — це намагання знайти себе в собі, віднайти те сокровенне, що визначає людську цінність. Картини природного сонячного світла — опис весни у кінці твору, допомагають ствердити щасливе майбуття. Ідея оновлення життя, осяяна вселюдським розумінням щастя, що «дозволяє людині почуватися собою, а не грати у це», а отже, ідея оновлення світу — те, до чого прагне В. Терлецький-митець. Але в кожного попереду власна гірська дорога, яка неодмінно приведе до морських просторів. У кожного своє плавання, і автор сміливо вирушає в нього, що символізує життєвий вир. Авторські розмірковування про пекло і рай — це суто філософське сприйняття світу. Роман В. Терлецького в контексті творів сучасної української літератури займає свою, окрему нішу.

Проза В. Терлецького — жанрово розмаїта, динамічна. Детективно-містична історія про зникнення відомого митця, який став ідеалом для багатьох його сучасників, покладена в основу автобіографічного роману «В.І.Н.», реальні історії життя козаків і знакових особистостей у XVI столітті (Дмитро Байда-Вишневецький, Іван Підкова, Семерій Наливайко, Самійло Кішка, польський король Стефан Баторій, московський цар Іван Грозний, княгиня Гальшка Острозька, Султан Сулейман і дружина Роксолана та багато інших), в «історичному романі» «Книга Сицилії. Воля»; рок-н-рол, любов, Бог, творчість, секс, алкоголь, дружба, андеграунд, телебачення, поезія, роздуми над сенсом буття — все це складники життя міста Запоріжжя в 90-ті роки в автобіографічному творі «Рок-н-рол, стакан, кохання» та його продовженні «Хроніки міських божевільних»; незвичайна історія про сумний світ у романі-притчі «Кілька років зими»; жахливі людські трагедії у романі «Подзвін з-під води»; політика / неполітика і «сотня нескорених» у романі «Хмарочос» чекають на свого читача.

Збірки поезії: «Ключі від сутінок» (2003); «Небесний оркестр» (2006); «П'ята пара року» (2014); «Друзі незрадливі» (2014); «Дош і місто» (2018).

Романи: «Рок-н-рол, стакан, кохання» (2008); «Хроніки міських божевільних» (2009); «Подзвін з-під води» (2011); «Хмарочос» (2012); «Кілька років зими» (2016); «В.І.Н.» (2017); «Книга Сицилії» (2018).

Проект «Соломонова Червона Зірка» (2012, Темпора)

Літ.: Валентин Терлецький: «Перший роман вийшов 10 років тому, але дехто досі зі мною не вітається». URL : <https://vmestezp.org/intervyu/79824/valentin-terleckiy-pershiy-roman-vi>; *Базів Л. Валентин Терлецький, письменник*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2684727-valentin-terleckij-pismennik.html>; Кравченко В. Філософія буття митця в романі «В.І.Н.» В. Терлецького. *Література й історія : матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2018. С. 88-91; Кравченко В. *На престолі слова й думки: роман «В.І.Н.» В. Терлецького*. Хортиця. № 2. 2019. С. 93-96.

КРАВЧЕНКО В. О.,
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Запорізького національного університету

УРИВОК З РОМАНУ «КНИГА СИЛИ»

1501, квітень, Трипілля

...днесь гарцювал я Божию милостию през край наш прадавній леліаний, бачив преизлиха народу валечного та барзо гордовитого. Всяка буйна голова оукраїнська доми рідні покидає і збройно в Степ йде, жеби звитяги напиться назбит і нові дороги фарижами моцними істоптати. Тиі люде ся мяновають Козаци і голову осібну на раменах тримають. Землю нашу отню вспак від поганих повернути замисляють. Маю мниманє, же до вояцтва державного треба паче затягти сього зацного народу.

До погоні за потомним треба ставати, яко до гонитви за жаданим. Тойді і радість стрічі буде велце знагла і нарочита...

Сивий, наче ковиловий степ наприкінці весни, дід розтер в руках якусь травичку, приклався гачком довгого носа до тремтячої, майже прозорої долоні, примружив від задоволення очі й завмер. Про те, що старець іще живий, сповіщав лише вітер, який погойдував його кошлату бороду й змушував зрідка посмикувати волохатими ніздрями. Чорнявий хлопчик, що прийшов разом зі старцем, дикий і найжачений, немов вовчєня, позирав з-під лоба на тутешніх рожевощокіх дітєй, що галасливо вовтузилися довкола. Босонога малєча навзаєм з цікавістю спостерігала за дивними зайдами, що зранку Великої Суботи несподівано з'явилися у їхньому зазвичай тихому й усамітненому Трипіллі.

Занімілий дідусь, певно, так би й сидів мовчки до самої ночі, розкошуючи запахами своєї травички, та найбільш нетерплячий з-поміж дітлахів — кирпатий Яцько — зірвав довгу стеблинку і під схвальне лопотіння інших полоскотав дідів ніс-гачок. Хлопчик-вовчєня загрозово оскалив зуби і хижо загарчав. Старець злегка смикнувся і неохоче розплющив очі. Він ніби щиро здивувався побаченому світу, повів довкола більмастими очима, а потім почав копирсатися в своїй подертій торбі, що звисала на широкій лямці з його плєча до самих босих, порєпаних ніг. При цьому він щось стурбовано бурмотів собі під ніс і блаженно підкочував очі. Аж раптом він спинився і суворо поглянув на дітєй, що посміювалися з дивного прибульця.

— Підійдїть-но до мене, пуп'янки трипільські!

Діти замовкли, але з місця не рушили. Тоді дідуган сам пришкандибав поближче до дітлахів і пильно роздивився кожного з них. Дїстав з торби жменю своєї травиці, розім'яв між пучок і простягнув малєчі.

— А-ну, втягнїть цей запах! Що нагадує? Так! Це нюхайте, ще! Запамятовуйте його — так пахне ваш Дїм, ваша земля. Хто хоч раз відчує його, той вже ніколи не забуде. Це, діточки, євшан-зілля, воно зцілює від звиродніння. Доля кидатимє вас по світах і позасвіттях, але цей запах у споминах завжди повертатимє вас до рідного порогу.

Діти по черзі нюхали розтерту травицю й теж за прикладом старого заплющували очі та примовкали. Дід підсміювався беззубим ротом і вїв далі:

— А поріг цей вріс у землю, що краєм зветься. Рідний край, найкращий, скупний. Оу-країна — край початку всього. І життя, і віри нашої давньої, і народів, що усім світом помандрували, і мов земних, і ремесел. Рїй родів оукраїнських здавна вкорєнївся на цїй землі. Ось, бачите це? — дід дістав з торби куряче яйце і повертїв ним перед дітми. — Ви їсте такі щодня, а на Великдень ними, розписаними, залюбки христосуєтєся. Як-от і завтра зранєчку вже будете робити... Але не відаєте ви головного, що це яєчко — джерело і захист всякого достатку. Як оте яйце-райце — чули, певно, казочку таку? Отак і наш край — це зародок, яйце світу сього. І пішов світ

гуляти, а материнське лоно залишилось там, де і має бути — у цій землі. Тільки треба його плекати й берегти безнастанно.

— Від кого берегти, дідусю? — спитав кирпатий Яцько.

— Від злих людей, хлопче, своїх і чужих, — дід розбив яйце об камінь, на який знічев'я присів, полушив і роздав шкаралупки дітям. Яйце він з'їв сам.

— Це освячене яєчко, тому ви, дітки, киньте сьогодні ці шкаралупи в річку, і вони попливуть до Дніпра, потім — до Чорного моря, а звідти за три з половиною тижні принесе їх вода до країни рахманів. З цього блаженні рахмани довідаються, що на живій землі настав Великдень, тому й собі почнуть святкувати.

— А хто такі рахмани? — запитав Яцько.

— Це такі істоти: мерці — не мерці, люди — не люди, духи — не духи. Вони моляться за нас щохвилини і бережуть тим наші душі від зневіри. Той вирій, де живуть рахмани — сповнене достатку й благополуччя місце. Як рай небесний, що вам у церкві про нього пан-отець розповідав.

— Отой вирій, куди птахи відлітають щороку?

— І птахи, синку, відлітають, і змії також на Здвиження відповзають — кожна у свій вирій. Але іптаство, і зміяцтво вилуплюється з яєць. Пташиний вирій — на теплих водах, за пуццями і за багатирями, а гадючий — в Руській землі. Змії землю стережуть, а птахи — небо. Мусимо поважати їх, як і пращури давні поважали. Бо людські роди залежать від тваринних родів, всі ми пов'язані спільною пуповиною. Всі ми з яйця вийшли, і всі колись у вирій підемо.

У цей час до села, збиваючи щільну куряву, в'їхав загін панцирних бояр. Кременний ротмістр у лискучому панцирі та шоломі-шишаку, котрий очолював підрозділ, скочив з гнідого коня біля криниці й підняв щербро з водою. Вдосталь напившись, він передав його своїм воїнам і уважно обдивився довкола. Нікого, окрім старця з дітьми не помітивши, ротмістр неквапом підійшов до них. На зарослому кудлатою посивілою бородою обличчя яскраво виділялися чіпкі смолянисті очі, які одразу уп'ялися в дідугана з хлопцем-вовченям. Старець, помітивши увагу до себе, міцніше стиснув свій сучкуватий костур і скосив більмастий погляд на прибулого.

— Ви, діду, мабуть не тутешній?

— А звідки тобі це видко, вояче?

— Та бачу по пілюзі на ваших ступнях — мабуть, здалеку прийшли. Я — ротмістр військового князя Литовського Остафій Дашкевич. Після Великодня ми вирушаємо на нову війну з Московщиною, а тут я мушу забрати до свого загону десять кіннотників... Староста і весь народ, я так розумію, зараз у церкві. Мабуть, нам теж не завадить сповідатися та причаститися перед походом. Та й службу великодню відстояти, свічку Богоматері поставити, у Бога, та й у всього небесного воїнства помочі попросити, — ротмістр знову уважно поглянув на старого. — Ви, діду, мабуть із бродників старовинних?

— Так, з тих людей, різних кочових та неосілих, оукраїнського роду-племін. Колись-то бродниками називалися, а ще раніше — оуличами, а до того — антами, а в далекі часи — аріями... А ти, я бачу, стрілець? — дід кивнув на аркебузу, що висіла у шкіряному чохла біля сідла ротмістра. — І смерті не боїшся, видко по очах.

— Не бійся смерті, поки живеш — її нема, а як умреш — тебе чортма! Так наші козаки говорять. Чув про таких?

— Аякже, чув! Та й бачу їх щодня довкола, бо споконвіку цей народ тут живе... Іду я на Мигійський острів на Бузі. Там наші збираються — знаючі люди, дехто. А зі мною — ось цей хлопак, чортеня мале. Прибився на Поліссі до мене, без роду, без племені, сирота. Ані імені свого не знає, ані рідного місця. Хробаків лісових їв та дикий мед лапав прямо з бджолиного лігва. Тож я його Лісуном і прозвав. Здібності деякі має малий... Як і ти — теж бачу по очах. Маєш в собі дещо, від народження дане, але не пробуджене...

— Не задивляйся в чужі очі — можеш броду не знайти... А що там, на тому острові, є?

— Земля там шепоче, вода там співає, а небо сурмить. Сильне місце там, споконвічне, дике і недоторкане. От і притягує різних — таких, як я. І тобі там треба побувати, навчитися дечому. Ми своїх завжди раді бачити.

— Ну, може, після цього походу й навідаюся до вас, якщо живий буду... Бувай, броднику, — ротмістр побачив людей, що йшли з церкви, поплескав старого по плечі, і рушив назустріч місцевому урядникові.

— Будеш живий, куди подінешся... А мені, дітки, пора звідси сунути далі. Кличе мене в дорогу й мій вирій.

Дідусь підвівся і разом зі своїм малим супутником пішов геть із села, не зважаючи на здивовані погляди жителів, що якраз почали збиратися біля панцирних вершників. Вже на вигоні їх навздогнав і заступив дорогу кирпатий Яцько.

— Візьміть із собою до тих країв, де небо сурмить! Візьміть, дідусю! — потупивши погляд, пробурмотів малий. — Я теж хочу навчитися дечому. А вдома мене ніхто не шукатиме: батьків торік вбили у полі татари, а дядько мій, хоч і взяв мене до своєї хати, та звідтоді часто б'ється і свариться...

Старець поглянув у бік села. Там всі були зайняті збором своїх кіннотників до панцирного загону. Яцько молитовно склав ручки біля підборіддя і благально дивився волошковими очима на діда. Старий ствердно кивнув. Хлопчик Лісун загрозово оскалився. Боязко позираючи на нього, Яцько пішов слідом за ними.

1528, червень, колишня сторожова вежа Вітовтової митниці у пониззі Дніпра... великий гетьман литовський Костянтин Острозький ітима купно з староствоу хмільницьким Предславом Ляницкоронським габати Очаків. Комоні і бидло гоїне звідти переймати. Мені звелів на потребу воїв охочих та й козаків у гуф набирати.

Жона мого черкаського кухаря Стефка рече — знайшли ж бо далекі землі воювати! Он десь в Индії якийсь Бабура імперію череватих монголів зафундовав. Так я того Бабуру знаю, се сусіда мій, рибалка з-понад Дніпра, жесь літ п'ять тому подався на Низ, до Хортичного острова. Козакує тепер у далеких краях...

Літня гроза одразу принесла очікуване полегшення. Задуха відчутно спала, денна спека під вечір відступила. Темне небо над степом враз-по-раз роздиралося срібно-вогненними зблисками, ніби десь там, на заході, й досі тривав запеклий бій. Вряди-годи зривалася злива, але рвучкий вітер-степовик щодразу відносив її далі вниз понад рікою. Повітря, насичене солодкавим запахом буркуну та іншими густими пахощами, розливалось довкола млосною вологою теплою. Коли вітер стихав, прозора червнева темрява по вінця сповнювалася тишею. Але ненадовго. Знову блискало і гримало на заході, знову налітав дощовий вітер, знову вдоволено шуміла та пахкотіла вміта і причепурена ніч.

Вони залишили коней та охорону в ярку, пройшлися втрьох до колишньої сторожової вежі Віговтової митниці. Князь Костянтин йшов останнім і ненадовго затримався біля самої вежі. Важко відсапуючись, він обіперся об стіну, закрив очі й щось прошепотів у густу сиву бороду, наче пригадав щось давно минуле. Лянцкоронський обернувся і тихо спитав:

— Чому саме тут, пане Костянтине? Тут усюди татарва...

— Ні, зараз тут найбезпечніше. Мої дозорці донесли, що у тутешній фортеці лишився лише невеликий гарнізон. Більшу частину воїнів вони відправили в очаківські степи, аби допомогти туркам відбитися від нас.

— Вони — туди, ми — сюди. Розумно... Головне, аби ми встигли повернутися до війська, перш ніж в Очаків надійде ця допомога.

— Встигнемо, — князь відштовхнувся від стіни і рушив далі.

У повній темряві вони дісталися до низького входу в башту. Над степом якраз пронеслася чергова злива. У вежі було темно, вогко і не по-літньому прохолодно. Дашкевич про всяк випадок дістав з-за пояса важкий турецький пістоль, але князь заперечливо похитав головою. Вони стали під стінами башти і зачілилися у пітьмі.

Чекати довелося не довго. За кілька хвилин ззовні почулися легкі кроки і стихшені голоси, потім блимнуло полохливе світло невеликого смолоскипа, який запалили лише біля вежі. Одрозу за цим у проході з'явилася довготелеса постать у чорному плащі з білим восьмикутним хрестом на грудях. Це доволі молодий чоловік з довгим чорнявим волоссям і блискучими оксамитовими очима поволі обвів поглядом всіх присутніх. У мерехтливому світлі його маленького смолоскипа було помітно, що гість тримається спокійно і навіть дещо відсторонено.

— Доброго вечора, панове, — сказав він рівним голосом з помітним французьким акцентом. — Ви прибули вчасно. Оскільки ми знаходимося під самим носом у татар і це доволі небезпечно для всіх нас, пропоную одразу перейти до справи. Моє ім'я вам відоме з попередніх перемовин. Але мушу відрекомендуватися особисто — Клод де ля Сангль, кавалер Ордену Святого Іоанна Єрусалимського. Як ви знаєте, у Великому князівстві Литовському я перебуваю з особливою місією вже два роки. Обставини змушують мене завершувати всі справи і повертатися до Мессіни. Але моя місія не буде завершеною, якщо я не передам ось це саме вам...

Лидар плавним рухом дістав з-під плаща товстий пергаментний зшиток, обтягнений грубою шкірою. Повертів його в руці, цього разу пильно і по черзі подивився на воевод, а потім підійшов до Острозького і простягнув зшиток йому.

— Беріть, тепер це ваше. Моя справжня місія від цієї миті завершена, — де ля Сангль злегка вклонився князю, а потім по черзі Дашкевичу і Лянцкоронському.

— Невже це вона? — тихо спитав князь. — Та сама таємна книга, про яку мені писав пан де л'Іль-Адам?

— Так. Цей фоліант пробув в Ордені майже триста літ. Ми більше не маємо права зберігати його у нас, бо надійшов час повернути цю реліквію вашому народу.

Острозький обережно розгорнув фоліант. Дашкевич і Лянцкоронський приступилися ближче до великого гетьмана литовського. У непевних відблисках лицарського смолоскипа вони побачили чисті жовтаві сторінки, які містилися під шкіряною обкладинкою. Жодного слова, жодної букви не було всередині цього дивного фоліанту. Де ля Сангль на їхнє здивування обережно посміхнувся, але одразу знову зробився відсторонено-збайдужілим.

— Колись ваша держава — Русь — була великою і могутньою, багатою і щасливою. Їй підкорювалися інші народи, в ній процвітали ремесла, торгівля, будівництво. Прадавні зберігачі духу вашої благословенної землі і вашого велемудрого народу записували все, що з ними відбувалося, до цієї книги. Але згодом велика держава почала розвалюватися, у ній запанували розбрат, гордіня й чвари. Брат повстав проти брата, батьки почали вбивати своїх дітей, а діти — продавати своїх батьків. Князі зажадали особистої необмеженої влади, полилася братня кров, почався розкол, що врешті призвів до занепаду. Господь наш покарав невдячний народ нашествиям темної сили, яка майже знищила вашу землю, розорила квітучі міста, поруйнувала Божі храми, спалила дощенту все надбання предків. І сторінки фоліанту від цього побіліли. Все, написане до тих пір вашими зберігачами, зникло. Книга оновила сама себе. Так, нібито однієї миті перервався зв'язок поколінь, — лицар трохи помовчав, похмуро роздивляючись фоліант у жовто-синіх спалахах вогню, а потім продовжив. — Хранителі духу вашого народу, відомі як каліки перехожі, часто бували в Святій Землі, дехто став кавалером нашого Ордену, також й інших лицарських братств. Вони й принесли нам оцю книгу на зберігання — до тих пір, коли у вашій країні знову прокинеться отой дух, який має розпочати відродження цілого великого народу на його власній землі. Ми зберігали її весь цей час — і в Святій Землі, і потім на Кіпрі, і на Родосі. Але п'ять з половиною років тому Орден змушений був полишити нашу останню вотчину. Настали тяжкі й темні часи і для госпітальєрів. Нової вітчизни ми поки що не здобули, хоча пошуки тривають щодня. Тут, у Литві, ми також намагалися знайти прихисток, але виникли певні складності. Тим не менше, мессір Філіп де Вільє де л'Іль-Адам, гранд-магістр Ордену, вже відкликає мене до нашого теперішнього тимчасового пристановища у Мессіні. Одночасно він наказав передати цей фоліант саме вам, бо прийшов час. Так вважає Великий Капітул Ордену. Так хоче Господь наш Всемогутній. Я всього лише провідник Його волі.

— Що нам робити з оцим?

— Мабуть, вам потрібно наново заповнювати цей фоліант, писати з чистої сторінки. Прийшов час створювати нову історію вашого народу. Але ця книга — лише віддзеркалення стану його душі. Зрештою, це лише жовті пергаментні сторінки, обтягнуті шкірою. Направду, ваше головне завдання в іншому — віродити, захистити і зберегти цю душу. Для досягнення цієї мети у вас все є. І можливості «руського Сципіона», вельмишановного і найбільшого друга нашого Ордену, — при цьому лицар знову пильно поглянув на Острозького, — і велика воїнська сила кавалера найдавнішого лицарського братства — Ордену Лицарів Гробу Господнього, — де ля Сангль перевів погляд на Лянцкоронського, — і певні знання та особливі вміння знаменитого козацького богатиря, — його погляд зупинився на Дашкевичі.

— Дещо вміємо, дещо й знаємо, — відказав канівський та черкаський староста, хитро мружачи свої жорсткі смолянисті очі.

— От якраз ці ваші знання і мають знадобитися, бо охочих дізнатися, що саме ви захищаете і оберігаєте, буде чимало, повірте мені. Знаючі люди повинні щодня і щоночі охороняти того, хто писатиме нову історію вашої землі.

— А ось за це не переживайте! На тих охочих ми знайдемо управу. Сили, про яку згадував щойно пан лицар, дякувати Богові, у нас достатньо, — зблиснув важким поглядом Лянцкоронський. Його велетенська долоня жадібно стиснула руків'я меча на поясі.

— Ви казали про дух народу, який ми мусимо оберігати. В чому він криється? — спитав князь Острозький.

— Ви самі зрозумієте це, — відповів госпітальєр, ретельно обсмикнув свій плащ і додав, виділяючи кожне слово. — Ви і так знаєте, бо інакше не шукали б цього в цих диких краях.

Воеводи Perezирнулися. Але посланець більше нічого не казав. Острозький подякував госпітальєру за довіру. Де ля Сангль ще раз стримано посміхнувся, увіткнув смолоскип у держак на стіні й попрямував до виходу. Там він зупинився, знову поглянув на воевод, шанобливо вклонився і зник у темряві, що коливалася мокрими фіолетовими хвилями навколо вежі.

Воеводи по черзі обережно обдивилися фоліант. В цей час у середину зазирнув молодий поручник другої особистої хоругви великого гетьмана Олександр Чорторійський, який стривожено повідомив, що з боку фортеці Іслам-Кермен розпочався підозрілий рух — цілком можливо, татари помітили їхнє перебування у закинутій вежі. Воеводи загасили смолоскип і поспіхом покинули башту.

— Що робитимемо з фоліантом? — спитав Дашкевич, коли вони підійшли до прихованих в ярку коней.

— Він має бути у когось із нас, — відповів Острозький. — Я не можу взяти на себе сю відповідальну справу, бо діла державні переважають все інше. Та й часу земного, боюся, Господь мені мало залишив...

— Ми, панове лицарі, всі тут немолоді. І це засмучує найбільше, — Дашкевич натягнув по самі брови свою високу суконну шапку, обрамлену лисячим хутром, і поглянув на Лянцкоронського.

— Для діла сього богоугодного потрібен хтось молодший, ніж ми. Хранителем цього має стати людина хоробра, розумна, розважлива, знаюча, і... молода. Ще й, до того ж, руська з походження. А я — Лях Сердешний, так мене начебто кличуть у козацтві, — Лянцкоронський зробив спробу посміхнутися, але скупа лицарська усмішка одразу загубилася в численних зморшках і шрамах його грубого булькатого обличчя та остаточно розтанула в густій сивій бороді. Натомість він промовисто брязнув своєю байданою з лискучими кованими наплічниками і поліз на коня. — Дух цього народу і цієї землі має зберігати їхній син, з плоті і крові. Я так вважаю.

— Ясно. Се все означає, що ви довіряєте справу мені, — сказав Дашкевич, також сідаючи на коня.

— Ти, пане Остафію, хоча і трохи старший за нас з паном Предславом, але ти якраз людина знаюча. На це і пан де ля Сангль вказав, — князь Острозький замовк, поки сідав на коня за допомогою двох слуг, потім продовжив. — Ми знаємо, що тебе куля ворожа не бере, що ти можеш вільно зайти до татарського табору і вони приймуть тебе за свого, а вийти звідти можеш непомічений навіть собаками. Що легко тобі даються чужі мови і що ти неабияк знаєшся на розвідувальній справі. Та й бачив я тебе неодноразово в ділі на бойовищі. Згадати хоча б Оршу чи Ольшаницю.

— Та й козаки тебе шалено люблять, — продовжив у такт князеві Лянцкоронський. — Навіть своїм гетьманом називають.

На цих словах великий гетьман литовський здивовано повів бровою у бік Дашкевича, але той похмуро дивився поперед себе, ніби й не чув їхніх слів.

— Он, коли ти шість років тому на Дніпрі потрапив у татарський полон, так твої козаки багато днів потому тебе оплакували. Я чув це на власні вуха. Вони ж не знали, що пан Остафій живий, та це й скоро повернеться, — вів далі хмільницький староста.

— А як пан Дашкевич утік з татарського ув'язнення? — жартівливо підтримав товариша Острозький. — Ніхто цього не знає, а сам він не розкаже. З самого Перекопського замку, та ще й на кращому скакуні-бахматі! Одне слово — богатир.

— Все рівно треба шукати хранителя-наступника, молодого і завзятого. Пан Предслав правду мовить, — озвався, нарешті, Дашкевич, коли вони рушили темним степом у напрямку річки Бургунки. — Але як розпізнати його? Як знайти і не помилитися при цьому? Мій син Криштоф для сього діла не годиться, бо слабкий до розваг та різних світських спокус.

— Я розумію тебе, Остафію. Мій старший син Ілля — молодий і завзятий, але... Не бачу я його хранителем духу цієї землі. У нього, мабуть, інша доля, — спохмурнів князь.

— Мої нащадки всі померли малими, тож я, мабуть, так і відійду самотнім, — відізався Лянцкоронський.

— Тоді шукатимемо. А поки що фоліант потрібно заховати в надійному місці, — сказав князь, пришвидшуючи коня.

— Я покладу його поки у себе в Трахтемирові. Місце надійне. Під монастирем ще з давніх часів є потаємні печери, там і я маю сховок. А хранителя шукатимемо разом, — Дашкевич ударив коня нагайкою і полетів у ніч перед всім загоном.

ФІЛОНЕНКО ЛОРИНА ДЮДОРІВНА (нар. 1947 р.)



Філоненко Лорина Дюдорівна (літературний псевдонім Лорина Тесленко) народилася 8 травня 1947 р. у м. Києві. Маючи батьків, які закінчили 1947 року Київський лісогосподарський інститут і яких кочова доля, наче вітер перелітних птахів, постійно носила просторами колишнього Союзу, їй довелося жити в Середній Азії, Дагестані, на Волині, у Запоріжжі. У 1965 році закінчила Запорізьку середню школу № 50, потім навчалась у Севастопольському приладобудівному інституті, після закінчення якого два роки працювала електриком (м. Славути Хмельницької обл.), потім — технологом (м. Тетіїв Київської обл.), інженером-програмістом на ПАТ «Мотор Січ».

Вірші пише з дитинства, але перші друковані рядки побачили світ тільки у 1994 році на сторінках запорізької газети «Суббота». Існує обов'язок митця — говорити тоді, коли є що сказати, а на той час їй вже було чим поділитися, про що розповісти людям. У 2000 р. виходить з

друку перша збірка віршів «Дороги ломаные линии». Сьогодні їх уже дев'ять. Вірші Лорини Тесленко публікувалися також у різних друкованих виданнях: в антологіях «XX век, запомни нас такими...» (Київ) і «Обрус» (Запоріжжя), журналах «Хортиця» та «Дуслик» (журнал Всеукраїнського татарського культурного центру, Київ), в альманахах «Середмістя», «Провінция», «Зачарований Дніпро», «Перевесло», «Поиск», «Горожанин» (Запоріжжя), «Форум» (Дніпропетровськ), «Ковчег» (Житомир), «Край городов» (Рязань), «Вілаг почуттів» (Ужгород), «Современный Ренессанс» (Київ), у газетах «Література Україна», «Література і життя», (Київ), «Суббота», «Верже», «Мрія» (Запоріжжя) тощо.

Лорина Дюдорівна — знаний автор із серйозним, вдумливим поглядом на світ у його безмежній багатогранності, волонтер, патріотка. У 2014 р. багато працювала з переселенцями (до речі, її триптих «Біженка» був написаний ще у 1996 р. Хто тоді міг подумати, що це торкнеться і України!). Зараз, коли дозволяє час, допомагає плести маскувальні сітки.

Привабляє її інтелігентність, відчуття внутрішнього спокою, толерантність: «...*Не судила. Тож, / Світе, не суди!*...» («Сповідь»)

У своїх збірках поетеса розкриває стан душі людини, яка насолоджується гармонією зовнішнього та внутрішнього світу. Їй притаманна ліричність, тонке відчуття краси, тому запорізькі композитори пишуть музику на її слова і з'являються пісні: «Світло зірки», «Чом доля не дає порад...» та ін.

У творчому доробку письменниці дуже мало відверто «громадянських» віршів — переважає лірика, історія, художня пейзажистика. Проте, дуже можливо, що то й на краще. Жінки-поети і мають нести в серця читачів саме ці іпостасі Краси Земної. Інтимна лірика Лорини Тесленко займає значну частину її творчості. Вона вирізняється чуттєвістю, образністю, розмаїтістю художніх засобів. У своїх віршах поетка звертається до близьких, коханих людей, а також у свій внутрішній світ, відкриваючи читачеві чутливість і вразливість своєї (і не тільки своєї!) душі. Багатьом поезіям притаманні ностальгічні мотиви. У них присутні зіставлення і порівняння минулого та сучасності,

туга за щасливими часами, роздуми про швидкоплинність життя: «...Згубилося у присмерку, що сива, / Що з ярмарку життя моє давно...» («Як довго наше дзеркало мовчало...»)

Велику частину інтимної лірики займають поезії про кохання, часто нещасливе, невзаємне. Лірична героїня страждає від байдужості коханої людини, відчуває самотність: «...Мого серця торкнувсь крижаними руками. / Й мимохідь — очі вбік, як чужий! А колись... / Не впізнав? Не впізнав... Підвела тебе пам'ять. / Однією зорею раніш ми були!» («Світло від зірки»)

Філософська лірика Лорини Тесленко є дуже цікавою через наявність у ній історичних, міфологічних або біблійних мотивів. Деякі вірші, спільні за сюжетом чи тематикою, об'єднуються в цикли. Наприклад цикли «Князь» і «Менестрель» містять по дві поезії, цикл «Серафим» — три.

У багатьох поезіях Лорина Тесленко описує природу. Ці вірші яскраві, емоційно і художньо забарвлені: «Озирнулася. Здалося — наче поклик. Чий? / Змерзлий став, опале листя... / Вітер — й той мовчить...» («Вітер дмухнув задля жарту...»)

Будучи по крові на чверть голландкою, все життя вона почувалася українкою, живучи при тому у щент зросійщеному Запоріжжі. Письменниця, закохана в українську мову, кілька днів на тиждень розмовляла з дітьми-школяриками виключно українською, купувала їм українські книги, щоб вони теж полюбили мову і вільно володіли нею. Якщо перші книги мисткині виходили ще російськомовними (але з українськомовними розділами), то останнім часом Лорина Діодорівна пустила з крила у Всесвіт виключно українські доробки: «Світе, не суди!..» і «Колись я повернусь...». Наступна книга, яка готується до друку, звісно, теж буде написана українською.

Будучи справжньою патріоткою, вболіває за свою багатостраждальну Батьківщину, і це знаходить своє відображення в її творчості: «Українці ми! — враз відчулося. / І на захист — бач! — гори і річки, / Бо не я одна стала чулою / До пекельних бід Україноньки...» («Я прокинулася від омани сну...»)

У літературних колах її знають і як редактора. Нею відредаговано більше ніж 50 книжок запорізьких авторів, вона була одним із редакторів альманаху сучасної української поезії «Вілаг почуттів» (Ужгород, 2012) і антології творів бердянських літераторів «Вітрила натхнення» (2013) та ін.

Письменниця виявила себе висококваліфікованим перекладачем віршів з російської, татарської (з підрядкового перекладу) мов. У її перекладі вірші Лесі Українки, М. Заболоцького, Б. Пастернака, Л. Вишеславського, А. Лупинос, М. Джаліля, Г. Тукая засяяли новими гранями.

Лорина Тесленко — майстер мініатюри. Вона чітко висловлює свої думки в невеличкому вірші, але і залишає можливість читачам думати, співпереживати, домислювати. Недарма одна з її книг називається «Недосказаність многоточий...». Поетеса багато працює, щоб досягти виразності та простоти у віршах. Ця простота (яка тільки здається простотою!) дивує і заворожує. Скільки разів їх читаєш — стільки разів знаходиш щось нове, якийсь новий відтінок.

Її героїні дуже різні: щасливі і не дуже, життєрадісні і меланхолічні, оточені люблячою сім'єю і зовсім самотні. Колись один із слухачів казав, що хотів би дружити з героями її творів, бо вони завжди шляхетні.

Батько, Тесленко Діодор Іларіонович, прекрасно малював, сьогодні письменниця використовує його малюнки як ілюстрації до своїх творів.

Лорина Діодорівна — член Національної спілки письменників України, очолює Запорізьке літературно-художнє об'єднання «Пошук» ім. Миколи Лиходіда (з 2010 р.). З членами літоб'єднання багато виступає в школах, вишах, лікарнях (перед нашими воїнами). Сім років верстала запорізький журнал «Хортиця», зараз — член редакційної ради цього журналу.

Вона є лауреатом пісенно-поетичних фестивалів «Мамині джерела» (Запоріжжя, 2002) та «Тарасове Запоріжжя» (2015). Член журі обласних дитячих літературно-музичних фестивалів

«Джерельце» та «Квітневі дзвони». Має Подяки від Запорізької обласної державної адміністрації «За значні особисті творчі досягнення та з нагоди проведення Міжнародного літературно-мистецького свята «Поетичний травень-2017» і від Книжкової палати України імені Івана Федорова «За значний особистий внесок у розвиток книговидавничої діяльності України».

Її серце відкрите, щедre на добро. Незважаючи на свою зайнятість, вона завжди прийде на допомогу тим, хто її потребує: «*Завжди була роздай-бідюю, / Іще малою. / Життя весь вік мене провчало — / Скупіш не стала. / Нема рахунків у валюті, / Та хтось у скруті — / Віддам останнє, що я маю. / Чи не смішна я?*» («Завжди була роздай-бідюю...»)

Вона постійно знаходиться в пошуку, не обманюючись ніякою «графоманською величчю», не підманюючись легкими здобутками теперішньої біля-літературної тусовки. Творчість Лорини Тесленко припадає до душі і тим, хто шанує класику, і тим, хто шукає нового.

Збірки поезії: «Дороги ломаные линии» (2000), «Не было длинных дней» (2002, 2008), «Посміх тіні» (2008), «Недосказанность многоточий» (2006), «За рассветом — рассвет...» (2012), «Зеницы памяти или Нелюбимые дети-1» (2014), «Перекладаю таїну рядка» (2013, 2015), «Світє, не суди!..» (2017), «Колись я повернусь...» (2017).

Літ.: Лорина Тесленко: (пам'ятка читачеві) / [КЗ «ЗОУНБ ім. О. М. Горького» ЗОР; уклад. Г. Нагорна]. — Запоріжжя, 2014. — [6 с.]; Черевков В. Синий лес и глаза Ассоль: [рец. на книгу «Недосказанность многоточий»]. *Хортиця*. 2012. № 3. С. 102; Корсар И. Лорине Тесленко: [стих.] // Я посвящаю лично Вам...: «Датские» стихи. Запорожье, 2016. 2017. С. 104-105.

Ганна НАГОРНА,
бібліограф відділу краєзнавства
обласної універсальної наукової бібліотеки
м. Запоріжжя

ОСТАННІЙ

Останньому туру,
вбитому на Хортиці в XVII ст.

Я — стадний звір? Даремне запитання.
Коли мчимо — здригається земля.
То все було. Останній я, останній...
Стискає серце ворог-переляк.

Я — стадний звір. Та де ти, моє стадо?
Не врятував — сновиддям промайне...
Я жодної в собі не маю вади.
Які ж бо дітки тишили б мене!

...Підступні звуки. Гадка, що дурний я,
Піддамсь омані підлої дуди?
Нема душі? А що ж тоді так ние
Від підступу біди?

КНЯЗЬ

1

Руки заслаблі... Я слабну й сам.
Втрачено часу лік.
Я ж бо затятий! Тому небеса
Не перервали вік.

Це не для мене — домівки дим.
Пестить крило зорі.
Той же я, той! Є шаленство! Із ним
Я захищу свій рід!

Смілість покаже мою — ану! —
Хутром назовні плащ.
...І закінчить і життя, і війну
Над мертвим тілом плач.

2

Ось і кінець і життю, і війні...
Тоскне собак виття.
Ми, його люди, — його сини.
Помста — не забудтя.

Чайки¹ примара прийшла за ним —
Зглянулись небеса.
Князь піднімається — сизий дим.
Чайкою править сам.

І перемога буяє в нас
Клекотом хижих птиць.
В кожного буде зірковий час² —
Полум'ям із очниць!

БАТИЙ

Хан Батий? Підійшло. Клишоноге, худе...
Грізні брови. І зирка — вовком.
Шуба з білих песців (що аж землю мете)
Вкрита сяючим жовтим шовком.

1 Чайка — човен.

2 На погребальному вогнищі.

Київ, спалений вщент, безпорадно лежить.
Від біди почорнів і камінь.
Як же втримати списа, Перуне, скажи,
Задубілими (з віком!) руками?

Загорілася хата. Радіє Батий.
Списа я підйму — надсилу.
Поштовх! Щиглик — а я налітаю на тин.
Навіть зброю свою впустила.

Сміючись, вороги навкруг мене стоять.
Долілиць на снігу застигла.
Та остання нескорена мрія моя
Кров'ю барвить песців Батія!

*Якщо Ви досить довго вдивляєтесь в безодню,
прірва буде дивитися у Вас.
Фрідріх Ніцше
Росія — Сфінкс...
Олександр Блок*

Росія — Сфінкс? Та де там! Тож дарма
Тебе втішають «величчю» діла.
Імперська суть... Ми у вогні. Сама ж
До краю прірви зараз підійшла

І дивишся униз. Безодня теж
На тебе очі спрагли підійма,
Чекаючи, коли туди стрибнеш.
Отямся! Та волаєм теж дарма —

Без тями ти. Отож-бо, стережись.
Тобі віками слатимуть прокльони
Твої нащадки — за жажні «закони»,
Що вибрали безодню, а не вись.

ВІДПОВІДЬ

1

Кров — як гаряче! — з рани тече ручаєм.
Ніж у спину — банально? По-іншому скажеш?
Підіймаюсь, шукаю ножа — навзаєм.
Не хотіла війни. Начувайся, мій враже!

Морок спокоем вабить, та сила ще є.
— Браття, рідні, на поміч! — гукаю щодуху.
Добра воля на захист навколо стає.
І... підсолює кашу диявольський кухар.

2

У цьому, мабуть, моя провина,
що не чекала ножа у спину.
Ножі? Чи ікла шматують вовчі —
у жовтій піні, у пінній жовчі?
Ворожі очі — страшні, булькаті...
Це очі «брата»? Це очі ката!
Втікає з рани «на волю» кривця,
але з туману — родимі лиця.
Та ні, не дамся я на поталу
орді чужинській. І поруч стануть
незламно діти,
щоб захистити!

Я — бубон шамана. Всього тільки бубон —
Звичайне знаряддя в умілих руках.
Та клич мій додому дорогою буде,
Камланням¹ долаючи втому і страх.

Здіймаються коси, дзвенять амулети,
Гостює у предків шалений шаман.
Нема перепон пізнавальному лету,
Наш клан — безумовно, всезнаючий клан.

1 Камлання — дії шамана.

Таємне знання... Як уникнути кари?
Навколо тремтить, розливаючись, міць.
До неї поспішно сповзаються хмари,
І списи полетять з вогняних колісниць.

Повітря стискає, повітря іскриться...
— Хазяїне, чуєш? Не бійся, я тут! —
І я захищаю, ловлю блискавиці.
Загину? —
Врятую, врятую, вряту...

Я змовк. Захлинулося німецьке тіло,
Потроївши силу міцної руки...
...До тьми прийшовши, шаман очманіло
Дивився крізь рани мої на зірки...

ЧОРНИЙ КВАДРАТ

Я падала, падала, падала, падала
в бездумний, бездушний, безтямний квадрат.
І полум'я чорне, що знищило райдугу,
рвонулося — сили останні забрать.

Із нотою «сі», летючи, я змагаюся,
бо стримати крик неможливо в пільмі.
Піке... Поговори шмагають нагаями.
Жебрачої торби боюся й тюрми?

Ні, стійкості жодна біда не позбавила.
Я хрест — будь-який! — до кінця б донесла.
А в цьому квадраті зникають всі правила,
немає ні грана чужого тепла.

І хай не рука — тільки б натяк... Підмогою
не пахне. Та я стрепенулась, на зло!
До хатки на курячих ніжках дорогу я
у пам'яті генній знайшла. І помело...

Згадала свою прапрабабцю. Не байка то!
Не владний тепер наді мною квадрат!
Моє помело зависає над крайкою,
назад повертаю щодуху, назад...

І все. Я звільнилася! Нащо смирення?
Я тут, я на волі! Й чортяка — не брат!..
— Я чай заварю. Поп'ємо із варенням? —
мені усміхається Чорний Квадрат.

І в смерті останньої ноти
Завжди я була винувата.
Закінчивши грати, сідала,
Дивилася мовчки і тоскно...
А нота й в посмерті звучала
В зворушливому щебетанні
Птахів і у подиху вітру,
Ховалася в кронах від мене...
І не пробачала мені...

Я — колючка в твоїй душі?
Ні, росинка твоєї долі...
Час-крадій підганя: мерщій!
Крапля світла впаде додолу,
Щоб всотатись у вищу суть.
От би знову у світ — росою!
Тільки боязко — Божий Суд
Чи з'єднає мене з Тобою?

ЧЕРВОНА ШАПОЧКА

— Шоколадко! Засмагла — диво!
З'їв би! — Клац! Мов розгриз маслак.
— Та яке тобі, в біса, діло?
Не люблю тебе — вовкулак!

Красень! Ач, богатир із казки.
Й до дівчат, видко, ти мастак.
Закохатись? З якої ласки?
Не люблю тебе — вовкулак!

Спокушаєш мене ходою?
Тільки в мене інакший смак.
Та й страхали мене тобою...
Не люблю тебе. Вовкулак!

...Вів облогу він довго-довго.
Це — любов, мабуть? Не ерзац?
Закінчилась його облога —
Закохалась! А зуби — клац!

Гостренькі вушка, тоненькі пальці...
Моя ельфійка сіда за п'яльця.
І гладдю — замок, гілки лапаті,
Хмаринка в небі, блискучі лати...
Могутній лицар! Аж гнуться ноги
Коня в попони. Гука дорога...
Чи твій то лицар? Чи твій то замок?
Ох доню, доню! І я так само
Чекала принца... Та мрій, дитино,
Бо юність щастя шука невпинно.

Віслюка маленького спокушати
Взявся стиглим яблучком алігатор.
Та спіймало облизня одоробло:
Не пішло маля. Все скінчилось добре!

Вже багато літ підряд —
Не життя, а схи́ма.
Щось не поспіша фрегат
З крилами жаркими.

Зіроньку не засвітив
Принц у білосніжі.
То і заміж не їти?
Пропадає ніжність.

Все стовбичу край воріт
До глухої ночі,
Не до справ, не до робіт...
... Час дівчину точить...

Дочекаюсь... Грей чи Принц —
Повінчають свічі.
Дарма прив'язь у дворі
Й пришиб коло річки?

Я в страшному згубився сні,
Я застряг на чужій планеті...
З неба падає білий сніг,
А не жовтий, як на Аерті.

Небо журиться, й ніч сумна.
Люди — згорблені напівтіні.
Як без мене живеш одна?
У думках лиш до тебе лину.

Долі я не піддамсь лихій,
Дочекаюсь твого вітання.
Тільки зараз побудь — посмі! —
Тут: чи поглядом, чи бажанням...

І блимає вгорі Південний Хрест,
І співи вітру чути у вітрилах,
А корабель летить на зюйд чи вест —
Не мелодрама, ні, це гострий трилер...

Лукаві сні, де йдуть на абордаж,
Де всьому світу вміють дати раду...
...Папір і олівець звелися аж:
— Прокинься, бо не встигнеш записати!

ЧАБАНЕНКО ВІКТОР АНТОНОВИЧ (1937–2014)



Чабаненко Віктор Антонович народився 12 вересня 1937 року в селі Єлизаветівці (Балківська сільрада) Василівського району на Запоріжжі. У 1959 році вступив на філологічний факультет Запорізького державного педагогічного інституту зі спеціальності «Українська мова та література». Деякий час учителював, служив у війську. З 1962 по 1965 роки — аспірант кафедри української мови ЗДПІ, з 1966 року — кандидат, а з 1984 року — доктор філологічних наук, із 1897 року — професор. Упродовж 1985-1996 років — декан філологічного факультету, з 1984 року — завідувач кафедри загального і слов'янського мовознавства. Із 1989 по 1991 рр. — голова Запорізького обласного Товариства української мови ім. Тараса Шевченка, член Центрального правління Товариства, з 1995 р. — голова Конгресу української інтелігенції Запорізької області, заступник голови комісії з питань національного відродження при обласній державній адміністрації.

Опублікував понад 600 наукових праць (монографій, словників, статей тощо). Лауреат премій імені П. Чубинського, Я. Новицького, Д. Яворницького. Упорядкував і видав колективну збірку «Січковий Парнас», а також збірки фольклору Нижньої Наддніпряни «Мудре слово», «Савур-могила», «Сестра-орлів» та ін., є автором кількох поетичних збірок. Член Національної Спілки письменників України (з 1999 р.). Пішов у Вічність 9 лютого 2014 року.

Аналіз художньої моделі світу в поезії В. Чабаненка систематизує вивчення естетико-поетичальних засад його творчості загалом, адже саме модель світу сфокусовує в собі характер співвіднесення авторського світобачення, розуміння митцем ідеалу й реалій світу. Вона і є результатом суб'єктивного (авторського) сприйняття дійсності, впорядкованого й образно зrealізованого в художньому творі. Суб'єктивне начало в художньому осмисленні світу, у його відтворенні й співвіднесеності людини й дійсності в поетичній творчості В. Чабаненка, де узагальнений образ людини ототожнено з типом ліричного героя, виявляє сутність вибудованої моделі.

Серцевиною поетичного доробку В. Чабаненка є модель світу — України, пошук істини, Правди, глибоке розуміння духовного в житті людини. Виплекавши в собі «Собор душі», до чого закликав Олесь Гончар, з яким так тісно перепелася доля Віктора Антоновича, він прагнув утілити і у власній поезії ціннісні життєві ідеали. У Передмові до збірки «Собор душі моєї» (1998) В. Чабаненко стверджував, що «поезія — то штука особлива. Вона не визнає ні старості, ні молодості. Поезія є станом і одкровенням людської душі, для якої час не страшний, бо вона вічна». Поезія була невід'ємним складником його творчості, дороговказом для нього.

Голос ліричного героя у поезії В. Чабаненка зливається з авторським і звучить щемливим болем громадянина за майбутнє краю, держави, планети й водночас оптимізмом людини, котра вірить у кращий завтрашній день. Образ України («Оратанія») невіддільний від образу малої землі, де ти живеш, шлях від батьківщини до Батьківщини ліричний герой проходить із тривогою, осудом, гіркотою, вірою, надією, любов'ю. Зболена і прекрасна, глибоко філософськи наснажена поезія В. Чабаненка услід за геніальним О. Довженком проголошує: «Людина доти людина, доки не втратила здатно-

сті бачити, крім потворностей життя, і його красу». Поетичні збірки В. Чабаненка сповнені болючих духовних пошуків людини в горнілі нашої епохи, складної, трагічної, але й обнадійливої. І як важливо в цій життєвій круговерті не згубитися, «не здрибніти», а думати про вічне й не розтратити себе. Що ж з усіх скарбів є для людини найціннішим? На ці та інші життєві важливі питання й відповідає поезія В. Чабаненка. Він, певно, міг би сказати словами великого Т. Шевченка, по якому рівняв свою долю: «...Орю свій переліг, убогу ниву, / та сію слово: добрі жнива / колись то будуть...»

Символічно, що вже перша збірка В. Чабаненка відкривається поезією «До України», яка є програмною і для всієї творчості митця. Ніжно й трепетно, тепло й щемливо звучить звернення поета до України: «Як Дніпро обіймає голубими руками Хортицю, / Так і я обіймаю тебе голубими мріями, / Вітчизно кохана...»

Ліричний герой, асоційований із поетом, засвідчує свою нерозривну єдність з Україною, дорогою для нього: «Я течу повсякчас біля лона твого, / Я струмлю повсякчас біля серця твого».

Анафора сприяє посиленню цього відчуття. Він завжди, щомиті, готовий стати на її захист: «У мені, як в Дніпрі, каламуття життя / Бунтівничі пороги потоплено, / Та розі́б'ється всякий / Об них корабель, / Що до тебе пливтиме із кривдою!»

Сповідальність, камерність, навіть інтимна філософічність поезії вражаючі, надзвичайно глибокі. Поет ніби оголює душу, відкриваючись світові, а передусім і собі у найсокровеннішому. Громадянський вибір поета очевидний. Йому болить доля України, і щомиті ліричний герой, як і поет, готовий стати на захист батьківщини.

Вселюдські та національні мотиви прочитуються крізь призму «інтимного самозосередження». Глибинне відчуття пракоренів, наскрізне почуття любові до світу, до України пронизує усю поезію В. Чабаненка. Усі його твори, присвячені історії України, мають національно-патріотичне забарвлення, сповнені повчального для молоді змісту. Автор будує складні часові виміри, балансує між минулим і сучасним, щоб допомогти зрозуміти корені хвороб сучасного світу, у якому занепадають справжні цінності, а прогрес супроводжується екологічними й не тільки катастрофами. Використовуючи час історичний (а особливу увагу поет приділяє повчальним фактам в історії), він попереджає людство про ту відповідальність, яку несе кожне покоління, кожна конкретна людина перед майбутнім, вписуючи свою сторінку, сповнену слави й ганьби, в літопис загального світового розвитку. З гіркою сповідується, що «Не стало предковічних берегів, / Потоплено старі дороговкази», обшир «великої руїни», «Нема Гілеї, раю-лугу». Україна-мрія і Україна знищена, сплюндрована постає в поезії «Дідівські могили розриті».

Поезія В. Чабаненка органічно-національна. «Мала» батьківщина поета тісно пов'язана з Каховським морем. Душа поета, а відтак і ліричного героя, тужить від пережитого, від втрати, великої руїни. Цей мотив провідний у поезіях «Над морем Каховським», «О. Довженкові», «Руїна», «Буремне море», «Ой моренько, ой горенько!», «Приснилося» та ін. Страшна картина руїни змальована в однойменній поезії. Вражаюче натуралістична панорама постає особливо зримо: «Святі могили безжально розриті», «По кручах біліють розкидані кості», «Там ями порожні, там чорні обвали». Дано нищівну характеристику епохальному творінню: «у Каховському кориті», а в поезії без назви це море названо «Каховською калюжею». У терцетах сонету «Руїна» контрастно узагальнено: «Де цвіт чебрецевий ніколи не в'янув, / Де пестило сонце травцю духмяну, / Де землю росли синівські сльози, / Там псалми виспівує вітер руїні / І лободу жовту пощипують свині, / І жалібно бекають припнуті кози...»

Як апофеоз болю й журби звучить у поезії «Ой моренько, ой горенько!»: «Країнонько-Вкраїнонько, / Чайко наша, золото! / Над славою козацькою / Тишиться болото...»

Екологія природи та екологія людської душі — від наряду залежить доля України. Філософські роздуми поета сконцентровані на долі України у збірці «Оратанія»: «Горем степ переора-

ний — / *Оратанія. / Сум століть над Дніпром — / Наддніпрянина. / Край українний нам — / Українонька*».

Степ, цей «Вкраїни вічний космодром», займає особливе місце в ряду образів-маркерів Вітчизни («Серед степу безмовно стоїть...», «Степовий вітер», «Степове диво», «На Гаймановій могилі», «Степова симфонія», «Край шляху степового...» тощо). Степ як художньо-естетичний образ — домінанта поетичного світу митця. Філософськи наснажена містка думка «*Горем степ переораний*». Фольклорні степові мотиви («Ой вітре-стокриле!») увиразнюють авторську презентацію образу степу, розгортають його потенційні смисли, сублімуючи в образ рідного краю.

Образ степу займає чільне місце в поезіях про козацтво («Де степу рідного огром», «Вранішнє видиво», «До Дніпра», «Хортицькі дуби», «Наша доля», «Червоне видиво» та ін.). В історіософських поезіях окреслюється протиставлення «козацька воля» — «неволя» сучасна. Ореол туги за минулим супроводжує типові для українського романтизму образи з історіософською семантикою — образи степової могили («Степовий вітер», «Дзвони вічності», «Серед степу безмовно стоїть...») чи кургану («Степова балада», «Де степу рідного огром») та козацького коня («Червоне видиво», «Степове диво»). Вони мають традиційне символічне значення — уособлення волелюбних поривань особистості. Козацька могила, а чи курган, для ліричного героя виступає сакральною точкою простору, яка ніби акумулює історичну пам'ять. Національна туга, визначаючи авторське бачення української історії, оприявнюється в антитетичній структурі художнього часу, в образах.

Образ степу дуже важливий у декодуванні авторського «я», у з'ясуванні наріжних граней індивідуального міфосвіту В. Чабаненка. Для поета степ є одним із концептуальних образів, що втілюється в різних авторських модифікаціях. У сполучуваності з іншими образами, наділеними міфологічними конотаціями, він стає своєрідним стрижнем авторської світобудови. Степ найчастіше виступає корелятором землі. Цей образ у концепції світу поета репрезентує етично й естетично перевтілену реальність національного простору. У міфологемі степу прочитується відгомін конкретного біографічного автора, народженого в степовому краї, що вплинуло на становлення його світовідчуття. Син українського степу, він неодноразово зізнавався в причетності до долі рідної землі: «*О невідомі, далекі пращури! / Я прийшов у цей світ / Із вашої плоті, із вашої крові, / Із ваших мрій, / Із вашого горя, / Щоб стати вашим голосом / У степу безгомінному...*»

В. Чабаненко використовує образ степу в статусі «універсального топосу», де «степ» і «українськість» виступають взаємозамінними поняттями. В образі степу прочитується індивідуальне ставлення поета до генетичної пам'яті народу, його історичного минулого. В. Чабаненко засвоює і творчо трансформує традиційну міфологему степу як вербальний код концептуальних засад духовно-буттєвого локусу українців. У його образній палітрі вона має високу концентрацію художнього вислову. Степ для поета став не лише місцем, а й способом духовного осяяння, міфопоетичною платформою для утвердження його поетичного ідіостилу.

В. Чабаненко як поет прагнув, щоб «нечисть вицзела дволика», просив у землі, «страдниці великої», щоб «нових апостолів родила». Він бачив, що «встає Україна», вірив, що світлий день настане, просив у Бога допомоги: «*Дай нам, Боже, розправть рамена! / Оборонцем Вкраїни явись! / Хай цвітуть злotosинь знамена / І підносять рвійно увись!*»

На жаль, із життя поет пішов, коли вже гриміли канонади на Сході України, коли нова загроза нависла над незалежністю нашої держави, над її територіальною цілісністю. На початку ХХІ століття, вкотре зізнаючись у своїй любові Україні («Оратаніє рідна моя! / Ти — любов моя перша й остання...»), В. Чабаненко прозорливо, із сумом писав: «*Прийде час — я здіймусь, полечу / У безмір'я високо-високо, / Та тебе, як маяк, як вівтарну свічу, / Пильнуватиме скрізь моє око*».

Навряд чи вдасться поетові повернутися, прилинати й упасти в «запашні чебреці» «під ... сонце красну калину» України, але хочеться вірити, що і з небесної висі він «пильнуватиме» за всім,

що відбувається в Україні, що Україна вистоїть, здолає ворога — і зовнішнього! — що нарешті згасне Звізда Полин, бо скільки ж їй «горіти покарою» над Україною?!

Мала батьківщина і Батьківщина велика — Україна — у сприйнятті ліричного героя і поета — це єдине ціле: «Мені здається, Хортице, що ти — / Завмерле серце рідної України», — стверджує В. Чабаненко в поезії «Папороть розквітне». Україна ж у поезії — часточка Всесвіту («Видиво», «І знову видиво»).

В. Чабаненко служіння Україні усвідомлював як сенс усього свого життя. Віримо, що наказ-пророцтво його збудеться: «Хай зійде чистою із хаосу й ганьби / Нова земля — предивная зірниця! / Нехай вовік на ній не родяться раби! / Нехай вона свободою іскриться!»

В. Чабаненко зауважував: «Поезія — це, можна сказати, друге крило моєї душі, мого ества. Це те, чим я живу з дитячих років».

Козацькі мотиви займають чільне місце в його поезії. У вірші «Сповідь» ліричний герой гордо стверджує, що у нього «У жилах козацька — не рабська кров» тече. Це твердження стосується й автора, який в іншій поезії закликав: «Будуймо Січі у своїх серцях!». Козацькі мотиви зримо виражені у таких поезіях, як «Де степу рідного огром», «Вранішнє видиво», «До Дніпра», «Хортицькі дуби», «Наша доля», «Над «морем» Каховським», «Ой моренько, ой горенько!», «Червоне видиво», «Сіачеві слава» та у двох думах («Дума про Северина Наливайка», «Дума про Івана Гонту»).

Козацька доба у творах В. Чабаненка осмислена у двох аспектах. У деяких поезіях постають безпосередньо часи козаччини і воздано осанну окремим героям (Гонті, Калнишевському, Мазепі, Наливайку, Хмельницькому), в інших, і таких більше, із позицій сьогоднішнього дня передано бачення історії. Почуття ностальгії за козацькою звитягою домінує. Хортиця в баченні В. Чабаненка — колицка козацтва. Дніпро постає як уособлення козацької слави. Найбільш рельєфно козацькі мотиви втілено у думах («стилізаціях», як вказує автор). Обидві датовані 1957 роком. В обох увагу зосереджено на славі козацькій, на мужності й героїзмі козацького отамана Северина Наливайка й уманського сотника Івана Гонти. Історичні особи наділені елементами легендарного суб'єктивно-авторського вимислу в поєднанні з конкретним фактажем, зафіксованим у наукових джерелах. Для В. Чабаненка козацькі часи були добою національної гідності. Козацький феномен базується на концептуально вираженій свідомості, національному характерові.

Помітне місце займає історіософська поезія. У вірші «До історії» поет пише: «Історіє, мучителько моя! / Твої скрижалі, часом не зітерті, / Вичитую-читаю серцем я — / І пада сонце в чорній круговерті...»

Цей мотив провідний і в поезії «Творцям історії». Відчутний у цих поезіях скепсис у відносинах з історією, небайдужість до того, що відбувається у світі і в душі конкретної людини, як і в інших: «Розпука», «Крик відчаю», «Якби нараз воскресли всі пророки», «Театр абсурду», «Накрила вічність землю небом-дзвоном», «Гей, браття мої! Побратими!», «Степова балада» та ін. У поезії В. Чабаненка створено неповторний художній світ, відбито людини на перехресті сьогодення й історії.

Інтимна лірика В. Чабаненка не численна, але надзвичайно містка, змістовно наснажена, наявна вона лише в збірці «Собор душі моєї». «Сонце любові» зігриває серце ліричного героя в поезіях «Коли б я Богом був, моя мила», «Я сню тобою дні і ночі», «Зустріч», «Сніжок легеньким покривалом», «Душі розкрилля», «Ти рвала квіти жовті й білі», «Простели мені спомин-дорогу», «В гостях у юності твоєї», «Осінь мелодія», «У нічному гаю», «Єдиній». Інтимна лірика В. Чабаненка позбавлена пафосності. Це поезії, написані «від протилежного». У вірші «Сонце любові» поет стверджує: «О, скільки вже було на світі відчайдушів, / Що сонце, місяць, зорі обіцяли зняти / Із неба для своїх коханих! / А я тобі того не обіцяв ні разу... / Та й нащо ті пустії обіцянки, / Та й нащо ті зусилля смішно-марні? / Мені не треба діставати з неба / Оце, що в грудях у моїх палає».

Інтимна лірика В. Чабаненка сповнена шляхетної стриманості. Вона про сильні почуття, але не відкрита для інших. Поет звертається до коханої, називаючи її найніжнішими словами: «голубонько», «серденько», «моя кохана», «моя мила», «люба», «вірна моя»... Ліричний герой, як і сам поет, переконаний, що кохання їхнє «дивом процвіте», «воно від Бога чисте і світле». З біографії В. Чабаненка відомо, що він — однолюб. Єдина жінка, яку він кохав протягом життя, — його дружина Олена Платонівна. В. Чабаненко ставився до почуття кохання надзвичайно трепетно, бережливо, вважав його сокровенням душі кожної людини.

Вагоме місце у творчому доробку поета займає і пейзажна лірика — мотиви природу та її взаємозв'язку з людиною («Нестримний лет», «Папороть розквітла», «Буремне море», «Степовий вітер», «Степова симфонія», «Плач воронів», «Етюд», «Плаксива осінь», «Дощем умити», «На узліссі», «Моя ріка» тощо). Поет ніби застерігає: відрив людини від природи може призвести до соціального і духовного виродження. Це і філософська лірика водночас. Вона вчить благородству почуттів, помислів, замислюватися над своїм обов'язком і відповідальністю перед іншими людьми, природою, Всесвітом, усвідомлюючи себе часточкою природи. Своєю поезією В. Чабаненко відкрив новий світ людських почуттів і стосунків. Його поезія вчить образно мислити, поетично сприймати природу і безмежно любити Україну.

Збірки творів: «Собор душі моєї» (1998), «В гостях у юності твоєї» (1999), «У вічному двобої» (2000), «Оратанія» (2001), «Січ духовна» (2007).

Література: Віктор Чабаненко. *Січковий Парнас: Антологія. Поетичні твори випускників Запорізького державного університету* / упор. та авт. біографічних довідок Віктор Чабаненко. Запоріжжя : ЗДУ, 2000. С. 130-143; Захарченко О. Наче в юність поринули... *Запорізька правда*. 2000. 02 листопада; Рекубрацький А. З вірою в Україну. *Запорізька правда*. 2001. 14 серпня. (відгук про поетичну збірку В. А. Чабаненка «Оратанія»); Шевченко Т. Віктор Чабаненко. *Письменники Запорізького краю*. Запоріжжя : Хортиця, 2002. С. 382-385; Шевченко Т. Грані великого таланту. Хортиця, 2003. № 5. С. 3-4; Славутич Яр. Оратанія-Україна. *Запорізька Січ*. 2004. 24 липня; Захарченко А. Мотив пошуку долі. *Дзвін*. 2005. №9. С. 143-144; Юрик П. Грінченко нашого часу. *Запорізька Січ*. 2007. 11 вересня; Хом'як Т. «Життя людського строки стислі...» (про науковий доробок В. А. Чабаненка). *Вісник Запорізького національного університету* : збірник наукових праць. Філологічні науки. 2007. №2. С. 5-9; Шевченко Т. Величальне слово філософії серця (до 70-річчя від дня народження В. А. Чабаненка). *Українська мова*. 2007. № 3. С. 98-104; Хом'як Т., Сушко К. Час Віктора Чабаненка. *Запорізька правда*. 2008. 04 грудня; Сушко К. Земля і мова Віктора Чабаненка. *Слово Просвіти*. 2011. 17 березня; Шевченко В. Літературна спадщина В. А. Чабаненка. *Вісник Запорізького національного університету* : збірник наукових праць. Філологічні науки. 2014. № 2. С. 281-292; Слижук О. Поетичний доробок В. Чабаненка на уроках літератури рідного краю. *Вісник Запорізького осередку вивчення української діаспори*. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. Вип. 11. С. 107-125; Хом'як Т. Модель світу — України крізь призму авторського світосприйняття в поезії В. А. Чабаненка. *Вісник Запорізького національного університету* : збірник наукових праць. Філологічні науки. 2015. № 2. С. 156-166; Хом'як Т. В. Рецепція козачства в ліриці В. Чабаненка. *Вісник Запорізького національного університету* : збірник наукових праць. Філологічні науки. 2017. № 1. С. 52-58; Хом'як Т. В. «Піднім сонце нашої любові»: мотив кохання та художнє моделювання його в ліриці В. Чабаненка. *Вісник Запорізького національного університету* : збірник наукових праць. Філологічні науки. 2018. № 1. С. 28-37; Хом'як Т. В. Архетип степу в художньому світі Віктора Чабаненка. *Мова, література і культура* : актуальні питання взаємодії. 12-13 жовтня 2018. Львів, 2018. С. 80-84.

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету

ДО РЕАЛЬНОСТІ

Щодень мені ти крила обтинаєш,
Єднаєш розум мій із чорною нудьгою.
Як той Іов, по гнощі блукаю
І серце марними сподіванками гою.

Щодень мене ти зводиш на Голготу,
У жертву кидаєш Пілатові — відчаю.
Де сонце б мало в небі красуватись,
Там я знаменіє зловісне добачаю...

З хреста мого стікає кров багряна
І капле трутою потворицям у пащі.
Аж ген ідуть болотом потерчата —
Ото надії все загублені, пропащі!..

Як раб і тат, зацькований псарями,
Готовий завжди я до нової покари...
В ясну блакить молитву посилаю,
Туди, де волю п'ють незборкані Ікари!..

ПАПОРОТЬ РОЗКВІТНЕ!

Тут луки наші тліють і щити,
Тут шрами віковичної руїни...
Мені здається, Хортице, що ти —
Завмерле серце рідної України.

Вампіри кров гарячу попили,
У холод жил пустили трути-гною, —
І ти від мук, розпуки та хули
Суцілью стала дико-кам'яною.

У шрамах цих ще, може, уночі
Колись розквітне папороть.... Розквітне!
Гострімо заіржавлені мечі,
Гострім об серце Матері гранітне!

ХОРТИЦЬКІ ДУБИ

Сини прадавньої доби,
Славути рать зеленоглава, —
Стоять на Хортиці дуби,
Неначе вої Святослава.

За ними срібна гладь води,
За ними рай і світлочари.
Ступить не здужають сюди
Посухи чорні яничари.

Стоять звияжці вікові.
Їх сила часу не зборола.
Щити черлені у траві,
Відкриті сонцю заборола.

Розгін космічної доби —
І велич тихо-соборова!
Ростуть на Хортищі дуби,
Росте, нуртує міць Дніпрова.

КЕРМАНИЧЕВІ НАШИХ БРИГАНТИН

О. Гончару на 70-ліття

Златолаво над світом звелись
Ваші сонячні храми-собори;
Причастившись у них на зорі,
Ми виходим на старті космічні.

Із широких морів Ваших мрій
Нам вітрилять ясні бригантини,
Їм відкриті гостинно порти
Наших душ і сердець невгамовних.

Ми штурмуємо Альпи олжі,
Переходим ліси потурначця.
З лабіринтів оман і примар
Ваша тронка блукальців виводить.

Під розкриллям багряних знамен
Біля вод голубого Дунаю
Ваші чайки невтїшні ячать,
Ржуть натомлені Ваші комоні.

Хай над нами бушує циклон, —
Не опустимо нищо рамена,
Бо видніється ген в далині
Рідний берег надій і любові.

НЕСТРИМНИЙ ЛЕТ

Дніпро — то прудкий кінь,
що біжить із лісів до моря.

Стародавня легенда

Кують громи на Хортиці підкову,
В копита б'ють Славуту-скакуна —
Аж іскри в рань багряно-волошкову!
Аж сивим степом котиться луна!

Гудуть-двигтять потужні Дніпрельстани,
А кінь летить нестримно, наче птах!
Несе він славу нашу в океани —
Нехай гуля по зоряних світах...

ДО УКРАЇНИ

Як Дніпро обіймає голубими руками
Хортицю,
Так і я обіймаю тебе голубими мріями,
Вітчизно кохана.

Я течу повсякчас біля лона твого,
Я струмлю повсякчас біля серця твого,
Я гострю повсякчас
Об граніти твої
Меч двосічний
На лжу осоружную!

Із очей із твоїх у мою глибину
Западає сльоза перламутрова,
І я чую, як там з неї враз пророста
Диво дивнее —
Квітка надії.

У мені, як в Дніпрі, каламуттю життя
Бунтівничі пороги потоплено,
Та розіб'ється всякий
Об них корабель,
Що до тебе пливтиме із кривою!..

МОЯ РІКА

Є ріки, що течуть не серед тихих піль
І не між гір у райському убранні,
А в темних лабіринтах підземель,
Побіля серця вогнедишного планети.

Отак моя печаль і мій вулканний гнів
Течуть Дніпром підземним потаємно,
Деся там гудуть, вирують і шумлять —
Аж біля серця святорідної Вітчизни.

Я знаю, вірую, що прийде день і час,
Коли, здолавши дикі перепони,
Вони із пітьом вирвуться нараз
І лжу затоплять, рознесуть дев'ятивально!

ВАТАГ-РЯТІВНИК

О. Т. Гончару

Тієї осені помер Великий Луг,
Пішла на дно сплюндрована Гілея, —
Розгнівався загачений Дніпро
Й розлився на півсвіту мутнохвилям...
Над пінявим шаленством диких вод,
Над обширом великої руїни
Пекельний клекіт розпачем повис —
То птаство перелітне вирувало:
Не стало предковічних берегів,
Потоплено старі дороговкази.
Куди податися?.. В який летіти бік?!
І як із цього вирватись одчаю?!
Та раптом сонце вийшло із-за хмар —
І з гущі ватаг вилетів пташиний,
Звитяжно і заклично проячав —
Полинув радісно, нестримно на світило!
За ним, отямившись, у вирій подались
Його брати, що збилися з дороги.
Згуртовані, врятовані ключі
У сонячних розтали високостях!..
Коли сколочений, стрімкий життя потік
Понищить нам усі дороговкази,
Прямуймо, браття, сонцеві навстріч,
Як птаство те, що вирвалось з одчаю!

ДО ІСТОРІЇ

Історіє, мучителько моя!
Твої скрижалі, часом не зітерті,
Вичитую-читаю серцем я —
І пада сонце в чорні круговерті...

Квиління, крики, стогони, плачі...
В руках у вічності отрути келих повен,
І зорі — долі меркнуть уночі,
Німує атомом заглушений Бетховен.

Болото. Чадно. Чавкання. Вогні.
Хрестами судними покрили Землю Лінчі.
Рахітні, нищі, в пранцях і багні, —
Каліки дьогтем підквацьовують да Вінчі.

По торгах Юди совість рознесли.
Покрита трупами у будучину траса.
Ейнштейна мозок знюхали осли.
Лакузи брехнями споганили Тараса.

Історіє, мучителько моя!
Невже потуги геніїв даремні?!
Історіє! Втрачаю віру я...
О, як набридли зойки під'яремні!

ПОЗИЦІЯ

Людські думки —
Що кораблі
В безмежнім океані Часу.

Коли до берегів мого сумління
Причалюють бригантини
Під блакитними стягами
І золотисто-чистими вітрилами,
Тоді я салютую
Всіма батареями серця!
Коли ж на обрії
З'являється посудина
Під чорним піратським прапором
І заялженими парусами,
Тоді я стріляю

Всіма батареями розуму!
Серце мое!
Розуме мій!
Допоки ви салютуєте і стріляєте,
Мені не соромно дивитись
У мамині очі....

СТЕПОВЕ ДИВО

Вечір-скит з високої могили
Відпускає карого коня —
І летить, розгнузданий, щосили,
Золоту лошицю доганя.

Та дарма! Вона вже ген за гаєм
Буйногрив'ям минється і гра,
На високу скелю вибігає
І стрибає в безвісті Дніпра.

Заіржав гонець несамовито
Та й собі — в бездонну синь ріки!..
Об граніт черкнулося копито —
В піднебесся бризнули зірки.

Сів на обніжку натомлений день-трудівник,
Скибкою сонця доспілого всмак повечеряв,
Потім підвівся і, хмарою втершись,
Серп на стіні кришталевій край неба повісив;
Вимів тополями-мітлами горниці всесвіту,
Кинув пшениці-зірок цілу жменю під стелю,
Важко зігхнув від натоми-натруди великої
И ліг ув осоки високі спочити до ранку...

Горем степ переораний —
Оратанія.
Сум століть над Дніпром —
Наддніпрянищина.
Край україний нам —
Українонька.
Українонька-сиротинонька...

ОДВІЧНЕ

Січень-жалень — як ножами.
Зимо!
Жайвір. Весла. Перевесла.
Весно!
Зливи млості з високості.
Літо!
Сльози-роси — на покоси.
Осінь!

ВОЛОДИМИР АВРАМОВИЧ ЧУБЕНКО (1927–2006)



Чубенко Володимир Аврамович народився 12 листопада 1927 року в селі Дубівці Новопраського району Кіровоградської області. Його дитинство минуло в Кривому Розі, куди переїхали батьки. З 1945 по 1951 роки служив у війську. Пізніше працював на підприємстві «Машинобудівник» (нині ВАТ «Мотор Січ») спершу — робітником (слюсарем-складальником), а останні роки — літературним працівником заводської громадсько-політичної газети «Мотор Січ».

Перші вірші В. Чубенка з'явилися в друці 1950 року (газета «Красный воин»). У 1971 році побачила світ його перша книжка «Балакучий автомат». З 1976 року — член Національної спілки письменників України. Довгий час поєднує літературну працю з журналістською діяльністю. За цей час у різних видавництвах України вийшли його гумористично-сатиричні збірки «Торт і чорт» (1973), «Вакантний холостяк» (1975), «Критичне зауваження» (1978), «Закодоване доброчестя» (1982), «Сміх

сміхом» (1986), «Липа для Пилипа» (1991), «Рекламна пауза» (1995), книги з віршованими творами для дітей «Моторний коник» (1986) і «Хитра чапля» (1992) та вибране «І сміх, і пісня, і любов» (1997), «Лицарський дарунок» (2001).

Поет — лауреат Всеукраїнського конкурсу гумористів, обласних літературних премій імені В. Лісняка та П. Сагайдачного, а також конкурсу всеукраїнського журналу «Перець». На його вірші написано декілька пісень запорізьким композитором Анатолієм Сердюком.

Помер 14 жовтня 2006 року.

В. Чубенко — митець, що звертався до різних жанрів гумору і сатири. Активно шукав нові художні засоби і форми зображення комічного. Спочатку на сторінках періодики з'являються його невеличкі фейлетони, іронічні діалоги, усмішки-мініатюри (майже анекдотичні життєві ситуації). Пізніше йому більше імпонує віршована гумореска та лаконічний за формою фейлетон, які стали провідними жанрами в гумористично-сатиричному доробку письменника. Користуючись ефективною зброєю сатири для викриття негативних явищ, В. Чубенко пробує свої сили й на байкарській ниві. Спородично він звертається і до дитячої літератури, створюючи цікаві вірші, казки, скоромовки, загадки, забарвлені лірично-усміхненим настроєм.

У В. Чубенка гумористика написана влучно і дотепно. Пафос її зводиться до усунення вад, поліпшення справ на тій чи іншій ділянці нашого життя. Притому хибне, віджиле бачиться поетові так, що він не може обійтися без поглибленого дослідницького зображення, — досить зафіксувати ваду й злегенька над нею покепкувати. Наприклад, у творах «Бойова прикмета», «Чоловік на фоні», «Це й видно», «Конфліктний огірок», «Рекламна пауза», «Наука виживання» і т.д.

У В. Чубенка сміх постає у вигляді доброзичливої, емоційно забарвленої естетичної критики у дотепній, парадоксальній, подеколи оксиморонній формі, в аспекті морально-етичних критеріїв, що унеможливають цинізм, масні вислови та вульгарщину елітарного штибу. Особливістю гуморесок письменника є й те, що він широко використовує тонку приховану насмішку, глузування, тобто іронію. Показовою є усмішка «Зіпсований рекорд», йдеться про альпіністів, що хотіли прославитися

на сторінках газети взяттям висоти. Та сталася несподіванка, яка розлютила тренера: *«Бо на цей крутющій пік, / Зразу щоб залізти, / Готувались цілий рік / Хлопці-альпіністи. / Це ж був такий рекорд!.. / Загриміла б слава!.. / А оцей ваш фотокор / Схарамаркав справу. / За за це його судить: / Стали гору брати, А ваш кор вже там сидить / З фотоапаратом!»*

В основі гумористичного сюжету В. Чубенка лежить комічна ситуація. Звідси природний, мимовільний характер сміху. Але в його гуморесках є і свої особливості. У них не завжди можна виявити так звану авторську присутність. Позиція поета впливає з образно-смыслового контексту твору. У Чубенка твір, як правило, за принципом «загадки» з несподіваною розгадкою. Наприклад, це яскраво простежується у гуморесці «Бойова», у якій автор розповідає про допитливого хлопчика. На його запитання: для чого індієць фарбують обличчя, батько відповів: *« — Це вони фарбуються / Перед боєм — налякати / Ворогів готуються...»*

На другий день син був дуже стривожений і застеріг тата не йти до хати: *«Очі злякані в маляти, / Шепіт з губ зривається: / Ой, не йди до хати, тату, / Бо лице фарбує мати: / Воювать збирається».*

Гумористичній манері В. Чубенка властиві такі способи сатиричного загострення, як алегорія, пародія, фантастика, гротеск, жарт, анекдот. Однією з найістотніших властивостей гумористики В. Чубенка є її життєвість. Він нічого не вигадує, до творів іде все від реальності і зображується по-справжньому, природно. В. Чубенко надзвичайно тонко відчуває силу сміху. Але сміх є справжнім тільки тоді, коли в центрі його міститься справді комічне.

Звертається В. Чубенко і до жанру байки. У збірці вибраного цим творам присвячено окремий розділ «Ой, лопнув обруч!(Байки-не —байки)».У ньому вміщено прозові байки, які є новим обрієм на його літературному шляху. Зазначимо, що В. Чубенко пробував свої сили в байкарстві і раніше. Наприклад, віршовані байки «Кулінарна історія», «Закоханий заєць», «Страшна любов» та інші, які фактично є комедіями в мініатюрі сатиричного характеру, прості за змістом, стрункі за внутрішньою архітектонікою. Показовою щодо цього є байка «Закоханий Заєць», невеликий за обсягом вірш з динамічним, яскравим сюжетом. З перших рядків перед читачем з'являється оповідач, який розповідає «побачену» історію: *«Хоче байку хто нову — / Хай уважно слуха!..».*

Чубенко-оповідач акцентує увагу на новизні байки, бо вона написана, виходячи з сучасних реалій: Заєць замилювався личком Снігової Баби та й закохався. Щоб догодити своїй обраниці, косоокий заспівав серенаду, «облизнувшись радо». Й розтала від тих слів Сніговичка. Та закоханого це не збентежело й не засмутило: *«Морковку заєць ухопив, / З апетитом схрумав: / Він одну її любив / І про неї думав...»*

Заєць — це типовий лицемір, який освідчується в коханні нерозважливий Сніговичці з власної користі. Приваблює його не краса, не розум чи душа Снігової Баби, а, насамперед, ніс-морковина, яким можна поласувати. У цьому образі автор подав узагальнений тип чоловіка-гульгтя, що діє навіть у такій делікатній справі з розрахунку. Довірливим та необачним Сніговичкам В. Чубенко адресує своє побажання, яке становить повчальну частину байки: *«Щоб не скоювалось бід, / Милі Сніговички, / Зарубать на носі слід / Вам зайчачі звички!»*

У своїх байках В. Чубенко зачіпає проблеми морально-етичного характеру. Переважна більшість його творів написана на теми побутові, що висміюють лінощі, здирство, лицемірство, заздрість, хвалькуватість, брехливість, егоїзм, легковажність, чванство та ін. саме в алегорично-повчальному, дидактичному плані, без надання байкам соціальної визначеності («Теплохід і Баржі», «Засудження Радіоприймача», «Бурульки й сонце», «Нема достойної пари!», «Попелястий капелюшок» і т.п.).

В. Чубенко як оповідач — це розсудлива, багата життєвим досвідом особа, що прямо чи опосередковано виявляє своє ставлення до зображуваного, висловлює повчання, застереження, роз-

шифрує байкову алегорію відповідно до своїх ідейно-естетичних поглядів. Погляди ж відбивають народне світосприймання. Добре обізнаний із життям, сповнений глибокого розуміння ролі сатирика, він у своїх мудро алегоричних, дошкульно-усміхнених творах, здається, не обійшов жодної із вищезазначених проблем нашої дійсності. Вони виявляють своєрідну енциклопедію того, що заперечують, рішуче відкидають, що відстоюють звичайні люди. В той же час вони становлять собою багатий арсенал сатиричної зброї для утвердження людської моралі.

Творчий доробок письменника в гуморі та сатирі приваблює розмаїттям тематики, жанрів і засобів комізму, іронії, жарту, дотепу, гротеску. Свої творчі пошуки В. Чубенко намагається спрямувати не тільки на художнє осмислення проблем, що в той чи інший момент набували актуальності у суспільстві, а й на ефективне застосування жартівливо-усмішливої, іронічної та сатиричної тональності, на розширення жанрових рамок гумору і сатири.

Розгляд жанрово-стильового арсеналу творчості гумориста показує, що у його набутку є художньо довершені як прозові, так і поетичні зразки. Домінуючим у письменника є жанр гуморески, яким автор продовжує традиції фольклорної сміхової культури. Поет не тільки черпає з джерела, але й привносить до обраних зразків чимало суто особистого. Він не обмежується самим тільки «накладанням» на канву ритму і рим того чи іншого зразка народнорозмовного гумору, але й постійно прагне сягнути переконливого життєво-психологічного вмотивування поведінки героїв, логічності у розв'язанні конфлікту, його соціальної детермінованості.

Художня доцільність алегоричних персонажів і ситуацій, соковитість народнорозмовних зворотів, чітка спрямованість і дидактичність моралі відзначають як прозові, так і віршові байки письменника.

Індивідуально-забарвленими, самобутніми художніми творами стали сатиричні фейлетони та мініатюри. Вправно володіючи цими жанрами, В. Чубенко підносить критичний пафос сатири, а її сила при цьому виявляється у правдивості, художній конкретності й узагальненості, потужному заряді сміху.

Визначальним для гумористично-сатиричного доробку письменника є те, що поряд із найбільш розвинутим викладом від автора знаходимо монолог, лист, розповідь того чи іншого персонажа, поряд із фейлетоном, гуморескою — памфлет, «приперчену пісню», жарт, казку-билищу, пародію та байку, «майже байку», епіграму і шарж. Таке жанрово-стилістичне розмаїття, звичайно, не самоціль. Йдучи від тих чи інших спостережень, поет немовби зважає, кожного разу, якої форми потребує об'єктивно існуюче смішне, яке щойно відкрилося йому своєю комічною стороною. І тут він безумовно у вигіднішому становищі, ніж ті, хто різні сатирично-гумористичні знахідки прагне вкласти в одну якусь найбільш властиву їм, улюблену форму. Подібна заданість спричиняється до того, що зернина алогізму не знаходить собі життєвого, безпосереднього виявлення. В. Чубенко, здається, особливо дбає про останнє. І тому не лише в розгорнуто-сюжетних історіях, але в і запозичених з народного гумору жартах, у мініатюрах та епіграмах завжди пульсує розмаїття на відтінки сміх.

Творчий доробок В. Чубенка не такий осяжний, але шлях його у дитячу поезію досить продуктивний. Це актуалізація загальнолюдських цінностей, зіткнення сил добра і зла, любові й ненависті, зв'язок дитини і природи, органічне поєднання гумору і ліризму. Жанрово-тематично поезія В. Чубенка для дітей вражає своєю строкатістю, йдеться про речі питомі, суттєві, вартісні, конкретно пов'язані з реаліями життя, що є особливо важливим для сучасної дитини. Казки, загадки, гумористичні вірші свідчать про наявність в них справді потужних традицій (фольклор, класична література), на яких базується нова якість, нові твори. Особливо вартісним у набутку В. Чубенка є розмаїття вигадок, уміння дохідливо говорити з малюками про серйозне, прагнення відверто або шляхом метафоризації протистояти загальній тенденції до пригнічення особистості.

Мова творів В. Чубенка експресивна, письменник активно застосовує народне просторіччя, термінологію і фразеологію тих, кого він зображує. Домагається автор правдивого показу сутності діянь персонажів, включаючи в текст метафори, сатиричні порівняння та епітети.

Сатирично-гумористичний доробок В. Чубенка (а це 11 збірок) складають твори не тільки різного ступеня художньої вартості, але й ті, які на сьогодні втратили свою актуальність, як одну з основних рис сатири. Крім того, на певній частині творів негативно позначилися суспільно-політичні процеси в колишньому СРСР у 50 – 80-ті роки. Але незважаючи на це, В. Чубенко все ж самобутньо реалізувався в художньому оновленні сміху, опановуючи широке коло злободенних тем і проблем, насичуючи твори зображальною мальовничістю, іронічною парадоксальністю, пригодницькими колізіями, а його творчий доробок можна вважати своєрідною спробою реалізації авторської концепції гумору і сатири.

Збірки творів: «Торт і чорт» (1973), «Вакантний холостяк» (1975), «Критичне зауваження» (1978), «Закодоване добротестя» (1982), «Сміх сміхом» (1986), «Липа для Пилипа» (1991), «Рекламна пауза» (1995), «Моторний коник» (1986) і «Хитра чапля» (1992), «І сміх, і пісня, і любов» (Вибране) (1997), «Лицарський дарунок» (2001).

Літ.: Абліцов О. ...у Володимира Чубенка. Запорізька Січ. 1992. 22 січня; Ребро П. Феномен Володимира Чубенка. *І сміх, і пісня, і любов*. Запоріжжя, 1997. С.5-8; Ребро П. Володимир Чубенко. *Письменники Запорізького краю (20-90-ті роки ХХ століття)*. Запоріжжя, 2002. С. 522-531; Володимир Чубенко. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ – початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С. 491-511.

Ольга СТАДНІЧЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Запорізького національного університету, член НСПУ

ОПЕРАЦІЯ «ГИКАВКА»

Любить в гурті виступать
Тітка Василина:
– Нині сильна, що й казать,
Наша медицина.
Має засоби які!
Знає всі мікроби...
Та й для неї заважкі
Деякі хвороби.
Як професорські лоби
Морщатся безсило –
О, тоді вже ми, баби.
Беремось за діло.
Багатьох я за свій вік
Теж порятувала.
...Захворів мій чоловік –
Гикавка напала.
Цих болячок, мов кислиць.
Де й беруться в ката.
Лиш горілки вип'є Гриць –
Почина гикати.

Я стрічаю — зразу в крик:
— Нализавсь як зюзька!..
Він же тільки «гик» та «гик».
Як сусідська гуска.
Воду пив, сьорбав компот.
Щоб втопить це лихо.
Набирав повітря в рот
І стояв — не дихав...
Марно! Все одно гика...
Сваха завітала.
Радить:
«Ти його злякай!»
Вже, кажу, лякала, —
Мов, згорів наш спиртзавод:
Бачили заграву...
Що негайно на розвод
Подаю заяву...
В очі бризкала росу —
Тільки й це не діє...
Свашка грима:
«Застосуй
Нашу хірургію!
Треба гикавку таку
Налякати дзвоном:
По порожнім казанку
Бемкнуть макогоном!»
Я й рішилась, хоч було
Чоловіка жалко.
Заховалась під столом,
У руді качалка.
Лиш гикач мій на поріг —
З кухні вибігаю
И дзень!.. По лобі...
Він і ліг.
Вимкнувсь...
Не гикає!..
Вмить я сваху привела:
«Иди — кажу, — скоріш-но.
Операція пройшла,
Ось поглянь — успішно!
Ізцілився мій гикач.
Лиш ногою дригнув...»
А наставниця:
«Пробач...

Він не той... не гигнув?..»
Гулю вздріла ось таку! —
Сплескує та аха:
«Не по тому ж казанку
Дзенькнула ти, свахо!»
Не гика й не диха більш...
Що ж робити, боже!..
«Викликай «швидку» скоріш,
Ще врятує, може!..
«Скора» швидко прибула.
Медсестричка шприцем
Вмить до тьми привела
І мене, і Гриця.
...Він не п'є вже й не гика,
Бо кажу я: — Грицю!
Операція така
Може повториться!

ШТРАФНА КУРКА

Перемацав, перегріб
Речі всі в квартирі —
Та й на пиво не нашкріб
Грошенят Порфирій.
Все — дружина
(ну й жінки!)
Вже дійшла до практики:
Конфіскує й копійки,
Ради профілактики!
І плащі, і піджаки
Жіночка облазила.
Ач, вся одіж язика
З вішалки показує!..
В двір виходить наш бідак.
Лайка з губ зривається.
Раптом чує:
«Куд-куда-ак!..»
Курка озивається.
— Це ж — ідея!..
Ціп-ціп-ціп!..
Кинув їй шкориночку.
У мішок ту курку згріб —
І мершій до риночку!
Теліпа мішок пустий.

Йде назад городами:
 І в кишені шелестить!
 І в душі — мелодія!..
 Тренька жайвір угорі.
 Десь зозулька кукає...
 Бачить: жінка у дворі!
 Курочку розшукує.
 Чоловіка вздріла:
 — Ба!
 Йдеш!.. — І вмиць
 насілася:
 — Наша курочка ряба
 Де, скажи, поділася?
 Вранці ще отут греблась.
 Де ж вона. Порфірію? —
 Він єхидно:
 — Подалась
 Курочка до вирію!
 В теплі, значиться, краї
 На зиму полинула...
 Тож-бо раджу: щоб свої
 Витівки ти кинула!
 Як обшукують мене
 Будеш, наче мальчика, —
 Скоро в гори дремене
 І коза з сарайчика!..

НЕ ВСЕ Ж БРЕХНЯ!

Лютий, наче сто чортів.
 Дядько в «Клуб знайомств» влетів:
 — Шахраї!.. Майстри брехні!..
 Вб'ю з одного маху!
 Ви яку жону мені
 Підібрали, свахо?!
 Щебетали: «Хоч дурна,
 І крива, й горбата, —
 Та на грошики вона
 Жіночка багата!»
 Я женивсь на цій вівці.
 На оцій рахубині...
 — А у неї в гаманці
 Пусто, як у бубоні!..

Сваха руки розкида:
— Справді: не багата...
Але ж інше співпада:
І крива, й горбата!

НУ, ПОСТРИВАЙ!

Очі — сливи, губи — вишні.
Вії довгі — не вколись!..
Стрілись подруги колишні.
Обнялись і завелись:
— Ах, Ельвірочко!.. — Марисю!..
— Як ти! Діти — є?.. Малі?..
Ми з Семеном розійшлися.
Як у морі кораблі.
Влаштував чергову сцену,
Я — за речі й слід прочах...
Попомучиться без мене —
Буде повзати в ногах!..
— Ой, Ельвірко!.. Заклинаю:
Ти не той!.. Такі дива:
Я твого Семена знаю...
— Звідки?!
— В тресті він бува.
І раніш був хлопець гарний.
Щоки — кров у молоді.
А тепер такий шикарний:
Завжди усміх на лиці!..
І слова, і жести панські:
— Та живу, як у раю!
П'ю коньяк, вино «Шампанське»,
Різні пундики жую...
Купу грошків отримав —
По гірських гайну хребтах.
Чи поніжитись до Криму —
Я ж бо вільний, наче птах!..
Половлю у морі рибки...
— Щоб цього мені не чуть!.. —
Став парик в Ельвіри дибки.
Очі лазером печуть:
— Ні, це просто неможливо.
Не дозволю я! — дрижить, —
Щоб він жив отак... щасливо
Повернись до нього жити!

ХИТРА ТУФЕЛЬКА

У заводським гуртожитку,
Радіючи весні,
Помила Люба туфельки
І сушить на вікні.
Задрли туфлі носики,
Як двійко голубків...
Ішла мимо гуртожитка
Ватага парубків.
Вітрисько — майстер витівок
Приготував сюрприз:
Дмухнув — і модна туфелька
Спікірувала вниз.
В юрбі хлопчину вибрала
Із вузівським значком
И зненацька в лоба клюнула
Гостреньким каблучком.
Аж закрутився парубок!..
Від гніву весь дрижить.
Із туфлею в гуртожиток
По сходинках біжить:
— Де?.. Де ота негідниця?.. —
Аж тіпа молодця. —
Дві гулі їй поставлю я,
Такі ж, як і оця!.. —
Тут двері прочинилися,
И осяяла поріг
Білява винуватиця
Промінням босих ніг.
Мов квітка зашарілася,
В очицях переляк...
Хотів лайнутись парубок
І .. вражений, заляк!
— П-пробачте... В-ваша
«п-пташечка»?.. —
Їй туфлю простяга.
Грайливо шовком-косами
Шелеснула: — Ага...
— Озуйтеся... Простудитесь! —
Він м'яко доріка.
— Чекайте, — зникла дівчина
И .. виносить п'ятака:
— Ось, нате!.. — з жалем дивиться.
Він мружить очі злі:

— За травму — компенсація?..
— До лоба притуліть.
Поки манюня гулечка.
Ось дайте я!.. — взяла
І ніжною долонькою
Торкнулася чола..
Триває процедура ця
Годину... Може, й дві...
Вже в хлопця й сліду гулечки
Нема на голові.
Уже в руці у дівчини
Не видно й мідяка..
А парубок все «лікарку»
Й на крок не відпуска..
З кімнат — дівочі носики:
Це ж — мед на язичок!
— Везе ж цій Любці! Ось який
Попав під каблучок!..
Ітимеш повз гуртожиток —
Уважніше дивись:
Стоять на вікнах тувельки.
Націлилися вниз.
І вітчизняні, й імпортні,
«Платформи» і «гвіздки»...
І навіть сорок п'ятого
Калібру чобітки..

ЩОБ ІВАНА НЕ УКРАЛИ

У Івана очі шалі,
Чорні бровенята.
Задивляються на нього
І жінки, й дівчата.
У Івана стан тоненький.
Як у фігуриста.
А усмішка білозуба.
Мов разок намиста.
У Івана руки вмілі,
Запальний характер.
На заводі він працює.
Як на полі трактор!..
Ми одружені з Іваном.
Тільки ж, як ручатись,
Коли кажуть всі, що нині

Модно розлучатись.
 Вже й одежу мішкувату
 Шила я Іванку... —
 А суперниці все липнуть.
 Хоч хапай берданку!
 З бородою, як у цапа.
 Став ходити мій Ваня.
 Та все дно дівчата в'ються —
 Марні всі старання.
 — Одб'ють! — тремчу в тривозі.
 Пізно або рано!..
 І знайшла, нарешті, спосіб
 Вберегти Івана:
 Я його розгодувала —
 І пекла, й варила!..
 І тепер: кому він треба.
 Отаке барило?!

КУЛНАРНА ІСТОРІЯ

На гвіздку висіла Тертка.
 Видивлялась у люстерко
 І моргала Буряку:
 — Полюбив би отаку?..
 Молодий Буряк з незвички
 Червонів з хвоста до гички:
 — Та я... Терточко... за вас...
 Хоч — на плитку!..
 Хоч — у квас!..
 — Ах! — і Тертка (вража дочка!)
 Брязь додолу із гвіздочка
 Та й до Буряка припала.
 Приголубила, як знала,
 Укусила жартома.
 Бурячка — уже й нема...
 Ой, дивіться, парубки, —
 Не пошійтесь в... буряки!

ШМИГА ВІРА ФЕДОРІВНА (нар. 1956)



Шмига Віра Федорівна народилася 24 березня 1956 року в селищі міського типу Крижопіль Вінницької області. У віці семи років разом із батьками та однорічною сестричкою переїхали до бабусі в Запоріжжя.

З 1963-го року навчалася в школі № 67, яку закінчила 1973 року. Батько майбутньої поетеси мріяв побачити доньку вчителькою математики, проте Віра не склала іспити до педагогічного інституту на математичний факультет. Натомість майбутня авторка вишуканих поетичних строф вирішила віддати тепло власної душі малцям, ставши спочатку нянею, а вже за рік вихователем у дитячому садку.

У 1979 році закінчила заочне відділення Запорізького педагогічного училища за спеціальністю вихователь дитячого садка. У 1980 році Віра Федорівна стала дружиною, а в 1981 та 1982 роках — мамою двох синів.

У 1984 році переїхали з Павло-Кічкасу в Комунарський район. Працювала за фахом. Здобула досвід навчання дошкільнят українській мові та народознавства. У

1997-му році внаслідок скорочення штатів залишилась без роботи. Три роки працювала санітаркою в хірургічному відділенні міської поліклініки. З 2001 по 2016 рік працювала бібліотекарем у Запорізькому національному технічному університеті.

Поезії Віра Шмига почала писати з одинадцяти років. Перші вірші були написані українською і лише згодом з'явилися російськомовні поезії. Поетичні твори раннього періоду позначені автобіографічністю, а сама поетеса назвала їх «своєрідним щоденником».

Згодом Віра Шмига стає активним учасником засідань обласного літературного об'єднання імені Гайдабури. Саме ця літературна організація дає змогу поетесі оцінити мистецький бік власних текстів, зупинитися на створенні україномовних віршів. У 2005-му році стала членом Національної спілки письменників України.

Поетичні твори Віри Шмиги друкувалися на сторінках газет «Запорозька січ», «Запорізька правда». «Наш город», «Інженер-машинобудівник», журналі «Хортиця», альманасі «Зачарований Дніпро», «В стінах срібляного века» (2016), антології «Обрус» (2008), «Не міліють джерела Дніпрові» (2016), «Письменники Запорізького краю» (2017).

Поетеса є лауреатом пісенно-поетичного фестивалю «Мамині джерела» 2002 та 2003 років.

Віра Шмига є автором багатьох поетичних збірок: «На краю блакиті» (2003), «Час дикої черешні» (2003), «Спалахи льоту» (2006), «Малюнки на асфальті» (2008), «Передчуття» (2013). Назви поетичних збірок привертають увагу своєю метафоричністю, експресивністю, яка ґрунтується на семантичних відтінках лексики.

Тематичний діапазон поезій Віри Шмиги є надзвичайно широким. Це й осмислення швидкоплинності часу й життя людини, пошуку щастя й гармонії. Оригінальним поетичним способом, який є художнім способом інтерпретації зазначеної теми, є введення у структуру художнього тексту образу «рішучого кравця», який ніби ріже людське життя на «клаптики часу».

Категорія часу у віршах поетеси зазвичай втілюється в яскравих зорових образах, які пов'язані із проблемою швидкоплинності часу лише асоціативно: *«Ясних днів випадкова хмарка. /*

Баба осінь за мною стежить. / Ще не колеться сад на скалки. / Так невчасно у моря нежить».

Як бачимо на прикладі наведеної цитати, поетеса вдається до прийому персоніфікації. Цей художній засіб зустрічається в багатьох поезіях В. Шмиги. Персоніфікованими в поетичних рядках В. Шмиги нерідко постають образи сил природи («... клеїть осінь на асфальт світлини бабиного літа...», «... природа в золоті монет ворожить на майбутнє літо...» тощо). Зображення урбаністичних картин також нерідко відбувається на основі олюднення реалій міської дійсності: «Наділо місто хмару набакир...», «... гріті асфальти туляться», «вже автобус летить у вирій» тощо.

Поетична творчість В. Шмиги позначена зразками таких жанрів лірики, як пейзажна, інтимна, філософська. Нерідко жанрова специфіка окремих поезій характеризується синтетичністю: здебільшого йдеться про поєднання елементів пейзажної й філософської лірики. Наприклад, у поезії «Час дикої черешні» (ця поезія стала назвою однієї зі збірок В. Шмиги) яскраві зорові образи природи переплітаються зі спогадами ліричної героїні про дивовижно чарівний період дитинства. Особливу виразність поезії надає принцип асоціативності образів, смаків дитячих літ. Саме ці прийоми надають поезії зворушливого звучання: «Час дикої черешні – / Мого дитинства знак. / В жовтогарячій червні / Гірко-солодкий смак».

Більш глибокому розумінню ідейного змісту поезій Віри Шмиги сприятиме усвідомлення їх міцного зв'язку з топонімікою Запорізького краю, його природою, рослинним і тваринним світом.

Одним із потужних образів у віршах поетеси постає острів Хортиця, який зображується у різні пори року й постає персоніфікованим: «... бавить Хортицю хуртовина...». Виразність наведеного рядка посилюється завдяки зоровому принципу побудови образності, а також подвійній алітерації.

Яскравим образом, який створює локальний з географічної точки зору колорит поезій В. Шмиги є образи степу та ковили: «В місті, де вічний степ, / Ходить по нашій вулиці...»

Або: «Квітнуть двори, як вишивки, / А у очах – ковил».

Окрім традиційних, з точки зору форми, поезій у творчому доробку В. Шмиги представлені й поезії в прозі – художні тексти, які вважаються ліричними з огляду на яскраву образність та широке використання художніх засобів. Поезії в прозі представлені у творчості багатьох класиків української літератури (В. Стефаніка, Лесі Українки, П. Тичини та ін.) й характеризуються надзвичайною експресивністю, глибиною ідейного змісту. Такі художні особливості притаманні також поезіям у прозі В. Шмиги. Здебільшого твори цього жанру в доробку поетеси присвячені темі природи: «Суцвіття білих сфер купаються у моєму спогляданні. Думають, що злітають, але ж – вибухають квітами, як сміхом, що розсипається на воді у твоїй двір».

Важливим аспектом творчості В. Шмиги є поетичні переклади з російської мови видатних письменників ХХ ст.: М. Цветаєвої, С. Єсеніна, М. Гумільова, Б. Ахмадуліної, Б. Пастернака та ін. Переклади поезій із російської мови склали збірку під назвою «Передчуття». У перекладах В. Шмиги відомі поезії російських авторів нового художнього звучання при одночасному збереженні ідейного змісту цих творів: «По вулиці моїй багато літ / За кроком крок – мої близькі уходять. / І друзів всіх моїх повільний хід / Темноті, що за вікнами, все годить». (Б Ахмадуліна)

Або: «Відгомонілось гаю золотому / Веселими розмовами беріз. / І журавлі злітають самотою, / Вже ні за ким не зронять більше сліз». (С. Єсенін)

Поетичні переклади вимагають великого ступеня й власної творчості, доцільного добору художніх засобів, які б не впливали на первинний авторський задум поезії-першоджерела. Саме це є характерними особливостями поетичних перекладів В. Шмиги.

Творчість поетеси позначена оригінальністю художньої інтерпретації різних тем, жанровим різноманіттям. Багатство художніх засобів, доцільне використання прийомів ефонії надають поезіям В. Шмиги художньої самобутності й зумовлюють незгасаючий читацький інтерес до її творів.

Збірки творів: «На краю блакиті», «Час дикої черешні», «Спалахи льоту», «Малюнки на асфальті», а також збірки перекладів «Передчуття».

Літ.: Полежаєва Н. Передмова : [про перекладацьку діяльність В. Шмиги]. Передчуття : переклади з російської. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2013. С. 3-8; Коваль Л. Жінка у щирому одязі : Лариса Коваль // На краю блакиті : Поезії. Запоріжжя : Просвіта. 2003. С. 3; Січовий С. «Відроджуюся коренями слів» : [творчий вечір В. Шмиги в ЗНУ] / Степан Січовий // Запоріж. правда. — 2016. — 31 берез. (№ 12). С. 20; Віра Шмига. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ століть)*. Запоріжжя: Дике Поле, 2017. С. 491-511; С. 511-520; Віра Шмига // Не міліють джерела Дніпрові... : твори письменників Запоріж. краю : зб. до 50-річчя заснування ЗОО НСПУ / Запоріжжя : АА Тандем, 2016. С. 192-195.

*Наталія ГОЛШЕНКО,
викладач Педагогічного коледжу КЗВО
«Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія» ЗОР.*

В місті, де вічний степ
Ходить по нашій вулиці,
Наче в бджолинім вулику
Гаряче пахне мед.

Вулиця Степова
В липні сонців настоянка.
Спека! Ой спека! Он яка!
Рідко така бува.

Жарить підшви пил,
Сохне у гіллі вишенька,
Квітнуть двори, як вишивки,
А у очах — ковил.

До степових прикмет
Гріті асфальти туляться.
Саме по нашій вулиці
Ходить у місто степ.

Вже клеїть осінь на асфальт
Світлини бабиного літа.
Видзьобують ворони віта —
З горіхів зерна на стовпах.
Непередбачену красу —
Бо вже сніги у душу сиплять —
Палітру фарб яскравих вип'ють
Уста асфальтів, як росу.
Природа в золоті монет
Ворожить на майбутнє літо.
І враження малює вітер
В сучаснім втіленні Моне.

Наділо місто хмару набакир.
Напнулась хмара сизим на зелене.
Мені літописати неба вир
Так хочеться, коли весна на клени,
На кожне зілля зливою впаде.
Поважний грім злякає ніжні звуки.
Пропах бузком передгрозовий день.
Бузинка кожна проситься на руки.

ЧАС ДИКОЇ ЧЕРЕШНІ

У пригорщі — черешні.
Не ягоди — літа.
Черленим ранком креше
Солодка гіркота.
Агатіві прикраси
Дитячого лиця.
Найкращий клаптик часу
Рішучого кравця.
Час дикої черешні —
Мого дитинства знак.
В жовтогарячій червні
Гіркосоладкий смак.

Котрий раз ти сказав: «Зима».
Та хіба то чиясь провина?
Бавить Хортицю хуртовина,
Барви з'їв сніговий лиман.
Десть за спиною білий стан —
Ледь стоїть на ногах зупинка.
Білий погляд всмоктав стежинки,
Недоречно блакитним став.
Колір є, а тебе нема.
Вже автобус летить у вирій.
І можливо, тобі повірить,
Що між нами горить зима.

ЗА ЧАШКОЮ КАВИ

Скло зустрічі крихке, як перша крига
Осінньої тремтливої калюжі.
Лиш в дзеркалі вітрини паленіють
Тендітні вогники із поглядів і слів —
Обрамлення незайманої теми.
На низці невагомої розмови
На рівні губ висить порожня чашка.
Тривку увагу помережив дух
Неждано швидко випитої кави.
Тривалість зустрічі обмежують повіки,
Раптово зупинивши в дзеркалах
Бунтарство забороненої теми.

Фіранки важко дихали у сні,
І протяг зачіпляв
 шпалерні квіти.
Гвинтівка у кутку,
 чи костур...
 Ніч.
Уяву полював досвітній вітер.
Вокзалу звук —
 у склянці на столі,
І синє з-під очей —
 у незабуддї.
Не спалося.
 Жаданий ранок тлів
Сіреньким сподіванням на подушці.

Бабин вік.
Мою тінь на брамі
Розкроїв павутинний кресляр.
А душа у морському вбранні.
У його довгім літі десь я, —
Ясних днів випадкова хмарка.
Баба осінь за мною стежить.
Ще не колеться сад на скалки.
Так невчасно у моря нежить.

Дощ — пеленою двору.
Падають долі долу.
Крихітки — голубам,
Долям окраєць там.
Вікон бурштин розм'як.
Я здивилась, як
Сходить у двір порожній
Ринвовий подорожній.

Вже хмари, дощем важкі,
Спираються на асфальт,
І вітер конем баским
Несеться у вікна хат,
І куряву крадькома
Цілує пітний чебрець.
В негоду іду сама.
Молитись почав чернець.

Стали дзвони із передмістя
Солов'ями на кладовищі,
Вітарем з пелюстків і листя,
Щоб стороннього бути вище.
А півонії квіт — не терній —
Оберіг в поворотнім літі,
Пахне спрагою до повернень
В непостійність буття у світі.

Іще Лета на цвіт не дише,
А заходий уже постарів.
В пелену вікової тиші
Ляжуть радощі та печалі.

Тут між Космосом і вокзалом,
Якщо змія пускали в синь,
То не поверхами зміряли,
А тополями височінь.
Проти заходу зору воля є.
У повітрі кричить глибінь
Сумом зіткнення рейок з долею,
Як благаючим: «Не покинь».
У провулочок поза хатами,
Де лиш папороть не цвіла,
Мабуть, з космосу зорі падали,
І одна з них моя була.
Тут, між Космосом
і вокзалом.

ДИВЛЯЧИСЬ НА КУРГАН

...Не йде гора, Володарю.
Могилою вона.
А я у неї вродою
Від скіфського вина...
Із берега зухвалості
З-під кам'яних повік
Дві бабині цікавості
Дивилися торік
На мене,
бо кочівниця.
А завтра — баба, пра...
І зникла мова спініться
Між берегів Дніпра.

Злякали в парку вовка самоти,
Коли сказали, що мене шукали ви.
А під ногами мокне літнє паливо,
Довірливі гілки до наготи.

За щільними фіранками очей
Вгадала я дрижання ваших сутінків.
Та заспокойтесь, бо обоє взуті ми
У гуму невимовлених речей.
Наш вільний дощ розмови промине.
Щоб чуть його, парк витягнувся в струнку,
Г'є легкість невибагливих стосунків,
В яких непередбачено вини.

Вже у тебе сивина,
А в мене — зачіска
на манір капелюшка.
Кожного ранку
звичайним коліщатком
Я поновлюю хід
механічного годинника.
А ти
спостерігаєш
падіння піщинок
На дно пісочного.
Якщо помітиш
особливість нервового
трепету
У зухвалості моєї зачіски,
У мене виникне здатність
перехитрити
Закон Земного Тяжіння —
повернути кришталь твого часу
на початок.

ВІДЧУТТЯ КАРТИНИ

Ці зітхання на тлі
угамованих звуків
Гарячіші за вітер з натомлених трав.
На мої ще незморені плечі і руки
світить відблиск майбутніх
осінніх заграєв.
При падінні у безвість —
це спалахи льоту.
Кольорове прийдешне
зі смугами зим.

Несподіваний подив мій:
перший і сотий.
Намальована мова
незнайдених рим.

МАРЕННЯ МОРЕМ

Пожаданою хвилею
Небо мчить у обійми
Каравели білизни.
На подвір'ї прибій мій.
З бризок ранньої білості
Та вечірньої сині.
Відчуваю на дотик
Повигадане нині.
Вітер винайшов шкоду —
Довгу чілку накинув
На зелені очі,
Що в дівчати Марини.

Списала злива травня аркуш,
Відмив театр старі афіші,
В гілках досвідченого парку
Зірвала птаха голос тиші.
У ручаїв ручні мотиви:
Пологий, східцевий, драбинний...
Пружніють сонячні тятиви
Від скла до скла —
на горобини.
Трамваї юними жуками
Спішать під вулицеву стріху,
А стріха духмянить шапками
Далекого гірського снігу.

Не спиться.
Ліхтарна варта
в вікно заглядає скоса.
Не спиться, тому що завтра
розпуститься абрикоса.
Ліхтар — божевільна втома.

Та, все таки, більш природно
Не спати, коли судома
народження —
вже сьогодні.

СНІЖНИЙ КАЛЬВІЛЬ

1

Сад старий, і яблук шати
Не покинув, сам би ліг.
Гарно в яблуні стояти,
Де врожай — тягар і свято,
Під гілляччям, на гіллі.
Дотягнуся ледь, та пізно,
Пада яблуко ницьма.
Не даремно Кальвіль сніжний.
Він, як сніг —
хрумкий та ніжний.
Мріє зимно квіт лиця.
А як смерклося,
у снігах
Сніжний Кальвіль в сні осіннім
Літнім полуднем запах.
Вже не стрибає на дах.

2

Доля самотня саду —
Стане сліпим на осінь,
І на сирітський просив
Зійде яблукопадом.
Буде по даху гупать,
Начебто в барабани.
Слухайте,
Богом даних,
Діток,
сердешний,
губить!
В хаті чужій на свято —
Яблука на обрусі,
А де нема бабусі,
В місячнім сьйві босі
Будуть вночі лежати
Сироти коло хати.

3

Загубилась у яблуках
Прістанційна провінція.
Кида барвами райдуга
В кожний кошик по вінця.
Із далекого байдуже
Поїзди у столиці.
Дві хвилини на райдузі —
Хмелю яблук напиться.
Промайне в когось байчина,
Мов зостатися хоче.
Тільки тут ще побачити
Суто Євині очі.

РІДНИЙ ШКОЛ

І не сумно мені і не весело.
Це щось інше: і вічність, і мить.
Мідним дзвоником з Першого вересня
Моє серце у грудях дзвенить.
І коли даруватиму квіти,
Щось дитяче зітхне у мені.
Я вже визнала, що повторити
Можна тільки уроки шкільні.
Зустрічатиме школа та сама,
Та відмінність одна є у тім,
Що кричать вже «Вітчизна» і «мама»
Букви з крейди в дорослій руці.
І не сумно мені і не весело,
Це щось більше: і вічність, і мить.
Мідним дзвоником з Першого вересня
Моє серце у грудях дзвенить.

На звук вокзалу йти, на той перон,
Де мріє морем поїзд на Одесу,
Де з відстанню змагаються колеса,
А я з бажанням здатися в полон
Вагону — напівсонному притулку,
Де прагнення всіх напрямків на південь,
І байдуже парижі де, чи Відень,
Заходить у хвилю із провулку,
Бо мріє морем поїзд на Одесу.

ШОСТАК ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ (1944–2003?)



Шостак Олександр (Олесь) Олексійович народився 19 (фактично – 22) січня 1944 року в селі Давидівці Якимівського району Запорізької області в родині вчителів. Батько не повернувся з фронту. Мати померла дуже молодою (трагічно по двох роках після війни). Рано залишившись сиротою, Олександр виховувався у рідних, до сьомого класу навчався в сільській десятирічці, а далі – у школі-інтернаті м. Запоріжжя. У 1961 році закінчив її й разом з атестатом зрілості отримав свідоцтво про присвоєння йому кваліфікації слюсаря з ремонту промислового устаткування.

Трудову біографію розпочав слюсарем депо, у подальшому працював кочегаром паровоза, вантажником, слюсарем-монтажником у будівельних трестах і на підприємствах обласного центру, бетонярем на спорудженні Дніпрогесу-2, кореспондентом багатотиражної, районних, обласних і зональних газет, редактором у науково-дослідному інституті, головою Чернігівського обласного

літературного об'єднання, у системі культурно-освітніх закладів, відповідальним секретарем обласної організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка, завідувачем відділу й т. в. о. директора Запорізького державного українського національно-культурного центру «Народний Дім». Перебував на творчій роботі. У 1976 році закінчив філологічний факультет Запорізького державного педагогічного інституту зі спеціальності «Українська мова та література». Дійсний член Асоціації гумористів і сатириків «Весела Січ», член Національної спілки письменників України (з 1975 р.). На початку 2000 років зник безвісти. Досі доля його невідома.

О. Шостак – автор збірок поезій та поем «Сон-трава» (1972), «Землі на добро» (1976), «Таврійський материк» (1989), «Клечальна неділя» (1999), а також художньо-документальної оповіді «Веселка на будень» (1979). Є в його доробку досить багато поетичних перекладів. Твори О.Шостака перекладалися російською, білоруською, калмицькою, хакаською, чуваською мовами.

У рядках кожної з поезій О. Шостака – усвідомлення ліричним героєм свого місця у світі людей та в природному довіллі. Через слово в людській свідомості постає картина світу, в якому існує сама людина. Через семантику понять людина виражає своє ставлення до всього, що її оточує, а також бере участь у пізнанні непізаного. Мова, як і культура загалом, існує як особлива дійсність – дійсність «людина – світ».

Флористика репрезентує досить активне і гнучке застосування рослинного образу в художній тканині поезій. Це різні функції, які він може виконувати (від декорування ліричної оповіді до вираження ідеї твору), і стилістичні прийоми (зіставлення явищ природи зі станами людської душі), і творення нових конотацій на ґрунті традиційних значень.

Земля у поезії О. Шостака є центром світобудови. У її характеристиці виразно простежується сквородинське її трактування як світу загального, великого: земля населена людьми, земля з її фауною і флорою. Світ – сад, через плоди якого здійснюється зв'язок землі із космосом, із іншими космогонічними стихіями й сонцем, небом, вітром («День-зачин», «Трава дитинства», «Батьківщина», «Гостини в саду», «На споді листопада», «Прощання в бабиному літі», «Обітниця»). Зберігаючи міфологемний

зміст образу землі, поет відроджує образ України, у структурі якого сполучні міти взаємодіють із міфологемами, що є уособленням українського світу: степ — «Казка світу», «Сторінка буття», «Запитання без відповіді», «Погляд із весни»; калина — «Сповідь у любові», «Казка степу», «Літопис кохання»; спориш — «На споді листопада»; пирій — «Трава дитинства»; полин — «Запитання без відповіді»; соняшник — «На споді листопада»; Дніпро — «Міст Преображенського у Запоріжжі», «Обітниця» тощо. Трапляються образи троянди, бузку, м'яти, плюща, сон-трави, хмелю, квітки любви-мене та інші.

Опоетизовуючи образи України, О. Шостак стверджує: «...історичного моменту / ми свідомі: день при дні, / молоді, рвучкі, неспинні, / Україну — Україні / повертаємо в борні».

Чи думав тоді поет, наскільки актуальними й пророчими через кілька років стануть ці слова. Український світ у поезії О. Шостака означений конкретно: «Рідноземлю, буденну і святкову, / і в ній вкорінені гаї й хати, / і Хортицю, й Дніпро каміннобровий / звеліла доля нам своїми наректи».

Але він не замкнений, він розімкнений у Всесвіт. О. Шостак, возвеличуючи свій край, суміщає в одній космогонічній системі хатки, гаї, сади, степ, море, небо. В одній системі із цими образами у нього і образ хліба («Таврійський материк», «Зрілість», «Передчуття хлібодарного свята», «Наодинці з паляницею», «Монолог хлібороба»). Ліричний герой певен, що йому «любов'ю годувати жито і усміхом хлібин ясність щоліта», що «лягло у землю з тьми тисячолітніх амфор отерпле зерно, щоб рости й колоссям підвестись!», вірить у «невичерпність землі і зернини могутність». Він прагнув «прийти до себе, нелихого, Щоб жить неквапно, мислити розлого, Свій вік урівноваживши і час», переконаний, що «нікого не забудь і нічого, а міра-правда — для усіх одна».

Ліричний герой поетичних творів О. Шостака почуває себе часточкою світу, яка, проте, має постійне відео у Всесвіті, в якому кожен виступає не об'єктом, а суб'єктом, а земля в його уяві постає як вселенський дім. Світ, за О. Шостаком, має бути цільним, але основа цього — не уніфікація, нівеляція індивідуальностей, а їхній розквіт у творчості. Поет розглядає людину не як володаря природи, а як часточку цієї природи, невіддільну від усього суцього. Олюднення природи для нього означає не підкорення її інтересам людини, а надання їй людського сенсу, прилучення до людського буття як органічно необхідної, неповторної частини, що єднає людей.

Життя, яким живе народ, яким живе людство, — це комплекс найконтрастніших, найсуперечливіших понять і явищ, які, проте, у своїй суперечливості і становлять той неординарний процес, що його звать життям. І, живучи цим життям, народ повинен мати в собі могутні, часто надлюдські сили, щоб долати найнелюдяніші обставини, щоб вижити й перемогти. Бодем сповнені рядки, що осуджують віковічне рабство, котре в'їлося в народний характер, і підносить автор горду віру в Україну як істинну основу цього характеру, стверджуючи: «А на коліна стаємо, / щоб цілувати стяг, / як Україні присягаємо / на вірність!»

О. Шостак переконаний: «Той, хто хоча б раз ковтнув на повні груди повітря свободи, вже ніколи не відчуватиме себе підневільним, холоєм чи рабом, бо ж (за висловом Ернста Хемінгуей) людину можна знищити, але не можна перемогти».

У поемі «Сповідь у любові», звертаючись до сучасника, поет наказує: «...безпам'ятству вчиняй нещадний суд: / ми надто довго й дорого платили за волю, / за любов / і за красу, / та втям: / рахунок не закрито, / він зростає, / й ми — боржники / (дарма, великі чи малі) / перед Вкраїною, / котра, знеможена до краю, / удруге за століття / зводиться з колін. / Ще ж бо народ / її зросійщених окраїн / поміж орди «великоросов» і хохлів / навпомацки / себе шукає у відчаї, / зневажений, \ на «нашій, не своїй землі».

Життя О. Шостака сповнене драматичних сторінок, площина його психологічного простору — складна взаємодія його внутрішнього і зовнішнього світів — знайшло відбиток і у вистражданий поезії.

«Любов довічна», «Любов — душі довічний оберіг» — домінантна думка інтимної лірики поета («Роздум про схожість», «З глибини літ», «Одкровення», «Отак і було...», «А ніч...», «Спогад про самотність», «Сторінка буття», «Зустріч», «Запізніле побачення», «Лист до друга», «Пошлюбна ніч», «Терни», «Осіння мелодія», «Сповідь у любові»). Почуття любові, ніжне й трепетне, художньо передано глибоко і містко, часом навіть гіперболічно: «*А ти... Нас розділили мрійні вікна, / тебе й мене, як світло і п'тьму. / Належиш зараз ти не чоловіку, / а чаро світові всьому, / і в тім біда моя велика, / що в цьому первозданні тільки / тобі одній належу — аж до мук*».

Інтимна лірика О. Шостака пронизана потужним сьйвом, у ній філософськи виважено втілено думку Кароля Войтили: «Любов урівноважує життя». Ліричний герой проникливо прохає кохану: «*Тому-то й благаю впокорено й гірко: / верни ж оту ніч, що на себе не схожа, / і вижди нечутно з поважної жінки, / мов світло із хати, тонка і тривожна*».

Він свідомо стверджує: «*Та любов свою стражденну / берештиму як знамено / уціліле і в огні*».

Крім гуманістичної та патріотичної, важливою є й тема творчості й мистецтва, поваги до рідної мови та слова як виразника почуттів узагалі. Ліричний герой запевняє: «*Ми збережемо і державу й Слово, наш мудрий, чесний роботящий рід, рідноземлю*».

Він переконаний, що «*...на землі усі ми тимчасові, / а вічний лиш народ: із тьми століть / себе до світла — у вінку терновім — / доніс, вціливши в пеклі лихоліть*».

І вже ніби сьогодні написане: «*...й за мир піднімемо ми сонцезбризні чаші, / за мир на всій Землі і в кожній із осель*».

У поезії О. Шостака немало авторських неологізмів: «яблунята», «злотовітно», «рідноземне тяжіння», «сонцезбризні чаші», «сад передпівнічний», «о ночі, поночій», «стодалні води», «збентежено-єдвабно», «чогось дивинного», «шовковиці — шовковитись», «листолет» тощо.

Важливе місце у творчому доробку О. Шостака займають поема-монолог «Сповідь у любові», лірично-документальна композиція «Ешелон із війни». В останній використано листи батька з фронту, в яких панівними є мотиви любові, війни і миру, пам'яті.

Звертався О. Шостак і до гумору та сатири. До збірки «Клечальна неділя» увійшов цикл «Несподіваний ефект» (жарти, фрази, кпини Мيني Цвьох-Лозини).. Був автором художньо-документальної оповіді «Веселка на будень» і цілої низки поетичних перекладів із слов'янських мов. Його твори перекладалися і публікувалися російською, білоруською, вірменською, абхазькою, башкирською, калмицькою, хакаською і чуваською мовами.

Збірки творів: «Сон-трава» (1972), «Землі на добро» (1976), «Таврійський материк» (1989), «Клечальна неділя» (1999).

Літ.: Чирва Т. ...До серця думу. *Запорізька правда*. 1977. 20 лютого; С. 346; Олександр Шостак. *Січовий Парнас: Антологія. Поетичні твори вихованців Запорізького державного університету / упор., біогр. довідки В. А. Чабаненка*. Запоріжжя, 2000. С. 224–230; Ребро П. Олександр Шостак. *Письменники Запорізького краю*. Запоріжжя: Хортиця, 2002. С. 286–288; Сушко К. І. «*Ружано, Ружано...*»: (Олександр Шостак). Сушко К. І. *Стежка на Хортиці*. Запоріжжя, 2004. С. 12–17; Олександр Шостак. *Літ. світовид Мелітопольщини: хрестоматія*. 2010. С. 236; Олександр Олексійович Шостак. *Письменники Запорізького краю (антологія творів кінця ХХ — початку ХХІ ст.)*. Запоріжжя, 2017. С. 521; Корницька Г. Олександр Шостак. *Література рідного краю* метод. посібник, 1998. С.8

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету.

А ніч:

до камінців її побанив молодик,
куняють цвіркуні, і золоте гілляччя
дерев, що повернулись із побачень
під невагомні крони, у сади,
лиш яблунька, прокинувшись, заплаче
і в яблуні попросить лячно —
а та в струмка дрімотного — води.

А ніч:

сліпому стати зрячим,
брести в нікуди і кудись,
і з всіх кохань згадать найболючіше
й приречено його передчувать
у заповітнім полі сяйва й тиші,
де сон траві наслала сон-трава.

А ти... Нас розділили мрійні вікна,
тебе й мене, як світло і пільму.
Належиш зараз ти не чоловіку,
а чаросвітові всьому,
і в тім біда моя велика,
що в цьому первозданні тільки
тобі одній належу — аж до мук.

А ніч:

о ноче, поночії і посивії за мить,
нехай зав'яжеться сюрчання
й під віттям вибухне звучання
падучих яблук, мов копит,
аби я посміхнувся розгублено й печально,
вловивши крізь густе клечання,
як невдоволено колодязь заскрипить —
там повнотіла, байдуже й ліново,
із дужки знімеш ти гачок,
і понесе — прозоро і чутливо —
твоє лице (із юності) струмок
у блискітливо-пустотливій грі,
немов за роком рік... за роком рік...

ФОТОКАРТКА

(Фрагмент лірично-документальної композиції «Ешелон із війни»)

Світлої пам'яті батьків моїх —
Олексія Трохимовича і Єфросинії Іванівни

На неї чекав у короткі спочини
на краї передньому артилерист:
так мріяв (який він?) побачити сина —
писала дружина:
«В нас хлопчик родивсь...»

А в морозі сивім шпарких заметілей,
у полі таврійським,
самотня як перст
знесилась жінка —
так млоїли тіло
сімнадцять лютневих осніжених верст.
І громом — у скроні:
«Ну, дім уже скоро... Це балка...»
А вітер в обірваних тоскних дротах —
німих її вуст колискова,
співанка
для сина,
що лиш-но заснув на руках.
А там, за плечима,
лишивсь полустанок,
фотограф і, чорна, в куточку стола —
хлібінка,
усе, що у неї зосталось,
усе, що за працю йому віддала.
В зіницях її далина пурпурово
вставала в стовпах телеграфних навстріч,
та, ніби кимсь кинуте лагідне слово,
папір погдяньцьований
груди їй грів.
Вгорнула,
залишивши в ковдрі шпарину,
ще й в хустку маля
і, вгрузаючи в сніг,
побачила разом їх, батька і сина,
ген там...
по війні...
навесні...
як вві сні...

(Яке тільки поле перейдено нами! —
«Ішли ж бо удвох!» — чувся жарт од ночов).
А вранці те фото послали ви, мамо,
солдату —
як віру,
надію,
любов.

Сталеві громи переможного року.
Ось-ось Будапешт. Тільки — мінні поля.
Спіткнувся солдат — і в змиг ока
з-під чобота вдарила білим земля.
Його поховали. І далі неспинно
живі із живими пішли у боях.

Лежить не в альбомі —
у братській, мій сину,
найперша ота фотокартка моя.

Отак і було, бо вродилось не з мева:
стежина сріблиться по кручах крутих...
Безвітряним небом наляті дерева...
І я, як тоді... як тоді... серед них...
Тоді, як по тінях гарячих самітно
я мчав до села, хоча ти й не втікала,
чекала мене, смугла донечка літа,
під нашим сузір'ям чекала.
А зараз нізачо мені не домчати,
чекай — не чекай і гукай — не гукай,
дарма що в думках я прудкий, аж крилатий,
і відстань до тебе, тієї, така ж.
Тому-то й благаю впокорено й гірко:
верни ж оту ніч, що на себе не схожа,
і вийди нечутно з поважної жінки,
мов світло із хати, тонка і тривожна.

О, любі судді грішного мого життя,
і пам'ятливі, й непомильні, й невблаганні,
до вас у слові озиваюся останнім,
аби сказати коротко і до пуття:
не ждїть од мене ні на йоту каяття
і на моє не сподівайтесь виправдання:

я лиш собі — аж до останнього зітхання —
належу всім, як є, своїм земним буттям.

Прийму ваш присуд без обурення і болю,
й оскаржувать не буду — як і власну долю:
мені — моє, під зорями, між суєти.

Прощаю вас і суд ваш довгий терпеливо,
за вас молюся ревно й щиро, і, можливо,
за це Господь гріхи мої мені простить.

КАЗКА СТЕПУ

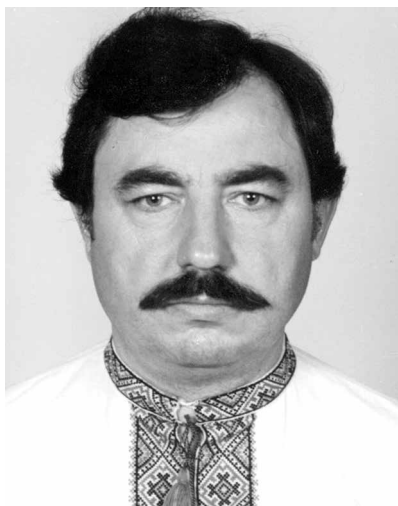
Хтось сопілку візьме, засміється і заплаче,
голубим камінням вимостить дорогу —
приведу до мосту коней, коників гарячих:
вороного, сірого, гнідого.
Перший: грива чорна, аж лисиніє масно...
Другий: найпрудкіший, найгарніший — яблукастий...
Третій: червонястий од копит до крупа...
Стиха свиснув, а в одвіт — і грім, і тупіт.
Вороний помчав, он в небі іскри креше.
(— Ноче, не спиняй свого плину).
А гнідий пустивсь на пашу, отуди, за кручі.
(— Ранку, поспішай у цю хвилину).
Тільки сірий красень, як і перше,
заіржав розкотисто і гучно:
де пробіг, там яблуко упало,
де упало — яблуна устала,
з однії затим знялась жар-птиця,
стала на травицю юнка смуглолиця —
моя давня вигадка дитинна —
з-під гілок осінньої калини.

ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ РІДНОКРАЮ

Зжовкле листя приречено
своє відкружляло,
свійські гуси у ньому гелгочуть —
налаштовуються на зліт.
А тобі зненацька,
не впало і не сіло,
ходиться так,
що наче й не чується землі.

Здається, невагомість
налягла на тебе,
загрозливо, як пересторога,
у перехожих надимаються плащі.
І ближчає, ближчає, ближчає небо,
і хмари у ньому —
то будівлі, то дерева, то кущі.
Відлітні зграї — високості стеля
(так низько
шумлять гуси, дрофи, качки),
і ніяк не спам'ятати,
де ж твоя оселя,
і лоскочеться пір'я
в пальцях
то лівої, то правої руки.
Але не відпускає
тебе ні на крок од себе —
в розкриллі
чи то електричної, чи сонячної юги —
тінь твоя,
острівець чорноземного степу,
на споді з важучим мовчанням
прапрадідівських могил.

ЮРИК ПОЛЯН-ПИЛИП СЕРГІЙОВИЧ (нар. 1956 р.)



Юрик Полян-Пилип Сергійович народився 1 грудня 1956 року в селі Баландині Кам'янського району на Черкащині. Закінчив Дніпровський сільгоспінститут, відділення журналістики Київської ВПШ. Працював обліковцем рільничої бригади, агрономом, журналістом районної, міської та обласної газет на Січеславщині й Запоріжжі, районного та обласного радіо. Нині — позаштатний працівник журналу «Перець. Весела республіка».

Член Національних спілок письменників і журналістів.

Друкувати твори почав у районній газеті «Радянське життя» (смт Томаківка на Січеславщині) 1978 року. Потім публікувався в обласних газетах, «Сільських вістях», «Голосі України», альманахах, колективних збірниках. Серед них: журнали «Перець», «Вітчизна», «Дніпро», «Хортиця», газети «Літературна Україна», «Київська правда», «Гаківниця», «Від вуха — до вуха», «Веселі вісті» (Київ), «Весесміх» (Канада), альманахи «Хортиця», «Веселий курінь», «Весела Січ» (Запоріжжя) та інших.

Великий вплив на майбутнього літератора мали твори Степана Руданського, Степана Олійника, Павла Глазового, Остапа Вишні, Олександра Ковіньки, Івана Немировича та інших класиків. Дуже завдячує Пилип Юрик письменникам-сатирикам Владиславу Бойку, Миколі Білокопитову, Михайлу Пруднику, Петру Ребру, поетам-лірикам Анатолію Рекубрацькому, Олександрю Абліцову. Саме ці митці зробили все, аби Полян став справжнім майстром пера, редагували його художні твори, підказували, що треба зробити задля покращення гуморесок, віршів, фейлетонів...

Пилип Юрик — автор, творчість якого досить чітко поділяється на гумористично-сатиричну, громадсько-патріотичну та ліричну. Сатира й гумор висміюють життєві ситуації, з якими кожен бодай раз стикався: безвідповідальність («Даремний переляк», «Знайшли крайніх»); подвійні стандарти («Сумніви», «Колискова», «Не густе!»); безправність («Лєвова арифметика»); хабарництво («Метаморфози», «Дояр») і т.п. У названих віршах, оприлюднених у збірці «Даремний переляк» (1998), письменник фіксує оточуючу дійсність у сатирично-публіцистичному ключі. Хоча побутова тема — скажімо, пиятики — в окремих творах письменника набирає тональності гіркої сміху, як у «Актуальній пісні», де П. Юрик мовить про «пропиту» Січ.

Зауважу, що слово «пісня» аж ніяк не випадкове. Пилип Юрик має у доробку збірку «Калина хортицька» (2012), що містить у собі вірші, які стали піснями. Але говорити про пісенність дає підстави не тільки це, а й застосування народнопісенної ритміки: зокрема, т. зв. «коломиїтового вірша» зі схемою 8+6 («Пісня волі», «Хортицький дуб», «Обоє рябое», «Зворотній процес», «Тещина логіка», «Божа заповідь...») та похідного від нього тринадцятискладовика зі схемою 7+6 («Де ти, мій біль, мій ранку?», «Сизокрила молодість»); а ще — шестискладовика («Ваша юність — у піснях», «Воїну-інтернаціоналісту»); восьмискладовика («Селянський шлях»); десяти- і одинадцятискладовика («Залицяння» із жанровим визначенням — примовки до танцю); дванадцятискладовика («Баландині прадідне»), п'ятнадцятискладовика («Мамині рушники»).

Пісенні розміри Пилип Юрик адаптує до змісту. Так, якщо «Залицання» виразно жартівливі й у них звучить ритмічно розмаїтий одинадцятискладовик (4+7, 5+6, 7+4, 6+5, 4+3+4), то цей самий розмір у творі «Мчали січові стрільці» має стабільну схему (7+4) відтворюючи у такий спосіб карбовану ходу війська.

Оскільки автор тяжіє до пісенної й гумористично-сатиричної стихії — він уникає творів великого обсягу. Єдиний такий твір — поема «Руїна» із дебютної збірки «Пісня волі» (1993). Вона присвячена зруйнованій 1936 року козацькій церкві. У поемі автор чергує епізоди, подані відсторонено («І лупцювали сокирами, кайлами», «І знов гвалтували ту церкву невинною» — чотиристопний амфібрахій) із тими, що передають сни ліричного персонажа («Покотивсь сльозами сизий дощик», «Міцно спав Степан — на козушину» — п'ятистопний хорей) і розмовами із рідними й «товаришами» («Вдома хлопця вороже рідня вся зустрінула» — чотиристопний анапест із частим позасхемним наголосом на першому складі) та фіналом («Закричали дзвони як з дзвіниці» — п'ятистопний хорей).

У віршаря не бракує силабо-тонічних текстів. Є ямб різної стопноності: Пушкінська порада — ЯЗ; «Передбачливий», «Імунітетний», «Присяга нардепа» — Я4; «У ногу з часом», «Калина хортицька», «Марш запорозького звичаю», «Весна зеленоока», «Бистрооки спогади» та ін. — Я5; рядки шестистопного ямба упереміж із п'ятистопним у вірші «Прощай, любове!»; рядки двостопного ямба в сувізі з Я5 у вірші «Прости, моя кохана, за любов». Досить частий у автора хорей у різноманітних варіаціях. Не дурається ні амфібрахія («Винуватець», «Афганські сни»), ні анапеста («Подих весни», «Шістдесятники»), ні дактиля, хоч його використовує рідше («Лицарі України», «Колосся подяки»). Активний у поета дольний ритми («Українському степові», «Чумацька степова»). Не зважаючи на широкий метричний діапазон, П. Юрик майже цілковито уникає прозаїзації на рівні метрики: не знайдемо у поета ні тактовика, ні акцентного вірша, а верлібр лише один — «Іронічне» зі зб. «Сповідь вовкодава». Припускаю, що поет свідомо уникає чистої тоніки як надміру «прозаїчної», бо його вірші часто мають дуже приземлену тематику. Автор говорить сам, але відчуваються «чужі голоси» (сюжети, взяті з народу й передані народнопісенною ритмікою), і «відголоски» («Мій народе, велетню незрячий!» з алюзіями на І.Франка та П.Куліша). Дума автора про Україну, за долю якої поет вболіває. Утім, як зазначив сам автор у дебютній збірці, він «не є гучним поетом». Голосніше він звучить там, де говорить тихо: у віршах пейзажних, позначених ліризмом особистого спогаду, відсвітом кохання.

Коли ж поет говорить про пекучі теми, часами мимоволі «сповзає» в декларативність, прямі заклики («Тільки й ти, будь ласка, розгинайся / І не будь, прошу тебе, рабом. / Із колін пошвидше підіймайся — Нашу Україну не сором»), переходить у цілковито публіцистичну тональність, як-от у «На грані фолу» (зі збірки «Осяче тріо», 2014). Якщо таке тло є — читач здатен оцінити приховане повчання: замислитися про вірус споживацтва («Одкровення Семена Шлункомдума»), неоективності власних суджень («Не впізнав»), про проблему несвободи («За старанність»). Видається, що саме у жанрі байки авторська манера відчутна найповніше — навіть у байках, опертих на вірець, як у «Байці про волів (за Езопом)». Бо в поезії важить метафоричність вислову і неповнота мовленого — натяк, який дає простір читацькій думці.

Заслугує на увагу й проза письменника. У збірках «П'ятнадцята премія», «Сповідь вовкодава», «Де ти вештаєшся?» бачимо твори, в яких доволі іронії, смішних ситуацій, що взяті з життя, а не тільки придуманих автором. Ота народність оповідань і гуморесок у прозі захоплює читача, який розуміє, що письменник не «висмоктає» сюжети з пальця, а намагався зробити твори колоритними, цікавими, читабельними. Над ними читачеві не доведеться засинати. Окремі його гуморески та бувальщини баланують між сатирою й публіцистикою. Скажімо, «Іменини героя роману Ільфа й Петрова», «Нещастя помогло», «Пишаюся званням ворога народу!», «Заберіть від мене ЧМО!» тощо.

Пилип Юрик — лауреат премії журналу «Перець» та Міністерства культури України «Автора! Автора!» (Київ — 1989), обласних конкурсів «Весела Січ» (Запоріжжя — 1997, 1998, 2000, 2001 та 2005 роки) і Всеукраїнських літературних премій імені Степана Руданського (Вінниччина — 1999), Степана Олійника (Одещина — 2007), Василя Юхимовича (Житомирщина — 2012), а також обласної літературно-мистецької премії імені Петра Ребра (Запоріжжя — 2017). Переможець конкурсу Конгресу захисту української мови «Українська мова була, є і буде» в номінації «Друковані ЗМІ» (2006, Конгрес захисту української мови, Запорізький національний університет).

Лауреат обласної журналістської премії імені Андрія Ключенка (2009, Запоріжжя) за висвітлення соціально-економічних проблем. Нагороджений Золотою медаллю української журналістики (2012). Почесний журналіст України (2017). Упорядкував і видав художній альбом брата Віктора, який загинув в автокатастрофі (Віктор ЮРИК. Романтичний сюжет. — Запоріжжя: «Мотор Січ», 2013). Упорядкував художній альбом он-лайн «Зима-наречена» брата Віктора з віршами Пилипа Юрика (<http://pilyuryurik.com/books/albom/>) — Запоріжжя, Хортиця, 2018.

Збірки творів: «Пісня волі»(1993); «Даремний переляк» (1998); «П'ятнадцята премія» (2001); «Тільки Сталін на стіні» (фольклор епохи соціалізму та побудови комунізму). (2003; 2017); «Сповідь вовкодава»(2006); «Сказання про стародавні минувшини руські» (переклад із російської) (2007); «Калина хортицька» (пісні на слова автора). (2012); «Поклик Святослава» (лірика) (2014); «Де ти вештаєшся?» (гумор і сатира). (2014); «Осляче тріо» (2014).

Літ.: Лютий Г. Пилип Юрик. *Запорозька Січ*. 1994. №22; Рекубрацький А. «Даремний переляк» Пилипа Юрика. *Запорізька правда*. 1998. №140; Дем'ян К. Пилип Юрик із ЗАГСу. *Молодь України*. 1998. №129; Чемерис В. Даремний переляк? Так. «Даремний переляк!» *Літературна Україна*, 1999. №4; Кононенко Д. Пилип не з конопель. *Кримська світлиця*. Крим, №75-76 1999; Гарматюк А. Пилип не з конопель, а із Запоріжжя. *Вінницька газета*. 1999. №24; Ребро П. Тільки Сталін на стіні. *Альманах «Весела Січ»*. 2006. №2; Ребро П. «Сповідь вовкодава» Пилипа Юрика. *Альманах «Весела Січ»*. 2007. №3-4; Кліковка Г. Ходімо на поклик Святослава! *Запорізька правда*. 2014. 12 червня; Піддубна О. Доторкнулося серце до святості. *Запорозька Січ*. 2014. 14 червня; Піддубна О. Десятий щабель — віршовані сатира й гумор. *Запорозька Січ*. 2014. 22 липня; Коваленко Н. Слово і пісня Пилипа Юрика. *Трудова слава*. №91. 2014. 12 грудня; Середа В. Три книжки в цьому році. *Запорозька Січ*. 2014. 23 грудня.

Надія ГАВРИЛЮК,
кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник
Ин-ту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАНУ

Байки

ЗА СТАРАННІСТЬ

Як тільки кухаря Івася
Надвір чогось виносив біс —
Рябка чимдуж із цепу рвався,
Брехав, аж піною давивсь.
Коли ж ішов «крутий» господар,
Жона його або синок —
Сприймав це пес, як нагороду —
Стрибав, раденький, мов цапок.
За вірність, старанність, завзяття
Рябка леліяли пани.
І привезли йому на свято
Ланцюг новесенький вони.

Ми й пресу маємо таку,
Яка сидить на ланцюжку.

ЯБЛУКО

Зевс, хильнувши достобіса
Спирту-самокату,
Наказав нести Парісу
Яблуко розбрату.
Має він той плід вручити
Чарівній богині —
Одній із трьох: Афродіті,
Гері чи Афіні.
І Паріс недовго кмітив —
Голова бідова:
— Ти — найкраща, Афродіто!
На, й бувай здорова! —
Інші ж дві йому помстились —
Не було спокою:
І ввійноньку розпалили,
Й спопелили Трою,
І людей побили все
Душогубки люті.

Бісяться боги, жирують,
А страждають люди.

ОСЕЛ І ПОЕТ

Кричав Осел:
— Поет — п'яниця!
Та він мені в підківки не годиться!
Хоча і видатний, лауреат,
І хвалиться, що чорт йому не брат —
Частенько горе топить у вині.
Додому ж, звісно, їде на мені!
Бо я завжди тверезий і надійний,
Такий же, як і предок мій покійний.
Скажіть, кому тепер потрібні вірші?
Якби Ослів та Ішаків побільше —
Не існувало б транспортних проблем!
Я все життя про це кричу.
Але...

Ще не минув той час, коли
Митців оцінюють... осли.

ГОРОДНІ ДЕБАТИ

Є така маленька байка
У народі:
Два Опудала стояли
На городі.
Реготало Чупераadlo
У кожусі:
— Ой, не можу, ой, від сміху
Подавлюся!
Подивіться ви на того
Страхопуда:
Весь обдертий, ніби старець!
Ну і чудо!
Замурзюканий, у пір'ї
Аж по скроні,
Горобці його бояться
І ворони... —
Друге теж зареготало:
— Ой, умру я!
Околот на ньому мокрий,
Аж парує,
Нижче спини — дірка в штанях
Незашита,
Ще й собаками подерта

Синя свита,
З лопуха у нього вуха,
В сажі — ніздрі,
А шпаки на капелюсі
Мостять гнізда... —

Так не тільки на городі
Идуть дебати —
Он у Раді навіть б'ються
Депутати.

ХВАЛЬКО

Крикнув Півень:
— Кукуріку!
Нанесу яєць без ліку!
— І куди ото він гне?
Зніс би вже хоча б одне, —
Обіззався Пес Бровко.
— Нанесу! Ко-ко-ко-ко!
Кури заздритимуть дуже! —
Сів на сідало, натуживсь —
Ледь не трісне голова.
А яєчка — чорта з два.
Півник гребенем трясє:
— Кукуріку! —
та й усе...

Так начхальство запевняє,
Влазячи у крісельця.
Що ж народ від цього має?
Часто-густо — ні яйця!

ШАКАЛЯЧА ПОВАГА

Біг Шакал згори в долину,
Аж горіли п'яти.
Раптом бачить: на стежині
Вовк лежить зубатий.
Сіроманцеві на диво
Привітався чемно:
— Здрастуй, Вовчику, не гнівайсь,
Не гарчи даремно.
Я тобі в пригоді стану,
Тільки буде треба...

А чому ти тут? Чи рана,
 Чи хвороба в тебе?
 — Буду радий, як допоможеш.
 Виручай, братане!
 Бачиш, вирватись не можу
 З клятого капкану. —
 А Шакал його як двине
 Виступцем під ребра:
 — Дострибався, сучий сину!?
 Так тобі і треба!

Отаких на білім світі
 І людей чимало,
 Що стають в скрутну хвилину
 Гірші за Шакала.

Осляче тріо

Осел, почувши, що кує зозуля,
 Й витьохкує у гаю соловей,
 Задер хвоста, мов пістолета дуло,
 «І-а-а!» безумне вичавив з грудей.

А потім гусакові похвалявся:
 — Чудове тріо ми створить змогли!
 Як заспівали — качур прислухався,
 Зачарувались вівці і воли,

Корови ремигати перестали,
 І півень заздрих — ледь не очманів!..

Цю байку написав я, бо чимало
 Є і на сцені сірих хвастунів.

СОБАЧА ЗАЗДРИСТЬ

Пес Бровко з цепка зірвався
 І побіг уздовж хатин.
 Цвітом-садом чарувався,
 Ногу задирав на тин...
 По дворах — собачий лемент.
 Валували всі підряд:
 — Гав! На волі цей нікчема?! —
 Розривавсь бульдог Пірат.
 — Як посмів ланцюг порвати?! —

Шавка голос подала.
— В кліть його! Мерщій за ґрати! —
Завелась вівчарка зла.
— Гав! Ганьба! — гнівилась Лайка.
— Хам він! — рывкнув дог Фідель.
— Ловелас! Джигун! Гуляйко! —
Підпрягався спаніель... —
Досі гавкіт цей лунає.

Та не тільки псяча рать
Всіх, хто волю здобуває,
Ладна в шмаття розідрать.

ПОВИТИЦЯ

Заможний фермер. В нього в полі
Сільгоспкультур усіх доволі:
Аж ген на схилі — баштани,
Боки там гріють кавуни,
А поруч з ними — недалечко —
Ростуть цибуля, морква, гречка,
Он — кукурудза зуби скалить,
Вівса плантація чимала...
Росте й Гірчиця-жовтавиця,
По ній плететься Повитиця —
З Гірчиці соки всі сотає
І мило, ніжно розцвітає.
А потім каже паразитка:
— Мені на тебе глянуть гидко!
Ого, яка ти: розтовстіла,
Така стара, що й пожовтіла.
А я — гнучка, мов королева,
І розцвітаю як — рожево! —
Коли ж скосили ту Гірчицю,
То враз засохла й Повитиця.

Буває часом — між людьми
Стрічаєш ось таку потвору,
Яка завжди того ганьбить,
За чий рахунок лізе вгору.

ПОЕТ І ПОСАДА

Як настали дні погожі і ясні —
На калині Соловей співав пісні.
Заслухалися дерева й озерце.
Та потрапив бідолаха у сильце.
Посадили в гарну клітку співака,
Годували і поїли, мов бика.
Від дармового хлібця й комбікормів
Потихеньку Соловейко розповнів,
Вже не може й підлетіти неборак.
Якось все-таки згадав, що він — співак.
Тож поглянув у вікно, у далечінь,
«Тьох» — хотів, а заспівалося —
«цвірінь».
Так сердега дні і ночі цвірінчав,
Що охрип і навіть каркати почав.
І поета видатного знаю я,
У якого сталось все, як в Солов'я:
Лиш дали йому посаду і печать —
Став одразу ж по-лакейськи цвірінчатъ.

БАЙКА ПРО ВОЛВ

(За Езопом)

Одного разу два Воли
Під гору Віз важкий тягли.
Їх батогом шмагав хазяїн.
Вони ж сопіли й мовчки йшли.
На долю скарживсь тільки Віз
(Вищали в нім колеса й вісь):
— Та скільки ж цей вантаж возити?
А краще б я був розваливсь! —
Воли почули і на те:
— Твої волання, брат, — пусте.
Із нас ти краще брав би приклад.
Ми — за мовчання золоте.

У байці натяк на раба,
Що мовчки гне свого горба,
Ще й інших цьому навчає.
У нас таких нема хіба?

НЕ ЗМОВЧАВ!

На фермі Кінь хворів —
Не міг піднятись.
І чулось між Корів:
- А був же він завзятий!
Робив за трьох. —
Тут Фермер підоспів
І каже так, що чує вся худоба:
- Ветлікарю дзвонив у Львів,
А той запевнив — це якась хвороба.
Якщо не встане вранці цей достойник —
Велю везти його на бойню. —
Баран, почувши, - притьмом до Коня:
— Вставай-но, друже! Онде біготня
Зчинилася. Тебе здадуть на м'ясо,
Не глянуть, що ти — красень! —
Кінь з усіх сил засмикався і встав.
Прийшов і Фермер — як дитя радіє:
— Мене жалі стискали, мов удав!
Підвівся, Коню! Ти — моя надія!
Прилити треба радість атаку! —
Побачив Барана...
— Скуштуєм шашлику!

Хтось каже, що Баран дурний,
Та висновок інакший мій:
Як Фермер вирішив — почули всі,
Але мовчали, ніби карасі.
А не вагався відчаюга -
Баран — він попередив друга
І поплатився головою.
Це притаманно лиш герою!

ВІРШ І ПОЕЗІЯ

Прийшла Поезія до Вірша,
Лукаво зирить на рядки:
— Я буду, мабуть, щасливіша,
Коли подамся навтьоки.
В них ані складу, ані рими,
Ні філософії нема:
Ні серцю радості із ними,
Ані поживи для ума...

— Не кип'ятися! — Вірш промовив. —
Поглянь у Фейсбук! Онде я!
Які тут схвалення чудові!
Їх сотні, душенько моя!
А чим ти можеш похвалитись?
У тебе ж лайків кілька штук!
Ну, дехто може й захмеліти
Від гарних слів твоїх і мук...
Поезія:
— Не спорю. Бачу
Тупих похвал тобі орду
И запаморочливу удачу.
Та у століття я гряду!

ОСМІЯНИЙ ПІШАК

І Коні, й Тури, і Слони —
У шахах визнані чини -
Усі сміялись з Пішака:
— Ха-ха! Потвора, глянть, яка!
Малесенький, низесенький
І неоковирнесенький!
Смішний, немов малюк-дитинка!
Лиш прямо ходить на клітинку,
Та узяли б його чорти —
Назад боїться навіть йти!
А в Короля, відомо, він —
Як вискочка, як арлекін! -
А той Пішак ішов помалу
З відкритим лицарським забралом
По дошці, ніби навмання.
Убив чужинського Коня,
А вже коли дійшов до краю —
Ферзем він став, як подобає,
Фігурам чорним давши мат.
Ось так повоював солдат:
Не зваживши на сто гризот,
Досяг найбільших він висот,
Наперекір всім демагогам
Приніс жадану перемогу!
А Тури і Слони, і Коні?
Сидять, неначе мухи сонні.

Мовчать.
Їм нічого сказати...
Хай знімуть із очей полуду:
І зі сміху бувають люди!

Гуморески

ДЛЯ ПРОГУЛЬНИКІВ

— А чому це так? Наше радіо
Замість музики та пісень
Передачі транслює з Ради лиш
(Із Верховної) день у день?

— Бо на сесії депутатиків
Половини завжди нема.
От і чують вони по радіо,
Що приймають там зокрема...

ЗАНЕДУЖАВ

Крав гроші — мав здоров'я гарне,
І шию, й м'язи буйволячі.
Лишень забрали в буцегарню —
Де не взялись, аж сто болячок!

СТАРІСТЬ — НЕ РАДІСТЬ

— Юначе, треба совість мати,
Дай місце бабці! —

А стара:

— Нехай сидить, йому стояти
Колись надійде ще пора.

Злетять роки, неначе пісня,
І буде хлопцеві за сто,
Тоді й йому в трамваї місцем
Теж не поступиться ніхто.

ГЕОГРАФІЧНІ КОТАНГЕНСИ

Директор заводу вирішив перевірити робочі дільниці підприємства. Зібрав інженерів, начальників цехів, профспілкових діячів, серед яких затесавсь і Яким Водолазький. Йому, ливарникові, лікарі порадили перейти на легшу працю. Керівництво довго ламало голову — яку роботу запропонувати трудівникові, адже машинобудівний завод — не бухгалтерія, який цех

не візьми — скрізь потрібна чимала сила та мускулатура. І тоді голова профкому згадав, що недавно вийшла на пенсію його секретар-референт.

— Мабуть, я візьму його до себе, — мовив він.

— А нічого, що в нього навіть середньої освіти немає? — запитав директор. — Та ще ж він, кажуть, іноді народ мутить...

— Закінчує скоро вечірню школу, а там, можливо, й інститут чи технікум. Одне слово, з освітою розберемось. А щодо його революційності, то в профкомі також бійці потрібні. Я стежитиму тільки, щоб він дров не наламав.

Але побоювання директора виявилися марними. Яким, ставши секретарем голови профкому, в одну мить із прямолінійного борця за кращі умови праці, за підвищення зарплати став повною своєю протилежністю. Почав, де тільки можна було, підтакувати начальству, підтримувати керівників усіх ланок, незалежно від того, була правда на їхньому боці чи ні. А як виникав конфлікт між начальством — Яким завжди виступав на боці вищого за рангом керівника.

— Ти, Іване Богдановичу, — казав він бригадирові на зборах, — не лізь у пляшку! Начальник цеху відповідає не тільки за твою бригаду, а ще за три такі самі. Його робота нелегка. А ти, замість того, щоб йому допомагати, конфлікт затіяв. Ну, подумаєш, недоплатили токарю Зайченку в лютому! Доплатять у березні або в квітні. Припиняй цю справу — вона тобі не дасть нічого хорошого, а заводу — тим паче.

Така позиція Водолазького не могла не задовольняти кишенюкову профспілку та заводське начальство. Вони сприяли йому, де тільки могли. Закінчив Яким вечірню школу й заочно навчався в індустріальному технікумі — вступив туди не без допомоги керівників підприємства. Працював же й далі референтом голови профкому.

...Директор зі свитою переходив із одного цеху в інший. Головний інженер щось йому пояснював, щось уточнював. Водолазький, ніби служака-пес, аж наперед забігав, щоб і його ж помітили. Хоча Якіма раз-у-раз відтісняли інженери та начальники цехів, котрим доводилося доповідати про організацію чи модернізацію виробництва. Але слушний момент, аби вислужатися, Яким таки отримав.

Підійшло начальство до зварювальника Григорія, полюбувалося відмінною якістю його роботи. А потім директор запитав робітника:

— А чому це ви, Григорію Поліохтовичу, не ходите на вечірні заняття з підвищення кваліфікації?

— Та я старий! Мені он п'ятдесят стукнуло. Хай уже молоді навчаються. Я ж не петраю ні в синусах, ні в косинусах, ні в тангенсах, ні в котангенсах...

І тут, як Пилип із конопель, наперед вискакує Яким і кричить:

— Гришо! Не валяй дурня! Ми з тобою разом у вечірній школі все це на уроках географії проходили!

Із іронічними посмішками на вустах директор і його свита, скося глянувши на підлабузника, розвернулися й попрямували в інший цех. Після того Водолазького до жодних перевірок уже не залучали.

ЯКОВЕНКО ЯНА ВОЛОДИМИРІВНА (нар. 1976 р.)



Яковенко Яна (Ясна) Володимирівна народилася 11 грудня 1976 року в м. Гуляйполі Запорізької області. У 1994 році закінчила школу в рідному місті, а в 1999 — філологічний факультет Запорізького державного університету зі спеціальності «Українська мова та література». Працює в Центрі розвитку дитини «Надія» народознавцем. Духовний провідник у Руському Православному Колі — всеукраїнському об'єднанні громад русинів-українців, сповідників слов'янської віри. Голова Запорізького осередку Об'єднання молодих батьків «Берегиня Роду», засновниця сайту патріотичного виховання «Берегиня Роду», укладачка й виконавиця духовних і народознавчих обрядів. Її поезії друкувалися в колективних поетичних збірках «Перевесло», «Середмістя», «Зачарований Дніпро», «Січковий Парнас», «Зорі над морем»; на сторінках всеукраїнських літературних альманахів «Дніпро», «Хортиця», у журналах «Дім і сім'я» у дитячих журналах «Джміль», «Дошкіль-

не виховання», у запорізькій періодиці. У 2004 році у видавництві «Дніпровський металург» з'явилася друком збірка поезій «Босоніж». У 2005 році Я. Яковенко була учасницею Всеукраїнської наради молодих літераторів.

Член Національної спілки письменників (з 2006 року).

Яна Яковенко — прозаїк і поетеса. Поезії в її творчому доробку — і для дорослих, і для дітей. У них на першому місці хліб, чиста джерельна вода, материнська пісня, бо саме вони уособлюють для неї Вітчизну.

Тяжіння до національної символіки зумовлене ментальністю авторки, що виступає в її поезії основою умонастрою, спричиненого несвідомо увібраними з дитинства уявленнями про час, працю, людей.

Любов до рідної землі укорінюється в підсвідомих глибинах авторської психіки. Тому логічно вписуються у творчий доробок поетеси поезії про козаків («Козацька розминка», «Гей, козаче-козаченко», «Про козаків», «Козацька мирилка»). Авторка стверджує: *«І на морі, і в степах / Наганяли вони страх, / Бо найкращі вояки — / Запорозькі козаки. / І не буде переводу / Українському народу / Доки із глибин сторіч / Долина козацький клич».*

Поетеса окреслює високе призначення людини.

Згодом у віршах Я. Яковенко з'являється потрібний образ: сонце, дощ, земля («Ім'я зірвалося раптово»), що уособлює тісний зв'язок окремої людини з колективним сакральним. Потрібний принцип нею успадкований від фольклору, певно, засвоєного ще з дитячих років та під час навчання на філологічному факультеті в ході опанування курсом «Усна народна творчість» та проходження фольклорної практики. Цей студентський період у своєму житті поетеса називає «пошуки невідомо чого і не завжди там, де слід». Для особистості творчої, а саме такою і є Я. Яковенко, це не могло пройти безслідно, навіть якщо й на рівні підсвідомості.

Вірність обраному життєвому шляху, розуміння суспільної ролі й сили письменницького слова є провідним мотивом громадянської поезії Я. Яковенко.

Кордоцентризм українця, на думку П. Юркевича, є характерною особливістю його етнопсихології. Це не лише здатність переживати високе почуття, а й основа духовності українського народу, що криється в можливості людини відкинути фізіологічні потреби заради високих прагнень.

Окрім самовідданої любові до рідної землі, до людей, Яна Яковенко передає читачеві й безмежне почуття кохання, що, набувши відтінку легкого смутку, а то й смаку гіркоти, стало візитною карткою інтимної лірики поетеси. Мотив кохання глибокий за своєю сутністю: він увиразнює її характер, зокрема і як творчої особистості. «Творча індивідуальність, — писав Євген Маланюк, — інструмент, що допомагає побачити в людині вселюдське». Для ліричної героїні Я. Яковенко високе почуття є основою людського щастя, та вона вже боїться розчарувань: *«Страшно про тебе й думати, / А мріяти — боронь Боже, / Недодумане не заболить, / Недосказане не розтривожить...»*

Поетеса розуміє кохання, як розуміли це почуття її великі попередники, і воно є визначальним, первинним, незмінним у житті справжньої людини. Кохання не замінити добробутом, забезпеченістю, йому не винайдено штучних аналогів. Це почуття відображає багато нюансів: радість («Який гарний настрій у дощ!», «Як хочеться...», «Як завжди...»), страждання («Ти відвертаєш обличчя», «Non sens», «Так швидко ти мене перелистав», «Коли зустрілися з тобою», «І знов мені тобі повірять?», «На смичок твого погляду»), біль («Я думала — я найкраща», «Я п'ю, і краплі не проливши», «Тебе налякало слово «любов»», «Коли помиляється Бог», «Тому, хто ніколи не зрозуміє», «Розмиваються твої кроки», «Моя криниця всохла», «Я тебе витужу-виплачу», «Боляче!»), гіркоту («Ти сказав: я згоріла комета», «Ти забути мене не бійся», «Я затаюся у сонних обіймах», «А я тебе майже забула», «А ти поїхав...», «Ім'я зірвалося раптово», «Моє гірке болюче щастя», «Ну от і все»), спокій («Я вкрала твою посмішку в іншої», «Ну що ж, Чоловіче»), щастя («У цей здичавілий світ», «Знову осінь», «Скоро осінь сипоне каштанами», «І справді, не твоя вина...», «Як важко описати твою ніжність») — усі ті чинники, що становлять українську ментальність, адже саме здатністю відчувати серцем українці вирізняються з-поміж інших слов'ян.

А ще для інтимної лірики Яни Яковенко характерний особливий зв'язок із природою, який успадковує поетеса з фольклору. Здатність природи відчувати зміни внутрішнього стану людини, що відображається в українських поезіях любовної тематики, дослідники вважають прикметною властивістю етнестетики українського народу. В ліриці Я. Яковенко природа служить основою для образу коханого. Почуття ліричної героїні до свого обранця вона розкриває метафоризовано й символічно: *«Догорє свічею думка, / Нашій ніжності ще рости... / Я щокою горнись до цілунку. / Тут сьогодні лиш дощ, я і ти».*

Мотиву розлуки, наявному в поезії, властиве оживлення. Барви життя набувають холодно-го відтінку, але воно продовжує вирувати, не подолавши стійкості героїні: *«І думки знову так старанно / Минуть недозволену тему. / Тобою мене покарано. / Мною тебе покарано. / Ось бачиш: все таки пара ми. / Ми пара у цій дилемі».*

Лірична героїня постає рішучою й сильною жінкою.

Посилена метафоричність мінорних рядків лірики Яни Яковенко збагачує їх емоційними півтонами, необхідною експресією. Вона компенсує зникле почуття кохання (та не в неї ж!) бажанням жити, діяти, додаючи інтимній ліриці важливий момент напруги й хвилювання. Ці лагідність, сумний роздум, відсутність пози, заглиблення у внутрішній «я» становлять унікальність її лірики, своєрідність поетеси. І все ж зболено лірична героїня волає на весь світ: *«І де та душа, що мене осягне, / Де руки, що зможуть мене охопити? / Стою серед міста — маленький Космос, / Прикутий до Вас тяжінням Землі».*

Тематична спрямованість творів Я. Яковенко, естетичні принципи моделювання художнього світу тяжіють до усної народної творчості з її символікою, пісенно-поетичною зворушливістю, мелодійністю.

«...Біль за рідну землю їй передано генетично», — стверджує Григорій Лютий. І продовжує: «І хоч вона десь вважає себе язичницею — має почуття спокути не менше, як за сім попередніх поколінь»: *«Здрастуй, дядьку Дніпро! / Пробач, не назву тебе батьком, — / Не іде з язика, хоч і знаю: з одної сім'ї. / Мабуть, плюнув у тебе мій дід, / Чи то зрадив тебе мій прадід, / А вина залишилась мені...»*

Лірична героїня, як і поетеса, відчуває свою причетність до всього, що відбувається у світі, і відповідальність за все.

Дуже сильне в поезії Яни Яковенко материнське начало («Ой, дитино-дитинонько», «Мама своїй донечці», «Мама свою донечку», «Понесу я дитиночку», «Мелодію твого дихання»). Мама двох доньок, поетеса переймається важливою думкою «Ой, дитино-дитиночко, з чим тебе у світ пустити?». Їй не байдуже, з яким духовним багажем буде її дитина в майбутньому: *«Довгі ночі материнські — / Переспівано багато... / Чи зросте в тобі багаттям / Чистий вогник український? / Як тобі у душу дати, / Що під серцем я зростила? / І тобі, щоб не боліло, / Що печалить твою матір»*.

Материнські «накази» — це цілий морально-етичний кодекс, сформований на основі народного світобачення і світорозуміння: *«Пізнає дитиночка / Прадідівські корені. / Носи, доню, льолечку, / Тримай прямо спину, / Бо тобі Вкраїноньку / Піднімать, дитино»*.

Важливу виховну й пізнавальну функції мають поезії, які увійшли до циклу «Дитячі» (збірка «Босоніж»). Їх не так уже й багато: «Вередулі-вередулі», «Хлоп-хлоп-хлоп водичка», «Люлі-люлі-люлечки», «Розплакалась наша Зіна», «Страус-страус, де ти жив?», «Сидить мишка на печі», «Ішов ведмідь по стежині», «Козенятко біленьке», «Я рожєва квіточка», «Киця біля вушка», «Киця миє лапкою», «Їжачок-їжачок», «Хто прийшов до Зіни в гості?..», «Дикобраз-дикобраз», «Замазура бегемотик...», «Довгонога кенгуру», «Ліпе зранку пінгвін-тато», «На базарі жирафи», «Павичі павичат...». Кілька творів надруковано і в мережі Internet. Для багатьох із них характерний фольклорний елемент. Так, у віршику «Вередулі-вередулі» відчутна схожість із замовлянням: *«Бери, доню, швидше віник, / Двері-вікна відчиняй, / Вередулі виганяй. / Хай ідуть через море, / Через ліс, через гори. / У болотах заблукають / І до Зіни не вертають»*.

Деякі віршики мають ознаки «портрету» тєї чи іншої тваринки, для детальнішого пізнання дитиною: *«Їжачок-їжачок, / Сто колючих гілочок, / Очі чорненькі / Лапки маленькі»*.

Проза Яни Яковенко — це своєрідні етюди, хоча можна означити жанр і як міні-новели: «Лист незнайомій людині», «Двір мого дитинства», «Сповідь про завтра», «Сила землі», «Вишневе військо», «Ми», два з них — про Нестора Махна: «Сила землі», «Вишневе військо». Земля гуляйпільська дала силу не лише Махнові, але й авторці творів про нього. Надзвичайно зворушливою є «Сповідь про завтра», у якій порушено болючу проблему жінки, котрій доводиться посягнути «на саму основу буття» — позбавитися дитяти. Алюзія до новели В. Стефаніка «Новина» («Колись батько втопив дитину, бо не міг її прогудувати») посилює трагізм ситуації сьогодення («Минуло сто років, і мати сама віддає своє дитя на по шматування стерильному металу»). Не пригадую, чи й є в українській літературі твори на цю тему, а що написаних так зболено, емоційно, ніби оголеним нервом, серцем, по вінця наповненим любов'ю («Як я люблю тебе»), немає, то це незаперечний факт. Фінал невідворотний, але жінка у відчай поспішає передати часточку любові дитині, якій не судилося народитись: *«Сьогодні ти ще зі мною, і я народжую в собі відчуття щастя — БО ТИ ЗІ МНОЮ. Я впускаю щастя в кожну клітиночку і відчуваю, як наш страх відступає, як моя любов сповиває і заколює тебе. Люлі-люлі. Говорять, що щасливі помирають легко»*.

Справедлива думка, що майбутнє твориться в дитинстві. Від того, якими книжками, якою поезією чи прозою і, врешті, мовою виховуватимемо своїх дітей, підрастаюче покоління, значною мірою залежатиме і подальший етап розвитку суспільства. Людство матиме розвиток лише тоді,

коли кожне покоління дітей отримає кращі умови для того, аби зрозуміти себе і світ. Завдання літератури — не лише власне виховання дитини, а передусім — дати якнайбільше якісної поживи для роздумів. Поезія Яни Яковенко для дітей бере на себе місію зрозуміти дитину сьогодні, щоб змінити завтрашній день.

А ще з'явилися друком «Молитви та замовляння від Ясни» («До Стрибога», «До Богів», «Молитви при пологах»). Словами однієї з них і хочеться завершити слово про поетесу: «Наповни, Стрибоже, / тіла наші силою, / а дух наш могутністю Своєю».

Щоб були мир, злагода, щасливе материнство, якомога менше розлук закоханих, щоб енергією творення і надалі повнилася душа оригінальної поетеси Яни Яковенко.

Збірки творів: «Босоніж» (2004).

Літ.: Яна Яковенко. *Січковий Парнас: Антологія. Поетичні твори випускників Запорізького державного університету / упор. та авт. біографічних довідок Віктор Чабаненко. Запоріжжя : ЗДУ, 2000. С. 355-359; Яковенко Я. Знаю, мусиш ти піти, і тебе ніхто не спинить... Вірші. Автобіографічна післямова. Вступне слово Г. Лютого. Хортиця, 2002. № 3-4. С. 93-100; Лютий Г. «Знаю, мусиш ти піти, і тебе ніхто не спинить...» Київ. 2005. №11; Рубан Я. «Витужу! Викровлю! Виболю!» Хортиця. 2006. № 4. С. 3-8; Стадніченко О. Яковенко Яна Володимирівна. *Славесні запоріжці*. URL: http://sites.znu.edu.ua/news_details/news_id=7652&lang=ukr; Бабенко Н. «П'є моє коріння сік землі...»: інтерв'ю з Яною Яковенко. Хортиця. 2013. С. 55-60.*

Тамара ХОМ'ЯК,
кандидат філологічних наук,
професор Запорізького національного університету.

БУДНІ ПРИФРОНТОВОГО МІСТА

Я дівчинка. І я хочу платтячко.

Тисячі жінок сьогодні в унісон зі мною повторюють: «Ну я ж дівчинка! І я хочу платтячко!» А ми одягаємо камуфляж. Бо зручно, тепло, не жмакається і плям не видно. Ми шиємо, в'яжемо, збираємо, сушимо, пакуємо, лікуємо, зустрічаємо, ховаємо... А коли воно стає комом у горлі, ми кидаємо дітей на бабусь і йдемо на фронт!

То хто ж ми?

— Хто ти? — запитує мене боєць. — І не мама, і не сестра? Як до тебе ставитися?

— Стався до мене як до народу України.

— Е, ні! — сміється. — Я буду ставитися до тебе як до Жінки України!

Стоїмо під снігом і вітром, закоцюблі, змерзлі — Захисник України і Жінка України...

Тож коли ми, дівчатонька, камуфляжі замінемо на сукенки?

Перетерпимо, переживемо, переможемо!

Боєць випросив фотокартку волонтерки. Передали на фронт. Дзвонить, хвалиться, носить її з собою на грудях. Волонтерка так по-учительськи строго наказує:

— Ти там дивись, щоб я ціла була, а не з відірваною головою. Приїдеш — перевірю!

Перекидаються жартами, закінчують розмову, волонтерка підіймає розгублені очі і каже так жалібно:

— Він такий хороший, вони всі там такі хороші... і що мені з ними такими робити?

І я розумію, що це вже не перше фото на фронті береже бійців. От така жива ікона із розгубленими очима.

Я не бачила свою дитину 4 дні. Моя знайома — тиждень. Зустрічаємо третю, та кутас дворічній донечці попу в шарф і скаржиться, що та наваляла в штани, а памперс поміняти ніяк. Тупцюємося на морозі ще з годину, вирішуємо справи. Ми не погані мами, ми волонтери.

Я сушу овочі для борщів.

А вчора мій чоловік, виходячи з квартири, обтрусив носки і взув туфлі. Я сушу овочі для борщів, і капуста, буряк, морква всюди. Отаке воно життя: одні чоловіки ноги витрушують, коли заходять в хату, а чоловіки волонтерів — коли виходять.

Біла військової частини тиняється не зовсім тверезий велетень у формі. Зачипаємося, і він видає з таким диким злутком емоцій в голосі:

— А у мене дома жінки... не понімають вобше... моя жінка (жінка, розумієш!), каже, що я тобі вночі ноги молотком поперебиваю, щоб я дома залишився. А я їй кажу, попробуй, я і з перебитими піду! Я готовий померти, щоб ту москальську гниду вигнати!

Я хапаю його за велетенський кулак і кажу:

— Перемога — це коли їх немає, а ти живий! Це твій обов'язок, перемогти і повернутися живим!

Довго дивиться на мене, а в очах і біль, і образа, і праведний гнів, і хлопчача бравада:

— А я от думаю, що не змогла б вона так зробити! Правда ж, не змогла б? — і йде, похитуючись, у темряву, де метушаться між машинами люди у військовій формі.

Провели хлопців на передову. 4-ий призив. Їхали для цього 3 години по роздובаній дорозі. Ніч, дощ, туман, грязюка, «КамАЗи» з бійцями. Багато «КамАЗів». Закидуємо в машини прапори, хлопці ловлять наші руки і цілюють разом з прапорами. Воняє вугільним пилом. І це чомусь викликає таку люту ненависть, що хочеться кричати. Затикаю кулаком рота. Підходить командир, здається, аж чорний від цього вугільного пилу. Питає:

— Ну як у тебе справи, дівчинко?

— Все добре, — кажу. — Дітки ростуть, уже букви вивчили.

— І у нас все добре, — розвертається і йде у темну, вонючу вугільну ніч, ніби ставши ще чорнішим...

Його ховали з розплющеними очима. Я намацала дві монети в кишені, але не наважилася підійти і закрити йому очі. Вже потім дізналася, що поцілила в мить, коли він висунувся з окопу, щоб глянути... куди тобі треба було дивитися, хлопче?.. Як хотілося по-материнському взяти за шкірку, труснути добряче і гримнути: «Куди тобі треба було дивитися?» Знімаю з вінка хустинку і кладу в кишеню. Завжди гидувала поминальними речами, а тут хустинка ніби гріє руку.

Увечері зустрічаємо бійців з фронту і ловлю себе на тому, що махаю услід машинам цією хусточкою. І раптом розумію: ось що ти виглядав там, за вибухами та спалахами, нетерплячий цікавий хлопчику — НАШУ ПЕРЕМОГУ!

В мережі тисячі страшних фото з фронту. А в мене серце обривається, коли я бачу напівзруйновану побілену хатку із синіми вікнами... Багато з цих хаток вже бачили війну, а деякі перестояли і голод. В їхніх стінах помирали свої, народжувалися чужі, ставали своїми...

А сьогодні помирають вони, білі стіни, підведені синім, візерунки, збережені ще від трипілля...

Недалечко від раю, на краєчку села
Наша хата мов мама — Богорівна була.
Зустрічали бійців з фронту. Почула звинувачення, що ми проплачені зустрічальниці.
Можу відповісти тільки словами поета:
Якби такі скарбниці існували —
На все життя могли би запастись.
Боєць, закіптюжений і брудний, стиснувши мене в обіймах, шкрябає щоку щетиною і шепоче:
— Спасибі, СЕСТРИЧКО!
Ось вона зарплата, на все життя, нерозмінна монета...
Махаємо вслід вантажівці прапорами та квітами, і згори через гуркіт мотора проривається козацьке:
— Дівчата, ви обніматися навчилися! Щоб до наступного разу навчилися цілуватися!
Перевіримо!
Дзвінок від співробітниці:
— Везуть дядька на фронт. Будуть їхати через наше місто. Сухпай закінчився, ще треба ліки від застуди.
— Скільки їх?
— 5 вагонів.
Ешелон засекречений, їдуть таємно, невідомими шляхами, коли будуть — невідомо, чи зупиняться — невідомо. Носимось по напівпорожніх складах, бо перемир'я, і допомога в рази падає, обговорюючи божевільні плани зі стоп-кранами. Удача!!! Нам віддають 5 ящиків «Мівіні», зняли з машини, яка мала їхати на передову. І ящик печива на додачу, як же без нього. Ловлю на вулиці хлопців, прошу перенести ящики. Хлопці (поросята) питають обережно, чи їх не мобілізують прямо в штабі. Кажу трохи з погордою:
— Щоб туди попасти, ще заслужити треба!
Ніяковіють і мовчки тягнуть ящики. Ви думаєте, що знаєте щось про щастя? Забудьте. Щастя — це коли 5 вагонів мужиків, яких ти ніколи не бачила і не побачиш, будуть сьогодні «Мівіну» заїдати печивом.
Знову удача, потяг стоятиме 15 хв.! Несемось на вокзал. Ловлю бійців, що проходять мимо, прошу допомогти з ящиками. Сміються:
— Де це бачено, щоб дембеля молодим їжу носили?
Це Україна, тут все можливо.

Ішла степом смертонька —
Ніжки босії.
Несла долі дві
На коромислі.

Поспішала ластівкою
Чорнокрилою,
Припадала до сердець
Грудьми білими.

Ой, дівчино, брови — лезом,
Очі — криця,
Із відерця свого
Дай напиться.

Дзвенить-співа шабелька —
Сталь свячена,
Скажи, звідки жде
Наречена.

Як сам знаєш, соколе,
Вибирай,
Бачиш: хлюпа бідонька
Через край.

Поколола ніженьки
По стерні,
Донесла я щастячка
Десь на дні.

А мені не звикать
Біду бідувати.
Чекай, скоро приведу
Я сватів до хати.

Дай могилу за дружину,
За дітей — волошки.
Не скупися, наливай,
Пригорщу, ще й трошки.

Роздавала — набирала,
Коромисло гнеться.
По босому сліду
Гайвороння в'ється.

Бродить степом смертонька
По полові,
У відерцях аж по вінця —
Крові...

Мама своїй донечці
Льолю вишивала,
Вузлики на пам'ять
Донечці в'язала.

Розв'яжеться ниточка —
Наче рілля чорна.
Пізнає дитиночка
Прадідівські корені.

Розв'яжеться ниточка —
Червона кровинка —
Козацькі заграви
Побачить дитинка.

Носи, доню, льолечку
Без гонору й пихи,
Я сюди зашила
Слово проти лиха.
Носи, доню, льолечку,
Тримай прямо спину,
Бо тобі Україноньку
Піднімать, дитино...

Зміст

Абліцов Олександр Іванович
Білокопитов Микола Григорович
Брацило Марина Анатоліївна
Буряк Михайло Михайлович
Віхляєв Володимир Вікторович
Геньба Любов Григорівна
Гончаренко Олег Миколайович
Єршов-Холодний Юрій Іванович
Забава Вікторія Володимирівна
Коваль Віра Миколаївна
Коваль Лариса Анатоліївна
Красносельська Олена Григорівна
Купріянов Ігор Терентійович
Лиходід Микола Хомич
Літневський Геннадій Євгенович
Ліщук Ольга Миколаївна
Лупинос Ганна Олексіївна
Лютій Григорій Іванович
Медко Олександр Олексійович
Ольшанська Олена Олексіївна
Нікулочкіна Тетяна Василівна
Ребро Петро Павлович
Рекубрацький Анатолій Захарович
Сажинська Ірина Віталіївна
Северинюк Валентин Матвійович
Сироватко Вікторія Євгеніївна
Стадніченко Ольга Олександрівна
Стешенко Олександр Григорович
Сугалова-Катрич Тетяна Іванівна
Сушко Костянтин Іванович
Терлецький Валентин Миколайович
Філоненко Лорина Діодорівна
Чабаненко Віктор Антонович
Чубенко Володимир Аврамович
Шмига Віра Федорівна
Шостак Олександр Олексійович
Юрик Полян-Пилип Сергійович
Яковенко Яна Володимирівна

Літературно-художнє видання

ПИСЬМЕННИКИ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ
(хрестоматія творів кінця ХХ — початку ХХІ ст.)

Упорядники Олександр Медко, Ольга Стадніченко
Відповідальний за випуск Олександр Медко

Головний редактор Олександр Лазутін
Літературне редагування Ольга Стадніченко
Художнє оформлення Ігор Князєв
Технічне редагування Лариса Рябоконт
Коригування Наталія Чечко

Формат 70x100/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Обсяг 44,50 ум. друк. арк. Підп. до друку 11.11.2019.
Наклад 500 прим.

Видавництво «Дике Поле»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Троїцька, 31-А.
Тел.: (061) 213–75–95; 213–75–05.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ЗЗ № 004 від 23.08.2001 р.